

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ВИБОРУ УКРАЇНИ**

*Матеріали
VII Міжнародної конференції*

(14 листопада 2024 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «РІДНА ШКОЛА»
AUTONOMOUS UNIVERSITY OF ZACATECAS (MEXICO)
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION (EIDV) (SLOVAKIA)
ISRAEL TRAUMA COALITION (ISRAEL)
Sky Tel OÜ (Estonia)

DOI <https://doi.org/10.59647/978-617-520-999-8/1>

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

VII Міжнародної конференції

**Актуальні проблеми освітнього
процесу в контексті європейського вибору України**

14 листопада 2024 року

Київ
Видавництво Ліра-К
2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету будівництва і архітектури
(протокол № 27 від 29 листопада 2024 р.)*

Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VII Міжнародної конференції (14 листопада 2024 року). – Київ : Видавництво Ліра-К, 2025. – 728 с.

ISBN 978-617-520-999-8

У матеріалах VII Міжнародної конференції «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України» висвітлюються актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід; психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу; сучасні виклики; сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін.

Матеріали конференції розраховані на науково-педагогічних, наукових працівників у галузі педагогіки, психології, соціології, викладачів, аспірантів, студентів, а також на соціальних педагогів, соціологів, практичних психологів і соціальних працівників.

*За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність
їх автори.*

УДК 37.09

ТЕМАТИЧНІ НАПРЯМИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

- Актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід.
- Психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу: сучасні виклики.
- Сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

***Ничкало Нелля Григорівна**, д. пед. н., професор, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України*

***Базиль Людмила Олександрівна**, д. пед. н., професор, учений секретар Інституту професійної освіти НАПН України*

***Герлянд Тетяна Миколаївна**, д. пед. н., старший науковий співробітник, завідувач лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України*

***Жижко Олена Анатоліївна**, д. пед. н., професор, Автономний університет Сакатекаса, Мексика*

***Корсун Сергій Іванович**, к. психол. н., доцент, керівник секції юридичної психології, професор Європейського інституту безперервної освіти EIDV, Словаччина*

***Корчова Галина Леонідівна**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури*

***Красильник Юрій Семенович**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури*

***Лінаск Миколай**, директор з розвитку компанії Sky Tel OÜ, соціальний педагог, психолог, Таллінн, Естонія*

***Миронець Сергій Миколайович**, д. психол. н., професор, завідувач кафедри психології Державного торговельно-економічного університету*

Митник Олександр Якович, д. пед. н., професор, завідувач кафедри практичної психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Мороз Ірина Михайлівна, старший викладач кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури

Пстухова Ірина Олексіївна, к. пед. н., доцент, завідувач кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін Державного податкового університету, тренер Ізраїльської коаліції по роботі з травмою

Почка Костянтин Іванович, д. т. н., професор, завідувач кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури

Руденко Микола Васильович, к. пед. н., доцент, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури

Сікорський Петро Іванович, д. пед. н., професор, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», почесний академік Національної академії педагогічних наук України, Голова громадської організації «Всеукраїнське товариство «Рідна школа»

Супрун В'ячеслав Васильович, к. е. н., доцент, директор Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України

Телебенєва Єва Олександрівна, керівник з маркетингу і стратегічного розвитку та співвласник міжнародної Digital Marketing & PR агенції «DIGITAL MARKETING CENTER INC», спеціаліст DMC Inc з питань виходу бізнесу на закордонний ринок, США

Шамич Олександр Миколайович, д. психол. наук, професор, завідувач кафедри фізичного виховання і спорту Київського національного університету будівництва і архітектури

Координатор заходу – Калениченко Руслан Арсенович, к. психол. н., доцент, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури.

ПЛАН РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Формат конференції: змішана форма проведення

14 листопада 2024 року

(онлайн-посилання та алгоритм входу
на захід розміщені в розділі «Конференції»
web-сторінки кафедри професійної освіти КНУБА:
<https://www.knuba.edu.ua/faculties/fait/kafedri-fait/kafedra-po/>)

РЕГЛАМЕНТ

роботи конференції

9³⁰ - 10⁰⁰ – Реєстрація учасників конференції

10⁰⁰ - 13⁰⁰ – Пленарне засідання

13⁰⁰ - 13³⁰ – Перерва на обід

13³⁰ - 15³⁰ – Секційні засідання

15³⁰ - 16⁰⁰ – Пленарне засідання (підсумкове)

Доповідь на пленарному засіданні до 15 хвилин

Виступ на пленарному засіданні до 10 хвилин

Виступ на засіданні секції до 10 хвилин

Виступ з інформацією до 5 хвилин

Виступ із повідомленням до 3 хвилин

Модератори:

Калениченко Руслан Арсенович, кандидат психологічних наук,
доцент

Руденко Микола Васильович, кандидат педагогічних наук, доцент

ВИСТУПИ З ПРИВІТАННЯМИ

Дніпров Олексій Сергійович, доктор юридичних наук, старший дослідник, ректор Київського національного університету будівництва і архітектури **«Вітальне слово до відкриття конференції»**

Кремень Василь Григорович, доктор філософських наук, професор, президент НАПН України, академік НАН України, академік НАПН України, міністр освіти і науки України (2000-2005) **«Вітальне слово до відкриття конференції»**

Ничкало Нелля Григорівна, доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України **«Вітальне слово до відкриття конференції»**

Сікорський Петро Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», почесний академік НАПН України, Голова громадської організації «Всеукраїнське товариство «Рідна школа» **«Вітальне слово до відкриття конференції»**

Чернишев Денис Олегович, доктор технічних наук, професор, перший проректор Київського національного університету будівництва і архітектури **«Вітальне слово до відкриття конференції»**

Почка Костянтин Іванович, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури **«Вітальне слово до відкриття конференції»**

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ КОНФЕРЕНЦІЇ

1. **Ничкало Нелля Григорівна**, доктор педагогічних наук, професор академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України *«Державна освітня політика і розвиток людського капіталу: реалії, суперечності і перспективи»*

2. **Супрун В'ячеслав Васильович**, кандидат економічних наук, доцент, директор ННІ менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України *«Формування державної політики стратегічного розвитку професійної освіти України в умовах глобальних викликів і сучасних загроз»*

3. **Сова Маргарита Олександрівна**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та психології, педагогіки та суспільних дисциплін, Державного податкового університету *«Освітня міграція як фактор перерозподілу інтелектуального капіталу»*

4. **Миронець Сергій Миколайович**, доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Державного торговельно-економічного університету, член наукової ради Європейської асоціації наук з безпеки *«Перспективи розбудови державної системи психологічного захисту населення в умовах війни та повоєнний період»*

5. **Делембовський Максим Михайлович**, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри кібербезпеки та комп'ютерної інженерії Київського національного університету будівництва і архітектури;

Пристаїло Микола Олексійович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри будівельних машин Київського національного університету будівництва і архітектури;

Маркевич Максим Олегович, здобувач вищої освіти академічної групи БКС-21-2 Київського національного університету будівництва і архітектури

«Проблеми та виклики підготовки фахівців з кібербезпеки»

6. Осьодло Василь Ілліч, доктор психологічних наук, професор, начальник Інституту воєнної історії Національного університету оборони України, полковник *«Сучасна військово-професійна підготовка персоналу в країнах НАТО»*

7. Пилипенко Олександр Іванович, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник, професор кафедри психології та педагогіки Київського міжнародного університету *«Соціально-педагогічний супровід посттравматичних станів студентів і викладачів»*

8. Каленський Андрій Анатолійович, доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії технологій професійної освіти Інституту професійної освіти НАПН України *«Професійна підготовка фахівців для післявоєнної відбудови: екологічний аспект»*

9. Петухова Ірина Олексіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін Державного податкового університету *«Саногенний підхід у освіті: сучасний стан і перспективи»*

10. Жижко Олена Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, Автономний університет Сакатекаса, Мексика

Бельтран-Сауседо Мартін, EDD з педагогіки, доцент Технологічного університету Дуранго, Мексика *«Психологія професійного розвитку представників індіанських етнічних груп в Мексиці»*

11. **Митник Олександр Якович**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології УДУ імені Михайла Драгоманова *«Психолого-педагогічні засади побудови навчання у ЗВО як психотерапевтичного процесу»*

12. **Костеріна Інна Анатоліївна**, директор бібліотеки Київського національного університету будівництва і архітектури;

Кім Ксенія Яківна, заступник директора бібліотеки Київського національного університету будівництва і архітектури *«Інформаційна підтримка освітнього процесу закладу вищої освіти (на прикладі бібліотеки КНУБА)»*

13. **Олійник Леонід Віталійович**, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, начальник науково-методичного відділу аналізу та прогнозу освітньої діяльності науково-методичного центру організації освітньої діяльності НУОУ *«Концептуальні засади індивідуальної підготовки науково-педагогічних та наукових працівників ВВНЗ»*

14. **Корсун Сергій Іванович**, кандидат психологічних наук, доцент, керівник секції та професор Європейського інституту безперервної освіти, адвокат *«Психолого-педагогічне забезпечення процесу підготовки працівників поліції»*

15. **Долгополов Сергій Юрійович**, асистент кафедри інформаційних технологій, аспірант спеціальності 122 «Комп'ютерні науки» Київського національного університету будівництва і архітектури *«Використання систем штучного інтелекту для визначення професійної орієнтації майбутніх здобувачів вищої освіти»*

16. **Пятничук Тетяна Володимирівна**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України *«Актуальність використання екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній у підготовці майбутніх будівельників»*

17. **Юдіна (Гечер) Олена Миколаївна**, кандидат психологічних наук, доцент, психолог-консультант психологічного приватного бюро «Персона» (Стамбул, Туреччина) *«Психологічні особливості реагування студентів Туреччини під час кризи»*

18. **Почка Костянтин Іванович**, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури;

Красильник Юрій Семенович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури *«Умови реалізації освітніх та технологічних інновацій в освітньо-професійній програмі «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)»*

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники VII Міжнародної конференції, присвяченої актуальним проблемам розвитку освіти України в контексті європейської інтеграції! Щиро і сердно вітаю Вас з початком роботи конференції!

З великою приємністю хочу зазначити, що тема конференції достатньо широка, у її програмі є різноманітні актуальні аспекти для обговорення. Я зупинюся на одному з них, а саме – на необхідності суттєвого зростання інженерно-технічної підготовки фахівців у нашій країні – фахівців, які здатні створювати нові матеріальні і нематеріальні ресурси. Те, що конференція організована Київським національним університетом будівництва і архітектури є знаковим, оскільки Ваш університет є одним із найбільш сучасних університетів в Україні, який готує інженерно-технічних працівників.

Почну з того, що потрібно культивувати більше пошанування до інженерно-технічного працівника, до його праці та значення цієї галузі для повоєнного розвитку країни. На мою думку, треба починати з професійної орієнтації у закладах загальної середньої освіти. І саме в цьому університеті зацікавлений і має докласти зусиль до того, щоб випускники шкіл обрали інженерно-технічні професії.

Ми знаємо, що згодом старша школа буде профільною з двома основними напрямками – професійним та академічним. Професійний профіль зорієнтований на те, щоб готувати учня паралельно із здобуттям загальної середньої освіти до професійної діяльності й формувати відповідні компетентності на високому рівні. І тут інженерно-технічне, технічне спрямування є надзвичайно важливими. Безумовно, дуже потрібно, аби професійні заклади, ліцеї, заклади фахової передвищої і вищої освіти мали високий авторитет. Важливою також є матеріально-технічна база, щоб здобувач навчався на обладнанні, яке є достатньо новим й ефективним. Гадаю, що нашій освіті під силу зробити наголос саме на професійному спрямуванні старшої школи.

Але й напрям академічного профілю зовсім не означає, що його випускники прагнуть стати лише гуманітаріями, має бути розуміння, що інженерно-технічна галузь є ключовою для розвитку суспільства, економіки. І ми маємо зорієнтувати молодь таким чином, щоб лівова частка випускників профільної освіти академічного спрямування також обирали шлях в

інженерно-технічну сферу. Безумовно, відповідальність і на суспільстві – важливо розповідати про досвід наших провідних університетів, які здійснюють підготовку фахівців інженерно-технічного спрямування.

Як приклад ставлю Київський національний університет будівництва і архітектури, який в останні роки, на мій погляд, дуже суттєво підвищив якість освіти та підготовки фахівців, зміцнив матеріально-технічну базу, став більш авторитетним серед університетів країни. І це має бути відомим широкому загалу громадян України, особливо молоді, яка збирається здобувати професійну освіту.

До того ж, ми усвідомлюємо, що з часом, після закінчення страшної російської агресії проти України, на таких фахівців, яких готує Київський національний університет будівництва і архітектури, буде особливий запит. Взагалі у світі однією із важливих причин обрання молодою людиною тієї чи іншої професії є те, наскільки після закінчення університету чи коледжу можна отримати достойне робоче місце, яке б забезпечувало матеріальне благополуччя і було до вподоби. І з цього погляду випускники такого напрямку як будівництво, є серед тих, хто завжди знаходить високооплачувану роботу.

Наголошу ще й на такому. Мені дуже приємно, що КНУБА проводить вже сьому конференцію і співпраця Національної академії педагогічних наук України із КНУБА є плідною. Адже в університеті є потужний і перспективний педагогічний напрям, що забезпечує підготовку не просто фахівців для сфери будівництва, а й готує фахівців, майстрів, викладачів для роботи у закладах професійної освіти.

Ще раз вітаю Вас усіх з початком роботи конференції! Хочу подякувати й піднести високе слово про нашу освіту, освітян та захисників і сказати: Слава освітянам України! Слава Збройним Силам України!

Україна переможе!

Василь КРЕМЕНЬ,
президент Національної академії педагогічних наук України,
академік НАН України, академік НАПН України,
доктор філософських наук, професор,
міністр освіти і науки України (2000-2005)

ДОПОВІДІ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ ЗА ТЕМАТИЧНИМИ НАПРЯМАМИ

УДК 378.011.3-051:377

*Авраменко Євгеній Володимирович,
аспірант кафедри професійної освіти
та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка*

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК

Інноваційний розвиток агропромислового комплексу України тісно пов'язаний із застосуванням сучасних цифрових технологій, а також автоматизацією та роботизацією виробничих процесів. У контексті актуальних економічних і політичних реалій аграрний сектор виступає основною ланкою, що визначає тенденції для суміжних галузей. Тому цифровізація аграрної сфери є критично важливою для підвищення ефективності виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. Важливо зазначити, що аграрне виробництво в Україні має великий потенціал для розвитку, особливо в аспекті покращення використання земельних, трудових та біологічних ресурсів. Для підвищення ефективності цих ресурсів необхідно вдосконалювати виробничі технології та системи управління в контексті розвитку цифрової економіки [1].

У контексті набуття цифрових компетентностей зі спеціальності 208 Агроінженерія важливим є вивчення дисципліни «Діджиталізація аграрного виробництва». Саме точне землеробство забезпечує процес діджиталізації аграрного виробництва, тому вивчення його є вкрай важливим для здобуття професійних компетентностей майбутніх агроінженерів.

Вивчення елементів точного землеробства в рамках дисципліни «Діджиталізація аграрного виробництва» є критично важливим для формування цифрових компетентностей майбутніх агроінженерів. Сучасні аграрні технології вимагають від фахівців знань не лише в агрономії, а й у цифрових інструментах, які сприяють оптимізації виробничих процесів.

Основними методами, що використовуються в цьому процесі, є проєктне навчання, інтерактивні лекції та практичні семінари. Проєктне навчання дозволяє студентам працювати над реальними кейсами, де вони можуть

застосовувати знання з точного землеробства, таких як використання дронів для моніторингу полів або аналізу даних з сенсорів для управління водними ресурсами. Це сприяє розвитку критичного мислення та креативності [2].

Інтерактивні лекції зазвичай включають обговорення сучасних технологій, таких як GPS-навігація, супутниковий моніторинг та системи управління фермерськими господарствами (FMS). Студенти вивчають, як ці технології можуть підвищити ефективність вирощування сільськогосподарських культур і зменшити вплив на навколишнє середовище.

Серед підходів, що застосовуються в навчанні, важливу роль відіграє міждисциплінарний підхід, який об'єднує агрономічні знання з інформаційними технологіями та аналізом даних. Це дозволяє студентам краще усвідомити, як цифрові технології можуть бути інтегровані у традиційні аграрні практики.

Однак викладання точного землеробства стикається з певними проблемами. Вагомим чинником є недостатня матеріально-технічна база у навчальних закладах може ускладнити практичне навчання. Багато навчальних закладів не мають доступу до сучасних технологій або відповідного програмного забезпечення, що обмежує можливості студентів. Є потреба у постійному оновленні навчальних програм відповідно до швидко змінюваних технологій та методів. Часто навчальні курси не встигають за розвитком індустрії, що призводить до того, що студенти не отримують актуальних знань [3].

Також варто відзначити, що в умовах швидкої цифровізації важливо враховувати етичні та соціальні аспекти використання технологій в агровиробництві. Це стосується як захисту даних, так і питань доступності технологій для малих фермерів. Студенти повинні усвідомлювати наслідки своєї роботи для навколишнього середовища та суспільства. Важливо виховувати у них відповідальність за прийняті рішення та їхній вплив на сталий розвиток агровиробництва.

Точне землеробство, як сучасний підхід до агровиробництва, базується на використанні інформаційних технологій та даних для оптимізації процесів вирощування культур. У формуванні цифрових компетентностей майбутніх агроінженерів вивчення цих елементів відіграє ключову роль.

Вивчення елементів точного землеробства сприяє розвитку аналітичних навичок, оскільки студенти повинні вміти обробляти великі обсяги інформації. Вони навчаються використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для аналізу даних, що є невід'ємною частиною сучасного агровиробництва. Також

важливим є освоєння принципів системного підходу, що дозволяє інтегрувати різні технології та дані в єдину екосистему.

Значну роль відіграє практичне навчання. Студенти мають можливість працювати з реальними прикладами та отримувати практичний досвід у застосуванні технологій точного землеробства. Це дозволяє їм краще зрозуміти специфіку роботи в агросекторі та адаптуватися до змінних умов. Крім того, вивчення точного землеробства формує критичне мислення, оскільки майбутні агроінженери повинні оцінювати ефективність різних технологій та їх вплив на довкілля [3].

Невід’ємною частиною навчального процесу є міждисциплінарність. Вивчення точного землеробства потребує знань з різних галузей, таких як агрономія, екологія, економіка та інформаційні технології. Це сприяє розвитку комплексного мислення та здатності до міждисциплінарного співробітництва.

У контексті глобалізації та цифровізації аграрного сектору, формування цифрових компетентностей стає необхідністю. Студенти повинні бути готові до використання новітніх технологій та адаптації до змін. Це забезпечить їм конкурентоспроможність на ринку праці та можливість успішно реалізувати свої ідеї в майбутньому [4].

Отже, вивчення точного землеробства в рамках діджиталізації аграрного виробництва має великі перспективи, але потребує комплексного підходу до модернізації навчальних програм, забезпечення матеріальної бази та інтеграції сучасних технологій у навчальний процес. Студенти, які отримають якісні знання в цій галузі, зможуть стати провідниками інновацій у сільському господарстві та суттєво вплинути на розвиток аграрного сектору в Україні.

Список використаних джерел

1. Авраменко Є. В., Опанасенко В. П., Самусь Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх агроінженерів щодо використання AgTech-інновацій у сільському господарстві. *«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал.* 2023. № 10(24) 2023. С. 188 – 197.
2. Опанасенко В. П., Самусь Т. В. Реалізація проектної технології під час вивчення педагогами професійного навчання технічних дисциплін циклу професійної підготовки. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал.* 2022. № 9(11) 2022. С. 167 – 178.
3. Авраменко Є. В. Сутність та структура цифрової компетентності майбутніх агроінженерів. *«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал.* 2024. № 8(36) 2024. С. 455 – 466.

4. Самусь Т. В. Фахова підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та напрями її модернізації. *«Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал. 2024. № 9 (37) 2024. С. 440 – 452.*

УДК 796

*Андріянова Валентина Анатоліївна,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва та архітектури;
Мельник Ольга Аркадіївна,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету
будівництва та архітектури*

ОЗДОРОВЧИЙ ФІТНЕС ДЛЯ ТРАВМОВАНИХ ФУТБОЛІСТІВ

Вступ. Оздоровчий фітнес для травмованих футболістів є важливою складовою сучасної спортивної медицини та тренувального процесу. В умовах високих фізичних навантажень і постійних ризиків травм, футболісти потребують ефективних методів відновлення, які не лише прискорюють процес реабілітації, а й запобігають повторним ушкодженням.

У цьому контексті інноваційні технології відіграють ключову роль, адже вони дозволяють лікарям, тренерам і фізіотерапевтам розробляти персоналізовані програми відновлення, враховуючи специфіку кожної травми та індивідуальні потреби спортсменів.

Мета дослідження. Дослідження має на меті вивчити вплив інноваційних технологій, таких як електронні системи моніторингу, біомеханічний аналіз та різноманітні апаратні засоби для фізіотерапії, на процес реабілітації. Крім того, важливо визначити, як ці технології можуть бути інтегровані в традиційні методи оздоровчого фітнесу, щоб створити комплексні програми відновлення, які враховують індивідуальні особливості кожного спортсмена.

Ще одним важливим аспектом дослідження є вивчення психологічного стану травмованих футболістів. Це передбачає аналіз того, як психологічна підтримка та спеціалізовані програми допомагають спортсменам долати стрес і страх, пов'язаний з травмами, і як це впливає на їхнє фізичне відновлення.

Виклад основного матеріалу. Оздоровчий фітнес для травмованих футболістів охоплює комплекс методик і практик, що спрямовані на відновлення фізичної форми, зміцнення м'язів і суглобів, а також

профілактика повторних травм. У цьому процесі важливу роль відіграють індивідуальні програми, які розробляються на основі ретельного аналізу специфіки травми, віку, рівня підготовки та психологічних аспектів спортсмена. [3]

Реабілітація може включати в себе різноманітні етапи: початкову стадію, коли фокусують увагу на зменшенні болю та запалення, поступово переходячи до більш активних методів, які відновлюють функцію та рухливість. На цьому етапі використовуються фізіотерапевтичні процедури, такі як електростимуляція, ультразвукова терапія та різноманітні техніки масажу, що допомагають відновити кровообіг і зменшити м'язову напругу. [1]

Також застосування біомеханічного аналізу дозволяє точно оцінювати рухи і навантаження, що знижує ризик повторних травм. Переносні пристрої моніторять фізичну активність і відновлення, а віртуальна реальність може покращити координацію та психоемоційний стан. Це забезпечує більш цілеспрямовану та ефективну реабілітацію, прискорюючи повернення спортсменів до тренувань і змагань.

Поступово, як тільки спортсмен починає відчувати поліпшення, програма переходить до функціонального тренування, яке включає вправи на зміцнення м'язів, поліпшення гнучкості та координації. Використання спеціалізованих тренажерів і обладнання дозволяє точно відстежувати прогрес і коригувати навантаження відповідно до стану спортсмена. Важливою є й реабілітаційна активність, яка може включати плавання, велотренування або спеціалізовані вправи на баланс, що знижують ризик повторних травм. [2]

Також не можна обійти увагою роль психологічної підтримки під час реабілітації. Травма може суттєво вплинути на самооцінку спортсмена, викликати тривогу щодо повернення до гри. Психологічні техніки, такі як візуалізація та релаксація, допомагають спортсменам подолати страхи та зберегти мотивацію. [2]

Оздоровчий фітнес для травмованих футболістів є складним і багатогранним процесом, що вимагає тісної співпраці між медичними фахівцями, тренерами та самими спортсменами. Ключовим є забезпечення максимальної безпеки та ефективності всіх етапів реабілітації, що сприяє успішному поверненню до професійного спорту. [1]

Висновок. Отже, сучасні технології, такі як біомеханічний аналіз рухів, електронні системи моніторингу фізичної активності, а також застосування віртуальної та доповненої реальності, надають можливість детально оцінити стан спортсмена, виявити слабкі місця в його фізичній підготовці та визначити найбільш ефективні методи реабілітації.

Наприклад, використання 3D-моделювання для аналізу ходи та техніки виконання удару може допомогти виявити відхилення, які можуть призвести до травм.

Також важливими є інноваційні підходи в сфері фізіотерапії, такі як методи мануальної терапії, кінезіотейпування та використання різноманітних апаратів для стимуляції м'язів. Комбінуючи ці методи з сучасними тренувальними технологіями, фахівці можуть створити оптимальні умови для відновлення.

Важливою є й роль психоемоційної підтримки, адже психологічний аспект відновлення не менш важливий, ніж фізичний. Спеціальні програми психологічної реабілітації можуть допомогти футболістам впоратися зі страхами, пов'язаними з повторною травмою.

Список використаних джерел

1. Основи реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії: підручник / Л.О. Вакуленко, В.В. Клапчук, Д.В. Вакуленко; за заг. ред. Л.О. Вакуленко, В.В. Клапчука. Тернопіль: ТДМУ, 2019. 372 с.

2. Беляк Ю.І. Теоретико-методичні основи оздоровчого фітнесу : навч. посіб. / Юлія Беляк, Ірина Грибовська, Федір Музика, Вікторія Іваночко, Любов Чеховська. - Львів : ЛДУФК, 2018. – 208 с.

3. Жамардїй В.О. Фітнес-технології як шлях до здоров'я-збереження студентів. [за ред. Л. М. Рибалко]. Тернопіль, 2019. 400 с.

4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796

Андріянова Валентина Анатоліївна,

старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Полятикіна Кіра Вадимівна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОКОРЕГУЮЧОЇ ПІДГОТОВКИ У ГАНДБОЛІСТІВ

Гандбол - це командний вид спорту, що вимагає високої фізичної підготовки, тактичної майстерності та психологічної стійкості. Психокорегуюча підготовка спрямована на оптимізацію психологічного стану

спортсменів, що суттєво може вплинути на їх продуктивність. Вона охоплює різні аспекти, які впливають на їхню продуктивність, командну взаємодію та загальний стан.

Основні аспекти психології у гандболістів:

1. Мотивація: Внутрішня та зовнішня мотивація є важливим для досягнення успіху. Гравці, які мають чіткі цілі та бажання вдосконалюватися, зазвичай досягають кращих результатів.

2. Емоційна стійкість: Гандбол - це динамічна гра з високими вимогами до емоційної регуляції. Гравці повинні вміти долати тривогу, розчарування та стрес, щоб підтримувати свою продуктивність під час матчів. Вміння управляти стресом і тривожністю може значно вплинути на їхню продуктивність. [1]

3. Командна динаміка: Психологія групи та взаємодія між гравцями є критично важливими. Довіра, комунікація та підтримка всередині команди можуть суттєво вплинути на результати. [2]

4. Психологічна підготовка: Використання технік візуалізації, медитації та інших методів для підготовки до змагань допомагає гравцям зосередитися і підвищити впевненість у своїх силах.

5. Аналіз виступів: Психологічний аналіз ігор дозволяє гравцям вивчати свої сильні та слабкі сторони, виявляти емоційні реакції під час змагань і працювати над їхнім покращенням.

Психокорегуюча підготовка є важливою складовою тренувального процесу гандболістів, оскільки дозволяє вдосконалити психологічну стійкість, що має вирішальне значення в умовах інтенсивного фізичного та емоційного навантаження під час гри. Психокорекція допомагає спортсменам ефективніше справлятися зі стресом, підтримувати високу концентрацію уваги, регулювати емоційний стан та підвищувати мотивацію, що безпосередньо впливає на спортивні результати.

Основна мета психокорегуючої підготовки полягає у формуванні в гравців здатності управляти власним психологічним станом, особливо в умовах стресу та напруги під час змагань. Застосовувані методи психокорекції включають техніки релаксації, візуалізації, саморегуляції та когнітивно-поведінкові підходи. Наприклад, релаксаційні методики допомагають спортсменам знизити рівень тривожності та фізичне напруження, що сприяє швидкому відновленню після навантажень та підвищує ефективність гри. Візуалізація, як техніка уявного програвання різних ігрових ситуацій, дозволяє гандболістам заздалегідь підготуватися до можливих сценаріїв матчу, знижуючи ризик помилок у критичних моментах. [3]

Ключовим аспектом є також робота над саморегуляцією емоцій, що включає аутотренінг та позитивне мислення. Спортсмени вчаться контролювати свої емоції, переключатися з негативних на позитивні установки, що допомагає уникнути паніки чи втрати самоконтролю у складних ігрових епізодах. Це підвищує стійкість до невдач, покращує комунікацію в команді та сприяє створенню позитивного психологічного клімату, що є важливим для досягнення загального успіху.

У процесі психокорекції значну увагу приділяють індивідуальним особливостям спортсмена, його психофізіологічним характеристикам, що дозволяє адаптувати підходи до потреб кожного гравця. Важливим є систематичний характер такої підготовки, оскільки лише за умов регулярної роботи над психологічними аспектами можна досягти довготривалого ефекту, що проявлятиметься як у стабільній грі під тиском, так і у здатності гандболіста підтримувати високу мотивацію протягом тривалого часу.

Таким чином, психокорекція є невід'ємним елементом підготовки гандболістів, який сприяє не лише покращенню індивідуальної продуктивності, а й загальній командній взаємодії, що в підсумку підвищує ймовірність досягнення успіху на змаганнях.

Психологія має значний вплив на гандболістів, формуючи їхню здатність долати тиск, управляти емоціями, підтримувати мотивацію та взаємодіяти в команді. Інтеграція психологічних аспектів у тренувальний процес є важливою для досягнення високих результатів і створення здорової команди. Впровадження психологічних методів може суттєво покращити не лише індивідуальну продуктивність, але й загальну ефективність команди в цілому.

Список використаних джерел

1. Дяченко М.В., Тищенко В.О. (2023)/ Характеристика психічно та емоційно-вольового стану у підготовчому періоді етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей/ ст. 63-69.
2. Дяченко М.В., Тищенко В.О. (2023)/ Психічний та емоційно-вольовий стан кваліфікованих гандболісток/ ст. 41-52.
3. Скибицький, І.Г., Прус, Н.М., & Ускова, С.М. (2016)/ Вплив мотивації досягнення на психічний стан спортсмена./ Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, Серія № 15 Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 01 (68), 80-84./ ст. 81-82.
4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

*Андріянова Валентина Анатоліївна,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

*Федонюк Крістіна Олександрівна,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НЕОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ

Неолімпійський спорт сучасності поступово займає лідируючі позиції у суспільстві. Він набирає обертів популярності серед різних верст населення у всіх куточках світу. На сьогоднішній день неолімпійські види спорту вже транслюються у всьому світі та не залишаються поза увагою ЗМІ, що є доказом того, що даний напрям спорту стає популярним та відіграє велику роль у житті людей. На рівні з олімпійськими неолімпійські види спорту поповнюються кожного року новими видами, а екстремальні види вже давно стали популярними серед молоді.

На сучасному етапі розвитку спорту як соціальної сфери діяльності людини, неолімпійський спорт займає важливе місце, він має взаємозв'язок з різними видами спорту і функціонує в різних його напрямках. Неолімпійський спорт має спільні ознаки з олімпійським, професійним та адаптивним спортом [1].

Водночас із виникненням та стрімким поширенням нових видів спорту та форм рухової активності, розвитком «традиційних» неолімпійських видів спорту (ті, які мають давню історію), формуються об'єктивні та природні проблеми, що обумовлюють тенденції розвитку неолімпійського спорту як окремого соціального інституту [2].

Серед актуальних глобальних (характерних усьому світу) проблем розвитку неолімпійських видів спорту доречно виділити:

- *статусні* – термін «неолімпійський» не зовсім коректно відображає сутність зазначеного спортивного напрямку, не повністю розкриває характер взаємовідносин неолімпійського спорту з міжнародним олімпійським рухом. У назвах офіційних міжнародних спортивних організацій, що розвивають неолімпійський спорт (наприклад, IWGA), чи мають до нього певне

відношення (наприклад, SportAccord), відсутній термін «неолімпійський». Схожу картину можна спостерігати і на національних рівнях. Так, в Україні організація, що сприяє розвитку видів спорту, які не включені до олімпійської програми, має назву Спілка громадських організацій «Спортивний комітет України».

Неолімпійський спорт представляє собою багаторівневу систему, де організовуються та проводяться на високому рівні міжнародні змагання, розширюється організаційна структура, розвиваються та поширюються різноманітні види спорту, що не включені до програм Олімпійських ігор. Водночас саме термін «неолімпійський» документально на міжнародному рівні практично не зустрічається;

- *організаційні* – значна чисельність видів спорту, постійне виникнення нових форм рухової активності, їх подальше визнання як видів спорту, стрімка динамічність неолімпійського спортивного руху обумовлюють складні реалії організаційно-управлінської структури. В неолімпійському спорті, на відміну від олімпійського, відсутня єдина вертикаль керівництва.

IWGA виконує консолідуючу функцію, об'єднуючи міжнародні спортивні федерації з неолімпійських видів спорту, а також координує організацію та проведення Всесвітніх ігор. Водночас у багатьох країнах світу відсутні спортивні федерації та об'єднання з видів спорту, що представлені в програмі Всесвітніх ігор, при цьому має місце розвиток національно-популярних та традиційних для окремої країни чи регіону видів спорту;

- *політичні* – спорт є ефективною ареною реклами та піару, яку досить часто використовують політики з метою підвищення власного національного та міжнародного іміджу. Досягнення спортсменів ототожнюються з досягненнями держави, тому керівні структури країн світу прагнуть включити до програми Всесвітніх ігор та інших міжнародних комплексних змагань ті неолімпійські види спорту, що набули широкого розвитку в їх країнах, чи то взагалі мають національний характер;

- *економічні* – якісна організація комплексних змагань міжнародного рівня потребує залучення значних інвестицій. На сьогоднішній день Міжнародній асоціації всесвітніх ігор залучити спонсорів набагато складніше аніж МОК, що обумовлено меншою популярністю Всесвітніх ігор. Враховуючи це МАВІ потребує значної підтримки від МОК, що впливає на залежність МАВІ від цієї організації;

- *морально-етичні* – прагнучи досягти високих спортивних результатів спортсмени (їх тренери та оточення) нерідко забувають про основну з

концептуальних ідей змагань – здобуття перемоги у чесній боротьбі. Основною на разі гострою та глобальною проблемою в неолімпійському спорті залишається проблема допінгу.

- *наукові* – неолімпійський спорт, як соціальний інститут виник відносно недавно, тому відсутність фундаментальних наукових досліджень у цьому напрямі є цілком логічною [3].

Характерними організаційно-економічними аспектами функціонування неолімпійського спорту є наступні: відсутність єдиної керівної структури; відсутність істотних джерел прибутків; значна чисельність видів спорту; різке збільшення міжнародних змагань; незначні масштаби телевізійних трансляцій; відсутність НСФ з неолімпійських видів спорту у державах; проведення ігор з урахуванням екологічних проблем [3].

Однією з найслабших ланок неолімпійського спорту безсумнівно є його фінансова складова, проте на це є низка об'єктивних чинників. У 90-х рр. XX століття учасники Всесвітніх ігор представляли не держави, а міжнародні спортивні федерації. Низька популярність змагань, нечіткі взаємовідносини спортивних організацій та державних організацій на національному рівні не сприяли якісному фінансуванню неолімпійського спорту. На початку XXI століття концепція розвитку неолімпійського спортивного руху зазнала кардинальних змін. Спортсмени почали представляти на Іграх країни, під час нагородження спортсменів почали піднімати прапори країни-переможця та призерів, залунав гімн країни-переможця. З'явився неофіційний командний залік. Політика IWGA полягала у зближенні з НОКами країн-учасниць. Останні роки МОК здійснює підтримку НОКам тих країн, які сприяють розвитку неолімпійських видів спорту [3].

Вирішення питання стосовно підвищення фінансового та організаційного рівня забезпечення неолімпійських видів спорту на державному рівні, враховуючи популярність даного спортивного напрямку серед населення, безумовно потребує покращення у нашій країні. Проте, враховуючи високі показники рівня неолімпійського спорту в Україні та фінансування пріоритетних видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор, однак ввійшли до програми Всесвітніх ігор, можна констатувати, що державні та громадські органи управління з фізичної культури та спорту забезпечують подальший розвиток неолімпійських видів спорту в нашій країні для виходу на міжнародну спортивну арену.

Список використаних джерел

1. Долбишева Н.Г. Основні напрями неолімпійського спорту. Спортивний вісник Придніпров'я. 2014. № 1.
2. Імас Є. Неолімпійський спорт: проблеми та перспективи розвитку / Євгеній Імас, Ольга Борисова, Ірина Когут // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. пр. – 2016. – № 2.
3. Неолімпійський спорт: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту / [Є. В. Імас, С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова та ін.]. – К.: НУФВСУ, вид-во «Олімп. л-ра», 2015. – 184 с.
4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796

*Антонюк Оксана Анатоліївна,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту,
Київський національний університет
будівництва та архітектури;
Лісовський Михайло Дмитрович
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21,
Київський національний університет
будівництва та архітектури*

ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В СИСТЕМІ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

Структура системи підготовки в олімпійському спорті складається з двох підсистем: персоніфікованої та процесної. В свою чергу, персоніфікована представлена тренером, який керує процесом підготовки та спортсменом, навколо якого будується вся система, відповідно до його здібностей, можливостей, перспектив тощо. Процесна підсистема являє собою єдність змагань, тренувань та відновлення, під час яких здійснюється навчання, розвиток та виховання спортсмена. Виходячи з визначення поняття «система», усі її елементи знаходяться у тісному взаємозв'язку та є взаємообумовленими. Ця залежність ґрунтується на єдиній меті функціонування системи, на чиннику, що формує цю систему та за відсутності якого система припиняє існування. Таким формувальним (ключовим) чинником для системи підготовки в олімпійському спорті виступають змагання. Саме змагання висувають вимоги до структури підготовленості спортсмена, що, своєю

чергою, потребує застосування певних специфічних засобів і методів підготовки. Змагання (їх кількість, рівень, календар) визначають необхідну динаміку тренуваності спортсмена, чергування навантажень та відновлення. Змагання в олімпійському спорті спрямовані на досягнення максимального спортивного результату, що є продуктом змагальної діяльності спортсмена. Цей результат, що виступає рушійною силою спортивного вдосконалення, має самостійну цінність, щороку зростає його соціальна вартість, політичне та економічне значення. Рівень спортивних результатів є критерієм можливостей людського організму, моделлю, еталоном для усіх спортсменів.

Центральною фігурою в сучасному спорті є спортсмен, тобто людина, майстерність якої створює дивовижне за красою, емоційною насиченістю і непередбачуваністю результатів захопливе видовище, що привертає увагу, приводить на трибуни і до екранів телевізорів величезну глядацьку аудиторію, котра значно перевищує, характерну для інших сфер людської діяльності.

Не менш важливою є виховна роль спортсменів, майстерність і досягнення яких залучають до спорту мільйони дітей, підлітків, юнаків і дівчат, формують у різних верств населення прагнення до фізичної досконалості, здорового способу життя. Проте роль, що відводиться спортсмену в системі олімпійського спорту, як свідчать спеціальні дослідження і численні випадки з практики спорту вищих досягнень, не вберігає його від безлічі проблем і неприємностей, які супроводжують багаторічну спортивну кар'єру та постспортівне життя і негативно впливають на психіку спортсмена, стан його здоров'я, психічне та емоційне благополуччя.

Людина, яка прийняла рішення присвятити своє життя спорту, в будь-якому випадку потрапляє в особливе середовище, яке утворилося в цій сфері діяльності. Його особливості викликані специфічним характером професійної діяльності спортсмена, оскільки його головне виробниче завдання формування в процесі тренувальної діяльності і життя спеціальних умінь і навичок, що дозволяють досягати тих чи інших спортивних результатів.

Роль численних факторів зовнішнього середовища, здатних вплинути на ефективність процесу підготовки та змагальної діяльності спортсменів, істотно змінюється в залежності від цілей, завдань і змісту кожного з етапів багаторічного вдосконалення. Рациональне використання потенціалу факторів зовнішнього середовища в залежності від специфіки конкретного етапу багаторічної підготовки має суттєвий, а в ряді випадків і радикальний вплив

на ефективність процесу підготовки, реалізацію потенційних можливостей атлетів і рівень їх спортивних досягнень.

Формування зовнішнього середовища, що забезпечує ефективну тренувальну і змагальну діяльність, багато в чому пов'язано з наявністю, так званих, нормативних та ненормативних переходів в спортивній кар'єрі. Нормативні, тобто ті що відповідають стандартам і правилам, переходи змінюють перебіг і умови підготовки спортсменів, їх спосіб життя, соціальний статус, матеріальні можливості, пов'язані з передбачуваними подіями і процесами. До таких переходів відносяться переходи від початкової підготовки до серйозних тренувань, від юнацького спорту до спорту дорослих, від занять спортом при завершенні спортивної кар'єри до звичайного життя. До переходів такого ж типу можна віднести переїзд юних спортсменів в спеціалізовані центри підготовки (спортивні школи-інтернати, спортивні академії), перехід з режиму тренування в спортивному клубі в режим підготовки в збірній команді і т.п.

Ненормативних переходів, тобто тих, що виходять за рамки стандартів і правил, подій здатних серйозно вплинути на підготовку та змагальну діяльність спортсменів, безліч. У їх числі проблеми взаємин з батьками та тренерами, складність у поєднанні занять спортом з навчанням, зміна тренера, захворювання і травми, невдалі виступи у головних змаганнях, до яких велася тривала підготовка, сімейні проблеми, народження дітей, фінансові труднощі, проблеми з допінгом і т.д. Будь-яка з подій, що відносяться до цих сфер, впливає на психічний стан спортсмена, його мотивацію, настрої, здатність до ефективного тренування та змагальної діяльності [1].

Список використаних джерел

1. Єсентаєв Т. К. Навколишнє середовище тренувальної та змагальної діяльності спортсменів, Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту, Київ – 2016, 21 с.
2. Платонов В. М. Фізична підготовка спортсмена / Платонов В. М., Булатова М. М. – К.: Олімпійська література, 1995. – 320с.
3. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К.: Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aeafa24d>

Балака Максим Миколайович,

*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету будівництва і архітектури;*

Делембовський Максим Михайлович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри кібербезпеки та комп'ютерної інженерії
Київського національного університету будівництва і архітектури;*

Дьяченко Олександр Сергійович,

*кандидат технічних наук, доцент кафедри
машин та обладнання технологічних процесів
Київського національного університету будівництва і архітектури*

РОЗРОБЛЕННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СХЕМИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Система оцінювання програмних результатів навчання студентів має відповідати особливостям, параметрам та вимогам модульного навчання [1]. Щоб така система правильно, а головне якісно й адекватно виконувала свої завдання, вхідними даними мають бути наступні параметри: персональні дані студентів, результати навчання яких оцінюватиме розроблювана система; дані про викладачів, які виступають у ролі експертів при оцінюванні знань, вмінь та навичок студентів; дані про освітні компоненти, модулі та теми, за якими перевірятиметься якість засвоєних студентами знань; критерії, за якими проводитиметься оцінювання; робота (відповіді на тестові завдання) студента, за якою буде виконано перевірку знань та виставлено оцінку [2].

У підсумку система оцінювання результатів навчання студентів має розрахувати та виставити оцінки за роботу студента протягом певного періоду часу та контролю знань, розрахувати та відсортувати за спадним рейтинговим списком студентів, які пройшли передбачений освітнім процесом контроль. Оскільки систему призначено для розрахунку оцінки результатів навчання студентів закладів вищої освіти, то і ключовими об'єктами в її роботі будуть самі студенти та виконані ними завдання для контролю і перевірки засвоєння знань [2–5]. Нижче нами наведено структурну схему розробленої системи оцінювання результатів навчання (рис. 1).

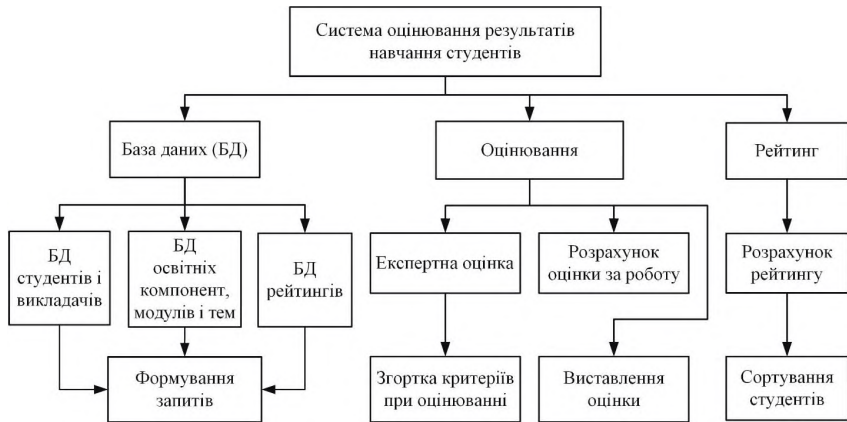

Рис. 1. Структурна схема оцінювання результатів навчання студентів

Розглянувши дану структурну схему системи оцінювання результатів навчання студентів, опишемо елементи, з яких вона складається:

1) база даних – модуль включає в себе можливість доступу, зберігання та редагування необхідної інформації [2] по студентах і викладачах закладу вищої освіти, освітніх компонентах, модулях та темах, а також рейтингах студентів і всіх пов'язаних з ними об'єктах;

2) оцінювання – за допомогою експертної оцінки у вигляді згортки критеріїв визначаються середні оцінки за визначеними критеріями оцінювання результатів навчання студентів, а далі проводиться оцінювання за допомогою методу експертного оцінювання знань при нечіткій інформації [6] та після цього йде загальний підрахунок оцінки результатів навчання і безпосередньо проводиться виставлення оцінки за роботу студента;

3) рейтинг – модуль призначений для розрахунку рейтингів студентів [7], після того як вже проведено оцінювання його знань, і відсортовуються студенти за своїм рейтингом.

Основною функцією такої системи є швидке, адекватне та правильне оцінювання знань, вмінь та навичок студентів після вивчення матеріалу [2–4], передбаченого освітньою програмою, і розрахунок рейтингів студентів після проходження ними певного етапу контролю знань [7–10], що дає можливість економити матеріально-технічні ресурси закладу вищої освіти (рис. 2).

Рис. 2. Дерево функцій системи оцінювання результатів навчання

Розглянемо детальніше кожен функцію розробленої системи:

- визначення критеріїв оцінювання – це визначення найважливіших критеріїв при оцінюванні роботи студента для модульного навчання [1];
- розрахунок оцінки на основі роботи студента – за допомогою методу оцінювання результатів навчання проводиться розрахунок оцінки;
- виставлення оцінки студенту – останній етап при оцінюванні знань, вмінь та навичок, що передбачає безпосереднє виставлення оцінки системою;
- редагування бази даних студентів і викладачів [5, 8] – можливість додавання, вилучення або редагування інформації в базі даних;
- редагування бази даних освітніх компонент, модулів та тем занять – можливість додавання, вилучення або редагування інформації;
- розрахунок заданого рейтингу – розраховується рейтинг студента на основі виконаних робіт та оцінок [7], рейтинг може бути кількох типів, тому здійснюється вибір потрібного розрахунку рейтингу;
- сортування студентів за рейтингом – розміщення студентів у порядку спадних рейтингових списків із вибором фільтрів сортування даних;
- редагування бази даних рейтингів – можливість додавання, вилучення або редагування інформації в базі даних;

– формування звітності за успішністю студентів – формування списків найкращих та найгірших за рейтингом студентів.

Провівши огляд та аналіз основних функцій інформаційної технології для системи оцінювання результатів навчання студентів, зауважимо, що для забезпечення їх виконання слід застосувати метод експертного оцінювання знань при нечіткій інформації. Для зниження суб'єктивізму викладачів, які виконують контроль й оцінювання результатів навчання, та отримання максимально достовірної інформації про рівень знань студентів розроблений саме цей метод оцінювання, в основі якого лежить формалізований критерій, що узагальнює досвід кваліфікованих викладачів.

Список використаних джерел

1. Паламарчук О. М., Балака М. М. Структурний аналіз модульної системи навчання. *Сучасні інноваційні технології підготовки інженерних кадрів для гірничої промисловості і транспорту*: матеріали Міжнар. наук.-техн. конф., 21–22 трав. 2015 р. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. С. 378–388.

2. Делембовський М. М., Балака М. М., Пристайло М. О., Дьяченко О. С. Розробка та впровадження сучасних методів організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. MoodleMoot Ukraine 2023. *Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 11-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 трав. 2023 р. К.: КНУБА, ІТЗН НАПН України, 2023. URL: <https://2023.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=9>.

3. Калениченко Р. А., Дика О. В. Особливості психодіагностичного вивчення саморозвитку та професійної рефлексії фахівців. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*: матеріали VI Міжнар. конф., 16 листоп. 2023 р. К.: Компринт, 2024. С. 108–111.

4. Terenchuk S., Riabchun Y., Delembovskyi M. Identification of entrant's abilities on the basis of Sugeno-type fuzzy inference systems. *Aviation*, 2022. Vol. 26. Issue 4. 176–182. DOI: <https://doi.org/10.3846/aviation.2022.17636>.

5. Пристайло М. О., Балака М. М., Щербина Т. Ф. Технічні засоби навчання. К.: КНУБА, 2020. 108 с.

6. Паламарчук О. М., Педоряка М. В., Балака М. М. Метод експертного оцінювання знань при нечіткій інформації. *Розвиток інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в гірничо-металургійній галузі і транспорті*: матеріали Міжнар. наук.-техн. конф., 27–28 верес. 2014 р. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. С. 376–384.

7. Паламарчук О. М., Балака М. М. Визначення рейтингу студентів в умовах модульної системи навчання. *Сучасні інноваційні технології підготовки інженерних кадрів для гірничої промисловості і транспорту*: матеріали Міжнар. наук.-техн. конф., 26–27 трав. 2016 р. Дніпропетровськ: НГУ, 2016. С. 466–474.

8. Делембовський М., Терент'єв О., Корнійчук Б. Людський фактор у розголошенні конфіденційної та приватної інформації. *Grail of Science*, 2023. No. 24. 347–350. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.063>.

9. Балака М. М., Пристайло М. О., Міщук Д. О. Передумови створення автоматизованих систем оцінювання знань здобувачів освіти. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*: матеріали VI Міжнар. конф., 16 листоп. 2023 р. К.: Компрінг, 2024. С. 39–43.

10. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі. К.: КНУБА, 2022. 296 с.

УДК 510.2;621.3

Безклубенко Ірина Сергіївна,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
просктування та прикладної математики
Київського національного університету будівництва і архітектури;*

Баліна Олена Іванівна,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
просктування та прикладної математики
Київського національного університету будівництва і архітектури;*

Буценко Юрій Павлович,

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри математичного аналізу та теорії імовірностей,
Національного технічного університету
«Київський політехнічний інститут» ім. Ігоря Сікорського,*

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Право на освіту, як відомо, є одним з основних прав людини «другого покоління» тобто, соціально-економічних та культурних, забезпечуючи нормальну життєдіяльність особистості у суспільстві. В Україні воно є конституційною нормою, забезпеченою ст. 53 Конституції [1], також підтримується приєднанням нашої держави до Загальної декларації прав людини, де воно закріплене статтею 26 [2], та Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права, який регламентує обов'язки держав-учасниць у цьому питанні статтею 14 [3]. Наразі, коли наша країна перебуває у стані війни з Російською Федерацією, забезпечення цього права має принципові особливості. З одного боку, реалізація такого права виявляється вельми проблемним для багатьох громадян України, перш за все, звичайно, тих, хто опинився на тимчасово окупованих територіях (ТОТ), проживає у

прифронтовій зоні або ж у місцевостях, які найчастіше зазнають ворожих бомбардувань, ракетних ударів та інших уражень. У той же час, саме можливість навчання в українських навчальних закладах є для людей свідченням їх інтегрованості саме до українського суспільства, приналежності до українського народу, непорушності української держави та її піклування про своїх громадян. Процес навчання для згаданих вище категорій українських громадян, практично безальтернативно, може бути лише дистанційним [4]. Накопичений авторами досвід дозволяє визначити принципові моменти, які, на наш погляд, обов'язково мають бути враховані при цьому.

Першою проблемою, яка має бути вирішена, є проблема встановлення надійних каналів взаємодій між учнем (студентом) та викладачами (навчальним закладом). Можна із впевненістю стверджувати, що такими каналами можуть бути тільки електронна пошта, месенджери, сервіси на зразок Skype, Zoom тощо. Наразі автори не мають інформації щодо наявності навіть на ТОТ настільки ефективних фай волів або інших обмежувальних процедур, які б повністю виключили можливість використання цих засобів комунікації. У той же час, вказані канали у кожному конкретному випадку мають бути продубльовані (резервовані) для забезпечення надійного спілкування, причому бажано, у режимі реального часу.

Другою задачею, яка постає перед викладачами у цьому випадку, є задача надання студенту або ж учню всіх необхідних йому документів та джерел, що забезпечують свідоме виконання ним вимог, які постають при вивченні даного курсу. Такими є навчальна програма (забезпечується адміністрацією підрозділу навчального закладу), силабуси кожного конкретного курсу, конспекти лекцій, матеріали, які пов'язані з передбаченими цим курсом практичними, семінарськими, лабораторними заняттями, типовими розрахунками, розрахунково-графічними роботами, курсовими роботами, проектами тощо. Зазначимо, що у випадку, який розглядається, на наш погляд, слід гнучко підходити до відомого кожному досвідченому викладачу правила: не варто надавати студентам занадто розлогий список рекомендованих джерел для вивчення курсу (оскільки, зазвичай, такий просто ігнорується ними). Справа у тім, що вибір студентами або ж учнями додаткових посібників окрім абсолютно необхідних - силабусів, конспектів лекцій та практикумів (а часто і замість них), відбувається найчастіше в результаті спілкування між ними, можливості чого позбавлені у значній мірі ті, хто належить до категорії суб'єктів навчального процесу, яка розглядається тут. Тому варто, надавши на початку вивчення курсу традиційно

мінімальний список джерел, надалі на запит учня чи студента доповнювати його доступними та корисними для нього позиціями. Як свідчить наш досвід, особливу увагу при цьому слід приділяти можливості використання ним різноманітних відео лекцій та спеціалізованих форумів у мережі, причому різними мовами.

Враховуючи всі обставини, режим спілкування студентів (учнів) з викладачами має бути максимально гнучким. Попри формальну приналежність студента (учня) до певної навчальної групи (класу), він повинен мати можливість бути присутнім також на заняттях іншої групи (класу), що навчається за аналогічною програмою, це створює не лише можливості для кращого засвоєння навчального матеріалу та підвищення його рейтингу поточної успішності, але й сприяє його соціалізації, формуванню почуття приналежності до колективу співвітчизників. Обов'язково при цьому має бути доступність відеозаписів усіх передбачених у даному курсі занять. Частіше за все, необхідними виявляються індивідуальні консультації на додачу до тих, які проводяться для основної маси учнів або студентів.

Нарешті, вельми проблемним є питання контролю здобутків студентів та учнів такої специфічної категорії, а саме - як їх поточної успішності, так і підсумкового оцінювання. Знову ж таки, аналогічно до попереднього слід наголосити на максимально гнучкому режимі організації контрольних заходів у цьому випадку. Наприклад, якщо використовується система Moodle, то має бути забезпечена можливість входу до неї протягом принаймні кількох днів, у особливих випадках - можливість входу незалежно від групи (класу), обов'язково - аналіз виконаної роботи за участю студента (учня) на основі скану чернетки, що надсилається у систему при виконанні роботи, та корекція оцінки за результатами такого аналізу. Зайве підкреслювати, що від викладачів у цьому випадку вимагається максимальна увага до особливих обставин того, хто навчається, прагнення встановити з ним (нею) теплі та доброзичливі стосунки.

Список використаних джерел

1. <https://lawyersunion.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Deklaratsiya-prav-ljudyny.pdf>.
2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
3. Баліна О. І., Безклубенко І. С., Буценко Ю. П. Особливості дистанційного вивчення курсу математики в умовах воєнного стану *Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану*, 2023, С. 418-421.
4. Баліна О. І., Безклубенко І. С., Буценко Ю. П. Специфічні риси дистанційного навчального процесу в умовах воєнного стану. *Редакційна колегія*, 2023, С. 232.

УДК 377/378 - 058.17(8)

Бельтран Галі-Олександра,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач відділу геофізики
Технологічного університету Дуранго, Мексика;*

Жижко Олена Анатоліївна,

*доктор педагогічних наук, професор відділу гуманітарних наук
Автономного університету Сакатекаса, Мексика*

ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРЕДСТАВНИКІВ ІНДІАНСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ГРУП В МЕКСИЦІ

Питання психології професійного розвитку представників індіанських етнічних груп в Мексиці набуває актуальності у зв'язку з необхідністю розв'язання завдань, визначених міжнародними освітніми організаціями, очолюваними ЮНЕСКО, що спрямовані на реалізацію програм освіти соціально незахищених категорій дорослого населення: емігрантів, біженців, безробітних, представників етнічних меншин, інвалідів, ув'язнених, тощо, проблеми яких дедалі зростають в усіх країнах світу [6]. У цьому сенсі позитивний досвід Мексики може стати в нагоді для використання у розбудові активної соціальної політики в Україні.

Вивченню психології найменш захищених верств населення, до яких належать й індіанці, присвятили свої праці Р. Парк, А. Стоунквіст, А. Фарж, П. Фрейре, Т. Шебутані та ін. Проблемами психології професійного розвитку представників індіанських етнічних груп в Мексиці опікувались А. Армента, 2020; О. Генріч, 2010; Р. Гонсалес, 2022; М. Гонсалес, 2011, 2017, 2020; Е. Карвачо, 2022; М. Лаборда, 2019; Л. Мартінес-Кобо, 1983; Р. Мартінес, 2020; А. Падійя, 1987; Д. Павон-Куейяр, 2013; Н. Сальгадо-де-Снайдер, 1987; Г. Хіменес-Моя, 2022 та ін.

Вивчення нами проблеми освіти автохтонних народів у Мексиці дозволяє стверджувати про існування нерівності щодо можливості їх представників мати доступ навіть до базової формальної освіти. Такі реалії спонукають мексиканський уряд приділяти особливу увагу цій темі у законодавчих документах. Так, у Секторіальній програмі з освіти на 2000-2024 рр. (*Programa Sectorial de Educación 2020-2024*) зазначається, що однією з основних цілей є досягнення освітньої інтеграції, рівності та соціальної справедливості, а фундаментальною запорукою для цього є увага до вразливих груп, включаючи індіанців [1]. Отже, мексиканська освітня політика визнає та

поважає культурну та мовну різноманітність нації, сприяючи міжкультурній освіті, яка дозволяє корінним народам зберегти свою ідентичність та покращити умови свого життя.

Важливо зазначити, що за даними Міністерства інформації з культури (*Secretaría de Información Cultural, 2023*) нині в Мексиці налічуються 68 етнічних груп та 364 мовних діалекти. Наразі в країні проживають 23,2 мільйони осіб (19,4% від загальної кількості населення), які ідентифікують себе індіанцями, проте тільки 7,1% (30,8%) з них володіють якоюсь із корінних мов [2]. Тільки 20% автохтонного населення мають загальну освіту, а ще менший відсоток має доступ до вищої освіти: серед студентів мексиканських ВНЗ налічується лише 2% індіанців [5]. Зазначимо, що цей факт викликає занепокоєність уряду Мексики. За даними проведених досліджень, доступ етнічної молоді до вищої професійної освіти є обмеженим через різні фактори, такі як дискримінація, соціально-економічна маргіналізація, брак освітніх і культурних ресурсів, мовні та географічні бар'єри, а також певний психологічний стан, що пов'язаний із відчуженням від домінуючого соціального середовища. З огляду на це, розробка навчальних програм для індіанців набуває особливого сенсу.

Отже, основною метою дослідження, результати якого представлені нижче, було визначення основних характеристик психологічного стану етнічної молоді Мексики, що навчається у вищих професійних закладах, з метою їх урахування при розробці програм з професійного навчання для цієї групи населення.

Виконане нами дослідження показало, що видатний латиноамериканський педагог та психолог П. Фрейре (1921-1997 рр.) [3] визначає особистість як цілісне утворення, яке є відносно пізнім продуктом суспільно-історичного й онтогенетичного розвитку людини. Вона виступає як результат інтеграції процесів життєвого ставлення суб'єкта до об'єктивної дійсності, що характеризується особливою побудовою і передбачає свідоме регулювання цих процесів, тобто наявністю свідомості, а на певних етапах - і самосвідомості суб'єкта [3]. Для нашого наукового дослідження важливою є ідея П. Фрейре про те, що особистість розвивається не тільки в межах задоволення власних потреб, а й також у творчості, яка не знає меж.

На думку мексиканських учених (Р. Гонсалес, 2022; М. Лаборда, 2019; Р. Мартінес, 2020; Д. Павон-Куюейр, 2013; Н. Сальгадо-де-Снайдер, 1987 та ін.), реальною основою особистості людини визнається сукупність її ставлень до світу, що є суспільними за своєю природою і реалізуються водночас.

Особистість характеризують тільки ті психічні процеси, які сприяють здійсненню діяльності людини. У розвитку суб'єкта його ставлення до явищ світу вступають між собою в ієрархічні стосунки. Ієрархія діяльності утворює ядро особистості. Існують три основних параметри особистості: широта зв'язків людини зі світом, ступінь ієрархізованості цих зв'язків та їх загальна структура. Людина живе в реальності, що дедалі більше розкривається для неї. Багатство зв'язків індивіда зі світом породжує особистість. Ієрархії мотивів та діяльності особистості утворюють відносно самостійні одиниці її життя. Внутрішні співвідношення головних мотиваційних ліній у сукупності діяльності людини характеризують загальний «психологічний профіль» особистості. Психологічні підструктури особистості - темперамент, потреби і потяги, емоційні переживання й інтереси, навички та звички, моральні риси характеру тощо - виявляють себе в умовах життя особистості [4].

Отже, спираючись на теоретичні доробки мексиканських педагогів-психологів, маємо підстави стверджувати, що однією з основних характерних рис особистості етнічної молоді Мексики є поєднання крайніх форм індивідуалізму з гостро вираженими орієнтаціями на форми колективної дії. Йдеться про молодих осіб, яким нелегко усвідомлювати власне існування як діалектичний процес спадкоємності минулого, теперішнього і майбутнього. Таким чином вони, перебуваючи поза межами домінуючої культурної парадигми, сприймають середовище власного існування як вороже для себе, де небезпека чатує перш за все з боку людей, об'єднаних на основі традиційних цінностей. Саме постійне почуття власної відчуженості, а відтак - ворожості до оточуючого світу та нестабільності свого існування підштовхує представників автохтонних груп шукати підтримки у собі подібних.

Таким чином, узагальнюючи психологічні характеристики етнічної молоді Мексики, можемо зробити висновок, що їх свідомість перебуває в постійній невпевненості, тривожності, готовності «дати відсіч» реальним чи уявним зазіханням на їх існування. Ці ознаки психологічного стану індіанців набувають особливого значення в контексті нашого науково-педагогічного дослідження у зв'язку з тим фактом, що навчальні програми, які розробляються для представників цих верств населення, мають сприяти, передусім, їх інтеграції до соціально корисної діяльності, що дозволить їм відчувати себе повноцінними членами громади.

При розробці програм з професійного навчання для етнічної молоді Мексики слід урахувувати такі психологічні характеристики, що

відображають ступінь гостроти соціально-культурного конфлікту, у якому вони перебувають:

- дезорганізованість, приголомшеність, нездатність визначити джерело конфлікту;
- відчуття «нездоланної стіни», непристосованості, невезіння;
- занепокоєння, тривожність, внутрішня напруга;
- ізольованість, відчуженість, непричетність, скрутність;
- розчарованість, відчай;
- руйнування «життєвої організації», психічна дезорганізація, безглуздість існування;
- егоцентричність, честолюбство, нерівноваженість.

Список використаних джерел

1. DGPPYEE-SEP (Dirección General de Planeación Programación y Evaluación Educativa de Secretaría de Educación Pública). Programa Sectorial de Educación 2020-2024. México, SEP, 2020, https://www.planeacion.sep.gob.mx/Doc/planeacion/mediano_plazo/pse_2020_2024.pdf (24.04.2024).
2. FILAC (Fondo para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas de América Latina y el Caribe, Secretaria Técnica y Consejo Directivo). Pueblos Indígenas y el Marco Global de Diversidad Biológica posterior al 2020, 2020 <https://www.filac.org/pueblos-indigenas-y-el-marco-global-de-diversidad-biologica-posterior-al-2020/> (30.05.2024).
3. Freire, Paulo. Pedagogía de la indignación. Cartas pedagógicas en un mundo revuelto, México, Siglo XXI Editores, 2012.
4. González, Roberto, Carvacho, Hector, Jiménez-Moya, Gloria, Psicología y Pueblos Indígenas, Annual Review of Psychology, Vol. 73, January 2022, pp. 1-32 <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-092421-034141>
5. INEGI. Censo de Población y Vivienda 2020, 2020, <https://www.inegi.org.mx/programas/ccpv/2020/> (20.05.2024).
6. UNESCO. Pueblos indígenas de América Latina y el Caribe, 2020, <https://www.unesco.org/es/node/83544> (20.05.2024).

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯВИЩА

В Україні увага до стратегічних комунікацій актуалізувалась лише протягом останніх кількох років, що було викликано значним ускладненням суспільних, міжнародних, внутрішньодержавних відносин і зовнішньою воєнною та інформаційною агресією.

Вперше в українському законодавстві термін «стратегічні комунікації» як «скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави» був закріплений у новій редакції Воєнної доктрини України, затвердженій Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року.

Для початку необхідно визначитися зі значеннями двох базових елементів терміну «стратегічні комунікації» – це зміст понять «стратегічний» і «комунікація».

У тлумачному словнику значення слова «стратегічний» визначається як прикметник, утворений від іменника «стратегія». «Стратегія» визначається як мистецтво економічного, суспільного і політичного керівництва масами, яке має визначати головний напрям їхніх дій, вчинків, а також як спосіб дій, лінія поведінки кого-чого-небудь [1, с. 1399].

«Комунікація» у тлумачному словнику визначається як обмін інформацією, спілкування. Масова комунікація – процес інформування широких мас із використанням технічних засобів [1, с. 562].

Вчений Г. Саймон пов'язує поняття «комунікація» з процесом управління, зокрема, формуванням організаційної поведінки: «Комунікацію можна формально визначити як процес передачі передумов рішення від одного члена організації до іншого. Вочевидь, без комунікації не може бути й організації, оскільки відтак група не має змоги вплинути на поведінку індивіда» [3, с. 330].

Термін «комунікації», сьогодні загалом нараховує понад 120 трактувань. Але в усіх визначеннях існує дещо спільне: увага акцентується на процесі обміну інформацією. Також важливим для розуміння змісту поняття «комунікація» є те, що згідно з наведеними вище визначеннями, її учасники розглядаються як елементи системи, а сама комунікація – як елемент управлінського впливу.

Мова йде не про передачу, а обмін інформацією.

Аналізуючи витoki поняття «стратегічні комунікації» та його сутність слід враховувати, що розвиток інформаційних технологій призвів до появи нових суб'єктів та нових викликів в сфері інформаційної безпеки [5]. Власне поняття «стратегічні комунікації» у процесі використання набуло різних тлумачень.

Згадки про поняття «стратегічні комунікації» можна віднайти ще в дослідницьких документах US Army College 1966 року, хоча сам термін зустрічався ще раніше [2]. Тоді мова йшла про «стратегічні комунікації» в контексті забезпечення стратегічного рівню зв'язку під час масштабних військових конфліктів.

Однією з перших публікацій, яка містила комплексний науковий підхід до концепту стратегічних комунікацій, але здебільшого з комерційної точки зору, стала стаття низки авторів «Визначаючи стратегічну комунікацію» («Дефініції стратегічних комунікацій», Міжнародний журнал стратегічних комунікацій, 2007 р.). Вони визначили стратегічні комунікації «у найширшому сенсі, як цілеспрямований обмін інформацією з метою просування місії (організації)», підкресливши, що стратегічна комунікація «передбачає, що люди будуть залучені до зваженої практики комунікації в інтересах організацій, окремих випадків і соціальних рухів».

В урядових структурах США терміни «стратегічна комунікація/стратегічні комунікації» вперше з'явилися у першій половині XX століття і тривалий час використовувався переважно Міністерством закордонних справ та Міністерством оборони.

В Україні вперше термін «стратегічні комунікації» запропонував у 2008 р. Почепцов Г., який, характеризуючи їх відмінності від комунікацій тактичного рівня, зазначив, що вони працюють із майбутнім часовим циклом, у той час як тактичні – з сучасним; працюють із об'єктами, які будуть сформовані у визначеній часовій точці, в тому числі завдяки стратегічним комунікаціям, тактичні – з уже наявними об'єктами; трансформуючи, в першу чергу, інформаційний простір, результат повинні дати в інших просторах

(воєнному, дипломатичному, економічному, соціальному); діють із урахуванням діяльності опонента / противника, у деяких випадках намагаючись управляти його діями; направлені на вузькі цільові групи, які здатні внести зміни в потрібні типи об'єктів [4, с. 13].

У найбільш широкому розумінні «стратегічні комунікації» є процесом інтеграції досліджень сприйняття аудиторії та зацікавлених сторін (стейкхолдерів) і врахування отриманих результатів під час реалізації політики, планування та операцій на кожному рівні.

Стратегічні комунікації – це спрямування за одним вектором великої кількості різних видів діяльності (наприклад: політичний процес, зв'язки з громадськістю, інформаційні операції тощо), кожна з яких справляє вплив на підтримку національних цілей, та означають обмін (під час спілкування) смислами/ідеями на підтримку національних цілей (тобто стратегічно) [2].

Отже, стратегічні комунікації є одночасно і процесом (узгодження слів і справ з метою впливу та надання інформації), і результатом цього процесу. Їх сутність полягає в тому, що сформульовані для різних цільових аудиторій меседжі не конфліктують, не суперечать один одному.

Ключовими компонентами процесу реалізації стратегічних комунікацій є:

а) розуміння владою суспільства, його інформування та залучення для просування інтересів і цілей через вплив на сприйняття, настанови, переконання та поведінку;

б) узгодження дій, зображень, висловлювань на підтримку політики й планування з метою досягнення всеосяжних стратегічних цілей;

в) визнання того, що всі операції і види діяльності є важливими компонентами процесу комунікації, оскільки все, що говорить і робить комунікаційний центр – або не спромігся сказати й зробити цей центр, має передбачувані й непередбачувані наслідки для цільових і нецільових аудиторій;

г) визнання того, що стратегічні комунікації є не додатковими діями, а невід'ємною частиною планування та реалізації усіх операцій та видів діяльності.

Функція стратегічних комунікацій полягає в розподілі переваг у фізичному просторі за рахунок конверсії ресурсів впливу. Вони тісно пов'язані з місією, візією і цінністю соціального суб'єкта та сприяють забезпеченню стратегічного позиціонування.

Стратегічна комунікація здійснюється у трьох основних формах:

- зв'язки з громадськістю,

- публічна дипломатія,
- інформаційні операції.

Отже, більш узагальнено визначимо, що стратегічні комунікації – це не вид комунікаційної діяльності суб'єкта, а передусім особливі принципи управління комунікативним процесом та чинник, що сприяє реалізації стратегії суб'єкта і механізм досягнення стратегічних цілей.

Із наведених вище трактувань поняття «стратегічні комунікації» можемо зазначити, що його тлумачення та розуміння має спільні характеристики, однак деталі суттєво відрізняються.

Більш узагальнене визначення подано у словнику «Стратегічні комунікації», у якому зазначено, що стратегічні комунікації мають п'ять складових, що об'єднують, координують, активізують і використовують ресурси та можливості політики, державного управління, маркетингу, журналістики, соціології, психології, бізнесу й реклами.

Таким чином, у наукових джерелах стратегічні комунікації характеризуються, з одного боку, як основа управлінської діяльності та процесу, а з іншого – як управлінська технологія.

Основна специфіка та відмінність стратегічних комунікацій від інших видів комунікацій полягає в тому, що вони зорієнтовані на довгостроковість, тобто віддалений у часі результат і оперують поняттями, яких ще немає у фізичному просторі.

Важливою характеристикою стратегічних комунікацій є узгодженість дій, тобто координація зусиль усіх суб'єктів комунікаційного процесу / процесів, що передбачає наявність єдиного центру з вироблення стратегічних цілей, наративів і синхронізації дій.

Отже, сутність стратегічних комунікацій, з огляду на їх специфіку та основні складові, полягає в об'єднанні, координації, активізації і використанні ресурсів та можливостей публічного управління, маркетингу, журналістики, соціології, психології, бізнесу й реклами. А це, у свою чергу, передбачає наявність великої кількості суб'єктів стратегічних комунікацій, їх різноспрямованих зв'язків, що являють собою систему.

Стратегічні комунікації, розглядаються через призму поглядів наукових галузей, у межах яких здійснювався науковий аналіз, тобто в контексті філологічних, юридичних, політичних, воєнних наук та науки публічного (державного) управління, тому поки що немає єдиного усталеного підходу та чіткого визначення самого терміну “стратегічні комунікації” взагалі.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD / украд. і голов. ред В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. 1736 с.
2. Дубов Д. Формування концепту «Стратегічні комунікації у США: до історії виникнення та розуміння поняття»: зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. 20 травня 2016 р., Чернівці / відп. ред. В.П. Фісанов. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. С. 8-12.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ, 2010. 810 с.
4. Почепцов Г. Г. Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні: навч. посіб. для студ. і аспір. Київ, Альтерпрес, 2008. 216 с.
5. Стратегічні комунікації: [словник] / Т. В. Попова, В. А. Ліпкан / за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2016. 416 с.

УДК1(091):17.024.4:111.61

Богдановський Дмитро Ігорович,

*аспірант за освітньо-професійною програмою
«Фінанси, банківська справа та страхування» групи АФ-22-1
Державного податкового університету;*

Богдановський Ігор Валерійович,

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної філософії та управління
Державного податкового університету;*

Далекорей Арсеній Михайлович,

*аспірант кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ Ужгородського національного університету;*

Льовкіна Олена Геннадіївна,

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та соціології
Державного податкового університету*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРІОРИТЕТИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

На шляху до євроінтеграції нашої країни ціннісна інтеграція відіграє велику роль. Не тільки вибір самих цінностей, але й їх ранжування має важливе значення. Тому освітні компоненти будь якої програми у ВНЗ України мають враховувати домінуючі цінності західного суспільства. В

цьому контексті варто згадати ідеї щодо пошуку нових технологій роботи зі знанням, нових механізмів його структурування для раціоналізації дій. Ідеї раціоналізації, прагматизації, ефективності в тій чи іншій мірі є невід'ємною частиною філософії західного світу. Йдеться про вчення представників філософії дії, філософії прагматизму, інструменталізму та ін.

Перетворення світу є основою прояву творчо-активної сутності людини. Людина має можливість розвитку нових способів взаємодії із об'єктивною реальністю завдяки виникненню і розвитку технічних знарядь та інших засобів практичного впливу людини на оточуючу дійсність.

Новаторська ідея представників філософії дії, що критерієм науковості знання є не його логічна довершеність (відсутність логічних суперечностей тощо), а, насамперед, його відповідність вимогам ефективного досягнення поставленої мети, знайшла свій подальший розвиток у філософії Т. Котарбінського. Він вважав, що дія, в тому числі й пізнавальна, тим більшою мірою є раціональною, чим більше вона пристосована до наявних обставин. Раціональність має бути зрозумілою і в методологічному сенсі. Пояснюючи положення щодо раціональної діяльності, Т. Котарбінський проголошує, що раціональною є лише така діяльність, коли людина діє відповідно до накопиченого досвіду і вірить у правильність свого вибору способу дії, доки це підтверджується ефективними результатами. Проте, якщо обставини, що склалися, змінюються, слід не чіплятися за старі методи діяльності, що можуть виявитися неефективними, а шукати нові, більш адекватні цим обставинам способи діяльності [2, С.241].

У головних настановах емпіріомонізму відчувається спорідненість з філософськими поглядами Т. Котарбінського. Зокрема, польський вчений стверджував, що процес пізнання має бути раціоналізованим на засадах реконструкції мови науки шляхом звільнення її від неоднозначних понять. Останні мають назву «мовних гіпостаз». Будь-якому терміну має відповідати реальна річ. Загальні назви, назви властивостей, відношень, положень речей мають розглядатися як метафори або ж як скорочення, і тому з мови науки мусять бути вилучені. Зокрема, розгляд цієї проблеми знаходить своє відображення у розгляді парадоксів прогресу, серед яких Т. Котарбінський називає феномен «ініціативної препарації». Сенс останнього полягає у тому, що сучасна людина для успішної реалізації власних життєвих намірів має засвоювати величезний шар культури. Тому потрібно позбавлятися неважливих, зайвих елементів культурної спадщини. Отже, вчений переймався проблемою пошуку нових технологій роботи зі знанням, нових механізмів його структурування для раціоналізації дій.

Необхідність вдосконалення методів людської діяльності для подолання складних соціально-економічних, політичних, культурних та інших проблем, пов'язаних із глобальними суспільними трансформаціями, зумовлює посилення інтересу до методологічних пропозицій, розроблених засновниками праксеології [4,С.1].

Список використаних джерел

1. Льовкіна О. Г. Відчуження людини у соціокультурному просторі: минуле і сучасність / монографія. – К.: Парапан, 2006. – 168с.
2. Льовкіна О.Г. Історичні трансформації філософії діяльності: від трансценденталізму до праксеології: монографія / О.Г. Льовкіна. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. 270 с.
3. Льовкіна О. Г. Проблема відчуження в соціальній філософії Франкфуртської школи (спроба осмислення в контексті глобалістики): автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / АПН України; Інститут вищої освіти. - К., 2003. – 18 с.
4. Льовкіна О.Г. Теорії ефективної діяльності: тектологія О. Богданова та пракселогія Т. Котарбінського: автореф. дис ... д-ра філос. наук / О. Г. Льовкіна . – Київ : Б.в., 2012 . 35 с.
5. Льовкіна О.Г. Проблема відчуження у світлі сучасних глобалізаційних трансформацій: соціокультурний та політико-економічний аспекти / Практична філософія. - №6. – 2006 - С. 37-41.
6. Льовкіна О.Г. Генезис праксеологічних ідей: історико-філософський контекст. Філософські обрії. 2012. - № 27. – С.4-12

УДК 378.631

Бойко Лідія Костянтинівна,
*аспірантка кафедри професійної освіти та технологій
сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка*

ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасний світ вимагає від нас постійного навчання та адаптації до нових умов. Традиційні методи навчання, незважаючи на свою ефективність, вже не завжди задовольняють потреби сучасного суспільства [1]. Саме тому на передній план виходять інноваційні технології, серед яких особливе місце займають імерсивні технології. Потенціал імерсивних технологій в освіті та їх вплив на якість навчального процесу підлягає ретельному аналізу.

Проблематика застосування імерсивних технологій в освіті розглянуті в дослідженнях Річарда Майєра, Марджері Дрісколл, Кларка Чінна. Автори досліджували ефективність мультимедійних засобів навчання, зокрема, віртуальних лабораторій. Дослідження Н. М. Гнедко, А. А. Засєкіна, С. Г. Литвинової покращують теорію і практику віртуальної освіти.

Імерсивні технології – це сукупність інструментів та методів, які дозволяють здобувачу освіти повністю зануритися у віртуальну або доповнену реальність. Слово «імерсивний» походить від англійського «immersive», що означає «занурювати». Ці технології створюють відчуття присутності в іншому світі, який може бути повністю штучним або доповнювати реальний світ. Імерсивні технології також називають технологіями розширеної реальності.

Основні види імерсивних технологій [2]:

1. Віртуальна реальність – це повне занурення в штучно створений світ за допомогою спеціальних окулярів (шоломів VR) та інших пристроїв. Користувач бачить і чує лише віртуальний світ, відрізаючись від реального.

2. Доповнена реальність (AR) – це накладання віртуальних об'єктів на реальний світ за допомогою смартфонів, планшетів або спеціальних окулярів. Наприклад, ви можете навести камеру смартфона на книгу і побачити додаткову інформацію про неї.

3. Змішана реальність (MR) – це поєднання віртуальної та доповненої реальності. Вона дозволяє взаємодіяти з віртуальними об'єктами в реальному світі.

Імерсивні технології використовують різноманітні датчики, камери, дисплеї та програмне забезпечення для створення ефекту присутності. Вони відстежують рухи голови, рук та тіла користувача, щоб забезпечити реалістичну взаємодію з віртуальним світом. Технології віртуальної та доповненої реальності дають учням та студентам можливість глибше вивчати предмети, аналізувати наслідки світових подій, брати участь в археологічних експедиціях і багато іншого, а головне – у розважальній формі. AR і VR дають змогу набутися досвіду, до якого здобувачі освіти зазвичай не мають доступу [3].

Імерсивні технології мають широкий спектр застосування у освіті (створення інтерактивних навчальних середовищ, проведення віртуальних екскурсій, моделювання складних процесів); іграх (розробка ігор, які дозволяють користувачам повністю зануритися в ігровий світ); медицині (створення симуляторів для навчання медичних працівників, проведення

віртуальних операцій); архітектурі та дизайні (візуалізація проєктів, створення віртуальних макетів).

Згідно з науковими дослідженнями, імерсивні технології покращують просторове розуміння та запам'ятовування студентів, дозволяючи їм відчувати навчання від першої особи, бачити все, що відбувається навколо них. Такі технології забезпечують візуальне навчання та сприяють загальному розумінню учнями більш складних предметів, теорій і мов [4, с.86].

Переваги імерсивних технологій:

- створення ефекту присутності, що підвищує зацікавленість і ефективність навчання;
- можливість взаємодіяти з віртуальними об'єктами;
- наочне представлення складних концепцій;
- можливість отримати доступ до інформації та досвіду, які в реальному світі можуть бути недоступні.

Поруч із безліччю переваг, імерсивні технології мають ряд недоліків, до яких можна віднести високу вартість обладнання та розробки контенту, фізіологічні обмеження, відсутність єдиних стандартів розробки імерсивного контенту.

Незважаючи на виклики, перспективи використання імерсивних технологій в освіті дуже великі. З розвитком технологій вартість обладнання буде знижуватися, а якість контенту буде постійно покращуватися. Імерсивні технології мають потенціал революціонізувати освіту, зробити її більш інтерактивною, ефективною та доступною для всіх. Імерсивні технології відкривають нові можливості для створення більш ефективних та цікавих освітніх середовищ. Однак, для успішного впровадження цих технологій необхідно враховувати як технічні, так і психологічні аспекти. Поєднання традиційних методів навчання з інноваційними технологіями дозволить створити більш збалансований та ефективний навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Самусь Т. В. Фахова підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та напрями її модернізації. *«Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка»)»: журнал.* 2024. № 9 (37) 2024. С. 440 – 452.
2. Віртуальна реальність в освіті: нові можливості для навчання. URL: <https://www.intellias.ua/blog/vrpossibilities-in-education> (дата звернення: 26.10.2024).
3. Віртуальна реальність замість звичних підручників. Автор Ксенія Матроскіна. URL: <https://vido.com.ua/article/21907/virtualna-realnist-zamist-zvichnikh-pidruchnikiv/> (дата звернення: 26.10.2024).
4. Слупська Я., Шкуренко О. Застосування віртуальної реальності (VR) у освіті. *Молодий вчений*, вип. 9 (109), 2022. С. 82-88.

ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ЦІЛЬОВИЙ ОРІЄНТИР ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Важливість формалізації уявлень щодо освітнього середовища, в якому необхідно враховувати як змістовні критерії, так і збалансування кількісних і якісних параметрів. В цьому контексті особливу увагу приділено аспекту якості освіти як ключової передумови для ефективності освітнього середовища. Зокрема, потрібно наголосити на тому, що, говорячи про якість та ефективність освіти, здебільшого ми звертаємо увагу на вищу освіту, оскільки саме цей сектор є найбільш показовим для реалізації складних завдань і вирішення проблемних викликів. Також слід підкреслити важливість не лише кількісних показників (наприклад, кількість студентів, фінансування тощо), а й якісних аспектів, таких як зміст і методи навчання, які безпосередньо впливають на ефективність і результативність освітнього процесу. Загалом, концепція побудови формальних уявлень про освітнє середовище передбачає не лише створення чіткої структури, а й інтеграцію змістовних і якісних параметрів для забезпечення більш ефективного навчального процесу.

Отже, визначимося з тими концептуальними засновками, відштовхуючись від яких можна і треба рухатися далі: «Наявність в освітній процесуальності формальних та кількісних ресурсів і засобів не гарантує досягнення змістовної та якісної мети: така мета потребує смислового й значеннєвого розуміння, а також концептуального закріплення на рівні семантичного рельєфа освітнього середовища як базового концепта, своєрідного спільного знаменника, під егідою якого об'єднані багатоманітні кейси освітньої теорії та практики» [2, с. 47].

Більше того, «у ситуації підміни критеріїв якості критеріями суто кількісними та надання пріоритетного значення другорядним факторам важко розраховувати на високий рівень ефективності та якості освіти, позаяк саме ефективність і якість опиняються на далекій периферії уваги і не входять до переліку пріоритетів освітнього процесу» [2, с. 42].

Істотна сутнісна спорідненість і корелятивна взаємозалежність якості та ефективності освітнього середовища обумовлена не лише тим, що якість є необхідною передумовою ефективності, а за відсутності якості про ефективність годі й говорити – не менш показовою і визначальною є та обставина, що якість освітньої діяльності університетів значною мірою залежить від втілення на практиці ідеї, місії і змісту університету, а досягненням мети ефективного освітнього середовища виявляється можливим лише в контексті здійснення місії, родового покликання ЗВО.

Принагідно зазначимо, що «механізми забезпечення ефективності освітньої діяльності в університетах України в контексті євроінтеграції та в умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення країни мають включати підходи щодо адаптації до європейських стандартів (створення прозорих систем кредитування, модернізації освітніх програм, отримання міжнародної акредитації); розвитку міжнародного співробітництва (що надасть змогу підвищити рівень освіти, залучити висококваліфікованих викладачів та здобувачів вищої освіти, а також підвищити міжнародну конкурентоспроможність українських університетів); залучення громадськості та експертів (відкритість, прозорість та врахування реальних потреб суспільства); моніторингу й оцінки якості освіти (оцінювання якості навчальних програм, оцінювання задоволення здобувачів вищої освіти, аналіз результатів випускників та інші інструменти, що дозволяють забезпечити постійне вдосконалення освітнього процесу)» [2, с. 119].

Таким чином йдеться про важливість удосконалення освітнього процесу, що охоплює широкий спектр заходів: від ресурсної підтримки, організації занять та практичних завдань до професійного менторства і участі в захисті курсових робіт. Удосконалення в цьому контексті не обмежується лише теоретичними аспектами, але й передбачає активну роботу зі змінами в освітніх програмах, планах, а також врахування потреб усіх стейкхолдерів – як внутрішніх, так і зовнішніх, що дозволяє отримати комплексний підхід до оцінки якості освіти.

Процес вдосконалення освітнього процесу можна розглядати як два основних напрямки. Перший – це теоретико-концептуальний супровід, що стосується розробки концепцій, теорій і загальних підходів до освітнього процесу. Другий – це практична імплементація цих теоретичних положень у реальному освітньому середовищі, зокрема через освітні політики та управлінські рішення.

Таким чином, процес вдосконалення освітнього процесу вимагає не лише науково-методичної роботи, але й ефективного переведення теоретичних знань у практичні дії, що допомагають забезпечити високу якість

освіти на всіх етапах навчального процесу. Важливим є також залучення всіх зацікавлених сторін – від науково-педагогічних працівників до зовнішніх експертів і органів управління, що забезпечує збалансоване та всебічне удосконалення освітніх практик.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. (2023). Освітнє середовище: єдність форми та змісту. Вища освіта України, № 4, 4-49. DOI: [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4\(91\).06](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4(91).06).

2. Слюсаренко О. Вимірювання якості освітньої діяльності університетів у контексті забезпечення її ефективності та в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення країни. Підходи до розроблення якісних освітніх програм як основи забезпечення ефективності освітньої діяльності. *Політика та механізми забезпечення ефективності освітньої діяльності в університетах України в контексті євроінтеграції та в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення країни: монографія* ; за ред. Ж. Таланової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. 152 с. <https://ihed.org.ua/publications>.

УДК 37.01:378

Бондарук Богдан Юрійович,

здобувач вищої освіти академічної групи ПНБ-22

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Красильник Юрій Семенович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ МЕТОДУ АНКЕТУВАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ

Актуальність означеної теми дослідження є надзвичайно високою як у науковому, так і в практичному аспектах. *Науковий контекст дослідження детермінується* сучасними тенденціями в організації праці та встановлені вимог до кваліфікації персоналу організацій, що потребує вивчення надійності методу анкетування щодо розробки нових теоретичних підходів до оцінки особистісних та професійних якостей кандидатів. Забезпечення надійності і валідності анкетування є однією з ключових проблем у психології праці та організаційній психології. Дослідження наукових основ розробки анкетних

методик допомагає отримувати достовірні дані, мінімізувати похибки у вимірюваннях і підвищувати якість інструментів для професійного відбору.

Практична складова визначається потребою у забезпеченні ефективності відбору персоналу, адже ненадійні та невалідні анкети можуть призвести до значних помилок у процесі відбору, коли потенційно успішні кандидати не проходять відбір, а менш придатні отримують роботу. Це призводить до зниження продуктивності, підвищення текучості кадрів та збільшення витрат на підбір і адаптацію нових співробітників. Актуальність вдосконалення анкетування полягає також у забезпеченні точності у прогнозуванні професійної придатності. Сучасні анкети допомагають не тільки об'єктивно оцінювати навички, але й виявляти психологічну сумісність кандидата з командою, культурою організації та стилем управління. Сучасний процес відбору вимагає інтеграції цифрових технологій, автоматизації анкетування та адаптації методів до онлайн-формату. Це особливо важливо у віддаленому та гібридному форматах роботи. Дослідження в цьому напрямі допомагають підвищити ефективність онлайн-інструментів для відбору. Таким чином, актуальність теми зумовлена як потребами наукового розуміння психометричних особливостей анкет, так і необхідністю оптимізації процесу професійного відбору в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є процес професійно-психологічного відбору персоналу. *Предмет дослідження* – сучасні проблеми розробки методу анкетування, що впливають на надійність результатів професійно-психологічного відбору. *Мета дослідження* – визначити та проаналізувати сучасні проблеми, пов'язані з розробкою методу анкетування для забезпечення надійності та достовірності професійно-психологічного відбору персоналу.

Обговорення результатів дослідження. В умовах сучасного ринку праці, коли вимоги до персоналу стають дедалі вагомішими, забезпечення надійності професійно-психологічного відбору стає критично важливим завданням. Анкетування є одним із ключових методів збору даних про кандидата, що допомагає оцінити його компетентності, особистісні якості, мотивацію, та інші аспекти, необхідні для прийняття обґрунтованого кадрового рішення [1, 2, 6, 8, 9, 10]. Проте, розробка надійного методу анкетування стикається з низкою сучасних загально-дидактичних проблем, пов'язаних із валідністю, соціальною бажаністю відповідей, специфікою професій та впровадженням нових технологій [3, 4, 5, 7, 10]. З урахуванням наукових досліджень нами встановлено основні проблеми розробки методу

анкетування для забезпечення надійності професійно-психологічного відбору персоналу. А саме:

1. *Однією з найбільших складностей у розробці методу анкетування є забезпечення його надійності та валідності.* Надійність анкетування означає стабільність результатів, тобто їх незмінність при повторних дослідженнях, тоді як валідність визначає здатність анкети вимірювати саме ті характеристики, які необхідні для конкретної професійної діяльності. Недоліки в надійності та валідності можуть призвести до хибних висновків щодо кандидатів, що, у свою чергу, негативно вплине на ефективність роботи організації.

2. *Уникнення соціальної бажаності у відповідях.* Соціальна бажаність є ще одним фактором, що ускладнює об'єктивну оцінку кандидатів. У процесі заповнення анкет кандидати можуть надавати відповіді, які здаються їм більш прийнятними з точки зору роботодавця, навіть якщо ці відповіді не відображають їхніх реальних якостей чи поглядів. Така тенденція може суттєво спотворити результати. Для мінімізації цього ефекту в анкети додають проєктивні питання, які менш очевидно вказують на очікувану відповідь, або використовують спеціальні шкали для виявлення соціально бажаних відповідей.

3. *Адаптація анкетування до специфіки професії.* Анкети повинні враховувати специфіку професії, оскільки різні аспекти діяльності висувають різні вимоги до психологічних і професійних якостей кандидатів. Стандартизовані анкети можуть виявитися недостатньо точними, оскільки не враховують усієї специфіки професії.

4. *Оцінка мотиваційних та емоційних аспектів.* Психологічний відбір повинен охоплювати такі аспекти, як мотивація, рівень стресостійкості та здатність до самоконтролю. Традиційні методи анкетування часто обмежуються запитаннями на знання або навички, залишаючи поза увагою емоційні характеристики та мотиваційні фактори, що є особливо важливими для посад з високими вимогами до емоційної стійкості. Для більш об'єктивної оцінки цих аспектів до анкет можуть включати спеціальні блоки питань або додаткові тести.

5. *Автоматизація процесу анкетування.* Автоматизація процесу анкетування дозволяє підвищити швидкість збору та обробки даних, а також зменшити вплив людського фактору в процесі аналізу результатів. Використання цифрових платформ для анкетування дозволяє оптимізувати час і ресурсні витрати, одночасно забезпечуючи зручність для кандидатів.

Проте автоматизовані системи також мають певні недоліки. Наприклад, система повинна бути гнучкою, щоб адаптувати анкети до змін у вимогах до посад і оновлювати їх залежно від нових тенденцій у конкретних професіях.

6. *Застосування штучного інтелекту в анкетуванні.* На сучасному етапі розвитку технологій активно розробляються інструменти, що використовують штучний інтелект для підвищення ефективності анкетування. Одним з перспективних підходів є створення адаптивних анкет, які змінюють питання залежно від відповідей кандидата. Це дозволяє отримати більш детальну інформацію про кандидата і уникнути шаблонності у відповідях.

7. *Аналіз великих даних та пошук поведінкових патернів.* Застосування алгоритмів аналізу великих даних у відборі персоналу дозволяє знаходити патерни поведінки та характеристик, які найбільш відповідають певним вимогам посади. Наприклад, аналіз відповідей попередніх кандидатів допомагає створити модель, яка дозволяє швидше та точніше оцінити, наскільки новий кандидат відповідає вимогам. Проте важливо дотримуватися етичних стандартів при використанні таких технологій та враховувати можливість похибок.

Висновки. Анкетування є потужним інструментом, що відіграє важливу роль у процесі професійно-психологічного відбору. Втім, на сучасному етапі розвитку даного методу існує низка проблем, які ускладнюють забезпечення його надійності та валідності. Розробка надійного та ефективного інструменту анкетування вимагає врахування різноманітних факторів, таких як специфіка професії, мотиваційні та емоційні аспекти, адаптація до нових технологій та уникнення соціальної бажаності у відповідях. Інтеграція сучасних технологій, таких як штучний інтелект і аналіз великих даних, дозволяє покращити цей процес, але також ставить нові виклики перед розробниками методик. Таким чином, вирішення цих проблем сприятиме підвищенню ефективності відбору персоналу, дозволяючи організаціям отримувати працівників, які найбільш відповідають вимогам професійної діяльності, забезпечуючи тим самим стабільність і продуктивність роботи кадрового складу.

Список використаних джерел

1. Іващенко О.В. Відбір персоналу як складова забезпечення кадрової безпеки підприємства. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Економічні науки.* 2015. № 3 (27). С. 159–165. URL: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2015/2015-econ-3.pdf> (дата звернення: 02.11.2024).
2. Бергаш М. І., Клевець Л. М., Коханець А. С. Особливості конкретних методів та методик професійного відбору персоналу. *Вісник Національного університету оборони*

України. 2022. № 6 (70). С. 5–13. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/268509/264611> (дата звернення: 104.11.2024).

3. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / Огієнко О.І., Мільто Л.О., Каложна Т.Г., Радченко Ю.Л., Красильник Ю.С. and Котун К.В. Київ: Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України. 2016. 120 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705798/1/Словник.pdf> (дата звернення: 27.10.2024).

4. Красильник Ю. Інформаційні технології як фактор інтенсифікації підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. пр. Київ : Вид-во НУОУ, 2013. С. 57–62. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:0ЕуYjriUFMC (дата звернення: 07.11.2024).

5. Красильник Ю. С. Психолого-педагогічна компетентність як складова педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 1. С. 12–24. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:IjCSPb-OGе4C (дата звернення: 29.10.2024).

6. Кузьменко М. Д., Дегтярьов А. С., Кіка І. А., Кузенков В. С. Особливості організації та проведення онлайн психологічного вивчення персоналу Збройних сил України. *Системи і технології зв'язку, інформатизації та кібербезпеки*. 2022. Випуск №1(1). С. 39–44. URL: <https://journal.viti.edu.ua/index.php/cicst/article/view/10/7> (дата звернення: 02.11.2024).

7. Лапаєнко С. В, Красильник Ю. С. Психолого-педагогічні умови використання комунікаційних технологій в системі професійної освіти. Інформаційно телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. пр. 2006. Вип. 1. С. 131–135. URL:

https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:t7zJ5fGR-2UC (дата звернення: 28.10.2024).

8. Новикова О.О. Інформаційна технологія підтримки прийняття кадрових рішень для закладів вищої освіти України: дис. ... канд. техн. наук: 05.13.06. Харків, 2019. 245 с. URL: http://dissertations.karazin.ua/tech/files/Novikova-01/dis_novikova.pdf (дата звернення: 03.11.2024).

9. Пиголенко, І. В. Пиголенко Ю. А. Трансформація методу опитування: від face-to-face до онлайн опитувань. *Науковий журнал «Габітус»*. 2024. № 61. С. 11–16. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/095896ac-9569-4fe4-85fb-5205d72b0950/content> (дата звернення: 02.11.2024).

10. Пономаренко О. Сучасні методи та форми профорієнтаційної роботи в Україні. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2015. Том 2. № 2. С. 67–71. URL: <https://journals.urau.ua/appfo/article/view/55463> (дата звернення: 01.11.2024).

УДК 378.14

Бондарук Богдан Юрійович,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПНБ-22
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Науменко Сергій Васильович,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПНБ-22
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Балака Максим Миколайович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

АНАЛІЗ МЕТОДІВ І МОДЕЛЕЙ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Перехід від традиційних методів навчання та оцінювання отриманого масиву знань і формування навичок практичної діяльності у здобувачів до нових освітніх технологій забезпечується насамперед наявністю у закладах вищої освіти України розгорнутих комп'ютерних мереж із доступом до інтернет-ресурсів, а також використанням в освітньому процесі різноманітних технічних засобів навчання [1–3]. Виходячи з цього, можна виділити п'ять етапів розвитку оцінювання результатів навчання, що відображають певні форми організації оцінювання знань та роль викладача в цьому процесі:

1. Традиційне оцінювання результатів навчання здобувачів у вигляді контрольної роботи, колоквіуму, лабораторної роботи, курсової роботи, курсового проєкту, реферату, домашнього завдання, співбесіди, тестування, заліку, іспиту, кваліфікаційної роботи. При цьому викладач готує варіанти тематичних завдань, перевіряє та оцінює результати роботи здобувачів.

2. Оцінювання з використанням паперових (некомп'ютерних) засобів, при якому застосовуються підготовлені бланки з контрольними завданнями або тестовими запитаннями. Здобувачі заповнюють видані бланки, вирішуючи завдання і відповідаючи на питання, а викладач перевіряє виконані роботи за допомогою спеціальних трафаретів і таблиць правильних відповідей.

3. Оцінювання з використанням технічних пристроїв, що містить два способи організації контролю:

– здобувач виконує індивідуальне завдання і вводить у пристрій номер свого варіанту і результат вирішення кожного завдання, а пристрій перевіряє введені відповіді, розраховує та виводить підсумкову оцінку за роботу;

– пристрій використовується як для введення завдань та перевірки коректності введених відповідей, так і для виведення результатів і/або оцінки.

4. Комп'ютерне оцінювання знань, організація якого спрямоване, по-перше, на полегшення роботи викладача, звільнивши від рутинної перевірки письмових робіт, що дозволить присвятити більше часу індивідуальним заняттям зі здобувачами, а по-друге, на підвищення об'єктивності перевірки і оцінювання результатів. Це забезпечується комп'ютерними програмами, в яких здійснюється формування індивідуального набору контрольних завдань, виведення завдань на екран, аналіз відповідей, виставляння оцінки, зберігання результатів контролю і даних про роботу здобувача з програмою освітнього компонента, які можуть бути згодом використані викладачем тощо.

5. Віддалене оцінювання результатів навчання здобувача є однією з форм комп'ютерного оцінювання знань, поява якого пов'язана з широким використанням в освітньому процесі можливостей інформаційних ресурсів. Відмінними рисами віддаленого оцінювання знань є вживання сучасних технічних засобів зв'язку і передачі інформації між здобувачем і викладачем, а також свобода вибору здобувачем темпів, часу та місця навчання.

У порівнянні з традиційними формами оцінювання результатів навчання, комп'ютерне оцінювання має низку переваг [2, 4]: використання новітніх методик перевірки й оцінювання знань здобувачів, сучасних інформаційних технологій, адаптація до індивідуальних характеристик здобувачів.

Однак застосування комп'ютерних технологій в освітньому процесі вимагає чіткого та однозначного визначення цілей контролю, а також відбору методичного матеріалу для оцінювання результатів навчання здобувачів, із врахуванням мети перевірки, що проводиться, а також розроблення моделі контролю й оцінювання результатів навчання.

Розглядаючи запропоновані в цей час методи комп'ютерного контролю й оцінювання результатів навчання [1, 4–6], та враховуючи сучасні вимоги індивідуалізації освітнього процесу, відмітимо, що важливим фактором, який визначає переваги того або іншого методу контролю, є рівень адаптації до індивідуальних характеристик здобувачів та можливість застосування оптимальних параметрів проведення контролю (наприклад, кількості й типу завдань, часу контролю, видів допомоги тощо). А отже, методи проведення контролю результатів навчання можна розділити на три класи (рис. 1).

Спільним для неадаптивних методів є те, що в процесі контролю всі здобувачі проходять заздалегідь визначену викладачем послідовність завдань, кількість яких є постійною, незалежно від рівня підготовленості здобувача.

У частково адаптивних методах проведення контролю послідовність і кількість перевірочних запитань залежить від рівня підготовленості здобувача і завжди буде змінним числом – кожне завдання відрізняється складністю.

Адаптивні методи максимально використовують дані з моделі здобувача (рівень підготовленості, рівень хвилювання тощо) і/або моделі навчального матеріалу, що дозволяє організувати індивідуальний контроль для здобувача.

Рис. 1. Методи контролю результатів навчання здобувачів

Перевірка результатів навчання здійснюється із врахуванням різних критеріїв формування оцінки [3, 7]. Залежно від цього моделі оцінювання результатів навчання здобувачів можна розділити на три класи (рис. 2).

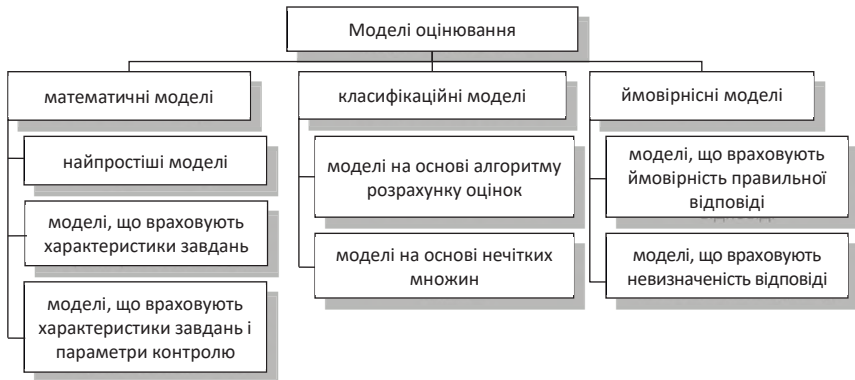

Рис. 2. Моделі оцінювання результатів навчання здобувачів

У математичних моделях на основі кількісних критеріїв як вимір виступає числова нескінченна множина, тобто кількісна шкала, призначена для представлення оцінки числом. Класифікаційні моделі передбачають віднесення здобувача до одного з стійких класів із врахуванням сукупності ознак, що визначають здобувача. У моделях на основі ймовірнісних критеріїв головними є твердження про залежність вірогідності правильної відповіді здобувача від рівня його підготовленості та параметрів завдання. Це дозволяє вирішувати завдання контролю та обліку невизначеності відповідей.

Таким чином, для перевірки результатів навчання використовуються різноманітні моделі й алгоритми оцінювання, а також методи проведення комп'ютерного контролю, до яких відносяться зокрема адаптивні методи.

Список використаних джерел

1. Мішук Д. О., Мішук Є. О., Балака М. М. Міждисциплінарна освіта – запорука до сталого розвитку суспільства. *MoodleMoot Ukraine 2024. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 12-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 31 трав. 2024 р. К.: НАПН України, НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2024. <https://2024.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=13>.
2. Делембовський М. М., Балака М. М., Пристайло М. О., Дьяченко О. С. Розробка та впровадження сучасних методів організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. *MoodleMoot Ukraine 2023. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 11-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 трав. 2023 р. К.: КНУБА, ІТЗН НАПН України, 2023. URL: <https://2023.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=9>.
3. Почка К. І., Красильник Ю. С. Моделювання менеджменту якості підготовки майбутніх бакалаврів за спеціальністю «Професійна освіта». *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 69. Т. 2. С. 120–124. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.2.25>.

4. Балака М. М., Пристайло М. О., Мішук Д. О. Передумови створення автоматизованих систем оцінювання знань здобувачів освіти. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*: матеріали VI Міжнар. конф., 16 листоп. 2023 р. К.: Компрінг, 2024. С. 39–43.

5. Паламарчук О. М., Балака М. М. Структурний аналіз модульної системи навчання. *Сучасні інноваційні технології підготовки інженерних кадрів для гірничої промисловості і транспорту*: матеріали Міжнар. наук.-техн. конф., 21–22 трав. 2015 р. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. С. 378–388.

6. Мішук Д. О., Балака М. М., Рашківський В. П. Досвід дистанційного навчання студентів САД-системам. *MoodleMoot Ukraine 2020. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 8-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 трав. 2020 р. К.: КНУБА, ПТЗН НАПН України, 2020. URL: <https://2020.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=25>.

7. Паламарчук О. М., Педоряка М. В., Балака М. М. Метод експертного оцінювання знань при нечіткій інформації. *Розвиток інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в гірничо-металургійній галузі і транспорті*: матеріали Міжнар. наук.-техн. конф., 27–28 верес. 2014 р. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. С. 376–384.

УДК: 378.159.9

Борисова Віра Євгенівна,
*PhD, старший викладач кафедри
мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПСИХОЛОГІЧНІ ТРУДНОЦІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сучасний освітній процес у вищих навчальних закладах України зазнає значних змін під впливом глобалізації та зростаючою мобільністю здобувачів освіти, що створює потребу в адаптації методів викладання до інших культурних особливостей. «Одним із важливих напрямків міжнародного співробітництва для закладів вищої освіти є підготовка іноземних студентів. Вона не лише сприяє зміцненню авторитету закладу вищої освіти, а й є додатковим джерелом фінансування.» [1]

ЗВО України приймають на навчання студентів з різних країн світу, що сприяє міжнародній співпраці та обміну знаннями. Проте навчання в Україні може бути складним для іноземців через низку психологічних труднощів, а

саме: мовний бар'єр, культурна адаптація, стрес і тривога, соціальна інтеграція, акліматизація тощо. Мовний бар'єр: іноземці стикаються з труднощами у навчанні та спілкуванні через недостатнє знання української або англійської мови. Це призводить до непорозумінь під час лекцій та практичних занять, труднощі в спілкуванні з викладачами та однокурсниками, проблеми з розумінням навчальних матеріалів, що негативно впливає на академічну успішність студентів, знижує мотивацію, заважає зосередитися на заняттях, викликає проблеми з виконанням завдань, приводить до погіршення результатів навчання, а знижує рівень участі іноземців в соціальному житті.

Культурна адаптація: кожна культура має свої традиції, звичаї та норми. Навіть можуть мати різні уявлення про роль викладача — від наставника до авторитетної фігури, можуть неправильно інтерпретувати інструкції або коментарі викладачів. Викладачі повинні ознайомитися з культурами своїх студентів, щоб краще розуміти їхні потреби та очікування. Використання різноманітних форм навчання, які враховують культурні особливості студентів, може підвищити ефективність навчального процесу. Важливо створити атмосферу, де студенти відчують себе комфортно, ділячись своїми думками та запитаннями. Заохочення студентів до обговорення своїх культур і традицій може сприяти розвитку відкритого діалогу та збагачення навчального процесу.

Розуміння впливу культурних відмінностей на навчальний процес є ключовим для успішної інтеграції студентів-іноземців. Адаптація викладання до культурних контекстів дозволяє не лише підвищити ефективність навчання, а й сприяє створенню більш інклюзивного освітнього середовища. В майбутньому важливо продовжувати дослідження в цій сфері для удосконалення методів викладання у багатокультурному контексті.

Іноземні студенти відчують труднощі в адаптації до нового середовища, що може викликати почуття самотності та ізоляції. Стрес і тривога: навчання у новій країні є великим стресом. Студенти відчують тиск з боку батьків, які очікують та вимагають від них високих результатів, а також страх невдачі через нові виклики, які постають перед ними. Соціальна інтеграція: відсутність підтримуючого соціального оточення ускладнює процес навчання, студенти відчують труднощі у встановленні нових контактів і формуванні дружніх відносин. Крім того у більшості іноземців важко проходить акліматизація: перші кілька місяців життя в новому кліматі, в іншому часовому поясі, з іншими традиціями харчування студенти-іноземці відчують постійну втому, хворіють на ГРВІ та мають розлади травлення, що

також сприяє погіршенню емоційного стану та негативно впливає на навчання.

Програми мовної підготовки, а саме навчання на підготовчих факультетах та відділеннях (довузівська підготовка), мовні курси, програма вузівської мовної підготовки дають студентам можливість вивчити українську мову до рівня B1-B2-C1 та зменшити мовний бар'єр. Культурні обміни та інтеграційні програми: організація культурних заходів та програм адаптації допоможе іноземним студентам ознайомитися з українською культурою та звичаями, а також знайти нових друзів. Студенти-іноземці часто відчувають шок від нової культурної ситуації, що може проявлятися в труднощах у сприйнятті нових соціальних норм та цінностей. Відчуття культурної ізоляції може призводити до соціальної тривоги. Віддаленість від родини, нове середовище, академічний тиск і очікування щодо успішності позначаються на емоційному стані та можуть викликати емоційні розлади, такі як тривога, безсоння, апатія, депресія. Важливо створити системи психологічної підтримки в ЗВО, забезпечити всім студентам доступ до психологічних консультацій, які б надавали допомогу студентам у вирішенні їхніх проблем та стресових ситуацій.

Розвиток мультикультурного середовища в закладах вищої освіти також сприятиме успішному навчанню та соціалізації іноземних студентів, що, в свою чергу, збагачуватиме навчальний процес та культурний обмін. Проведення культурних заходів, таких як фестивалі, майстер-класи та екскурсії, створення клубів за інтересами, які б об'єднували студентів з різних країн, формування груп за інтересами, може сприяти інтеграції іноземців у місцеву культуру та полегшити їх адаптацію, полегшити процес соціалізації та допомогти знайти нові соціальні зв'язки.

Психологічні труднощі, які виникають у студентів-іноземців у ЗВО України, потребують уваги та системного підходу до їх вирішення. Впровадження спеціалізованих програм підтримки, мовної підготовки та культурної адаптації може суттєво поліпшити навчальний досвід іноземних студентів, сприяючи їхній успішній інтеграції в українське академічне середовище.

Список використаних джерел

1. Дзеньдзюра, Н., & Верней, О. (2018). Адаптація студентів-іноземців у закладах вищої освіти України (із досвіду роботи). *Матеріали IV міжнародної науково-методичної конференції „Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні “*, 111-113.

2. Ряднова, Вікторія Вікторівна, et al. "Психологічні особливості процесу адаптації й організації навчання студентів-іноземців." (2018).

3. Ігнатюк, О. А., and І. А. Сладких. "Сутність поняття готовність студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах." *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Кієво-Могилянська академія]. Сер.: Педагогіка* 173, Вип. 161 (2011): 38-44.

4. Дочинець, Дмитро, and Юлія Чорна. "Психологічна адаптація іноземних студентів." *Матеріали IV міжнародної науково-методичної конференції „Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні“* (2018): 119-121.

5. Сидорчук, Ольга Миколаївна, and Наталія Василівна Гузій. "Психологічний зміст і структура адаптації іноземних студентів–першокурсників до навчання у ЗВО." *ББК 88.4 я43 О 72 Рецензенти* (2023): 263.

UDC 37.01/.09:338.4+811.11 (043)

Nataliia Vasylyshyna,

D.Sc. in Pedagogy, Professor,

Professor of Foreign Languages and Translation Department,

National Aviation University

VITAL IMPORTANCE OF TEACHING BUSINESS ENGLISH TO UNIVERSITY STUDENTS MAJORING FOR THE SPECIALTY 292 “INTERNATIONAL BUSINESS” IN 21-ST CENTURY

In recent decades the transformations occurring at the European level across various sectors have been profoundly impactful. The geopolitical landscape of Europe has evolved, diplomatic ties among nations have been restructured, commercial relationships have strengthened, and inter-institutional collaboration among countries has become increasingly significant. Additionally, workforce mobility has surged, and a growing number of students have taken advantage of exchange programs. In light of these developments, there is a pressing need to reassess the role of foreign languages within Europe, particularly in educational institutions ranging from primary to higher education. The Bologna Declaration of June 1999 serves as a pivotal reference point in this regard, as it explicitly promotes integrated study, training, and research programs across all European nations for both students and educators, thereby highlighting the critical importance of foreign languages [2; 7].

At the European level, business English is integrated into the curricula of economic studies for both Bachelor's and Master's degree programs. A study

conducted by Fortanet-Gómez and Räisänen indicates that business English courses aim to enhance students' language proficiency, encompassing business-related content and fostering cultural awareness. At the Bachelor's level, these courses tend to be more general, primarily concentrating on speech modalities, with certain countries emphasizing specific skills. In contrast, Master's level courses are more specialized, with a greater emphasis on written communication, although oral skills continue to hold significance. Furthermore, the authors note that general language courses at the Bachelor's level are typically mandatory, while specialized courses and those at the Master's level are often elective [3; 4; 7].

The actuality of shaping foreign language skills in business area might be proven with the following benefits for university students professional training due to their function to:

1. *Emphasize High-Frequency Vocabulary for Professional Settings:* acquiring English vocabulary pertinent to the workplace is a primary concern for many beginner learners enrolled in business English courses. This focus enables them to convey their messages clearly and effectively. Consequently, it is essential to instruct on frequently used words and established phrases relevant to daily work scenarios [1].

2. *Support Students in Vocabulary Acquisition:* introduction of vocabulary items within realistic contexts, such as phone conversations, task lists, brief emails, and text messages. Encouraging students to make straightforward decisions regarding new vocabulary will enhance retention. Also, simple activities, such as matching words with images or identifying verb-noun collocations from a brief text (e.g., managing a team, calling customers, writing emails, etc.). Encouraging students to personalize new vocabulary enhances memorability, such as by composing sentences that describe their work routines. Additionally, repetition is crucial for long-term retention, so ensure that vocabulary is revisited in subsequent lessons [3; 6].

3. *Enhance Student Speaking Opportunities:* utilize audio and video scripts featuring brief dialogues or excerpts from longer texts. Students should read these dialogues aloud in pairs or small groups. Provide feedback by focusing on the stress and rhythm of challenging words or phrases, engaging the entire class in this practice. Employing back-chaining techniques – beginning with the final sound and progressively working backwards – is an effective method for reinforcement. Encourage students to alternate roles and repeat the exercise. Additionally, employing surveys, questionnaires, true/false games, and information-gap activities

can provide further opportunities for practicing English speaking, focusing on specific structures and vocabulary [2; 4; 6].

To conclude, the investigation into the instruction of business English at the university level, situated within the broader framework of foreign language education in European institutions, has substantiated the prominent role that the English language, particularly business English, occupies in both academic settings and the job market. Furthermore, it has become evident that there has been a notable increase in the interest of European authorities and institutions in formulating cohesive language policies for the teaching and learning of English across all educational tiers over the past two decades [3; 5; 7].

However, despite these initiatives, it is clear that significant challenges remain in achieving the desired coherence concerning the framework for foreign language instruction and the practical application of existing guidelines.

This issue is indeed more widespread, there are numerous other demanding aspects of a language teacher's role, including advocating for the inclusion of English in academic curricula, assessing student needs, developing course syllabi, determining appropriate content to address those needs, selecting effective teaching and learning strategies, organizing remedial support when necessary, boosting student motivation, and choosing suitable assessment methods. This paper seeks to illuminate some of these challenges, while others will be the focus of future research endeavors.

References

1. Allison, J. 2013. Developing People Skills in Business English. In: The Macmillan online Conference, 11 November 2013. (2013) URL: <http://www.macmillanenglish.com/online-conference/2013>.
  2. Motivational Issues Related to the Business Foreign Language Class in Higher Education. (2023) Bulletin of the "Transilvania" University of Braşov, Series V, Vol. 7 (56) No. 1.
  3. Bereiter, C., Scardamalia, M. (2023). The Psychology of Written Communication. 198 p.
  4. Council of Europe, The Common European Framework of Reference for Languages: Teaching, Learning, Assessment. Language Policy Unit, Strasbourg: Cambridge University Press. (2022) URL: https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf.
  5. How to Teach Writing Skills to Students Effectively in 8 Simple Steps (2024). URL: <https://vietnamteachingjobs.com/how-to-teach-writing>.
  6. Lee, I. (2022). Teaching coherence to ESL students: a classroom inquiry. *Journal of Second Language Writing*, 11(2). P. 135 – 159.
- Six Tips for Teaching Business English to Low Level Learners (2024). URL: <https://www.pearson.com/languages/community/blogs/2023/03/6-tips-for-teaching-business-english-to-low-level-learners.html>.

ПАРТНЕРСТВО ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙ

Освітні та інноваційні партнерства стали ключовими інструментами для підвищення якості освіти та стимулюванню соціально-економічного розвитку у всьому світі. Інтегруючи міжнародний досвід та інноваційні практики, освітні установи можуть створювати динамічні навчальні середовища, які відповідають вимогам ринку та технологічному прогресу .

Наочним підтвердженням ефективності таких підходів є успішні тематичні дослідження, які ілюструють, як університети можуть підвищити свої стандарти через стратегічне партнерство та обмін знаннями, сприяючи сталому розвитку [2].

У цьому контексті вивчення конкретних прикладів демонструє їхній позитивний вплив на освітній процес і професійний розвиток. Так, співпраця між Корнельським університетом та коледжем Християнського медичного університету Кіліманджаро є прикладом успішного довгострокового партнерства в галузі охорони здоров'я, що сприяло появі численних політичних досліджень і можливостей для міжкультурного навчання [4].

Подібно до цього, спільна ініціатива між п'ятьма інженерними установами продемонструвала ефективність міжнародної співпраці в інноваційних проєктах, представляючи на симпозіумі результати студентських розробок [5]. Цей приклад підтверджує важливість колективної роботи у науковій сфері, де співпраця між університетами може стимулювати розвиток новаторських ідей і технологій, необхідних для сучасного освітнього процесу. Однак, незважаючи на значні можливості для просування в освіті, партнерські відносини також вимагають ретельного орієнтування на виклики, які постають перед ними, для забезпечення їх стійкості та ефективності.

Варто зазначити, що незважаючи на потенційні переваги таких партнерських відносин, існують суттєві проблеми, які можуть завадити їх успіху. Серед них - дефіцит фінансування, відсутність кваліфікованого персоналу та недостатня співпраця між галузями та науковими колами, що перешкоджають ефективному впровадженню інноваційних технологій. Подолання цих викликів має вирішальне значення для посилення міжнародного співробітництва та збагачення освітнього досвіду[3].

З огляду на ці обставини, український досвід у сфері освіти та інноваційного партнерства підкреслює критичну потребу інтеграції освітніх інновацій з цифровою трансформацією для підвищення стійкості та ефективності системи освіти. Застосування освітніх інновацій може призвести до кращих результатів освіти та соціально-економічного розвитку, позиціонуючи Україну як лідера у галузі освітньої досконалості [8].

У світлі цих перспектив, інноваційні підходи у вищій освіті необхідні для адаптації до глобальної освітньої динаміки та потреб робочої сили. Виклики включають технологічні бар'єри, обмежені ресурси та опір академічної спільноти, що вимагає стратегічного планування та підтримки [7]. Включення STEM-освіти та гейміфікації сприяє привабливому навчальному середовищу, готуючи студентів до сучасних викликів. Успішне впровадження вимагає значних інвестицій у підготовку викладачів та технічні ресурси, поряд з національною стратегією освітніх інновацій [6].

Важливо зазначити, що глобальні освітні ініціативи, запроваджені у рамках програм ООН та ЮНЕСКО, також грають ключову роль у цьому процесі. Вони залучають інвестиції для покращення доступу до освіти в країнах, що розвиваються, що сприяє розвитку освітньої інфраструктури та підвищенню якості навчання. Досвід зарубіжних країн свідчить про важливість інтеграції освіти та інвестицій для підвищення якості освітнього процесу. Адаптація цих моделей в Україні дозволить створити більш ефективну та конкурентоспроможну систему освіти, що відповідатиме вимогам сучасного ринку праці [1].

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. (2023). *Освіта в Україні: статистичний щорічник*. Київ.
2. Fakhriddin, Abduvasitovich, Yuldashev. Prospects for the use of foreign experience in the use of innovative mechanisms for improving the quality of education in universities. (2024). doi: 10.55439/ins/vol1_iss8/151
3. Beibit, Jakubakynov., Nurzhan, Tolegenuly., Roza, Naribai., Zhainash, Nurzhanova., Tetiana, Shcherban., Iryna, Nebelenchuk. Innovative technologies in higher education: developing international cooperation in professional training. *Globalisation, Societies and Education*, (2024). doi: 10.1080/14767724.2024.2339309
4. Jeanne, Moseley., Innocent, B., Mboya., Mia, Haller., Emily, Lasher., Caroline, Amour., Sia, E., Msuya., Rachel, Manongi. (2022). 'Pamoja Tunaweza': A Collaborative Program Model for Global Health Training & Education. *Annals of global health*, doi: 10.5334/aogh.3791
5. Anna, Friesel., Robert, Watty., Ignasi, Florensa., Jordi, Cruz., Judith, Klamert-Schmid., Maximilian, Lackner., Abigail, Albuquerque, de, Souza, Daneluz., Hay, Geraedts. (2021). A collaboration of five International Engineering Institutions on Innovation Engineering projects. doi: 10.1109/EAEIE50507.2021.9530925

6. Інна, Павленко., Oksana, Boiko., Dmytro, Mykolaiets., Olena, Moskalenko., Tetiana, Shrol. Advancements in STEM education and the evolution of game technologies in Ukrainian educational settings. *Multidisciplinary Reviews*, (2024). doi: 10.31893/multirev.2024spe007

7. Renata, Blinovska., Oksana, Kudria., Yitong, Lin., Liudmyla, Chalii., Dmytrii, Verbivskiyi. Approaches in higher education in Ukraine: trends and prospects. (2024). doi: 10.46502/issn.1856-7576/2024.18.01.8

8. Educational Innovation and Digital Transformation: Interconnection and Prospects for Ukraine. (2024). doi: 10.57125/fed.2024.06.25.04

УДК 378.14:159.9.072

Вітрук Ольга Євгенівна,

*старша викладачка кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Сало Вікторія Василівна,

*старша викладачка кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Тимченко Аліна Олексіївна,

*студентка групи БМП-24
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Психологічна адаптація студентів першого курсу до навчання у вищому навчальному закладі є важливим етапом у їхньому житті.

Щодо самого поняття психологічної адаптації – то це сукупні властивості індивіда, що характеризують його стійкість до умов середовища та рівень пристосування до них; це явище двостороннє, і об'єктом, при цьому, є не індивід чи середовище, а їх взаємодія. Також у дослідженні наголошується, що психологічна адаптація є необхідним моментом і умовою процесу перетворення індивіда на повноправного активного члена певного соціуму. [1] Процес адаптації може бути досить складним і включає кілька ключових аспектів:

1. Соціальна адаптація: Нові студенти стикаються з необхідністю знайомитися з новими людьми, формувати соціальні зв'язки та інтегруватися

в колектив. Важливо підтримувати комунікацію з однокурсниками та викладачами.

2. Академічна адаптація: Вища освіта часто вимагає інших навичок навчання, ніж середня школа. Студенти повинні навчитися самостійно планувати свій час, організовувати навчальний процес та освоювати нові методи роботи з інформацією.

3. Емоційна адаптація: Першокурсники можуть відчувати тривогу, стрес і навіть ностальгію за домом. Важливо знайти способи справлятися з цими емоціями, наприклад, через заняття спортом, хобі або групові активності.

4. Фінансова адаптація: Для багатьох студентів перехід до вишу також означає більшу фінансову незалежність. Це може бути викликом, якщо потрібно самостійно управляти бюджетом.

5. Психологічна підтримка: Важливо, щоб студенти знали, що можуть звернутися по допомогу до психологів або консультаційних служб, якщо відчувають труднощі.

В цей період багато першокурсників відчувають себе самотніми. Проводилося дослідження за методикою діагностики соціально-психологічної адаптації К.Роджерса і Р.Даймонда.[2] В результаті аналізу відповідей цей стан поділили на такі рівні:

1-й рівень (20%) першокурсники гостро переживають стан самотності

2-й рівень (60%) першокурсники часто відчувають виникаючий стан самотності

3-й рівень (18,6%) цей стан виникає рідко або взагалі не виникає.

Успішна адаптація може суттєво вплинути на подальше навчання та загальне відчуття задоволеності від студентського життя.

Труднощі адаптації студентів на початкових етапах навчання обумовлені низкою особливостей. У ВНЗ система навчання характеризується великим обсягом матеріалу, самостійністю і відповідальністю студентів. Особливості переходу із середньої школи до ВНЗ пов'язані не тільки з перебудовою провідного типу діяльності, але і з входженням особистості в новий колектив. Вступ до коледжу є переломною подією вжитті молодих людей.

Виділяють декілька факторів, які лежать в основі типових труднощів, що відчувають студенти молодших курсів у період адаптації:

1. Недостатній рівень шкільної загальноосвітньої підготовки, в основі якої, як правило, лежать нерозвинені працьовитість і допитливість, дефіцит

особистої відповідальності й навчальної активності, невисокий рівень духовного та інтелектуального потенціалу.

2. Більшість молодих людей, які приходять до коледжу, слабо володіють вираженими навичками навчальної роботи, недостатньо володіють прийомами раціонального мислення, запам'ятовування, концентрації й розподілу уваги. У багатьох студентів слабо виражена волева регуляція в подоланні труднощів, що виникають під час навчання. Як правило, у вчорашніх школярів відсутні стійкі навички користування навчальною літературою, конспектування, раціонального читання, організації своєї самостійної роботи, особливо її планування.

3. Значна частина студентів приходить до навчального закладу з наївним переконанням у тому, що їх абсолютно всього повинен хтось навчити, все показати й пояснити. Вони бачать себе в звичній для умов середньої школи пасивній ролі, а не активній ролі студента ВНЗ, основне завдання якого – здобування знань самостійною напруженою працею.

4. Слабко виражений рівень загальної культури, етичної та трудової вихованості, що виявляється на фоні обмеженого життєвого досвіду й соціальної зрілості. Несумлінне ставлення до навчальної праці, до слова і справи, світоглядна й соціальна інфантильність.

5. Недостатня вираженість установки студентів на прогресію разом із слабким проявом ціннісного ставлення до знань. Чимало студентів лише в ході адаптації починає усвідомлювати всю серйозність зробленого ними життєвого вибору. При цьому одні розчаровуються, другі – байдуже упокорюються, треті – починають виявляти цікавість до майбутньої спеціальності й робити боязкі кроки до ознайомлення з нею.

6. Невпевненість багатьох студентів-початківців у тому, що їм під силу успішне навчання у коледжі.

Далеко не всі випускники загальноосвітньої школи об'єктивно в змозі справитися з вимогами, обсягом і темпом роботи, що традиційно склалися у ВНЗ й розраховані на здібних і підготовлених людей. [3]

Ось кілька порад для першокурсників, які допоможуть адаптуватися до навчання у вищому навчальному закладі:

1. Знайтеся з новими людьми: Беріть участь у групових заходах, знайтеся з однокурсниками. Це допоможе вам створити соціальну мережу підтримки.

2. Організуйте свій час: Використовуйте планери або додатки для управління часом. Записуйте розклад занять, терміни здачі завдань і важливі події.

3. Навчіться самостійності: Пам'ятайте, що ви відповідаєте за своє навчання. Вчіться знаходити інформацію самостійно і не соромтеся звертатися за допомогою до викладачів.

4. Зберігайте баланс: Важливо знаходити час для відпочинку і хобі. Спорт, творчість або інші активності допоможуть зняти стрес.

5. Не бійтеся просити про допомогу: Якщо виникають труднощі, звертайтеся за підтримкою до старшокурсників, викладачів або психологів.

6. Залучайтеся до університетського життя: Долучайтеся до клубів, організацій та волонтерських проєктів. Це не лише розширить коло спілкування, але й допоможе розвивати нові навички.

7. Ставте реалістичні цілі: Встановлюйте досяжні цілі на семестр. Це може бути, наприклад, покращення успішності з певного предмета або участь у заходах.

8. Пам'ятайте про своє здоров'я: Здоровий спосіб життя, збалансоване харчування і достатній сон є важливими для продуктивності та загального самопочуття.

9. Залишайтеся відкритими до нових ідей: Університет — це час для навчання і саморозвитку. Будьте готові пробувати нові речі та вчитися на помилках.

10. Вірте у свої сили: Дайте собі час на адаптацію. Це природний процес, і з часом все стане простіше.

Дотримуючись цих порад, ви зможете легше адаптуватися до нових умов навчання і зробити своє студентське життя більш приємним і продуктивним.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія сучасної України, Психологічна адаптація URL: <https://esu.com.ua/article-42642> (дата входу 20.10.2024);

2. Кульчицька А., Ковальчук В., Адаптація студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі//V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Особистість у міжкультурному та освітньому просторі» URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/19/50/352> (дата входу 20.10.24);

3. «Адаптація студентів перших курсів до нових умов навчання. Проблеми наступності у навчанні» Психолого-медико-педагогічний консиліум URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003g7n-52a2.docx.html> (дата входу 20.10.24).

УДК 37.09

Вовк Богдан Іванович,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
професійної освіти та технологій*

сільськогосподарського виробництва

*Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка*

ДУАЛЬНА ОСВІТА: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНІ ПРАКТИКИ

Дуальна освіта, як сучасна форма підготовки, спрямована на інтеграцію теоретичних знань та практичного досвіду, що сприяє підвищенню якості навчання і адаптації фахівців до ринку праці. В Законі про освіту зазначено, що дуальна система освіти – це формат навчання, який поєднує теоретичне навчання у закладах освіти (або інших освітніх установах) з практичною підготовкою на робочих місцях у компаніях, установах чи організаціях з метою отримання професійної кваліфікації. Цей процес зазвичай здійснюється на основі договору [1].

Крім того, дуальна освіта сприяє зростанню конкурентоспроможності випускників на ринку праці. В сучасних ринкових умовах, які постійно змінюються, роботодавці все більше цінують практичні навички, які здобувачі набувають під час дуального навчання. Таким чином, випускники, які пройшли підготовку за цією системою, часто отримують пріоритет під час працевлаштування.

Основною метою дуальної освіти є усунення недоліків традиційних форм навчання, підвищення рівня кваліфікації кадрів з урахуванням актуальних потреб ринку праці. Це досягається шляхом інтенсивної співпраці між закладами освіти та роботодавцями, що дозволяє забезпечити майбутніх фахівців необхідними знаннями та практичним досвідом.

Історично дуальна освіта бере свій початок у Німеччині ще з середини ХХ сторіччя. Наразі ця модель є надзвичайно успішною у багатьох європейських країнах, зокрема Австрії, Канаді, Китаї, Німеччині, Південній Кореї та Швейцарії, де до 70% освітнього процесу займає практична підготовка на підприємствах. Такий підхід дозволив значно знизити рівень безробіття серед молоді та підвищити рівень фахової підготовки працівників.

Система дуальної освіти в Німеччині базується на тісній взаємодії між закладами освіти та підприємствами. Учасники освітнього процесу отримують

не лише теоретичні знання в аудиторіях, а й набувають практичного досвіду на реальних робочих місцях. Однією з ключових переваг дуальної освіти є можливість для здобувачів поєднувати навчання з офіційною роботою, що дозволяє їм отримувати не лише досвід, але й заробітну плату, що стає можливим завдяки тристороннім договорам між здобувачем закладом освіти та підприємством. Така система має надзвичайно високий рівень працевлаштування серед випускників – до 97%.

Хоча система дуальної освіти виникла в Німеччині, сьогодні вона активно впроваджується й в Україні. Перші пілотні проєкти стартували в 2015-2017 роках на базі Вищого професійного училища №33 м. Києва (професія «Кухар»), Вищого професійного художнього училища м. Львова (професія «Маляр»), Вищого професійного училища машинобудування м. Запоріжжя (професія «Токар»). Результати експериментів показали високий рівень працевлаштування випускників, а також зростання якості підготовки. Згідно з даними кадрового порталу grc.ua, після закінчення навчання за традиційними формами лише 44% випускників українських закладів вищої освіти працюють за фахом. Водночас статистика для дуальних програм є значно кращою: понад 90% випускників працевлаштовані безпосередньо за спеціальністю [2].

Однак, попри значний потенціал, впровадження дуальної освіти в Україні стикається з певними труднощами. Основні проблеми включають недостатню інтеграцію між закладами освіти та підприємствами, а також відсутність чіткої нормативної бази, що регулювала б цей процес. Окрім того, війна внесла свої корективи в розвиток дуальної освіти, зокрема через перенесення багатьох підприємств в більш безпечні регіони України, переведення багатьох освітніх закладів і підприємств на дистанційну форму роботи. Це викликало необхідність адаптації освітніх програм до нових умов, зокрема використання онлайн-платформ, віртуальних серверів та інших цифрових інструментів.

Отже, дуальна освіта в Україні перебуває на етапі активного розвитку. Зростання кількості стейкхолдерів і закладів освіти, які беруть участь у програмі, свідчить про великий потенціал цієї системи для підготовки висококваліфікованих кадрів. Водночас для її подальшого успішного впровадження необхідно вдосконалювати нормативну базу, розширювати співпрацю з бізнесом та розвивати цифрові платформи для віддаленої практичної підготовки. Такий підхід допоможе забезпечити високу кваліфікацію кадрів, підвищити рівень працевлаштування та конкурентоспроможність випускників.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.10.2024).
2. Дуальна освіта. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/profesiynno-tekhnichna-osvita/reforma-profesiynoi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita> (дата звернення: 26.10.2024).
3. Коркуна О. І., Коркуна І. І., Цільник О. Я. Сучасні процеси розвитку дуальної освіти: запорука стабільності кадрового потенціалу. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 4 (132). С. 90–94. URL: http://ird.gov.ua/sep/doi/sep2018.04.094_u (дата звернення: 26.10.2024).

УДК 796

Войтенко Оксана Антонівна,

*старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Литнев Антон Олегович,

*здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

СКРИНІНГ ТА ТЕСТУВАННЯ СПЕЦИФІЧНИХ ВИДІВ СПОРТУ

Перше, що варто зазначити, перед участю в будь-якому спортивному заході будь-якому спортсмену-професіоналу або спортсмену-аматору рекомендується пройти скринінгову фізичну оцінку.

Основною метою цього є покращення здоров'я спортсменів та їх безпеки. Деякі дослідження показали, що оцінка перед участю не може запобігти захворюваності та смертності під час занять спортом, однак вона може допомогти у виявленні серйозних захворювань і надати стратегії для запобігання травмам.

Спортивні заняття та заняття легкою атлетикою можуть бути позитивним досвідом для всіх вікових груп, покращуючи фізичну форму, підвищуючи самооцінку, покращуючи координацію та надаючи можливість для творчої співпраці та змагань. Приблизно 30 мільйонів спортсменів молодше 18 років і ще 3 мільйони спортсменів з особливими потребами щороку отримують медичний дозвіл на заняття спортом.

Попередня фізична оцінка – це підхід, під час якого спортсмен проходить серію станцій оцінювання, щоб виконати певний аспект скринінгу. Окрім станцій можуть займатися перевіркою життєво важливих показників, гостроти зору, медичною історією та фізичним оглядом, ортопедичним анамнезом та фізичним оглядом.

У моделі традиційної спортивної медицини за фізичними оглядами перед участю слідує оцінка продуктивності. Цей систематичний процес, здається, не надає достатньо базової інформації для оцінки готовності людини до діяльності. Як правило, медичний попередній або реабілітаційний огляд містить лише інформацію, яка виключає особу з участі в певних заходах. Багато минулих дослідників вважають, що не існує встановлених стандартів для визначення того, хто фізично готовий брати участь у заходах.

Тести продуктивності функціонують для збору базової кількісної інформації, а потім намагаються виробити рекомендації та встановити цілі. Рекомендації базуються на стандартизованій нормативній інформації, яка може не відповідати конкретним потребам людини. Подібним чином у багатьох випадках тести продуктивності надають об'єктивну інформацію, яка не дозволяє оцінити ефективність, з якою люди виконують певні рухи. Мало уваги приділяється функціональним дефіцитам рухів, які можуть обмежити продуктивність і схилити людину до мікро травматичних ушкоджень.

Прописані програми сили та кондиції часто спрямовані на покращення спритності, швидкості та сили без урахування досконалості чи ефективності основного функціонального руху. Прикладом може бути людина, яка має вище середнього показника за кількістю присідань, виконаних під час тесту, але виконує дуже не ефективно, компенсуючи та починаючи рух верхньою частиною тіла та шийним відділом хребта порівняно з тулубом. Порівняйте цю особу з особою, яка набирає вище середнього за кількістю присідань, але виконує дуже ефективно та не використовує компенсаторні рухи для виконання присідань. Кожна з цих двох осіб буде вважатися «вищою за середній» без урахування їх індивідуальної неефективності рухів. Виникає питання: якщо в їхніх функціональних патерних рухів спостерігаються серйозні недоліки, то чи слід оцінювати їх продуктивність як однакову? Ці дві особи, ймовірно, матимуть значні відмінності у функціональній мобільності та стабільності; однак, без оцінки їх функціональної мобільності та стабільності недоцільно припускати відмінності.

Основна мета виконання перевірок перед участю в травмонебезпечних видах спорту — зменшити кількість травм, підвищити працездатність і, зрештою, покращити якість життя.

Попередній медичний огляд (ПМО) повинен проводитися приблизно за 6 тижнів до активності, щоб за необхідності можна було провести додаткове обстеження або лікування. Збір анамнезу є важливим, особливо з огляду на симптоми при фізичних навантаженнях, шум у серці, симптоми синдрому Марфана та сімейну історію передчасних серйозних серцевих захворювань або раптової смерті.

Спортивний скринінг передбачає комплексну оцінку різних аспектів здоров'я, фізичної форми та готовності спортсмена безпечно брати участь у спортивних заходах. Конкретні компоненти спортивного обстеження можуть відрізнятися залежно від таких факторів, як вік спортсмена, вид спорту та індивідуальна історія здоров'я. Однак ось деякі загальні елементи, які зазвичай включають у спортивні покази:

– Історія хвороби: спортсмен надає інформацію про минулі хвороби, травми, операції, ліки, алергію та сімейну історію хвороби. Ця інформація допомагає визначити будь-які основні захворювання, які можуть вплинути на участь у заняттях спортом.

– Фізичне обстеження: медичний працівник проводить медичне обстеження, щоб оцінити загальний стан здоров'я спортсмена, включаючи життєво важливі показники (такі як артеріальний тиск, частота серцевих скорочень і температуру), зріст, вагу, індекс маси тіла (ІМТ) і кістково-м'язову систему.

– Оцінка серцево-судинної системи: може включати оцінку здоров'я серця спортсмена за допомогою таких тестів, як електрокардіографія (ЕКГ), щоб виявити порушення серцевого ритму або структури.

– Оцінка опорно-рухового апарату: сила, гнучкість, діапазон рухів і стабільність суглобів спортсмена оцінюються, щоб виявити будь-який опорно-руховий апарат або слабкі сторони, які можуть збільшити ризик травми.

– Функціональний скринінг рухів: передбачає оцінку патерних рухів і біомеханіки спортсмена для виявлення будь-яких асиметрій або дисфункцій, які можуть схилити їх до травм. Функціональний скринінг рухів допомагає розробити персоналізовані програми тренувань для підвищення ефективності рухів і зниження ризику травм.

– Історія травм і фактори ризику. Оцінюються попередні травми спортсмена та фактори ризику для конкретних видів травм, пов'язаних із його

видом спорту. Ця інформація допомагає адаптувати стратегії запобігання травмам і програми реабілітації.

– Оцінка харчування: можна оцінити дієту спортсмена та стан гідратації, щоб переконатися, що вони задовольняють свої потреби в харчуванні для оптимальної продуктивності та відновлення.

– Психологічний відбір: у деяких випадках спортсмени можуть пройти психологічне обстеження, щоб оцінити такі фактори, як мотивація, навички керування стресом і психічна стійкість, які можуть вплинути на спортивні результати та самопочуття.

– Здійснення загальних чи спеціальних тестів. Спеціальні тести проводяться в умовах, наближених із діяльністю змагання атлета, загальні – без прив'язки до виду спорту. Наприклад, тест на лижах (для лижника) або велоергометрі (для велосипедиста) – спеціальний, а біг на біговій доріжці для лижника/велосипедиста – загальний.

Тести для оцінки карді респіраторної функції – це класичні тести на біговій доріжці, велоергометрі, та інші, де оцінюється робота серцево-судинної системи та виявляються значення ключових показників витривалості.

Після завершення процесу спортивного обстеження медичний працівник може надати рекомендації щодо стратегій запобігання травмам, модифікації тренувань, реабілітаційних вправ або направлення до спеціалістів, якщо потрібне подальше обстеження чи лікування.

Функціональне тестування дозволяє:

1. Оцінити ефективність тренувального впливу. Подібний тест можна проводити не тільки в лабораторії, але й самостійно в польових умовах, наприклад, з використанням пульсометра або лактометра.

2. Визначити функціональні показники – МПК, аеробний поріг, анаеробний поріг, максимальний пульс, пульсові зони.

3. Оцінити техніку та економічність.

4. Оцінити поточний стан спортсмена, наприклад, на початку сезону або після травми.

Висновок. Спортивний скринінг і тестування є важливими елементами підготовки спортсменів як професійного, так і аматорського рівня. Вони допомагають визначити фізичну готовність, виявити можливі ризики для здоров'я та надати рекомендації для покращення ефективності тренувань. Попередня фізична оцінка, особливо перед участю у змаганнях, дозволяє не лише запобігти серйозним захворюванням, але й виявити слабкі місця, які

можуть призвести до травм, якщо їх не усунути заздалегідь. Тести на функціональність, карді респіраторну витривалість і рухові патерни можуть бути корисними для створення індивідуальних тренувальних програм, орієнтованих на потреби кожного спортсмена. У підсумку, належно проведений скринінг знижує ризики травм, покращує спортивні результати та загалом підвищує якість життя спортсменів.

Список використаних джерел

1. Майерс А, Серп Т. Спортивний іспит. Первинна допомога: клініки в офісній практиці. 1998 1 березня; 25 (1): 225-36.
2. Сміт ДМ. Фізичні оцінки перед участю. Спортивна медицина. 1994 листопад; 18 (5): 293-300.
3. Мік ТМ, Дімефф РJ. Який фізичний огляд потрібен молодому спортсмену перед участю у спорті . Журнал медицини клініки Клівленда. 2004 1 липня; 71 (7): 587-97.
4. Тан, Б. (1999). Маніпулювання змінними навчальних програм опору для оптимізації максимальної сили у чоловіків: огляд. Журнал досліджень міцності та кондиціонування, 13 (3), 289 – 304
5. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repositary.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796

Войтенко Оксана Анатоліївна,
*старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Пікущий Данило Романович,*
*здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету
будівництва та архітектури*

ВИТРИВАЛІСТЬ СПОРТСМЕНА І МЕТОДИКА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ В СХІДНИХ ЄДИНОБОРСТВАХ

Оптимальний розвиток фізичних якостей спортсмена – одна з головних завдань тренера в будь-якому виді спорту. Витривалість є фізичною якістю, що проявляється в професійній, спортивній діяльності й у повсякденному житті людей. Вона відбиває загальний рівень працездатності людини. Будучи багатофункціональною властивістю людського організму, витривалість інтегрує в собі велику кількість процесів, що відбуваються на різних рівнях:

від клітинного й до цілісного організму. Проте, як показують результати сучасних наукових досліджень, у переважній більшості випадків провідна роль у проявах витривалості належить факторам енергетичного обміну й вегетативних систем його забезпечення – серцево-судинній й дихальній, а також центральній нервовій системі.

У заняттях спортом, виробничій, військової й побутової діяльності організм людини піддається різноманітним навантаженням. Залежно від природи і характеру навантаження можна виділити чотири основних типи стомлення: розумове (при рішенні математичних завдань або іншої інтелектуальної діяльності); емоційне (при виконанні монотонної роботи, сильних переживаннях та ін.); сенсорне (внаслідок напруженої діяльності аналізаторів. Наприклад, утому зорового аналізатора під час стрілянини або роботи на комп'ютері); фізичне (виникає при тривалій або досить інтенсивній м'язовій роботі). Це розподіл у деякій мірі умовно, тому що в більшості видів людської діяльності мають місце одночасно всі чотири типи стомлення. Поряд із цим, у тому або іншому конкретному випадку, у більшій мірі буде проявлятися яке-небудь із них. Наприклад, виконуючи оздоровчу пробіжку, людина, безумовно, буде обмірковувати її план, контролювати інтенсивність бігу відповідно до погоди, станом доріжки і власною працездатністю. Залежно від місця її проведення (шосе, де заважає транспорт, беріг мальовничого озера, розташованого в лісі) буде змінюватися її емоційний стан. Але й швидкість бігу, і відстань, що переборює людина, у найбільшій мірі будуть залежати від ступеня опірності його організму фізичної втоми. *І в цьому розумінні доцільно говорити про витривалість як про фізичну якість.* Втім, настільки ж виправдано виділяти розумову, емоційну й сенсорну витривалість.

Основними факторами, які визначають прояв витривалості, є: структура м'язів; внутрішньом'язова й міжм'язова координація; продуктивність роботи серцево-судинної, дихальної й нервової систем; запаси енергоматеріалів в організмі; рівень розвитку інших фізичних якостей; технічна і тактична економічність рухової діяльності. Структура м'язів. Співвідношення м'язових волокон різного типу генетично детерміновано. Тому люди, у м'язах яких переважають червоні м'язові волокна, мають генетичні задатки до роботи на витривалість. Саме ці волокна добре піддаються впливу тренування на витривалість. Недарма в м'язах видатних спортсменів, які спеціалізуються в стаєрських дисциплінах, переважають червоні м'язові волокна.

Виконуючи окремо взятую фізичну вправу, практично неможливо досягти педагогічних цілей та розвиваючого ефекту. Необхідне багаторазове повторення вправи (наявність рухової діяльності) для того, щоб вдосконалити рух або розвинути фізичні якості. Засоби розвитку витривалості в східних

єдиноборствах. Витривалість в загальному сприйнятті – це здатність спортсмена до ефективного виконання вправи, переборюючи стомлення, що зростає. Для розвитку загальної витривалості можуть бути застосовані різноманітні фізичні вправи та їхні комплекси, що відповідають наступним вимогам: відносно проста техніка виконання вправи; активне функціонування переважної більшості скелетних м'язів організму; підвищена активність функціональних систем організму, що обмежують прояв витривалості; дозування і регулювання тренувального навантаження на організм; тривале виконання навантаження, що коливається за часом від кількох хвилин до кількох годин.

Розвиток спеціальної витривалості в східних єдиноборствах. Характеристика виробляється під час систематичних тренувань, в яких передбачається поступове збільшення складності, інтенсивності й темпу виконання вправи, а також підвищується щільність тренувань. Змінюючи інтенсивність вправи, час її виконання, кількість повторень рухів, час і характер відпочинку, досягається прикінцева задача. За методикою тренування можна вибірково підбирати навантаження за його переважним впливом на окремі компоненти витривалості, на механізмах енергозабезпечення організму. Останнє дозволяє враховувати особливості реального бою, що полягають у постійно мінливому характері протистояння, його інтенсивності й часу ведення. Отже, витривалість єдиноборця у процесі протистояння буде залежати не тільки від його енергетичних резервів, але й інтенсивності і економності їх витрачання, бо діють механізми стомлення і відновлення. Тобто, якщо він швидко буде втомлюватися, то повинний навчитися також швидко і відновлювати свої сили після активної дії. В механізмі діють різні процеси. Так, інтенсивне виконання атакуючих і захисних дій забезпечується анаеробними процесами, а швидкість протікання відновлення в ході двобою визначається потужністю аеробного процесу. Є застереження: бажано не допускати перехід у гліколітичний анаеробний режим роботи, тобто треба звести залучення гліколізу до гранично можливого мінімуму. Наприклад, треба уникати виконання тривалих серій вправ у надвисокому темпі, бо це перевантажує організм і спричиняє швидке зростання стомлення, що завершується негайним зниженням працездатності й збільшенням відновлювального періоду для усунення значного кисневого дефіциту і молочної кислоти, що накопичилася в працюючих м'язах. Зниження працездатності спортсмена проявляє себе в погіршенні реакції, у зниженні потужності роботи, силі ударів і точності рухів, і як наслідок, у зменшенні швидкості виконання атакуючих і захисних дій і пересувань. Повністю уникнути підключення анаеробного гліколізу в реальному бою не є

справою можливою, а іноді й недоцільною, бо діє тактичний план протистояння, а тому до описаного стану треба бути завжди готовим.

Стратегія розвитку і вдосконалювання спеціальної витривалості в східних єдиноборствах повинна ґрунтуватися на двох основних методичних підходах, а саме: вдосконалювання спеціальної витривалості за рахунок поліпшення компонентів потужності і ємності алактатних анаеробних здатностей організму; розвиток і вдосконалювання компенсаторних механізмів організму, що пов'язується зі збільшенням потужності його аеробних здатностей. Для вдосконалювання спеціальної витривалості організму застосовуються спеціальні вправи, в числі яких є: а) вправи без партнера. Це – вправи з імітації рухів (пересування, удари, захист); удари у спеціальні ударні снаряди (насіпна груша, настінна подушка, мішок та ін.); б) вправи з партнером в повному екіпіруванні. Це – бій з обмеженими діями; вільний бій з перевищеною тривалістю раундів для визначення витривалості єдиноборця і т. ін.; в) спеціально-підготовчі вправи в ускладнених умовах. Це – вправи, стоячи на колінах, у присіді, знаходячись по пояс у воді, тренування на нерівній поверхні або в піску та ін.

Список використаних джерел

1. Булатова М. М. Розвиток фізичних якостей / М. М. Булатова, М. М. Линець, В. М. Платонов / Теорія і методика фізичного виховання. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. – К. : Олімпійська література, 2008. – Т. 1. – С. 175 – 296.

2. Саєнко В. Г. Самосовершенствование человека посредством занятий восточными единоборствами в современных условиях развития общества / В. Г. Саєнко // Materialy VI mezinarodni vedecko-prakticka conference «Zpravu vedecke ideje – 2010». – Dil 16. Moderni informacni technologie. Matematika. Vystavba a architektura. Telovychova a sport : Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. – S. 80 – 83.

3. Саєнко В. Г. Спортивно-педагогічне вдосконалювання зі східних єдиноборств : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фізичного виховання і спорту] / В. Г. Саєнко ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2012. – 432 с.

4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ – К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

5. Шкрєбтій Ю. М. Управління тренувальними і змагальними навантаженнями спортсменів високого класу. – К. : Олімпійська література, 2006. – 257 с.

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

В останні роки сфера освіти зазнала масштабних організаційних змін, включаючи реструктуризацію навчальних закладів, скорочення чисельності науково-педагогічних працівників, скорочення державного фінансування. У міру того, як організаційне середовище трансформується, психологічні дослідження з усього світу повідомляють про тривожне збільшення рівня професійного стресу працівників, значний рівень вигорання та депресії через економічні, соціальні, культурні та технологічні зміни. Професійне благополуччя працівників стало актуальною проблемою сьогодення й одночасно важливою темою численних досліджень, що пов'язано, в першу чергу, з запитами управлінської практики, а також із зростаючою потребою в повному науковому розумінні сутності професійного благополуччя особистості як психологічного феномену.

Результати вітчизняних і зарубіжних досліджень вказують на те, що на особливу увагу у вивченні проблеми професійного благополуччя особистості заслуговує саме діяльність академічних працівників. Фахівці сфери освіти, зокрема академічні працівники закладів вищої освіти, більшою мірою, ніж представники інших професій, відчувають вплив об'єктивних стресогенних ситуацій, які призводять до комплексу порушень їх професійного благополуччя.

Професійне благополуччя було попередньо визначено нами як інтегральне утворення, що характеризується набором оцінок, які відображають задоволеність людини відповідними компонентами своєї активності в різних аспектах професійної діяльності з позицій індивідуальних потреб, цінностей і цілей (Войтенко, 2022) [1]. Це означає, що для оцінки стану благополуччя особистості у професійній діяльності необхідно адекватно визначити компоненти цієї діяльності та розглянути фактори, що впливають на професійне благополуччя в межах кожного компоненту.

Навчальну діяльність працівників закладів вищої освіти можна вважати основним компонентом їх робочого навантаження. Ряд досліджень вказує на те, що академічні працівники відчувають високий рівень стресу через характер своєї роботи. Західні дослідники підкреслюють, що такі проблеми, як стрес і загальне занепокоєння провокує, по-перше, надмірне робоче навантаження (Ford and Jin, 2015) [2], а також відсутність підтримки (Pace et al. 2019) [3] і недостатнє визнання (Gillespie et al., 2001) [4]. Робоче навантаження стає фактором, що провокує стрес, оскільки викладач зобов'язується максимально виконувати всі свої обов'язки. Крім того, це може бути фактором ризику, який негативно впливає на всю університетську організацію. Високий рівень повсякденного стресу (невизначеність ситуації, дедлайни, багатозадачність та ін.) також не дозволяють працівнику відчувати задоволення і радість, бути захопленим, зацікавленим, залученим, здатним до розв'язання важливих задач і постановки сенсоторчих цілей (Salari et al., 2020) [5].

Компонентом професійної діяльності академічних працівників є науково-дослідна робота. Твердження про те, що університети існують для викладання та досліджень, сьогодні здається багатьом незаперечним. У науковій літературі дійсно деякі дослідження підкреслюють позитивний вплив цього зв'язку на університетських професорів і якість їхньої роботи (Malik et al., 2017) [6]. Показано, що активний дослідницький інтерес є важливим, якщо людина хоче бути хорошим викладачем університету, а зв'язок між дослідженнями та викладанням розглядається як взаємно збагачуючий, такий, що сприяє передачі передових знань і розвиває пошуковий інтерес у студентів. З іншого боку, є дослідження, які спростовують ці дані. За твердженням Мері Фокс (Fox, 1992) [7], дослідження та викладання є протилежними вимірами у професійній діяльності академічного персоналу. До того ж, оскільки і викладання, і висока дослідницька продуктивність вимагають вкладення величезної праці, для окремих осіб майже неможливо досягти успіху одночасно в обох сферах, що може стати предиктором незадоволеності науково-педагогічних працівників цими аспектами професійної діяльності та знижувати загальний рівень їх благополуччя. Більше того, показано, що збільшення часу, що витрачається на наукову діяльність, відбувається за рахунок дозвілля або сімейного часу, чим порушує баланс «робота/особисте життя» і, очевидно, спричиняє внутрішньоособистісні конфлікти.

Новітня тенденція в університетському житті передбачає, що викладачі беруть участь у виконанні все більшої кількості адміністративних обов'язків із додатковою вигодою або без неї. Це означає, що академічним працівникам

доводиться стикатися з новими вимогами, пов'язаними з часом, додатковим розумовим навантаженням, необхідністю пристосування до комплексу технічних систем, неадекватністю ресурсів, невизначеністю ролей і конфліктами, тощо (Doménech, 2006) [8]. Це відбувається саме через те, що робочі ролі викладачів не обмежуються завданнями, пов'язаними з викладанням і дослідженнями, але перевантажені значною кількістю адміністративних завдань, зокрема складанням протоколів, створенням планів, надмірною звітною документацією тощо. Хоча ці завдання можна вважати видами діяльності, що потребують невеликих зусиль і концентрації, вони насправді передбачають значні часові витрати, надлишкову фізичну та розумову роботу для викладачів, і, якщо додати їй до інших більш відповідних завдань, можуть бути дуже стресогенними: час, який викладачі університетів витрачають на адміністративні процедури, – це час, який вони не витрачають на дослідження чи інші важливі завдання, і це обтяжує їхню роботу (Pace et al., 2019) [3]. Доведено, що робоче навантаження сильніше пов'язане з депресивними симптомами, якщо воно перевищує професійні норми (Ford, & Jin, 2015) [2].

Викладачі сучасних університетів живуть у перевантаженому, багатозадачному середовищі, що вимагає частого переключення між різними когнітивними операціями та завданнями. Багатозадачність може здаватись єдиним варіантом впоратись із таким навантаженням, але фактично це серйозно знижує здатність ефективно виконувати кожне завдання. Багатозадачність ускладнює когнітивний контроль і призводить до помилок, що знижує продуктивність (Grange, & Houghton, 2014) [9] і може викликати додатковий стрес протягом робочого дня. Постійні спроби виконувати декілька завдань одночасно можуть також сприяти емоційному виснаженню.

Отже, як показав теоретичний аналіз, реалії сучасного академічного життя не лише в Україні, а і за кордоном далекі від ідеальних. Надмірне навантаження, відсутність належних умов праці, погана практика управління, відсутність підтримки, низький рівень контролю за робочим середовищем є чинниками, що заважають досягненню професійного благополуччя та впливають на ефективність роботи викладачів університетів. Високий рівень повсякденного стресу через невизначеність ролей, дедлайни, багатозадачність і когнітивні переключення, конкуренція та надмірне прагнення до самоактуалізації також не дозволяють працівникам відчувати задоволення і радість, бути захопленими, зацікавленими, залученими, здатними до розв'язання індивідуальних задач і постановки сенсотворчих цілей.

Список використаних джерел

1. Войтенко О.В. Проблема суб'єктивного професійного благополуччя особистості у сучасній психології. *Вісник національного університету оборони України*. 2022. № 5(69). С.12-20.
2. Ford, M. T., & Jin, J. Incongruence between workload and occupational norms for time pressure predicts depressive symptoms. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 2015. V.24. P. 88–100.
3. Pace F., D'Urso G., Zappulla C. Pace U. The relation between workload and personal well-being among university professors. *Current Psychology*. 2019. Vol. 11. P. 1-8.
4. Gillespie, N., Walsh, M., Winefield, A., Dua, J., & Stough, C. Occupational stress in universities: Staff perceptions of the causes, consequences and moderators of stress. *Work & Stress*. 2001. V. 15. P. 53-72.
5. Salari N., Hosseini-Far A., Jalali R. et al. Prevalence of stress, anxiety, depression among the general population during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Globalization and Health*. 2020, V. 16, P. 1-11.
6. Malik, N., Björkqvist, K., & Österman, K. Factors associated with occupational stress among university teachers in Pakistan and Finland. *Journal of Educational, Health and Community Psychology*. 2017. V. 6(2). P. 1–14.
7. Fox, M. F. Research, teaching, and publication productivity: Mutuality versus competition in academia. *Sociology of Education*. 1992. V. 65. P. 293-305.
8. Doménech, F. Stressors, self-efficacy, coping, resources, and burnout among secondary teachers in Spain. *Educational Psychology*. 2006. V. 26. P. 519-539.
9. Grange, J. A., & Houghton, G. Task switching and cognitive control: An introduction / J. A. Grange & G. Houghton (Eds.). *Task switching and cognitive control*. Oxford University Press. 2014. P. 1-26

УДК 364-7:343.91

Вольф Олександр Олександрович,

*голова БО «Асоціація паліативної та hospісної допомоги»,
магістр соціальної роботи*

ТРЕНІНГ ПРОТИ АГРЕСИВНОСТІ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРАВОПОРУШНИКАМИ. ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

Актуальність теми, що розглядається в цьому дослідженні, зумовлена тим, що нові амбулаторні методи боротьби зі злочинністю, включаючи тренінг проти агресивності (Anti-Aggressivitäts-Training®), використовуються все частіше. За даними одного із співзасновників цього методу, С. Вайднера (Німеччина), у 2023 році понад 1500 агресивних осіб у Німеччині, Швейцарії, Австрії та Люксембурзі отримали таку терапію; з 1994 року більше тисячі

соціальних педагогів, психологів, юристів та вчителів пройшли сертифікацію як тренери Anti-Aggressivitäts-Training® [5, с. 51].

Для практичної соціальної роботи з неповнолітніми правопорушниками, в тому числі і в Україні, важливо розуміння наукових засад використання цього сучасного інструменту соціальної роботи.

Термін Anti-Aggressivitäts-Training® був розроблений переважно Єнсом Вайднером і Райнером Кілбом з 1987 року, орієнтуючись виключно на осіб, схильних до насильства [1, с. 155]. За словами дослідників Kawamura-Reindl і Schneider, Anti-Aggressivitäts-Training® є спеціалізованою формою соціального навчання, спрямованою на запобігання злочинам. До термінів «антиагресивний», «антиагресивність» та «антиагресивний тренінг» входять різні заходи, спрямовані на запобігання агресивній поведінці у повсякденному житті та розвиток у учасників здатності контролювати схильність до насильства. Термінологія Anti-Aggressivitäts-Training® значною мірою базується на роботах професора Є.Вайднера, відомого кримінолога, та педагога Р.Кілба. Спочатку тренінг був спрямований на роботу з ув'язненими та рецидивістами, а перша сесія відбулася у виправній установі для молоді в Гамельні (Нижня Саксонія) в 1987 році. Сам термін запатентований і може використовуватися лише тими, хто має відповідну кваліфікацію. Як випливає з назви, метою тренінгу є навчання управління агресією та насильством [1, с. 154-155].

Вайднер і Кілб зазначають, що аудиторія тренінгу – це люди, схильні до насильства, яким притаманна радість від насильницьких дій. Їхній рівень когнітивного та мовного розвитку повинен дозволяти їм брати участь у програмі [2, с. 99]. Як уточнюють Ресслер і Мак, існує дві форми цього тренінгу: Anti-Aggressivitäts-Training®, орієнтований на дорослих, та Coolness-Training®, орієнтований на підлітків [4, с. 98].

Концепцію та навчальний план тренінгу Anti-Aggressivitäts-Training® докладно висвітлено в науковій літературі, особливо його розробниками (зокрема, 5, с. 50-72). У наших тезах було використано документ «Концепція Anti-Aggressivitäts-Training® для підопічних пробації», що застосовується організацією Straffälligenhilfe-Netzwerk у межах судового округу Ансбах (Німеччина) [3]. Згідно з цим документом, тренери проводять попередню бесіду з потенційними учасниками, яка триває близько трьох годин. Під час цієї зустрічі, окрім інформації про тренерів та програму, учасникам демонструють відео про метод «гарячого стільця». На першому етапі важливо визначити, хто з потенційних учасників є достатньо сильним і вмотивованим для участі в тренінгу, після чого з ними укладають угоду.

Згідно з програмою, учасники проходять чотири етапи навчання. Під час першого етапу детально розглядаються біографія насильства, досвід насильницьких дій і мотиви агресивної поведінки. Таким чином, вже на початковому етапі тренінгу учасники (в ідеальному випадку) починають розуміти причини своїх агресивних дій. На другому етапі відбувається зміцнення внутрішньої мотивації, чітке визначення особистих цілей і відповідальності. Учасників заохочують до аналізу злочину та взяття відповідальності за нього. Також на цьому етапі відбувається розкриття виправдань, розвиток перспективи жертви та формування почуття сорому. У другій частині цього етапу проводяться сеанси на «гарячому стільці».

Третій етап включає рольові ігри, які поглиблюють розуміння перспективи жертви. Важливо, щоб у цій фазі учасники навчилися розпізнавати сигнали тіла – ознаки ескалації, а також зрозуміли свої власні ресурси. На четвертому, завершальному етапі, аналізується досвід використання нових моделей поведінки, вирішуються індивідуальні проблеми та закріплюються ненасильницькі стратегії.

Таким чином, тренінг проти агресивності будується на розумінні природи насильства та його запереченні. Протягом навчання використовуються різноманітні інтерактивні методи, які як на раціональному, так і на психоемоційному рівні стимулюють учасників до розпізнавання коренів насильства, пробуджують емпатію до жертви та допомагають розвивати стратегії деескалації.

Програма тренінгу охоплює чотири етапи, що тривають близько шести місяців.

У підсумку зазначимо, що цей освітній інструмент використовується в практиці соціальної роботи в Німеччині і цей досвід може бути запозичений також і в нашій державі.

Список використаних джерел

1. Kawamura-Reindl, G. & Schneider, S. Soziale Arbeit mit Straffälligen. Weinheim und Basel: Beltz Juventa, 2015. 386 с.
2. Kilb R. & Weidner, J. Einführung in die Konfrontative Pädagogik. München: Reinhardt, 2013. 158 с.
3. Konzept Anti-Aggressivitäts-Training (AAT®) für Probanden der Bewährungshilfe. (n.d.). Verein "Straffälligenhilfe-Netzwerk im Landgerichtsbezirk Ansbach e.V." URL: https://www.straffaelligenhilfe-ansbach.de/attachments/File/Konzeption_AAT (дата звернення: 12.09.2024).
4. Rössler, G. & Mack, W. Professionelles Handeln in der Sozialpädagogik. // Pädagogik für Psychotherapeutinnen und Psychotherapeuten. Berlin, Heidelberg: Springer, 2024. С. 20-27.

5. Weidner, J. Konzept und Curriculum des Anti-Aggressivitäts-Training (AAT®) für gewalttätige Wiederholungstäter // Gewalt im Griff. Konfrontative Ansätze in der Anti-Gewalt-Pädagogik. Neuausgabe. / упоряд. і відп. ред. J. Weidner, R. Kilb. München: Juventa Verlag, 2023. С. 50-72.

УДК 37.018:004.7:316.4

*Вороніна-Пригодій Дар'я Анатоліївна,
науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України*

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ІНКЛЮЗІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Останніми роками в Європі зростає потреба в інклюзивних та інтегративних підходах у середній освіті, що спричинена кризою біженців, міграційними процесами та реформами освітньої політики ЄС. Ці фактори призвели до урізноманітнення класів, що потребують інструментів, які пристосовані до учнів з різним мовним і культурним походженням. Цей попит на інтеграцію підштовхнув ЄС до підтримки політики, яка сприяє інклюзивності та рівним можливостям для навчання [5, с. 9].

Цифрові інструменти стали життєво важливими в цьому контексті, полегшуючи вивчення мови, персоналізовану підтримку та доступність для здобувачів освіти з різним походженням [1, с. 488–490].

Основними завданнями цього дослідження є аналіз прикладів Німеччини, Швейцарії та Австрії, які досягли значних успіхів у використанні цифрових інструментів для інтеграції.

Теорія цифрової інклюзії наголошує на рівному доступі до цифрових ресурсів і навичок для всіх учнів, що має вирішальне значення для подолання розривів, спричинених соціально-економічними, мовними чи культурними чинниками [2, с. 30]. У теорії освітніх технологій такі інструменти, як навчальні платформи та додатки, розглядаються як засоби підвищення доступності та індивідуалізації навчання [4, с. 19].

Стратегії інтеграції в середній освіті зосереджені на інклюзивності для різних груп учнів, включаючи мігрантів та учнів з особливими потребами. Ці теорії перетинаються в прагненні забезпечити рівні можливості для кожного учня, орієнтуючи освітян і політиків на використання цифрових інструментів для створення інклюзивного навчального середовища.

В ЄС інклюзія та інтеграція в середній освіті є головними пріоритетами, що підкреслюються різними ініціативами та політиками. Ініціатива «Європейський освітній простір», спрямована на створення єдиного освітнього простору в країнах-членах ЄС, забезпечуючи всім учням, незалежно від їхнього походження, доступ до якісної освіти. Ця ініціатива включає цілі інклюзивної освіти, які стосуються подолання мовних бар'єрів, підтримки новоприбулих та розвитку цифрових навичок. Ключові поняття включають «рівність у доступі», «якісне навчальне середовище» та «підтримку вразливих груп», що відповідає баченню ЄС щодо системи інклюзивної освіти. Створюючи рамки, що підтримують цифрову інклюзію, ЄС прагне використовувати технології для подолання нерівності та покращення інтеграції учнів з числа мігрантів та біженців [3, с. 12].

Цифрові інструменти для освітньої інклюзії охоплюють цілу низку додатків, зокрема навчальні платформи, такі як Google Classroom або Microsoft Teams, дозволяють учням отримувати доступ до ресурсів і брати участь у заняттях дистанційно, що особливо цінно для учнів, які стикаються з фізичними або мовними бар'єрами.

Додатки для вивчення мов, такі як Duolingo або Babbel, підтримують багатомовну освіту, допомагаючи здобувачам освіти, які не є носіями мови, набути мовних навичок, необхідних для академічної інтеграції. Інструменти доступності, такі як перетворення мови в текст, зчитувачі з екрану та адаптивне програмне забезпечення, допомагають учням з обмеженими можливостями брати участь у навчанні нарівні з однолітками.

Ці цифрові інструменти в сукупності сприяють інклюзивному навчанню, задовольняючи різноманітні потреби учнів і полегшуючи спілкування та взаємодію.

Тематичні дослідження з таких європейських країн, як Німеччина, Швейцарія та Австрія, дають практичне уявлення про успішні практики цифрової інклюзії. Німеччина впроваджує цифрову політику для підтримки дітей біженців у школах, зосереджуючись на вивченні мови та соціальній інтеграції. Завдяки таким ініціативам, як «SchulCloud» та державним мовним додаткам, Німеччина гарантує, що цифрові інструменти відіграють важливу роль у створенні інклюзивних класів [6].

Швейцарський освітній сервер (EDU-CH) є платформою для покращення якості освіти в Швейцарії, що об'єднує технологічні нововведення та освітні стандарти, підтримувану федеральними та кантональними структурами [8].

Австрія також інвестує в цифрову інклюзію, особливо в школах з високим відсотком учнів-мігрантів. Політика Австрії наголошує на

багатомовній підтримці та підготовці вчителів для ефективного використання цифрових інструментів для інтеграції [7, с. 77–78].

Разом ці кейси демонструють різні стратегії, але мають спільну мету: використання цифрових інструментів для створення доступного, інклюзивного освітнього середовища, яке підтримує всіх учнів, особливо з неблагополучних верств населення.

Спираючись на кращі європейські практики, Україна може отримати користь від політики, яка надає пріоритет цифровій інклюзії. Запровадження обов'язкових програм цифрової грамотності як для учнів, так і для вчителів, особливо в регіонах з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб. Онлайн-платформи, можуть сприяти дистанційному навчанню, що має вирішальне значення для переміщених учнів або учнів із сільської місцевості, які мають обмежений доступ до фізичного шкільного середовища. Інструменти доступності, такі як зчитувачі з екрану та програмне забезпечення для перетворення тексту в мову, можуть допомогти учням з інвалідністю, даючи їм змогу більш повноцінно брати участь у освітньому процесі. Українські школи також могли б отримати користь від інтерактивних ресурсів, таких як цифрові розкадровки та наочні посібники, щоб залучити учнів з різним досвідом.

Шляхи інтеграції цих цифрових рішень мають бути стратегічними і враховувати потенційні перешкоди. Для вирішення таких проблем, як обмеження фінансування, Україна може звернутися за підтримкою до освітніх грантів ЄС, спрямованих на цифрову інклюзію та розвиток інфраструктури. Ще одним важливим кроком є підготовка вчителів; освітяни повинні бути навчені ефективно використовувати цифрові інструменти та створювати інклюзивне середовище. Партнерство з європейськими освітніми агенціями для проведення семінарів та тренінгів може допомогти українським вчителям розвинути компетентності в галузі цифрової педагогіки та інклюзивних практик. Також рекомендується поетапне впровадження цифровізації, щоб забезпечити поступову адаптацію учнів та вчителів й дозволить школам ефективно інтегрувати цифрові інструменти для забезпечення інклюзивного підходу.

Список використаних джерел

1. Вороніна-Пригодій Д. А. Підготовки педагогів професійного навчання до використання соціальних медіа. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації*: матер. V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Запоріжжя, 29-31 травня 2024 р.). Запоріжжя: ТДАТУ, 2024. С. 487–492.
2. Давиденко Г. *Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація*: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с.

3. Локшина, О. Європейський освітній простір як інтеграційна перспектива української освіти. *Український Педагогічний журнал*. 2024. № 2. С. 6–19.

4. Пригодій М. А. Методичні аспекти проведення навчальних занять на основі застосування цифрової платформи. *Модернізація змісту професійної освіти в умовах євроінтеграції України – 2024*: матер. IV Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 17 квітня 2024 р.). Київ: ДНУ «ІМЗО», 2024. С. 19–21.

5. *Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї*: монографія / О. І. Локшина, А. П. Джурило, О. З. Глушко, С. М. Кравченко, Н. В. Нікольська, М. М. Тименко, О. М. Шпарик; за заг. ред. Локшиної О.І. [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 257 с.

6. Die Schul-Cloud: Digitale Lernangebote für den Unterricht [Електронний ресурс]. *Bundesministerium für Bildung und Forschung*. URL: <https://www.bmbf.de/bmbf/de/home/documents/die-schul-cloud-digitale-lernangebote-fuer-den-unterricht.html> (дата звернення: 12.11.2024).

7. Gitschthaler M., Kast J., Corazza R., Schwab S. Resources for Inclusive Education in Austria: An Insight Into the Perception of Teachers. *Resourcing Inclusive Education (International Perspectives on Inclusive Education / Goldan J., Lambrecht J., Loreman T. (Eds.). 2021. Vol. 15. pp. 67–88. DOI: <https://doi.org/10.1108/S1479-363620210000015007>*

8. Willkommen bei Educa.ch. *Educa.ch*. URL: <https://www.educa.ch/de> (дата звернення: 12.11.2024).

УДК 811.161.2'373

Гадай Елла Костянтинівна,

здобувачка вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні,
група 24-б, факультет архітектури і містобудівництва

Київського національного університету
будівництва та архітектури;

Репіна Ірина Юрївна,

доцентка кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету
будівництва та архітектури;

Борисенко Олена Іванівна,

викладачка-методистка кафедри іноземних мов
Черкаського державного бізнес-коледжу

ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ

Мова народу є невичерпним джерелом для вивчення, а кожне слово має свою історію. Мова росте і розвивається, пристосовується і змінюється, проходячи крізь соціальні та історичні процеси. За час свого розвитку

українська мова взаємодіяла з багатьма європейськими, а тому кожна з цих мов мала вплив на формування нашої лексики. Наша сьогоднішня мета - дослідити коріння слів, провести паралелі з німецькою мовою, яка, здавалось би, є надто далекою від нашої за своєю синтаксичною структурою та лексичним складом.

Українська і німецька мови належать до різних мовних груп. Так, перша належить до слов'янської, а друга – до германської. Однак обидві мають спільне індоєвропейське коріння, як і інші мови цієї сім'ї. Однією з мов, яка має спільне коріння з німецькою та українською, є латина. Однак з нею названі мови навіть не схожі.

Протягом століть українці контактували з різними культурами та мовами, тому ця взаємодія мала значний вплив на розвиток мови... Ще до Київської держави східні слов'яни часто вступали в контакт з германськими племенами у формі спілкування, тобто за допомогою мов, зокрема під час торговельних перевезень, оскільки багато основних шляхів йшло через Київ. Ще однією причиною взаємопроникнення елементів однієї мови в іншу були воєнні дії чи політичні взаємозв'язки. Такі ж стосунки продовжилися до чотирнадцятого століття. В цей час йде запозичення простих, розмовних, повсякденних слів та виразів. Найінтенсивніший культурний і мовний обмін між українцями та німцями відбувся за часів Австро-Угорської імперії, до складу якої входила Галичина. Відтоді до дев'ятнадцятого століття через Магдебурське право використання німецької мови виросло у рази, тому зараз неможливо знайти хоча б одне слово зі сфери виробництва, де немає німецького коріння. Ще одним масовим джерелом розповсюдження мови стали дві світові війни, які пройшлися по території України. Під час першої війни - то було у формі військової повинності чоловіків, а під час другої - через окупацію та оstarбайтерство. Всі ці події сприяли частковому вкрапленню німецької лексики в тіло української мови, але через масову русифікацію за часів СРСР багато з тих слів наразі більше не використовуються.

Ще одним важливим фактором наповнення української мови словами з німецької лексики був культурний обмін. Німецька література, філософія та музика мали великий вплив на українську інтелігенцію. Переклади творів німецьких письменників та філософів (Гете, Шиллер, Кант) українською мовою також сприяли появі нових слів і термінів у літературі та науці.

Цікавим є той факт, що на сайті *Kleine Prinz in hundert Sprach* можна знайти старий запис, який був зроблений у Львові під час другої світової війни: у ньому відчувається наявний акцент галицької німецької.

Історія визначення запозичених слів в германській групі розвивалась поступово. Так, Іван Котляревський після тексту поеми «Енеїда» додав

словничок іншомовних слів, шістдесят п'ять з яких були позначені як німецькі. Крок за кроком мовознавцям завдяки своїм ретельним дослідженням вдалося розширити список слів, що мали німецьке походження. Ця кількість досягла шести тисяч, але вже зараз українські лінгвісти налічують (важко повірити!) аж від 1500 до 2000 запозичених слів з німецької мови. Тобто приблизно кожне 125-те слово в українській мові має германське коріння. Такі слова називають германізмами, тобто слова, вирази, які були запозичені з німецької мови, перекладені чи створені на її основі та були інтегровані в нашу мову.

Прикладами повсякденних германізмів є *фарба, пензлик, вата, шланг, шлагбаум, шина, ширма, штрих, шпитель, краватка, рюкзак, цех, брюки, шнур, пендель тощо*.

Прикладами українізмів з німецької мови, крім наведених, є:

Вартовий - це звичне для нас слово походить від німецького дієслова *warten* (чекати), яке було перетворене на іменник.

Гетьман - походить від слова *Hauptmann* (головний). Далі це слово потрапляє до Чехії і стає *hejtman*, яке приходить до Великого Князівства Литовського і використовується у ролі головнокомандувача.

Ганок - в німецькій мові є таке слово, як *Gang* (вхід), згодом це слово було запозичене поляками і означає поріг. В нас же воно означає привхідну територію.

Мандрівник - походить від слова *wandern* (блукати), бродити і *wandeln* (блукати, прогулюватися). Перша літера була помилково прочитана, як «м» а не «в».

Пляшка- запозичено від слова *Flasche* (бутель).

Бухгалтер- це слово складається зі слів *buch* (книга) та *halter* (тримач), тобто тримач книг чи носій книг.

Швendraтись – слово з розмовної лексики; виникло на основі запозичення німецьких слів *verschwenden* (марнувати), *Verschwender* (марнотратець) і *schwinden* (убувати, зникати).

Дрюкати (набридати) – слово з розмовної лексики; походить від слова *drücken* (натискати, давити).

Зирити- розмовне слово, створене на основі *sehen* (дивитися); отримало звичний для нашої мови інфінітивний суфікс -ти.

Німецькі запозичення можуть здаватися малопомітними для пересічного носія мови, але насправді вони мають глибоке коріння та справляють важливий вплив на розвиток української лексики. Ці слова нагадують нам про історичні взаємозв'язки між народами та культурами, які завжди сприяли збагаченню мов та удосконаленню зв'язків між країнами.

Список використаних джерел

1. О. Г. Муромцева. Германізм // Українська мова : енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови; ред. В.М. Русанівський [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія, 2000.
2. Лопушанський В.М., Пиц Т. Б. Німецькомовні лексичні запозичення в говорах Західної України: Навч. посібник для студ. III—V курсів фак. ром.-герм. філ. — Дрогобич: Відродження, 2000.
3. Тарас Пиц м. Дрогобич До історії дослідження німецьких запозичених слів в українській мові 2013.
4. Акуленко В.В. Німецький вплив на розвиток української мови: проблеми методології // Мовознавство. — 1997. — № 1. — С. 12–19.
5. Гвоздяк О. Запозичення з німецьким етимомом у структурі українських говірок Закарпаття // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. — Ужгород, 2008. — Вип. 12. — С. 116–118.
6. Давиденко О.М. Фоно-орфографічна асиміляція німецьких запозичень в українській мові (на основі лексики роману П. Козланоюка «Юрко Крук») // Питання романогерманської філології та методики викладання іноземних мов. — 1975. — Вип. 2. — С. 106–110.
7. <https://goroh.pp.ua/>

УДК 796.01

Гасанова Саїда Фарухівна,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Беженар Павло Вікторович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ВИХОВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ СПОРТСМЕНА В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Успішні спортивні досягнення залежать не тільки від фізичних можливостей, але й від розвинених вольових якостей, таких як витривалість, самоконтроль, рішучість, наполегливість і здатність долати труднощі. В умовах постійної конкуренції та високих вимог до результатів вольові якості стають ключовими для досягнення успіху. Формування цих якостей є важливим не тільки для професійних спортсменів, а й для людей, які займаються фізичною культурою на аматорському рівні, оскільки вольові риси

сприяють підвищенню мотивації, самодисципліни та життєстійкості. Заняття фізичною культурою та спортом створюють умови для розвитку цих якостей через подолання фізичних і психологічних навантажень, що позитивно впливає на загальний розвиток особистості.

Виховання вольових якостей спортсмена в процесі занять фізичною культурою є важливим елементом його загальної підготовки, що має велике значення для досягнення успіху в спорті. Воля – це здатність людини свідомо керувати своїми діями, долати труднощі, досягати поставлених цілей, незважаючи на перешкоди. У спорті воля стає необхідною для подолання фізичних та психологічних труднощів, зокрема в умовах змагань та інтенсивних тренувань.

Формування вольових якостей починається з раннього етапу спортивної діяльності, коли спортсмен вчиться керувати своїми діями, проявляти дисципліну та самоконтроль. Регулярні заняття фізичною культурою та спортом створюють умови, за яких спортсмену необхідно докладати вольові зусилля, щоб досягти певних результатів. Систематичність тренувань, виконання складних вправ і прагнення до покращення результатів виховують такі якості, як наполегливість, витривалість і цілеспрямованість [1].

Однією з важливих вольових якостей є витривалість – здатність долати фізичне і психічне навантаження протягом тривалого часу. Виховання витривалості вимагає від спортсмена терпіння і стійкості до стресу. Наполегливість, яка полягає в здатності продовжувати роботу над досягненням цілі, незважаючи на невдачі, також є невід'ємною частиною вольової підготовки. Тренери відіграють ключову роль у стимулюванні розвитку цих якостей через створення складних завдань, які вимагають від спортсмена максимальних зусиль.

Також значущим є розвиток рішучості – здатності швидко приймати рішення в складних ситуаціях. У спортивній діяльності часто виникають моменти, коли необхідно оперативно реагувати на зміну умов, і спортсмен повинен бути готовим до прийняття правильних рішень під час змагань або тренувань.

Важливим аспектом виховання вольових якостей є мотивація, оскільки вона визначає рівень вольового зусилля, яке спортсмен готовий докласти для досягнення успіху. Висока внутрішня мотивація сприяє розвитку таких якостей, як терпіння, цілеспрямованість та дисципліна. Зовнішні стимули, як от підтримка тренера або команди, також можуть позитивно впливати на розвиток волі [2].

Засобами для розвитку вольових якостей є фізичні вправи, які потребують значних вольових зусиль. У процесі формування цих якостей використовуються різноманітні методи фізичної, технічної та тактичної підготовки, що також передбачають активну участь волі. Особливу роль у цьому відіграє змагальний метод. До основних методичних прийомів стимулювання вольових зусиль спортсмена належать схвалення, вимоги, вправи, а також покарання та інші підходи [1].

Таким чином, виховання вольових якостей у спортсмена в процесі занять фізичною культурою відбувається через систематичну підготовку, подолання труднощів та постійну роботу над собою. Ці якості допомагають спортсмену не лише досягати високих спортивних результатів, але й розвивати особистісну стійкість та характер, що є важливим у будь-якій сфері життя.

Виховання вольових якостей спортсменів є невід'ємною частиною їхньої фізичної підготовки, що сприяє досягненню високих спортивних результатів. Фізичні вправи, які вимагають прояву вольових зусиль, у поєднанні з методами технічної і тактичної підготовки, допомагають розвивати такі важливі якості, як витривалість, наполегливість, самоконтроль і рішучість. Особливе місце займає змагальний метод, який стимулює спортсменів проявляти максимальні зусилля в умовах суперництва. Використання методичних прийомів, таких як схвалення, вимоги та покарання, сприяє ефективній мотивації та стимулюванню вольових якостей спортсменів. Загалом, систематичне виховання вольових якостей сприяє не лише фізичному, але й особистісному розвитку спортсменів, допомагаючи їм досягати успіху як у спорті, так і в житті.

Список використаних джерел

1. Кравченко Т. П., Троценко Т. Ю., Базилевич Н. О. Особливості виховання у студентської молоді морально-вольових якостей під час занять фізичною культурою. Молодий вчений № 4.1 (68.1) квітень, 2019 р. С. 12–16.

2. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796.01

Гасанова Свіда Фарухівна,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Іванніков Ігор Вікторович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСМ-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА КОРЕКЦІЇ СТРЕСОВИХ СТАНІВ У СПОРТСМЕНІВ ПІД ЧАС ЗМАГАНЬ

Під час змагань спортсмени стикаються зі значними фізичними та психологічними навантаженнями, що часто призводить до стресових станів. Ці стани можуть негативно впливати на їхню спортивну продуктивність, концентрацію та загальну ефективність, тому дослідження механізмів виникнення стресу і методів його корекції стає важливим для підвищення результатів спортсменів.

Ефективні методи корекції стресових станів можуть допомогти не лише уникнути емоційного вигорання, але й поліпшити загальну мотивацію та самопочуття спортсменів.

Дослідження стресових станів у спортсменів виявляє, що головними факторами, які впливають на їхню психологічну підготовку, є стрес перед змаганнями та під час них. Водночас у спортсменів вищого рівня спостерігається більший рівень енергійності порівняно з менш досвідченими спортсменами. Вчені у галузі спортивної психофізіології (Е. П. Ільїн, В. М. Крайнюк, Ю. В. Щербатих) розглядають спорт як вид екстремальної діяльності, спрямованої на досягнення найвищих результатів. Вони підкреслюють, що стресові фактори є невід'ємними елементами цієї діяльності та обмежують ефективне функціонування як фізіологічних, так і психічних систем організму спортсмена [2].

Стрес, який виникає у спортсменів під час змагань, є комплексним психофізіологічним станом, що виникає в складних умовах, пов'язаних з активною зацікавленістю в спортивній діяльності. Цей стан супроводжується відчуттям відповідальності та проявляється вегетативно-емоційними змінами.

У змагальній діяльності, коли від спортсмена вимагається постійна максимальна віддача та робота на межі його можливостей, виникають обставини, що потребують чіткого контролю за психологічним станом. Якщо фізичні навантаження перевищують допустимі межі, а контроль за психоемоційним станом є недостатнім, це може призвести до значного психологічного напруження, що знижує ефективність виступу та може спричинити поразку. Як результат, може виникнути стрес. Тому важливо приділяти увагу психологічному стану спортсменів як у передзмагальний період, так і під час самих змагань.

Сучасний спорт безпосередньо пов'язаний із значним підвищенням тренувальних навантажень, що також збільшує психологічний тиск на спортсменів. Постійне повторення одних і тих самих вправ для їх вдосконалення та одноманітність тренувального середовища спричиняють не лише фізичну втому, але й значну психічну напругу. Це підкреслює важливість ретельно організованої психологічної підготовки, яка включає навчання спортсменів технікам самоконтролю та психорегуляції. Для запобігання стресовим станам у спортсменів науковці рекомендують: узгоджувати рівень амбіцій спортсмена з його реальними можливостями; уникати сильних зовнішніх подразників і надмірних фізичних та психічних навантажень перед змаганнями; розвивати емоційну стійкість спортсменів; виключати надмірну стимуляцію перед стартом; сприяти розвитку вольових якостей, таких як впевненість, рішучість та самоконтроль; підвищувати стресостійкість; формувати адекватну самооцінку; забезпечувати емоційну підтримку та знижувати емоційну збудливість перед змаганнями [1].

Ефективна профілактика стресу в спорті передбачає регулярну психологічну підготовку, розробку стратегій управління стресом, а також формування позитивного мислення і внутрішньої мотивації у спортсменів. Важливо адаптуватися до умов змагань шляхом симуляції змагальних ситуацій під час тренувань.

Таким чином, стресові стани є невід'ємною частиною спортивної діяльності. Проте, за правильно організованої підготовки та корекційних заходів, спортсмени здатні ефективно долати ці стани та досягати високих результатів.

Стресові стани є небезпекою для фізичного і психічного стану спортсмена. Вони послаблюють адаптаційні можливості організму, підвищують непродуктивну психічну напругу і, тим самим, відкривають шлях до хвороб і виснаження нервової системи в подальшому.

Для зменшення впливу стресу важливими є психологічна підготовка спортсменів, розвиток стресостійкості, контроль емоцій і правильне дихання. Серед ефективних методів можна виділити техніки релаксації (медитація, дихальні вправи), візуалізацію позитивного результату, а також когнітивно-поведінкові техніки, спрямовані на зниження тривоги. Таким чином, важливу роль у зниженні стресових станів у спортсменів відіграють тренери та спортивні психологи. Вони мають забезпечити належну підтримку, створити сприятливу атмосферу, допомогти спортсменам розвивати навички саморегуляції та контролю емоцій. Це сприяє підвищенню впевненості у собі та стабільності результатів.

Список використаних джерел

1. Шамич О.М., Сердюк Л.З., Іваннікова Г.В. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості. Навчальний посібник К.: КНУБА, Талком, 2023. URI <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/11416>
2. Fedorchuk S, Lysenko E, Shynkaruk O. Constructive and non-constructive coping strategies and psychophysiological properties of elite athletes. *European Psychiatry*. Elsevier, 2019; 56: 306.

УДК 796.01

Гасанова Саїда Фарухівна,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Юзьков Олексій Вікторович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ФВІС ЗАЛЕЖНО ВІД ГЕНДЕРНОГО ТИПУ

У сучасному суспільстві гендерні аспекти займають важливе місце у формуванні особистісних та професійних якостей, що впливають на сприйняття себе у майбутній професії та на стиль взаємодії з колегами й учнями. Зважаючи на соціальні стереотипи та очікування, студентам важливо розвивати професійну свідомість, що враховує їхні індивідуальні

характеристики, включаючи гендерні відмінності. Дослідження гендерного впливу на професійне становлення студентів ФВіС дозволяє глибше зрозуміти мотиваційні чинники та специфіку сприйняття майбутньої професійної діяльності, що сприятиме більш успішному розвитку молодих фахівців та гармонійному формуванню їхньої професійної ідентичності [2].

Професійна свідомість визначається як інтегративна властивість особистості, що включає усвідомлення своєї професійної ролі, цінностей, мотивації, а також знань, необхідних для успішної професійної діяльності [2]. Студенти спеціальності ФВіС потребують розуміння не тільки фізичних аспектів підготовки, але й етичних, соціальних і психологічних компетенцій, що відповідають їх майбутній ролі в суспільстві. Гендерні особливості відіграють важливу роль у цьому процесі. У зв'язку з існуванням різних гендерних ролей і стереотипів, у студентів може формуватися специфічне ставлення до майбутньої професії, що впливає на їхнє бачення себе як майбутніх фахівців. Зокрема, чоловіки й жінки можуть мати відмінності в мотивації, стилях спілкування, підходах до навчання і, відповідно, в очікуваннях від професійної діяльності. Чоловіки, як правило, орієнтовані на досягнення, фізичну підготовку та здатність долати труднощі, що може впливати на їхні професійні амбіції. Жінки, своєю чергою, частіше прагнуть досягти результатів через співпрацю, емпатію та підтримку, що позитивно впливає на здатність встановлювати довірливі стосунки з учнями [1].

Професійна свідомість студентів ФВіС також формується через освітнє середовище, в якому навчаються студенти. Інтерактивні методи навчання, практичні заняття та досвід роботи в команді сприяють розвитку самооцінки, впевненості у власних силах та відповідальності. Викладачі можуть грати важливу роль у створенні атмосфери підтримки, яка враховує індивідуальні особливості студентів, включно з їхніми гендерними відмінностями. Також важливим є розвиток навичок психологічної підтримки учнів і спортсменів, оскільки майбутні педагоги й тренери часто стикаються з різноманітними емоційними аспектами своєї діяльності [2].

Отже, формування професійної свідомості студентів ФВіС залежить не тільки від знань і вмінь, які вони набувають, а й від розуміння своїх індивідуальних особливостей, зокрема гендерних, що впливають на професійне становлення. Розуміння цього аспекту допоможе забезпечити гармонійний професійний розвиток і сприятиме підготовці фахівців, здатних адаптуватися до соціальних вимог і ефективно працювати в спортивній і педагогічній сфері.

Список використаних джерел

1. Долгова Н. О., Михайліченко К. В. До питання системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів: дис. Суми: СДУ, 2017.
2. Табінська С., Конакова О. Теоретичні засади та орієнтири у формуванні соціокультурних компетенцій майбутніх фахівців фізичної культури. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Вип. 80 (2). 2022. С. 169-173.
3. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К.: Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aeafa24d>

УДК: 35.351

Гіріна Тетяна Сергіївна,

*доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
завідувач кафедри соціальних комунікацій,
словесності та культури,
Державний податковий університет*

ПОДКАСТИНГ ЯК ЗАСІБ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ АКТИВНОСТЕЙ УКРАЇНИ

На шляху України до європейської інтеграції, залучення молоді стає перспективним напрямком посилення громадської підтримки цього шляху. Демографічна молодь становить вагому частину населення та має потенціал для стимулювання суспільних змін шляхом активної участі в політичному дискурсі та громадянській активності. У цьому контексті подкастинг перетворюється на потужне середовище для спілкування як доступна платформа, яка резонує з активною позицією, мобільністю та цифровою інновативністю молодших слухачів. На відміну від традиційних медіа, подкасти дозволяють вести інтимні та тонкі дискусії, сприяючи глибшому розумінню багатовимірних питань, серед яких перспективи європейського вибору України.

Дослідження має на меті дослідити ефективність подкастингу як інструменту залучення молоді до євроінтеграційної активності України, вивчивши, як цей засіб може сприяти обізнаності, розумінню та активній участі серед молоді, зокрема студентства.

В науковій літературі наявні окремі дослідження із вивчення означеної теми дослідження. Серед них осмислення впливу соціальних медіа на

стимулювання політичної активності молоді проведене І. Ляжіною [2]. У 2021 р. Стамбульський регіональний центр ПРООН підготував звіт про участь молодих активістів, молодіжних організацій в політичній діяльності, де визначили подкастини серед провідних типів контенту, який створює молодь (8%). Авторським колективом також встановлено, що 11% опитаних діляться таким контентом з друзями у соціальних мережах [1, с. 17]. Проблема і вирішенню залучення молоді в Україні до розвитку громадянського суспільства в державі присвячене дослідження Ю. Палагнюк, О. Файчук, Т. Костевої, А. Соловйової, Д. Сея. Авторським колективом наголошено, що “ефективна участь молоді в процесах прийняття рішень полягає у створенні можливостей для залучення молоді до впливу, формування, розробки та просування політики та розвитку послуг і програм. Ці можливості створюються шляхом розробки ряду формальних і неформальних механізмів участі молоді, від молодіжних консультативних груп до фокус-груп, від постійної консультаційної роботи до підтримки молодіжних проєктів” [3, с. 157].

Завдяки своїм унікальним характеристикам, які роблять його ідеальною платформою для залучення молодшої аудиторії, подкастинг може ефективно залучати молодь у контексті євроінтеграційних зусиль України. Подкасти пропонують гнучкий формат, який дозволяє розповідати історії, вести неформальні дискусії та презентувати експертні інтерв'ю, які відповідають уподобанням молоді. Такі неформальні стилі можуть допомогти демістифікувати складні політичні питання та зробити їх доступнішими для молодих слухачів. Завдяки своїй інтерактивності сучасні цифрові аудіоформати виходять за рамки простого інформування, натомість вони орієнтовані до діалогу. На рівні відгуків слухачів, сегментів питань і відповідей та обговорень поточних подій подкасти можуть сприяти посиленню відчуття співучасті серед слухачів, зробити їх учасником, а не стороннім спостерігачем того, що відбувається в ефірі, долучати до обговорення питань європейської інтеграції. Проєкти такого типу не лише підвищують рівень усвіомленості, але й дають молоді можливість висловлювати свою думку та брати участь у громадській активності.

Невід'ємною складовою успіху таких проєктів є актуальність змістових параметрів у формуванні сприйняття молоддю європейської інтеграції. З цією метою подкасти мають висвітлювати теми, які безпосередньо стосуються молоді, як, наприклад, можливості отримання освіти, перспективи працевлаштування в Європейському Союзі та культурних обмінів, які

супроводжують інтеграцію. Співвідносячи зміст подкастів з прагненнями та викликами, які зараз стоять перед молоддю, це дослідження сприяє формуванню проактивного покоління.

Продуктивною є співпраця у цьому напрямку між різними зацікавленими сторонами, зокрема навчальними закладами, організаціями громадянського суспільства та молодіжними рухами. Утворюючи партнерські відносини, подкасти можуть використовувати існуючі мережі для розширення свого охоплення та впливу. Такий спільний підхід є важливим для просування громадянської освіти та покращення розуміння громадськістю європейських прагнень України.

Таким чином потенціал подкастингу як інструменту залучення молоді вартий осмислення як з теоретичного, так і практичного вимірів, адже акцентуючи на інтерактивності, актуальності та співпраці вони володіють потенціалом та можливістю зіграти яскраву роль у формуванні покоління, яке усвідомлює процес європейської інтеграції для України як безальтернативний для свого успішного майбутнього та готовий докладатися до нього.

Список використаних джерел

1. Civic Participation Of Youth In A Digital World Europe And Central Asia, UNDP. 2021. 37 P
2. Liakhina I. The impact of social media on youth political participation. 2019. URL.: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/30737>
3. Palagnyuk Y.6 Faichuk O., Kostieva T., Soloviova A., Say D. Youth engagement in civil society development in Ukraine: problems and solutions. Public Administration and Regional Development. 2024, No23. P. 157–176.

УДК 37.025.3

Голдинська Крістіна Юрївна,

старший викладач кафедри англійської мови і перекладу

Київського національного лінгвістичного університету

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Емоційний інтелект (далі ЕІ) – це здатність розуміти свої власні емоції та емоції оточуючих людей. Виділяють п'ять основних компонентів ЕІ: самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички. Люди з високим емоційним інтелектом можуть зрозуміти, що вони відчувають під впливом різних емоцій, що ці почуття означають, як емоції впливають на їх

власну поведінку та поведінку оточуючих. Маючи можливість визначити емоції інших людей на основі їх поведінки, можна зрозуміти природу цих емоцій та спосіб взаємодії з ними.

Теорією EI почали займатися ще у 1990-х рр. психологи Джон Майер та Пітер Саловей. Світу вона була згодом представлена Деніелом Гоулменом, який у 1997 році випустив свій бестселер «Емоційний інтелект – чому він може мати більше значення, ніж IQ» [1].

Сьогодні розвиток EI в освітньому середовищі є особливо важливим у контексті постковідного періоду та війни в Україні. Він допомагає зменшувати паніку, тривожність та страхи через вміння контролювати емоції та змінювати їхній вплив. Ми можемо спостерігати як наслідки тривалого онлайн-навчання відображаються на рівні EI учасників освітнього процесу. Студентам не завжди легко як виражати, так і стримувати свої емоції. Вони звикли бути «по іншу сторону екрану», який є захисним щитом між ними та їх співрозмовником, зокрема викладачем, який також може відчувати дефіцит емоцій через відсутність своєї важливості для студента. Звісно, розвиток технологій дає покращені можливості взаємодії між студентом та викладачем, але водночас він може бути причиною емоційного виснаження та соціальної ізоляції [2, с. 3-4]. Робота викладача полягає, у першу чергу, у розумінні своїх емоцій для того, щоб допомогти студентам справитися з їхніми. Саме таким чином можуть бути побудовані здорові відносини в освітньому процесі.

EI педагога впливає на атмосферу в аудиторії та на результативність навчання. Наприклад, викладач, який здатний проявляти емпатію, підтримувати студентів, реагувати на їхні емоційні потреби та, таким чином, знижувати рівень стресу в аудиторії, вирішувати конфліктні ситуації, зможе краще взаємодіяти зі студентами та стане тим, кому студенти зможуть довіряти.

EI допомагає студентам краще концентруватися під час занять, знижувати рівень тривожності, легше адаптуватися до змін та підвищити мотивацію до навчання. Він має вплив на соціальні відносини в групі. Так, студенти з високим рівнем EI здатні будувати дружні відносини з однолітками, проявляти комунікативну толерантність, розуміти почуття оточуючих і реагувати на них простіше та швидше, що, у свою чергу, позитивно впливає на загальну атмосферу в класі.

Виділяють декілька важливих методів розвитку EI в студентів. Це ігрові методи, які допомагають студентам розпізнавати емоції та правильно реагувати на них; групові завдання-проекти, які сприяють розвитку співпраці вчать студентів проявляти співпереживання та знаходити спільні рішення;

різні техніки саморегуляції, які допоможуть студентам опанувати навички зняття стресу, розвитку самоконтролю тощо. Регулярні обговорення емоційних ситуацій, де студенти можуть вільно висловлювати свої емоції та думки стосовно різних подій або завдань, допоможуть здобути певний рівень впевненості і розуміння важливості їхньої думки, а не страху отримати критику та повне нерозуміння. Не менш важливим в розвитку ЕІ студентів є гумор. Почуття гумору сприяє ефективній комунікації, легкому вирішенню різних труднощів і конфліктних ситуацій [2].

Проаналізувавши деяких вчителів-блогерів у соціальних мережах, де гумор є невід'ємною частиною заняття, ми можемо побачити, що студенти вільно виражають свої емоції, у них відсутній страх сказати або зробити щось неправильно, у них покращується власне почуття гумору, а в класі панує спокійна та дружня атмосфера під час заняття.

Соціальні мережі також мають значний вплив на розвиток ЕІ в освітньому процесі, оскільки вони можуть бути важливим інструментом комунікації, взаємодії та навчання. Їхній вплив може бути як позитивним, так і негативним. Зокрема це залежить від того, як використовувати ці платформи в освітньому процесі. Так, позитивним аспектом використання соціальних мереж є можливість студентів спілкуватися з людьми з різних куточків світу, таким чином досліджувати і формувати культурне розуміння ЕІ окремих націй. Опрацювання різноманітних відео, статей, уроків та тренінгів, дозволяє студентам аналізувати приклади емоційної поведінки, наслідки рішень в певних ситуаціях, вивчаючи емоції через контент. Слід пам'ятати і про негативний аспект, який може мати вплив на розвиток ЕІ у студентів. Так, наприклад, надмірне спілкування через соціальні мережі зменшує розуміння невербальних сигналів, таких як інтонації, міміки тощо. У студентів може сформуватися залежність від схвалення, так як кількість вподобайок та позитивних коментарів впливає на їхню самооцінку та емоційну незалежність. Водночас негативні коментарі, які є проявом кібербулінгу, можуть спричинити ізоляцію та втрату впевненості у собі. Ідеалізоване життя в соціальних мережах може викликати спалах негативних емоцій, таких як заздрість, незадоволення власними успіхами тощо, які матимуть негативний вплив на розвиток ЕІ.

Як бачимо, розвиток емоційного інтелекту викладача та студента є важливою складовою взаємодії під час освітнього процесу. Він формує не лише навички самопізнання, емпатії та співпраці, а й лідерські якості, які впливають на розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Goleman D. Emotional Intelligence–Why it Can Matter More Than IQ, Bloomsbury, 1996. 352 с.
2. Коробко Ю. В., Тройніна С. О., Остапко Л. О., Годзь Т. О. Емоційний інтелект у XXI столітті як один з найважливіших soft-skills освітнього процесу. // Академічні візії. Випуск 23. 2024. С. 1-12. URL:
<https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/583>.

УДК 796

*Головко Анатолій Михайлович,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту,
Київський національний університет
будівництва та архітектури;
Дерахшимаишаді Арман Мохаммадович,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21,
Київський національний університет
будівництва та архітектури*

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ТА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ЮНІОРІВ У ФУТБОЛІ

Вступ. Футбол є одним із найпопулярніших видів спорту серед молоді в Україні та світі. У контексті сучасних тенденцій розвитку спорту високих досягнень, фізична підготовка юніорів набуває особливого значення. Ефективна фізична підготовка не лише сприяє покращенню спортивних результатів, але й забезпечує гармонійний фізичний розвиток молодих спортсменів, запобігаючи можливим травмам та перенапруженням.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є аналіз сучасних підходів до фізичної підготовки юніорів у футболі, визначення ключових показників фізичної підготовленості та розробка рекомендацій щодо оптимізації тренувального процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей спортсменів.

Вклад основного матеріалу. Сучасні тенденції фізичної підготовки юніорів у футболі характеризуються переходом від традиційних методів тренування до інноваційних, які базуються на науково обґрунтованих підходах. Мельник П. С. зазначає, що використання інтегрованих тренувальних програм, які поєднують фізичну, технічну та тактичну підготовку, підвищує ефективність навчально-тренувального процесу на 15-

20%. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до тренувань, де фізична підготовка є невід'ємною складовою загальної підготовки футболіста [2].

Для оцінки фізичної підготовленості юних футболістів використовуються комплексні тести, які дозволяють визначити рівень розвитку основних фізичних якостей. Так, витривалість оцінюється за допомогою тесту Купера (біг на 12 хвилин), де середній результат юніорів 16-18 років становить 2800-3200 метрів, що на 10% нижче за показники професійних спортсменів (Сидоренко, 2022). Швидкість визначається часом пробігу 30-метрового спринту, який у середньому становить 4,2-4,5 секунди, що свідчить про необхідність покращення швидкісних якостей. Сила оцінюється за результатами тесту на стрибок у довжину з місця, де показники коливаються в межах 2,2-2,5 метрів, що відповідає середньому рівню розвитку сили ніг. Гнучкість визначається за результатами тесту «нахил вперед із сидячого положення», де середній показник становить 12-15 см, що вказує на недостатній рівень гнучкості.

Розвиток витривалості є ключовим для футболістів, оскільки середня тривалість матчу становить 90 хвилин з високою інтенсивністю рухів. Відповідно до рекомендацій Кравченко О. В., ефективними є інтервальні тренування високої інтенсивності (НІТ). Вони передбачають чергування 4-хвилинних інтервалів бігу з інтенсивністю 90-95% від максимального пульсу з 3-хвилинними періодами активного відпочинку [1].

Дослідження показали, що за 8 тижнів такого тренування показник максимального споживання кисню ($VO_2 \max$) підвищується на 12%. Також корисними є кросові пробіги на середні дистанції (5-8 км) з помірною інтенсивністю для розвитку аеробних можливостей [3].

Швидкість та сила є критичними для виконання спринтів, стрибків та ударів. Пліометричні вправи, такі як стрибки на місці та зістрибування з висоти з подальшим максимальним стрибком вгору, підвищують вибухову силу м'язів на 10-15% протягом 6 тижнів тренувань. Спринтерські тренування, що включають короткі інтервали бігу на 10-30 метрів з максимальною швидкістю, покращують швидкісні характеристики.

Розвиток гнучкості та координації також є важливим для зниження ризику травм та покращення технічних навичок. Регулярні вправи на розтяжку перед та після тренувань підвищують гнучкість на 8-10% за 4 тижні. Координаційні вправи з використанням балансувальних платформ та вправи з м'ячем на нестабільних поверхнях покращують пропріоцепцію.

Врахування індивідуальних особливостей кожного спортсмена є ключовим фактором успіху. Використання індивідуальних тренувальних програм підвищує ефективність підготовки на 20% порівняно зі стандартними програмами. Регулярна діагностика, яка включає проведення тестувань фізичних показників кожні 4-6 тижнів, дозволяє коригувати тренувальний процес відповідно до прогресу спортсмена. Психологічна підтримка також є важливою складовою, оскільки мотиваційні та емоційні аспекти впливають на продуктивність спортсмена [1].

Для ілюстрації рівня фізичної підготовленості юніорів та професійних футболістів пропонуємо таблицю порівняльних показників.

Таблиця 1- Порівняльні показники фізичної підготовленості юніорів та професійних футболістів [1-3]

Показник	Юніори (16-18 років)	Професіонали
Біг на 12 хвилин (метри)	2800-3200	3200-3600
30-метровий спринт (секунди)	4,2-4,5	3,8-4,1
Стрибок у довжину (метри)	2,2-2,5	2,6-2,8
Нахил вперед (см)	12-15	16-20

Інтеграція технологій у тренувальний процес стає все більш актуальною. Використання GPS-моніторингу дозволяє аналізувати переміщення гравців під час тренувань та матчів, оцінюючи пройдену відстань, швидкість та інтенсивність навантажень. Відеоаналіз за допомогою спеціального програмного забезпечення використовується для аналізу техніки виконання вправ та ігрових моментів.

Раціон юних спортсменів повинен забезпечувати необхідну кількість калорій та нутрієнтів. Консультації з дієтологом та розробка індивідуальних планів харчування є важливими кроками у цьому напрямку. Освітні програми, спрямовані на підвищення обізнаності про важливість правильного харчування, допоможуть спортсменам робити усвідомлений вибір продуктів.

Висновки. Фізична підготовка юніорів у футболі є складним і багатогранним процесом, що вимагає наукового підходу та індивідуалізації. Використання сучасних методик тренування, регулярний моніторинг фізичних показників та інтеграція технологій сприяють підвищенню ефективності підготовки та зниженню ризиків травматизму. Результати

досліджень свідчать про необхідність постійного вдосконалення тренувальних програм з урахуванням останніх наукових досягнень. Розробка індивідуальних тренувальних планів, оптимізація навантажень та забезпечення правильного харчування є ключовими факторами успішного розвитку юних футболістів.

Список використаних джерел

1. Кравченко О. В. Сучасні підходи до фізичної підготовки юних футболістів // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2019. – № 8(1). – с. 45–50.
2. Мельник П. С. Вплив індивідуалізації тренувального процесу на розвиток фізичних якостей юніорів у футболі // Молодий вчений. – 2020. – № 3(79). – с. 32–37.
3. Сидоренко Л. М. Використання інноваційних технологій у фізичній підготовці юних футболістів // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. – 2021. – Вип. 4(134). – с. 112–118.
4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repositary.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 159.9.796.01

*Головка Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва та архітектури;
Білоусов Юліан Владиславович,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету
будівництва та архітектури*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЕРГОГЕННІ ЗАСОБИ В СПОРТІ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ

Вступ. Для спортсменів високого рівня психологічний стан має вирішальне значення, оскільки на певному рівні фізичної підготовки саме психологічні фактори розробки, хто зможе досягти успіху в складних і стресових умовах змагань. У сучасних умовах висококонкурентного спорту кількість фізичної підготовленості спортсменів часто перебуває на однаковому рівні, саме здатність контролювати емоції, підтримувати концентрацію та мобілізувати внутрішні ресурси стає ключовим фактором успіху. Тому дослідження і застосування психологічних ергогенних засобів має значення складної спортивної підготовки.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є аналіз і вивчення впливу психологічних ергогенних засобів на спортивні результати у спортивних вищих досягненнях.

Виклад основного матеріалу. Спорт вищих досягнень вимагає від спортсменів не лише фізичної витривалості, технічних навичок та тактичної підготовки, але й високого рівня психологічної стійкості. На певному етапі, коли фізичні можливості спортсменів є максимально розвиненими, саме психологічні фактори можуть стати вирішальними в досягненні успіху на міжнародній арені. Психологічні ергогенні засоби залишаються інструментом для мобілізації внутрішніх ресурсів спортсмена, допомагаючи йому зберегти концентрацію, контролювати емоції та ефективно справлятися зі стресом [3].

Розглянемо основні психологічні ергогенні засоби, що до них відносить та їх вплив на спортсменів у спорті вищих досягнень[2] (табл.1).

Таблиця 1.

Основні психологічні ергогенні засоби

Психологічний ергогенний засіб	Опис	Вплив на спортсменів
Візуалізація	Уявлення про виконання технічних елементів або змагальних ситуацій.	Підвищує впевненість, покращує техніку та швидкість прийняття рішень.
Релаксаційні техніки (дихальні вправи, прогресивна м'язова релаксація)	Способи зняття напруги і зниження рівня стресу.	Знижують тривожність, сприяють релаксації, покращують контроль над м'язами.
Техніка концентрації уваги	Фокусування на важливих аспектах змагальної діяльності.	Покращує увагу, знижує відволікання, робить стійкістю до стресу.
Когнітивно-повідінкові техніки	Зміна негативних мисленневих установок на позитивні.	Підвищують мотивацію, допомагають подолати невдачі, підвищують психічну стійкість.
Мотиваційні стратегії	Розробка плану дій та цілей, що підтримують високу мотивацію спортсмена.	Підвищує бажання досягти результатів, зміцнює внутрішню мотивацію.
Психологічна підтримка тренера/психолога	Допомога психолога в роботі зі стресом, мотивацією та емоційним станом.	Сприяє емоційному відновленню, залишається стійкістю до психологічних навантажень.

Блінов І. П. зазначає, що візуалізація є однією з найефективніших технік психологічної підготовки, після чого вона починає моделювати ідеальні дії під

час змагань [1, с. 45-47]. Як особи у дослідженні Мацка О. І., релаксаційні техніки сприяють зниженню рівня тривожності та зменшують напруження під час змагань [5, с. 33].

Ковальчук В. М. підкреслює важливість системної психологічної підготовки та інтеграції когнітивно-поведінкових технік у тренувальний процес для підвищення стресостійкості спортсменів [4, с. 54].

Для успішного застосування психологічних ергогенних засобів важливою є інтеграція цих методів у тренувальний процес. Психологічна підготовка повинна бути такою ж систематичною, як і фізична, технічна та тактична. Вона повинна починатися ще на етапі підготовки до змагань, включаючи регулярне використання техніки візуалізації, тренування уваги та релаксаційних методів. Така підготовка дозволяє спортсменам формувати навички саморегуляції, підвищувати їх психічну стійкість та впевненість у власних силах.

У статті Петрова О. Л. відзначається, що психологічні техніки концентрації уваги допомагають зосередитися на ключових завданнях, що підвищує підвищення результативності під час змагань [6, с. 59].

Використання психологічних ергогенних засобів забезпечує результативність спортсменів. Наприклад, систематичне застосування техніки візуалізації покращує сприйняття ситуацій під час змагань, виконує точність та швидкість прийняття рішень. Релаксаційні техніки допомагають знизити рівень тривожності та зменшити негативний вплив стресу на виконання фізичних вправ. Техніки концентрації уваги сприяють покращенню загальної стійкості спортсменів у стресових ситуаціях та дозволяють уникнути «перегорання» під час змагань.

Степанов А. В. у своїй роботі зазначає, що ефективне використання техніки концентрації уваги дозволяє спортсменам зменшити відволікання та підвищити психологічну стійкість [7, с. 62-64].

Крім самостійного використання ергогенних засобів, важливою є роль психологів у спортивних командах. Фахівці з психологічної підготовки допомагають спортсменам освоїти техніку управління стресом, працюють над зміцненням мотивації, коригують стратегії поведінки в складних ситуаціях. Вони також допомагають спортсменам подолати емоційне навантаження, пов'язане з поразками чи травмами, що значно зменшує їхню здатність до відновлення та продовження успішної спортивної кар'єри.

Висновки. Таким чином, психологічні ергогенні засоби є невід'ємною складовою спортивної підготовки у спорті вищих досягнень, сприяючи покращенню психічної стійкості, підвищенню результативності та мобілізації внутрішніх резервів спортсмена під час змагань.

Список використаних джерел

1. Блінов, І. П. Психологічні технології в спорті. Київ: Видавництво НАН України, 2019. 124 с.
2. Ергогенні засоби в спорті. URL: <https://org2.knuba.edu.ua/course/view.php?id=3502> (дата звернення: 12.10.2024)
3. Коваленко Н. Сучасні проблеми спортсменів України у спорті вищих досягнень. URL: https://www.researchgate.net/publication/332814902_Current_problems_of_Ukrainian_athletes_in_elite_sport/fulltext/5ccb16534585153c8c6812e9/Current-problems-of-Ukrainian-athletes-in-elite-sport.pdf (дата звернення: 12.10.2024)
4. Ковальчук, В. М. Методи психологічної підтримки у спорті Львів. Спортпреса, 2018. 98 с.
5. Мацко, О. І. Вплив психологічної підготовки на досягнення спортсменів. Наукові дослідження в спорті. 2021. №4. С. 32-36.
6. Петров, О. Л. Психологічні аспекти підготовки спортсменів високого рівня. Фізична культура і спорт. 2020. №6. С. 58-61.
7. Степанов, А. В. Техніка концентрації уваги в спорті вищих досягнень. Харків: Видавництво ХДУФК, 2020. 110 с.
8. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи / О.М. Шамич, О.А. Озерова/ Навчальний посібник –К. : КНУБА, 2021. – 118 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>
9. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796

Гребеніков Сергій Володимирович,

старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту,

Київський національний університет

будівництва та архітектури;

Школьнік Віталій Ігорович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21,

Київський національний університет

будівництва та архітектури

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ В ОЛІМПІЙСЬКОМУ СПОРТІ

Термін „мультикультуралізм” з’явився в науковому обігу наприкінці 1980-х років. Він означав поважливе ставлення більшості населення до меншин, однаковий статус різних культурних традицій, право індивіда на вибір своєї ідентичності. В мультикультурному суспільстві людина зберігає

свою ідентичність попри впливи інших культур. Аналіз основних соціально значущих компонентів культури (пізнавальних, нормативно-ціннісних, оціночних, поведінкових тощо) свідчить, що кожен індивід може належати до кількох культур, що представники меншин можуть повноцінно інтегруватися в суспільство, зберігаючи хоча б частково сукупність власних етнокультурних, психічних, ціннісних та інших специфічних національно зумовлених ознак.

Мультикультуралізм означає співіснування в єдиному політичному суспільстві кількох помітних культурних груп, які бажають і, в принципі, здатні відтворювати свою специфічну ідентичність. Таке визначення є дескриптивним, або описовим. У дескриптивному розумінні більшість сучасних країн мультикультурні. Наявність етнокультурної і мовної розмаїтості ще не може бути підставою для визнання суспільства мультикультурним в цілому. Для цього необхідно, щоби поряд з дескриптивними ознаками мультикультуралізму були ще й нормативні. Нормативний аспект полягає у піклуванні держави про права, гідність і добробут усіх її громадян незалежно від їх етнічного, расового походження, віросповідання, мови тощо. Згідно з нормативним підходом, для сучасних суспільств докладання зусиль для сприяння матеріальному й духовному розквіту різних культурних груп, а також поваги до їх ідентичності є виправданим і необхідним.

Отже мультикультуралізм – це стан, процеси, погляди, політика культурно неоднорідного суспільства, орієнтовані на свободу вираження культурного досвіду, визнання культурного розмаїття; культурний, політичний, ідеологічний, релігійний плюралізм, визнання прав меншин як на суспільному, так і на державному рівні [2].

Вчені, які не сприймають мультикультуралізм як філософську концепцію і не визнають його чинником об'єднання суспільства та засобом демократизації, висувають тезу, що жодне суспільство нині не є мультикультурним у повному розумінні цього слова. Але ж ми не можемо назвати й жодного демократичного суспільства, яке б повністю відповідало всім принципам і вимогам демократії як філософського дискурсу. Отже мультикультуралізм як ідею, що об'єднує полікультурне суспільство, демократизує його в силу того, що він (мультикультуралізм) ґрунтується на загальнолюдських цінностях, можна сприймати як теоретичну модель, до якої може прагнути поліетнічне, поліконфесійне, багатомовне суспільство.

Яку б модель мультикультуралізму не обрала країна, базовим принципом цієї моделі на практиці, у державній політиці є принцип культурної свободи, тобто надання індивідам права жити згідно з власним

вибором, маючи реальну можливість оцінювати й інші варіанти. „У соціологічному плані цей концепт відбиває специфіку суспільства новітнього часу: рефлексивність і прагнення до особистісної автономії” [1]. Про таку свободу можна говорити лише тоді, коли особа сама приймає рішення, незважаючи на свою етнічну приналежність, мову колиски, релігію, до якої належить за волею батьків, тощо. У філософському плані йдеться не про примирення культурних особливостей із загальнолюдськими цінностями, а про доповнення реєстру прав людини, про зближення концепту свободи індивіда з ідеєю прав людини і прав колективу.

Мультикультуралізм можна розглядати не тільки як концепцію, практику і політику країн іммігрантських, а й усіх сучасних полікультурних країн світу, що глобалізується, адже меншини (етнічні, мовні, релігійні, політичні тощо), як іммігрантські, так і корінні, висувають нині вимоги, в основі яких є бажання „визнання”. Вчені розрізняють два основні різновиди культурного розмаїття: розмаїття як результат інтеграції внаслідок розширення кордонів, культур, раніше автономних і прив’язаних до однієї території, і розмаїття як результат імміграції.

Яку б модель мультикультуралізму не брала країна за основу, базовим принципом її на практиці, у державній політиці є принцип культурної свободи, тобто надання індивідам права жити згідно з власним вибором, маючи реальну можливість оцінити й інші варіанти.

Існує кілька основних моделей мультикультуралізму (канадська, американська, німецька, австралійська тощо), певна його типологія („моралістичний”, постмодерністський, „фундаменталістський” типи), різні форми практичної політики, які враховують культурне розмаїття суспільства (мультикультурна освіта, автономія, мультинація).

Список використаних джерел

1. Ронан де Кодіак. Мультикультуралізм / www.Immigranty.qxd
2. Дрожжина С. В. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти: Монографія. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 196 с
3. Перотті Антоніо. Виступ на захист полікультурності. – Львів: Кальварія. –2001. – 128 с
4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров’я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>
5. Шинкарук О.А. Відбір спортсменів і орієнтація їх підготовки в процесі багаторічного вдосконалення (на матеріалі олімпійських видів спорту) : дис. ... д-ра наук з фіз. вих і спорту : [спец.] 24.00.01 / Шинкарук О. А. – Київ: Нац. ун.т фізичного виховання і спорту України, 2011. – 438 с.

УДК 372.853

Григорчук Олександр Михайлович,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізики
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Луценко Вадим Юрійович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри автоматизації технологічних процесів
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Тарасевич Віталій Іванович,

*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри фізики
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Ходаківський Олександр Павлович

*здобувач вищої освіти навчальної групи АКІТ-23
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОСВІТНЬОЇ МНЕМОТЕХНІКИ У НАВЧАННІ ФІЗИКИ

Однією із актуальних проблем освітнього процесу є розроблення методик для ефективного засвоєння різноманітної інформації. Постійне зростання обсягу інформації разом із високою конкуренцією та вимогами суспільства сприяють інтенсифікації освітнього процесу, але також може призводити до порушень психосоматичного здоров'я. Тому важливим принципом сучасної освіти є оптимізація навчання через використання новітніх психолого-педагогічних технологій, зокрема мнемотехніки, як одного із найефективніших методів засвоєння інформації та запобігання інформаційному перенасиченню.

Мнемотехніка (від грец. *μνήμη* – пам'ять і *τέχνη* – мистецтво) – це технологія покращення засвоєння нової інформації через свідоме утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів та прийомів [2].

Існує багато мнемонічних технік для вивчення, включаючи ключові слова, римування, аббревіатури тощо.

Зручною є мнемотехніка ключових слів, яка дозволяє легко запам'ятати необхідне. Для цього потрібно: 1) перерахувати ключові слова у певній логічній послідовності; 2) написати першу літеру кожного ключового слова; 3) створити слово, фразу або речення із початкових літер цих ключових слів.

Наприклад, при вивченні фізики для запам'ятовування основних кольорів спектру, які чергуються у такій послідовності – (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий), нами використаний наступний акронім (ЧОЖЗГСФ) українською мовою “*ЧАРІВНІ ОЛЕНІ ЖИВУТЬ ЗА ГОРАМИ СЕРЕД ФІАЛОК*” (Рис.1):

Рис. 1. Зображення, створене за допомогою технологій ШІ

<i>Червоний</i>	<i>Оранжевий</i>	<i>Жовтий</i>	<i>Зелений</i>	<i>Голубий</i>	<i>Синій</i>	<i>Фіолетовий</i>
<i>Чарівні</i>	<i>Олені</i>	<i>Живуть</i>	<i>За</i>	<i>Горами</i>	<i>Серед</i>	<i>Фіалок</i>

Для опису та візуалізації силових електричних та магнітних полів використовують певні позначення. Зазвичай важко проілюструвати тривимірний простір на площині. Загальноприйнятим є використання точки «•» для позначення ліній поля, яке спрямоване на нас. Позначення «х» показує, що лінії поля мають напрям безпосередньо від нас.

Щоб запам'ятати та візуалізувати, який напрям силових ліній електричного чи магнітного поля, розглянемо будову стріли.

Вістря стріли схоже на точку. Якщо ми бачимо її, то це означає, що поле спрямоване прямо на нас, із площини рисунка своїм вістрям.

Пера стріли мають вигляд хрестика, якщо дивитися на неї ззаду. Якщо ми бачимо це, то поле має напрям від нас (Рис. 2.).

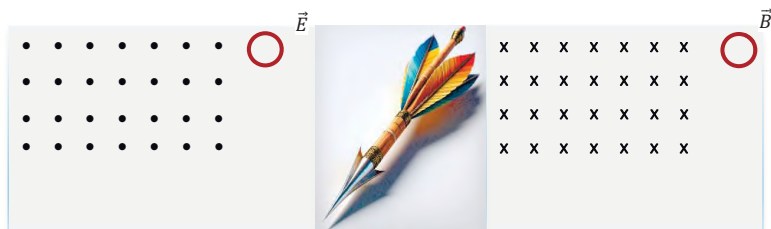

Рис. 2. Правило «стріли»

Мнемонічні прийоми пов'язують нову інформацію зі знайомими речами або предметами та полегшують запам'ятовування інформації. За допомогою

цього можна міцно запам'ятовувати інформацію як на короткострокову, так і на довгострокову перспективу.

Для запам'ятовування термінів, нових понять, формул створюють власні мнемонічні схеми, що безумовно значно полегшує розуміння без значного когнітивного навантаження. Як наголошує Р. Калениченко [1], рефлексія виступає особливою організацією мислення, що пов'язана із зародженням нового змісту, через який відбувається створення нових мнемонік.

Список використаних джерел

1. Калениченко Р.А., Дика О.В. Рефлексія як механізм саморозвитку особистості. // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали V Міжнародної конференції, Київ: КНУБА, 17 листопада 2022 року. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2023. – С. 103-107.

2. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка : навчально-методичний посібник / Г. А. Чепурний. – Тернопіль : Мандрівець, 2020. – 152 с.

УДК 378.147:37.091.3-051(061.1ЄС)

Гуменна Лідія Сергіївна,

молодший науковий співробітник

лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання

Інституту професійної освіти НАПН України,

м.Київ

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Проектна діяльність у професійно-технічній освіті відіграє ключову роль у формуванні сучасних професійних компетентностей, що є необхідними для інтеграції в європейський ринок праці. В умовах стрімкого розвитку технологій та зростаючих вимог до фахівців у різних галузях важливо забезпечити здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти практичними знаннями та навичками, які відповідають міжнародним стандартам. Проектний підхід стає ефективним інструментом для розвитку самостійності, критичного мислення та здатності до співпраці серед студентів, що сприяє їхній готовності до швидкої адаптації в умовах змін.

Таким чином, сучасні освітні практики все більше орієнтуються на активні методи навчання, котрі сприяють формуванню практичних компетентностей і адаптивних навичок. Ураховуючи важливість цих вимог,

особливо в умовах європейської інтеграції, метод проєктів стає одним з провідних – він дає змогу здобувачам освіти розвивати не лише академічні знання, а й практичну підготовку.

Метод проєктів є важливим інструментом у підготовці здобувачів освіти закладів фахової передвищої та професійної освіти, орієнтованим на розвиток їхньої самоосвітньої активності та практичних навичок, що необхідні для європейського ринку праці. Завдяки творчій практичній діяльності студенти формують кінцевий продукт у вигляді нових знань і вмінь, які відповідають вимогам сучасного європейського освітнього простору. Метод проєктів дає можливість здобувачам освіти ідентифікувати і формулювати актуальні наукові та практичні проблеми, здійснювати їх аналіз, знаходити ефективні рішення та розвивати навички роботи з інформаційними ресурсами. Це особливо важливо для підготовки фахівців, здатних швидко адаптуватися до змін і ефективно співпрацювати в багатокультурному середовищі в умовах європейської інтеграції.

Проєктне навчання сприяє розвитку позитивної мотивації до навчання через особистісно орієнтований підхід, що залучає різні дидактичні методи (табл.1), зокрема: навчання через діяльність, незалежні заняття, спільне навчання, мозковий штурм, рольові ігри, евристичне та проблемне навчання, дискусії та командну роботу.

Таблиця 1

Методи проєктного навчання та їх вплив на розвиток позитивної мотивації до навчання

N п/п	Метод	Розвиток позитивної мотивації до навчання	Дослідники	Приклад
1	Навчання через діяльність	Забезпечує активну участь здобувачів освіти у навчальному процесі, даючи їм змогу застосовувати знання	Джон Дьюї[1] (John Dewey)	Виконання практичного проєкту, такого як створення навчального відео або моделі в 3D-програмі
2	Незалежні заняття	Сприяє самостійності та відповідальності за результати власного навчання, що підвищує особисту зацікавленість	Жан Піаже [2] (Jean Piaget)	Проведення дослідження або написання есе на тему, обрану самостійно здобувачем освіти
3	Спільне навчання	Розвиває навички співпраці та взаємодії з іншими, мотивуючи до обміну знаннями та досвідом	Лев Виготський[3]	Груповий аналіз кейсів, або робота над спільним дослідницьким проєктом

4	Мозковий штурм	Залучає здобувачів освіти до генерації ідей, стимулює креативне мислення та активність у навчанні	Вільям Кілпатрік (William Kilpatrick)[4]	Генерація ідей на тему покращення навчального процесу шляхом мозкового штурму
5	Рольові ігри	Забезпечує інтерактивність та емоційну залученість, що створює сприятливе середовище для навчання	Сеймур Пейперт (Seymour Papert)[5]	Відтворення реальних професійних ситуацій у формі рольових ігор, наприклад, інтерв'ю про роботу
6	Евристичне навчання	Сприяє розвитку критичного мислення та здатності самостійно знаходити рішення, підвищуючи інтерес до навчання	Жан Піаже (Jean Piaget)	Постановка студентами власних гіпотез щодо вирішення проблеми та перевірка їх у процесі навчання
7	Проблемне навчання	Стимулює здобувачів освіти до розв'язання складних завдань, розвиває наполегливість та мотивацію до подолання труднощів	Лев Виготський	Вирішення реальних або змодельованих проблем, наприклад, оптимізація бізнес-процесу
8	Дискусії	Забезпечує можливість вираження власної думки, сприяє активному залученню до процесу обговорення	Джон Дьюї (John Dewey)	Обговорення актуальної соціальної або професійної теми з різних точок зору
9	Командна робота	Формує командний дух та навички роботи у групах, що мотивує до спільного досягнення навчальних цілей	Вільям Кілпатрік (William Kilpatrick)	Робота в команді над створенням продукту, як-от: презентація або макет проєкту

(авторська розробка)

Такий підхід повністю відповідає європейським тенденціям розвитку освітньої системи, орієнтованої на самостійність, критичне мислення та розвиток компетентностей, що створює передумови для успішної інтеграції українських фахівців у європейський простір.

Крім того, проєктне навчання є процесом, що стимулює самомотивацію студентів, підвищуючи їхній інтерес до навчання та заохочуючи їх до активної участі у вирішенні завдань. Таке навчання дає змогу не лише отримувати нові знання, а й формувати комунікативні компетентності, що є важливими для

майбутніх фахівців у сфері професійної діяльності. Метод проєктів забезпечує глибоке засвоєння знань на всіх рівнях – від розуміння та застосування до аналізу, синтезу і рефлексії, що відповідає європейським стандартам кваліфікаційної підготовки.

Хоча метод проєктів значно сприяє підготовці здобувачів фахової передвищої та професійної освіти, важливо продовжити дослідження його застосування з метою формування комунікативних компетентностей, необхідних для європейської інтеграції. В умовах глобалізації акцент необхідно робити на адаптацію цього методу для підготовки фахівців, які володіють високим рівнем професійної та міжкультурної компетентності, що є основою їхньої успішної інтеграції у міжнародний професійний простір.

Список використаних джерел

1. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: Macmillan.
2. Piaget, J. (1970). *Science of Education and the Psychology of the Child*. New York: Viking Press.
3. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Osborn, A. F. (1953). *Applied Imagination: Principles and Procedures of Creative Problem-Solving*. New York: Charles Scribner's Sons.
5. Papert, S. (1980). *Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas*. New York: Basic Books.

УДК 004.738.5

Гуменний Олександр Дмитрович,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

лабораторії електронних навчальних ресурсів

Інституту професійної освіти НАПН України, м.Київ

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ РОБІТНИКІВ У МАШИНОБУДІВНІЙ ГАЛУЗІ

Інноваційні освітні платформи сьогодні відіграють ключову роль у професійному розвитку, адаптуючи освітній процес до потреб та викликів сучасного ринку праці. Вони інтегрують цифрові технології для створення багатогранного навчального середовища, що забезпечує не тільки доступ до

широкого спектру навчальних матеріалів, але й включає інструменти для реалізації практичних навичок через віртуальні лабораторії та служби.

Для навчання майбутніх робітників у машинобудівній галузі можна застосовувати сучасні технології, які значно підвищують ефективність навчального процесу та готують здобувачів освіти до роботи в реальних умовах, а саме:

1. Віртуальна і доповнена реальність (VR/AR) [1]:

- створення віртуальних моделей машин та обладнання для навчання роботи з ними без ризику для безпеки або витрат на матеріали;
- використання AR для візуалізації складних процесів, наприклад, збирання або обслуговування механізмів з можливістю отримання візуальної підтримки крок за кроком.

2. 3D-моделювання та друк [2]:

- навчання здобувачів освіти створенню деталей та механізмів за допомогою 3D-моделювання та друку, що сприяє розвитку навичок проєктування та виробництва;
- можливість розглядати складні машини та механізми в 3D, що сприяє кращому розумінню їхньої структури та принципів роботи.

3. Інтерактивні онлайн-платформи та мобільні додатки:

- використання онлайн-курсів та навчальних платформ для теоретичного навчання, що дозволяє здобувачам освіти навчатися у власному темпі;
- розробка спеціалізованих додатків для тренувань та відстеження прогресу в навчанні.

4. Ігрові методики навчання:

- застосування елементів ігор у навчанні, таких як накопичення балів, досягнення цілей, використання симуляторів для створення конкурентного та мотивуючого навчального середовища.

5. Робототехніка та автоматизація:

- використання роботизованого обладнання та автоматизованих систем для навчання здобувачів освіти сучасним методам виробництва.

6. Технології моніторингу та відстеження (наприклад, RFID):

- навчання здобувачів освіти ефективному управлінню ресурсами і відстеженню обладнання.

Ці методи та технології не тільки полегшують процес навчання, але й значно підвищують його якість, готуючи майбутніх робітників до реальних умов роботи в машинобудівній галузі.

Відповідно до цих пріоритетів, наступна частина присвячена детальному аналізу цільового призначення платформи. На рис. 1 розміщено інформацію про основні функції та можливості, які може надавати цифрова платформа для навчання та підготовки кваліфікованих робітників.

Схематична модель освітньої платформи для професійної підготовки у машинобудівній галузі відображає значимі компоненти, які забезпечують ефективність навчального процесу, зокрема через інтеграцію сучасних цифрових технологій. Центральним елементом платформи є навчальний контент, який включає різноманітні матеріали: відео-лекції, інтерактивні курси, електронні підручники та інструкції для виконання робіт. Завдяки цьому здобувачі освіти можуть отримати глибоке розуміння технічних процесів, що є важливим для роботи у машинобудівній галузі.

Рис.1. Структурна схема інноваційної освітньої платформи для професійної підготовки в машинобудівній галузі (авторська розробка)

Суттєвою перевагою платформи є служби та віртуальні лабораторії, які дають змогу моделювати робочі процеси та використовувати машини у віртуальному середовищі. Це надає здобувачам можливість практикуватися без ризику для особистої безпеки та обладнання, водночас розвиваючи навички роботи у реальних умовах.

Процес навчання підтримується інструментами для тестування та оцінювання, які створюють умови здобувачам освіти відслідковувати власний прогрес, визначати прогалини у знаннях та вдосконалюватися. Окрім цього, платформа містить форуми та спільноти, що сприяє обговоренню навчальних питань і розвитку професійних зв'язків серед здобувачів.

Адаптивне навчання є важливою складовою платформи, оскільки використовує алгоритми штучного інтелекту для підлаштування навчального процесу до індивідуальних потреб здобувачів. Це робить процес навчання більш цільовим та персоналізованим. Платформа також забезпечує постійне оновлення контенту та адаптацію до нових технологій, надаючи здобувачам освіти доступ до актуальних матеріалів та методик.

Інтеграція з реальними робочими процесами дає змогу здобувачам освіти застосовувати теоретичні знання на практиці. Це включає можливість віртуальних стажувань або виконання реальних проектів під наглядом досвідчених фахівців. Завдяки мобільному доступу, платформа може використовуватися на будь-якому пристрої, що сприяє здобувачам освіти навчатися у зручний для них час і в будь-якому місці.

Платформа також надає можливість створення індивідуалізованих навчальних траєкторій, які враховують кар'єрні цілі та індивідуальні здібності здобувачів. Такий підхід дозволяє зробити навчальний процес ефективним, орієнтованим на результат та актуальним для майбутніх потреб у роботі.

Список використаних джерел

1. Huang, W., Billinghamurst, M., Alem, L., Xiao, C., & Rasmussen, T. (2024). *Computer-Supported Collaboration: Theory and Practice*. Hoboken, NJ: Wiley-IEEE Press. 359 p. ISBN: 978-1-119-71976-2. Available from: <https://hdl.handle.net/11541.2/39599> [Accessed 10th November 2024].
2. Derakhshani, D. (2021). *Introducing 3ds Max 2021: Modeling, Animating, and Rendering*. Indianapolis: Wiley. 688 p.

УДК 377.8:004.7:303.6

Гуржій Андрій Миколайович,

*доктор технічних наук, професор, академік НАПН України,
головний науковий співробітник*

*лабораторії електронних навчальних ресурсів
Інституту професійної освіти НАПН України;*

Пригодій Микола Анатолійович,

*доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи*

Інституту професійної освіти НАПН України

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Цілі сталого розвитку (ЦСР) слугують всеосяжною основою, спрямованою на вирішення глобальних проблем, включаючи бідність, нерівність, зміну клімату та незворотної руйнації навколишнього середовища, з головною метою досягнення більш сталого, справедливого та мирного світу до 2030 року. ЦСР є універсальними, вони визначають політику та дії урядів, бізнесу та організацій громадянського суспільства в усьому світі. Кожна з 17 цілей взаємопов'язана, оскільки прогрес в одній сфері часто залежить від прогресу в інших. Досягнення ЦСР вимагає колективних зусиль та інноваційних рішень у різних секторах, включаючи освіту, охорону здоров'я та навколишнє середовище [1].

Останніми роками цифрові технології все частіше визнаються ключовими рушіями у досягненні цих глобальних цілей. Такі технології, як штучний інтелект (ШІ), аналітика великих даних, Інтернет речей, хмарні обчислення і блокчейн, сприяють трансформаційним змінам у різних секторах [2, с. 7–8].

Наприклад, ШІ революціонує сферу охорони здоров'я, надаючи передові діагностичні інструменти та персоналізовані варіанти лікування, що безпосередньо сприяє досягненню ЦСР 3 (Міцне здоров'я і благополуччя). Великі дані дають змогу виявляти тенденції та закономірності, які можуть спрямовувати політичні рішення щодо скорочення бідності (ЦСР 1), а пристрої Інтернету речей покращують управління ресурсами та сприяють боротьбі зі зміною клімату (ЦСР 13), збираючи в режимі реального часу дані про використання енергії, утилізацію відходів та моніторинг довкілля. Хмарні обчислення надають інноваційні рішення для дистанційного навчання, сприяючи досягненню ЦСР 4 (Якісна освіта), а цифрові технології

покрощують доступ до інноваційних фінансових послуг, таким чином підтримуючи ЦСР 8 (Гідна праця та економічне зростання).

Інтеграція цифрових технологій у стратегії сталого розвитку вимагає ретельного розгляду таких викликів, як цифрова нерівність, проблеми конфіденційності даних і потреба в надійній інфраструктурі. Оскільки цифрові технології продовжують розвиватися, їх необхідно використовувати у спосіб, який є інклюзивним, справедливим та узгодженим з перспективами сталого розвитку.

У контексті ЦСР вирішення проблеми цифрової нерівності має вирішальне значення для забезпечення доступу всіх людей, незалежно від їхнього географічного розташування, соціально-економічного статусу чи статі, до переваг цифрової епохи. Цифрова нерівність є значною перешкодою для досягнення ЦСР, пов'язаних з освітою (ЦСР 4), економічним зростанням (ЦСР 8) та зменшенням нерівності (ЦСР 10). Без цілеспрямованих зусиль, спрямованих на подолання цифрового розриву, значна частина населення планети залишиться позаду, не маючи доступу до основних послуг, освітніх ресурсів та економічних можливостей, які все частіше надаються за допомогою цифрових платформ.

Для подолання цифрової нерівності уряди, компанії приватного сектору та міжнародні організації повинні спільно працювати над розширенням цифрової інфраструктури та забезпеченням доступу до інтернету, особливо в недостатньо охоплених послугами районах. Це вимагає як державних, так і приватних інвестицій в інфраструктуру, включаючи широкосмугові мережі, які є основою цифрової інклюзії. На додаток до розширення доступу існує потреба в програмах цифрової грамотності, які дають людям навички, необхідні для безпечної та ефективної навігації в цифровому світі. Ці програми повинні бути доступними для всіх, з особливою увагою до жінок, дітей, людей похилого віку та з інвалідністю. Такий підхід узгоджується з ЦСР 4, яка закликає до інклюзивної та справедливої якісної освіти та можливостей навчання впродовж життя для всіх.

Вирішення проблеми цифрової нерівності має важливе значення, але воно повинно йти поруч із захистом конфіденційності даних, який все більше піддається ризику у світі, де щодня генеруються величезні обсяги персональних і конфіденційних даних. Питання конфіденційності даних посідає центральне місце в ЦСР, особливо у зв'язку з ЦСР 16, яка зосереджена на сприянні створенню мирних та інклюзивних суспільств для сталого розвитку. Зростання цифрових послуг, таких як освітні платформи, соціальні мережі, електронна комерція та хмарні обчислення, призвело до збору,

зберігання та обробки персональних даних у безпрецедентних масштабах. Без належних гарантій ці дані можуть бути використані не за призначенням, що призводить до порушення приватності, експлуатації та дискримінації.

Уряди повинні впроваджувати та забезпечувати дотримання надійних правил захисту даних, які гарантують, що особиста інформація громадян буде захищена від неправомірного використання. Ці правила повинні відповідати найкращим міжнародним практикам і стандартам, таким як Загальний регламент захисту даних (GDPR) Європейського Союзу, який забезпечує надійну основу для захисту конфіденційності даних. Крім того, цифрові освітні платформи та заклади освіти повинні нести відповідальність за те, як вони збирають, зберігають і поширюють персональні дані, забезпечуючи прозорість і надаючи користувачам можливість контролювати свої дані. Інформування учасників освітнього процесу про їхні цифрові права та захист приватності також має вирішальне значення для надання їм можливості робити усвідомлений вибір щодо обробки їхніх даних, сприяючи виконанню заклику ЦСР 16 до більшої підзвітності та участі.

Ще одним важливим компонентом у досягненні ЦСР є потреба в надійній цифровій інфраструктурі. Надійна та стійка цифрова інфраструктура лежить в основі функціонування багатьох секторів, включаючи освіту, охорону здоров'я, фінанси та державне управління. Пандемія COVID-19 та війна підкреслили важливість надійної цифрової інфраструктури, оскільки багато основних послуг перейшли в онлайн, залишивши тих, хто не має надійного доступу до Інтернету, у вкрай не вигідному становищі. У контексті ЦСР 9 (Промисловість, інновації та інфраструктура) та ЦСР 11 (Сталий розвиток міст і громад) інвестиції в надійну цифрову інфраструктуру є життєво важливими для стимулювання інновацій, забезпечення ефективного надання послуг та сприяння сталому розвитку. Ця інфраструктура має бути не лише доступною, але й стійкою, з акцентом на мінімізацію впливу на довкілля, підвищення енергоефективності та забезпечення довгострокової стійкості до стихійних лих чи кіберзагроз.

Створення такої інфраструктури вимагає співпраці між різними секторами, зокрема урядами, постачальниками технологій та міжнародними організаціями. Державно-приватні партнерства можуть відігравати важливу роль у розвитку та підтримці цифрової інфраструктури, необхідної для досягнення мети ЦСР 9 – сприяння інноваціям та сталому розвитку промисловості. Крім того, інвестиції в цифрову інфраструктуру повинні надавати пріоритет інклюзивності, забезпечуючи доступ до надійного

інтернету та цифрових послуг у регіонах, які не отримують достатнього обслуговування. Це сприятиме скороченню цифрового розриву та підтримці ЦСР 10, яка зосереджена на зменшенні нерівності як всередині країн, так і між ними.

Отже, цифрові технології є ключовими невід’ємними складовими досягнення Цілей сталого розвитку. Здійснюючи стратегічні інвестиції в цифрові технології та інфраструктуру, впроваджуючи надійний захист конфіденційності та забезпечуючи рівний доступ до цифрових можливостей, ми можемо створити цифрове майбутнє, яке принесе користь усім людям та забезпечить досягнення Цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. UNDP в Україні. Цілі сталого розвитку. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 12.11.2024).
2. Цифрові технології професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у воєнний та повоєнний час: навчально-методичний посібник / Пригодій М.А., Гуржій А.М., Гуменний О.Д., Голуб І.І., Пригалінська Т.Г., Волошин А.М. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2023. 327 с.

УДК 377.1:62.001.5:37.018

*Гусаренко Валентина Анатоліївна,
викладач іноземної мови,
Військовий інститут телекомунікацій
та інформатизації імені Героїв Крут*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В УКРАЇНІ

Вступ

Сучасна освітня система України зазнає значних викликів, які суттєво впливають на якість викладання інженерно-технічних і гуманітарних дисциплін. Освіта є важливим фактором, що визначає потенціал національного розвитку, а також сприяє соціальному, економічному та культурному прогресу суспільства. Оскільки якість освітнього процесу безпосередньо впливає на підготовку фахівців для ключових секторів, таких як наука, технології, культура та економіка, важливо зосередитися на аналізі сучасних проблем викладання цих дисциплін в Україні. У даній доповіді ми розглянемо основні виклики, з якими стикається освітня система, а також можливі шляхи їх подолання.

Технічні та інфраструктурні виклики

Однією з найгостріших проблем викладання інженерно-технічних дисциплін в Україні є недостатнє технічне оснащення навчальних закладів. Сучасний освітній процес вимагає доступу до новітніх лабораторних установок, сучасного програмного забезпечення та практичних навичок, які студенти повинні отримати під час навчання. На жаль, більшість українських університетів та технічних навчальних закладів стикаються з серйозними обмеженнями через відсутність необхідних ресурсів.

Недостатнє фінансування освітніх установ призводить до застарілого обладнання та матеріалів, що у свою чергу обмежує можливості студентів отримувати якісну технічну підготовку. Згідно з даними, багато навчальних закладів не мають доступу до сучасних технологій, які є стандартом у розвинених країнах. Це створює серйозні труднощі для студентів, які не можуть отримати практичний досвід роботи з новими технологіями, що необхідні для їх майбутньої професійної діяльності.

Загалом, технічні та інфраструктурні проблеми ведуть до відставання в якості освіти в порівнянні з іншими країнами, де технічне забезпечення є пріоритетом. Це обмежує можливості випускників, які виявляються недостатньо підготовленими до реальних умов праці, що негативно впливає на їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Проблеми адаптації до ринку праці

Розрив між теоретичними знаннями студентів і реальними вимогами сучасного ринку праці є ще однією суттєвою проблемою. Багато випускників, отримавши диплом, виявляються неготовими до практичної роботи через брак необхідних навичок, що вимагаються роботодавцями. Це питання стосується як інженерно-технічних, так і гуманітарних спеціальностей.

Сучасні навчальні програми не завжди враховують останні тенденції розвитку ринку, що призводить до невідповідності отриманих знань та реальних потреб роботодавців. Студенти часто не мають можливості проходити стажування або отримувати практичний досвід під час навчання, що є критично важливим для підготовки фахівців, здатних ефективно працювати в своїй галузі.

Окрім того, в умовах стрімкого розвитку технологій та змін на ринку праці, важливо, щоб навчальні програми регулярно переглядалися та адаптувалися до нових вимог. Це може включати оновлення змісту курсів, введення нових дисциплін, а також співпрацю з роботодавцями для забезпечення реального зворотного зв'язку про потреби галузі.

Виклики гуманітарних дисциплін

Гуманітарні науки також стикаються з серйозними викликами. Популярність гуманітарних спеціальностей поступово зменшується, оскільки багато абітурієнтів обирають технічні або економічні напрямки, вважаючи їх більш перспективними з точки зору працевлаштування. Це створює ризики для розвитку національної культури, суспільних наук та креативної індустрії.

Недостатнє фінансування гуманітарної освіти, обмежені можливості для досліджень і зменшення кількості студентів, які обирають ці спеціальності, можуть призвести до зниження якості навчання. Також зменшення кількості викладачів, які мають відповідну кваліфікацію та досвід, негативно впливає на якість освіти в цій сфері.

Необхідно зазначити, що гуманітарні дисципліни виконують важливу функцію у формуванні культурної свідомості, моральних цінностей та соціальної відповідальності громадян. Тому їхнє зменшення або занепад може мати негативні наслідки для суспільства в цілому.

Військовий конфлікт та його вплив на освіту

Війна в Україні суттєво змінила умови викладання та навчання. Багато навчальних закладів було зруйновано або переміщено, викладачі та студенти втратили можливість працювати в стабільних умовах. Освітні установи змушені адаптуватися до нових викликів, включаючи перехід на дистанційне навчання та забезпечення психологічної підтримки для студентів і працівників.

Дистанційне навчання, хоч і забезпечує певну гнучкість, має свої недоліки. Багато студентів стикаються з проблемами доступу до Інтернету, технічними труднощами та відсутністю мотивації. Окрім того, викладачі потребують додаткової підготовки для ефективного використання дистанційних технологій. Під час конфлікту важливо забезпечити не тільки доступ до освіти, але й психологічну підтримку для всіх учасників освітнього процесу, оскільки стрес і травми можуть негативно вплинути на успішність навчання.

Міжнародна співпраця та інтеграція

Останніми роками в Україні значна увага приділяється інтеграції національної освіти до міжнародної спільноти. Програми академічної мобільності та співпраці з європейськими університетами дозволяють модернізувати навчальні програми відповідно до європейських стандартів. Це, в свою чергу, може забезпечити студентам доступ до нових знань, технологій та методик навчання, що є важливим для підвищення якості освіти.

Однак міжнародна співпраця також має свої виклики. Фінансування таких програм часто є обмеженим, а знання іноземних мов може стати

додатковим бар'єром для багатьох студентів. Готовність студентів до академічної мобільності також може бути низькою через страх перед новими умовами навчання, відсутність досвіду подорожей чи навчання за кордоном.

Для успішної інтеграції української освіти до світового освітнього простору необхідно працювати над підвищенням якості навчання, покращенням мовної підготовки студентів та створенням сприятливих умов для міжнародної співпраці.

Висновки

Покращення якості викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін в Україні вимагає комплексного підходу. Інвестиції в технічне оснащення, перегляд навчальних програм, інтеграція теорії з практикою, забезпечення психологічної підтримки, а також залучення міжнародного досвіду є ключовими факторами для успішного розвитку освітньої системи.

Ключовими рекомендаціями для подолання сучасних викликів в освіті можуть стати:

Підвищення фінансування освітніх установ для забезпечення необхідного технічного оснащення.

Регулярний перегляд навчальних програм з урахуванням вимог ринку праці та новітніх технологій.

Забезпечення практичної підготовки студентів через стажування та практичні заняття.

Підтримка гуманітарних дисциплін як важливого елемента національної культури та освіти.

Сприяння міжнародній співпраці та академічній мобільності студентів.

Тільки шляхом виявлення та усунення існуючих проблем можна досягти значних результатів у підготовці кваліфікованих фахівців, здатних відповідати на виклики сучасності. Це вимагатиме зусиль з боку держави, навчальних закладів, викладачів та студентів для забезпечення якісної освіти, яка відповідатиме потребам суспільства та економіки.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті України: досягнення, виклики та перспективи. Київ: НАН України, 2019. 452 с.
2. Журавський В. Сучасна освіта в умовах глобалізації: проблеми та перспективи розвитку. Київ: Знання, 2018. 320 с.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Київ: Інститут освітньої аналітики, 2020.

УДК 378

Делембовський Максим Михайлович,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри кібербезпеки та комп'ютерної інженерії

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Маркевич Максим Олегович,

здобувач вищої освіти навчальної групи БІКС-21-2

Київського національного університету

будівництва і архітектури

**ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ПРИ РОЗРОБЦІ
СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ
«ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ ТА OSINT»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «БЕЗПЕКА
ІНФОРМАЦІЙНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ»
ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ОСВІТИ**

На сьогоднішній день соціальна інженерія та OSINT є невід'ємною частиною дуже широкого поняття «кібербезпека». Вони становлять значну загрозу для безпеки даних, так і надають значну перевагу для спеціалістів, які досконало можуть використовувати інструменти та підходи для виконання поставлених задач. Саме тому їх розуміння стає важливою частиною навчальних програм для спеціалістів у сфері кібербезпеки. Проте, існує низка проблем та викликів, які створюють перепони при розробці якісної освітньо-професійної програми.

Метою роботи є аналіз основних проблем та викликів, що виникають під час розробки освітнього компоненту «Основи соціальної інженерії та OSINT», а також формулювання пропозицій щодо їх подолання для ефективного навчання фахівців у галузі кібербезпеки.

Динаміка розвитку та зміни інструментів, методів та підходів, які використовуються як зловмисниками, так і фахівцями з кіберзахисту. Нові способи збору інформації, підходи до її аналізу, а також методи атак соціальної інженерії швидко оновлюються, що ускладнює створення довготривалих навчальних програм. Освітній компонент має бути розроблений таким чином, щоб студенти не лише засвоїли актуальні технології, але й здобули навички адаптації до нових умов та інструментів.

Оскільки це досить новий напрямок, який розвивається з кожним днем, спеціалістів, які мають достатній практичний досвід, не так багато. Викладачі

потребують постійного підвищення кваліфікації, що, в свою чергу, вимагає досить багато часу та зусиль.

Аналогічна ситуація і з навчальними матеріалами. Оскільки розвиток даної галузі неймовірно стрімкий, дані навчальних матеріалів потребують постійного оновлення та витрати часового ресурсу. Нові інструменти можуть бути багатократно більш функціональними та зручними, ніж їх попередники, тому викладачі будуть вимушені оновлювати цю освітньо-професійну програму для збереження балансу між теоретичними та практичними знаннями.

Не менш важливою є проблема набуття цих навичок студентів, які не притримуються етичних норм. Повинні бути чітко окреслені межі використання отриманих знань та навичок, оскільки деякі дії можуть вважатись неправомірними. Тому варто проводити подібні навчання на спеціальних платформах, таких як Cyber Range UA, де студенти зможуть відточувати свої здібності без загрози нанесення збитків для справжніх осіб та об'єктів. Крім того, обов'язково потрібно пояснювати можливі наслідки та доносити важливість дотримання законодавчих норм при роботі.

Остання, але не менш важлива проблема – використання реальних кейсів при навчанні. Це допомагатиме студентам зрозуміти для чого вони вивчають той, чи інший інструмент та отримати досвід у їх використанні. Проте, дані кейси повинні проходити ретельний аналіз, щоб вони не містили потенційно небезпечної та/або забороненої для розголошування інформації.

Розробка освітнього компоненту «Основи соціальної інженерії та OSINT» є важливою складовою освітньо-професійної програми «Безпека інформаційних та комунікаційних систем», імплементація якого посилить знання здобувачів у сфері кібербезпеки. Проте вона супроводжується певним переліком викликів.

Для розробки даного освітнього компоненту важливе не лише його затвердження, а й постійна підтримка актуальності, яка можлива лише при всебічному підході, а саме: пошуку та використанню сучасних та актуальних матеріалів та підтриманню компетенції викладацького складу.

Список використаних джерел

1. Головацький, Ю. О. Методи захисту інформаційних систем від соціальної інженерії / Ю. О. Головацький, В. В. Кудряшов // Збірник наукових праць Національного університету «Львівська політехніка». – 2022. – № 1 (68). – С. 21-27.
2. Гладун, Є. В. Використання технологій OSINT у контексті кібербезпеки / Є. В. Гладун // Кібербезпека: український досвід і глобальні тенденції. – Київ: Вид-во «Сучасні технології», 2021. – С. 9-105.

3. Загоруйко, О. М. Основи соціальної інженерії як загроза сучасній інформаційній безпеці / О. М. Загоруйко // Науковий вісник ЧНТУ. – 2020. – Т. 48, № 2. – С. 34-40.
4. Іванов, Д. А. Соціальна інженерія у контексті кібербезпеки: методи та засоби протидії / Д. А. Іванов, Л. М. Шумейко // Український журнал прикладної кібербезпеки. – 2019. – Т. 6, № 1. – С. 45-53.
5. Левченко, І. М. Актуальність використання OSINT для захисту критичної інфраструктури / І. М. Левченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з кібербезпеки. – Київ: НУОК, 2023. – С. 74-80.
6. Новіков, П. О. Етичні та правові аспекти соціальної інженерії: аналіз та перспективи / П.О. Новіков, Ю.В.Гудим // Право і безпека. – 2021. – Т. 37, № 4. – С. 54-61.
7. Олійник, А. В. Виклики кібербезпеки: соціальна інженерія та етичні проблеми / А. В. Олійник, Т. В. Бойко // Науковий вісник Полтавського університету. – 2022. – Т. 48, № 3. – С. 22-29.
8. Поліщук, В. П. Інструменти OSINT у кіберпросторі: можливості та обмеження / В. П. Поліщук, І. В. Сердюк // Інформаційна безпека та кіберзахист. – 2020. – Т. 5, № 2. – С. 37-42.
9. Сафронов, М. Ю. Використання кейсів соціальної інженерії в освітньому процесі з кібербезпеки / М. Ю. Сафронов, Г. С. Яворська // Освітній простір та інновації. – 2023. – Т. 6, № 1. – С. 64-71.
10. Шевченко, В. Л. Основи кібербезпеки: соціальна інженерія та методи OSINT / В. Л. Шевченко, М. О. Денисюк // Навчальний посібник. – Київ: Видавництво «Академія», 2021. – 156 с.

УДК 378

Делембовський Максим Михайлович,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри кібербезпеки та комп'ютерної інженерії

Київського національного університету будівництва і архітектури;

Пристайло Микола Олексійович,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри будівельних машин

Київського національного університету будівництва і архітектури;

Маркевич Максим Олегович,

здобувач вищої освіти навчальної групи БІКС-21-2

Київського національного університету будівництва і архітектури

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З КІБЕРБЕЗПЕКИ

Сучасний світ інформаційних технологій розвивається надзвичайно швидко, і разом із цим зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, здатних забезпечувати захист цифрових даних та інфраструктури. Сучасні

кіберзагрози стають дедалі складнішими, зростає кількість атак на державні установи, бізнес-сектор та критичну інфраструктуру. У зв'язку з цим особливо актуальним є питання підготовки фахівців, які не тільки володіють теоретичними знаннями, а й мають високий рівень практичних навичок. Формування таких компетенцій вимагає перегляду підходів до освіти у сфері кібербезпеки та впровадження інноваційних методів навчання.

Ринок праці демонструє значний попит на фахівців з кібербезпеки, проте дефіцит кваліфікованих кадрів продовжує залишатися критичним у глобальному масштабі. Відтак, забезпечення відповідної підготовки є стратегічним завданням для вищих навчальних закладів. Оновлені стандарти вищої освіти в Україні інтегруються зі професійними стандартами, що дозволяє створювати освітні програми, орієнтовані на сучасні вимоги ринку. Важливим аспектом є поєднання академічних знань із професійними кваліфікаційними вимогами, що сприяє вихованню випускників, готових до реальної роботи в кіберпросторі.

Підготовка фахівців у цій галузі охоплює великий спектр напрямків: від захисту мереж та аналізу загроз до криптографії та забезпечення безпеки хмарних сервісів. Це вимагає високої адаптивності навчальних програм, що повинні бути гнучкими та актуальними. Однак одним із ключових викликів залишається брак практичних навичок у студентів. Для ефективної підготовки важливо створювати умови, за яких теоретичні знання підкріплюються практичним досвідом.

Оновлення освітніх програм та інтеграція зі світовими стандартами кібербезпеки є обов'язковим кроком. Інтеграція таких міжнародних стандартів, як NIST, ISO/IEC, Cobit та інших, дозволяє забезпечити відповідність навчання глобальним вимогам. Освітні установи мають не лише забезпечувати базовий рівень знань, а й давати можливість студентам поглиблювати свої компетенції через підготовку до міжнародних сертифікацій. Підготовка до таких сертифікацій, як CISSP, CEH, CompTIA Security+ (рисунки 1), та інші, стає критично важливою для майбутньої професійної діяльності студентів.

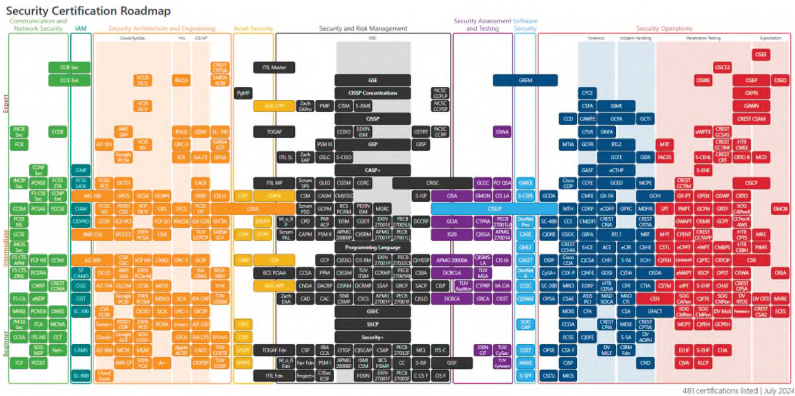

Рисунок 1 – Security Certification Roadmap
 (<https://pauljerimy.com/security-certification-roadmap>)

Важливим елементом підготовки є залучення студентів до участі у змаганнях з кібербезпеки, таких як Capture the Flag (CTF) та хакатони (рисунок 2). Ці змагання надають можливість студентам відпрацювати свої знання у реальних умовах, вирішуючи складні завдання з пошуку вразливостей, криптографічного аналізу та інших аспектів кіберзахисту. Участь у таких заходах не лише покращує технічні навички, а й формує здатність працювати у команді, приймати рішення в стресових умовах та творчо підходити до вирішення задач.

Рисунок 2. Участь студентів КНУБА в «Incident Response Days 3.0»

Додатково слід звернути увагу на необхідність створення кіберполігонів – спеціалізованих навчальних середовищ для тренування практичних навичок у галузі кібербезпеки. Кіберполігони надають студентам можливість відпрацювати захист мереж, реагування на інциденти та аналіз кіберзагроз у симульованих реальних умовах (рисунок 3). Це надзвичайно важливо для формування навичок, які неможливо здобути у звичайних класах або через теоретичні лекції. Оснащення таких полігонів сучасним обладнанням та програмним забезпеченням є важливим кроком до якісної підготовки майбутніх фахівців.

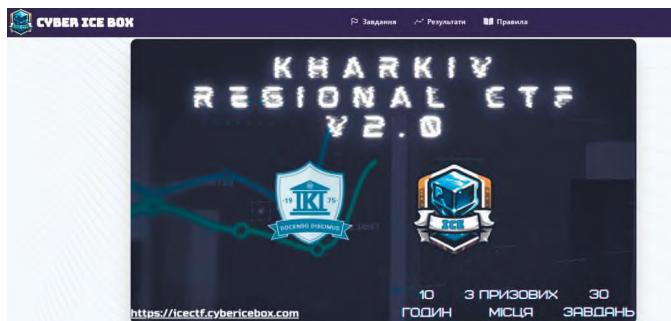

Рисунок 3. Кіберполігон “Cyber Ice Box”

Окрім цього, постійні зміни у сфері технологій вимагають від освітніх закладів безперервного оновлення навчальних програм. Викладачі також мають підвищувати свою кваліфікацію, аби бути обізнаними у сучасних технологіях і методах захисту. Це можливо за рахунок активної співпраці з бізнес-сектором, ІТ-компаніями та міжнародними організаціями, що можуть надати актуальні навчальні матеріали, доступ до нових технологій і сприяти організації практичних занять.

Підготовка фахівців з кібербезпеки вимагає комплексного підходу, що включає як теоретичні знання, так і практичні навички. Впровадження оновлених стандартів, участь у міжнародних сертифікаціях, залучення до кіберзмагань та створення кіберполігонів є невід'ємними складовими успішної підготовки. Лише завдяки таким заходам можна забезпечити конкурентоспроможність українських фахівців на глобальному ринку праці та створити умови для ефективного захисту інформаційного простору країни. Спільні зусилля держави, освітніх закладів та бізнесу стануть запорукою розвитку кібербезпеки та захисту національних інтересів.

Список використаних джерел

1. Делембовський М.М., Корнійчук Б.В., Аналіз сучасних наукових публікацій за напрямком тематики кібербезпеки іот технологій. *Grail of Science*. 2023. №25. С.203-206.
2. Terenchuk S, Riabchun Y, Delembovskyi M. Identification of entrant's abilities on the basis of Sugeno-type fuzzy inference systems. *Aviation*, 2022, №26.4. С. 176-182.
3. Делембовський М., Маркевич М., Корнійчук Б. Огляд методології проведення аудитів з кібербезпеки на відповідність стандартам. *Smart technologies*, 2024. Том 1, № 14. С. 71-74. DOI: 10.32347/uwt.2024.14.1206.
4. Делембовський М.М., Маркевич М.О. Впровадження кіберплатформ в навчальному процесі для спеціальності «Кібербезпека та захист інформації». *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції*, Київ: КНУБА, 16 листопада 2023 року. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. С. 504-507.
5. Делембовський М., Корнійчук Б. Аналіз застосування сенсорних мереж у складних умовах. *Grail of Science*, 2024. № 39. С. 353-359. DOI: 10.36074/grail-of-science.10.05.2024.053.
6. Делембовський М., Терентьев О., Корнійчук Б. Людський фактор у розголошенні конфіденційної та приватної інформації. *Grail of Science*, 2023. № 24. С. 347-350. DOI: 10.36074/grail-of-science.17.02.2023.063.

УДК 364.4:159.98

Дешко Оксана Анатоліївна,
завідувач навчальної лабораторії
«Тренінговий центр Human resource (consulting)»
Державного податкового університету

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ

Тренінг є інструментом підвищення ефективності компанії через розвиток навичок і знань працівників. Основні причини, з яких компанії замовляють тренінги, на 80% пов'язані з розвитком компетенцій. До них належать: потреба в підвищенні кваліфікації співробітників; невідповідність умінь працівників вимогам їхніх посад; проблеми з мотивацією персоналу; необхідність впровадження корпоративної культури в організації, а також зростаючі вимоги через швидкий розвиток науки і техніки. [1].

Роль тренінгів значно зростає, коли мова йде про безперервну освіту дорослих, особливо управлінців. Спостерігається потреба у створенні навчальних програм, що базуються на відтворенні реальних практичних

ситуацій, характерних для робочого середовища. Крім того, важливою тенденцією в освіті дорослих є розвиток навичок командної роботи. У цьому контексті ефективність засвоєння нових знань на тренінгах значно вища, ніж на лекціях чи семінарах, адже тут учасники не тільки отримують теоретичні знання, а й набувають практичних умінь і навичок.

На сьогодні найбільш популярними є виробничі ділові ігри. Однією з вимог таких ігор є відтворення реалістичних елементів людської діяльності, що потребує врахування специфіки роботи конкретного підприємства чи його підрозділів. Важливо, що зміст і хід ділової гри визначають самі учасники, і зазвичай результати гри не повторюються.

Враховуючи всі переваги тренінгів як методу професійного розвитку, який дозволяє швидко оволодіти конкретними компетенціями, застосовувати отримані знання та навички безпосередньо після тренінгу, підвищувати мотивацію працівників і зміцнювати командний дух, можна зробити висновок, що цей спосіб навчання є високоефективним. Крім того, він не лише сприяє формуванню та розвитку необхідних компетенцій, а й допомагає створювати корпоративну культуру, що базується на основних цінностях організації [2].

Керівник вважається ефективним, якщо організація, яку він очолює, демонструє високі результати за психологічними та непсихологічними критеріями організаційної ефективності. Не заглиблюючись у аналіз непсихологічних показників, слід звернути увагу на психологічні, зокрема особистісні, якості керівника, які визначають ефективність його управлінської діяльності. Вітчизняні дослідники та теоретики вже давно наголошують на важливості розвитку соціально-психологічної або комунікативної компетентності менеджерів для підвищення ефективності їх роботи.

Мета застосування тренінгових методик в управлінні персоналом полягає в розвитку управлінських навичок менеджера з урахуванням його особистісних та психологічних характеристик. Головний акцент навчання робиться на прийнятті управлінських рішень у контексті ділової взаємодії.

Вимоги до тренінгу для менеджерів:

- Розподіл учасників тренінгу за галузями та посадовими категоріями.
- Поступовість підготовки, яка поєднує: теоретичні заняття (лекційний формат); практичні заняття для формування умінь і навичок.
- Комплексність навчальної програми, що включає такі дисципліни: економіка; основи менеджменту; управління людськими ресурсами; організаційна поведінка; психологія управління; психологія особистості; соціальна психологія груп; психологія комунікації.

– Активність учасників, забезпечена: обмеженою кількістю учасників у групі (10-15 осіб); більшою часткою практичних занять порівняно з теоретичними; використанням ігрових методів (ділові ігри, рольові ігри, психодрама); створенням високої мотивації до навчання; підвищенням відповідальності учасників тренінгу.

– Інтенсивність навчального процесу.

– Комплексний підхід до впливу на учасників.

– Висока та багатогранна кваліфікація тренера, який повинен мати необхідні знання та навички в зазначених сферах.

В сучасних умовах для досягнення позитивної динаміки діяльності підприємства важливо зосередити увагу на такому важливому аспекті, як персонал. Вдосконалення існуючих систем управління персоналом є ключовим етапом, і це можна досягти шляхом коригування окремих елементів цієї системи, зокрема, через впровадження ефективного навчання кадрів. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню продуктивності праці співробітників. Підвищення кваліфікації персоналу допомагає залучити висококваліфікованих спеціалістів, зменшити плинність кадрів, освоїти нові технології, поліпшити якість послуг, що, в свою чергу, сприяє задоволенню потреб клієнтів, виявленню потенційних лідерів і керівників, а також дозволяє компанії швидко адаптуватися до змін на ринку.

Значну роль у забезпеченні професійного розвитку відіграють тренінги. Термін «тренінг» походить від англійського слова, що означає «навчати», «тренувати». Тренінг – це структурований процес, спрямований на надання або оновлення знань і навичок, а також на оцінку ставлення до певної проблеми, ідеї або поведінки з метою їхнього вдосконалення або змін. Тренінг є ефективною формою навчання, що дозволяє засвоїти нові знання, розвинути уміння і навички, створюючи атмосферу довіри та неформальності, а також дає можливість краще пізнати себе і навколишній світ [4].

Можна зробити висновок, що тренінг – це метод навчання, який створює умови для ефективного засвоєння нових навичок і знань в межах конкретної теми чи сфери. Він сприяє перегляду цінностей та пріоритетів, розвиває і вдосконалює певні якості та характеристики особистості, а також допомагає працівнику вибирати найбільш відповідні форми та методи поведінки в конкретних ситуаціях. [5].

Список використаних джерел

1. Холодницька А.В., Котеленець А.М. Використання тренінгових програм як напрям підвищення діяльності підприємства. Економіка та ефективне управління підприємством. 2015. №9. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/104.pdf

2. Бінов О.А. Методичні рекомендації щодо проведення тренінгу в організаціях (етап підготовки та планування тренінгу). Збірник наукових статей КИМУ й ІСІП НАПН України. Серія «Психологічні науки: проблеми і здобутки». 2010. Вип. 1. С. 44–61.

3. Зликов В.Л., Лукомська С.О. Сучасні тренінгові технології розвитку особистості в освіті. Київ. 2022. 184 с.

4. Тренінги з розвитку професійної компетентності андрагогів: практичний посібник / Авт. кол.: Баніт О. В., Коваленко О. Г., Котирло Т. В., Піддячий В. М., Самко А.М., Шарошкіна Н. Г. – К.: ПООД ім. Івана Зязюна НАПН України, 2021. – 407 с.

5. Софія Ковальчук., Вікторія Голюк. Роль тренінгів в системі управління персоналом торговельного підприємства. "Сучасні підходи до управління підприємством". URL: <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/124357>

6. Калениченко Р.А., Льовкіна О.Г., Мустафасв Г.Ю. Врахування сучасних тенденцій педагогічної освіти в соціально-психологічному супроводі професійного становлення майбутніх фахівців // Вісник НУОУ. Збірник наук. праць. – К.: НУОУ, 2019. – Вип. 1 (51). – С. 36–43. <http://surl.li/tgkndj>

7. Р.А. Калениченко. Вдосконалення технологій соціальнопсихологічного супроводу навчально-виховного процесу у ВНЗ/Соціалізація студентської молоді в процесі професійної підготовки: Зб. наук. праць/[Ківенко НВ, Богдановський ІВ, Пилипенко ОІ, Стасюк ВВ, Тарапатова НМ, Калениченко РА, Петухова ІО та інші]; за заг. ред. НВ Ківенко, РА Калениченко - Ірпінь: Вид-во Національного університету ДПС, <http://surl.li/ptjiog>

УДК 378

Деніжна Світлана Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, педагогіки та соціології

Державного податкового університету;

Цапук Євгеній Миколайович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФКМ-24-2

Державного податкового університету

ІНТЕГРАЦІЯ ГУМАНІТАРНИХ ТА ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН: ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ОСВИТИ

Інтеграція гуманітарних та інженерно-технічних дисциплін стає важливою вимогою сучасної освіти, оскільки інновації в технічній сфері часто мають глибокий соціальний та етичний вплив. Для підготовки фахівців, здатних враховувати соціальні наслідки технологій та ефективно працювати в багатодисциплінарних командах, необхідно поєднувати технічні знання з гуманітарними.

Адже сучасний світ характеризується швидкими технологічними змінами, що породжують нові виклики для системи освіти. Зокрема, значна частина інженерно-технічних рішень впливає на соціальні, культурні та етичні аспекти життя суспільства. Це вимагає формування у майбутніх фахівців не лише професійних знань, але й широкого розуміння гуманітарних дисциплін, що допомагає краще орієнтуватися у питаннях соціальної відповідальності та міжкультурної комунікації. У зв'язку з цим інтеграція гуманітарних і технічних знань стає важливою складовою сучасної освіти, особливо у підготовці інженерів.

Згідно з дослідженнями, сучасний ринок праці потребує інженерів, які не тільки мають спеціалізовані технічні знання, але й володіють такими навичками як комунікація, критичне мислення та адаптивність, що дозволяє їм успішно працювати на перетині різних дисциплін та знаходити нестандартні рішення складних проблем. Адже сучасні інженерні проекти часто вимагають комплексного підходу, що поєднує технічні знання з економічними, соціальними та екологічними аспектами [1, с. 32-38].

Одним із найбільш ефективних способів інтеграції є включення до навчальної програми інженерних спеціальностей курсів, що об'єднують гуманітарні та технічні знання. Це можуть бути курси з таких тем, як:

1. Етика і технології — курс, що дає змогу майбутнім інженерам розглянути соціальні та етичні наслідки впровадження технологій.

2. Соціальні аспекти інновацій — вивчення впливу технічних нововведень на суспільство та довкілля.

3. Міжкультурна комунікація — курс, що навчає студентів працювати в міжнародних колективах, враховуючи культурні особливості [2, с. 105].

Проектне навчання, орієнтоване на вирішення реальних проблем, є ефективним методом інтеграції технічних та гуманітарних знань. У рамках проектів студенти можуть працювати над завданнями, що потребують як технічних, так і соціальних рішень. Наприклад, під час роботи над проектом студенти розвивають навички командної роботи, критичного мислення, комунікації та лідерства, які є необхідними для успішної кар'єри в сучасному світі. Також студенти можуть співпрацювати з місцевими компаніями або громадськими організаціями для розробки рішень актуальних проблем регіону, таким чином отримуючи досвід роботи в реальних умовах.

Щодо розвитку комунікативних та управлінських навичок, таких як критичне мислення, емоційний інтелект, вміння працювати у команді, стає необхідним у сучасній технічній освіті.

Викладачі можуть впроваджувати навчальні програми, що зосереджуються на:

1. Навчання презентаційним навичкам для ефективної комунікації своїх ідей.

2. Практиці вирішення конфліктів та переговорах для формування навичок роботи в команді.

3. Ігрових та симуляційних методах навчання для формування критичного мислення та креативності. Ігрові та симуляційні методи навчання набирають все більшої популярності у сучасній освіті. Вони дозволяють зробити навчальний процес цікавим, ефективним та максимально наближеним до реальних умов.

Випускники, які отримали інтегровані знання, здатні краще адаптуватися до умов сучасного ринку праці. Вони можуть працювати у різних галузях, де потрібна міждисциплінарна експертиза, зокрема в ІТ, медицині, екології, економіці [3].

Важливо зазначити, що знання з етики, соціології, культурології роблять фахівців більш обізнаними у питаннях суспільної та екологічної відповідальності. Це сприяє прийняттю рішень, що враховують не лише економічні, але й соціальні та екологічні чинники, а також підвищує довіру до інженерних рішень серед населення. Інтеграція технічних та гуманітарних знань сприяє розвитку креативного мислення. Студенти, що отримали знання у різних дисциплінах, здатні створювати нові рішення та підходи на перетині техніки і суспільних наук, що стимулює інновації [4].

Отже, інтеграція гуманітарних та інженерно-технічних дисциплін є важливим напрямом розвитку освіти, що відповідає сучасним вимогам ринку та суспільства. Поєднання технічних знань із соціально-культурною обізнаністю підвищує конкурентоспроможність випускників, сприяє формуванню соціально відповідальних фахівців та стимулює інновації. Для досягнення цих результатів доцільно впроваджувати міждисциплінарні курси, проектно-орієнтоване навчання та акцентувати увагу на розвитку м'яких навичок. Це дозволить сформувати нове покоління інженерів, готових вирішувати глобальні проблеми з врахуванням комплексних соціально-економічних аспектів.

Список використаних джерел

1. Козловський Ю. М., Козловська І. М., Білик О. С. Використання методу аналогії як засобу інтеграції міждисциплінарних знань. *Pedagogical Sciences: Theory and Practice*. 2022. № 3. С. 32–38. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2021-3-04> (дата звернення: 13.11.2024).

2. Поясок Т. Б. Використання інтерактивних технологій у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. 2016. Вип. 2 (97), ч. 2. С. 101–105.

3. Використання сучасних технологій у викладанні технічних дисциплін / Т.М.Моспан та ін. Automation of technological and business processes. 2018. Т. 10, № 2. URL: <https://doi.org/10.15673/atbp.v10i2.978> (дата звернення: 13.11.2024).

4. Комар І., Пасічник Т., Соляр Т. Інноваційні методи викладання як засіб формування сучасного фахівця. Вісник науки та освіти. 2023. № 6(12). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6\(12\)-431-441](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6(12)-431-441) (дата звернення: 13.11.2024).

УДК 004.8: 378

Жовнір Ольга Миколаївна,

старший викладач кафедри

мовної підготовки і комунікації

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ), особливо після появи моделей, таких як ChatGPT, свідчить про те, що інтеграція цих технологій у вищу освіту може кардинально змінити навчальний процес. Впровадження ШІ створює нові можливості, але водночас загострює питання відповідальності та етики. Проблематика використання ШІ охоплює як індивідуальний рівень підготовки студентів, так і ширший інституційний контекст, що включає необхідність забезпечення прозорих і справедливих умов навчання, оцінювання, а також нових форм педагогічної підтримки. Так, на глобальному рівні міжнародні організації (ЮНЕСКО, Європейська комісія) активно обговорюють і впроваджують політику регулювання для забезпечення етичності й безпечного використання ШІ. Це підвищує актуальність теми, особливо для країн, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними на міжнародній освітній арені та готувати фахівців, які володітимуть сучасними навичками роботи з технологіями [1, с. 68].

Одним із ключових напрямків інтеграції ШІ є персоналізація навчального процесу, що дозволяє адаптувати навчальні програми до потреб і здібностей окремих студентів. ШІ-алгоритми, аналізуючи великі обсяги даних про студентів, можуть пропонувати навчальні матеріали, завдання та темпи навчання, що відповідають конкретному рівню підготовки. Це знижує рівень стресу і підвищує мотивацію студентів до навчання.

Ще одним важливим напрямком є автоматизація рутинних завдань, таких як перевірка робіт, оцінювання тестів і навіть надання рекомендацій для академічного успіху. Викладачі отримують можливість зосередитися на творчих аспектах роботи, уникаючи виконання одноманітних адміністративних завдань.

Окрім цього, ШІ широко використовується для створення інтерактивних освітніх платформ, чат-ботів, які відповідають на питання студентів, надають навчальні матеріали і навіть проводять тести та оцінювання. Такий підхід значно розширює доступ до освіти та дозволяє організувати підтримку студентів у будь-який час. Одним із найбільших досягнень ШІ у вищій освіті є можливість персоналізації освітнього процесу. Наприклад, системи ШІ здатні адаптувати матеріали навчання до індивідуальних потреб кожного студента, враховуючи його рівень знань, стиль навчання та особисті переваги. Це дозволяє здобувачам освіти отримувати максимально релевантний навчальний досвід, підвищує рівень їхнього залучення та мотивацію. Викладачі зі свого боку можуть використовувати аналітичні можливості ШІ для моніторингу прогресу студентів та своєчасної підтримки. Окрім того, ШІ значно знижує адміністративне навантаження, автоматизуючи рутинні завдання, такі як тестування та оцінювання, що дозволяє зосередитися на розробці нових методів навчання [2, с. 109].

Питання етики є однією з найскладніших проблем, пов'язаних з інтеграцією ШІ у вищу освіту. Використання ШІ в навчальному процесі створює ризики, пов'язані з обробкою та зберіганням персональних даних, а також прозорістю ухвалених рішень. Наприклад, автоматичні системи оцінювання можуть бути недостатньо точними, а алгоритми можуть проявляти певну упередженість, що призводить до несправедливого оцінювання. Також варто враховувати, що ШІ може створювати умови для зниження академічної доброчесності, наприклад, через автоматичне генерування текстів студентами замість самостійного написання робіт. Крім того, етична відповідальність за використання таких технологій має бути чітко визначена на рівні освітніх закладів, що потребує спеціальної підготовки як викладачів, так і студентів.

Багато країн уже впроваджують законодавчі ініціативи та регуляторні акти, спрямовані на стандартизацію використання ШІ в освіті. Наприклад, в ЄС пропонується запровадити правила, які б регулювали аспекти прозорості, підзвітності та етичності ШІ-рішень у навчальному процесі. Важливим є також регулювання питань академічної доброчесності, які виходять на новий рівень

у зв'язку з можливостями ШІ для автоматизації творчих завдань, таких як написання есе або генерування відповідей на запитання. Розроблення загальнодержавних і міжнародних стандартів дозволить забезпечити єдині вимоги до використання ШІ у навчанні та дослідженнях, захищаючи права учасників освітнього процесу [3].

В Україні, як і в інших країнах, проблема етичного використання ШІ в освіті набуває особливої важливості. Міністерство цифрової трансформації України працює над Білою книгою з регулювання ШІ, яка містить рекомендації та правила для різних сфер, включаючи освіту. Існує потреба у створенні інституційних правил і стандартів, що сприяли б ефективному й безпечному використанню ШІ у закладах вищої освіти. Зокрема, українські науковці розглядають питання етичного кодексу та стандартів для ШІ, який відповідатиме міжнародним вимогам, одночасно враховуючи національні потреби й особливості української освітньої системи.

Отже, використання ШІ у вищій освіті відкриває значні можливості для підвищення ефективності та доступності освітніх процесів, однак також потребує ретельного підходу до етичних та правових аспектів. Поряд з перевагами, такими як автоматизація, персоналізація та інноваційні підходи, ШІ створює виклики, які вимагають швидкої адаптації на всіх рівнях освітнього середовища. Для успішної інтеграції ШІ у вищу освіту необхідно розробити та впровадити чіткі етичні й правові стандарти, що забезпечуватимуть справедливе та відповідальне використання технологій, дотримання академічної доброчесності та захист прав усіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Драч І., Петрос О., Бородієнко О., Регейло І., Базелюк О., Слободянюк О. Використання штучного інтелекту у вищій освіті. *International Scientific Journal of Universities and Leadership* 15 (2023). URL: <https://ul-journal.org/index.php/journal/article/download/213/190/> (дата звернення : 20.10.2024)
2. Ісмаїлова Л. Штучний інтелект в освіті : перспективи та ризики. URL: https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_OLA.pdf (дата звернення : 20.10.2024)
3. Чепур Д. У ЄС розробили закони для контролю над штучним інтелектом. Як саме відбуватиметься контроль ШІ в Європі. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/20271296-u-es-rozrobili-zakoni-dlya-kontrolyu-nad-shtuchnim-intelektom-yak-same-vidbuvatimetsya-kontrol-shi-v-evr> (дата звернення : 20.10.2024)

*Згалаг-Лозинська Любов Олександрівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії,
обліку та оподаткування
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО ЯК ОСНОВА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні внесла значні зміни в освітній процес та поставила нові завдання перед усіма його учасниками. Викладачі в умовах війни стали не лише джерелом знань для студентів, але й опорою, що допомагає молоді справлятися зі стресом, невизначеністю, переживаннями та страхом за себе та своїх близьких. В теперішній час резильєнтність викладачів - здатність людини пристосовуватися до змін, виходити з складних ситуацій і відновлюватися після негативних подій [3, с. 27], стає ключовою умовою забезпечення якості освіти та психолого-педагогічної підтримки в ці непрості часи.

Складність практичної реалізації професійних завдань викладача в умовах війни обумовлена тим, що викладачі часто самі мають стрес та емоційне навантаження. Парадоксально, але часто ті, хто покликані вести інших до світла знань, самі блукають у темряві власних тривог. Викладач, той, хто має бути оплотом спокою та впевненості, нерідко виявляється безсилим перед буревіями власного стресу. А як же тоді передати студентам силу духу та вміння долати життєві випробування, якщо сам не може встояти перед їхніми ударами?

У сучасних реаліях, де Міністерство освіти і науки України ставить високі вимоги до професійної діяльності, саме резильєнтність стає критично важливою якістю для викладачів. Резильєнтний викладач зберігає спокій, професіоналізм і здатність працювати навіть за умов значного робочого навантаження, що передбачає не лише викладання, а й наукову активність, публікації, участь у міжнародних проєктах, консультування студентів та керівництво дослідженнями. В умовах багатозадачності резильєнтність допомагає викладачеві зберігати внутрішню рівновагу між різними аспектами професійної діяльності - навчальним, науковим, методичним та соціальним. Здатність підтримувати цей баланс захищає викладача від вигорання та

дозволяє залишатися мотивованим до професійного розвитку. Це особливо важливо в часи постійних змін, коли зростання вимог і необхідність швидкої адаптації можуть викликати сильний стрес (англ. *regressus* - напруження) - емоційний стан людини у результаті дії сильних подразників, який проявляється напруженими переживаннями [1, с. 51]. В сучасних умовах для викладачів переважає психологічний стрес, що є наслідком дії чинників, пов'язаних із загрозою, небезпекою, та інформаційний, зумовлений інформаційним перевантаженням, – «коли людина не справляється із завданням, не встигає приймати рішення в необхідному темпі та в разі високого ступеня відповідальності за наслідки» [1, с. 51]. Симптомами психологічного стресу є безсоння, головні болі, погіршення апетиту, часті зміни настрою, дратівливість, тривога; інформаційного стресу - складність, пошуку потрібної інформації, концентрації уваги, при прийнятті рішень, відмова від спілкування, усамітнення. Саме резильєнтність дозволяє викладачам не лише протистояти стресу, який невід'ємно супроводжує війну, а й допомагати студентам справлятися з його наслідками. Адже стрес - це природна реакція організму на екстремальні умови, і розуміння його механізмів є важливим кроком до подолання. Тому вміння викладачів самим справлятися зі стресом і допомагати студентам долати його є досить вадливим.

Незважаючи на визнання важливості розвитку резильєнтності у педагогічній діяльності, виникає актуальне питання щодо ефективних стратегій її культивування. Серед ключових аспектів цього процесу можна виділити: 1) розвиток навичок саморегуляції та управління стресом; 2) підтримка професійного зростання та особистісного розвитку; 3) налагодження професійної та особистої підтримки; 4) впровадження рефлексії у повсякденну діяльність; 5) фокусування на особистісних цінностях та сенсах професії; 6) навчання навичкам конструктивного вирішення конфліктів [2, с. 51-53].

Розглянемо їх послідовно.

1. Розвиток навичок саморегуляції та управління стресом. Викладачам важливо опанувати методики, що допомагають контролювати стресові реакції та зберігати емоційну рівновагу навіть у складних ситуаціях. Для зняття напруги, негативу, викладачам варто приділяти увагу самопомозі: регулярні фізичні вправи, збалансоване харчування та достатній сон допоможуть зменшити рівень стресу, поліпшити загальний стан організму, додати сил та енергії. Для підтримки працездатності й життєвого тонуся освітянам варто «протягом кожного шестигодинного циклу (крім часу, відведеного на сон) одну годину присвячувати рекреації - перерві на

відпочинок (протягом робочого дня робити від 4 до 6 гімнастичних пауз, проходити за день не менше 7 км); релаксації - психічному розслабленню і зміні емоцій; катарсису - моральному очищенню» [1, с.55]. Доцільно практикувати релаксаційні техніки, зокрема йогу, дихальні вправи, проводити час на природі, що має потужний заспокійливий ефект.

2. Підтримка професійного зростання та особистісного розвитку передбачає постійне підвищення кваліфікації, опанування нових викладання методів та підходів до навчальної діяльності. Сьогодні існує багато ресурсів, які можуть допомогти в цьому процесі: від книг і статей до онлайн-курсів та психологічних консультацій. Багато ЗВО та освітніх установ пропонують тренінги з розвитку стресостійкості, резильєнтності. Для цього також можна використати онлайн-платформи, такі як Coursera, Udemy, edX Online Courses, що пропонують широкий вибір курсів з психології та розвитку особистості.

3. Налагодження професійної та особистої підтримки. Резильєнтність значно зміцнюється завдяки наявності підтримки з боку колег, адміністрації та сім'ї. Так, спілкування з колегами, обмін досвідом та підтримка один одного – це важливі компоненти психічного здоров'я. Така комунікація з колегами може бути у професійних спільнотах, на форумах, конференціях та в соціальних мережах, обмін досвідом та емоційна підтримка створюють відчуття єдності, що допомагає викладачам легше долати стресові ситуації, самовдосконалюватись. Для емоційної підтримки варто спілкуватися про свої почуття з близькими людьми, які розуміють і підтримують, це дуже важливо. А якщо близькі люди не можуть надати такої підтримки і є відчуття безвиході, депресії, необхідно звернутись до психолога, який допоможе розібратися з емоціями та допоможе розробити стратегії подолання стресу. Можливим є також долучитись до груп підтримки для людей, які переживають схожі ситуації, що може дати відчуття спільноти та розуміння.

4. Впровадження рефлексії у повсякденну діяльність. Викладачеві важливо розуміти власні емоції, потреби, цінності та реакції на різні ситуації. Самоусвідомлення можна почати розвивати за допомогою практик рефлексії – наприклад, ведення щоденника емоцій, в якому викладач може записувати свої переживання й аналізувати їх. Це дозволяє з часом розпізнавати тригери, які викликають певні емоції, стресори, і, таким чином, більш усвідомлено реагувати на них у майбутньому. Уміння контролювати свої почуття та реакції у стресових ситуаціях допомагає викладачеві зберігати професіоналізм і спокій навіть за умов великих навантажень. Наприклад, якщо під час заняття викладач відчуває роздратування чи втому, важливо усвідомлювати це і

свідомо обирати конструктивні методи реагування, такі як коротка пауза, спокійний тон, чи навіть зміна активності, щоб зняти напругу. Такий підхід сприяє створенню безпечної та позитивної атмосфери на заняттях. Також здатність регулярно оцінювати свій стан, усвідомлювати власні сильні та слабкі сторони дозволяє викладачам вчасно виявляти ознаки професійного вигорання і вживати заходів для відновлення внутрішнього ресурсу. Отже, рефлексія допомагає не тільки краще розуміти себе, але й коригувати підходи до роботи, підвищуючи їхню ефективність.

5. Фокусування на особистісних цінностях та сенсах професії. Ситуація, в якій опинилися сучасні викладачі в Україні, надзвичайно складна і вимагає величезної внутрішньої сили. Поєднання невисокої зарплати, постійного стресу через обстріли та необхідності підтримувати позитивний емоційний стан – це справжнє випробування для викладача, що намагається адаптуватися до нових вимог і розвивати стійкість до викликів. Усвідомлення власних цінностей та сенсу своєї професійної діяльності стає додатковим джерелом внутрішньої сили й допомагає зберігати мотивацію навіть у складні часи.

6. Навчання навичкам конструктивного вирішення конфліктів. Конфлікти з колегами, студентами або адміністрацією можуть стати джерелом значного стресу. Для викладача розвиток соціальних навичок означає вміння підтримувати конструктивний діалог, працювати в команді, вирішувати конфлікти й будувати довірливі відносини з колегами та студентами. Одним із способів розвинути ці навички є участь у тренінгах з ефективної комунікації. Такі заходи дозволяють викладачам опановувати техніки зворотного зв'язку, навички командної роботи та ефективного вирішення конфліктних ситуацій, набуті здатності знаходити конструктивні рішення, а також розвивати навички ефективного спілкування й емпатії, що сприяє зменшенню напруги у професійних взаємодіях.

У сучасних умовах резильєнтність є не тільки ознакою професійної стійкості, але й запорукою успіху у всіх аспектах науково-педагогічної діяльності, що дозволяє викладачам залишатися ефективними й зосередженими на головному - підтримці якості освітнього процесу для молодого покоління, яке будуватиме майбутнє України навіть у найскладніші часи.

Список використаних джерел

1. Калениченко Р.А., Коханець А.С. Конфліктологія і психологія управління: Навч. посібник. Київ: Компрінт, 2021. 167 с.

2. Каліна К. С. Шляхи розвитку та вдосконалення резильентності викладачів ЗВО в умовах військового стану в Україні. Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті : міжнародний періодичний збірник наукових праць / за заг. ред. В.П.Бабича, Ю. Д. Бойчука, Л. С. Рибалко, О. М. Хвостиченка. Харків : ВННОТ, 2022. Вип. 4. С. 670–674. – Режим доступу: <https://ol.world-ontology.org/wp-content/uploads/2023/02/%D0%97%D0%B1-IV167-%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf>

3. Лазос Г. П. Резильентність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. Актуальні проблеми психології. Том 3: Консультативна психологія і психотерапія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2018. Вип. 14. С. 26–64.

УДК 796.01/03

Іваннікова Ганна Василівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СПОРТСМЕНА НА ЕТАПІ ЗАВЕРШЕННЯ ЙОГО СПОРТИВНОЇ КАР'ЄРИ

Завершення спортивної кар'єри є переломним моментом, який вимагає від спортсмена адаптації до нових життєвих умов, а також перегляду власної ідентичності, цілей і життєвих цінностей. Спортсмени, які тривалий час віддавали значну частину свого життя спорту, часто переживають емоційний стрес, втрату соціальної підтримки, фінансову нестабільність, а також сумніви щодо свого майбутнього.

Перехід до "звичайного" життя може викликати депресію, тривогу, зниження самооцінки та інші психоемоційні проблеми. Психологічний супровід у цей період сприяє поступовій адаптації спортсмена, допомагає подолати емоційні труднощі та виробити нові навички для подальшого життя. Крім того, ефективна підтримка може сприяти розвитку нових професійних навичок та відкриттю нових кар'єрних можливостей поза спортом [2]. Завдяки цьому психологічний супровід спортсмена при завершенні його кар'єри є важливим компонентом забезпечення його емоційного та соціального благополуччя, сприяючи його успішній інтеграції в нові життєві обставини.

Етап завершення спортивної кар'єри зазвичай супроводжується зниженням результатів, втомую від тривалих тренувань та змагань (фізична й психологічна перевтома), а також проявами емоційного вигорання. Спортсмен

стикається з внутрішнім конфліктом між бажанням завершити активні виступи і страхом втратити матеріальні блага, престиж та особисті зв'язки, особливо в умовах зниження результатів.

Основні мотиви включають: морально-вольові (психологічне виснаження, відсутність перспектив покращення результатів, вік, стан здоров'я, травми тощо); егоїстичні (бажання піти на піку, конкурентна боротьба з товаришами по команді, відносини з тренером тощо); побутові (сімейні обставини, як-от одруження, народження дитини, фінансові труднощі, взаємини в сім'ї) [6].

На цьому заключному етапі спортивної діяльності спортсмен відчуває зростаючу невизначеність, яка підвищує тривожність, невпевненість та піддатливість до зовнішнього впливу. У цей період соціальна підтримка стає вкрай важливою, оскільки вона допомагає спортсмену оцінити своє ставлення до себе, до тренувального процесу, до тренера та до молодих колег. Підсумкова оцінка задоволеності спортивною діяльністю зазвичай формується вже після її завершення, дозволяючи спортсмену повністю усвідомити її цінність для особистого розвитку та для свого виду спорту. У зв'язку з цим зростає роль психологічного консультування, яке сприяє плануванню нової професійної діяльності. Психолог може допомогти підвести підсумки спортивної кар'єри і, в разі невдоволення, сформулювати психологічний захист спортсмена [1].

Спортивна кар'єра – це багаторічна спортивна діяльність людини, спрямована на досягнення високих результатів і постійне вдосконалення в обраному виді спорту [5]. Виділяють чотири етапи спортивної кар'єри [3]: підготовка, старт, кульмінація та фініш. Етап підготовки охоплює вибір виду спорту, старт – початок активних занять, кульмінація – досягнення найвищих результатів, а фініш – завершення спортивної кар'єри та припинення тренувань.

Як зазначає Н. Стамбулова, на початковому етапі спорт сприймається переважно як гра, під час спеціалізованих тренувань – як процес навчання, а на етапі високих досягнень спорт перетворюється на стиль життя, а згодом і на професію, джерело заробітку [6]. Відмінності спортивної кар'єри від професійної полягають у її ранньому початку (часто ще в старшому дошкільному віці, як у плаванні, фігурному катанні, гімнастиці), ранній спеціалізації, досягненні піку результатів у віці 18–30 років (залежно від виду спорту) і ранньому завершенні. У середньому спортивна кар'єра триває близько 10,5 років (за даними Н. Стамбулової), причому в деяких видах

спорту, таких як легка атлетика, лижний спорт, командні ігри та боротьба, кар'єра може бути довшою. Дівчата і жінки, як правило, досягають піку та закінчують спортивну кар'єру на 1–2 роки раніше, ніж чоловіки. На терміни завершення впливають травми та погіршення результатів [5].

На етапі завершення спортивної кар'єри спортивні результати через вікові зміни поступово знижуються, що сигналізує про наближення кінця кар'єри. Розуміючи це, багато спортсменів прагнуть продовжити активну участь у спорті, однак через зниження результатів починають уникати змагань, де може постраждати їхній престиж.

Причини завершення спортивної кар'єри, за дослідженнями Н. Стамбулової, включають наступні фактори за ступенем важливості: відсутність перспектив у спорті; поява нових інтересів; психологічна втома; стосунки з тренером; зниження результатів; стан здоров'я; травми та їхні наслідки; фізична втома; вік; стосунки зі спортивними керівниками; стосунки в сім'ї; стосунки в команді [6].

Завершення спортивної кар'єри у чоловіків зазвичай пов'язане з об'єктивними причинами, такими як зниження результатів, відсутність перспектив, травми або конфлікти з тренерами чи партнерами. У жінок частіше мотивами є бажання реалізувати себе в нових сферах життя — створити сім'ю, знайти нові інтереси або побудувати іншу професійну кар'єру [5].

Криза, яка супроводжує цей етап, є особливо складною, якщо спортсмен припиняє виступи раптово, без попередньої підготовки, і має пасивну позицію щодо майбутнього. Адаптацію до нового способу життя можуть ускладнювати такі особисті риси, як тривожність, нерішучість, впертість або схильність до образливості. Підтримка оточення та психологічна допомога стають у цей час особливо важливими.

На думку багатьох фахівців, етап завершення спортивної кар'єри є найскладнішим психологічно. Він зазвичай починається, коли досягнення спортсмена більше не зростають або навіть починають знижуватися, і багато хто намагається знайти спосіб продовжити спортивне життя. Спортсмени стикаються з низкою важливих питань: як знайти своє місце в іншій сфері, як планувати вільний час, як вибудувати нову кар'єру і чи зможуть вони реалізувати себе так само успішно, як у спорті. Відхід зі звичного ритму життя викликає тривогу та невпевненість щодо майбутнього, що робить цей період одним із найскладніших у житті спортсменів [3].

Основна мета психологічного супроводу полягає у тому, щоб допомогти на цьому етапі саме навчання спортсмена методам самопідтримки.

Важливими інструментами в цьому процесі є психопрофілактика та психокорекція. Психодіагностика повинна бути націлена на виявлення здібностей, які можуть бути корисними в новій професії, а ключовим принципом підтримки стає глибока індивідуалізація, що враховує весь досвід спортсмена та його сильні сторони [4].

Основні особливості психологічної допомоги на етапі завершення кар'єри включають [1]: психопрофілактика, яка спрямована на збереження здоров'я, запобігання захворюванням, травмам і психологічним бар'єрам, що можуть виникнути внаслідок страху нових викликів або прощання зі спортом; психокорекція, що передбачає зміну ставлення спортсмена до себе, своєї кар'єри, тренувального процесу та взаємин із тренером і молодшими спортсменами. Цей вид підтримки є особливо важливим для тих, хто не досяг найвищих результатів у спорті; психологічна підготовка перед важливими змаганнями, що охоплює вибір стратегії, управління емоціями та використання тригерів (ритуали, слова) для створення бажаного психологічного стану; психодіагностика, що виявляє можливості для продовження спортивної діяльності або професійної орієнтації в новій сфері; соціально-психологічний тренінг, що сприяє розвитку міжособистісних навичок, творчих здібностей і навичок вирішення проблем; консультації з питань планування нової кар'єри, підтримки у вирішенні сімейних питань та аналізу досвіду спортивної діяльності для формування психологічної стійкості.

Якщо психологічна допомога надається своєчасно та в необхідних напрямках, спортсмен може виявити: задоволення від своєї кар'єри; наявність чіткого плану нової професії; усвідомлення власної цінності поза соціальною роллю спортсмена; позитивну самооцінку і впевненість у своїх силах [2].

На жаль, в Україні ще не існує системи психологічної підтримки для спортсменів, які завершують кар'єру. Ефективна модель такої допомоги повинна враховувати специфіку цього етапу та вікові особливості, а також містити: мету та завдання психологічної підтримки відповідно до її основних напрямків (тренування, змагання, кар'єрний розвиток, особисте життя); реалізацію цих завдань з використанням всіх видів психологічної допомоги, з урахуванням вікових особливостей спортсменів; очікувані результати від психологічної підтримки. Наразі основні напрями психологічної допомоги спортсменам реалізуються в контексті тренувань і змагань. Психологічна підтримка щодо кар'єрного розвитку надається рідше, а в питаннях особистого життя — ще рідше, адже спортивну діяльність часто розглядають окремо від загального життєвого шляху.

Таким чином, завершення спортивної кар'єри є критично важливим етапом, що супроводжується емоційними труднощами та невизначеністю. Психологічна допомога в цей період є необхідною для адаптації спортсменів до нових умов і підготовки до наступних життєвих етапів.

Список використаних джерел

1. Арабаджи, Т. Д. (2017) Формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри: дис. ... к.пед.н.: 13.00.04. Харків: НТУ «ХПІ», 364 с.
2. Гринь О.Р. Психологічне забезпечення та супровід підготовки кваліфікованих спортсменів: навч. посіб. Київ, Олімпійська література; 2015. - 184 с.
3. Корольчук, М.С., Крайнюк, В.М., Косенко, А.Ф. (2002). Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: монографія. Інкос, Київ
4. Келлер В.С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів / Келлер В.С., Платонов В.М., Українська спортивна Асоціація, 1992. - 269 с.
5. Платонов В.М., Булатова М.М Фізична підготовка спортсмена. К., Олімпійська література, 1995. 320с.
6. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с.
7. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи / О.М. Шамич, О.А. Озерова/ Навчальний посібник –К. : КНУБА, 2021. – 118 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>

УДК 796.03

Іваннікова Ганна Василівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту,

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Єльчев Сергій Сергійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА (З ОБРАНОГО ВИДУ СПОРТУ – ФУТБОЛ)

Футбол є особливо показовим прикладом, де успіх залежить не лише від фізичних та технічних навичок гравців, але й від їхньої здатності до ефективної взаємодії, взаєморозуміння та вміння швидко ухвалювати спільні

рішення. Формування комунікативної компетентності допомагає спортсменам краще зрозуміти роль кожного учасника в команді, сприяє розвитку згуртованості та підвищує ефективність спільної роботи. У сучасному спортивному світі тренери та психологи все більше уваги приділяють розвитку цієї компетенції, оскільки саме вона сприяє поліпшенню взаємодії, зниженню рівня конфліктності та створенню сприятливого психологічного клімату в команді [2]. Таким чином, дослідження психологічних засад комунікативної компетентності спортсменів у футболі є надзвичайно актуальним і відкриває нові можливості для вдосконалення методів тренування, підвищення командної ефективності та розвитку особистісних якостей гравців.

Формування комунікативної компетентності спортсменів, зокрема футболістів, є важливим аспектом для досягнення високих результатів у командній грі. Комунікативна компетентність охоплює здатність спортсменів ефективно спілкуватися, передавати інформацію, правильно інтерпретувати сигнали від партнерів і приймати спільні рішення. Вона включає такі компоненти, як вербальні й невербальні навички, емоційний інтелект, вміння управляти емоціями та здатність підтримувати конструктивну атмосферу в команді [1].

Основу комунікативної компетентності складають психологічні засади, які визначають, наскільки швидко й успішно особистість зможе адаптуватися до командного середовища. Для футболістів ці засади включають здатність до активного слухання, розвитку емпатії, адаптивності та підтримки взаєморозуміння з партнерами [4]. Психологічна підготовка в цьому напрямі допомагає знизити рівень внутрішньої напруги в команді, попередити конфлікти та сприяти згуртованості. У футболі це має особливе значення, адже гра вимагає швидких рішень і спонтанної взаємодії між гравцями, що можливо лише за умови якісної комунікації.

Розвиток комунікативної компетентності може бути досягнутий через спеціальні тренінги та вправи, які формують у спортсменів необхідні навички взаємодії. Сюди належать тренінги на розвиток вербальних і невербальних комунікаційних навичок, вправи на розуміння психологічних аспектів спілкування, а також навчання ефективному управлінню емоціями. Тренери та спортивні психологи також можуть застосовувати методи групової роботи, щоб стимулювати відкриту комунікацію та покращувати взаємодію в команді [3].

Результатом такої підготовки є формування у спортсменів здатності діяти узгоджено, зрозуміти один одного без слів і максимально ефективно

виконувати командні завдання. В умовах високої конкуренції у сучасному футболі комунікативна компетентність є критичною складовою, що впливає на успішність не лише окремих гравців, але і всієї команди загалом.

Отже, розвинені навички комунікації є важливою умовою успішності командної гри. Здатність спортсменів чітко передавати інформацію, розуміти партнерів та швидко а розвинені навички комунікації є важливою умовою успішності командної гри. Здатність спортсменів чітко передавати інформацію, розуміти партнерів та швидко адаптуватися до змінних умов гри значно підвищує ефективність колективної роботи. Формування цієї компетентності сприяє згуртованості команди, знижує рівень конфліктності та створює сприятливий психологічний клімат, що в цілому покращує результати на полі. Розвиток комунікативної компетентності в командних видах спорту, як-от футбол, має бути невід'ємною частиною підготовки, оскільки він сприяє комплексному розвитку гравців та колективу в цілому, адаптуватися до змінних умов гри значно підвищує ефективність колективної роботи [4]. Формування цієї компетентності сприяє згуртованості команди, знижує рівень конфліктності та створює сприятливий психологічний клімат, що в цілому покращує результати на полі.

Список використаних джерел

1. Гринь О. Р., Воронова В. І. Система психологічного забезпечення підготовки спортсменів як проблема сучасної психології спорту. Спортивний вісник Придніпров'я. №3. 2015, С. 29-34
2. Кобзар Т. Л. Комунікативна компетентність: психологічний підхід до проблеми // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 1998. – № 1. – С. 46.
3. Кокун О.М. Чинники професійного самоздійснення особистості (статеві особливості) /О.М. Кокун //Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Том 7: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2016. – Вип. 16.– С.74 – 82.
4. Лахтадир О.В. Комунікативна компетентність майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту /О.В. Лахтадир // Психолінгвістика в сучасному світі – 2016: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (20 – 21 жовтня 2016 р.). – Переяслав-Хмельницький: ФОП Ямбровська Я.М., 2016. – С. 73 – 75
5. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796.03

Іваннікова Ганна Василівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Кривенко Євгенія Анатоліївна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ВПЛИВ ОБРАЗУ ТІЛА НА МОТИВАЦІЮ ДО ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Образ тіла є важливим аспектом самосприйняття та самоповаги людини. Образ тіла значно впливає на мотивацію займатися фізичною активністю для підтримки здоров'я, самопочуття та зовнішнього вигляду, що напряму стосується формування здорового способу життя. Особливо це актуально у сучасному суспільстві, де медіа та соціальні мережі активно впливають на уявлення про «ідеальне тіло» [1]. Це спричиняє підвищений інтерес до фізичної активності як до засобу покращення зовнішнього вигляду. У цій доповіді ми досліджуємо, як образ тіла впливає на мотивацію до занять фізичними вправами та які чинники сприяють формуванню цієї мотивації.

Поняття «образ тіла» розглядається через три основні аспекти: когнітивний, афективний та поведінковий. Когнітивний аспект стосується уявлення індивіда про власне тіло, його пропорції та зовнішній вигляд. Афективний компонент відображає емоційне ставлення до тіла: задоволеність або незадоволеність своєю зовнішністю. Поведінковий аспект включає конкретні дії, які мотивовані образом тіла – від уникнення дзеркал до занять спортом [2].

Сучасні дослідження показують, що мотивація до фізичної активності значною мірою залежить від сприйняття власного тіла. Люди з позитивним образом тіла частіше виявляють інтерес до спорту з метою підтримки здоров'я, тоді як негативне сприйняття часто спонукає до фізичних навантажень з метою корекції зовнішності.

Негативний образ тіла може призводити до низької самооцінки та уникнення соціальних контактів, зокрема, пов'язаних із фізичною активністю. Такий ефект спостерігається як серед молоді, так і серед дорослого населення.

У зв'язку з цим дослідники зазначають, що фізична активність може стати способом покращення сприйняття тіла, якщо вона підкріплена позитивною внутрішньою мотивацією.

Згідно з теорією самовизначення, мотивація до фізичної активності може бути внутрішньою (коли людина отримує задоволення від процесу) та зовнішньою (коли основною метою є досягнення конкретного результату, наприклад, схуднення чи покращення зовнішнього вигляду) [2]. Негативний образ тіла частіше асоціюється з зовнішньою мотивацією, що вказує на прагнення змінити свою фізичну форму під тиском соціальних стандартів.

Крім того, дослідження показують, що мотивація до фізичної активності може змінюватися залежно від статі, віку та культурних особливостей. Наприклад, жінки частіше мотивовані на фізичні вправи через бажання зберегти або поліпшити зовнішність, тоді як чоловіки більше орієнтовані на розвиток сили та витривалості [2]. У той же час, позитивний образ тіла сприяє тому, що людина розглядає фізичну активність не лише як засіб зміни зовнішності, а й як спосіб збереження здоров'я, покращення самопочуття та зниження рівня стресу [1]. Це підкреслює важливість розвитку позитивного самосприйняття для мотивації до фізичних занять на постійній основі.

Володіння тілом – це усвідомлення своїх фізичних можливостей та здатність контролювати своє тіло. Людина, яка добре володіє тілом, розуміє його межі, знає, як досягати оптимальних результатів у фізичній діяльності, та має здатність адаптуватися до змін у фізичному стані. Важливою складовою цього процесу є також усвідомлення тілесних відчуттів, таких як сила, гнучкість та витривалість.

В аспекті пізнання функцій тіла, поведінковий компонент відображає, наскільки людина розуміє можливості свого тіла, зокрема фізіологічні та функціональні аспекти. Люди, які добре усвідомлюють функціональні можливості свого тіла, можуть краще контролювати свої рухи, швидше адаптуватися до фізичних вправ та розвивати нові навички. Це включає знання про власну фізичну форму, стратегії зміцнення здоров'я та управління вагою.

Фізична активність є однією з найбільш очевидних сфер прояву поведінкового компонента образу тіла. Людина може використовувати фізичну активність для підтримки свого тіла в належному стані, покращення фізичної форми або досягнення конкретних цілей, таких як схуднення або розвиток сили.

Вплив образу тіла на мотивацію до фізичної активності є суттєвим фактором, який визначає вибір на користь спортивних занять. Негативне

сприйняття власного тіла часто спонукає до занять з метою досягнення зовнішніх стандартів, що може сприяти короткостроковим результатам. Навпаки, позитивне самосприйняття сприяє стійкій внутрішній мотивації до фізичної активності, орієнтованої на здоров'я та загальний розвиток тіла.

Список використаних джерел

1. Бабійчук М.І. Особливості впливу образу тіла на якість життя в осіб з високим та низьким рівнем фізичної активності. № 2 (2024): Ментальне здоров'я, 18-24. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2024-2-3>

2. Sabiston, C. M., Brunet, J., Kowalski, K. C., Wilson, P. M., Mack, D. E., & Crocker, P. R. (2020). The role of body-related self-conscious emotions in motivating physical activity among women. *Psychology of Sport and Exercise*, 51.

3. Шамич О.М., Сердюк Л.З., Іваннікова Г.В. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості. Навчальний посібник К.: КНУБА, Талком, 2023. URI <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/11416>

УДК 796

Іваннікова Ганна Василівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Марченко Роман Васильович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ СТРЕСУ У СПОРТИВНИХ ТРЕНЕРІВ

Зростання вимог до професійної діяльності тренерів включає не тільки технічну підготовку спортсменів, але й забезпечення їх мотивації, емоційної стабільності та психологічного комфорту. Тренери постійно стикаються з тиском, що вимагає досягнення високих результатів, адаптації до змін у спортивному середовищі, управління конфліктами в команді та підтримання ефективних відносин зі спортсменами.

Актуальність дослідження психологічних аспектів стресу у тренерів пояснюється їхнім значним впливом на результати спортсменів. Стрес може погіршувати управлінські та комунікативні здібності тренера, а також негативно позначатися на їхньому емоційному стані. Вивчення особливостей стресу дозволяє розробляти стратегії профілактики та подолання негативних

емоцій, що сприятиме професійному розвитку тренерів, підвищенню їх працездатності та ефективності.

Стрес є важливим чинником у професійній діяльності спортивних тренерів, оскільки вони часто стикаються з високим рівнем відповідальності, великими навантаженнями та необхідністю швидкого прийняття рішень. Психологічні особливості виникнення стресу у тренерів пов'язані з різними факторами, які впливають на їхню емоційну стабільність і професійну ефективність.

Стрес здебільшого є результатом способу мислення та оцінки подій, рівня обізнаності про власні можливості та навичок управління стресом. Психологічний стрес насамперед проявляється як тривога за життя, здоров'я, успіх або добробут.

Психологічний стрес виникає через психічні стимули, що сприймаються як загроза. Термін «стрес» має три основні значення: це зовнішні стресори (події чи фактори, що викликають напруження), суб'єктивна реакція на них (психічна напруга) та фізіологічна відповідь організму. Стресогенні фактори поділяються на чотири групи: комунікативні (міжособистісні стосунки), інформаційні (структура діяльності), емоційні (відповідальність, загроза здоров'ю) та фізіологічні (вплив навколишнього середовища) [1].

Виникнення стресу у тренерів пов'язане з багатьма факторами, включаючи постійний тиск на досягнення високих результатів, відповідальність за здоров'я та успіх своїх підопічних, а також взаємодію з іншими тренерами, спортсменами, батьками та спортивною адміністрацією. Такий постійний вплив стресових факторів може призводити до емоційного вигорання, зниження працездатності та негативного впливу на ефективність їхньої роботи [2].

Постійний емоційний контакт з командою, потреба бути активним учасником тренувань і змагань, підтримка спортсменів у складні моменти вимагає значних психічних і емоційних ресурсів. Це може викликати емоційне виснаження, яке є однією з основних причин стресу. Тренери можуть відчувати внутрішні суперечності через балансування між особистими амбіціями та потребами спортсменів, що створює напруженість і сприяє розвитку стресових станів. Конфлікти можуть виникати і через морально-етичні дилеми, особливо в ситуаціях, коли необхідно приймати складні рішення. Високий рівень перфекціонізму серед тренерів може призводити до того, що вони самі на себе чинять надмірний тиск, часто очікуючи ідеальних результатів від себе та своєї команди. Це призводить до самокритики і підсилює стрес. Спорт є сферою з високим рівнем невизначеності, що збільшує психологічний тиск на тренерів. Неможливість точно прогнозувати

результат або впливати на всі фактори змагання посилює почуття тривожності та стрес [2].

Узагальнюючи, психологічні особливості виникнення стресу у спортивних тренерів пов'язані з поєднанням зовнішніх чинників, таких як рольові конфлікти, тиск досягнення результатів і високі очікування, та внутрішніх, як-от емоційне виснаження, перфекціонізм і самокритика. Важливо розуміти, що стрес є невід'ємною частиною тренерської діяльності, однак його надмірний рівень може негативно вплинути як на тренера, так і на результати команди. Для мінімізації стресу необхідно впроваджувати стратегії управління емоціями, соціальну підтримку, баланс між роботою та відпочинком, а також навчати тренерів ефективним технікам релаксації та саморегуляції. Це допоможе підвищити їхню ефективність і зберегти психологічне здоров'я в умовах високого навантаження.

Список використаної літератури

1. Бардин Н. М., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І. та ін. Стресостійкість : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когута. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с.

2. Бурла, А., Петренко, О., Бурла, О., & Босько, В. (2023). Психологічні аспекти діяльності спортивних тренерів. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, (5(164), 47-50. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.5\(164\).10](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.5(164).10)

4. Шамич О.М., Сердюк Л.З., Іваннікова Г.В. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості. Навчальний посібник К.: КНУБА, Талком, 2023. URI <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/11416>

УДК 796.03

Іваннікова Ганна Василівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету будівництва та архітектури;

Родін Дмитро Євгенович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВіС-21,

Київського національного університету будівництва та архітектури

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В ПРОФІЛАКТИЦІ СПОРТИВНИХ ТРАВМ

Психологічні аспекти у профілактиці спортивних травм відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки та здоров'я спортсменів. Спортивні травми не лише негативно впливають на фізичний стан спортсмена, але й

призводять до серйозних психологічних наслідків, таких як страх повторної травми, тривожність, зниження мотивації та самооцінки [2]. Сьогодні питання профілактики травматизму є одним з ключових у спортивній діяльності, оскільки зростаюча інтенсивність та конкуренція вимагають від спортсменів максимальних фізичних зусиль. Успішна профілактика травм передбачає не лише фізичну, але й психологічну підготовку, яка допомагає мінімізувати ризик травматизму. Психологічні фактори, такі як стрес, рівень мотивації, внутрішній діалог і здатність концентруватися, мають безпосередній вплив на результативність і безпеку спортсмена під час тренувань і змагань. Спрямованість психологічної підготовки на профілактику травм дає змогу вчасно визначити та усунути психологічні бар'єри, що можуть призвести до необережних дій або зниження реакції, які спричиняють травматизм [3]. Отже, дослідження психологічних аспектів у профілактиці спортивних травм є надзвичайно актуальним, оскільки сприяє збереженню здоров'я спортсменів, підвищенню ефективності їхньої діяльності та продовженню спортивної кар'єри.

Спортивна діяльність супроводжується значним фізичним і психічним навантаженням, а також високим рівнем відповідальності за результат, що створює додатковий ризик травмування. Психологічні фактори, зокрема рівень стресу, страх, втома, мотивація та здатність до концентрації, можуть суттєво впливати на ймовірність отримання травм [2].

Один з основних аспектів профілактики травм – це управління стресом, який може посилювати тривожність та впливати на концентрацію і координацію. Високий рівень стресу нерідко призводить до зниження здатності приймати швидкі й точні рішення, що підвищує ймовірність травмування під час інтенсивних навантажень. Тому в процесі психологічної підготовки спортсменів важливо навчати їх ефективним методам управління стресом і релаксації, таким як дихальні техніки, медитація та візуалізація [4].

Другим важливим аспектом є робота з мотивацією спортсмена. Занижена мотивація може зумовлювати нехтування певними аспектами безпеки, зокрема неправильним виконанням вправ або неповною розминкою. Підтримка оптимального рівня мотивації сприяє належному виконанню всіх вимог тренувального процесу, що допомагає уникати травм [4].

Також важливо враховувати індивідуальні особливості спортсмена, як-от рівень впевненості у своїх силах та внутрішній діалог. Низька самооцінка і страх перед можливими невдачами можуть призвести до сумнівів і обережності у виконанні технічно складних елементів, що підвищує ризик

травми [1]. У зв'язку з цим рекомендується проводити регулярні консультації з психологом для розвитку впевненості у своїх можливостях та зниження тривожності.

Концентрація є ще одним ключовим аспектом профілактики травм, оскільки невміння зосередитися може призводити до помилок та необережних дій. Техніки розвитку концентрації, як-от усвідомлене спостереження за рухами та візуалізація успішного виконання вправ, можуть допомогти спортсмену уникати травм під час виконання складних завдань [1].

Психологічна підготовка до відновлення після травми також важлива, адже страх повторного травмування може негативно впливати на готовність спортсмена повернутися до активних тренувань. У цьому випадку психологічна підтримка може допомогти спортсмену перебороти страх і поступово повернутися до звичного ритму.

Для ефективної профілактики травматизму необхідно діяти в кількох напрямках: організаційному, медико-біологічному, матеріально-технічному, спортивно-педагогічному та психологічному. Кожен з цих аспектів містить як ризики, так і значні можливості для запобігання травмам у спорті, забезпечення швидкого й ефективного лікування, реабілітації та підвищення ефективності спортивної підготовки [4].

Спортсмени високого рівня через професійні захворювання та травми змушені пропускати від 7% до 45% тренувань і від 5% до 35% змагань. Як наслідок, близько 10% травмованих спортсменів потребують стаціонарного лікування, а для 5%–10% необхідне хірургічне втручання. Найвищий рівень травматизму спостерігається у спортсменів віком 15–25 років. Травми призводять до тривалих пауз у спортивній діяльності та значно підвищують ризик розвитку довготривалих симптомів, пов'язаних з патологічними змінами у суглобово-зв'язковому апараті, що, у свою чергу, спричиняє ранні дегенеративно-дистрофічні процеси [5].

Запобігання спортивним травмам базується на принципах профілактики ушкоджень із урахуванням особливостей кожного виду спорту. Вивчаючи причини спортивного травматизму, експерти дійшли згоди, що значна частина травм обумовлена помилками в побудові тренувального процесу [3]. Наприклад, 60% травм у бігунів та близько половини стресових переломів пов'язані з тренувальними помилками, які призводили до надмірного локального м'язового стомлення, зниження здатності м'язів амортизувати ударну силу та підвищеного навантаження на кістки. До таких помилок належать: надто інтенсивний початок тренування без належної розминки (27%

випадків переломів), надмірне навантаження під час одного заняття (10%), різке збільшення дистанцій з високою інтенсивністю (8%) та використання великих обсягів бігу по пересіченій місцевості без належної підготовки (6%).

Фізична активність є важливою для людей будь-якого віку. Заняття спортом виконують три основні функції: 1) допомагають зняти напругу та вивільнити негативні емоції, які накопичуються в повсякденному та соціальному житті; 2) спортсмени стають прикладом для виховання молоді; 3) спорт виступає як духовний інститут, що використовує ритуали для підтримання соціальної поведінки [5].

Отже, психологічні аспекти є невід'ємною частиною профілактики спортивних травм. Комплексний підхід, який включає не лише фізичну підготовку, але й психологічну роботу, дозволяє ефективніше знижувати ризик травмування, підтримувати стабільність психоемоційного стану спортсменів і покращувати їхні спортивні результати.

Список використаних джерел

1. Биба Л. М., Бабанін О. О. Спортивний травматизм під час занять фізичною підготовкою і його профілактика. Методичний посібник. Ужгород, 2010. 52 с.
2. Гребік О. Попередження спортивного травматизму. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. 2016. Вип.23. С.122–125.
3. Гуменюк С.В. Спортивний травматизм та його профілактика. Інноваційні підходи до фізичного виховання і спорту студентської молоді: матеріали п'ятого регіон. наук.-метод. семінару 18–19 груд. 2018р. Тернопіль: Тайп, 2020. С.66.
4. Олійник Н.А., Войтенко С.М. Психологічні особливості спортивної діяльності: Монографія. – Вінниця: ВНАУ, 2020. – 240 с.
5. Мовчан В.П. Проблема травматизму в спорті та його профілактика. Молодий вчений. 2018. №4.2. С.207–210.
6. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796.03

Іваннікова Ганна Василівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Руденко Андрій Іванович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСМ-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ЗВ'ЯЗОК САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА ІЗ УЗГОДЖЕННЯМ ЙОГО ЖИТТЄВИХ ЦІЛЕЙ

Самоактуалізація як процес реалізації власного потенціалу є ключовим фактором у досягненні спортивних цілей і загальної життєвої задоволеності. Від узгодженості між особистими прагненнями та спортивними цілями залежить психічне благополуччя спортсмена, його стресостійкість, здатність до подолання труднощів та збереження мотивації на різних етапах кар'єри. Вивчення цього зв'язку сприяє розробці ефективних методів підтримки спортсменів, що допоможе їм максимально реалізувати себе як у спорті, так і поза ним [1].

Основним предметом дослідження є взаємозв'язок між самоактуалізацією особистості спортсменів та узгодженням їх життєвих цілей. Самоактуалізація передбачає досягнення спортсменом власного потенціалу, розкриття його можливостей та задоволення від реалізації себе у вибраній сфері. У спорті це особливо актуально, оскільки спортсмен часто стикається з високими фізичними та психологічними навантаженнями, що вимагають розвинених навичок саморегуляції та цілеспрямованості [3].

На перший план виходить здатність спортсмена до визначення та коригування своїх життєвих цілей, відповідно до особистісних прагнень і цінностей, що дозволяє йому зберігати високу мотивацію і долати труднощі на різних етапах кар'єри. Життєві цілі, з одного боку, визначають напрямок розвитку спортсмена як особистості, а з іншого – забезпечують внутрішню гармонію, що сприяє стійкості до стресу, емоційній стабільності та здатності до подолання перешкод. Водночас узгодження життєвих цілей із спортивними цілями формує позитивне сприйняття власного шляху та особистого зростання [2]. Розглядаються також проблеми, що виникають при розриві між життєвими

та спортивними цілями. Дисбаланс між цими аспектами може спричинити зниження мотивації, виникнення тривожності, конфліктність у ціннісній сфері та навіть психологічне вигорання. Аналізуються психологічні особливості, які допомагають уникнути цих ризиків, зокрема розвиток адаптивності, стресостійкості та емоційного інтелекту [2].

Самоактуалізація спортсмена тісно пов'язана з узгодженням його життєвих і спортивних цілей. Це узгодження створює внутрішню гармонію, яка сприяє емоційній стабільності, витривалості та стійкості до стресу, що є необхідними чинниками для досягнення успіху у спорті. Спортсмен, який має ясне уявлення про свої життєві цілі та вміє узгоджувати їх із професійними завданнями, показує вищий рівень мотивації, задоволення від діяльності і психологічної стійкості, що також допомагає запобігати вигоранню [3].

Отже, для досягнення високих результатів та збереження психологічного здоров'я важливо, щоб спортсмени мали підтримку у розвитку навичок саморефлексії та ефективного цілепокладання. Це дозволяє їм гармонійно поєднувати особисті та професійні цінності, підтримуючи їх на шляху до самореалізації.

Список використаних джерел

1. Артемова О.І. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dovira.1558.narod.ru/prof.html>
2. Федорець А. В. Зв'язок самоставлення та індивідуально-психологічних особливостей особистості спортсмена з його спортивною майстерністю // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. - 2012. - Вип. 14. - С. 159-166. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_14_23
3. Шамич О. М. Психологічні основи самореалізації паралімпійців : монографія. К.: Талком, 2019. 309 с.
4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

*Ігнатенко Олександр Володимирович,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
теорії і методики початкової освіти*

*Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка;*

*Ігнатенко Ганна Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
професійної освіти та технологій*

*сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка*

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Наразі у педагогічних вишах, частина яких у зв'язку з військовою агресією Росії проти України змушені працювати за дистанційною формою навчання, все більш актуальними стають дослідження, спрямовані на визначення ефективних умов формування методичної компетентності майбутніх освітян [1].

Складником методичної компетентності педагога є його здатність до розвитку творчого мислення здобувачів освіти.

Вивчення педагогічного досвіду, аналіз наукових розвідок дозволяє стверджувати, що творчість – складний та своєрідний процес і майбутніх педагогів йому необхідно навчати.

Наш досвід переконує у доцільності не лише знайомити студентів з науково-теоретичними засадами творчості, але для засвоєння ними методичних засад розвитку творчого мислення учнів систематично залучати їх самих до творчих процесів на етапі здобуття професії.

Одним із шляхів такого залучення є виконання студентами міждисциплінарних творчих проєктів.

Адже проєктна діяльність сприяє розвитку критичного мислення, пізнавальних інтересів, здатностей до самостійного знаходження необхідних знань на основі умінь орієнтуватися в інформаційному просторі тощо [2, 3].

Практика засвідчує, що пропедевтичним етапом включення студентів до проєктної діяльності є перш за все ознайомлення їх із методами евристичного

пошуку, що знайшли обґрунтування у роботах Г. Альтшуллера, В. Гордона, А. Осборна, Д. Пойя, Ф. Ханзена, Ф. Цвіккі та ін.

У науковій теорії евристичні методи розглядають як логічні прийоми та методичні правила наукового дослідження і винахідницької творчості, які здатні призводити до мети в умовах неповноти вихідної інформації та відсутності чіткої програми управління процесом вирішення завдання [4].

Серед евристичних методів у практиці педагогічного вишу найбільшого поширення набули: метод мозкового штурму, метод фокальних об'єктів, морфологічному аналізу, методу випадковостей та ін. [5].

Для формування готовності використання педагогами даних методів у майбутній професійній діяльності доцільне систематичне їх впровадження в освітній процес.

Зокрема, практика проведення нетрадиційних лекцій (лекція-провокація, лекція прес-конференція, лекція-інтерв'ю, лекція-ситуація тощо) дозволяє залучати здобувачів педагогічної освіти до поетапної творчої активності з врахуванням рівня їх підготовленості як в режимі офлайн-навчання, так і в режимі онлайн-навчання.

За таких умов лектор першочергово практикує включення до змісту лекцій опис ситуацій, вирішення яких потребує творчого підходу.

Тобто відбувається процес навчання «бачення ідеї». Наприклад, під час засвоєння методик майбутніх освітян навчають доцільності включення в освітній процес уроків різних типів, пов'язуючи це перш за все як зі змістом, так із місцем кожного уроку у системі викладу навчального матеріалу тощо.

На наступних етапах у процесі лекційного викладу увага студентів спрямовується на самостійне окреслення проблеми, яку необхідно вирішити.

Наприклад на методиці: які організаційні форми є більш ефективними за умови дистанційного навчання, які фактори треба врахувати тощо.

Набувши досвіду творчої пізнавальної діяльності, здобувачі освіти у виші є більш мотивовані щодо виконання творчих міждисциплінарних проєктів [6], що стосується:

- обґрунтування задуму, що базується на чіткому «баченні ідеї»;
- розробці стратегії пошуку «досягнення ідеї»;
- реалізації спроектованого шляху пошуку.

Педагогічний досвід підтвердив доцільність у процесі вивчення методичних дисциплін планомірно залучати майбутніх педагогів до творчої діяльності та реалізовувати міждисциплінарний підхід шляхом виконання проєктів під час дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Ковальчук В. І., Ігнатенко С. В., Росновський М. Г., Ігнатенко Г. В., Вовк Б. І., Опанасенко В. П., Самусь Т. В., Ігнатенко О. В. *Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання на засадах компетентнісного підходу* : кол. монографія / за наук. ред. В. І. Ковальчука. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. 194 с.

2. Слободяник О. Аналіз поняття «проект», «проектна технологія», «педагогічне проектування» у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32308793.pdf> (дата звернення: 04.10.2024).

3. Микитюк П. П. Управління проектами: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/retrieve/19680/03%D0%BA>. (дата звернення: 20.02.2024).

4. Словник з інформатики. URL: https://xn--r1a3b.xn--b1amgblet.xn--j1amh/index.php/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B7_%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8 (дата звернення: 04.04.2024).

5. Суть евристичних методів пізнання та їх роль в економічних дослідженнях. URL: <http://library.if.ua/book/25/1769.html> (дата звернення: 04.10.2024).

6. Проектна діяльність у системі професійної (професійно-технічної) освіти: практичний посібник / В. О. Радкевич, О. В. Бородієнко, Л. П. Пуховська, О.А.Самойленко, О. П. Радкевич, Н. В. Базелюк. Житомир, 2020. 236 с.

УДК 159.9 : 37

Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Анцупова Дар'я Сергіївна,

здобувач вищої освіти магістерської групи Елм-24

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

Інноваційний розвиток є визначальним фактором забезпечення ефективності діяльності будь-якого підприємства, підвищення його ділової активності, покращення якості продукції, економного використання ресурсів, зниження обсягів забруднення в навколишньому природному середовищі. Саме інновації сприяють динамічному саморозвитку підприємства і

забезпечують його конкурентоспроможність. Інноваційний розвиток є визначальним фактором забезпечення ефективності діяльності будь якого підприємства, підвищення його ділової активності, покращення якості продукції, економного використання ресурсів, зниження обсягів забруднення в навколишньому природному середовищі. Саме інновації сприяють динамічному саморозвитку підприємства і забезпечують його конкурентоспроможність [1].

Основною ознакою сучасного розподілу сил у світі є суттєвий відрив країн-лідерів. Для країн, що належать до інноваційних лідерів, характерна висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу (продукт з найбільшим вмістом доданої вартості), переважно високотехнологічна структура національного виробництва, винесення за межі країни промислово-технологічного циклу еколого- та ресурсоемних виробництв, зосередження найбільших фінансових потоків. Таким чином, конкурентоспроможність, економічне зростання та інноваційна діяльність тісно пов'язані між собою. Ставка на інновації в сучасних економічних умовах є найбільш перспективним підходом, адже, перемогу в конкурентній боротьбі отримують саме ті учасники ринку, які займають активну позицію у використанні інновацій. Саме інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні. Вони є також істотними для побудови та результативності бізнес-моделей. Враховуючи вплив і способи створення конкурентної переваги, важливим є виділення двох головних видів інновацій:

1. Зростаючі інновації (incremental innovation). Це інновації з характером удосконалення продуктів і технологій. Вводяться найчастіше систематично, уможливаючи поступове зростання чи також підтримання конкурентоспроможності. Їх можна трактувати як чинник, який послідовно, лінійно впливає на зростання конкурентоспроможності.

2. Радикальні інновації (radical innovation). Цей вид інновації створює не тільки нові технології та продукти, але також нові концепції бізнесу. Їхній стрибкоподібний, загалом революційний характер викликає те, що вони забезпечують часто порівняно тривалу конкурентну перевагу, створюючи нові умови конкуренції. [2].

Управління інноваційними процесами включає ідентифікацію, розробку та впровадження нових технологій і методів, які покращують продуктивність

і ефективність бізнес-процесів. При цьому інтеграція інноваційних рішень у стратегію економічної безпеки дозволяє підприємству підвищувати його гнучкість та здатність до швидкого реагування на ризики і загрози. Тому завдяки стратегічному плануванню та ефективному управлінню інноваціями, підприємства можуть розробляти стратегії економічної безпеки, які зміцнюють їх конкурентоспроможність.

Отже, інтеграція нових технологій у виробничі та управлінські структури підприємства забезпечує оптимізацію інноваційних процесів за допомогою системного підходу, який дозволяє впроваджувати технології як частину єдиної системи. Важливими його складовими при цьому є гнучкість і адаптивність, які дозволяють технологіям відповідати динамічним умовам ринку та запитам споживачів. При цьому постійний моніторинг і аналіз ефективності технологій забезпечують їхню актуальність і дієвість, а навчання персоналу дозволяє співробітникам продуктивно використовувати нововведення, що разом узятє на пряму впливає на підвищення конкурентоспроможності підприємства. [3].

У сучасних ринкових умовах будівельні підприємства стикаються з жорсткою конкуренцією, викликаною швидкими змінами економічного середовища та технологічним прогресом. Прагнучи залишатися конкурентоспроможними, компанії впроваджують інноваційні технології, що дозволяє їм підвищувати ефективність виробничих процесів, зменшувати витрати, а також створювати продукти з вищою доданою вартістю. Використання інноваційних технологій сприяє як економічному зростанню будівельних компаній, так і покращенню якості будівельних об'єктів, що стає основою для сталого розвитку будівельного сектору.

Список використаних джерел

1. Голікова К. О., Соколенко Л. М. Використання інноваційних технологій як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств. Економіка та суспільство, 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/29.pdf
2. Гринько В. М. Інноваційні процеси як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств. Ефективна економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4614>
3. Стеценко С. А. Інноваційна діяльність будівельних підприємств у сучасних умовах. Економіка та суспільство, 49. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4223/4150>
4. Калениченко, Р., Коханець, А., & Сковири, О. (2021). Особливості підтримки ділової репутації в мережі інтернет. Вісник Національного університету оборони України, 60(2), 41–49. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-60-2-41-49>
5. Р Калениченко, А Коханець, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2022. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/262677>

УДК 159.9 : 37

Калениченко Руслан Арсенович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Іванов Георгій Артемович,
здобувач вищої освіти академічної групи МО-22-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури

УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТНИМИ СИТУАЦІЯМИ В БІЗНЕСІ

Управління конфліктними ситуаціями в бізнесі- це процес з яким рано чи пізно стикнеться кожна компанія, адже конфлікти завжди виникають, причини можуть бути абсолютно різними починаючи від того, що хтось з працівників зайняв паркувальне місце іншого колеги до походження з певного регіону України або взагалі національності чи кольору шкіри.

У бізнесі надважливо вміти керувати конфліктами щоб ці конфлікти не знищили бізнес зсередини. Тож управління конфліктними ситуаціями в бізнесі-це процес спрямований на виявлення, аналіз та розв'язання конфліктів у компанії, що дозволяє зберігати продуктивність і підтримувати здорову атмосферу в команді. Конфлікти виникають у будь-якому колективі, адже працівники мають різні інтереси, цінності, погляди і досвід. [1]

У бізнесі, де швидкість змін висока, а ринковий тиск постійний, розбіжності між співробітниками або між працівниками і керівництвом можуть виникати навіть частіше, оскільки тут багато різних завдань і вимог до кожного члена команди. Важливо розуміти, що конфлікти не завжди несуть негативний характер – вони можуть підштовхувати до розвитку, стимулювати нові ідеї та сприяти покращенню процесів, якщо їх вміло направити в конструктивне русло.

Конфлікти у бізнесі виникають з різних причин, серед яких виділяють: невідповідність очікувань, брак ресурсів, суперечності в особистих інтересах, неправильне розуміння обов'язків або, навіть, різницю в особистих цінностях. Наприклад, один із найпоширеніших конфліктів стосується розподілу ресурсів.

У компаніях із обмеженим бюджетом або ресурсами, де кілька команд конкурують за використання обладнання, часу керівництва або фінансів, часто

виникають суперечки. Кожна сторона бажає отримати максимум, і якщо процес розподілу не врегульований, це створює постійне напруження і знижує ефективність. [2]

Іншою причиною конфліктів є зміни в організації. Наприклад, коли компанія вирішує перейти на нову стратегію або впровадити нові технології, чи взагалі змінити внутрішнє середовище компанії, наприклад мову спілкування у колективі. Частина колективу цілком можливо може бути налаштована проти таких змін, вважаючи їх зайвими, складними або аморальними. Це створює конфліктні ситуації між керівництвом, яке вважає, що зміни приведуть до розвитку, та працівниками, які можуть бачити в цьому лише ризики для своїх звичних умов роботи та атакою на їх свободу.

Управління конфліктами дозволяє керівникам ефективно вирішувати складні ситуації та попереджати нові. Без належного управління конфліктом компанії ризикують втратити продуктивність, знизити моральний дух команди, що призводить до плинності кадрів та втрати кваліфікованих працівників.

Сучасні методи управління конфліктами включають гнучку комунікацію, ведення відкритого діалогу, тренінги з вирішення конфліктів та впровадження програм зворотного зв'язку.

Важливим моментом є здатність керівників виявити перші ознаки конфліктної ситуації, адже часто проблема виникає на ґрунті недовомовленості чи непорозуміння. Наприклад, коли працівник не розуміє чітко свої обов'язки або коли керівництво не пояснює до кінця, чому впроваджується новий підхід, працівник може відчувати незадоволення, яке згодом переросте у конфлікт.

Для чого потрібно керувати конфліктами? Перш за все, це допомагає підтримувати продуктивність і позитивну атмосферу в колективі. Якщо конфлікт залишити без уваги, він може не тільки погіршити стосунки між працівниками, але й вплинути на загальний клімат у команді, знизити мотивацію і збільшити рівень стресу. Вміння керувати конфліктами також є показником професіоналізму для керівників і демонструє, що компанія цінує своїх працівників і прагне створювати сприятливі умови для їхнього розвитку. У багатьох випадках управління конфліктами допомагає досягти компромісу, який задовольняє всі сторони. Наприклад, коли йдеться про різні погляди на стратегію компанії, керівництво може організувати обговорення, де кожен учасник має можливість висловити свої думки, після чого знаходиться рішення, яке враховує потреби і цілі всіх.

Управління конфліктами можна розібрати на прикладі існуючих українських компаній, одним із яскравих прикладів є ситуація, коли компанія проходить через масштабні зміни- реорганізацію чи впровадження нових стандартів. Така ситуація склалась у компанії МХП.

МХП є одним із лідерів аграрної сфери, недавні зміни, спрямовані на оптимізацію витрат і підвищення ефективності, стали джерелом конфлікту між керівництвом та персоналом.

Нові стандарти вимагали від працівників змінити звичні методи роботи, що викликало недовіру й опір з боку персоналу. Багато хто з працівників побоювався втратити роботу, оскільки умови стали більш жорсткими, а комунікація з боку керівництва на початку не була достатньо зрозумілою. Причинами конфлікту стали зміна робочих умов, невизначеність майбутнього, відсутність чітких пояснень щодо цілей змін і висока емоційна напруженість у колективі.

Спочатку керівництво спробувало зменшити напругу шляхом відкритих зустрічей із працівниками, де детально роз'яснювалися причини реорганізації та плани збереження ключових позицій. Далі були запущені програми навчання, що допомогли працівникам краще розуміти нові процеси та підвищити свої кваліфікаційні навички, що також зменшило страх перед змінами.

Особливо важливим кроком було запровадження системи наставництва, де досвідчені працівники, які вже адаптувалися до нових умов, почали підтримувати та допомагати своїм колегам, що ще більше згуртувало колектив. Крім того, керівництво забезпечило постійний зворотний зв'язок, що давало можливість швидко реагувати на нові питання та вирішувати конфлікти на ранніх стадіях. У результаті, завдяки цим заходам, конфлікт вдалося подолати: працівники відчували, що їх підтримують, а керівництво отримало більшу довіру колективу та можливість реалізувати свою стратегію без втрат важливих кадрів. [3] Цей досвід демонструє, що в умовах українського бізнесу вирішення конфліктів вимагає ефективної комунікації, адаптації під культурні та особистісні особливості працівників, а також створення умов для розвитку та зростання, що є важливим фактором у складних умовах сучасного ринку. Тож підбиваючи підсумки можна сказати, що ефективне управління конфліктними ситуаціями дозволяє бізнесу не лише уникати непорозумінь, а й стимулює розвиток. Завдяки добре налагодженій системі управління конфліктами компанія може зосередитися на досягненні своїх цілей, забезпечувати лояльність працівників і створювати корпоративну культуру, що заохочує до відкритого обговорення та прийняття рішень на основі спільних цінностей і цілей.

Список використаних джерел

1. Захарчин Г.М., Винничук Р.О. Управління конфліктами. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. – С. 50-90.
2. Павленко В.І. Конфліктологія в управлінні бізнесом. – К.: КНЕУ, 2021. – С. 112-135.
3. Онлайн-джерело: Інтерв'ю з керівництвом компанії МХП про досвід управління конфліктами в команді. (2023). https://mhp.ua/ua/press/management_conflict.
4. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальн. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємство» / Р. А. Калениченко, О. Є. Харіна, К. М. Доценко; ДФСУ, Університет ДФС України. – Ірпінь, 2016. – 308 с.
5. Калениченко Р.А. Соціологія та психологія впливів: Навч. посіб. – К.: КіМУ, 2009. – 87 с.
6. Соціально-психологічний супровід професійного становлення майбутніх фахівців в умовах пандемії. О Сковира, Р Калениченко, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2021. <http://visnyk.nuou.org.ua/issue/view/18363/11330>

УДК 159.9 : 37

Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Кот Ірина Миколаївна,

здобувач вищої освіти академічної групи МО-22-1

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ФАКТОРИ, ЯКІ ПЕРЕШКОДЖАЮТЬ УСПІХУ БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ, ТА ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ

Фактори, які перешкоджають успіху бізнес-діяльності, можуть бути різноманітними і походити як із внутрішнього, так і з зовнішнього середовища. Одним із ключових факторів є нестача фінансових ресурсів. Вона обмежує можливості бізнесу в інвестуванні, розвитку та операційній діяльності. Щоб нейтралізувати цей фактор, необхідно шукати альтернативні джерела фінансування, зокрема залучати інвесторів, брати кредити або працювати над ефективнішою оптимізацією витрат і управлінням грошовими потоками.

Іншим важливим фактором є відсутність належного планування. Бізнес без чіткого плану ризикує опинитися у ситуаціях, коли ухвалюються

неефективні рішення або виникають труднощі через відсутність стратегічного бачення. Нейтралізувати цей фактор можна через ретельну розробку бізнес-плану, що враховує аналіз ринку, конкурентів, ризики та можливості для зростання.

Конкуренція також часто виступає серйозним викликом для успіху. Постійний тиск з боку конкурентів може впливати на прибутковість і стійкість бізнесу. Для нейтралізації цього фактору важливо постійно відслідковувати дії конкурентів, удосконалювати продукти та послуги, а також шукати нові ринки або унікальні ціннісні пропозиції.

Зміни у зовнішньому середовищі, такі як економічні кризи, нові регуляторні вимоги або соціально-політична нестабільність, також можуть стати перепонами для бізнесу. Для нейтралізації цих факторів слід мати гнучку стратегію управління ризиками, яка дозволить оперативно реагувати на зміни та адаптуватися до нових умов.

Ще одним фактором є людський ресурс. Низька мотивація працівників або брак кваліфікованих кадрів можуть значно вплинути на продуктивність бізнесу. Цей фактор можна нейтралізувати шляхом поліпшення системи мотивації, інвестицій у навчання та розвиток персоналу, а також створення корпоративної культури, що стимулює інновації та продуктивність.

До факторів, які можуть перешкоджати успіху бізнес-діяльності, належать також технологічні відставання. Якщо компанія не інвестує в інновації або відстає від конкурентів у впровадженні нових технологій, це може знизити її продуктивність та конкурентоспроможність. Нейтралізація цього фактора можлива через інвестування в сучасні технології, автоматизацію процесів та постійний моніторинг нових тенденцій на ринку.

Ще один фактор — низький рівень клієнтоорієнтованості. Якщо компанія не дослухається до потреб клієнтів або не надає якісного обслуговування, вона ризикує втратити свою аудиторію. Нейтралізувати цей фактор можна через постійний зворотний зв'язок з клієнтами, персоналізацію послуг та вдосконалення сервісу на основі їхніх потреб і побажань.

Список використаних джерел

1. Жигікас О. В., Полякова Н. О. Ризики та можливості у підприємницькій діяльності: практичний підхід до управління. // Вісник економічної науки України, 2020. – № 3(42). – С. 45-51.
2. Портер М. Конкурентна стратегія: методика аналізу галузей і конкурентів. –Київ: Вид-во “Основи”, 2012.
3. Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг менеджмент. – Київ: Видавничий дім “Киево-Могилянська академія”, 2019.

4. Лауніус Д. Бізнес-планування: аналіз ринку, стратегія зростання та управління ризиками. – Харків: Видавництво “Фоліо”, 2021.

5. 6. Особистісні якості, що перешкоджають успіху в бізнесі- URL: <https://studfile.net/preview/9688164/page:2/>

7. Соціально-психологічний супровід професійного становлення майбутніх фахівців в умовах пандемії. О Сковира, Р Калениченко, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2021. <http://visnyk.nuou.org.ua/issue/view/18363/11330>

8. Калениченко Р.А. Соціологія та психологія впливів: Навч. посіб. – К.: КиМУ, 2009. – 87 с.

9. Професійний відбір та професійний добір у профорієнтаційній роботі. Р Калениченко, А Коханець, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2022. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/262677>

10. Особливості організації професійно-психологічного відбору спеціалістів до діяльності в складних та екстремальних умовах Р Калениченко, А Коханець, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2022. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/256375>

УДК 159.9 : 37

Калениченко Руслан Арсенович,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету*

будівництва і архітектури;

Куцин Евеліна Іванівна,

*здобувач вищої освіти академічної групи МО-22-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ОБМАНУ В БІЗНЕСІ

Протидія обману в бізнесі вимагає розуміння психологічних мотивів і чинників, що спонукають людей до нечесної поведінки. Етичні норми та моральні принципи є ключовими для формування довіри між партнерами й співробітниками. Дотримання етичних стандартів сприяє стабільним і довгостроковим відносинам, мінімізуючи ризик обману та шахрайства.

Мотиви обману в бізнесі можуть бути різноманітними. Серед основних причин – прагнення отримати швидку вигоду, уникнути відповідальності або зберегти свою позицію в умовах конкуренції. Значний вплив на таку поведінку мають як індивідуальні риси особистості, так і соціальне середовище, що може сприяти виправданню нечесних дій. Наприклад, когнітивні викривлення, такі

як самообман або ефект "розподілу відповідальності", збільшують ймовірність обману, особливо коли рішення ухвалюються в колективі.

Розпізнавання обману базується на спостереженні за невербальними сигналами – змінами в мові тіла, жестах, інтонації голосу або униканні зорового контакту. Психологи також вивчають несумісність між словами та діями співрозмовників під час переговорів, що може вказувати на приховані мотиви. У бізнес-практиці нерідко використовуються тести на доброчесність та інші психологічні інструменти для попередження шахрайства.

Протидія обману передбачає впровадження прозорої корпоративної культури, де кожен співробітник відчуває відповідальність за свої вчинки. Важливим інструментом є регулярний зворотний зв'язок і відкриті комунікації, що дозволяють запобігти виникненню підозр та конфліктів. Коли система винагород у компанії є справедливою та зрозумілою, ризик нечесної поведінки знижується.

Лідерство відіграє вирішальну роль у формуванні стандартів доброчесності. Лідери повинні демонструвати приклад етичної поведінки, оскільки їх дії стають взірцем для всіх працівників. Психологічні тренінги з розвитку емоційного інтелекту, управління конфліктами та розпізнавання маніпуляцій підвищують ефективність профілактики обману.

Зрештою, стресостійкість і психологічна адаптивність є важливими навичками в умовах непередбачуваних ситуацій, що можуть провокувати обман як спосіб уникнення проблем. Розвиток цих якостей серед працівників та керівництва допомагає зменшити ризик нечесної поведінки та забезпечити стійкість бізнесу навіть у складних обставинах.

Список використаних джерел

1. Грищенко В. В. Психологія бізнесу: основи теорії та практики. – Київ: КНЕУ, 2014.
2. Кравченко, Т. О. Психологічні аспекти управлінських рішень в бізнесі // Економіка і підприємництво, 2015. № 14. – С. 135–140.
3. Маслов В. В. Психологічні аспекти етики ділового спілкування. // Вісник Хмельницького національного університету, 2013. – № 1(1). – С. 125–128.
4. Шевченко В. А. Психологія шахрайства: як не стати жертвою обману. // Сучасні проблеми науки та освіти, 2018. – №3. – С. 97–99.
5. Кравець О. І. Психологічні основи управлінської поведінки. // Науковий вісник Херсонського державного університету, 2017. – № 6. – С. 134–139.
6. Петров О. В. Етичні проблеми в управлінні бізнесом. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка", 2016, 834, 98–105.
7. Федоренко А. І. Психологія бізнесу: теорія та практика: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2019.
8. Калениченко Р.А. Соціологія та психологія впливів: Навч. посіб. – К.: КиМУ, 2009. – 87 с.

9. Професійний відбір та професійний добір у профорієнтаційній роботі. Р Калениченко, А Коханець, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2022. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/262677>

10. Особливості організації професійно-психологічного відбору спеціалістів до діяльності в складних та екстремальних умовах Р Калениченко, А Коханець, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2022. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/256375>

11. Volonterstvo v sotsialny roboti [Volunteering in social work] RA Kalenychenko - Kyiv: KyMU.[in Ukrainian], 2008.

12. Калениченко Р.А., Льовкіна О.Г., Мустафаєв Г.Ю. Врахування сучасних тенденцій педагогічної освіти в соціально-психологічному супроводі професійного становлення майбутніх фахівців // Вісник НУОУ. Збірник наук. праць. – К.: НУОУ, 2019. – Вип. 1 (51). – С. 36–43. <http://surf.li/tgkndj>

13. Калениченко, Р., Коханець, А., & Скoviра, О. (2021). Особливості підтримки ділової репутації в мережі інтернет. Вісник Національного університету оборони України, 60(2), 41–49. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-60-2-41-49>

14. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальн. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємництво» / Р. А. Калениченко, О. Є. Харіна, К. М. Доценко; Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. – Ірпінь, 2016. – 308 с.

УДК 159.9 : 37

Калениченко Руслан Арсенович,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Мотій Анастасія Сергіївна,

*здобувач вищої освіти академічної групи МО-22-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПСИХОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК У БІЗНЕСІ

Психологія управління — це галузь психології, яка вивчає взаємодію між людьми в організаційному середовищі, вплив психологічних факторів на прийняття управлінських рішень і поведінку співробітників.

Людський чинник є ключовим елементом успіху бізнесу. Ефективне управління персоналом залежить від розуміння потреб, мотивації та міжособистісних відносин співробітників.

Мотивація працівників є одним із найважливіших факторів, що впливають на продуктивність праці. Використання різних мотиваційних теорій, таких як ієрархія потреб Маслоу чи теорія очікувань Врума, дозволяє оптимізувати процеси управління.

Лідерство в управлінні залежить від здатності керівника впливати на підлеглих, підтримувати їхню мотивацію та створювати сприятливу атмосферу для розвитку ініціативи й співпраці.

Комунікації в організації відіграють ключову роль у створенні здорового робочого клімату, забезпечуючи взаєморозуміння між керівництвом та працівниками, а також між самими співробітниками.

Конфлікти на робочому місці часто виникають через психологічні чинники, такі як неузгодженість інтересів або порушення спілкування. Уміння керівника управляти конфліктами та вирішувати їх конструктивно підвищує ефективність роботи колективу.

Організаційна культура визначає загальноприйняті норми та цінності в організації, які впливають на поведінку працівників і рівень їхньої залученості в бізнес-процеси.

Стрес-менеджмент є важливою складовою психології управління, оскільки стрес на робочому місці негативно впливає на продуктивність і психоемоційний стан співробітників.

Емоційний інтелект керівника і працівників дозволяє ефективно управляти емоціями, що підвищує рівень співпраці, лояльність і продуктивність у колективі.

Розвиток персоналу через навчання і підвищення кваліфікації сприяє не лише професійному росту, а й зменшенню плинності кадрів і підвищенню мотивації до роботи.

Вплив людського чинника на успіх бізнесу неможливо переоцінити. Саме здатність компанії ефективно використовувати свої людські ресурси стає конкурентною перевагою в сучасному світі.

Гнучкість управління та адаптація до індивідуальних потреб і особливостей працівників є важливими чинниками успішного управління та підтримання високого рівня залученості співробітників.

Список використаних джерел

1. Атаманчук Л. М. Психологія управління: Навчальний посібник. – Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. – 256 с.
2. Воропай Т. І. Психологічна підтримка в сучасному бізнесі: теорія та практика. – Харків: Фоліо, 2019. – 312 с.
3. Занудна Л. О. Коучинг та менторство в управлінській діяльності: сучасні підходи. – Київ: Академія, 2020. – 284 с.

4. Іванов М. В. Психологічний клімат в організації: діагностика та корекція. – Львів: Палітра, 2017. – 245 с.

5. Крайник О. С. Роль психологічної підтримки у підвищенні ефективності бізнес-процесів.// Менеджмент в Україні, №3 (2021): 45-51.

6. Етичні кодекси поведінки в контексті формування ментальності військовослужбовців та протидії гендерній дискримінації. Військова освіта. № 1 (39) 2019 <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/178552>

7. Професійний відбір та професійний добір у профорієнтаційній роботі. Р Калениченко, А Коханець, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2022. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/262677>

8. Особливості організації професійно-психологічного відбору спеціалістів до діяльності в складних та екстремальних умовах Р Калениченко, А Коханець, М Берташ - Вісник НУОУ, 2022. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/256375>

9. Volonterstvo v sotsialniy roboti [Volunteering in social work] RA Kalenychenko - Kyiv: KyMU.[in Ukrainian], 2008.

10. Калениченко Р.А., Льовкіна О.Г., Мустафаєв Г.Ю. Врахування сучасних тенденцій педагогічної освіти в соціально-психологічному супроводі професійного становлення майбутніх фахівців // Вісник НУОУ. Збірник наук. праць. – К.: НУОУ, 2019. – Вип. 1 (51). – С. 36–43. <http://surf.li/tgkndj>

УДК 37.014:323.21

Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Нечипоренко Катерина Олександрівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПУА-23

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В ШКОЛАХ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасному світі, де інтеграційні процеси дедалі більше визначають розвиток країн і суспільств, громадянська освіта в школах набуває особливого значення. Для України, яка прагне стати повноправним членом європейської спільноти, освіта є ключовим елементом у формуванні покоління свідомих, відповідальних та проактивних громадян.

Радянська освітня система формувала у дітей риси, необхідні для «активного будівника комунізму», фактично виховуючи слухняного та

покiрного пiдданого. Шкiльне навчання i все шкiльне життя були пiдпорядкованi метi комунiстичного виховання. Протягом рокiв незалежностi в українськiй школi цi пiдходи зазнали лише незначних змiн. Якщо учень 4 класу каже, що йому здається, нiби вчителi досi «живуть» у Радянськомu Союзi й не знають, що той розпався, очевидно, є пiдстави для такого сприйняття [1].

Євроiнтеграцiя України вiдбуватиметься передовсiм шляхом iнтеграцiї вiтчизняної системи освiти до європейського освiтнього простору. Таку значущiсть освiтньої iнтеграцiї досить просто обгрунтувати – без вiдповiдної освiти, загальної середньої та професiйної пiдготовки наших громадян неможливо використувувати або створювати технологiї, якi забезпечать конкурентоспроможнiсть української продукцiї на європейському ринку, складно вести ґрунтовний полiтичний i культурний дiалог, розбудувувати демократичне європейське суспiльство. Для того щоб ми могли успiшно iнтегруватися в Європу, нам необхідно, щоб українська економiка, полiтика, мiсцеве самоврядування, освiта, медицина, соцiальний захист та iншi суспiльнi iнститути вiдповiдали європейським стандартам. Досягти цього в стислi строки можна, лише змiнивши свiдомiсть i дiяльнiсть фахiвцiв i працювникiв, якi забезпечують зазначенi види суспiльної дiяльностi, залучивши новi технологiї. Це, в сучасних умовах, пiд силу лише системi освiти. Виходячи з цього, система освiти України повинна впливати на культуру i поведiнку, майбутню професiйну дiяльнiсть наших спiвгромадян таким чином, щоб вони вiдповiдали iхнiм європейським та евроiнтеграцiйним прагненням.

Для виконання евроiнтеграцiйної мiсiї вiтчизняна система освiти потребує нового етапу реформування. По-перше, потрiбно актуалiзувати наявний науково-педагогiчний потенцiал, реалiзувати можливостi українських вчених-педагогiв, науково-дослiдних установ, спираючись на науковi прогнози, стверджуючи проекти та програми, якi будуть розробленi науковцями, необхідно ухвалити стратегiчнi управлiнськi рiшення, якi створять дорожню карту входження системи освiти України до європейського освiтнього простору, визначать стратегiчнi напрями її реформування, пов'язаного з цим [2, 3]. Нам необхідна комплексна програма розвитку й реформування системи освiти України на найближчi 10 рокiв. Також сучасна система фiнансування закладiв освiти є недостатньо прозорою, не забезпечує розвитку матерiально-технiчної бази навчальних закладiв, матерiальної зацiкавленостi педагогiв у результатах своєї дiяльностi. Це створює умови для зловживань. З таким тягарем потрапити в Європу буде дуже складно.

Досягнення європейської якостi дошкiльної та загальної середньої освiти неможливе без пiдвищення якостi пiдготовки майбутнiх учителiв i

викладачів педагогічних університетів, без подальшого розвитку післядипломної педагогічної освіти. Отже, потрібно приділяти увагу вищим педагогічним навчальним закладам та закладам післядипломної педагогічної освіти: визначати та реалізовувати нові завдання й зміст освіти, зумовлені європейською інтеграцією, впроваджувати інноваційні методи, організаційні форми та засоби навчання, проводити відповідні масові наукові заходи, створювати умови для стажування найкращих учителів, викладачів та студентів в європейських країнах [2].

Отже, на шляху до євроінтеграції громадянська освіта в Україні відіграє важливу роль, формуючи демократичні цінності, соціальну відповідальність та усвідомленість громадян. Її впровадження сприяє наближенню українського суспільства до європейських стандартів, що є ключовим кроком у процесі інтеграції країни до спільноти європейських держав. Проте для досягнення цієї мети потрібні стратегічні зрушення у системі освіти. Сучасна освітня реформа має спрямувати зусилля на розвиток педагогічного потенціалу, модернізацію навчальних програм та поліпшення умов для професійного зростання вчителів.

Досягнення європейських стандартів в освіті вимагає прозорої системи фінансування, оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів і створення стимулів для педагогів. Ці зміни сприятимуть формуванню нового покоління громадян, здатних активно брати участь у розвитку демократії, вільного ринку та правової держави в Україні. Громадянська освіта, таким чином, стає не лише інструментом для розвитку особистості, але й важливим фактором побудови європейського майбутнього України.

Список використаних джерел

1. Українська школа і європейська ідентичність. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії». URL: <https://od.org.ua/українська-школа-и-європейская-идент>
2. Топузов, О. М. (2015). Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. *Український педагогічний журнал*, (1), 16-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_1_5.
3. Tuan, T. D. (2015). Conception of textbook reorientation and modernisation in Vietnam after 2015. *Український педагогічний журнал*.
4. Етичні кодекси поведінки в контексті формування ментальності військовослужбовців та протидії гендерній дискримінації. *Військова освіта*. № 1 (39) 2019 <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/178552>
5. Калениченко Р.А., Льовкіна О.Г., Мустафасв Г.Ю. Врахування сучасних тенденцій педагогічної освіти в соціально-психологічному супроводі професійного становлення майбутніх фахівців // *Вісник НУОУ. Збірник наук. праць*. – К.: НУОУ, 2019. – Вип. 1 (51). – С. 36–43. <http://surf.li/tgkndj>

УДК 37.091.3:378

*Калениченко Руслан Арсенович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

*Пашковський Данило Олександрович,
здобувач другого (магістрського) рівня вищої освіти
спеціальності 051 “Економіка підприємства”
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Інтеграція України до європейського освітнього простору вимагає модернізації підходів до викладання інженерно-технічних дисциплін. Одним із основних викликів є забезпечення відповідності українських освітніх програм європейським стандартам, що сприятиме конкурентоспроможності випускників на міжнародному ринку праці. Ця мета особливо актуальна в умовах сучасних викликів, пов'язаних із відновленням інфраструктури та розвитком промислового сектора країни.

Методика PBL (Project-Based Learning) набула широкого застосування в університетах Німеччини, Данії та Нідерландів. Вона передбачає вирішення студентами реальних інженерних завдань у рамках проєктів, що дозволяє розвивати не лише технічні знання, але й навички критичного мислення та командної роботи. Наприклад, Технічний університет Мюнхена активно використовує цей підхід для залучення студентів до практичної роботи над проєктами у співпраці з промисловими партнерами. Це сприяє формуванню у студентів умінь самостійно приймати рішення в умовах невизначеності. Цей підхід впроваджується в університетах Швеції та Фінляндії, де студенти вивчають інженерні дисципліни через дослідження реальних кейсів і вирішення складних проблем. Замість традиційних лекцій, студенти працюють у малих групах, що сприяє розвитку комунікаційних та лідерських навичок. В Університеті Лунда (Швеція) проблемно-орієнтоване навчання використовується для підготовки інженерів, орієнтованих на сталий розвиток та екологічні інновації.

Українські університети мають великий потенціал для впровадження методики PBL. Створення спільних проєктів із залученням промислових компаній допоможе не лише підвищити мотивацію студентів, а й забезпечить

тісний зв'язок між освітою та реальним сектором економіки. Наприклад, співпраця з ІТ-компаніями та будівельними корпораціями може стати ключем до розвитку професійних навичок у студентів.

Однією з найефективніших моделей є дуальна освіта, де навчання поєднується з роботою на підприємствах. У Німеччині та Австрії ця модель дозволяє студентам отримувати практичний досвід під час навчання, що значно підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Дуальна освіта є особливо корисною для інженерних спеціальностей, оскільки дозволяє студентам працювати з сучасним обладнанням та технологіями безпосередньо на виробництві.

Застосування дуальної моделі в Україні може включати створення спеціальних програм стажувань для студентів технічних спеціальностей. У цьому контексті доцільним є укладання угод між університетами та компаніями для проведення спільних навчальних курсів. Такий підхід допоможе скоротити розрив між теорією та практикою, а також сприятиме розвитку інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах України.

Одним із напрямів інтеграції є розширення співпраці українських університетів з європейськими освітніми установами. Це дозволить залучати іноземних викладачів, організовувати обмін студентами та запроваджувати спільні дослідницькі проекти. Важливо також розробити освітні програми англійською мовою, що сприятиме інтеграції студентів у глобальний академічний простір.

Використання європейських підходів до викладання інженерно-технічних дисциплін в Україні може суттєво підвищити рівень підготовки фахівців, забезпечуючи їх конкурентоспроможність на міжнародному ринку праці. Для цього необхідно реформувати освітні програми, інтегрувати інноваційні методики та активізувати співпрацю з іноземними партнерами. Запровадження таких підходів також сприятиме розвитку національної економіки та забезпечить високий рівень підготовки кадрів для реалізації ключових інфраструктурних проектів в Україні.

Список використаних джерел

1. Гнатюк, О. О. Інноваційні методи викладання у вищій технічній освіті. // Вісник освіти і науки України, 2023, с.215.

2. Upadhye D. V., Madhe D. S., Joshi D. A. Project Based Learning as an Active Learning Strategy in Engineering Education. *Journal of Engineering Education Transformations*. 2022. P. 18–24. URL: <https://doi.org/10.16920/jeet/2022/v36is1/22169>

3. Опушко Н. Дуальна освіта в університетах німецькомовних країн Європи. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. Т. 67. С. 137–150. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-67-137-150>

4. Стратегія Розвитку Вищої Освіти В Україні на 2021–2031 роки // Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

5. Соціально-психологічний супровід професійного становлення майбутніх фахівців в умовах пандемії. О Сковира, Р Калениченко, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2021. <http://visnyk.nuou.org.ua/issue/view/18363/11330>

6. Impact of Artificial Intelligence in Students' Learning Life. S Raja, D Joel Jebadurai, Lavrik Ivan, Rudenko V Mykola, Kalenychenko Ruslan, P Reznik Nadiia. AI in Business: Opportunities and Limitations: Volume. Springer Nature Switzerland. 23-17

7. Професійний відбір та професійний добір у профорієнтаційній роботі. Р Калениченко, А Коханець, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2022. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/262677>

УДК 159.9 : 37

Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Петренко Анастасія Русланівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ЕП-22

Київського національного університету

будівництва і архітектури

МОТИВАЦІЯ БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний світ настільки складний, що традиційні маркетингові методи та інструменти вже не в змозі задовольнити потреби споживачів на ринку. І бізнес стає все більш підприємницьким. Але не всі, хто хоче створити власний бізнес, усвідомлюють, що підприємництво – це не тільки про гроші, це ціле мистецтво, яке піддається освоєнню далеко не кожному.

Програє на ринку звичайний бізнесмен, який ставить за мету отримання прибутку і використовує застарілі конкурентні інструменти. Натомість є новатори та підприємці, які провокують, експериментують і загрожують стабільності нормальних форм бізнесу. Вони керуються змінами в поведінці споживачів, усвідомленням нових способів мислення та перспектив. Тому створення конкурентоспроможного бізнесу вимагає використання мотиваційних важелів, які сприяють підвищенню якості та ефективності роботи підприємств, співробітників і осіб з бізнес-оточення компанії.

Перехід людини зі статусу найманого працівника у статус бізнесмена активізується процесом, який психологи позначають як мотивацію.

Мотивацією називають сукупність спонукань, що викликають активність індивіда і направляють його до певного виду діяльності [1].

Активний розвиток підприємництва є необхідною умовою забезпечення сталого економічного розвитку в ринковій економіці. Це головна засада для формування ефективного конкурентного середовища, підвищення якості життя та сприяння науково-технічному прогресу [2].

Хоча підприємницька діяльність найбільш схожа на діяльність менеджерів, багато досліджень вказують на відмінності між цими видами діяльності. Науковці виділяють деякі характеристики, які відрізняють підприємницьку діяльність від управлінської: стратегічний характер цілей діяльності, здатність до інновацій, ризик, економічна свобода і незалежність, висока відповідальність перед суспільством (матеріальна, правова, моральна) за результати власної діяльності [3].

За результатами порівняння соціально-психологічних характеристик підприємців і менеджерів основні відмінності спостерігаються за такими характеристиками:

- Стратегічна орієнтація: Підприємці орієнтуються на нові можливості, менеджери – на використання наявних ресурсів.
- Виконання плану: підприємці зосереджені на швидких результатах, менеджери на довгостроковій перспективі.
- Залучення ресурсів: Підприємці використовують ресурси в кілька етапів, менеджери використовують ресурси в один крок.
- Організаційна структура: Підприємці віддають перевагу горизонтальним структурам, заснованим на неформальних зв'язках, тоді як менеджери віддають перевагу формалізованим ієрархічним структурам.

Основні чинники мотивації до підприємництва:

Гроші та премії;	Прагнення до незалежності;
Матеріальне благополуччя;	Невдоволення соціальним статусом;
Сім'я та сімейні традиції;	Сімейний розлад;
Безробіття;	Бажання згуртувати команду однодумців;
Бажання самовираження;	Оригінальні ідеї та винаходи;
Самопошук;	Відсутність бажання працювати на тимчасовій основі;
Політичні інтереси;	Прагнення до самоповаги.
Моральне задоволення;	
Громадський тиск;	

Підприємницька мотивація настільки сильна і складна, що більшість економічно орієнтованих компаній заохочують включення менеджерів до складу засновників цих компаній. Подібні норми запроваджено і у вітчизняній практиці. Це означає, що керівництво реформованої компанії має пріоритетні та фіксовані права на частину акцій та інших цінних паперів новоствореної компанії. Головним мотивом підприємця є бажання отримати прибуток. Проте в умовах ринкової економіки та правової держави реалізувати цю вимогу можна лише шляхом задоволення потреб споживачів.

Підприємницька діяльність ґрунтується не лише на підприємницьких, а й на споживчих мотивах. Мотивація споживачів базується на потребах людей.

Потреби – це необхідність чогось, бажання володіти певними речами, відчуття нестачі, якщо бажання залишається незадоволеним [1].

Зазвичай ці потреби знаходяться в ієрархічній піраміді А. Маслоу.

Перша група потреб, за А. Маслоу, – фізіологічні (біологічні) потреби, і їх мета – задовольнити нагальну потребу людини в їжі, сні, відпочинку, статевій активності та ін. Ці потреби є надзвичайно важливими, але як тільки вони задовольняються, сила їх відразу різко слабшає. Якщо ви голодні, то будете думати тільки про їжу, але коли ви наїлися, тоді вам захочеться ще чогось іншого, наприклад почитати новини, подивитися фільм або зайнятися вивченням останніх змін у курсі валют, що є важливим у сфері бізнесу (потреба в інформації).

Друга група – потреби в безпеці та стабільності – включає в себе впевненість у завтрашньому дні для забезпечення власного майбутнього, панування відчуття, що вам ніщо не загрожує тощо. На цій потребі, наприклад, заробляють страхові компанії, виробники сейфів і сталевих дверей, а також численні охоронні агентства.

Третя група потреб – у любові та належності до групи – на сьогодні часто залишається незадоволеною. Багато людей, бажаючи любові і прихильності, одночасно бояться цих почуттів. Вони не знають, як домогтися любові, і намагаються використовувати найбільш прості способи: жінки йдуть шляхом підвищення зовнішньої привабливості, а чоловіки – створюючи зовнішній антураж своєї значущості. У сфері бізнесу – це може бути потреба в належності до певного кола чи перехід до більш високого рівня та значущості власної підприємницької організації.

Четверта група – потреба в повазі та визнанні, в яку входить комплекс потреб, які можна розділити на дві підгрупи:

а) прагнення до свободи і незалежності, бажання бути сильним, компетентним і впевненим у собі;

б) бажання володіти високою репутацією, прагнення до престижу, високого громадського статусу та влади.

П'ята група – потреба в новизні, прагнення до отримання повної інформації. Сюди також належить потреба щось знати і вміти.

Шоста група потреб полягає у прагненні до ризику, пригод і подолання труднощів. На цій групі потреб заробляють виробники туристичного спорядження та обладнання для підводного спорту.

Сьома група – потреба в красі і гармонії. Люди, у яких вона є переважаючою, стають поетами, музикантами і художниками.

Варто зазначити, що тільки по одному предмету торгівлі (не знаючи покупця) буває важко зрозуміти, яку потребу цей товар задовольняє. Так, ювелірні прикраси можуть купуватися жінкою для того, щоб залучати чоловіків (потреба в любові), щоб показати свою «крутизну» (потреба в повазі та престижі), або просто тому, що вони надзвичайно сподобалися жінці (потреба в красі).

У деяких різновидах класифікації потреб, за А. Маслоу, п'ята, шоста та сьома потреби не описані (пропущені), але вершиною піраміди та вищою потребою є потреба в самореалізації – бажання робити те, що тобі подобається, до чого ти маєш здібності, талант, хист і у чому ти будеш дійсно на висоті та досягнеш найвищих результатів. [1].

Список використаних джерел

1. Психологія бізнесу: навч. посібник / Р.А. Калениченко, А.С. Коханець, О.О. Нежинська. – Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. – 270 с.
2. Мотиваційний механізм розвитку підприємницької діяльності в економіці України: монографія / Л. В. Проданова, О. В. Котляревський; Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси: Видавець Пономаренко Р.В., 2019. – 240 с.
3. Мотивація підприємницької діяльності: монографія / Л.М. Карамушка, Н. Ю. Худякова. – К.-Львів: Сполом, 2011. – 208 с.
4. Особливості організації професійно-психологічного відбору спеціалістів до діяльності в складних та екстремальних умовах Р Калениченко, А Коханець, М Берташ – Вісник Національного університету оборони України, 2022. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/256375>

Калениченко Руслан Арсенович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;

Рожко Тетяна Сергіївна,
здобувач вищої освіти академічної групи МО-22-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА СУБ'ЄКТАМ БІЗНЕСУ

Значення психологічної допомоги в бізнесі: Сучасне бізнес-середовище характеризується високою динамічністю та невизначеністю, що призводить до зростання рівня стресу серед підприємців і керівників. Психологічна підтримка сприяє покращенню емоційного стану та підвищенню ефективності управління.

Основні форми психологічної допомоги: До ключових форм психологічної допомоги для суб'єктів бізнесу належать індивідуальне та групове консультування, коучинг, психологічні тренінги, а також корпоративні програми підтримки ментального здоров'я.

Вплив на емоційне здоров'я: Психологічна допомога є важливим інструментом для запобігання емоційного вигорання серед підприємців та працівників, допомагає знижувати рівень тривожності та підвищує психологічну стійкість до стресових факторів.

Роль психологічної підтримки у розвитку лідерських навичок: Психологічне консультування та коучинг допомагають лідерам бізнесу краще зрозуміти власні сильні та слабкі сторони, а також сприяють розвитку емоційного інтелекту, що важливо для ефективного управління командами.

Покращення комунікації в організаціях: Психологічна допомога допомагає покращити комунікацію між співробітниками та керівниками, сприяючи створенню здорової робочої атмосфери, що позитивно впливає на загальну продуктивність компанії.

Корпоративні програми ментальної підтримки: Інтеграція програм психологічної допомоги в компанії допомагає створити середовище, де працівники можуть звернутися за допомогою у випадку стресу або конфліктів, що підвищує їхню лояльність і задоволеність роботою.

Важливість превентивних заходів: Психологічна допомога також є важливою для запобігання кризам у бізнесі, коли своєчасне втручання психолога або коуча може допомогти уникнути конфліктів, знизити рівень стресу та покращити робочі процеси.

Приклади успішного застосування психологічної допомоги: Багато провідних компаній інтегрують програми підтримки ментального здоров'я як частину своєї стратегії управління персоналом, що дозволяє знижувати плинність кадрів, покращувати робочий клімат і досягати вищих показників ефективності.

Виклики в наданні психологічної допомоги: Не всі компанії готові визнавати важливість психологічної підтримки через недостатню обізнаність або страх додаткових витрат, проте довгострокові результати свідчать про її позитивний вплив.

Список використаних джерел

1. Атаманчук, Л. М. Психологія управління: Навчальний посібник. – Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. – 256 с.
2. Воропай, Т. І. Психологічна підтримка в сучасному бізнесі: теорія та практика. – Харків: Фоліо, 2019. – 312 с.
3. Занудна, Л. О. Коучинг та менторство в управлінській діяльності: сучасні підходи. – Київ: Академія, 2020. – 284 с.
4. Іванов, М. В. Психологічний клімат в організації: діагностика та корекція. – Львів: Палітра, 2017. – 245 с.
5. Крайник, О. С. Роль психологічної підтримки у підвищенні ефективності бізнес-процесів. // Менеджмент в Україні, №3 (2021). – С. 45-51.
6. Volonterstvo v sotsialniy roboti [Volunteering in social work] RA Kalenyuchenko - Kyiv: KyMU.[in Ukrainian], 2008. <http://surl.li/xwpcov>
7. Соціально-психологічний супровід професійного становлення майбутніх фахівців в умовах пандемії. О Сковира, Р Калениченко, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2021. <http://visnyk.nuou.org.ua/issue/view/18363/11330>

УДК 159.9 : 37

Калениченко Руслан Арсенович,
*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*
Угольніченко Віктор Олегович,
*здобувач вищої освіти групи МО-22-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

КУЛЬТУРА ТА ЕТИКА БІЗНЕСУ

Культура та етика бізнесу є одними з найважливіших аспектів сучасного підприємництва, особливо в умовах глобалізації та зростаючої конкуренції. Бізнес, що дотримується етичних стандартів, користується довірою клієнтів, партнерів та суспільства загалом, що забезпечує йому довготривалий успіх та стабільний розвиток.

Культура бізнесу визначається цінностями, нормами та правилами, які приймаються в організації та впливають на її поведінку. Ці елементи формують основу для створення позитивної репутації та стійкого розвитку бізнесу. Важливим є те, що культура бізнесу не лише визначає внутрішні відносини в компанії, а й регулює її зовнішню діяльність, взаємодію з клієнтами та партнерами.[1]

Цінності компанії: Цінності є основою будь-якої організації. Вони визначають підходи до прийняття рішень, взаємодію між працівниками та відносини з зовнішнім середовищем. Наприклад, компанії, які цінують прозорість та відкритість, створюють надійну репутацію на ринку.

Етичні стандарти: Етичні норми в бізнесі сприяють дотриманню законодавства, захисту прав споживачів та забезпеченню рівних умов для всіх учасників ринку. Компанії, що дотримуються високих етичних стандартів, здобувають більшу довіру з боку суспільства та підвищують свою конкурентоспроможність.

Етика бізнесу включає дотримання моральних принципів, соціальної відповідальності та захисту прав усіх учасників бізнес-процесу. Вона також передбачає відкритість і прозорість у діяльності компанії.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ): КСВ є однією з ключових складових етики бізнесу. Вона передбачає відповідальність

компанії не тільки перед власниками та акціонерами, але й перед суспільством у цілому. Це включає екологічні ініціативи, підтримку місцевих громад та розвиток людського капіталу.

Етичне лідерство: Лідери компанії мають бути прикладом для своїх співробітників. Етичне лідерство включає в себе не тільки управління на основі моральних принципів, але й розвиток етичної культури серед працівників, що створює умови для довгострокового успіху.

Етичні дилеми: У процесі ведення бізнесу часто виникають ситуації, коли доводиться вибирати між комерційною вигодою та етичними нормами. Прийняття рішень, що не порушують етичних принципів, допомагає підтримувати позитивний імідж компанії та запобігає репутаційним ризикам.[2]

Культура та етика бізнесу є важливими факторами, що впливають на успіх компанії. Дотримання етичних стандартів забезпечує не тільки стабільний розвиток організації, але й створює позитивний імідж, що підвищує її конкурентоспроможність. Етика та культура бізнесу також сприяють встановленню довгострокових відносин з клієнтами та партнерами, забезпечуючи компанії стійкість у довгостроковій перспективі.[3]

Список використаних джерел

1. Базілевич В.Д. Бізнес-етика: навчальний посібник. – Київ: Знання, 2015. – 320 с.
2. Федоренко О.А. Основи етики бізнесу: підручник. – Київ: Вид. КНУ, 2020. – 312 с.
3. Деркач М.М., Петрович О.С. Етика в бізнесі та корпоративна соціальна відповідальність: теоретичні та практичні аспекти. – Харків: Харківський національний економічний університет, 2019. – 210 с.
4. Етичні кодекси поведінки в контексті формування ментальності військовослужбовців та протидії гендерній дискримінації. Військова освіта. № 1 (39) 2019 <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/178552>
5. Соціально-психологічний супровід професійного становлення майбутніх фахівців в умовах пандемії. О Сковира, Р Калениченко, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2021. <http://visnyk.nuou.org.ua/issue/view/18363/11330>

УДК 159.9 : 37

*Калениченко Руслан Арсенович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

*Ушкаленко Вікторія Володимирівна,
здобувач вищої освіти академічної групи МО-22-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ДІЛОВИЙ ЕТИКЕТ ЯК ОСНОВА ПОВЕДІНКИ У БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

Діловий етикет — це сукупність правил і норм поведінки, які визначають стандарти спілкування та взаємодії в бізнес-середовищі. Він є основою ефективного комунікації та допомагає встановлювати і підтримувати ділові стосунки[1].

Дотримання етикету позитивно впливає на імідж компанії та її представників, сприяє зміцненню довіри серед партнерів і клієнтів.

Поважність, пунктуальність, чітке вираження думок, вміння слухати та враховувати інтереси співрозмовника. Важливою є також зовнішня презентація — дрес-код, манери та поведінка.

Правила ділового етикету можуть відрізнитися в різних країнах та культурах, тому важливо враховувати специфіку локальних норм при міжнародній співпраці[2].

Важливість вибору відповідного каналу комунікації (листи, дзвінки, зустрічі), манера висловлювання, а також чіткість і логічність повідомлень.

З розвитком технологій правила етикету поширюються на електронну пошту, соціальні мережі та відеоконференції. Важливим є дотримання етики в онлайн-взаємодіях.

Здатність зберігати професійність та етикет під час конфліктів або критичних моментів є важливим елементом успішного бізнес-спілкування.

Успішні бізнес-лідери дотримуються високих стандартів етикету та етики, що допомагає їм підтримувати позитивний мікроклімат в колективі і досягати високих результатів[3].

Список використаних джерел

1. Білоусова Л. І. Етика ділових відносин. – Київ: КНЕУ, 2018. – 240 с.

2. Гриньова В. М., Карпенко В. П. Етика та етикет у ділових стосунках. – Харків: Фоліо, 2020. – 180 с.
3. Шевченко О. В. Міжнародний діловий етикет. – Київ: Либідь, 2021. – 270 с.
4. Етичні кодекси поведінки в контексті формування ментальності військовослужбовців та протидії гендерній дискримінації. Військова освіта. № 1 (39) 2019 <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/178552>
5. Volonterstvo v sotsialniy roboti [Volunteering in social work] RA Kalenychenko - Kyiv: KyMU.[in Ukrainian], 2008. <http://surl.li/xwpcov>

УДК 159.9 : 37

Калениченко Руслан Арсенович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Фараон Владислава Володимирівна,
здобувач вищої освіти академічної групи МО-22-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Жінки менш представлені в підприємницькій діяльності, ніж чоловіки, що може бути пов'язано з соціальними та культурними стереотипами, а також обмеженим доступом до ресурсів. Жінки-підприємниці стикаються з труднощами при залученні інвестицій, оскільки інвестори частіше віддають перевагу чоловічим стартапам через стереотипи щодо управлінських якостей жінок.

Також існують гендерні відмінності у виборі сфер бізнесу. Жінки частіше займаються підприємництвом у соціально орієнтованих секторах, таких як освіта, охорона здоров'я або послуги, тоді як чоловіки більше представлені в технічних і виробничих галузях. Крім того, жінки мають менш розвинені бізнес-мережі, що може впливати на їхні можливості для зростання та доступу до ресурсів.

Важливим фактором є баланс між роботою та сім'єю. Жінки частіше стикаються з викликами щодо поєднання сімейних обов'язків з веденням бізнесу, що може знижувати їхню конкурентоспроможність. Їхні підприємницькі мотивації також відрізняються: жінки частіше починають бізнес через прагнення до особистого розвитку, незалежності або вирішення

соціальних проблем, тоді як чоловіки можуть більше орієнтуватися на фінансові вигоди та зростання.

Недостатня кількість програм, спеціально спрямованих на підтримку жінок у бізнесі, ускладнює їхній розвиток і масштабування. Жінки також стикаються з упередженнями та дискримінацією на етапі переговорів або укладення договорів. Ці бар'єри можуть обмежувати їхні можливості у бізнесі.

Існує різниця в стилі управління: жінки-підприємці часто мають демократичний стиль управління, тоді як чоловіки схильні до авторитарного підходу, що впливає на організаційну культуру компаній. Незважаючи на всі виклики, багато жінок демонструють високу ефективність у підприємництві, особливо в інноваційних та соціальних секторах, що свідчить про потенціал для подальшого зростання жіночого підприємництва.

Список використаних джерел

1. Жигікас О. В., Полякова Н. О. Ризики та можливості у підприємницькій діяльності: практичний підхід до управління. // Вісник економічної науки України, 2020, 3(42), 45-51. URL: <https://visnyk-eco.com.ua/issue42>

2. Портер М. Конкурентна стратегія: методика аналізу галузей і конкурентів. – Київ: Вид-во “Основи”, 2012.

3. Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг менеджмент. – Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2019.

4. Лауніус Д. Бізнес-планування: аналіз ринку стратегія зростання та управління ризиками. – Харків: Видавництво “Фоліо”, 2021.

5. Федоренко В. Г., Захарова В. В. Стратегічне планування бізнесу в умовах нестабільного ринку. // Бізнес Інформ, 2018, 10, 112-117. URL: <https://business-inform.net>

6. Етичні кодекси поведінки в контексті формування ментальності військовослужбовців та протидії гендерній дискримінації. Військова освіта. № 1 (39) 2019 <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/178552>

7. Volonterstvo v sotsialniy roboti [Volunteering in social work] RA Kalenychenko - Kyiv: KyMU.[in Ukrainian], 2008. <http://surl.li/xwpcov>

8. Соціально-психологічний супровід професійного становлення майбутніх фахівців в умовах пандемії. О Сковира, Р Калениченко, М Берташ - Вісник Національного університету оборони України, 2021. <http://visnyk.nuou.org.ua/issue/view/18363/11330>

УДК 378.147

*Калениченко Руслан Арсенович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Червяк Юлія Дмитрівна,
здобувач вищої освіти академічної групи ПУА-23
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ

Професійно-технічна освіта - складова системи освіти України, що є комплексом педагогічних і організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Здобувається у професійно-технічних навчальних закладах. Професійно-технічна освіта забезпечує здобуття громадянами професії відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей, а також допрофесійну підготовку, перепідготовку, підвищення їх кваліфікації [2].

Україна, вступивши до третього тисячоліття, розбудовує національну систему освіти. Основними пріоритетами в модернізації системи освіти є її демократизація, підвищення фундаментальності, використання найновіших технологій навчання, інтеграція різних форм і систем навчання. Стратегічним завданням державної освітньої політики в Україні є конкурентний вихід української освіти на ринок світових освітніх послуг, поглиблення міжнародного співробітництва. Освіта є основою соціального, політичного, економічного, духовного а культурного розвитку суспільства.

В Україні в умовах реформування усіх суспільних інститутів та завершального етапу децентралізації влади все гостріше постає проблема із забезпеченням регіональних ринків праці висококваліфікованими робітничими кадрами. Адже ефективним результатом виконання саме цієї умови є не лише задоволення попиту та сучасних вимог роботодавців в регіоні, стабілізації ринку праці, а й забезпечення добробуту країни в цілому.

3 дня становлення України, як незалежної та суверенної держави, ця проблема поміж інших суспільних проблем займала значне місце. А її

вирішенню завжди приділялася пильна увага. Упродовж останнього десятиріччя Державна аудиторська служба України неодноразово наголошували на наявності низки проблем щодо підготовки робітничих кадрів.

Зокрема, основною з яких була недостатність фінансування закладів профтехосвіти, які й повинні забезпечувати належну підготовку робітничих кадрів. Як наслідок, відсутність осучаснення матеріально-технічної бази таких закладів, що своєю чергою спричинило дисбаланс між вимогами роботодавців та спроможністю «новоспечених» кваліфікованих робітників до виконання поставлених роботодавцем завдань.

Наголошували вказані фінансові органи на прорахунки при формуванні і державного замовлення на підготовку і випуск робітничих кадрів, а саме: формальний підхід до визначеної державою процедури формування потреби у робітничих кадрах; неефективний розподіл державного замовлення між закладами профтехосвіти, в частині використання ресурсу акредитованих вищих професійних училищ і центрів професійної (професійно-технічної) освіти, мета яких є підготовка робітників високого рівня кваліфікації з технологічно складних, наукоємних професій і спеціальностей, на підготовку кваліфікованих робітників з робітничих професій простої і середньої технологічної складності, обсяг замовлення яких у цих закладах становив понад 50% замовлення.

Залишається проблемою і підготовка кадрів за інтегрованими професіями, оскільки регіональне замовлення до навчального закладу доводиться в розрізі напрямів економічної діяльності та надалі розподіляється ним самостійно без урахування потреби у підготовці кадрів за певною спеціальністю, яка надавалася на погодження до регіональних рад професійної (професійно-технічної) освіти, що своєю чергою також призводить до зарахування на навчання понад доведені обсяги регіонального замовлення [1].

Оптимальна інтегрованість ПТО в існуючий соціально-економічний простір та сучасну модель регіонального ринку праці є головною передумовою й важливим засобом забезпечення її ефективного функціонування відповідно до загальнонаціональних інтересів держави та інтересів різних соціально-економічних верств населення.

Перспективи професійно-технічної освіти включають кілька ключових напрямів, які сприяють її розвитку та модернізації.

По-перше, це інтеграція нових технологій, що передбачає використання цифрових інструментів та онлайн-платформ для навчання. Це дозволяє студентам отримувати знання та навички в зручний для них час та темп.

По-друге, важливим аспектом є партнерство з бізнесом. Співпраця з компаніями допомагає забезпечити актуальні навички та знання, необхідні на ринку праці. Це включає організацію стажувань та практик, а також розробку навчальних програм у співпраці з бізнесом.

Третій напрямок – глобалізація освіти. Це обмін досвідом та програмами з іншими країнами, участь у міжнародних дослідницьких проектах та конференціях. Такий підхід дозволяє інтегрувати найкращі світові практики у навчальний процес.

Четвертий аспект – індивідуалізація навчання. Це розробка персоналізованих навчальних планів, що враховують інтереси та здібності кожного студента, а також надання індивідуальних наставників для підтримки професійного розвитку та кар'єрного зростання [3].

Професійно-технічна освіта в Україні стикається з низкою викликів, серед яких застаріла матеріально-технічна база, недостатнє фінансування, а також невідповідність навчальних програм сучасним вимогам ринку праці. Водночас, існують значні перспективи для її розвитку. Інтеграція нових технологій, активне партнерство з бізнесом, глобалізація освітніх процесів та індивідуалізація навчання можуть суттєво підвищити якість професійної освіти. Важливою умовою для реалізації цих перспектив є підтримка з боку держави та міжнародних організацій, а також активна участь усіх зацікавлених сторін у процесі реформування системи професійно-технічної освіти. Це дозволить підготувати кваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в умовах сучасного ринку праці та сприяти економічному розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Гребень С.Є. Проблеми та перспективи розвитку професійної технічної освіти в Україні. – URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/437/465>
2. Комісарова Л.О. Перспективи розвитку професійно-технічної освіти в сучасних соціально-економічних умовах – URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9521/1/119-122.pdf>
3. Селецький А. В. Розвиток професійної освіти і навчання в Україні. – URL: https://nmc-pto.dp.ua/doc/2016/2016_09_02_11_04_16.pdf
4. Impact of Artificial Intelligence in Students' Learning Life. S Raja, D Joel Jebadurai, Lavrik Ivan, Rudenko V Mykola, Kalenychenko Ruslan, P Reznik Nadiia. AI in Business: Opportunities and Limitations: Volume. Springer Nature Switzerland. 23-17. <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/4zP0wPw9/>

УДК 159.9 : 37

Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Шапалова Крістіна Олександрівна,

здобувач вищої освіти академічної групи МО-22-1

Київського національного університету

будівництва і архітектури

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ В УКРАЇНІ

В Україні спостерігається тенденція до перегляду навчальних програм відповідно до потреб сучасного ринку праці. Це включає оновлення змісту освіти, інтеграцію нових технологій та врахування потреб галузей, у яких працюватимуть наші випускники міжнародний досвід [1].

Такі країни, як Німеччина, Фінляндія, Канада та Австралія, запровадили моделі дуального навчання, які поєднують теоретичні знання з практичними навичками. Це означає, що випускники краще підготовлені до реальних умов праці.

Цифровізація освіти. Сучасні технології відіграють важливу роль у професійному навчанні [3]. Онлайн-курси, освітні платформи та програми моделювання дозволяють отримати доступ до високоякісного навчання та гнучкості в його проведенні.

Співпраця з компаніями. Успішне професійне навчання вимагає тісної співпраці навчальних закладів і бізнесу. Створюючи стажування та стажування, студенти можуть отримати практичний досвід роботи та покращити свої шанси на працевлаштування [4].

Соціальна відповідальність. Важливим аспектом є виховання у студентів соціальної відповідальності. Освітні програми повинні містити елементи, які сприяють розвитку навичок спілкування, командної роботи та етичного мислення [2].

Виклики та проблеми. Найбільші проблеми включають брак фінансових ресурсів, відсутність фізичної та технологічної інфраструктури для навчальних закладів, а також проблеми з набором кваліфікованих викладачів. Необхідність модернізації інфраструктури та ресурсів залишається.

Перспективи розвитку. Подальший розвиток професійно-технічної освіти в Україні може передбачати запровадження нових освітніх стандартів, активізацію міжнародного співробітництва, розвиток програм обміну студентами тощо [1]. Ці аспекти формують основу для розуміння актуальних питань професійно-технічної освіти в Україні та за її межами.

Психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу:
Сучасні проблеми.

Психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу є важливим елементом побудови ефективного освітнього середовища. Положення стосуються різноманітних аспектів – від методів навчання до психологічної підтримки учнів. Сучасні виклики, що постають перед педагогами та психологами, вимагають нових підходів і стратегій. Сьогодні технології стали невід’ємною частиною освіти. Поява цифрових інструментів, онлайн-курсів і навчальних платформ змінює спосіб надання контенту [2]. Психологи та педагоги повинні навчитися інтегрувати ці технології таким чином, щоб підтримувати, а не перешкоджати процесу навчання.

Сучасні студенти піддаються великому стресу, пов’язаному з навчанням, соціальними мережами та зовнішнім середовищем (пандемії, війни, економічні кризи). Важливо забезпечити емоційну підтримку, таку як стратегії подолання, формування стійкості та емоційного інтелекту. Педагоги повинні виявляти учнів, які потребують допомоги, і бути готовими направити їх до спеціалістів із психічного здоров’я [3]. Психолого-педагогічний супровід включає принципи інклюзивної освіти, коли в одному класі навчаються діти з різними потребами.

Вчителі повинні бути готові реагувати на учнів з особливими освітніми потребами, використовуючи адаптовані методи та підходи. Сучасні виклики вимагають міждисциплінарного підходу до освіти. Педагоги повинні співпрацювати з психологами, соціальними працівниками та іншими фахівцями, щоб забезпечити всебічну підтримку учнів. Це забезпечує повне розуміння потреб студентів і здатність їх задовольняти [1]. Важливим аспектом психолого-педагогічної підтримки є безперервне навчання та підвищення кваліфікації вчителів. Вчителі повинні знати про нові методології, психологічні підходи та технології навчання, щоб ефективно задовольняти потреби своїх учнів. Співпраця між школами та батьками є важливою для успіху учнів. Батьки повинні бути залучені до освітнього процесу та отримувати рекомендації та підтримку педагогів і психологів [4].

Налагодження відкритого діалогу між навчальними закладами та родинами може допомогти покращити результати навчання.

Сучасні підходи до оцінювання мають бути більш гнучкими та орієнтованими на розвиток. Важливо відійти від традиційних форм оцінювання до альтернативних методів, які враховують індивідуальні досягнення, зусилля та прогрес учнів. Психолого-педагогічний супровід освітнього процесу стикається з багатьма проблемами, які потребують коригування та зміни підходу. Надання емоційної підтримки учням, впровадження інклюзивної освіти, підвищення кваліфікації вчителів і активна співпраця з батьками є ключовими способами подолання цих проблем і створення ефективного навчального середовища [5].

Сучасні проблеми інженерної освіти та гуманістичної освіти стали важливими проблемами на тлі швидких технологічних та соціальних змін. Найбільшою проблемою в інженерно-технологічній сфері є те, що освітні програми недостатньо адаптовані до вимог сучасного ринку праці [6]. Багато навчальних закладів стикаються з проблемою застарілих курсів, які не враховують сучасні технології, такі як штучний інтелект, робототехніка та інформаційні системи. Як наслідок, випускники не мають необхідних навичок і мають обмежені можливості на ринку праці. Крім того, негативно впливає на якість підготовки студентів відсутність відповідної матеріально-технічної інфраструктури для проходження практики [6]. У гуманітарній сфері недостатня увага до міждисциплінарності може призвести до проблем. Навчання часто відбувається в рамках окремих предметів, що ускладнює інтеграцію знань і розвиток критичного мислення. Оскільки програми не завжди включають практичні аспекти чи останні дослідження, студенти можуть не отримати достатньої підготовки для аналізу складних соціальних, культурних та економічних питань. Крім того, деякі викладачі гуманітарних дисциплін вважають, що ці предмети є менш актуальними, ніж їхні професійні сфери, що ускладнює залучення студентів [3].

Іншою критичною проблемою є брак ресурсів і фінансування для проведення якісних досліджень і впровадження нових методів навчання. Як інженерним, так і гуманітарним галузям часто бракує інвестицій у лабораторії, сучасні навчальні матеріали та розвиток технологій, що заважає студентам отримати відповідні знання та навички. Важливим є також питання недостатньої підготовки вчителів. Вчителі не завжди мають можливість брати участь у курсах підвищення кваліфікації, що обмежує їх можливості використовувати переваги нових підходів і технологій у навчанні [1]. Більше

того, соціальні зміни, такі як глобалізація та цифровізація, вимагають від учителів адаптації своїх навчальних програм і методів до нових реалій. Йдеться про інтеграцію міжнародного досвіду та використання новітніх технологій у навчальному процесі.

Також важливо розвивати в учнів навички самостійного навчання та критичного мислення, що є дуже важливим з огляду на стрімкий розвиток інформаційного простору. Отже, сучасні проблеми інженерної освіти та гуманістичної освіти різноманітні та вимагають комплексного підходу до їх вирішення. Необхідно переосмислити освітні програми, удосконалити методикку викладання, забезпечити відповідні навчальні матеріали та технічну інфраструктуру, активно залучати викладачів до процесу професійного розвитку. Це дає змогу розвивати випускників, які відповідають вимогам часу та є конкурентоспроможними на ринку праці [6].

Список використаних джерел

1. Офіційні сайти Міністерства освіти: – [Міністерство освіти і науки України](<https://mon.gov.ua>).
2. Наукові статті та дослідження: - Google Scholar; [Наукові статті з професійної освіти](<https://scholar.google.com>).
3. Міжнародні організації: – ЮНЕСКО: [UNESCO – Education](<https://www.unesco.org/en/education>).
4. Експертні звіти: – Світовий банк: [World Bank – Education](<https://www.worldbank.org/en/topic/education>).
5. Блоги та форуми: – Професійні асоціації, такі як European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop).
6. Національні асоціації вищої освіти. Асоціація університетів: universitiesuk.ac.uk.
7. Impact of Artificial Intelligence in Students' Learning Life. S Raja, D Joel Jebadurai, Lavrik Ivan, Rudenko V Mykola, Kalenychenko Ruslan, P Reznik Nadiia. AI in Business: Opportunities and Limitations: Volume. Springer Nature Switzerland. 23-17. <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/4zP0wPw9/>
8. РА Калениченко. Вдосконалення технологій соціально-психологічного супроводу навчально-виховного процесу у ВНЗ/Соціалізація студентської молоді в процесі професійної підготовки: Зб. наук. праць/[Ківенко НВ, Богдановський ІВ, Пилипенко ОІ, Стасюк ВВ, Тарапатова НМ, Калениченко РА, Петухова ІО та інші]; за заг. ред. НВ Ківенко, РА Калениченко - Ірпінь: НУ ДПС, <http://surl.li/ptjiog>
9. Калениченко Р.А., Львовкіна О.Г., Мустафаєв Г.Ю. Врахування сучасних тенденцій педагогічної освіти в соціально-психологічному супроводі професійного становлення майбутніх фахівців // Вісник НУОУ. Збірник наук. праць. – К.: НУОУ, 2019. – Вип. 1 (51). – С. 36–43. <http://surl.li/tgkndj>

УДК 796.03

Капішевський Станіслав Михайлович,

*кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання і спорту*

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Ткаченко Федір Володимирович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24

Київського національного університету

будівництва та архітектури

РОЛЬ ТРЕНЕРА У СТВОРЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ТА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПОРТИВНОЇ КОМАНДИ

Успіх команди залежить не тільки від фізичної та технічної підготовки спортсменів, а й від психологічного середовища, в якому вони функціонують. Тренер відіграє ключову роль у формуванні цього середовища, забезпечуючи ефективну взаємодію між гравцями. Соціально-психологічний клімат впливає на рівень довіри, мотивації, підтримки та співпраці в команді, що напряму позначається на її згуртованості, моральному стані та загальній ефективності.

У сучасних умовах високої конкуренції в спорті тренер повинен володіти не лише професійними знаннями, а й лідерськими навичками, емоційним інтелектом і вмінням створювати сприятливе середовище для розвитку команди. Негативний соціально-психологічний клімат може стати причиною конфліктів, втрати мотивації та навіть емоційного вигорання спортсменів.

Роль тренера у створенні соціально-психологічного клімату та забезпеченні ефективної діяльності спортивної команди є ключовою. Тренер не лише відповідає за фізичну і технічну підготовку спортсменів, але й формує атмосферу в команді, яка сприяє продуктивній взаємодії та досягненню високих результатів. Соціально-психологічний клімат команди — це сукупність відносин між її учасниками, яка визначає емоційний стан, настрої і загальну ефективність колективу [3].

Одним із важливих завдань тренера є побудова довірчих відносин із кожним спортсменом і всередині команди. Тренер має бути чутливим до емоційних потреб своїх підопічних, допомагати їм у вирішенні особистих та міжособистісних конфліктів. Збалансована комунікація між тренером та

спортсменами дозволяє зменшити напругу, підвищити мотивацію і сприяє позитивному настрою на тренуваннях та змаганнях [1].

Тренер також виконує роль лідера, який задає тон командній роботі та формує спільні цінності й мету. Він мотивує спортсменів до спільної праці, розвитку командного духу та взаємної підтримки. Важливо, щоб тренер визначив чіткі цілі для команди та кожного окремого гравця, створюючи відчуття спільної відповідальності за результат. Це допомагає підтримувати високий рівень залученості та мотивації.

Окрім лідерства, тренер повинен бути посередником у вирішенні конфліктів, які можуть виникати в команді. Ефективне вирішення конфліктів є критичним для підтримки здорового соціально-психологічного клімату, адже будь-які напружені ситуації можуть негативно вплинути на загальну ефективність команди. В цьому процесі важливими є вміння тренера виявляти потенційні проблеми на ранніх етапах та сприяти їх конструктивному вирішенню [2].

Стратегія тренера також включає розвиток індивідуальних та групових психологічних якостей спортсменів, таких як самодисципліна, стійкість до стресу та здатність співпрацювати. Психологічна підтримка спортсменів, особливо під час складних змагань або після невдач, допомагає їм швидше відновлюватися та залишатися мотивованими для досягнення наступних цілей [2].

Тренер відіграє ключову роль у формуванні соціально-психологічного клімату та забезпеченні ефективності роботи спортивної команди.

Тренер має враховувати потреби своїх підопічних, уміти вирішувати конфлікти та підтримувати кожного спортсмена в процесі особистісного і професійного розвитку. Його здатність мотивувати команду, формувати почуття відповідальності та підтримувати позитивну атмосферу є ключовими факторами для досягнення високих результатів. Від компетентного, психологічно обґрунтованого підходу тренера значною мірою залежить успіх команди [3].

Тренер відіграє ключову роль у формуванні соціально-психологічного клімату та забезпеченні ефективності роботи спортивної команди. Він відповідає не лише за фізичну підготовку спортсменів, а й за створення атмосфери довіри, підтримки і згуртованості в команді. Позитивний соціально-психологічний клімат сприяє кращій взаємодії між гравцями, підвищенню їхньої мотивації та досягненню спільних цілей.

Тренер має враховувати потреби своїх підопічних, уміти вирішувати конфлікти та підтримувати кожного спортсмена в процесі особистісного і професійного розвитку. Його здатність мотивувати команду, формувати почуття відповідальності та підтримувати позитивну атмосферу є ключовими факторами для досягнення високих результатів. Від компетентного, психологічно обґрунтованого підходу тренера значною мірою залежить успіх команди.

Список використаних джерел

1. Оксенюк, І. (2017). Значення факторів психологічної сумісності у взаємовідносинах між тренером та гравцями футбольної команди. *Нова педагогічна думка*, 3(91), 71–73.
2. Шамич О.М., Сердюк Л.З., Іваннікова Г.В. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості. Навчальний посібник К.: КНУБА, Талком, 2023. URI <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/11416>
3. Олійник Н.А., Войтенко С.М. Психологічні особливості спортивної діяльності: Монографія. – Вінниця: ВНАУ, 2020. – 240 с.

УДК 796.03

Канішевський Станіслав Михайлович,
кандидат педагогічних наук, професор,

*професор кафедри фізичного виховання і спорту,
Київського національного університету
будівництва та архітектури;*

Шпильовий Володимир Іванович,
*здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24
Київського національного університету
будівництва та архітектури*

ВПЛИВ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ НА СТИЛЬ ПОВЕДІНКИ В СИТУАЦІЇ КОНФЛІКТУ

Актуальність теми обумовлена зростаючою роллю психологічних факторів у спорті, особливо серед молодих спортсменів, які знаходяться на етапі формування своєї особистості та спортивної кар'єри. У сучасному спорті конфліктні ситуації можуть виникати як між спортсменами та тренерами, так і між самими членами команди, що значно впливає на загальний рівень взаємодії та командної ефективності. Юні спортсмени через свою емоційну незрілість часто виявляють різні стилі поведінки в конфліктних ситуаціях, що можуть відображати їхні особистісні риси, такі як рівень самоконтролю,

агресивність, комунікативні навички, а також рівень розвитку стресостійкості. Оскільки конфлікти є невід'ємною частиною будь-якого колективу, важливо досліджувати, як саме особистісні якості впливають на вибір стратегії розв'язання конфлікту (співпраця, уникнення, компроміс тощо). Це дає можливість тренерам і психологам працювати над розвитком емоційної стійкості та навичок конструктивного вирішення конфліктів у молодих спортсменів.

Юність – це важливий етап становлення людини, що лежить між дитинством і дорослим життям. Він характеризується розвитком самосвідомості, формуванням світогляду, вибором професійного шляху та підготовкою до самостійного життя. Центральне місце в цьому процесі займає "Я-концепція" – відносно стійка система уявлень про себе, яка є унікальною для кожної особистості і впливає на те, як людина взаємодіє з оточенням і ставиться до себе.

Кожна людина має набір уявлень про себе: якою вона є зараз, якою бачить себе в майбутньому і якою була в минулому. Для юнацького віку особливо характерна спрямованість на майбутнє. Взаємозв'язок між "Я-концепцією" і соціалізацією є двостороннім: уявлення про себе впливають на адаптацію до суспільства, а соціальне оточення, у свою чергу, сприяє розвитку цієї концепції. Те, як юнака сприймають інші (батьки, однолітки тощо), його самоаналіз, соціальні цінності, очікування та ідеали, а також досвід соціальної взаємодії, зокрема в конфліктних ситуаціях, відіграють важливу роль у формуванні його "Я-концепції" [2].

Поведінка юних спортсменів у конфліктних ситуаціях тісно пов'язана з їхніми особистісними якостями, що формуються під впливом різних факторів, таких як соціальне оточення, виховання, особистий досвід та тренувальний процес. У спортивному середовищі конфлікти можуть виникати як між гравцями, так і між спортсменами та тренерами або іншими учасниками команди. Важливо, щоб юні спортсмени вміли ефективно реагувати на конфлікти, оскільки це впливає на їхнє психологічне благополуччя, міжособистісні відносини та спортивні досягнення.

Юні спортсмени з високою самооцінкою і впевненістю у власних силах часто виявляють активний і рішучий підхід до вирішення конфліктів. Вони схильні до більш асертивної поведінки, де важливо відстояти власну думку, водночас поважаючи інтереси інших. Спортсмени з низькою самооцінкою можуть уникати конфліктів або підкорятися сильнішим учасникам [1]. Юні спортсмени з високим рівнем емоційної стабільності зазвичай прагнуть

вирішувати конфлікти спокійно і розважливо. Вони здатні контролювати свої емоції та уникати агресивних вчинків. На противагу їм, спортсмени з меншою емоційною стійкістю можуть демонструвати імпульсивність і агресію в ситуаціях конфлікту [2].

Особистісні якості юних спортсменів значною мірою визначають їхню поведінку в конфліктних ситуаціях.

Спортсмени з високою емоційною стійкістю і розвиненими комунікативними навичками частіше обирають конструктивні способи вирішення конфліктів, такі як співпраця чи компроміс. Водночас ті, хто має низький рівень самоконтролю або схильність до агресії, можуть використовувати більш деструктивні стратегії, включаючи уникнення чи протистояння.

Таким чином, розвиток особистісних якостей, таких як самоконтроль, емпатія та навички ефективної комунікації, є важливим завданням у вихованні юних спортсменів, оскільки це сприяє формуванню здорового і конструктивного підходу до вирішення конфліктів у спортивній діяльності.

Крім того, такі якості допомагають юним спортсменам адаптуватися до стресових ситуацій, що є важливим аспектом їхнього розвитку. Вміння ефективно спілкуватися та розуміти інших дозволяє їм будувати довірливі стосунки з тренерами і одноклубниками, що позитивно впливає на командну динаміку.

В результаті, особистісний розвиток юних спортсменів не лише підвищує їхню конкурентоспроможність, але й формує цінності, які можуть бути корисними в інших аспектах їхнього життя, сприяючи загальному формуванню гармонійної особистості.

Список використаних джерел

1. Шамич О.М., Сердюк Л.З., Іваннікова Г.В. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості. Навчальний посібник К.: КНУБА, Талком, 2023. URI <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/11416>
2. Олійник Н.А., Войтенко С.М. Психологічні особливості спортивної діяльності: Монографія. – Вінниця: ВНАУ, 2020. – 240 с.

*Киселевська Світлана Михайлівна,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету*

*будівництва і архітектури;
Коваленко Світлана Вікторівна,
здобувач вищої освіти навчальної групи зФВС-21
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА СПОРТСМЕНІВ-ШАХІСТІВ

Вступ. Шахи – це не лише гра, а й вид спорту, який вимагає високого рівня інтелектуальної та психологічної підготовки. Успішність шахіста значною мірою залежить від його здатності управляти емоціями, концентруватися та адаптуватися до умов змагань.

Метою цієї доповіді є розгляд основних аспектів психологічної підготовки шахістів та виявлення ефективних методів, що допомагають покращити результати та якість гри.

Вклад основного матеріалу. Шахи - це не тільки складна гра, але і боротьба характерів, особистостей та інтелектів. Тому на хід шахової партії діють різноманітні чинники, в залежності від сильних і слабких сторін спортсменів, психологічних особливостей партнерів. І багато проблем, які проявляються в шаховій грі, мають психологічний характер (втрата концентрації уваги, відчуття відповідальності, недооцінка власних сил, переоцінка сил суперника, зниження продуктивності розумової діяльності в умовах цейтноту тощо) [3].

Розглянемо структуру психологічної підготовленості шахіста [2]:

1. Психічна витривалість. У шахах гравці часто стикаються зі стресовими ситуаціями, які можуть впливати на їхню продуктивність. Психічна витривалість є ключовим фактором, що дозволяє спортсменам залишатися зосередженими та приймати правильні рішення навіть у найнапруженіших моментах гри. Вміння управляти своїми емоціями, такими як страх або тривога, є важливим аспектом підготовки.

2. Концентрація та увага. Шахісти повинні бути здатні зосереджуватися протягом тривалих партій. Техніки, такі як медитація і візуалізація, допомагають розвивати концентрацію. Вправи на поліпшення

уваги, такі як «тренування пам'яті», також відіграють важливу роль у психологічній підготовці.

3. *Самооцінка та мотивація.* Адекватна самооцінка допомагає шахістам вірити в свої сили і приймати виклики. Внутрішня мотивація, тобто бажання досягти успіху не лише для виграшу, а й для саморозвитку, є ще одним важливим фактором. Визначення особистих цілей може зміцнити мотивацію та впевненість у собі.

4. *Стратегії управління стресом.* Методи дихальних технік, такі як глибоке дихання, можуть значно знизити рівень тривоги під час партії. Уміння робити паузи та аналізувати ситуацію допомагає зберігати спокій у критичних моментах.

5. *Психологічна адаптація до умов змагань.* Шахісти повинні бути готові адаптуватися до різних форматів турнірів, таких як швидкі шахи чи бліц. Зміна умов може викликати додатковий стрес, тому важливо розробити стратегії, які допоможуть справлятися з цим.

6. *Розробка тактики на основі психологічного портрету суперника.* Вивчення психотипів суперників може стати перевагою під час гри. Психологічні методи, такі як дезорієнтація суперника через нестандартні ходи, можуть суттєво вплинути на результат.

До ефективних методів психологічної підготовки, що допомагають покращити результати та якість гри можна віднести [2]:

1. Психологічні тренінги. Інтерактивні тренінги допомагають шахістам розвивати командну роботу, а також соціальні навички, які можуть бути корисними під час змагань. Групові заняття, на яких гравці обговорюють свої переживання та емоції, можуть знизити рівень стресу.

2. Індивідуальні сесії з психологом. Психологічні консультації є важливими для виявлення і корекції негативних установок. Професійний психолог може допомогти шахісту впоратися з тривогою та страхами, що заважають показувати високі результати.

3. Візуалізація. Техніки візуалізації дозволяють шахістам уявити успішні моменти гри, що підвищує їхню впевненість. Уявлення позитивного образу успіху допомагає зменшити тривогу перед важливими партіями.

Висновки.

1. Психологічна підготовка є невід'ємною частиною тренувального процесу шахістів. Вона дозволяє покращити ігрові результати, а також сприяє розвитку особистості спортсмена.

2. Завдання психологічної підготовки - допомогти шахісту накопичити такий запас волі, який допоможе здобути перемогу над самим собою в найскладніших ситуаціях, коли мислення починають заважати сумніви і страх [1, 2].

3. За регулярної психодіагностики та активній участі спортивного психолога в тренувальному процесі стає можливим облік індивідуальних особливостей спортсмена, формування і розвиток необхідних для перемоги психічних якостей і умінь.

4. Своєчасно визначити особливості психіки і розробити для кожного спортсмена індивідуальний план розвитку здібностей, стратегію передзмагальної і змагальної поведінки. – це теж область діяльності спортивного психолога.

Список використаних джерел

1. Карпов А.М. Шахова гра: психологічний аспект: практичний посібник. Вінниця, Класика. 2019. — 200 с.

2. Кузнецов В.В. Спорт і психологія: основи спортивної психології. — Київ, Наука. 2021. — 280 с.

3. Психологія шахової боротьби. Внутрішній суперник в шаховій боротьбі. Психологічна стійкість до стресу в шахах. URL: <https://ecoohtnadzor31.ru/uk/psihologiya-shahmatnoi-borby-vnutrennii-sopernik-vshahmatnoi-borbe.html>

1. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefca24d>

УДК 355/359:796.015

Киселевська Світлана Михайлівна,

старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Севериненко Артем Андрійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМИ НІПТ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ

Вступ. Фізична підготовка є одним із ключових елементів військової підготовки, оскільки вона безпосередньо впливає на здатність військовослужбовців виконувати бойові завдання у складних умовах. Військові часто стикаються з непередбачуваними фізичними та

психологічними навантаженнями, де важливу роль відіграє витривалість та здатність організму швидко адаптуватися до зміни інтенсивності в роботі. Сучасні виклики вимагають від військовослужбовців не тільки витримки, але й здатності мобілізувати всі ресурси організму в найкоротший час, що дозволяє ефективно реагувати на критичні ситуації.

Програма високо-інтенсивних інтервальних тренувань (high intensity interval training - HIIT) набуває все більшого поширення в галузі фізичної підготовки, зокрема у військовій сфері. Це обумовлено тим, що HIIT дозволяє досягти значних результатів у розвитку фізичної витривалості та сили за відносно короткий проміжок часу. HIIT характеризується інтенсивними фізичними вправами, чергуванням пікових навантажень і короткими періодами відпочинку. Такий підхід до тренувань не тільки покращує кардіо-респіраторні показники, але й сприяє загальному поліпшенню фізичної форми, що є надзвичайно важливим для військовослужбовців.

Мета дослідження полягала у проведенні моніторингу досліджень у сфері використання HIIT у фізичній підготовці та порівнянні ефективності традиційних методів фізичної підготовки військовослужбовців із програмою високо-інтенсивних інтервальних тренувань (HIIT) і виявленні переваг цієї програми як доповнення до існуючих тренувальних методик. Увага також приділялася розробці та адаптації спеціальних HIIT-комплексів, які враховують потреби військовослужбовців, зокрема підвищення витривалості, кардіо-респіраторних можливостей, мобільності та здатності швидко адаптуватися до змін інтенсивності навантажень у польових умовах.

Виклад основного матеріалу. Традиційні методи фізичної підготовки військовослужбовців зазвичай включають тривалі тренування з помірною інтенсивністю, які можуть тривати від 30 до 60 хвилин. Ці програми зосереджуються на поступовому розвитку витривалості та сили. Наприклад, аеробні вправи, такі як біг на довгі дистанції або плавання, часто використовуються для розвитку кардіо-респіраторних можливостей. [1]

У порівнянні з цими методами, HIIT передбачає короткі, але інтенсивні сплески фізичної активності (зазвичай 20-30 секунд), що чергуються з періодами відпочинку або менш інтенсивними вправами. Таке тренування триває від 15 до 30 хвилин, але при цьому забезпечує значно більшу інтенсивність навантаження. Також важливим є можливість об'єднувати їх з силовим навантаженням.

Досліджені матеріали показують, що HIIT може бути принаймні так само ефективним, як і традиційні аеробні тренування для покращення кардіо-респіраторних показників, проте за більш короткий проміжок часу. Так в

розглянутих дослідженнях [2] було виявлено, що показники витривалості в експериментальних групах були вищі за показники контрольних груп.

Крім переваг у розвитку фізичних якостей програми НІТ для військових сприяють:

- Адаптивності до навантажень: НІТ покращує здатність організму адаптуватися до змін навантажень. Це важливо для військовослужбовців, які можуть стикатися з різними фізичними вимогами під час виконання завдань. Дослідження показують, що НІТ збільшує як аеробну, так і анаеробну витривалість, що дозволяє військовим швидше реагувати на зміну обставин.

- Зниженню ризику травм: програми НІТ можуть зменшити ризик травм, оскільки вони включають різноманітні рухи та вправи, що дозволяє зміцнити різні групи м'язів. Порівняно з традиційними тренуваннями, НІТ також зменшує ризик перенапруження, оскільки короткі сплески навантаження чергуються з періодами відпочинку.

- Покращенню психоемоційного стану: військові часто піддаються стресу, тому програми НІТ можуть позитивно впливати на психоемоційний стан. Дослідження показали, що високо-інтенсивні тренування сприяють викиду ендорфінів, що допомагає знижувати рівень стресу та покращує загальне самопочуття.

- Адаптації до військових умов: спеціальні програми НІТ можуть бути адаптовані для врахування специфіки військових завдань, зокрема включати вправи на силу, витривалість і мобільність. Наприклад, програми можуть містити елементи, що імітують бойові ситуації, такі як пересування з вагою, стрільба в русі або евакуація поранених.

Висновок

1. Високо-інтенсивні інтервальні тренування (НІТ) демонструють суттєві переваги в контексті фізичної підготовки військовослужбовців. Завдяки коротким, але інтенсивним сесіям, НІТ дозволяє досягти значних результатів за більш короткий проміжок часу, що є критичним у військових умовах, де час на тренування обмежений. Порівняно з традиційними методами тренувань, НІТ показує вищу ефективність у покращенні кардіо-респіраторних можливостей та загальної витривалості, дозволяючи військовим краще адаптуватися до різких змін навантажень.

2. НІТ сприяє зниженню ризику травм і має позитивний вплив на психологічний стан, що робить його важливим доповненням до стандартних програм підготовки.

3. Адаптація НІТ до специфічних вимог військової служби, таких як розвиток мобільності та реакції на стресові ситуації, дозволяє підвищити

ефективність виконання бойових завдань. Дані досліджень підтверджують, що використання НІТ може суттєво покращити фізичну готовність військовослужбовців за більш короткий час, що робить цю програму актуальною та необхідною у сучасних умовах служби.

Список використаних джерел

1. Платонов В.М. Сучасна система спортивного тренування: підручник/ В.М. Платонов. К.: Перша друкарня, 2021. – 672 с.

2. Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України від 05.08.2021 р. №225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1289-21#n13>

3. Шамич О.М Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

4. Joonas Helén, Heikki Kyörläinen, Tommi Ojanen and others. High-Intensity Functional Training Induces Superior Training Adaptations Compared With Traditional Military Physical Training 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/371968216_High-Intensity_Functional_Training_Induces_Superior_Training_Adaptations_Compared_With_Traditional_Military_Physical_Training

5. Zoran Milanović, Goran Sporiš, Matthew Weston. Effectiveness of High-Intensity Interval Training (HIT) and Continuous Endurance Training for VO2max Improvements: A Systematic Review and Meta-Analysis of Controlled Trials. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26243014/>

УДК 37.035.7

Кисельов Микита Дмитрович,

*аспірант кафедри інформаційних технологій в архітектурі
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Руденко Микола Васильович,

*доцент кафедри професійної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет
будівництва і архітектури*

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ ТА ДИЗАЙНЕРІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ

Почуття краси в архітектурі є ключовим елементом у формуванні естетичної культури майбутніх архітекторів та дизайнерів. Це почуття визначає не лише стиль і форму проєктів, але й сприйняття світу загалом. Під час навчання в університеті важливо закласти основи розуміння краси,

гармонії та пропорцій, які є фундаментальними для будь-якої архітектурної та дизайнерської роботи. Відсутність цієї основи може призвести до втрати зв'язку між архітектурними рішеннями та емоційним впливом на оточення. Освітній процес повинен створювати умови для розвитку естетичного чуття, що ґрунтується на поєднанні історичних знань, творчого мислення і практичного досвіду.

Методологічну і теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні філософські, психологічні, педагогічні ідеї про естетичний розвиток особистості, обумовленість самовизначення особистості широтою і змістом її діяльності (О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, А. Петровський), про центральне місце гуманізму у вихованні та про виховання у колективі (А. Макаренко), про необхідність цілісного підходу до гармонійного і всебічного розвитку особистості та про місце і роль естетичного виховання у цьому процесі (В. Сухомлинський), положення про теорію наукового пізнання, теорію педагогічної та професійної освіти, системний підхід як різнобічний і багатоваріантний спосіб аналізу досліджуваних проблем (І. Блауберг, Т. Львіна, Є. Маркарян та ін.), психолого-педагогічні концепції вітчизняних і зарубіжних учених про особистість (Б. Анан'єв, В. Моляко, Я. Пономар'єв, С. Сисоєва, А. Маслоу та ін.), особистість як активного суб'єкта діяльності й розвитку (І. Зязюн, В. Кремень, М. Каган та ін.), а також особистісно орієнтований, діяльнісний і синергетичний підходи до виховання (І. Бех, В. Рибалка, В. Ягупов та ін.), психолого-педагогічну сутність девіантної поведінки підлітків (М. Алемаскін, С. Белічева, А. Белкін, А. Гонєєв, Л. Зюбін, А. Кочетов, В. М'ясищев, І. Невський та ін.), медичний (психобіологічний) аспект проблеми поведінки підлітків, що відхиляється від норми (А. Гройсман, В. Кашенко, А. Личко та ін.), морально-правовий (кримінологічний) аспект (Б. Алмазов, Г. Міньковський, Д. Фельдштейн та ін.), взаємозв'язок феномена "соціальне сирітство" та девіантної поведінки підлітків (В. Бочарова, Н. Іванова, М. Лазутова та ін.), способи моделювання професійної діяльності (Н. Кузьміна, Н. Тализіна, В. Якунін та ін.), використання тренінгу як засобу професійного навчання педагогів (І. Вачков, Ю. Ємельянов, Н. Клюєва, Г. Ковальов, Л. Петровська та ін.). Крім того, дослідження ґрунтується на розробках особистісного аспекту сприйняття прекрасного у житті і художнього образу в мистецтві (І. Зязюн, О. Семашко, В. Маслов).

Вивчення архітектури минулого дозволяє студентам побачити, як змінювалися естетичні ідеали під впливом соціально-політичних і культурних

змін. Це допомагає сформувати критичне ставлення до сучасних трендів і виробити власне уявлення про красу в архітектурі. Важливо також підкреслювати, що краса в архітектурі не завжди є очевидною і часто потребує глибшого розуміння культурного та історичного контексту.

Мистецтво є невід'ємною частиною процесу формування почуття краси у студентів-архітекторів. Вивчення класичних і сучасних творів мистецтва, а також відвідування виставок і музеїв допомагає студентам розвинути вміння бачити та оцінювати естетичну цінність форм, кольорів і пропорцій. Крім того, важливо підкреслювати, як мистецтво різних епох і стилів вплинуло на розвиток архітектури. Наприклад, художники епохи Відродження, такі як Леонардо да Вінчі та Мікеланджело, часто створювали архітектурні проекти, що поєднували в собі мистецькі та технічні рішення.

Важливим внеском у теорію та практику естетичного виховання було опрацювання мислителями Давнього Сходу проблем творчої оригінальності, поняття майстерності і натхнення, раціонального та емоційного в художньому сприйманні.

Середньовічний естетичний ідеал звертається як до ідеї краси та довершеності, що властиве Богу і світу - його творінню, так і людини, що має безсмертну душу. Живопис і скульптура Середньовіччя відкрили велич високих почуттів людини у тлінному тілі. Безумовно, Середньовіччя збагатило культуру розумінням потреби глибокої уваги до внутрішнього світу людини, до її неповторності та унікальності, особливо це стосується архітектури західної Європи.

Багатство досвіду естетичного виховання молоді в епоху античності повною мірою було успадковано культурною традицією Київської Русі, що дозволило створити ствердити її вагомий авторитет у світі. Характерно чітке визначення Батьківщини, як естетичного ідеалу, стало головним для естетичної думки і практики виховання Київської Русі. Після прийняття християнства на Русі у багатьох історичних пам'ятках знаходять своє місце естетизація релігійного ідеалу і утвердження істинності божественної краси.

Означені підходи до естетичного виховання періоду Київської Русі значною мірою обумовили створення плідної основи естетики та педагогіки Козацької доби. Розвиток української козаччини збігся у часі із західноєвропейським Відродженням, яке стало добою розвитку основних ідеалів гуманізму і краси людини. Однією з основних ідей нового світогляду - гуманізму стала ідея людини, яка сама творить свою долю, здатна до безмежного самовдосконалення. Естетичне виховання гуманісти

розуміли як розвиток людини духовно й фізично, формування високих моральних якостей. Ідеал цілісної, гармонійно розвиненої особистості, який склався в епоху Відродження, слугує метою естетичного виховання молоді в сучасних умовах.

Саме у добу Козаччини відбулося значне збагачення національних виховних традицій, що визначило своєрідний потужний арсенал педагогічних форм, методів, прийомів та засобів естетичного виховання молоді.

Вивчення естетики доби Просвітництва дало можливість зробити правомірний висновок про те, що краса, як категорію естетики, потрібно розуміти не лише як формальну правильність, простоту чи пропорційність. Без різноманітності, яка відповідає принципу доцільності, краса неможлива. В сучасних умовах здійснення естетичного виховання неповнолітніх засуджених у закладах пенітенціарної системи цей фактор повинен враховуватися якнайповніше, а ідея "сродної праці" (Г. Сковорода) – трудової діяльності, що відповідає здібностям та прагненням людини, повинна стати головною умовою життя вихованок як прекрасного, так і морального.

За переконанням Т. Г. Шевченка пізнання прекрасного в результаті естетичного виховання може стати могутнім засобом розвитку самосвідомості людини, сприяти утвердженню в житті ідеалу цілісної людини, уявлення про яку пов'язане з життєвою активністю, зі здатністю долати несприятливі обставини життя, з почуттям власної гідності.

Всебічна програма естетичного виховання, не лише теоретично обґрунтована, а й втілювана в творчості світочех української суспільної думки кінця XIX – початку XX ст., є носієм багатьох плідних ідей, які і понині не втратили своєї об'єктивної значимості і повинні розвиватися на ґрунті сучасних психолого-педагогічних підходів.

В контексті діалектико-матеріалістичної концепції людини послідовне застосування до аналізу духовної культури матеріалістичного пояснення суспільних явищ обумовило погляди основоположників марксизму на природу та специфічні особливості естетичної свідомості, соціально-історичні передумови її формування в різних суспільно-економічних формаціях, соціально-культурні механізми зумовленості рівнем продуктивних сил і виробничих відносин суспільства, його класовою структурою, політичною та ідеологічною надбудовами тощо.

В педагогічній науці минулих десятиліть та на сучасному етапі її розвитку здійснено педагогічні дослідження, які є основою подальшого вивчення питань стосовно виховання майбутніх архітекторів і дизайнерів. Накопичено наукові знання, що слугують теоретичним та практичним підґрунтям дослідження проблем естетичного виховання майбутніх архітекторів і дизайнерів. Напрями аналізу проблем виховання (перевиховання) підлітків є багатовекторними.

Важливо не обмежувати естетичний розвиток студентів лише теоретичними лекціями. Практичні проєкти, в яких студенти створюють власні архітектурні або дизайнерські концепції, дозволяють застосовувати знання на практиці та експериментувати з формами й матеріалами. Викладачі повинні заохочувати студентів до креативних експериментів, але при цьому вчити їх оцінювати естетичну цінність своїх рішень через аналіз пропорцій, гармонії та загального візуального впливу.

Сучасні технології відкривають нові можливості для розвитку естетичного почуття. Студенти можуть використовувати 3D-моделювання та віртуальну реальність для того, щоб експериментувати з архітектурними формами і матеріалами в реальному часі. Такі технології дозволяють майбутнім архітекторам бачити свої проєкти з різних перспектив, аналізувати їхню естетичну та функціональну цінність ще на етапі проєктування. Це значно покращує здатність студентів до критичного оцінювання своїх робіт і допомагає розвивати чуття краси через інтерактивну взаємодію з проєктами.

До основних завдань естетичного виховання в умовах ЗВО належать: розвиток естетичного сприйняття; формування естетичного смаку; розвиток здібності діяти за "законами краси" чи вміння створювати прекрасне у всіх галузях діяльності.

Природа завжди була джерелом натхнення для архітекторів і дизайнерів. Студенти мають розуміти, як природні форми, кольори й текстури можуть бути інтегровані в архітектурні проєкти для створення гармонійного та естетично привабливого середовища. Викладачі можуть організувати екскурсії на природу, щоб студенти мали змогу досліджувати природні ландшафти та аналізувати, як вони можуть бути використані в архітектурі. Наприклад, органічна архітектура, як у роботах Френка Ллойда Райта, демонструє, як архітектурні об'єкти можуть гармонійно вписуватися в природне середовище, створюючи єдність між природою та будівлею. Студенти, які розвивають здатність бачити красу в природі, зможуть ефективніше використовувати ці принципи у своїх архітектурних проєктах.

Отже, формування почуття краси у студентів-архітекторів є багатограним процесом, що поєднує історичні знання, мистецькі впливи, практичну роботу та новітні технології. Завдяки інтеграції цих компонентів у навчальний процес, студенти розвивають здатність створювати не лише функціональні, але й естетично привабливі архітектурні рішення. Важливість цього процесу полягає в тому, що архітектура є частиною нашого середовища, яке впливає на емоційний стан і якість життя. Таким чином, виховання почуття краси під час навчання є критичним завданням, яке забезпечить успіх майбутніх фахівців у створенні гармонійного та естетичного середовища.

Історичний аналіз проблеми естетичного виховання майбутніх архітекторів і дизайнерів уможливив висновок про те, що генеза естетичного виховання проходить стадію передумов, становлення, початку, розвитку як цілісного утворення серед інших духовних явищ. Особливо важливим для ЗВО є стадія розвитку у здобувачів вищої освіти почуття краси в архітектурі і дизайні у поєднанні із екологічним напрямком виховання.

Список використаних джерел

1. Калениченко Р., Кремень Л. Етичні кодекси поведінки в контексті формування ментальності військовослужбовців та протидії гендерній дискримінації // Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. 2019. № 1 (39). С. 150–161

2. Руденко М.В., Рулевська С.М. Естетичне виховання неповнолітніх засуджених дівчат у виховних колоніях як психолого-педагогічна проблема / Роль особистості у формуванні соціальних відносин у сучасному суспільстві. збірник наукових праць / [Калениченко Р.А., Ківенко Н.В., Корольчук М.С., Льовкіна О.Г., Осьодло В.І., Петухова І.О., Тарапатова Н.М. та ін.]; за загальною ред. Ківенко Н.В. Ірпінь : Вид-во Національного університету ДПС України, 2014. С. 244-249

3. Русанівський В. М. *Культура українського народу* : навч. посіб. / В. М. Русанівський, Г. Д. Вервес, М. В. Гончаренко. К. : Либідь, 1994. 272 с.

4. Тарасенко Г. С. Зв'язок естетичного і екологічного виховання та підготовка вчителя / Г. С. Тарасенко // Рідна шк. 2000. № 1. С. 71–74

5. Ушинський К. Д. *Вибрані педагогічні твори* : у 2 т. : пер. з рос. / редкол.: В. М. Столетов [та ін.]. К. : Радянська шк., 1983. Т. 1 : Теоретичні проблеми педагогіки / склав, підготував до друку Е. Д. Днепров ; за ред. О. І. Пискунова [та ін.]. 488 с.

УДК 796

Клименко Тарас Андрійович,

старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту,

Київський національний університет

будівництва і архітектури;

Кулішенко Артур Ярославович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21

Київський національний університет

будівництва і архітектури

ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ І ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА У ФУТБОЛІ

Одним із найбільш важливих розділів удосконалення у футболі є технічна підготовка. Вона визначає рівень майстерності команди в цілому. Чим краще кожен гравець поводить себе з м'ячем і чим майстерніше він володіє ним в будь-якій ігровій ситуації, тим активніше й успішніше складатиметься хід гри для команди за умови, що свої навички футболіст підпорядковуватиме інтересам колективу. Більш підготовлена в технічному відношенні команда при активній грі завжди візьме верх над менш підготовленою. Завдяки високій технічній підготовці команда довше володітиме м'ячем під час гри і, отже, матиме більше шансів для взяття воріт. Слабка в технічному відношенні команда частіше втрачає м'яч і тим самим упускає ініціативу і шанси для взяття воріт [1].

Під технікою футболу звичайно розуміють спосіб виконання рухів. Кожний вид спорту вимагає спеціальної техніки. Вона стосується не тільки спеціальних, потрібних для цього рухів, але й спільних (біг, стрибки і т. д.). В ході матчу футболістам потрібно зупиняти м'яч, вести його, передавати один одному, бити по воротах і т. д. Якщо гравець виконує ці дії недостатньо швидко і неточно, то і команда в цілому витрачає зайві зусилля, що є серйозною перешкодою до досягнення перемоги. Від того, наскільки уміло володіє футболіст всім різноманіттям технічних засобів і як їх застосує, залежить ефективність його дій. Виходячи з цього під технікою футболу потрібно розуміти спосіб виконання всіх рухів, які можуть бути застосовані у грі. Техніка гри у футболі складається з двох основних розділів: техніка гри в нападі і техніка гри в захисті. Вони включають пересування і стрибки, удари по м'ячу, зупинки м'яча, ведення і обведення, фінти, викидання і відбір м'яча, техніку гри воротаря. Технічна майстерність футболіста характеризується

кількістю прийомів, якими він володіє, різноманітністю їх виконання і вмінням виконувати ці прийоми при активній протидії. Освоюючи техніку, футболісти спочатку вчаться виконувати окремі прийоми і їх поєднання. Велике значення має особисте прагнення студентів до занять, їх завзятість тренуванні.

Для сучасного футболіста характерна універсальна технічна майстерність, що виявляється в умінні володіти всіма прийомами нападу і захисту, і особливо тими, які найбільш характерні для його функцій в команді.

Класифікація техніки футболу – це розподіл технічних прийомів на групи за спільними специфічними ознаками. За характером ігрової діяльності в техніці виділяють два розділи: техніка польового гравця і техніка воротаря. Кожний із розділів складається з конкретних прийомів, що виконуються різними способами, які мають свої різновиди і умови виконання.

У футболі поділяють техніку гри польового гравця і техніку гри воротаря. Але на сучасному етапі розвитку футболу, як виявилось, чим більше воротар володіє технікою ще й польового гравця, тим його клас вищий. Володіючи тільки технікою і не маючи хороших фізичних кондицій футболісту буде складно знайти своє місце в колективі. Тому фізична підготовка теж відіграє важливу роль в підготовці футболістів [2].

Список використаних джерел

1. Основи технічної підготовки з футболу на факультативних заняттях. Методичні вказівки / Уклад. : Д. Г. Кулик, В. К. Тихонов. – Вінниця : ВНТУ, 2019. – 39 с.
2. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

*Кобзар Алла Юрївна,**кандидат філологічних наук,**викладач кафедри мовної підготовки і комунікації**Київського національного університету**будівництва і архітектури;**Розтопіра Віолетта Сергіївна,**здобувач вищої освіти академічної групи МО-24-1**Київського національного університету**будівництва і архітектури*

МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ: ТИПИ, ЗАСОБИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

Мовленнєві маніпуляції є важливим і актуальним елементом ділового спілкування між колегами, клієнтами, партнерами по бізнесу, що наразі широко застосовуються в управлінні діяльності будь-якого підприємства. Вони передбачають використання певних прийомів і засобів, що впливають на прийняття рішень інших осіб, на свідомість та зміну їх поведінки для досягнення своєї мети, поставлених завдань. Тобто працівник організації чи фірми здійснює маніпуляції задля того, щоб досягати успіхів у власному бізнесі, перемагати в різних суперечках, під час переговорів між партнерами підписувати вдалі контракти, договори й у результаті мати з цього гарні прибутки. У діловому спілкуванні такі способи впливу можуть бути не лише ефективними інструментами, а й водночас призводити до конфліктів.

У діловому спілкуванні часто використовують такі типи мовленнєвих маніпуляцій, як емоційні, інформаційні, соціальні, що проявляються в комунікації співробітників, підприємців або всередині певної організації. Емоційні маніпуляції спрямовані на те, щоб викликати певні емоції, які заважають об'єктивному мисленню і змушують приймати рішення на основі почуттів. Маніпуляції інформацією ґрунтуються на перекручуванні фактів, дезінформації, перебільшенні та відволікання уваги. Соціальні маніпуляції використовують тиск на особу, із якою ведуться переговори, виклик страху. Вони є потужними засобами впливу на поведінку та рішення людей. Щоб уберегтися від таких основних типів маніпулювань і запобігти їхньому впливу на свідомість людей, учасників переговорів, застосовують засоби нейтралізації. Виділяють шість так званих базових захисних установок: відхід (збільшення дистанції між співрозмовником, зміна теми обговорення), вигнання (усунення маніпулятора із процесу комунікації або переговорів,

припинення співпраці), блокування (контроль дії, виставляння перешкод на його шляху), управління (активне керування ситуацією), завмирання (тимчасове припинення активної комунікації або реакції на маніпуляцію, що дозволяє зробити певний аналіз та дати відповідь), ігнорування (нереагування, що допомагає зберегти професійний тон і не дозволяє впливати на мислення). Засоби нейтралізації є надзвичайно важливими, особливо в підтриманні ефективного спілкування та захисті від нечесного впливу, своїх інтересів.

Мовленнєві маніпуляції у діловому спілкуванні мають позитивний та негативний вплив на учасників комунікації. Коли працівник організації говорить емоційно-забарвлено, наводить хороші аргументи, має чітку вимову та жести, впевнений у собі, то така людина привертає до себе увагу, що сприяє підписанню договору з потенційним партнером, тобто успішного здійснення активної маніпуляції. Проте також вони можуть призводити до виникнення конфліктів, руйнування довіри, погіршення репутації компанії чи підприємства. Тому для запобігання таким наслідкам, застосовують засоби нейтралізації, які допомагають виявити вплив маніпулятора, розпізнати його типи, зберегти чесні відносини в діловому середовищі.

Висновуємо, що варто співробітникам, керівникам організацій і підприємств вивчати психологію ділового спілкування, оскільки це дуже важливо для ведення власного бізнесу. Це не тільки допомагає визначати ознаки маніпуляцій у людині, але й застосовувати свої знання щодо захисту таких дій.

Список використаних джерел

1. Маніпулятивні прийоми в діловому спілкуванні [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://moda.bsshop.in.ua/manipulyativni-prijomi-v-dilovomu-silkuvanni/>.
2. Маніпуляції у діловому спілкуванні та їх нейтралізація. Чернігівський національний технічний університет. - URL: <http://www.anodonta.com.ua/Control/Manipulatio.html> (дата звернення: 22.05.2024).
3. Олійник О. І. Ділове спілкування: Навчальний посібник. - Красноармійськ: КП ДонНТУ, 2009. – 380 с.
4. Особливості маніпуляцій свідомістю в процесі комунікації [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://naub.oa.edu.ua/osoblyvosti-manipulyatsiji-svidomistyju-v-protsesi-komunikatsiji/>.
5. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: Навчальний посібник /[В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш, О. Д. Бойко, В. В. Остроухов]; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. — 2-ге вид.— Київ: Вид. дім «СКІФ», 2023. - 248 с.
6. Хміль Ф. І. Ділове спілкування: Навчальний посібник. – Київ, Академвидав, 2004. – 281 с.

УДК 347.135.224

Колодій Наталія Вікторівна,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри української мови

Інституту гуманітарних та соціальних наук

Національного університету «Львівська політехніка»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Застосування мов у закладах вищої освіти визначається законами України «Про освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та Концепції мовної освіти. Стаття 48 Закону України «Про вищу освіту» визначає пріоритети у навчанні української мови, а саме: «мовою освітнього процесу в закладах вищої освіти є державна мова» [1]. Заклад вищої освіти має право також ухвалювати рішення про викладання однієї, кількох або всіх дисциплін, виконання індивідуальних завдань та проведення контрольних заходів англійською мовою, за умови що всі здобувачі освіти, які вивчають відповідні дисципліни, володіють англійською мовою. У разі якщо є письмове звернення від одного чи більше студентів, заклад вищої освіти забезпечує переклад державною мовою.

Своєю чергою, заклади вищої освіти приватної форми власності мають право вільного вибору мови навчання, яка є офіційною мовою Європейського Союзу (викладання однієї, кількох або всіх дисциплін, виконання індивідуальних завдань та проведення контрольних заходів), із забезпеченням при цьому вивчення особами, які навчаються у таких закладах, державної мови як окремої навчальної дисципліни [1].

Сьогодні в Україні мовна ситуація є складною й суперечливою. Між літературною мовою й реальним уживанням її в умовах поліетнічного середовища спостерігаємо суперечності, які залежать від багатьох суспільних і мовних чинників (особливостей мовної ситуації, соціальної структури частини населення, територіальної специфіки). Прикметною ознакою сучасного буття української мови є практична незахищеність її від місцевих говірок, сленгу, що призводить до того, що значна частина мешканців спілкується суржиком.

Лінгвісти і методисти порушували у своїх працях питання культури мовлення (Берегова Г., Виноградов В., Головін Б., Климова К., Коваль А., Окуневич Т., Пазяк О., Паламар Л., Пентилюк М., Русанівський В., Сагач Г. та

ін.) й пропонували шляхи його вирішення. Сучасні наукові дослідження означеної проблеми часто стосуються двох аспектів – формування культури мовлення у студентів закладів вищої освіти та специфіки формування культури мовлення у двомовному середовищі та в умовах говірок.

Головними ознаками культури усного мовлення ми вважаємо такі: правильність, точність, виразність, логічність, багатство, комунікативне спрямування. Оскільки мовлення завжди використовується з комунікативною метою, то до ознак культури мовлення належать: дотримання формул мовленнєвого етикету, толерантність, вміння шанобливо, ввічливо звертатися до співрозмовника, зважати на його вік, стать тощо.

В умовах, що склалися, перед сучасною системою освіти постає серйозне завдання пошуку ефективних засобів навчання, щоб випускники закладів вищої освіти не тільки сформували навички професійної діяльності, а й розвивали свою культуру, разом із тим мовну, адже в сучасних умовах ринку праці найбільш затребуваними є фахівці, що не тільки добре володіють своєю спеціальністю, а й здатні швидко адаптуватися й засвоювати нові знання і навички, володіють аналітичним мисленням і можуть критично мислити та грамотно висловлювати свої думки.

Нині надзвичайно важливим завданням викладачів кафедр української мови є розвиток мовних здібностей студентів. Мовні здібності – це здатності ясно і чітко висловлювати свої думки, почуття за допомогою мови, а також міміки і пантоміміки, які відрізняються внутрішньою силою, переконанням, зацікавленням тих, хто навчається, в тому, що він говорить [3, с. 42].

Мовленнєва компетентність випускника закладу вищої освіти – це здатність адекватно використовувати мовні засоби для побудови висловлювань і текстів відповідно до норм усного та писемного мовлення. Професійна мовленнєва компетентність – це його інтегральна здатність і готовність до ефективного застосування мовних норм, закономірностей функціонування мовних засобів відповідно до визначених цілей і завдань професійної соціальної діяльності та конкретних професійно-мовленнєвих ситуацій [4].

Актуальною залишається проблемою недостатнього методичного забезпечення лінгвістичних курсів методичною літературою, яка б вичерпно могла презентувати різноманітні методи і прийоми формування комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів при вивченні навчальних дисциплін.

Недоліки методичного забезпечення спричиняють те, що у студентів не сформовані вміння визначити стилістично нейтральні та стилістично марковані мовні одиниці, відбирати з синонімічного ряду найбільш вдалі мовностилістичні засоби, будувати висловлювання з урахуванням різних ситуацій спілкування тощо. На жаль, широка комп'ютеризація освітнього процесу поруч зі своїми перевагами має й певні недоліки, адже сприяє легкому пошуку необхідної інформації без використання літературних джерел, не формує вміння віднайти в ній основне, відкинути другорядне, усвідомити її зміст, сформувати уміння логічно і змістовно вести розповідь. Також здобуття інформації через соціальну мережу часто супроводжується помилками, що стосуються граматичних і лексикостилістичних норм, які сприймають студенти, навіть не проаналізувавши правильність і грамотність змісту отриманої інформації. У результаті впливу цих чинників у майбутніх фахівців виникають труднощі у формулюванні власних думок, а відтак, – правильної передачі їх в усному чи писемному мовленні.

Найбільш ефективними методами удосконалення культури мовлення Т. Окуневич вважає застосування:

- технології модульного навчання з поділом на міні-модулі, в яких подано теоретичний матеріал, тренувальні, контрольні, тестові завдання і вправи, що сприяють осмисленню мовних норм та корекції усного мовлення;
- імітаційних рольових і навчальних ігор (робота в мікрогрупах);
- моделювання навчальних ситуацій, зокрема в лінгафонному кабінеті, з метою корекції вимови голосних і приголосних звуків та їх сполук, читання вголос, монологічні усні перекази, побудову усних діалогів, прослуховування радіо- і телепередач, виступи перед аудиторією з повідомленням чи доповіддю, роботу з орфоепічним словником [5].

Таким чином, сьогодні знання рідної мови набуває особливого значення. Вивчення української мови в сучасних закладах вищої освіти має за мету виробити у студентів та аспірантів практичні навички розпізнавання та правильного використання лексико-граматичного матеріалу, що забезпечить бездоганне спілкування у межах своєї майбутньої професії. У цьому разі однією з важливих проблем викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» у вищій школі залишається покращення мовленнєвої культури студентів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року. № 1556-VII.
2. Колодій І. Теорія і методика організації освітнього процесу в закладі вищої освіти: підручник. Львів: СПОЛОМ, 2023. 421 с.

3. Колодій І. С. Словник педагогічних термінів і понять. Львів: СПОЛОМ, 2023. 98 с.

4. Колодій Н. В. Формування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх бакалаврів соціальної роботи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2021. 261 с.

5. Окунович Т. Г. Культура мовлення майбутнього вчителя-словесника в умовах українсько-російської двомовності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2003. 225 с.

УДК 159.9+374

Корсун Сергій Іванович,

кандидат психологічних наук, доцент,

*керівник секції та професор Європейського інституту
безперервної освіти, адвокат*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Проблеми підготовки та готовності працівників поліції до практичної діяльності в умовах широкомасштабної агресії російської федерації проти України привертають увагу громадськості та усіх небайдужих українців, тим більше, що у мережі інтернет з'явилося багато різних відеороликів на яких зафіксовано процеси спілкування працівників поліції з громадянами.

Слід зауважити, що стаття 40 профільного закону «Про Національну поліцію» наділяє поліцію правом застосовувати відеотехніку для виконання покладених на неї завдань та здійснення повноважень, визначених законом [1].

Відповідно до пункту 3 розділу I Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, затвердженої наказом МВС України № 1026 від 18.12.2018 (далі – Наказ № 1026), визначено поняття відео реєстратора, де відореєстратор – пристрій, призначений для запису, зберігання та відтворення відеоінформації [2].

Відповідно до пункту 5 розділу II Наказу № 1026, - включення портативного відореєстратора відбувається з моменту початку виконання службових обов'язків та/або спеціальної поліцейської операції, а відеозйомка ведеться безперервно до її завершення, крім випадків, пов'язаних з виникненням у поліцейського особистого приватного становища (відвідування вбиральні, перерви для приймання їжі тощо). У процесі

включення портативного відеореєстратора поліцейський переконується в точності встановлених на пристрої дати та часу [2].

Тобто, на законодавчому рівні закріплено право працівників поліції здійснювати безперервну відео фіксацію процесу виконання поліцейськими своїх службових обов'язків.

Щодо прав громадян, то право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, закріплено у статті 34 Конституції України [3].

Крім того, статтею 307 Цивільного кодексу України передбачено також захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відео зйомок. Зокрема, частина 1 зазначеної статті регламентує, що фізична особа може бути знята на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише за її згодою. Згода особи на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру [4].

У свою чергу, право адвоката фіксувати процесуальні дії у яких він бере участь а також хід судового засідання, прямо передбачено у статті 20 закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [5].

У деяких випадках, відсутність належної психологічної підготовки у працівників правоохоронних органів, дається взнаки, особливо у ситуаціях спілкування та взаємодії з громадянами в умовах відеофіксації. Страх перед відеокамерою називається – аутогоністофобія. В основі аутогоністофобії можуть лежати декілька причин: сором'язливість, дитячі страхи, невпевненість у собі, відсутність досвіду або невдалий попередній досвід.

Зрозуміло, що усі ці причини мають психологічну природу і досить легко можуть бути усунуті або мінімізовані шляхом відповідної психолого-педагогічної підготовки. Отже, психолого-педагогічна підготовка працівників національної поліції має дуже велике значення для підвищення рівня професіоналізму та уникнення професійно-негативних явищ надмірної тривожності, стресу, неадекватних емоційних реакцій тощо. Для досягнення мети професійної підготовки працівників поліції доцільно використовувати відеозаписи з відеореєстраторів самих поліцейських та відео, викладене в мережі інтернет, зафіксоване фізичними особами, громадянами.

На нашу думку, актуальною проблемою є впровадження у процеси підготовки працівників національної поліції саме дисциплін практичного психологічного спрямування з вивченням та детальним розбором відповідних відеозаписів.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 16.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#top> (дата звернення: 24.10.2024).

2. Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.12.2018 р. № 1026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#top> (дата звернення: 24.10.2024).

3. Конституція України: станом на 1 верес. 2020 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2020. 82 с.

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 24.10.2024).

5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. Дата оновлення: 16.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#top> (дата звернення: 24.10.2024).

УДК 378.147

Корчова Галина Леонідівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Чулінда Людмила Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного та

адміністративного права,

Національний авіаційний університет

SOME GLOBALIZATION CHANGES IN VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE TWENTIETH CENTURY

The changes of civilizational significance taking place in the modern world combine great dynamism and universal character. Two extremely important trends influence the development of the state and society: the transition to scientific and information technologies and the globalization of social problems. According to V. Kremen, the transition to scientific and information technologies is focused on human development, which is an indicator of “the level of progress of each country” and the development of individuality, which “acquires the status of the main lever for further development of any country”, and globalization means that

“competitiveness, competition, rivalry of nations, countries, states acquires a global, planetary character and literally covers all spheres of life” [4]. In such conditions, E. Ivanchenko notes that “new types of activities appear that put people in front of the need to respond to the changes taking place, especially in a situation of uncertainty and risk” [3]. Gradually, people are becoming more aware of their own value and uniqueness, their role in building society. The image of a modern person is associated with the image of a person who is able to “build his or her own life”. Therefore, the traditional content of VET does not meet the modern requirements of both employers and students who are studying at VET institutions. This approach to the training of future skilled workers has led to a contradiction between the needs of the individual, society and the VET system.

Ukraine, which seeks to integrate into the world and into the European space, cannot stay away from the globalization processes that are taking place today and affect almost all countries of the world. Taking into account the strategy of Ukraine's development in the context of globalization, we can say that, along with possible risks, these processes give our country a real chance to take its rightful place at a new stage of civilization based on science, education and innovative technologies. An important vector of globalization is education (including vocational education), which not only does not stand aside from globalization processes but also actively participates in them. The acceleration of globalization processes in the economy and politics puts forward new requirements for the structure and quality of education [1].

Currently, the task of VET is to update the regulatory framework, develop VET in line with European trends and the needs of our country, highlight the concept of multi-stage VET as the main implementation of the concept, and develop and realize a personality focused on innovative pedagogical technologies and systems [6].

The Turin Process (2010) was another manifestation of globalization changes in vocational education and training. However, the formation of the European Union's policy in the field of regulating the development of vocational education began much earlier. For example, the value of the Lisbon Convention (2000) lies in the justification of the provision on the interaction “between economic, employment and human resources development policies based on the provision of high-quality vocational education and training and the increased efficiency of human resources investment”. The Lisbon Strategy (Copenhagen Process, 2000) set as its main goal the creation of a vocational education system in Europe that would become a recognized benchmark of quality in the world. The European regulation outlined the following basic skills to be developed as part of lifelong learning: knowledge of

computer science; foreign languages; technological culture; entrepreneurship; and qualities and skills necessary for social life.

The European Commission's Report on Specific Future Tasks for the Education and Training System in Europe in Stockholm (2001) contains proposals for joint action by member states in the field of education and is the first document to offer a unified strategy for the development of national education policies, including the following fundamental changes:

1. Improving the quality and efficiency of education and training systems in the EU.
2. Facilitating access to all forms of lifelong learning.
3. Strengthening the openness of education and training systems worldwide.

The Copenhagen Declaration of the European Commission and Ministers of Education of European countries on the development of cooperation in the field of vocational education and training in Europe (2002) set certain emphases, in particular [7]: increasing the attractiveness of vocational education for young people; parity of higher and vocational education.

The Copenhagen Declaration was aimed at implementing a number of tasks: creating a single European space in the field of vocational education and training (VET); ensuring transparency of qualifications through the introduction of the European CV; introducing a single qualifications framework to ensure comparability and transparency of national qualifications; developing common principles for the recognition of non-formal and informal learning; developing qualifications and competencies at the sectoral level within various EU programs; ensuring quality and development of

The Turin Process, launched in 2010 on the initiative of the European Training Foundation, aims to analyze vocational education in the participating countries on the basis of collected statistical data, which allows monitoring development trends, developing forecasts, and sharing experience in the field of vocational education. The strategic goal is to reform vocational education systems in post-socialist countries of Eastern Europe and bring them in line with European standards.

Restoring the prestige of blue-collar professions, making them competitive, and ensuring sustainable and inclusive growth is one of the main challenges for Ukraine.

Today, only 20% of Ukrainian school graduates choose to study at vocational schools, while in Europe the average figure is 40%, and in some EU countries it reaches 70% [5]. Therefore, today the influence of the Turin Process on the development of vocational education in our country is very important.

In order to modernize its own vocational education and training, Ukraine joined the Turin Process in 2010, but its practical implementation began only in 2013, when the European Training Foundation developed the pilot project “Turin Process - Regional Capacity Development”. It covered four regions (Khmelnyskiy, Sumy, Vinnytsia, and Dnipro) and the city of Kyiv [8].

The purpose of the pilot project was to analyze the system of vocational education and training to identify existing problems, share experiences, and determine the prospects for the development of the system of training in the region.

At the regional level, the Turin Process was held in three stages. The first two involved the creation of a working group and the collection of analytical data on vocational education in the region. For example, in the Dnipropetrovs'k region in 2013, the work on collecting information lasted about three months. The project's working group studied and analyzed the specifics of 52 vocational schools in the region. In particular, they considered the level of material and technical equipment of educational institutions, the prospects of school graduates in the modern labor market and the ratio of demand for specialties among students and employers.

The third stage involved discussions of the preliminary version of the document with the Federation of Employers' Organizations of the region, the training and methodological center for vocational education in the region, the regional employment center, the departments of economy and social protection and the main department of statistics in the region. The discussion resulted in the adoption of the final version of the regional-level report-analysis of the Turin Process [2].

In 2016, in the context of decentralization in Ukraine, the preparation of the Turin Process report was implemented at two levels: national - with the preparation of the national report “The Turin Process 2016-17. Ukraine” and at the regional level - the analysis of vocational education systems was carried out in twenty-five regions of Ukraine and in Kyiv. Each region's vocational education system was analyzed from the perspective of its vision of its state and development prospects; effectiveness in responding to the needs of the economy and labor market; efficiency in taking into account demographic, social and inclusive needs; quality of the vocational education system; management and financing aspects. An important role was given to the employment status of graduates, the orientation of curricula to labor market demands, and the specifics of interaction between education and business.

According to European experts, one of the key problems that needs to be addressed immediately is the lack of an effective response of the vocational education system to the needs of the economy and the labor market. The reasons for

this situation are primarily the lack of an effective forecast of regional economic development and related requests for skilled labor in the form of a regional order, as well as weak interaction between educational institutions and employers.

Undoubtedly, the Turin process has contributed to positive changes. These include: the beginning of the reorganization of vocational schools into multidisciplinary vocational education centers, modernization of the material and technical base, the implementation of training in integrated specialties, the search for new customer companies, the need for legislative changes and decentralization.

List of references

1. Voinalovych O. O. Globalization and development of modern education in Ukraine. *Unity of teaching and scientific research - the main principle of the university*: Collection of scientific papers from the reporting and scientific conference of university teachers for 2013, February 4-6, 2014 / comp. H. I. Volynka, O. V. Uvarkina, O. P. Yemelianova. Kyiv: Publishing House of NPU named after M. P. Drahomanov, 2014. pp. 184-186.

2. The preparation of the report for the project "Turin Process. Regional level" is being completed [Electronic resource]. URL: [http://www.vesti.dp.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=20928:-----\[---r&catid=134:2011-09-10-06-36-04&Itemid=568](http://www.vesti.dp.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=20928:-----[---r&catid=134:2011-09-10-06-36-04&Itemid=568)

3. Ivanchenko Ye. A. Formation of professional mobility of future economists in the process of studying in higher educational institutions: dissertation of Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.04. Odesa, 2005. 181 p.

4. Kremen V. H. Education and science in Ukraine - innovative aspects. *Strategy. Development. Results*. Kyiv: Hramota, 2005. 448 p.

5. Only 20% of graduates choose to study at vocational schools in Ukraine. URL: <http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=5251&id=2018>

6. Tovkanets O. S. Development of vocational education in Ukraine. *Series "Pedagogy, Social Work"*. Uzhhorod: Scientific Bulletin of Uzhhorod National University, 2011. No. 23. pp. 183-185.

7. Turin Process 2012: Cross-country report. Progress in skills development: from common challenges to specific solutions for each country // ETF, 2013. 52 p. p. 43.

8. Turin Process 2014 // ETF, 2014. 60 p. pp. 3-4.

9. Urszula, Kempnińska, and Rudenko Mykola. "Hook-up'in the sexual culture of Polish and Ukrainian students-a communique of research." *International Journal of Pedagogy, Innovation and New Technologies* 5 (1 (2018): 50-57.

УДК 613:159.91

Корчова Галина Леонідівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Шевчук Вікторія Григорівна,

*здобувачка вищої освіти академічної групи ПНК-23
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ЗАХИСТ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Проблема захисту ментального здоров'я надзвичайно загострилася з початком повномасштабної війни. Дбати про власне ментальне (або психічне) здоров'я – така ж базова необхідність кожної людини, як і дбати про здоров'я фізичне, тому що саме психічне здоров'я дозволяє повноцінно жити, реалізувати свій власний потенціал та справлятися із життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти [3].

Мета роботи: проаналізувати та дати визначення ментальному здоров'ю. Показати важливість збереження ментального здоров'я особистості в умовах сьогодення.

Ментальне здоров'я – це стан психічного і емоційного благополуччя, який дозволяє людині відчувати гармонію з собою та світом навколо. Це стан, у якому особа може адаптуватися до стресових ситуацій, розвивати стійкість до негативних впливів, підтримувати позитивні стосунки з іншими та досягати особистих цілей [1].

Ментальне здоров'я виражається в здатності розпізнавати і керувати власними емоціями, розвивати позитивне ставлення до себе, бути творчим і продуктивним, а також знаходити задоволення від життя. Ментальне здоров'я включає такі аспекти:

Емоційна стійкість: здатність розпізнавати та регулювати свої емоції, а також виявляти емоційну стійкість у важких ситуаціях.

Самосвідомість: здатність розуміти свої думки, переживання та реакції, а також виявляти глибоке розуміння себе.

Соціальні вміння: здатність взаємодіяти з іншими людьми, розвивати і підтримувати позитивні стосунки, адекватно вирішувати конфлікти та співпрацювати.

Адаптація: здатність адаптуватися до змін у житті, включаючи нові ситуації, виклики і невідомі обставини.

Самореалізація: розвиток свого потенціалу, досягнення особистих цілей і задоволення від досягнень.

Стрес-менеджмент: здатність ефективно справлятися зі стресом, знаходити способи розслаблення та відновлення [1].

Ментальне здоров'я відображає стан гармонії між позитивними та негативними емоціями, здатністю адаптуватися до змін в житті, підтримувати рівновагу між різними аспектами нашого життя та здійснювати позитивний вплив на людей навколо.

Ментальне здоров'я впливає на кожен аспект нашого життя – від наших повсякденних дій до стосунків і загального благополуччя. Коли ми маємо здоровий розум, ми знаходимося в стані душевного спокою та гарного настрою. Наша розумова активність покращується, ми більш продуктивні і ефективні у виконанні завдань. Ментальне здоров'я також надає нам високий рівень енергії та фізичної активності, що дозволяє нам цілеспрямовано працювати над досягненням своїх цілей [2].

Тривалий стрес виснажує нас і на фізіологічному, і на емоційному рівнях. Ми чутливіше та гостріше реагуємо на подразники, збільшується тривожність, рівень страху; ми постійно сконцентровані та в очікуванні чогось, а це виснажує організм; ми стаємо апатичними, депресивнішими, менш терпимими, менш емпатичними, гірше регулюємо свою поведінку.

Слід знати, що *неадекватна реакція на неадекватний подразник є нормальною*. Під час війни давати опір, захищати своє, ненавидіти, злитися та лютувати – це нормальна реакція. Коли буде стабільність, передбачуваність, адекватна ситуація – то нормальний стан психіки повернеться, як і наша емпатія. Загалом, для психіки немає ненормальних емоцій, *кожна з них логічна і має місце бути*. Питання більше в тому, що є дією, куди ці емоції конвертуються. Тобто, є різниця, коли ці негативні емоції конвертуються у захист сім'ї, допомогу чи в агресію на близьких, бо ворог далеко [3].

Ігнорування власного стану ментального здоров'я може призвести до негативних наслідків, зокрема це: порушення сну; порушення харчування; повторювані прояви агресії у спілкуванні з рідними та друзями; низький рівень енергії або її відсутність, відмова від звичних активностей; відчуття апатії та неважливості всього; відчуття безпорадності чи безнадії; відчуття незвичної розгубленості, забудькуватості, розлюченості, смутку, занепокоєння чи страху; сильні перепади настрою; нав'язливі негативні думки про те, щоб заподіяти шкоду собі чи іншим; віра в речі, що не відповідають дійсності; неможливість виконувати щоденні завдання [4, 5].

Прикладом відновлення ментального здоров'я можуть бути такі практичні вправи:

1. *Долоні готовності* – вправа допомагає зробити позбутись метушні, зрозуміти емоції та підготуватися до будь-чого – від вимушеного дзвінка незнайомцям до важливої співбесіди.

2. *Легка усмішка* – ця вправа є просто легкою розслаблена посмішка, яка допоможе зняти напругу та змінити хід думок. Звучить дещо просто, але за вправою ховається секрет: коли ви усміхаєтеся, мозок розуміє, що є привід для радощів. І отже, ви радієте!

3. *Перевірка фактів* – допоможе перевірити, чи справді емоції, що викликаються певною подією, відповідають ситуації – і якщо не зовсім, то надасть можливість їх опанувати.

4. *Сканування тіла* – техніка, яка поєднує дихання з усвідомленим спостереженням за своїм тілом. Вона допомагає розслабитися, перемикнути увагу на себе і повернутися в момент.

5. *Стоп – метод*, який дозволить стабілізуватися, заспокоїтися та розібратися з тим, що відбувається з вами та навколо.

Вправи займають не більше 10 хвилин, але мають помітний ефект. [6]

Ментальне здоров'я не є статичним станом, а складною динамічною системою, яка залежить від багатьох чинників, включаючи генетику, соціальне середовище, культурні впливи, особисті досвіди та стиль життя.

Зберігання ментального здоров'я вимагає систематичного догляду за ним, так само як і фізичне здоров'я. Це може включати в себе різноманітні практики, такі як здоровий спосіб життя, збалансоване харчування, фізична активність, регулярний відпочинок, розвиток соціальних зв'язків та навчання стратегіям управління стресом.

Отже, підтримувати ментальне здоров'я – важлива складова психічного і емоційного благополуччя. Ментальне здоров'я підтримує душевний спокій

та гарний настрій, покращує розумову активність та продуктивність, забезпечує високий рівень енергії та фізичної активності, сприяє розвитку соціальних навичок і побудові стосунків з іншими людьми, допомагає приймати тверді рішення і ефективно розв'язувати проблеми.[2]

Метальне здоров'я (психічне здоров'я) є великою проблемою в розвинутих країнах. Якщо взяти до уваги, що за оцінками статистиків, кожен п'ятий дорослий має принаймні один психічний розлад щороку, то важко заперечувати, що ми повинні зробити обізнаність про ментальне здоров'я та охорону метального здоров'я більш пріоритетним завданням.

Ментальне здоров'я – це те, як ми відчуваємо себе емоційно, як мислимо і як ладнаємо з іншими. Воно відіграє важливу роль у тому, як ми справляємося зі стресом, спілкуємося з людьми та приймаємо рішення.

Це те, що має значення на кожному етапі нашого життя – незалежно від того, чи ми діти, підлітки чи дорослі. Протягом життя дехто з нас може зіткнутися з проблемами психічного здоров'я, які можуть змінити те, як ми думаємо, відчуваємо і поведимося.

Але ментальне здоров'я – це не просто відсутність психічних розладів. Це стан, в якому особа реалізує свої можливості, справляється зі звичайними життєвими стресами, працездатна і здатна робити внесок у своє суспільство.

Позитивне ментальне здоров'я має вирішальне значення в сучасному світі, оскільки воно глибоко впливає на кожен аспект нашого життя. Ментальне здоров'я може впливати на наші думки, дії та комунікацію. Воно дає нам змогу долати виклики, будувати значущі стосунки та приймати обґрунтовані рішення.

Підтримка позитивного ментального здоров'я та лікування будь-яких поганих психічних станів має вирішальне значення для стабілізації конструктивної поведінки, емоцій та думок. Зосередження уваги на охороні психічного здоров'я може підвищити продуктивність, покращити нашу самооцінку та покращити стосунки.

Піклування про ментальне здоров'я не лише покращує наше повсякденне життя, але й може допомогти нам контролювати – або принаймні боротися – з деякими проблемами фізичного здоров'я, безпосередньо пов'язаними з психічними станами. Наприклад, хвороби серця і стрес пов'язані між собою, тому управління стресом може мати позитивний вплив на серцеві захворювання і сприяти здоровому способу життя [7,8,9,10].

Список використаних джерел

1. Ментальне здоров'я – що це таке і як його зберегти? URL: <https://zdorovym.com.ua/zdorovia/mentalne-zdorovia-shcho-tse-take-i-yak-yoho-zberehty/>
2. Розуміння ментального здоров'я: Шлях до збалансованого життя. URL: <https://galaktica.io/blog/rozuminnya-mentalnoho-zdorovya/>
3. Про ментальне здоров'я під час війни. URL: <https://oblses.zp.ua/2023/10/10/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5-%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F-%D0%BF%D1%96%D0%B4-%D1%87%D0%B0%D1%81-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8/>
4. Ментальне здоров'я: що потрібно знати, аби бути в нормі. URL: <https://elle.ua/otnosheniya/psihologija/mentalne-zdorovya-shcho-potribno-znati-abi-buti-v-normi/>
5. Як зберігати ментальне здоров'я та оптимізм під час війни. URL: <https://dev.ua/news/yak-zberihaty-mentalne-zdorovia-ta-optimizm>
6. Вправи для ментального здоров'я. URL: <https://befriend.volunteer.country/blog/tpost/v8nltih0m1-vpravi-dlya-mentalnogo-zdorovya>
7. Ментальне здоров'я: що це та чому важливе. URL: <https://psychologer.com.ua/vazhlyvist-mentalnoho-zdorov-ia/>
8. Руденко М.В., Калениченко Р.А., Капосльоз Г.В., Корчова Г.Л. Основи професійної освіти. К.: ЦП Компрінт, 2018. 613 с.
9. Красильник Ю.С., Корчова Г.Л., Руденко М.В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання. Київ: КНУБА, 2021. 156 с.
10. Корчова Г. Л. Кліпове мислення як науково-методична проблема у професійній освіті // *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. Вип. 1/2022 (132). Кременчук: КрНУ, 2022. С. 49-53.
11. Корчова Г.Л., Корчовий М.М. Профілактика статевих девіацій у молодіжному середовищі: навч. посібник. К.: “Хай-Тек-Прес”, 2007. 140 с.
12. Руденко М.В. Педагогічна діагностика: Навчально–методичний посібник. К.: НАОУ, 2006. 144 с.

УДК 378.14:025.5]:004.7

Костеріна Інна Анатоліївна,

директор бібліотеки

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Кім Ксенія Яківна,

заступник директора бібліотеки

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ КНУБА)

Інформація відіграє важливу роль в житті суспільства, а інформаційна підтримка є невід'ємним складником розвитку будь-якої сфери діяльності.

Роль бібліотеки полягає в забезпеченні доступу до інформації, знань для ефективного розвитку, зокрема освітньої та наукової діяльності на основі максимально повного задоволення інформаційних потреб науковців, викладачів і студентів.

Бібліотека КНУБА виконує це завдання, забезпечуючи широкий спектр послуг та впроваджуючи у свою роботу інноваційні технології, нові форми і методи роботи.

Наша мета, створення інформаційної бази для організації освітнього та дослідницького процесів, включає кілька ключових завдань: забезпечення користувачів доступом до різноманітних інформаційних ресурсів та їх накопичення і зберігання, як друкованих так і електронних.

Весь фонд нашої бібліотеки, включаючи цифрові копії видань, відображено в каталогах, класичному паперовому та електронному АБІС УФД/Бібліотека (автоматизована бібліотечно-інформаційна система). Це забезпечує швидкий пошук документів і сприяє їх ефективному використанню.

Починаючи з 2014 року, всі навчально-методичні видання університету мають обов'язкову електронну копію, що зберігається в АБІС з різними рівнями доступу до неї, який залежить від дозволу автора, відображеного в «Авторському договорі про передачу невиключних майнових прав на використання твору».

На сучасному етапі розвитку закладів вищої освіти є важливим забезпечення доступу та до наукометричних та повнотекстових баз.

Сайт бібліотеки інформує про доступ до наукометричних баз Scopus і Web of Science та повнотекстових баз, до яких, згідно угод, університет має безкоштовний, або частково безкоштовний доступ.

Серед них: ASTM Compass Complete, [Oxford University Publishing](#), ACM (DL), видавництво Cambridge University Press, повнотекстова база даних [ScienceDirect](#), видавництво SPRINGER NATURE та [Bentham Science](#), колекція наукової та технічної літератури Research4Life, користування якими можливе в локальній мережі університету.

Стосовно наукометричних баз Scopus та Web of Science, передбачений і віддалений доступ. Щодо них, бібліотекарі надають консультації по оформленню бібліографії, наявність і стан профілю науковця, індекс Гірша, цитуванню, редагуванню профілю автора, чи була проіндексована певна стаття, пошуку журналів за галуззю знань, допомагають зрозуміти, які чинники сприяють оптимізації наукових публікацій та підвищенню рейтингу дослідника в академічному середовищі.

Національний інформаційний ресурс - Інституційний репозитарій, не тільки сховище наукових публікацій, а й динамічна платформа, що забезпечує доступ до знань, підвищує видимість досліджень та сприяє академічному обміну.

Роль бібліотеки в розвитку Інституційного репозитарію включає в себе повну підтримку цієї платформи:

- створення та підтримка технічної інфраструктури репозитарію (вибір і налаштування програмного забезпечення (DSpace), серверне забезпечення та базу даних для зберігання інформації);
- збір та завантаження контенту (статті, дисертації, навчально-методичні матеріали викладачів, роботи студентів та дослідників університету);
- систематизація, редагування метаданих та опис документів;
- забезпечення дотримання авторських прав задля гарантії законності доступу та використання публікацій;
- налаштування пошукових систем, категоризація та індексація контенту для зручного доступу користувачів;
- регулювання доступності ресурсів для зовнішніх користувачів (обмеження доступу за потребою для документів, що містять конфіденційну інформацію);
- регулярне архівування та бекапування всього контенту для захисту від втрат даних;

– співпраця з іншими університетами, науковими установами та відкритими репозитаріями для обміну даними та забезпечення доступу до більш широкого кола наукових ресурсів.

Таким чином, можна зробити висновок – підтримка системи у працездатному стані є складним процесом, який потребує постійної уваги.

Стрімкий розвиток технологій вимагає створення принципово нових видів інформаційних ресурсів. Забезпечення доступу до джерел в електронній формі одне із завдань інформаційного супроводу освітнього процесу. Цифровізація фонду - це спосіб, який вирішує питання збереження культурної спадщини, доступу до інформації в умовах дистанційного або змішаного навчання, оперативного відновлення важливих матеріалів після їх знищення або пошкодження (форс-мажорні обставини), розширення доступу до знань для міжнародної спільноти. Бібліотека КНУБА знаходиться на шляху створення цифрової бібліотеки, дотримуючись «Закону про авторське право та суміжні права» і враховуючі побажання університетської спільноти.

Вміння орієнтуватись в інформаційному просторі бібліотеки вимагає навичок бібліографічної грамотності. Під час проведення лекцій-екскурсій студентам, ми навчаємо користуватися електронним та паперовим каталогами, знайомимо з відділами бібліотеки, їх послугами і ресурсами.

Не залишаються поза увагою й аспіранти, яких інформуємо про наявні інструменти для дослідників і супровід молодого науковця бібліотекою впродовж навчання.

Інформаційна підтримка освітнього процесу здійснюється і під час акредитації освітньо-професійних програм, що відбуваються в КНУБА. В ході зустрічей з представниками НАЗЯВО бібліотека висвітлює питання забезпеченості освітньої програми актуальними виданнями державною мовою та мовами міжнародного академічного спілкування, доступу до віддалених ресурсів, наповнення Інституційного репозитарію, інформаційного супроводу здобувачів всіх рівнів освіти, а також комфортних умов роботи в приміщеннях бібліотеки.

Не менш важливі й заходи, що сприяють формуванню у молоді демократичного світогляду, інтересу та поваги до рідної мови, культури, традицій, звичаїв українського народу та здорового способу життя. Бібліотека здійснює інформаційну підтримку соціокультурних заходів університету регулярними експозиціями книжково-ілюстративних і картинних виставок та творчих робіт студентів і викладачів. Задля сприяння культури читання університетської спільноти організуємо творчі зустрічі з сучасними українськими письменниками та відомими діячами.

Підсумовуючи, можна зазначити, що бібліотеки закладів вищої освіти є важливим центром знань і ресурсів. Інформаційна підтримка освітнього процесу є перспективним напрямом їх роботи, що сприяє формуванню ресурсів, можливості забезпечення користувачів інформацією, а також накопиченню, зберіганню, використанню і поширенню знань.

Бібліотека КНУБА не є виключенням, кожного дня ми докладаємо всіх зусиль для вдосконалення своєї діяльності та її відповідності реаліям сучасного світу; ми є складовою інформаційного простору університету і працюємо на спільний результат.

Список використаних джерел

1. Лобузін К. Зміни у підходах до опису бібліотечних ресурсів, (1967-2017) : світовий досвід / К. Лобузін // Бібліотечний вісник : науково-теоретичний та практичний журнал / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – 2019. – № 5. – С. 13-19.

2. Олейник С. В., Стихар І. Я. Фонд рідкісних видань як важливий фактор забезпечення науково-дослідної діяльності у вищому навчальному закладі (на прикладі наукової бібліотеки прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника) / С. В. Олейник, І. Я. Стихар. – Івано-Франківськ : Вид-во НБ ДВНЗ, 2015. – С. 206-213.

3. Цифрова бібліотека. НТБ Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» : вебсайт. URL: <https://dil.kpi.ua/dlibra>.

4. Сенченко Н. Науково-методологічні підходи до створення контенту електронних бібліотек / Н. Сенченко // Вісник Книжкової палати : наук.-практ. журнал / Кн. палата України, Харків. акад. культури, 2024. – № 3. – С. 19-23.

УДК 378

Кучеренко Сергій Миколайович,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності 071 «Облік і оподаткування» Державного податкового університету (м. Ірпінь)

ПІДГОТОВКА ТА РОЗВИТОК СПЕЦІАЛІСТІВ З УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ

Високий професійний рівень спеціалістів, які залучені до управління податковими ризиками, є важливою складовою ефективного функціонування податкової системи країни. Зважаючи на динамічний розвиток економіки, глобалізаційні процеси та зміну регуляторного середовища, підготовка та постійний розвиток таких фахівців в Україні має велике значення. Відтак, потребують окреслення сучасні виклики та тенденції у цій галузі, а також

аналіз можливості удосконалення освітніх підходів для формування відповідних компетентній.

Поняття «управління ризиками (ризик-менеджмент)» використовуються в широкому і вузькому трактуванні, залежно від чого змінюється зміст та наповнення цих понять. В широкому розумінні управління ризиком – це мистецтво і наука про забезпечення умов успішного функціонування будь-якої виробничо-господарської одиниці в умовах ризику. Вузьке трактування пояснює ризик-менеджмент як процес розробки і впровадження програми зменшення будь-яких випадково виникаючих збитків [1].

Фахівцям, які залучаються до управління податковими ризиками, необхідно володіти широким спектром як загальних, так і специфічних компетенцій, що забезпечують ефективність їхньої професійної діяльності. Серед ключових навичок можна виділити такі як фінансова та цифрова грамотність, досконале знання бухгалтерського та податкового законодавства, аналітичне мислення, вміння працювати з великими масивами даних.

В Україні вже починають виникати освітні програми, спрямовані на підготовку спеціалістів з управління податковими ризиками. Найчастіше такі програми інтегровані в спеціальності «Облік і оподаткування», «Фінанси і кредит», «Менеджмент».

Підготовка висококваліфікованих кадрів, здатних вирішувати складні питання інформаційного забезпечення, а також своєчасно оцінювати ризикові ситуації, дозволяє, серед іншого, мінімізувати рівень професійного бухгалтерського ризику [2, с. 198].

Необхідність навчання та постійного підвищення кваліфікації і професійних навичок персоналу Державної податкової служби, необхідних для виконання їхніх посадових обов'язків, з урахуванням вимог системи управління податковими ризиками, задекларована навіть на рівні Національної стратегії доходів до 2030 року [3].

Для підвищення ефективності навчання осіб, які будуть зайняті в управлінні податковими ризиками, необхідно впроваджувати різносторонні підходи, серед яких можна виділити наступні:

- створення акредитованих програм підготовки у вищих навчальних закладах з акцентом на спеціалізовані дисципліни, такі як податкове право, економічний аналіз та аудит;

- запровадження ситуаційних тренінгів, які дозволяють розглядати практичні випадки управління податковими ризиками;

- організація стажувань для молодих спеціалістів та системи наставництва;

- розвиток онлайн-платформ, які надають доступ до передового міжнародного досвіду та навчальних матеріалів, включаючи курси від міжнародних організацій та компаній.

Поки що в Україні рівень підготовки спеціалістів з управління податковими ризиками залишається недостатньо високим. Незважаючи на наявність окремих курсів і програм, що висвітлюють базові аспекти податкового права та ризик-менеджменту, вони рідко охоплюють всі необхідні компетенції. Високий рівень професійної підготовки здебільшого досягається через власний досвід та самонавчання.

Серед основних викликів сьогодення у цій сфері можна виділити відсутність стандартизованих навчальних програм, низький рівень інтеграції інформаційних технологій, обмежені можливості для підвищення кваліфікації.

З огляду на глобальні тенденції, можна передбачити такі напрямки розвитку професійного навчання фахівців у сфері податкових ризиків, як розвиток міждисциплінарного навчання, що поєднає знання з економіки, права, кібербезпеки та аналітики; цифровізація навчальних процесів; підвищення ролі міжнародного співробітництва в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Задорожній І.С, Опаленко А.М. Моделювання структури цілей як етап реалізації ризик-менеджменту виробничого підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4374> (дата звернення: 07.10.2024).
2. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах. Монографія. / Камінська Т.Г та ін. Київ: ЦП "Компринт", 2013. 337 с.
3. Національна стратегія доходів України, схвалена Розпорядженням КМУ від 27.12.2023р. №1218-р.

*Лапасенко Світлана Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, с. н. с.,
старший науковий співробітник відділу
педагогічного джерелознавства та біографістики
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського*

ІНТЕГРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ МАРІЇ МОНТЕССОРІ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Актуальність означеної проблеми обумовлена зростаючою потребою в розробці освітніх підходів, які забезпечують індивідуалізацію навчання, гармонійний розвиток особистості та створення умов для самостійного пізнання. Метод Марії Монтессорі, перевірений часом, пропонує саме такі принципи навчання, де кожна дитина розвивається у власному темпі, в атмосфері свободи та підтримки.

Так, науковцями А. Омельчук та Е. Панасенко [5] досліджено ефективність методики Марії Монтессорі у розвитку уваги у дітей раннього віку. Автори розглядають принципи та підходи цієї методики, які спрямовані на формування концентрації та саморегуляції уваги. Дослідники наголошують на тому, що використання спеціально підібраних матеріалів та навчального середовища Монтессорі створює стимулюючий вплив на розвиток уваги дитини. Отже, застосування методики сприяє не лише фізичній, а й психічній активності дитини.

А. Баєнко [2] приділяє увагу Монтессорі-класу як спеціально підготовленому середовищу, що розроблене відповідно до потреб та інтересів дітей певної вікової категорії та дозволяє їм самостійно розвиватися, навчатися та досліджувати навколишній світ. У такому класі використовуються принципи педагогіки Марії Монтессорі з наголосом на індивідуальному підході до розвитку кожної дитини. Встановлено основні характеристики Монтессорі-класу:

1. Структурованість та організованість: клас поділений на зони, кожна з яких відповідає певній сфері навчання (сенсорний розвиток, практичне життя, математика, мова, культурні науки). Кожна зона облаштована спеціальними матеріалами, які відповідають віковим особливостям дітей.

2. Доступність матеріалів: усі навчальні матеріали розміщені на доступній для дітей висоті та вільно відкриті для використання. Це дозволяє дітям самостійно обирати завдання, вчитися відповідальності та приймати рішення.

3. Простір для самостійності та ініціативи: Монтессорі-клас дає дитині свободу дій у рамках певних правил, що сприяє розвитку самостійності, впевненості та самоорганізації. Діти можуть працювати у власному темпі, обирати завдання, яке їм цікаве, і повертатися до нього знову і знову для поглиблення навичок.

4. Відповідність віковим потребам: матеріали та завдання в Монтессорі-класі розроблені для задоволення потреб конкретної вікової групи. Вони сприяють розвитку як інтелектуальних, так і фізичних здібностей дітей.

5. Взаємодія вільного вибору та навчання: діти вчать через власну ініціативу та зацікавленість, що забезпечує глибше і більш стійке засвоєння знань. Вихователь виступає спостерігачем і фасилітатором, а не традиційним педагогом, що дає дітям можливість самостійно працювати з матеріалами та вивчати їх у власному темпі.

Таким чином, Монтессорі-клас створює оптимальне середовище, яке відповідає віковим потребам дітей і сприяє гармонійному розвитку їхніх особистісних та інтелектуальних здібностей у атмосфері свободи та підтримки.

А. Баєнком [1] також оприлюднено досвід діяльності закладів дошкільної освіти України за методом Марії Монтессорі. Автором зроблено висновок про те, що класичні державні заклади дошкільної освіти України в своїй роботі прагнуть використовувати деякі принципи або ж навчальні матеріали з Монтессорі методу. Однак, часто це супроводжується некоректними діями та недоцільним матеріалом, що обирається для занять. Для цього, насамперед, потрібен педагог із освітою Монтессорі та спеціально підготовлене середовище, а також ретельно підібрана відповідна матеріальна база. Дослідник звертає увагу на те, що українські садочки Монтессорі мають характерний методу розподіл на класи: інфант – діти віком до 1 року, тоддлер – 1–3 роки, дошкільний клас – 3–6 років. А кількість класів залежить від площі приміщення закладу, наявності необхідної кількості кваліфікованих спеціалістів та, звичайно, попиту серед населення конкретного міста.

В. Богонос [3], ретельно аналізуючи наукову спадщину М. Монтессорі, акцентує нашу увагу на тому факті, що дитина володіє іншою, відмінною формою розуму від дорослого. Її особливість у тому, що дитячий розум

абсорбує образи зовнішнього світу. «Вбираючий розум» дитини живиться з довкілля. Тому навколишнє середовище має бути найцікавішим і найпривабливішим у певний віковий період розвитку, відповідати потребам дитини. Саме так дитина формує власну особистість. Спочатку сприймає світ загалом, і лише потім починає його аналізувати, створює свій інтелект, формує запас пам'яті, здатність розуміти та думати. Авторка вбачає психологічну доведеність М. Монтесорі того, що для кожної дитини характерні свої сенситивні періоди, коли вона надає перевагу тій чи тій діяльності. Діти вивчають середовище і знаходять у ньому те, що відповідає їхньому інтересу саме на певному етапі розвитку внутрішнього потенціалу. А завдання дорослих – врахувати сенситивність періоду для організації характерного виду діяльності та допомогти дитині, створити відповідне середовище, надати потрібні дидактичні матеріали, підтримати її сили, інтерес, що спонукають до самостійного пізнання світу.

Н. Дудник та О. Соловій [4], з огляду на потребу у виборі продуктивних ідей у роботі з дошкільниками, визначають однією з найефективніших педагогічних систем у забезпеченні якісних умов для освітнього процесу саме систему М. Монтесорі, яка базується на створенні умов для прояву дитиною ініціативи та самостійності у виборі діяльності, індивідуалізації у способах засвоєння знань дитиною про навколишнє середовище, вихованні відчуттів, сенсорному вихованні, що є початковим джерелом усіх знань людини про світ і себе в ньому.

На наш погляд, інтегрування результатів наукових досліджень педагогічної спадщини Марії Монтесорі в освітній процес повинно передбачати системне впровадження основних принципів і методик Монтесорі у сучасну систему освіти з метою забезпечення індивідуалізованого підходу до навчання, розвитку самостійності та стимулювання природного прагнення до пізнання. Така модель враховує не лише педагогічні аспекти, а й адаптує педагогічні підходи М. Монтесорі під сучасні освітні вимоги та технології. Основними аспектами інтегрування є:

1. Теоретичне підґрунтя: аналіз принципів і методів педагогіки Монтесорі, таких як самостійність дитини, свобода вибору, навчання через гру, адаптація навчальних матеріалів під вікові потреби; визначення ключових механізмів, що можуть бути адаптовані для різних вікових категорій (дошкільна, шкільна освіта).

2. Створення освітнього середовища: зокрема, фізичного середовища – підготовка простору відповідно до вікових особливостей дітей, з матеріалами

та обладнанням, які сприяють самостійній діяльності, розвитку моторики, уваги, пам'яті; емоційно-психологічного середовища – створення підтримуючої атмосфери, де діти можуть вільно висловлювати свої думки, запитання та проявляти ініціативу.

3. Адаптація навчального матеріалу: розробка освітніх програм, що базуються на принципах Монтесорі – навчальні матеріали для розвитку сенсорного сприйняття, логіки, мовлення, математики, практичних навичок; використання діяльнісного підходу та ігрових методик, де матеріали надаються дітям у вільному доступі, і вони мають можливість вибору завдань.

4. Індивідуалізація процесу навчання: відхід від жорсткої структури освітнього процесу та графіку, надаючи дітям можливість самостійно планувати своє навчання в рамках певних цілей і завдань; вихователь чи вчитель виступає не як традиційний педагог, а як наставник або фасилітатор, який спостерігає за дитиною, допомагає у разі потреби, але не нав'язує свою думку.

5. Педагогічний супровід та підготовка педагогів: спеціальна підготовка педагогів, які здатні розуміти та підтримувати дитину в процесі самостійного навчання; навчання педагогів методам спостереження, аналізу та виявлення індивідуальних потреб кожної дитини.

6. Інноваційні підходи та цифрові інструменти: впровадження цифрових інструментів для створення інтерактивного навчального простору, підтримуючи принципи Монтесорі (наприклад, освітні додатки для розвитку логіки, пам'яті, мовлення); адаптація сучасних технологій, таких як онлайн-курси та відеоуроки, під принципи самостійного та діяльнісного навчання.

7. Оцінювання та зворотний зв'язок: використання методів формувального оцінювання для відстеження прогресу без змагальності й страху перед оцінками; забезпечення постійного зворотного зв'язку з дитиною та батьками для розуміння розвитку навичок та інтересів.

Інтеграція підходу Монтесорі набуває особливого значення у контексті сучасної освіти, яка орієнтується на розвиток не тільки академічних знань, але й особистісних якостей, таких як самостійність, відповідальність, ініціативність, креативність і здатність до критичного мислення. Зважаючи на потребу суспільства в освічених, ініціативних та адаптивних особистостях, педагогічна спадщина Марії Монтесорі пропонує цінні підходи, що сприяють всебічному розвитку особистості. Наукові дослідження показують, що принципи Монтесорі можуть бути ефективно впроваджені як у дошкільну, так і в шкільну освіту, позитивно впливаючи на мотивацію дітей до навчання,

розвиток соціальних навичок та емоційного інтелекту. Актуальність даної проблеми також зумовлена потребою у вдосконаленні традиційних методик і адаптації освітніх програм під нові виклики суспільства та вимоги до компетентностей випускників педагогічних закладів освіти. Таким чином, дослідження можливостей інтегрування принципів Монтесорі є важливим як у теоретичному, так і практичному аспектах, оскільки може сприяти розробці ефективніших освітніх стратегій, спрямованих на всебічний розвиток особистості та забезпечення індивідуалізованого підходу до навчання.

Список використаних джерел

1. Басенко А. О. Досвід діяльності закладів дошкільної освіти України за методом Марії Монтесорі (з власного досвіду роботи). *Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики*: зб. матеріалів ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю, 13 трав. 2024 р., Київ. С. 144–147. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741174/2/Conference_abstract_collection_2024_13.05.24.pdf#page=145 (дата звернення: 26.10.2024).
2. Басенко А.О. Підготовлене середовище в Монтесорі-класі. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/116/1636/3405-1?inline=1> (дата звернення: 26.10.2024).
3. Богонос В. Використання педагогічних ідей М. Монтесорі у формуванні самостійності дошкільників С. 194–198. URL: http://ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3248/1/_Богонос-194-198.pdf (дата звернення: 28.10.2024).
4. Дудник Н., Соловій О. Використання ідей педагогіки М. Монтесорі у роботі з дошкільниками. URL: http://www.ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3247/1/_Дудник%2C%20Соловій-248-250.pdf (дата звернення: 27.10.2024).
5. Омельчук А. С., Панасенко Е. А. Методика Марії Монтесорі як засіб розвитку уваги у дітей раннього віку. *Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих (вітчизняний і світовий досвід упровадження)*: збірник наукових праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 20 березня 2024 року, м. Київ, Україна) / за заг. ред. Т. О. Олефіренка, Г. Г. Цветкової, Л. В. Барановської. С. 313–319. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/45249/materialy%20konferentsii.pdf?sequence=1#page=313> (дата звернення: 26.10.2024).

УДК 37.01:378

Литвинчук Олександра Костянтинівна,
здобувачка вищої освіти академічної групи ПНК-23
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Красильник Юрій Семенович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена низкою чинників, пов'язаних зі змінами в освітній системі, інноваційними технологіями та зростанням ролі дистанційної форми навчання. У сучасних умовах цифрові технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу, особливо у підготовці майбутніх фахівців у галузі професійної освіти. Значно прискорив розвиток і впровадження цифрових технологій масовий перехід в сучасних умовах на дистанційне навчання. Це змінює підходи до навчання та виявляє необхідність глибшого розуміння можливостей цифрових інструментів, які забезпечують якісний освітній процес. Завдяки цим технологіям можна поєднувати різні формати освітньої діяльності, а також забезпечувати навчання без обмежень у часі. На думку А. Гуралюка [2], цифрові технології відкривають нові можливості для розвитку сьогоденної педагогіки: роблять освітній процес більш привабливим, автоматизують частину рутинної роботи, звільняючи час для спілкування зі здобувачами освіти та організації з ними індивідуальної роботи. Крім того, цифрові інструменти сприяють миттєвому зворотному зв'язку та підвищують ефективність управління освітнім процесом у цілому [2, с. 53–54].

Дієвими платформами для організації навчання є Moodle і Google Classroom. *Google Classroom* – вебсервіс, створений Google для навчальних закладів з метою спрощення створення, поширення і класифікації завдань безпаперовим шляхом. Він пов'язує Google Диск, Google Документи, Google Таблиці, Google Презентації, Google Форми, Google Сайти, Gmail та інші сервіси разом, щоб допомогти навчальним закладам перейти до безпаперової системи. Пізніше було інтегровано *Google Calendar*, для того, щоб допомогти

з призначенням термінів виконання завдань, екскурсій та позакласних бесід [7].

Moodle – проста, зручна у роботі платформа для науково-педагогічного працівника та здобувача вищої освіти, легка в опануванні. Її перевага в можливості забезпечити студентів електронними матеріалами для навчання. У платформі також можна проводити тестування, розміщувати завдання, комунікувати з викладачем [8, с. 11].

Серед онлайн платформ для спілкування виділяють: *Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, Discord*. Це найпопулярніші платформи для проведення дистанційних занять, хоча більшість з них також, як і Moodle дають можливість завантажувати матеріали.

Існує ще одна, не дуже популярна платформа *Kumospace*. Це сервіс для створення віртуальних просторів для команд. Він створений для компаній, які мають штат віддалених співробітників для зв'язку з ними та проведення зустрічей, брейнстормінгу, інших заходів, хоча також може підійти для дистанційного навчання у групах. У *Kumospace* можна створити «віртуальний офіс», розставити в ньому меблі і додати різні активності, такі як ігри, телевізор, музичні автомати. У платформі також наявні відео- та аудіо-чат для кращої комунікації, віртуальні дошки і можливість транслювати свій екран. Це допомагає більше згуртуватися з іншими учасниками і погрузитися у навчальний процес.

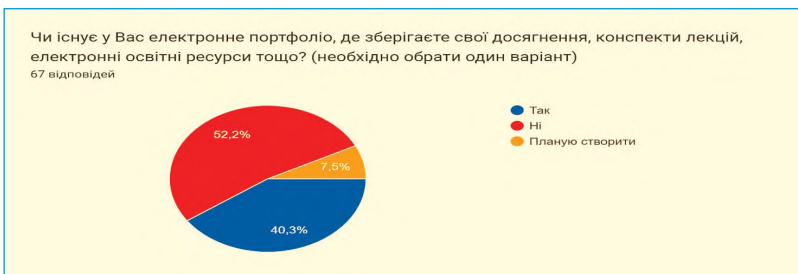
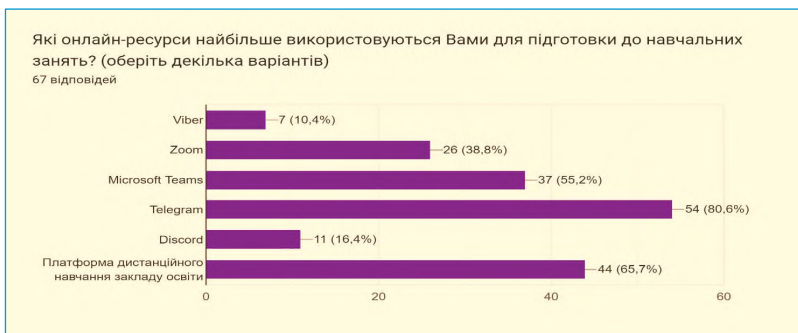
Популярними платформами для проведення тестувань є: *Google Forms, На Урок, Всеосвіта, Classtime*. Існують більш гейміфіковані версії, такі як *Kahoot!, Quizizz, Quizlet*. Це сервіси для створення вікторин і тестів у ігровому стилі. У *Kahoot!* Можна залучити до тестування одразу 50 студентів, додавати зображення до завдань і будувати діаграми успішності академічної групи. Перевагою *Quizizz* є режим гри в реальному часі *Play live* і створення позакласного завдання для учня. У *Quizlet* можна створювати тести з використанням флеш-карт [9].

Високу популярність також має платформа *ChatGPT*. Це віртуальний помічник з генеративним штучним інтелектом, розроблений компанією OpenAI і представлений 30 листопада 2022 року. *ChatGPT* запам'ятовує та бере до уваги всі попередні запитання користувача в рамках бесіди, що спрощує бесіду з ботом [6]. В деяких випадках, викладачі використовують *You Tube* для навчання, завантажуючи в нього відеоматеріали.

Для пошуку будь-якої інформації використовують *Google, Microsoft Edge, Safari, Opera, Mozilla Firefox*. Для створення навчальних матеріалів

використовують: Word для рефератів або різних документів; PowerPoint для створення презентацій; Excel для створення різноманітних таблиць; Canva для створення візуального контенту.

Аналіз відповідей респондентів (n=67) на запитання анкети «Цифрові інструменти в дистанційному навчанні» (діаграми 1, 2, 3) показав, що *найбільше використовуються для підготовки до навчальних занять такі онлайн-ресурси: Telegram (80,6% респондентів), платформа дистанційного навчання КНУБА (65,7%), Teams (55,2%); створене електронне портфоліо, де зберігаються освітні досягнення, конспекти лекцій, електронні освітні ресурси тощо – в 40,3% здобувачів вищої освіти, ще не створене в 52,2% респондентів, проте 7,5% – планують створити у найближчий час; як правило, здійснюють пошук навчальної інформації: в Інтернеті за допомогою пошукової системи – 91% респондентів, за допомогою ChatGPT або його аналогів – 77,6%, з використанням спеціальних програм – пошукових показчиків (29,9%), за допомогою Google Академія – 20,9%, за допомогою логічних операторів та синтаксичних виразів (9%).*

Отже, впровадження цифрових інструментів в дистанційному навчанні майбутніх бакалаврів професійної освіти вимагає системного підходу та інтеграції інноваційних та традиційних технологій [1, 2, 3, 4, 5, 8] на всіх етапах освітнього процесу. Для цього можна використовувати, на нашу думку, модель, що складається з декількох ключових компонентів, кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного навчання:

1. Аналіз потреб та готовності суб'єктів освітнього процесу до діяльності у форматі дистанційного навчання.

2. Оцінка готовності викладачів і студентів до використання цифрових інструментів, що включає аналіз технічних можливостей (доступ до Інтернету, наявність пристроїв, програмного забезпечення тощо) та рівень цифрової компетентності.

3. Вибір та адаптація цифрових інструментів для дистанційного навчання: вибір відповідної системи управління навчанням (LMS), наприклад, Moodle, Google Classroom або Microsoft Teams, що дозволяє організувати освітній процес онлайн, надавати навчальні матеріали, завдання, оцінювати роботу студентів; використання інструментів для інтерактивного навчання, таких як Kahoot!, Mentimeter, Zoom або інтерактивні симулятори, щоб стимулювати активну участь студентів і розвиток їхніх відповідних компетентностей; інтеграція каналів для ефективної комунікації між викладачами та студентами (електронна пошта, чати, форуми, відеоконференції тощо); впровадження автоматизованих систем для тестування, проведення контрольних робіт та збирання результатів навчання (Google Forms, Testmoz).

4. Створення системи методичного забезпечення: розробка навчальних матеріалів з урахуванням специфіки дистанційного навчання (відеолекції, презентації, інтерактивні модулі та електронні книги тощо); адаптація методик викладання для роботи в цифровому середовищі (використання методів

змішаного навчання (blended learning) або перевернутого класу (flipped classroom), коли студенти опрацьовують матеріали самостійно, а час на онлайн-заняттях витрачається на обговорення та вирішення практичних завдань).

5. Навчання викладачів та студентів (викладачам необхідно надати підтримку у використанні цифрових інструментів для підвищення їх цифрової компетентності та розвитку умінь роботи з новими технологіями; студентам також варто пропонувати тренінги або інструкції з використання платформи та цифрових інструментів, щоб забезпечити безперебійну роботу в цифровому середовищі).

6. Організація освітнього процесу (використання цифрових інструментів з метою створення гнучкого графіку навчання, що дозволить студентам зручніше поєднувати навчання, дослідницьку, волонтерську та інші види діяльності; забезпечення постійного моніторингу прогресу студентів за допомогою цифрових інструментів, зокрема системи LMS, що дозволить викладачам відстежувати успішність, надавати оперативний зворотний зв'язок і підтримувати індивідуальні консультації).

7. Оцінка результатів та корекція: за допомогою цифрових інструментів доцільно проводити постійний аналіз результатів навчання для оцінки ефективності засвоєння змісту освітніх компонентів (автоматизовані тести, так і аналіз успішності на практичних заняттях), корекція освітньої програми на основі зібраних даних.

8. Підтримка та технічна інфраструктура: оперативна технічна підтримка для викладачів та студентів є необхідною умовою для успішної реалізації дистанційного навчання; забезпечення належного доступу до необхідних цифрових інструментів та обладнання (комп'ютери, планшети, програмне забезпечення) для всіх учасників освітнього процесу.

Розроблена модель впровадження цифрових інструментів у дистанційному навчанні майбутніх бакалаврів професійної освіти спроможна забезпечити системний підхід, орієнтований на ефективність, гнучкість та інтерактивність освітнього процесу, розвиток як цифрових, так і професійних компетентностей здобувачів вищої освіти, а також їх підготовку до реальних викликів у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Бушуєв С., Корчова Г., Красильник Ю., Руденко М., Козир Б. Розвиток кліпового мислення здобувачів вищої освіти в інформаційному оточенні. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2024. Том 99. № 1. С. 76–94. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/128> (дата звернення: 26.10.2024).

2. Гуралюк А. Г. Цифрові педагогічні інструменти (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки* : довід. бюл. / наук. ред. М. Л. Росток; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2024. Вип. 19. С. 53–66. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741210/1/AHS_of_EduSci-RB-19-2024.pdf (дата звернення: 15.10.2024).

3. Красильник Ю. Інформаційні технології як фактор інтенсифікації підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. пр. Київ : Вид-во НУОУ, 2013. С. 57–62. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:0EnyYjriUFMC (дата звернення: 01.11.2024).

4. Красильник Ю. С. Інформаційно-технологічне забезпечення професійної підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. *Підготовка сучасного вчителя: інформаційно-технологічне забезпечення*: монографія / За ред. О. І. Огієнко; Авт. кол.: О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, Т. О. Гончарук, К. В. Годлевська, Н. І. Вінник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. С. 45–62. URL: https://lib.iitta.gov.ua/3057/1/МОНОГРАФИЯ_.pdf (дата звернення: 28.10.2024).

5. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні основи проєктування дистанційного навчання в умовах ЗВО. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонського державного університету*. 2021. № 94. С. 86–92. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/issue/view/68/289> (дата звернення: 27.10.2024).

6. М. Починкова. ChatGPT: використання в освітньому процесі. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 14–15 квітня 2023 р. С. 85–88. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0053710.pdf#page=85> (дата звернення: 17.10.2024).

7. Маленко К. Основні можливості використання GOOGLE CLASSROOM в освітньому процесі. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування* : збірник наукових праць. С. 282–286. URL: http://46.201.250.252:8080/bitstream/handle/123456789/2337/Збірник_2023.pdf?sequence=1&iAllowed=y#page=282 (дата звернення: 17.10.2024).

8. Організація дистанційного навчання за використання платформи Moodle, сервісу Zoom, цифрових інструментів Google для здобувачів вищої освіти освітніх програм «Водні біоресурси та аквакультура» у Білоцерківському національному аграрному університеті. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького*. 2023. Т. 25. № 99. С. 9–13. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=3957492> (дата звернення: 16.10.2024).

9. Створення тестів для онлайн-навчання : огляд платформ. *Вища освіта в Україні*. URL: https://osvita.ua/vnz/high_school/80118/ (дата звернення: 16.10.2024).

Литвинчук Олександра Костянтинівна,
здобувачка вищої освіти академічної групи ПНК-23
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Красильник Юрій Семенович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ТЕХНОЛОГІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДЕОБЛОГІНГУ В КОМУНІКАТИВНІЙ СКЛАДОВІЙ ПІДГОТОВКІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі, що стрімко цифровізується, освіта все більше звертається до інтеграції інформаційних технологій для покращення освітнього процесу та підготовки здобувачів освіти до вимог ринку праці. Одним із новітніх інструментів, що набуває популярності у професійній освіті, є *відеоблогінг*. Він є ефективним засобом для розвитку комунікативних навичок, творчого потенціалу та підвищення медіаграмотності. Використання відеоблогінгу у підготовці майбутніх бакалаврів професійної освіти, на наш погляд, забезпечує комплексний розвиток компетентностей професійно-педагогічного спілкування, креативного мислення та роботи з інформацією.

Нині блогосфера дуже різноманітна тематично – серед блогерів зустрічаються і графомани, і незалежні журналісти, і Інтернет-маркетологи, однак нас найбільше цікавлять, зважаючи на предмет дослідження, *освітні блоги*. Опираючись на результати досліджень [2, 3, 4, 5, 6, 7], серед блогів для підтримки освітнього процесу вишів можна виділити:

1) особисті блоги викладачів. У них педагоги можуть ділитися своїми методичними напрацюваннями, корисними для колег посиланнями, узагальнювати свій досвід, створювати електронні портфоліо тощо;

2) колективні блоги. За допомогою такого блогу можна організувати роботу мережної спільноти педагогів, викладачів окремого закладу освіти, методичного об'єднання педагогів тощо;

3) блоги проєктів. З їх допомогою можна організувати роботу як над навчальним проєктом, так і проєктом, над яким студенти працюють у межах індивідуального завдання або науково-дослідної роботи. В них можуть

розміщуватися завдання для підготовки проекту, інформація про етапи його реалізації, звіти і творчі роботи студентів;

4) блог фаху або групи студентів – це майданчик для спільної співпраці всіх учасників освітнього процесу: викладачів, студентів та стейкхолдерів.

Створення блогу фаху або групи студентів може бути спрямоване на вирішення цілої низки завдань [7]: формування інформаційних компетентностей студентів; створення літопису фаху або групи, своєчасного інформування про події, що відбуваються зі студентами; розширення інформаційного простору освітнього процесу; організація індивідуальної роботи зі студентами; публікація творчих студентських робіт.

Один із ключових аспектів успішного освітнього процесу – зворотний зв'язок між викладачем та студентом. Відеоблогінг дає змогу отримувати швидкий та ефективний відгук від аудиторії. Студенти можуть отримувати коментарі не лише від викладача, але й від своїх одногрупників, що сприяє створенню атмосфери співпраці та обміну знаннями. Це важливо для професійної освіти, де комунікативні навички та вміння взаємодіяти є визначальними. Використання відеоблогінгу у освітньому процесі також підвищує зацікавленість студентів, сприяє їхній активності та мотивації до навчання, що підтверджено сучасними дослідженнями у сфері освітніх технологій [8].

Відеоблогінг, як частина освітнього процесу, виступає унікальним засобом інтерактивного навчання, що дозволяє студентам не лише отримувати знання, але й активно взаємодіяти з аудиторією. Завдяки створенню відеоконтенту студенти вчаться презентувати інформацію доступно та цікаво, структурно викладати матеріал і аналізувати отримані дані. Крім того, дослідження підтверджують, що відеоблоги сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, оскільки вони поєднують візуальні та аудіальні елементи, а також дозволяють студентам глибше зануритися у тему [8].

Найбільш популярним сервісом ведення освітніх блогів є сервіс системи Google під назвою *Blogger*. Потрапити на сторінку створення блогу можна, набравши в адресний рядок назву сайту www.blogger.com або увійшовши до системи Google www.google.com.ua та обравши пункт меню Блогер.

Блог викладача – корисний інструмент для більш ефективно організації освітнього процесу. *Blogger* – ідеальна у всіх відношеннях платформа для його створення. Ведення блогу – це перспективна, цікава та корисна справа. На сторінках блогу можна зібрати важливу, актуальну інформацію, розміщувати матеріали на допомогу студентам (текст, ілюстрації, відео тощо), власні

розробки, ділитися своїми враженнями, спілкуватися. До переваг також можна віднести: повна безкоштовність; довговічність і надійність; відсутність реклами [3].

Інтерактивний формат відеоблогів дозволяє студентам вивчати різноманітні мультимедійні інструменти, що розвиває їхню технічну компетентність і навички роботи з новими технологіями. У процесі створення відеоконтенту студенти можуть користуватися програмним забезпеченням для запису та монтажу відео, що сприяє розвитку креативності та критичного мислення. Відеоблогінг розширює традиційні межі навчання, надаючи студентам можливість використовувати новітні медіа для передачі знань і навичок. Це також сприяє створенню більш динамічного та індивідуалізованого навчального процесу, в якому кожен студент може виявити свої сильні сторони і таланти [1].

Відеоблогінг сприяє розвитку таких компетентностей, як вміння створювати структуру навчального матеріалу, здатність працювати з різноманітними джерелами інформації та здатність комунікувати з аудиторією. Це особливо важливо для педагогів, яким необхідно вміти ефективно викладати матеріал та знаходити підхід до різних категорій слухачів. Використання відеоблогів в освітньому процесі надає студентам можливість вчитися формулювати свої думки чітко та лаконічно, що є надзвичайно важливим у професійній діяльності [8].

Технологія відеоблогінгу в комунікативній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання може стати ефективним засобом розвитку їхніх професійних і комунікативних компетентностей, опираючись на розроблений дидактичний контекст [8]. Значена технологія, на нашу думку, спроможна забезпечити не лише набуття здобувачами освіти теоретичних знань, а й практичного досвіду, необхідного для спілкування та взаємодії в освітньому середовищі. Функціональна структура технології відеоблогінгу, з акцентом на її освітні завдання, інструменти та етапи впровадження, включає:

1. Мета та завдання технології: розвиток комунікативних компетентностей педагогів професійного навчання (формування вміння доносити інформацію, використовувати візуальні та вербальні елементи для зацікавлення аудиторії), підвищення майстерності самопрезентації (майбутні бакалаври мусять правильно презентувати себе та свої ідеї), покращення навичок критичного мислення (студенти опановують аналітичні вміння, структурувати інформацію та обирати відповідні аргументи), залучення до

самостійної роботи та творчості (розвиток навичок пошуку інформації, її аналізу та викладення в цікавій та доступній формі).

2. Етапи реалізації технології.

1. Підготовчий етап (проведення лекцій і семінарів щодо відеоблогінгу як сучасного інструменту комунікації; ознайомлення з основами створення контенту: підготовка сценарію, монтаж, побудова структури відео, робота з камерою, основи звукообробки та освітлення; вибір тем для відеоблогів, пов'язаних із професійно-педагогічною діяльністю. Наприклад, це можуть бути теми з педагогіки, методики викладання, нових технологій у професійній освіті тощо).

2. Практичний етап (створення сценарію та зйомка: студенти самостійно готують сценарії та проводять зйомку відеоблогу на обрану тему; обговорення у групах: обмін ідеями в групах, критичний розбір підготовлених матеріалів, розвиток умінь конструктивної критики та корегування власної роботи; публікація відео: завантаження відеоматеріалів на навчальну платформу або в обраний канал для подальшого аналізу. Це може бути закритий канал на YouTube, Google Classroom тощо).

3. Рефлексійний етап (проведення аналізу кожного відеоблогу: оцінка виразності, комунікативних умінь, структурованості викладу матеріалу, відповідності меті та обраній тематиці; самоаналіз та фідбек: рефлексія студентів, обговорення труднощів та переваг, отримання зворотнього зв'язку від викладача; коригування підходів і планів для наступних відеоблогів: під час повторних зйомок студенти враховують рекомендації, що дозволяє їм поліпшити свої комунікативні компетентності.

4. Інструменти для реалізації технології (технічне обладнання: смартфони, камери, мікрофони, штативи, освітлення; програмне забезпечення для монтажу: прості редактори для початківців (наприклад, iMovie, Movavi) або інші більш професійні програми (Premiere Pro, DaVinci Resolve); платформи для обміну матеріалами: YouTube, Google Classroom, Microsoft Teams або інші платформи, що дозволяють завантажувати відео для перегляду та обговорення; модулі зворотного зв'язку, як-от Google Forms або Mentimeter, що дозволяють анонімно надавати конструктивну критику).

5. Очікувані результати (підвищення рівня впевненості у публічних виступах та самопрезентації, розвиток професійних комунікативних компетентностей через постійне отримання зворотного зв'язку і коригування, формування практичних навичок створення контенту, який може бути корисним як у професійній діяльності, так і в особистому розвитку,

вироблення критичного мислення та рефлексії, які сприятимуть подальшому професійному зростанню.

Таким чином, технологія відеоблогінгу дозволить інтегрувати практичні навички роботи з інформацією та освітніми стратегіями в освітньому процесі, сприяючи тим самим всебічному розвитку комунікативної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. Загалом, відеоблогінг є потужним інструментом для розвитку комунікативних навичок, медіаграмотності та професійних компетентностей. Він дозволяє студентам розвивати навички самопрезентації, отримувати відгуки, інтерактивно взаємодіяти з аудиторією та виявляти свої творчі здібності. Тому використання відеоблогів у підготовці майбутніх бакалаврів професійної освіти є важливим кроком на шляху до інтеграції новітніх технологій в освітній процес, що відповідає вимогам сучасного ринку праці та сприяє формуванню всебічно розвинених професіоналів.

Список використаних джерел

1. Гриценко К., Яценко В., Могильна К. Досвід ЄС щодо розроблення та впровадження стратегічних документів цифрової трансформації на національному рівні. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2024. Том 103. №5. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt> (дата звернення: 26.10.2024).

2. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / Огієнко О.І., Мільто Л.О., Калюжна Т.Г., Радченко Ю.Л., Красильник Ю.С. and Котун К. В. Київ: Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України. 2016. 120 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705798/1/Словник.pdf> (дата звернення: 27.10.2024).

3. Карацюба О. Освітній блог викладача як складова змішаної форми навчання, *Міжнародна дистанційна науково-практична конференція «Технології дистанційного навчання: впровадження, розвиток, удосконалення»*, Харків 2021. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/28447/1/449-451.pdf> (дата звернення: 29.10.2024).

4. Красильник Ю. Інформаційні технології як фактор інтенсифікації підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. пр. 2013. С. 57–62. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/20054356.pdf> (дата звернення: 03.11.2024).

5. Красильник Ю. Психолого-педагогічна компетентність як складова педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Випуск 1. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:IjCSPb-OGe4C (дата звернення: 02.11.2024).

6. Красильник Ю. С. Розвиток умінь візуалізації навчальної інформації майбутніх педагогів професійної освіти. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2022. Випуск 1. С. 55–60. URL: http://visnikkrnu.kdu.edu.ua/statti/2022_1_7.pdf (дата звернення: 04.11.2024).

7. Макарова М. В. Блогінг як форма комп'ютерної підтримки навчального процесу, URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/3642/1/Blog1709.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).

8. Набока О. Науково-дослідницький блогінг як вияв виробничої культури та інформатизації кадрового складу кафедри дошкільної освіти, *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2024. №. 1 (105). С. 15–23. URL: <http://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/306880> (дата звернення: 26.10.2024).

УДК 159.922.7

Льовкіна Олена Геннадіївна,

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;*

Бак Надія Сергіївна,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПБА-23-1
Державного податкового університету;*

Бак Софія Сергіївна,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПБС-23-1
Державного податкового університету;*

Шелевицька Вікторія Олександрівна,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПБС-23-1
Державного податкового університету*

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ

Повномасштабне вторгнення на території України, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, стало страшною трагедією для всієї української нації. Армія російської федерації відповідальна не лише за руйнування цілих міст, та загибель людей, мародерство, катування та інші воєнні злочини, але й глибокі психологічні травми, які залишаться у свідомості нинішнього покоління на все життя.

Воєнні події завжди мають глибокий вплив на психологічний стан людини, навіть якщо сама особа не перебувала в зоні бойових дій. Найчастіше самого факту, що в країні війна, що кожного дня помирають десятки військових та цивільних, може бути достатньо для того, аби з'явилися почуття страху, тривоги, емоційної пригніченості, які можуть призвести до вигорання виснаження та навіть депресивних розладів. Також характерним є почуття провини, яке може виникати у особи, яка перебуває у більш відносній

безпеці ніж ті, наприклад, кому не пощастило потрапити під окупацію чи гарячі точки.

За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, у даній ситуації розлади психіки загрожують чверті українців. Серед усіх категорій населення, а найбільше серед військових, набуває поширення посттравматичний стресовий розлад.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР, англ. PTSD, посттравматичний синдром, «комбатантський синдром», «в'єтнамський синдром», «афганський синдром», «східний синдром» тощо) — психічний розлад, різновид неврозу, що виникає внаслідок переживання однієї чи кількох подій, котрі ушкоджують психіку. Це, наприклад, військові дії, теракти, аварії чи стихійні лиха, катастрофи, важкі фізичні нівечення, побутові або статеві насильства, загроза смерті та ставання свідком або заподіювачем чи призвідником чужої смерті [1].

Посттравматичний стресовий розлад є одним з найбільш поширених психологічних наслідків війни. Цей розлад виникає після досвіду травматичної події і може проявлятися різними способами. Симптоми ПТСР включають нав'язливі спогади, кошмари, погану концентрацію, тривогу, подразливість та ізолюваність. Люди з ПТСР можуть мати складнощі у встановленні та підтриманні стосунків, а також можуть відчувати емоційну відстороненість від оточуючих. Цей розлад може серйозно впливати на якість життя та здатність до праці. Багато людей, в свою чергу, переживають депресію та тривожний розлад через війну. Генералізований тривожний розлад (англ. generalized anxiety disorder, GAD) — психічний розлад, різновид неврозу, що характеризується загальною стійкою тривогою, не пов'язаною з певними об'єктами або ситуаціями. Часто супроводжується скаргами на постійну нервозність, тремтіння, м'язова напругу, пітливість, серцебиття, запаморочення і дискомфорт у ділянці сонячного сплетіння. Нерідко присутній страх хвороби або нещасного випадку, що поширюється на себе і/або близьких, непереносність «невідомості», а також інші різноманітні хвилювання, погані передчуття. У багатьох випадках пов'язаний з хронічним середовищним стресом. Є тенденції до хвилеподібного перебігу розладу і хроніфікації [2].

Втрата близьких та траур також є поширеними наслідками війни, що можуть викликати серйозні психологічні проблеми: постійне відчуття кризи перебудження; уникнення або заперечення травматичних спогадів; панічні

атаки, зловживання алкоголем, або наркотиками; труднощі у повсякденному житті; проблеми у стосунках; суїцидальні думки. нездатність виражати емоції.

Попри те, що людська психіка здатна з часом адаптуватися до багатьох умов. За словами психолога Юлії Яворської, через те, що війна триває вже півроку, ми реагуємо на повітряні нальоти та інші загрози зовсім інакше, ніж у перші дні: "Дехто каже: "Це ще називають синдромом продовженого життя, коли ти ніби відкладаєш своє життя на потім і не дозволяєш собі бути по-справжньому щасливим", - розповідає Юлія. [3]

Вагомими є явища того, що росія до і під час повномасштабного вторгнення, яке триває вже майже два роки, тобто є доволі затяжним процесом, вела сплановану інформаційну війну. А це прямо підсилює всі негативні почуття, настрої та емоції українського суспільства.

Як зазначає у своїй статті Патлашинська І.В.:«Основною ціллю інформаційної війни є досягнення та утримання інформаційної переваги однією зі сторін над іншою шляхом надання специфічного інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного впливу на державну систему прийняття рішень» [4, с.85].

Зважаючи на усе вище зазначене, виникає питання: як допомогти українцям, які переживають війну? Серед відомих методів подолання можна виокремити наступні:

1. Психотерапія: психотерапевти можуть допомогти людям впоратися з травмою, навчити їх справлятися зі своїми емоціями та допомогти подолати страхи і тривоги.

Перш за все, особі важливо усвідомити потребу у зверненні до відповідного спеціаліста. Лише кваліфікований психолог чи психотерапевт зможе по-справжньому допомогти у вирішенні того чи іншого розладу.

2. Групова терапія: групова терапія може допомогти людям, які пережили війну, спілкуватися з іншими постраждалими, які розуміють їхні проблеми, ділитися своїм досвідом і отримувати підтримку.

Це є особливо актуальним для тих, кому важко переживати власні проблеми самотужки, або працювати індивідуально зі спеціалістом.

3. Медикаментозне лікування: у деяких випадках жертвам війни можуть призначити психотропні препарати, такі як антидепресанти.

Даний вид ліків допомагає швидше впоратися з симптомами депресії та зменшують схильність до учинення самогубства, хоча і мають певні побічні ефекти.

4. Соціальна підтримка: жертвам війни може знадобитися допомога з житлом, працевлаштуванням, освітою та медичним обслуговуванням.

Війна не лише спричиняє руйнування та втрати, але й має величезний психологічний та соціальний вплив на людей. Окрім травм і втрат, жертви війни стикаються з багатьма проблемами і можуть потребувати значної підтримки, щоб відновити своє життя. Соціальна підтримка відіграє важливу роль у цих ситуаціях. Вона надається як на індивідуальному, так і на колективному рівнях і включає в себе:

А) допомога з житлом- надання тимчасового житла: гуртожитки, пансіонати або приватні будинки, які надають притулок. Також допомога в пошуку постійного житла: пошук доступного житла, що відповідає потребам постраждалого населення, та допомога в оформленні документів. Відновлення пошкоджених будинків: відновлення пошкоджених війною будинків, щоб люди могли повернутися до своїх домівок. Будівництво нових житлових комплексів: будівництво нового житла для людей, які втратили свої домівки.

Б) допомога у працевлаштуванні - організація ярмарків вакансій, консультування з питань пошуку роботи, перепідготовка та підвищення кваліфікації.

В) підтримка освіти - відновлення шкіл та інших навчальних закладів: відновлення пошкоджених шкіл, будівництво нових шкіл, надання необхідних ресурсів, забезпечення освітніх можливостей для дітей і дорослих: організація освітніх програм для дітей, які втратили можливість навчатися, і для дорослих, які хочуть отримати нову освіту або перекваліфікуватися.

Г) допомога з медичним обслуговуванням- перша допомога та медичне обслуговування: організувати мобільні медичні бригади для забезпечення доступу до первинної та спеціалізованої медичної допомоги. Реабілітація поранених: забезпечити фізичну, психологічну та соціальну реабілітацію для тих, хто постраждав від війни.

Д) та інші види допомоги:

- Юридична допомога: консультування з правових питань, допомога в оформленні документів, захист прав постраждалих.

- Гуманітарна допомога: забезпечення продуктами харчування, одягом, предметами гігієни та іншими необхідними речами.

- Фінансова допомога: грошові виплати для задоволення базових потреб.

Підсумовуючи викладений матеріал, ми можемо зробити висновок, що при детальному аналізі психологічних наслідків війни в Україні, підтверджується факт того, що війна має серйозний вплив на психологічний стан людей. Посттравматичний стресовий розлад, депресія, тривожність та

втрата близьких є лише першими поширеними наслідками війни. Ці проблеми можуть суттєво погіршити якість життя та здатність до праці людини.

Для вирішення цих проблем необхідно надавати психологічну допомогу та реабілітацію постраждалим. Психотерапія, групова підтримка, фізіотерапія та соціальна підтримка є важливими методами відновлення психологічного стану людей. Крім того, необхідно звернути увагу на попередження психологічних наслідків війни шляхом освіти, інформаційної роботи та психологічної підготовки. Дослідження та розвиток в галузі психології також є важливими аспектами вирішення проблеми психологічних наслідків війни. Інноваційні підходи до психологічної допомоги, міжнародний досвід та співпраця.

Список використаних джерел

1. Психологічна підтримка в умовах війни <https://dovidka.info/psychologiczna-pidtrymka-v-umovah-vijny/> (дата звернення 11.02.2024)
2. Генералізований тривожний розлад- <http://surl.li/ftgbs> (дата звернення 12.02.2024)
3. Психологічна підтримка в умовах війни- <https://dovidka.info/psychologiczna-pidtrymka-v-umovah-vijny/> (дата звернення 12.02.2024)
4. Сучасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання- <http://www.regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/28/15.pdf> (2022. № 28. с.85 дата звернення 12.02.2024р.)

УДК 796

*Ляшенко Алла Олексіївна,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Воробей Назар Миколайович,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ГНУЧКІСТЬ СПОРТСМЕНА І МЕТОДИКА ЇЇ РОЗВИТКУ У ФУТБОЛІ

Вступ. Гнучкість є однією з ключових фізичних якостей, які повинні розвиватися у футболістів на всіх етапах їхньої спортивної підготовки. У сучасних умовах футбол характеризується високими швидкостями, постійною зміною напрямку руху і частими контактами між гравцями, що підвищує ризик травм. Тому розвиток гнучкості відіграє важливу роль у зменшенні

травматизму, а також сприяє підвищенню ефективності виконання технічних дій та загальної фізичної підготовленості футболістів. Актуальність даної роботи обумовлена тим, що незважаючи на значення гнучкості для футболістів, багато тренерів недооцінюють важливість цієї фізичної якості, обмежуючись лише загальними вправами на розтягування без розробки спеціалізованих методик.

Метою даного дослідження є вивчення впливу гнучкості на спортивну результативність футболістів та розробка методичних рекомендацій щодо її ефективного розвитку в тренувальному процесі. Для досягнення цієї мети передбачається вирішення кількох завдань: охарактеризувати фізіологічні аспекти гнучкості та її вплив на виконання технічних дій у футболі; проаналізувати сучасні методики розвитку гнучкості у футболі та споріднених видах спорту; провести дослідження впливу вправ на гнучкість на фізичну підготовку та стан здоров'я футболістів; і розробити рекомендації для тренерів з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей спортсменів.

Об'єктом дослідження є тренувальний процес футболістів, зокрема засоби і методи, які використовуються для розвитку гнучкості у спортсменів різних вікових груп. Предметом дослідження виступають специфічні методики та вправи, спрямовані на підвищення рівня гнучкості, а також їхній вплив на загальну фізичну та технічну підготовленість футболістів. Розвиток гнучкості є надзвичайно важливим для футболістів, оскільки ця фізична якість безпосередньо впливає на можливість виконання складних технічних дій, таких як різкі зміни напрямку руху, швидка реакція на дії суперника і виконання точних ударів по м'ячу. Крім того, недостатня гнучкість може призводити до травм, особливо в умовах високих ігрових навантажень.

Методологія дослідження базується на аналізі наукових джерел, присвячених питанням розвитку фізичних якостей у спортсменів, зокрема футболістів. Було проведено огляд наукових статей і монографій, у яких розглядаються сучасні методи розвитку гнучкості.

Роль гнучкості у сучасному футболі. Гнучкість є однією з базових фізичних якостей, яка забезпечує ефективність рухів та знижує ризик травм під час інтенсивних тренувань і змагальних навантажень. Вона дозволяє футболістам покращити амплітуду рухів, швидко змінювати напрямок під час гри та виконувати технічні прийоми з більшою точністю. Належний рівень гнучкості сприяє покращенню балансу, координації та запобіганню травмам опорно-рухового апарату, що робить її важливим елементом тренувального процесу футболістів усіх рівнів.[2 с 28]

Вплив гнучкості на технічну підготовленість футболістів. Дослідження показують, що гнучкість безпосередньо впливає на виконання

складних технічних елементів у футболі, таких як удари по м'ячу, дриблінг, швидкі зміни напрямку руху. Футболіст із розвинутою гнучкістю може виконувати рухи з більшою амплітудою, що позитивно впливає на його результативність під час матчу. Наприклад, у гравців з високим рівнем гнучкості менший ризик розтягнень м'язів, адже їх м'язово-зв'язковий апарат здатний витримувати навантаження при різких рухах.[5 с 26]

Методики розвитку гнучкості у футболі. Розвиток гнучкості футболістів повинен бути комплексним і включати різні види вправ: статичні і динамічні розтяжки, вправи на покращення рухливості суглобів та спеціальні вправи для різних груп м'язів. Важливу роль відіграє періодизація тренувального процесу, коли вправи на гнучкість включаються на різних етапах підготовки, зокрема в розминці, для підвищення ефективності тренування та запобігання травмам. Використання індивідуальних підходів до гнучкості дозволяє оптимально розвивати її залежно від вікових та фізичних характеристик футболіста.[3 с 111]

Фізіологічні аспекти гнучкості у футболі. Гнучкість визначається не тільки розтягнутістю м'язів, але й рухливістю суглобів, еластичністю зв'язок і нервово-м'язовою координацією. У футболістів молодшого віку гнучкість розвивається швидше, що вимагає особливого підходу до тренувань у підлітковому періоді. З віком цей процес сповільнюється, але зберігається можливість підтримувати належний рівень гнучкості за допомогою регулярних тренувань. Різні фізіологічні системи (м'язова, суглобова, нервова) повинні працювати скоординовано для досягнення високого рівня гнучкості, що важливо враховувати під час розробки тренувальних програм.[1 с 50]

Профілактика травм через розвиток гнучкості. Гнучкість відіграє важливу роль у профілактиці травм у футболістів, оскільки розтягнуті м'язи та зв'язки можуть легше адаптуватися до стресів і навантажень під час гри. Особливо це стосується м'язів ніг, стегон та спини, які найбільше залучаються у футболі. Вправи на гнучкість можуть допомогти знизити ризик травмування під час різких змін напрямку, зіткнень з іншими гравцями та під час виконання ударів. Регулярне включення таких вправ у тренування дозволяє підтримувати м'язи у стані постійної готовності до виконання фізичних навантажень.[4 с 70]

Індивідуалізація підходів до розвитку гнучкості у футболі. Важливою умовою ефективного розвитку гнучкості є індивідуальний підхід до кожного футболіста. Футболісти різного віку, рівня підготовки та статури потребують різних програм розвитку гнучкості. Наприклад, для юних спортсменів акцент робиться на поступовому збільшенні рухливості, тоді як для дорослих футболістів необхідні вправи для підтримки наявного рівня гнучкості та запобігання зниженню рухливості через вікові зміни. Крім того, тренери

повинні враховувати особливості ігрового стилю спортсмена при розробці програм на розвиток гнучкості.[1 с 56; 4 с 75]

Список використаних джерел

1. Мацько, О. М. Розвиток фізичних якостей у футболістів різних вікових груп. Наукові праці Українського державного університету фізичного виховання і спорту, 2019. – С. 45–56.
2. Горбенко, Л. І. Теоретико-методичні основи підготовки футболістів у системі багаторічного спортивного вдосконалення. Фізична культура, спорт і здоров'я нації, 2020. – С. 23–37.
3. Бойко, І. П. Особливості розвитку гнучкості у футболістів на різних етапах підготовки. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету, 2021. – С. 102–114.
4. Климова, Н. В. Аналіз методів розвитку фізичних якостей спортсменів в умовах сучасного футболу. Спортивна наука та здоров'я, 2020. – С. 67–80.
5. Платонов, В. М. Сучасні підходи до розвитку рухових якостей у спортсменів командних видів спорту. Теорія і методика фізичного виховання і спорту, 2019. – С. 12–28.
6. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи / О.М. Шамич, О.А. Озерова/ Навчальний посібник –К. : КНУБА, 2021. – 118 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>
7. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796

*Ляшенко Алла Олексіївна,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Драчук Кіріл Олександрович,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

СИСТЕМА ОЛІМПІЙСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Зростання значущості успішних виступів команд різних країн на Олімпійських іграх, як чинника національного престижу стимулює державні й недержавні структури до формування ефективних систем спорту вищих досягнень і олімпійської підготовки спортсменів, що дають змогу досягати успіху на світовій спортивній арені. Місце тієї чи іншої країни в підсумковій

таблиці ігор літніх Олімпіад та зимових Олімпійських ігор визначається багатьма чинниками внутрішнього життя кожної країни. Однак при інших рівних умовах ефективність виступу національних команд на Олімпійських іграх обумовлюється здатністю фахівців у галузі спорту сформуванню й реалізувати ефективну систему олімпійської підготовки. Фахівці ведуть пошук щодо створення оптимальної моделі олімпійської підготовки, яка б урахувала особливості функціонування державних і недержавних структур, національні традиції, особливості підготовки спортсменів у процесі багаторічного вдосконалення.

Аналіз практики олімпійського спорту останніх десятиліть свідчить про високий вплив ефективної системи олімпійської підготовки національних команд із різних країн до головних змагань. Використання комплексного підходу до формування якісної системи підготовки, яка містить різнобічні складові частини, дає можливість за декілька років у більш ніж два три рази підвищити результативність виступу національної збірної команди щодо кількості медалей та балів у неофіційному командному заліку. Основним моментом тут є універсальність і складність застосування всіх складових частин олімпійської підготовки, відмовлення від неефективних розрізнених послуг, які не дають змогу отримати інформацію про індивідуальні можливості спортсмена та не зв'язані зі специфікою виду спорту й підготовки.

Відмінною рисою політики у сфері олімпійського спорту, що реалізується в різних країнах, які претендують на високі спортивні досягнення на міжнародній арені, є вдосконалення системи державного регулювання розвитком спорту на всіх його рівнях, пошук оптимальних моделей управління, що сприяють об'єднанню діяльності державних і громадських організацій, концентрація їхньої уваги на досягненні кінцевого результату – успіху на міжнародній арені. При реалізації такої політики більшість країн орієнтується на максимально можливе використання світового досвіду в поєднанні з національними можливостями.

У більшості країн використовуються різні форми, методи й підходи до олімпійської підготовки, які можна об'єднати за трьома напрямками. Перший передбачає підготовку в межах системи конкретного виду спорту з подальшим об'єднанням найсильніших спортсменів у національну олімпійську команду для участі в Олімпійських іграх. Ефективність такого напрямку зумовлюється загальним ставленням до спорту в країні, організаційними, економічними й матеріально-технічними можливостями, станом спорту в системі середньої та вищої освіти, організаційними й фінансовими можливостями національних

спортивних федерацій, їхньою здатністю до якісної підготовки спортсменів до Олімпійських ігор. Такий напрям використовують США, Німеччина та, частково, Італія.

Другий напрям орієнтований на формування цілісної системи олімпійської підготовки, де підготовка збірної національної олімпійської команди розглядається як команда, що здатна досягти найвищого спортивного результату на Олімпійських іграх. Це можливо в тих країнах, де держава формує жорстку організаційну й методичну систему олімпійської підготовки. Така система використовується в сучасному Китаї та на Кубі, й протягом багатьох років існувала в НДР.

Третій напрям займає проміжне місце між інтересами різних державних і громадських структур, де передбачається планомірна підготовка до Олімпійських ігор із раціональною та широкою змагальною практикою, яка охоплює 8–10-місячний період протягом року. Така підготовка показала свою ефективність в Австралії, Великій Британії, Норвегії, Японії, Франції.

Сучасна централізована система підготовки олімпійців в світі реалізується в спортивних тренувальних центрах з розширеним спектром послуг кожного компонента (тренувальний, науковий, медичний і ін.) Тренувальні центри посідають важливе місце в спортивній інфраструктурі провідних країн світу. Кількість центрів в країні визначається їх спрямованістю, структурою і підходами до формування. У центрах передбачається надання спортсменам комплексу послуг в областях науки, медицини, інформатики, спортивної промисловості та інших прикладних сфер діяльності. Центри олімпійської підготовки мають комплексну, спеціалізовану або вибірково спрямованість. Комплексна спрямованість передбачає обслуговування різних видів спорту та їх поєднання: легка атлетика, циклічні види спорту, швидкісно-силові, складно координаційні, спортивні одностороння, спортивні ігри, багатоборства. Ця форма найбільш популярна в Австралії, Канаді, Японії, Кубі. Спеціалізовані центри культивують споріднені види спорту. У Великобританії кожен центр, як правило, має пріоритетні види спорту, для яких надаються уніфіковані послуги. Наприклад, в Уельському інституті спорту проходить підготовка спортсменів з легкої атлетики та з водних видів спорту. Центри з вибірковою спрямованістю спеціалізуються на одному виді спорту, наприклад, в США центр академічного веслування в Пристані, вітрильний центр в Майямі. Формування національних центрів здійснюється за територіальною та функціональною ознакою. За територіальною ознакою центри можуть бути розташовані на базі

університету або науково-дослідної установи. На базі національного університету фізичного виховання і спорту у Франції спортсмени мають всі умови для централізованої підготовки. Передбачається навчання, соціальні умови (проживання, харчування, стипендія, страхування), забезпечення тренувального процесу і медичне забезпечення. Національний центр площею 32 га знаходиться в трьох кілометрах від Парижа, упорядковано спорудами (ресторан, кафе, дві столові, готель, кінозал, бібліотека, аудіовізуальна служба і засоби масової інформації). Створення центрів олімпійської підготовки на базі науково-дослідних лабораторій широко використовується в Італії, Корей, на Кубі та в інших країнах.

Формування центрів за функціональною ознакою передбачає об'єднання різних установ, здатних надавати комплексні послуги спортсменам. Наприклад, в Норвегії Центр підготовки олімпійців є розгалуженою мережею спортивних об'єктів, готелів, навчальних закладів, наукових і медичних установ, окремих територій, які працюють за єдиною програмою. Сучасні спортивні центри, в різних комбінаціях, включають наступні структурні компоненти: тренувальний, навчальний, науковий, медичний, інформаційний, матеріально-технічний, сервісний і адміністративний. Сучасні центри олімпійської підготовки, в порівнянні з існуючими центрами, характеризуються більш високим рівнем інформаційного, освітнього та матеріально-технічного забезпечення. Поліпшення інформаційного забезпечення пов'язане з розвитком комунікативних технологій. У розпорядженні спортсменів і тренерів є дані про тенденції в розвитку різних видів спорту в світі, спортивні результати і рейтинги, дані наукових досліджень у багатьох сферах науки (медицина, фармакологія і ін.), інформація про методичні та технологічні новинки в спорті. Здобуття освіти під час централізованої підготовки забезпечується за умови розташування центру поруч з університетом. Спеціальне навчання забезпечують додаткові курси: школи бізнесу, журналістики, курси риторики, іноземних мов та інше.

Список використаних джерел

1. Бріскін Ю. Освіченість фехтувальників з теорії обраного виду спорту та олімпізму на різних етапах багаторічної підготовки / Бріскін Юрій, Пітин Мар'ян, Задорожна Ольга // Теорія та методика фізичного виховання. – 2012. – № 5. – С. 3 – 7.
2. Вацеба О. Організаційні та програмно-нормативні засади підготовки до реалізації стратегічного національного проекту "ОЛІМПІЙСЬКА НАДІЯ – 2022" / Оксана Вацеба // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – Вінниця, 2014
3. Задорожна О. Результативність провідних спортсменок України у командних змаганнях із фехтування на шпагах (на прикладі сезону 2014-2015 рр.) / Задорожна О.Р., Семеряк З. С., Гошко А. Є. // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – К., 2017. – № 2(83). – С. 40-44.

4. Шинкарук О. А. Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования (на материале олимпийских видов спорта) / Шинкарук О. А. – Киев : Олимпийская лит., 2011. – 360 с

5. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefaf24d>

УДК 378

Маковій Марія Григорівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки і комунікації

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Яковенко Георгій,

здобувач вищої освіти академічної групи БЦІ-24-10а

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ПАПЕРІВ НА ПРИКЛАДІ ФАХОВОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ІЗ МІСТОБУДУВАННЯ

Переклад офіційно-ділових паперів та технічної документації на українську мову відзначається деякими особливостями, оскільки документи належать до категорії, яка вирізняється високим рівнем формалізму, точності та чіткої термінологічної постановки. Перекладачі повинні дотримуватися норм офіційного стилю, правил юридичної та технічної мови, і обов'язково виділяти специфіку галузі.

У текстах державних документів, юридичних паперів і ділової документації термінологічна та синтаксична точність є життєво необхідною. Такі тексти відрізняються стандартизованістю мови, використанням стійких усталених виразів, мовними конструкціями, кліше. Наприклад, такі формулювання, як «на підставі», «відповідно до», «у зв'язку з» вживаються в офіційних документах у суворо визначених контекстах, і їх неможливо просто замінити будь-яким іншим більш вільним синонімом.

При перекладі таких документів варто звертати увагу на те, що в українській мові офіційний стиль також передбачає використання певних

мовних форм, таких як наказові конструкції, узгоджені форми дієслів та віддієслівні іменники.

При перекладі офіційно-ділових текстів важливо дотримуватися чіткої ієрархії інформації. Уникнення двозначностей та точність є пріоритетними. Наприклад, в українській мові вживання займенників має бути мінімальним, щоб уникнути непорозумінь, тоді як в англійських документах займенники можуть бути поширеними.

Документи, що стосуються містобудування, включають планувальні рішення, технічні описи, нормативні акти, та часто мають технічний характер, який вимагає від перекладача знання не лише мови, але й специфіки будівництва та архітектури.

Особливо важливо перекладати терміни та поняття згідно з нормативною базою України, враховуючи національні стандарти, такі як Державні будівельні норми (ДБН). Неправильний переклад термінів може призвести до юридичних або технічних помилок, що ускладнить виконання проєкту або його затвердження.

Документи з містобудування часто містять юридичні елементи, такі як договори на будівництво, ліцензії та дозволи. При перекладі юридичних частин важливо не тільки правильно передавати зміст, але й враховувати національні правові особливості. Потрібно бути уважним до юридичних формулювань та термінів, таких як «забудовник», «генеральний план», «детальний план території», «державна експертиза» тощо.

Ще одна важлива особливість перекладу містобудівної документації — це точність у відтворенні числових даних, одиниць виміру, масштабів. Наприклад, англійська система мір (фути, дюйми) має бути правильно конвертована в метричну систему, яка використовується в Україні.

Переклад офіційно-ділових документів вимагає особливої уваги до термінології, формалізму та точності. Для перекладача важливо не тільки знати мову, але й бути ознайомленим із галузевими стандартами та законодавчими вимогами. Ретельність, увага до деталей та глибоке розуміння предмету є ключовими для успішного перекладу таких документів.

Приклади перекладу документів, що стосуються містобудування (з англійської):

1. Планування території та забудова

- Англійське речення: «The zoning plan for the development area must comply with national urban planning regulations.»

- Український переклад: «Зональний план території забудови повинен відповідати **державним будівельним нормам.**»

2. Опис будівельних матеріалів

- Англійське речення: «The building will utilize reinforced concrete for the foundation and steel for the structural frame.»

- Український переклад: «Для фундаменту будівлі буде використано залізобетон, а для несучої конструкції — сталь.»

3. Опис проєктних рішень

- Англійське речення: «The project includes provisions for green spaces, pedestrian walkways, and sustainable energy systems.»

- Український переклад: «Проєкт передбачає облаштування зелених зон, пішохідних доріжок та систем відновлюваної енергії.»

4. Технічні вимоги

- Англійське речення: «All materials must meet the standards outlined in the Building Code of Ukraine.»

- Український переклад: «Всі матеріали повинні відповідати стандартам, викладеним у Державних будівельних нормах України (ДБН).»

Приклади перекладу офіційно-ділових документів (з англійської):

1. Контракт на виконання робіт

- Англійське речення: «This contract is effective from the date of signing and remains valid until the completion of the project.»

- Український переклад: «Цей контракт **набуває чинності** з моменту підписання та залишається дійсним до завершення проєкту.»

2. Договір про співпрацю

- Англійське речення: «The parties agree to cooperate on joint projects in accordance with the terms set forth in this agreement.»

- Український переклад: «Сторони погоджуються співпрацювати у спільних проєктах відповідно до умов, викладених у цій угоді.»

3. Офіційний лист

- Англійське речення: «We hereby acknowledge receipt of your letter dated October 5th, 2024, and will respond to your request within five business days.»

- Український переклад: «Цим ми підтверджуємо отримання вашого листа від 5 жовтня 2024 року і надамо відповідь на ваш запит протягом п'яти робочих днів.»

4. Заява про призначення

- Англійське речення: «Mr. John Doe is hereby appointed as the project manager for the duration of the contract period.»

- Український переклад: «Пан Джон Доу призначається керівником проєкту на термін дії контракту.»

Список використаних джерел

1. Волощук В. І. Українська перекладацька термінологія: Основи теорії та практики перекладу. - Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011 – 328 с.
2. Зоріна Т. М. Основи перекладу юридичних документів. - Київ: Логос, 2008 – 287 с.
3. Ковальчук О. П. Містобудування: теорія та практика перекладу технічної документації. - Київ: Видавництво КПІ, 2014 – 230 с.
4. Комісаренко О. В. Переклад і редагування юридичних та офіційно-ділових текстів. - Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2010 – 198 с.
5. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). - Київ: Видавничий дім "Ін Юре", 2003 – 448 с.
6. Мартинюк А. В. Переклад технічної та ділової документації. - Київ: Наукова думка, 2012 – 208 с.
7. Шумілова Н. І. Методика перекладу офіційно-ділових текстів. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002 – 112 с.

УДК 81'243:17.023.36

*Марченко Світлана Іванівна,
Дубина Наталія Анатоліївна,*

*старші викладачі кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ – ІНОЗЕМНА (АНГЛІЙСЬКА) МОВА

У сучасному світі англійська мова є не тільки засобом спілкування між людьми різних національностей, але й важливим інструментом для здобуття знань, ведення бізнесу та досягнення професійного успіху. Тому викладання іноземної мови, зокрема англійської, займає вагоме місце в освітніх програмах різних країн. Однак у процесі навчання виникають численні проблеми, які можуть впливати на ефективність засвоєння мови студентами.

У контексті України англійська мова набуває все більшого значення як засіб міжнародного спілкування, про що йдеться у Статті 1 Закону України Про застосування англійської мови в Україні [2]. Згідно прийнятого закону, англійська мова належить до мов міжнародного спілкування в Україні, а держава сприяє вивченню англійської мови громадянами України.

Проблеми навчання іноземної мови є одними з найактуальніших, особливо для студентів немовних спеціальностей, оскільки перед такими

студентами постає завдання оволодіння як іншомовною комунікативною компетенцією, так і фаховою компетенцією з певної спеціальності.

У суспільстві відзначається актуалізація іноземної мови як інструменту міжкультурного діалогу, тому для ефективного вивчення іноземної мови студенти повинні розвивати компетенції, які допоможуть їм оволодіти мовою на високому рівні:

- комунікативна компетенція, що здатна використовувати англійську мову для реальної комунікації в різних життєвих ситуаціях, включаючи розмову, письмо, читання та аудіювання. Ця компетенція охоплює не тільки граматику та лексику, але й соціокультурні аспекти, що забезпечують правильне використання мови в різних контекстах;

- лінгвістична компетенція, до якої належить знання фонетичних, лексичних і граматичних особливостей англійської мови;

- соціокультурна компетенція з метою знання культурних норм та традицій англійських країн, що дозволить правильно інтерпретувати висловлювання та адекватно спілкуватися в міжнародному середовищі;

- інформаційно-цифрова компетенція, що формує вміння використовувати сучасні технології та ресурси, такі як онлайн-сервіси, словники, додатки для вивчення англійської мови, що дозволяють покращувати комунікативні навички та отримувати доступ до потрібних матеріалів [1, с. 15].

Сучасна система викладання іноземної мови акцентує увагу на активній участі студентів у навчальному процесі та їхній взаємодії з соціальним і культурним середовищем. Ця система впливає на розв'язання багатьох проблем у викладанні англійської мови, оскільки передбачає використання різних підходів, що дозволяють краще враховувати потреби і можливості кожного студента.

Одним із таких підходів є диференційований підхід, який полягає в тому, що студенти мають різний рівень підготовки, стиль навчання і власні інтереси. Це викликає труднощі при побудові універсальної навчальної програми для всіх, оскільки одні студенти можуть відчувати надмірне навантаження, а інші – навпаки, нудьгувати. Диференційований підхід допомагає вирішити цю проблему, адаптуючи завдання та матеріали під індивідуальні потреби студентів. Це значно підвищує ефективність навчання, оскільки кожен студент отримує можливість навчатися у власному темпі та за допомогою методів, що найкраще відповідають його особливостям.

Компетентнісний підхід акцентує увагу не лише на передачі знань, а й на формуванні практичних умінь і навичок де студенти повинні не просто знати граматичні правила та мати словниковий запас, а й вміти використовувати ці знання на практиці – спілкуватися, писати, слухати і розуміти мовлення інших.

Однією із сучасних проблем викладання іноземної мови для студентів немовних спеціальностей є нерегулярність занять, а також невелика кількість навчальних годин. За Болонською системою для переходу з рівня B1 на рівень B2 потрібно від 250 до 400 годин систематичних занять. Рішенням даної проблеми є методика «перевернутий клас», яка вимагає великої кількості самостійної роботи та мотивації.

Дослідницький підхід заохочує студентів до самостійного пошуку нових знань та інформації, що сприяє активізації їхньої навчальної діяльності. Наприклад, студенти можуть працювати з науковими джерелами, проводити дослідження або створювати власні проекти, що в свою чергу розвиває їх критичне мислення і здатність до самостійного аналізу текстів та іншої інформації, а також допомагає глибше розуміти культуру англomовних країн [3, с. 84].

Мотивація є ключовим фактором у вивченні англійської мови, проте багато студентів не мають достатньої мотивації для вивчення іноземної мови, особливо якщо вони не бачать безпосередньої користі від її засвоєння. Тому більшість студентів вивчають англійську мову через зовнішні мотиви, такі як складання іспитів або виконання шкільної програми. Така мотивація є недостатньо стійкою для досягнення високих результатів.

Найефективнішими у вивченні англійської мови є студенти, які мають внутрішню мотивацію, тобто бажання вивчати мову з особистих переконань. Однак не всі студенти можуть усвідомити важливість англійської для їхнього майбутнього на початкових етапах навчання, що створює проблему для викладачів, які повинні знайти способи стимулювати цю мотивацію. Адже багато студентів сприймають англійську мову як складну і недоступну для легкого засвоєння, що негативно впливає на їхню мотивацію та може призвести до страху перед вивченням. У такій ситуації завдання викладача – зробити процес навчання цікавим та доступним, щоб студенти не боялися помилок і мали бажання покращувати свої знання. При недостатньому розумінні, як використовувати мову на практиці, допомагає CLIL методика (застосування іноземної мови при вивченні спеціальних дисциплін). Таку

методику можна активно застосовувати при вивченні курсу фахової іноземної мови.

Якість навчальних програм і матеріалів також є важливим аспектом у процесі викладання англійської мови, адже у деяких навчальних закладах не вистачає сучасних підручників, інтерактивних платформ або онлайн-ресурсів, що робить процес навчання менш цікавим та ефективним. Студенти, які мають доступ до сучасних технологій, можуть проявляти більший інтерес до занять, використовуючи для вивчення популярні канали: Duolingo, Go Natural English, engVid, BBC Learning English, ETJ English, Real English [4, с. 5-6]. Відповідно до практичного досвіду, застосування зазначених ресурсів допомагає підвищити рівень знань, а також активізувати пізнавальний інтерес під час вивчення англійської мови.

Отже, сучасні проблеми викладання англійської мови пов'язані з різними аспектами навчального процесу, включаючи мотивацію студентів, диференційований підхід, використання сучасних технологій а також якість навчальних матеріалів і програм. Для успішного викладання необхідно враховувати індивідуальні особливості студентів, забезпечувати їм доступ до новітніх технологічних ресурсів, стимулювати їхню внутрішню мотивацію, а також використовувати практичні підходи, які сприяють розвитку комунікативної, лінгвістичної та соціокультурної компетенцій. Завдяки цим заходам процес вивчення англійської мови може стати більш цікавим, ефективним і значущим для кожного студента, що дозволить їм успішно оволодіти мовою та застосовувати її в різних сферах життя.

Список використаних джерел

1. Біда О. А., Рожак Н. В., Подуфалова К. Ю. Проблеми викладання іноземної мови в сучасному освітньому просторі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2023. № 209. С. 13-16.
2. Закон України Про застосування англійської мови в Україні – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text>
3. Солодчук А. Сучасні підходи до навчання і викладання англійської мови. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 2021. № 3. С. 162-169.
4. Щеголева Т. Л. Актуальні проблеми викладання дисципліни «іноземна мова за професійним спрямуванням» в умовах воєнного стану. *Академічні візії*, 2023. № 17. С. 1-7.

УДК 378.37.159.9.316.

*Марченко Світлана Миколаївна,
здобувач другого(магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Психологія»,
кандидат економічних наук, професор
ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»*

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

В умовах військового стану психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу вищої школи стає невід'ємною частиною підтримки здобувачів і педагогів. Складні зовнішні умови вимагають адаптації та зміни традиційних методів і підходів до освітнього процесу, щоб забезпечити психологічну стійкість та ефективність навчання. Сучасне психолого-педагогічне забезпечення спрямоване на створення сприятливих умов для всебічного розвитку здобувачів ЗВО, забезпечення їх емоційного комфорту та формування адаптивних навичок. Це завдання має широкий спектр аспектів, які негативно впливають на нові виклики освіти та суспільства. Психологічна підтримка здобувачів ЗВО стає все більш актуальною через зростання рівня стресу та появу емоційного вигорання. Сучасне психолого-педагогічне забезпечення передбачає раннє виявлення проблем із психічним здоров'ям, організацію консультацій із психологами та соціальними педагогами, впровадження профілактичних програм для зниження рівня тривоги.

Орієнтація на потреби кожного здобувача вищої школи створює максимально комфортне середовище для розвитку особистості. Індивідуальний підхід охоплює адаптацію освітньої програми з урахуванням рівня підготовки, психологічних особливостей і темпераменту, надання підтримки в подоланні навчальні відповідно до рівня підготовки, психологічних особливостей і темпу навчання. Основними аспектами психолого-педагогічного забезпечення в умовах військового стану є: [1; 3, с.56-58; 5, с.12-14]

1. Психологічна підтримка та стабілізація емоційного стану. Військові дії спричиняють високий рівень тривожності, страху і стресу. Для забезпечення стабільності психоемоційного стану важливо створювати групи психологічної підтримки, надавати регулярні консультації з психологами,

організувати тренінги для управління стресом та розвитку навичок релаксації, використовувати стабілізаційні техніки під час заняття, які допомагають подолати страхи і тривоги.

2. Формування навичок до адаптації та стресостійкості. У складних умовах здобувачі потребують навичок адаптації до змін та зміни швидко пристосовуються до нових умов. Для цього потрібно інтеграція елементів соціально-емоційного навчання (СЕН) у навчальний процес; проведення занять, спрямованих на розвиток стресостійкості, гнучкості мислення, саморегуляції та позитивного налаштування; підтримка колективної роботи, яка сприяє розвитку почуття взаємодопомоги і єдності.

3. Індивідуальна підтримка здобувачів з посттравматичними розладами. Здобувачі, які стикнулися з травматичними подіями, потребують індивідуального підходу. Для них необхідно розробляти індивідуальні плани психолого-педагогічної підтримки; проводити спеціальні заходи для зниження рівня тривожності; залучати сімейне коло до підтримки процесу, щоб створити безпечне середовище вдома та в навчальному закладі.

4. Підтримка викладачів та підготовка до роботи в умовах стресу. Викладачі, які працюють у таких умовах, також потребують підтримки і спеціальної підготовки, а саме, тренінги з нервової стійкості та управління власним стресом; підготовка до роботи із здобувачами, які переживають емоційні кризи; створення середовища, де педагоги можуть обмінюватися досвідом, отримувати консультації та підтримку.

5. Організація безпечного та гнучкого освітнього процесу. Безпека здобувачів є оптимальною у військових умовах. Це потребує створення планів евакуації та проведення інструктажів щодо поведінки у випадках небезпеки; впровадження гнучкого графіка занять, який дозволяє навчатися дистанційно, якщо це потрібно; використання цифрових платформ для навчання та підтримки, що дає можливість здобувачам продовжувати навчання незалежно від ресурсів.

6. Формування почуття безпеки та підтримка через соціальні зв'язки. В умовах підвищеної тривоги аспектом є збереження соціальних контактів і підтримка спілкування. Для цього необхідно створювати групові заняття для заохочування та взаємодопомоги здобувачів; організувати заходи, що зміцнюють відчуття єдності та колективної підтримки; створювати середовище, де кожен здобувач може відчути підтримку і довіру з боку педагогів та однолітків.

7. Інтеграція елементів патріотичного виховання. Військові дії часто пробуджують сильні почуття патріотизму та національної ідентичності. Залучення патріотичних цінностей у навчальний процес може сприяти формуванню позитивних установок, зокрема: включати елементи патріотичного виховання в освітні заходи; виховувати розуміння важливості колективних зусиль і єдності у складні часи; залучати здобувачів до соціально значущих проєктів, спрямованих на допомогу іншим.

Психолого-педагогічне забезпечення в умовах військового стану є елементом підтримки здобувачів та педагогів, що підвищує стабільність, емоційний комфорт та продовження освітнього процесу. Такий підхід спрямований на створення безпечного, гнучкого та підтримуючого середовища, яке дозволяє учасникам навчального процесу адаптуватися до складних умов, зберегти впевненість та мотивацію до навчання.

Список використаних джерел

1. Державний інститут освітньої політики. (2024). *Рекомендації щодо психолого-педагогічної підтримки дітей в умовах воєнного стану*. Київ: МОН України. <https://mon.gov.ua/npa/shodo-organizaciyi-vihovnogo-procesu-v-zakladah-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci>
2. Іванченко О.В. Психологічна підтримка дітей в умовах військового конфлікту. Київ: Видавничий дім "Освіта". 2023. 137 с.
3. Петренко, Л. Г. Індивідуальний підхід до навчання в умовах воєнних дій. Харків: Видавництво "Гуманітарна думка". 2024. 187 с.
4. Рада Європи. (2023). Рекомендації з підтримки освіти в умовах конфлікту: досвід країн ЄС. Страсбург: Council of Europe. <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-council-of-europe-supports-the-activities-of-the-working-group-on-the-preparation-of-the-concept-of-access-to-education-for-young-people-from-the-temporarily-occupied-territories>
5. Ткаченко, Н. С. Організація навчального процесу в умовах надзвичайних ситуацій: виклики та рішення. Дніпро: Дніпропетровський державний університет. 2023. 98 с.
6. Питання безпеки науковців набуває все більшої актуальності в рамках ЮНЕСКО. (Опубліковано 27 березня 2024 року.) <https://unesco.mfa.gov.ua/news/pitannya-bezpeki-naukovciv-nabuvaye-vse-bilshoyi-aktualnosti-v-ramkah-yunesko>

УДК 378.14

*Міщук Дмитро Олександрович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

*Балака Максим Миколайович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

*Рашківський Володимир Павлович,
кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Застосування дистанційних платформ та технологій навчання стає не просто актуальною, але й життєво необхідною і невід'ємною складовою для державної системи освіти. Водночас практичний перехід до впровадження дистанційних технологій є доволі складним. Це пов'язано насамперед зі слабким проробленням методологічних та психолого-педагогічних ознак дистанційної освіти, високими вимогами до «віртуального» викладача, який крім звичайних знань має володіти знаннями з дидактичних властивостей та умінням користуватися засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також відсутністю нормативно-правової бази з використання та охорони інтелектуальної власності в цифрових мережах [1–3]. До того ж впровадженню національної системи дистанційного навчання заважає відсутність єдиного інформаційного середовища закладів вищої освіти України.

Однак, не дивлячись на наведені складності у розвитку дистанційного навчання, пандемія коронавірусного захворювання COVID-19 стрімко внесла свої корективи в освітній процес. Довелося запроваджувати не лише онлайн технології відеоконференцз'язку, але й наповнювати різні платформи для дистанційного навчання освітнім контентом [4]. А воєнні дії на території України під час повномасштабного вторгнення російської федерації тільки

стимулювали до продовження активностей з використання інформаційно-комунікаційних технологій і всебічного їх поглиблення в освітній процес.

Так на сьогодні найбільшого розвитку набуло дистанційне навчання з використанням інтернет-технологій, що дає можливість здійснювати:

- вільний запис на дистанційні освітні курси, в більшості випадків для початку навчання або вивчення курсу відсутні будь-які умови та вимоги;
- самостійне планування навчання, кожен має можливість вибору під час вивчення проблемних питань, тем та розділів, самостійне визначення послідовності вивчення шляхом вибору дистанційних освітніх курсів;
- надання свободи за часом та швидкістю навчання, відсутністю обмеженості у часі, вивчення окремих питань і тем, самостійний вибір часу вивчення матеріалу, складання тестів, контрольних та залікових робіт;
- свобода вибору місця навчання.

Дистанційне навчання – сукупність технологій, що забезпечує доступ до основного об'єму навчального матеріалу, інтерактивну взаємодію здобувачів освіти та викладачів, наповнення та ведення викладачем дистанційних курсів, надання здобувачам можливості для самостійної роботи із засвоєння поданого матеріалу і виконання тестових завдань для самоконтролю знань (рис. 1).

Рис. 1. Технологічна схема організації дистанційного навчання

Сучасне дистанційне навчання будується на використанні середовищ передавання інформації (інформаційно-комунікаційні технології й платформи,

електронна пошта, месенджери та інші засоби зв'язку) та методів навчання, що залежать від технічного середовища обміну інформацією.

Однією з основних складових дистанційного навчання є бази даних навчально-методичних і довідкових матеріалів. Ефективність дистанційного навчання залежить від того, в якій формі представлено навчальні матеріали. Дистанційні технології навчання складаються з інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [3]. Так для дистанційних освітніх курсів, перш за все, є властивим використання мультимедіа, забезпечення віртуальної реальності, високого рівня інтерактивності та індивідуального підходу до здобувача освіти, зручних інструментів для роботи викладача.

Разом з тим, використання інформаційно-комунікаційних технологій неможливо без обґрунтованого вибору платформи дистанційного навчання – програмного забезпечення для підтримки дистанційного навчання, метою якого є створення та управління педагогічним змістом, індивідуалізоване навчання, що містить необхідні для викладача, здобувача та адміністратора платформи технічні засоби. В цій системі, викладач створює загальний курс навчання, використовуючи мультимедійні педагогічні ресурси, індивідуалізує для потреб і здібностей здобувачів, здійснює підтримку їх діяльності [5–7].

Проблема вибору платформи для дистанційного навчання (OpenOLAT, Moodle, Dokeos, ATutor, ILIAS та інші) є важким організаційно-економічним завданням, що вирішує кожен заклад вищої освіти або окремих викладач на етапі проєктування технології навчання. Як правило, представлені платформи встановлюють на сервері закладу освіти або в хмарному середовищі.

Отже, використання цих технологій дозволить оптимізувати роботу викладача і здобувачів освіти. При цьому системі для дистанційного навчання частково передаються функції управління освітнім процесом на етапах вивчення нового матеріалу, контролю знань з пройдених тем, закріплення пройденого матеріалу, проведення аналізу результатів виконання здобувачами тестових завдань, рефлексії та інших контрольних заходів.

Список використаних джерел

1. Делембовський М. М., Балака М. М., Пристайло М. О., Дьяченко О. С. Розробка та впровадження сучасних методів організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. MoodleMoot Ukraine 2023. *Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 11-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 трав. 2023 р. К.: КНУБА, ІТЗН НАПН України, 2023. URL: <https://2023.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=9>.
2. Міщук Д. О., Міщук Є. О., Балака М. М. Міждисциплінарна освіта – запорука до сталого розвитку суспільства. MoodleMoot Ukraine 2024. *Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 12-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 31 трав. 2024 р. К.: НАПН України, НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2024. <https://2024.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=13>.

3. Пристайло М. О., Балака М. М., Щербина Т. Ф. Технічні засоби навчання. К.: КНУБА, 2020. 108 с.

4. Міщук Д. О., Балака М. М., Рашківський В. П. Досвід дистанційного навчання студентів САД-системам. *MoodleMoot Ukraine 2020. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 8-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 трав. 2020 р. К.: КНУБА, ІТЗН НАПН України, 2020. URL: <https://2020.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=25>.

5. Балака М. М., Пристайло М. О., Міщук Д. О. Передумови створення автоматизованих систем оцінювання знань здобувачів освіти. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*: матеріали VI Міжнар. конф., 16 листоп. 2023 р. К.: Компрінт, 2024. С. 39–43.

6. Паламарчук О. М., Балака М. М. Тестові технології навчання і контролю знань у системі Moodle. *MoodleMoot Ukraine 2015. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 3-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 21–22 трав. 2015 р. К.: КНУБА, ІТЗН НАПН України, 2015.

7. Калениченко Р. А., Кондратюк В. М. Рефлексія як механізм саморозвитку. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*: матеріали VI Міжнар. конф., 16 листоп. 2023 р. К.: Компрінт, 2024. С. 115–119.

УДК 37.091.212

Міщук Дмитро Олександрович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Горбатюк Євгеній Володимирович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури

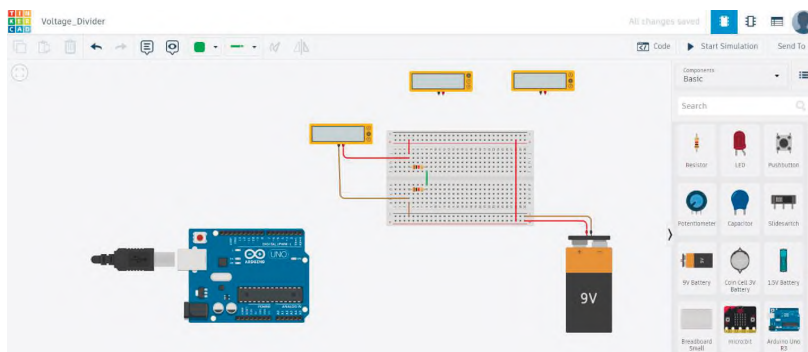
ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ONLINE ПЛАТФОРМИ TINKERCAD ДЛЯ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ РОБОТОТЕХНІКИ

Робототехніка – це галузь науки, яка стрімко розвивається, що потребує швидкого і якісного навчання профільних фахівців з практичними навичками роботи з робототехнічними системами. В робототехніці на сьогодні сформувався декілька різних напрямків, які мають свої особливості. Промислова робототехніка використовується для автоматизації виробничих процесів на заводах і складах. Сервісна робототехніка використовується для виконання завдань у сфері обслуговування, таких як прибирання, доставка їжі,

допомога людям з обмеженими можливостями. Медична робототехніка корисна для хірургічних операцій, реабілітації, діагностики та інших медичних процедур. Космічну робототехніку використовують для дослідження космосу, ремонту супутників та інших космічних апаратів [1-2]. Все це накладає обмеження на швидкість і якість підготовки фахівців в даній галузі, що пов'язано з великою матеріально-технічною базою для засвоєння. Разом з тим серед всіх цих різних напрямів є спільні технології та компоненти робототехніки, які можна вивчати спільно із застосування сучасних навчальних платформ. Tinkercad це інструмент віртуального конструювання електричних схем з елементами програмування мікроконтролерів. Мікроконтролери є одним з основних засобів, які застосовують в інформаційно-вимірювальних системах роботів. В реальних роботах застосовують спеціальні мікроконтролери та засоби їхнього програмування, що залежить від виробника роботів. Проте загальні підходи до побудови алгоритмів, як в промислових контролерах так і в системах загального застосування будуть схожими.

Tinkercad, як інструмент віртуального проектування дозволяє працювати з мікроконтролерами фірми Atmel на основі плати Arduino. Мікроконтролери Atmel застосовуються в багатьох проектах роботів і можуть бути запрограмовані на мові програмування Сі.

Tinkercad дозволяє реалізовувати студентські проекти з розробки систем вимірювання та управління простими роботами і проводити лабораторні роботи з дисциплін «Роботи і маніпулятори» та «Програмування робототехнічних інформаційних систем». Інтерфейс Tinkercad інтуїтивно зрозуміле і складається з головного вікна, бібліотеки вбудованих компонентів, меню для написання програми управління та кнопки симуляції (див. рисунок).

Рис. Інтерфейс Tinkercad

Tinkercad надає для студентів та викладачів безкоштовний доступ до власної системи. Для цього потрібно попередньо зареєструватися за посиланням <https://www.tinkercad.com/>. Викладач може попередньо створити окремі лабораторні та надавати своїм студентам доступ до них за власним посиланням. Студент отримавши посилання на лабораторну роботу може відкрити її та ввімкнути режим модифікації, який дозволяє моделювати фізичну природу процесу. Студент також може самостійно повторити цю роботу в своєму власному робочому середовищі. При цьому всі інструменти для моделювання будуть однакові у всіх студентів, а встановлювати додаткового програмного середовища не потрібно, все буде виконуватися онлайн через браузер [3].

Tinkercad дозволяє працювати з потенціометром, фоторезистором, датчиком вологи, ультразвуковим датчиком відстані, перемикачем, сервоприводом, двигуном постійного струму [4].

Список використаних джерел

1. Єфремова С. (2024). Огляд і аналіз програмних симуляторів інформаційних робототехнічних систем / С. Єфремова, Д. Мішук, Є. Горбатюк // Гірничі, будівельні, дорожні та меліоративні машини. – Київ: КНУБА, 2024. – Вип. 103. – С. 71–85. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32347/gbdmm.2024.103.0501>.
2. Loveikin V. Analysis of the refined mathematical model of the manipulator boom system with an elastic base / V. Loveikin, D. Mishchuk // Gірnychi, budivelni, dorozhni ta melioratyvni mashyny [Mining, construction, road and melioration machines]. – Kyiv: KNUBA, 2022. – Vol.99. P. 5-14.
3. TinkerCAD Circuits [Електронний ресурс] / Офіційний сайт tinkercad.com – Режим доступу: <https://www.tinkercad.com/learn/circuits>
4. Михайленко В. В. Проектна діяльність з Arduino на уроках фізики та інформатики / В. В. Михайленко // Новітні інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: актуальні проблеми: матеріали II обласної науково-практичної Інтернет-конференції (30 листопада, 2017 р.) – Тернопіль: ТОКІППО, 2017. - Режим доступу: <http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/handle/123456789/4760>.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Сучасний розвиток освіти, науки і професійної практики вимагає пошуку інноваційних технологій, які дозволять адаптувати та інтегрувати всі ці процеси між собою. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) значно впливає на сучасну систему освіти, зокрема на підготовку фахівців у різних галузях. У контексті сучасної цифрової економіки комунікативна компетентність набуває нового значення, а інформаційно-комунікаційні технології відкривають широкі можливості для її формування та вдосконалення. У цьому дослідженні аналізуються основні підходи до використання ІКТ у процесі формування комунікативної компетентності фахівців і визначаються найбільш ефективні методи для впровадження в освітній процес [1, 2]. У межах нашого дослідження особлива увага приділена теоретичним аспектам комунікативної компетентності фахівця; ролі інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні комунікативної компетентності; методології впровадження ІКТ для формування комунікативних навичок у сучасному освітньому процесі; спрогнозовано перспективи подальших досліджень.

Комунікативна компетентність є здатністю ефективно і відповідально передавати інформацію в різних формах і в різних контекстах, що є особливо важливим у професійному середовищі [3]. Вона включає в себе навички міжособистісного спілкування, вміння слухати, розуміти інші точки зору, працювати у команді та формулювати думки у зрозумілій формі [4]. Інформаційно-комунікаційні технології змінюють способи комунікації та співпраці, сприяючи розвитку цих навичок за допомогою новітніх методів інтерактивного навчання та технологічних інструментів.

Інформаційно-комунікаційні технології пропонують інноваційні рішення для вдосконалення комунікативних навичок завдяки інтерактивності та доступності цифрових інструментів. Основні можливості ІКТ для

формування комунікативної компетентності включають використання онлайн-платформ і соціальних мереж. Онлайн-платформи, серед яких Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, за допомогою яких є можливість забезпечувати безперервний доступ до спілкування, що сприяє розвитку навичок міжкультурної та командної комунікації [5]. Соціальні мережі також дозволяють фахівцям обмінюватися інформацією та створювати мережі контактів, сприяючи формуванню їхніх комунікативних навичок. Важливим і продуктивним є інтерактивне навчання через відеоконференції та вебінари. Вебінари, відеоконференції та онлайн-курси створюють умови для обміну досвідом і знаннями в реальному часі [6]. Це особливо важливо в умовах віддаленого навчання та роботи, коли комунікація відбувається переважно в онлайн-середовищі [7], а також розповсюджується використання симуляторів та чат-ботів, які дозволяють моделювати комунікативні ситуації, зокрема для тренування навичок обслуговування клієнтів та роботи у команді. Це сприяє розвитку не лише технічних, а й поведінкових аспектів комунікативної компетентності [8].

Ефективність ІКТ у формуванні комунікативних компетенцій залежить від методологічного підходу до їх впровадження. Важливим є поєднання традиційних методів навчання з інноваційними технологіями. Автономність закладів вищої освіти дає можливість вносити корективи у навчальні плани. Для розвитку комунікативних навичок у фахівців необхідно включати курси, орієнтовані на використання інформаційно-комунікаційних технологій для спілкування та співпраці. Наприклад, завдання, що вимагають командної роботи в онлайн-середовищах, формують у студентів вміння ефективно взаємодіяти з іншими учасниками процесу [9].

Інноваційним підходом для активізації учасників освітнього процесу вважається проєктна діяльність в онлайн-середовищі. Проєктні завдання, виконані у віддаленому форматі, розвивають здатність спілкуватися у команді, узгоджувати дії та вирішувати проблеми. Такі методи, як "метод кейсів" або рольові ігри, дозволяють відпрацьовувати навички комунікації, необхідні для вирішення реальних професійних задач [10].

Варто використовувати аналітичні інструменти для оцінки комунікативних навичок. Завдяки аналітичним інструментам і програмам штучного інтелекту можна оцінювати рівень комунікативної компетентності, надаючи зворотний зв'язок та індивідуальні рекомендації. Це дозволяє краще розуміти сильні та слабкі сторони кожного студента і допомагає у створенні персоналізованих стратегій розвитку [11].

Інформаційно-комунікаційні технології відіграють важливу роль у розвитку комунікативної компетентності сучасних фахівців. Їх використання у навчальному процесі дозволяє ефективно готувати студентів до вимог сучасного професійного середовища, де комунікативні навички є однією з ключових компетенцій. Інтеграція ІКТ у підготовку фахівців не лише забезпечує гнучкість навчання, але й сприяє розвитку навичок командної роботи, міжкультурного спілкування та адаптивності, необхідних для успіху у сучасному світі.

Попри значний прогрес у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій для формування комунікативної компетентності, існує потреба у подальших дослідженнях щодо адаптації цих технологій у різних професійних сферах. Особливо перспективними напрямками є аналіз впливу віртуальної реальності на комунікативні навички та розробка спеціалізованих навчальних платформ для професійної підготовки [12], а в рамках нашого дослідження, це може стати одним із підрозділів наукового інтересу.

Список використаних джерел

1. Чернов В. В. Інформаційні технології у формуванні комунікативної компетенції. *Інформаційні технології в освіті*, 2022. С. 45-53.
2. Коваленко І. М. Використання ІКТ для розвитку комунікативних навичок. *Освітні технології*, 2021. С. 12-20.
3. Brown T. *Communication Competence in the Digital Age*. New York: Pearson, 2019.
4. Smith L. & Johnson D. Building Communication Skills with ICT. *Journal of Educational Technology*, 2020, 36(5), 78-85.
5. Morozova E. The Role of Social Networks in Communication Competency. *Educational Review*, 2021, 27(3), 101-109.
6. Шарлович З. П. Вебінар як інтерактивна форма післядипломної освіти і самоосвіти для розвитку професійної майстерості фахівця. *Rozwój zawodowy i integracja uczestników procesu edukacyjnego z europejską przestrzenią edukacyjną: materiały z Międzynarodowego webinarium naukowo – praktycznego, Łomża-Cherson, 18.04.2023r.* / Redakcja naukowa Andrzej Borusiewicz, Zoia Sharlovych. Wydawnictwo: MANS w Łomży, 2023. С. 127-133.
7. Dyer S. Online Learning Tools and Competency Development. *Journal of Online Education*, 2022, 19(2), 33-44.
8. Полякова Л. В. Використання симуляційних технологій у формуванні навичок спілкування. *Педагогіка та психологія*, 2020. С. 103-110.
9. Harris J. Project-Based Learning and Communication Competence. *Educational Technology Journal*, 2021, 25(7), 65-73.
10. Ivanov R. Integration of ICT in Professional Training. *Journal of Digital Education*, 2020, 14(3), 87-95.
11. Gupta P. & Lee J. AI Tools for Communication Competency Assessment. *International Journal of Educational Technology*, 2022, 29(1), 112-120.
12. Петренко О. М. Інформаційні технології в розвитку професійної компетентності. *Наукові записки*, 2021. С. 60-67.

УДК 37.01:378

Науменко Сергій Васильович,

здобувач вищої освіти академічної групи ПНБ-22

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Красильник Юрій Семенович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК МЕТОД ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

В умовах стрімкої цифровізації проблема професійно-психологічного відбору набуває нових можливостей, зокрема, змінюються вимоги до багатьох професій, в сучасному світі значна частина професійної діяльності відбувається в онлайн-середовищі, зростає потреба в працівниках, які володіють компетентностями щодо роботи з новими технологіями, здатні до гнучкості та адаптивності в умовах динамічних змін професійного середовища. Завдяки цифровим платформам можна використовувати аналітичні системи для автоматизованої оцінки кандидатів, їх реакцій та взаємодій з іншими людьми в цифровому середовищі.

В. Воронкова та В. Нікітенко зауважують, що «теоретичні знання про цифрове суспільство і цифрову людину та тактичні питання, що пов'язані з цифровими технологіями, будуть ставати все важливішими, особливо у часи більшого впливу соціальних мереж та використання інформаційно-комунікаційних і комунікативних технологій, які впливають на соціальні та економічні зміни, що трансформують цілі сектори економіки та саму людину» [2, с. 8]. У колективній монографії «Цифрова трансформація промислового менеджменту: теорія і практика» [8] проаналізовано теоретико-методологічні, концептуальні та праксеологічні засади цифрової трансформації промислового менеджменту, які об'єднують найсучасніші ідеї, концепції, теорії, парадигми, представлені цифровими технологіями промислового менеджменту виробництва як дорожньої карти Четвертої промислової революції. Вказується, що цифрові технології – могутнє знаряддя того, щоб сформувати економіку наступного покоління, у якій технології створять нові види робіт, побудованих на креативності, творчості, інноваціях.

Всеукраїнська науково-методична конференція (м. Харків, 29-30 листопада 2023 року) «Цифрова трансформація професійної підготовки фахівців в умовах застосування SMART-освітніх технологій: стан, проблеми, перспективи» [9] підтвердила, що важливим чинником успішної цифровізації є наявність достатньої кількості професіоналів, а також система підготовки кадрів, які володіють необхідними компетентностями для розробки та впровадження цифрових технологій.

Автори колективної монографії «Автоматизація професійного психологічного відбору кандидатів на військову службу в Національну гвардію України» підкреслюють, що «робота із професійного відбору є досить трудомісткою й складною, вимагає спеціальної підготовки у галузі фізіології, психології, медицини, педагогіки. Основні завдання профвідбору спеціалістів полягають у визначенні здібностей кандидатів до виду праці за станом здоров'я, виявлення ступеня здатності кандидатів до навчання з конкретної спеціальності, здійснення довгострокового прогнозу ефективної діяльності спеціаліста» [7, с. 9]. На нашу думку, здійснення професійно-психологічного відбору в сучасних умовах потребує спеціальної підготовки також і у галузі цифрових технологій. Важливе значення для нашого дослідження мають також сучасні розробки впровадження інструментів цифрових технологій в освітній процес [3, 4, 5, 9].

І. Приходько [6] під професійним психологічним відбором розуміє безперервний керований процес, що включає комплекс психодіагностичних заходів щодо виявлення рівня розвитку сукупності професійно важливих якостей особистості й наступного визначення професійної придатності до навчання, а також прогнозування подальшої ефективної професійної діяльності за вибраною спеціальністю. М. Берташ, Л. Клевець, А. Коханець [1] встановили, що психологічний професійний відбір полягає у виявленні групи людей, індивідуально-психологічні особливості яких відповідають вимогам до навчання та діяльності за конкретною спеціальністю. На думку авторів його, як правило, застосовують щодо спеціальностей, які передбачають конкретні вимоги до психологічних особливостей людей і які не можна задовольнити вдосконаленням техніки або у процесі спеціального навчання. До традиційних методів професійного відбору, що були спеціально розроблені та апробовані на практиці, дослідники відносять поряд з інтерв'ю, бесідою, анкетуванням, тестуванням та ін. і метод спостереження [1, с. 9]. Такі аргументи зумовлюють необхідність застосування інноваційних підходів до професійно-психологічного відбору, де спостереження, як один із методів відбору, є

важливим інструментом для оцінки поведінкових та психологічних характеристик особистості стосовно професійної придатності.

На відміну від тестів чи анкет, спостереження дає можливість отримати безпосередню інформацію про те, як людина реагує на певні події, взаємодіє з іншими, приймає рішення та справляється зі стресовими факторами. Основними цілями спостереження є: оцінка поведінкових характеристик (фіксація невербальних сигналів, реакцій, манер поведінки, які можуть бути важливими для визначення рівня стресостійкості, здатності до командної роботи, лідерських якостей та вияву інших ключових компетентностей); виявлення потенціалу для професійного розвитку (спостереження за тим, як кандидат виконує завдання, можна оцінити його здатність до навчання, адаптації до нових умов, а також готовність до розвитку в певній професійній сфері); перевірка відповідності очікувань і реальної поведінки (кандидати під час тестів або співбесід намагаються демонструвати бажану поведінку. Саме спостереження дозволяє з'ясувати, наскільки ця поведінка є природною та стабільною в реальних умовах.

На нашу думку, стратегії спостереження відрізняються цілями, методами збору інформації, ступенем залученості спостерігача та способом інтерпретації даних. Основні відмінності між стратегіями спостереження полягають у рівні об'єктивності, формалізованості процесу та можливості впливати на об'єкт спостереження (табл. 1).

Таблиця 1

Основні характеристики та відмінності між різними стратегіями спостереження

Компоненти стратегії спостереження	Характерні особливості компонента стратегії спостереження
Ціль спостереження	Описова стратегія зосереджена на зборі інформації про всі аспекти поведінки об'єкта для створення комплексної картини. Її мета – отримати загальне уявлення про об'єкт або ситуацію без глибокого аналізу.
	Аналітична стратегія має на меті дослідити конкретні аспекти поведінки чи взаємодії, часто із застосуванням інструментів аналізу. Використовується для глибшого розуміння причин і факторів, що впливають на поведінку.
	Симуляційні ситуації: використовуються під час спеціально створених ситуацій або сценаріїв, які імітують умови професійної діяльності, дає можливість оцінити, як кандидат діє під час виконання конкретних професійних завдань або у стресових умовах.

Методи спостереження	Пряме спостереження передбачає безпосереднє перебування спостерігача поруч з об'єктом для фіксації його поведінки в режимі реального часу. Це допомагає отримати актуальні дані, але може вплинути на об'єкт спостереження, особливо якщо він знає про присутність спостерігача.
	Непряме спостереження здійснюється через аналіз записів, відео або аудіоматеріалів. Це дозволяє зберегти об'єктивність і зменшити вплив присутності спостерігача на поведінку об'єкта.
Рівень залученості спостерігача	Акторне (залучене) спостереження: спостерігач сам є частиною досліджуваної ситуації, може взаємодіяти з об'єктами та впливати на них. Це дозволяє отримати унікальні дані «зсередини», але може призвести до суб'єктивності.
	Неакторне (зовнішнє) спостереження: спостерігач перебуває осторонь, не взаємодіє з об'єктом. Це зменшує ймовірність впливу на кандидата та підвищує об'єктивність результатів.
Формалізованість процесу	Структуроване спостереження використовує чіткий план, критерії та шаблони для фіксації даних. Зазвичай це передбачає конкретні індикатори чи фактори, які необхідно спостерігати. Така стратегія дає можливість порівняння результатів і застосовується в наукових дослідженнях.
	Неструктуроване спостереження є більш гнучким і не має заздалегідь визначених критеріїв. Спостерігач записує усі спостереження в довільній формі. Це підходить для ситуацій, коли потрібне відкрите дослідження, наприклад, для виявлення нових поведінкових проявів кандидата.
Контекст і об'єктивність	Натуралістичне спостереження здійснюється в природних умовах, коли об'єкт діє без впливу експериментальних умов. Це дозволяє фіксувати природну поведінку, але часто важко контролювати всі зовнішні фактори.
	Лабораторне спостереження відбувається в контрольованому середовищі, яке знижує вплив зовнішніх факторів. Це сприяє більш точному збору даних, але може вплинути на природність поведінки кандидата.
Спосіб інтерпретації даних	Кількісне спостереження спрямоване на збір числових даних, що можуть бути проаналізовані статистично (наприклад, кількість повторень певної дії). Підходить для порівняння та узагальнення.
	Якісне спостереження зосереджується на описі ситуацій, поведінки та інтерпретації контексту. Таке спостереження використовується для глибокого розуміння мотивації, емоцій і контексту поведінки кандидата.

З урахуванням результатів наукових досліджень [1, 2, 8, 9] можна зробити висновок про те, що цифрові інструменти спостереження значно розширюють можливості професійно-психологічного відбору, дозволяючи отримати об'єктивні та комплексні дані про поведінку та реакції кандидатів. Такі засоби можуть збирати, аналізувати та зберігати інформацію, яку раніше було важко або неможливо отримати традиційними методами. Нижче наведено основні переваги цифрових інструментів для реалізації методу спостереження в контексті професійно-психологічного відбору.

1. Відеоспостереження та аналіз поведінки: *камери відеоспостереження* забезпечують можливість фіксації невербальної поведінки, зокрема міміки, жестів, рухів тіла, що дозволяє виявити рівень комфорту кандидата, його впевненість та здатність до взаємодії; *системи автоматичного аналізу відео* (наприклад, програми розпізнавання емоцій) можна використовувати для оцінки емоційних реакцій і настрою під час виконання тестових завдань або співбесіди. Такі програми здатні визначати зміни в емоційному стані, що допомагає оцінити рівень стресостійкості та емоційної стабільності кандидата.

2. Платформи онлайн-оцінювання з елементами спостереження. *Веб-платформи для дистанційного тестування та оцінювання* дозволяють проводити спостереження під час проходження кандидатами тестів. За допомогою таких платформ можна контролювати також реакції в реальному часі, спостерігати за темпом виконання завдань та відстежувати через веб-камери емоційні зміни. *Програми запису екрана* здатні фіксувати характер виконання кандидатом контрольних завдань за допомогою комп'ютера, що об'єктивує оцінку рівня компетентностей щодо вирішення проблем професійного характеру, організованості та уваги.

3. Аналіз біометричних даних: *технологія розпізнавання обличчя та емоцій* спроможна аналізувати характер мімічних проявів, щоб ідентифікувати емоційний стан і рівень комфорту під час проходження інтерв'ю або виконання завдань; *моніторинг фізіологічних параметрів* (наприклад, частоти серцевих скорочень або змін в електропровідності шкіри) використовується для визначення рівня напруги, що важливо, коли потрібно оцінити емоційну стабільність або реакцію кандидата на стресові фактори.

4. Програми відстеження руху очей (*Eye Tracking*). *Технології відстеження руху очей* дозволяють визначити, на що саме звертає увагу кандидат під час виконання завдань або прочитання інформації. Це дає змогу оцінити рівень концентрації, рівень зацікавленості та особливості обробки інформації. *Аналіз напрямку погляду* може допомогти зрозуміти пріоритети

кандидата, визначити, як він обробляє візуальні дані, та виявити, як швидко він адаптується до нових умов.

5. Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR). *VR-тренажери* дають змогу створювати симуляції реальних ситуацій професійної діяльності та спостерігати за діями кандидата в умовах, максимально наближених до реальності. Наприклад, це може бути корисним для оцінки оперативних рішень або здатності до орієнтації в просторі. *AR-технології* можуть бути використані для інтерактивного навчання та оцінювання, де кандидат виконує завдання у доповненому середовищі, а його дії аналізуються в реальному часі.

6. Аналіз текстів і комунікацій в цифровому середовищі. *Чат-боти* допомагають проводити автоматичне інтерв'ю з кандидатом, фіксуючи не лише відповіді, але й швидкість реагування, структуру відповідей, а також вибір слів. *Програми для аналізу тексту* (Natural Language Processing, NLP) застосовуються для аналізу текстів, які створює кандидат, дозволяючи визначити стиль спілкування, емоційний фон і здатність формулювати думки. Це може виявляти комунікативні компетентності, креативність та схильність до лідерства.

7. Програмні засоби для аналізу великих даних. *Алгоритми машинного навчання* можуть використовуватися для обробки великих масивів даних про кандидатів, включаючи їхню поведінку в цифрових середовищах, що допоможе визначити патерни поведінки, такі як схильність до ризику, рівень стресостійкості та інші характеристики. *Аналіз цифрових слідів* кандидата в соціальних мережах або в інших цифрових платформах дозволяє оцінити його професійні інтереси та інші важливі психологічні характеристики.

Таким чином, цифрові інструменти спостереження у професійно-психологічному відборі відкривають нові можливості для якісної та точної оцінки кандидатів, а також значно підвищують ефективність професійно-психологічного відбору.

Список використаних джерел

1. Берташ М. І., Клевець Л. М., Коханець А. С. Особливості конкретних методів та методик професійного відбору персоналу. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 6 (70). С. 5–13. URL: [file:///C:/Users/Aspi531/Downloads/268509-Текст%20статті-620763-1-10-20221216%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Aspi531/Downloads/268509-Текст%20статті-620763-1-10-20221216%20(3).pdf) (дата звернення: 21.10.2024).

2. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 460 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/883072/mod_resource/content/2/Воронкова%20В.Г.%20-%20Філософія%20цифрової%20людини.pdf (дата звернення: 23.10.2024).

3. Красильник Ю. С. Інформаційно-технологічне забезпечення професійної підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. Підготовка сучасного вчителя: інформаційно-технологічне забезпечення: монографія / За ред. О. І. Огієнко; Авт. кол.: О. І. Огієнко, Т. Г. Каложна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, Т.О. Гончарук, К. В. Годлевська, Н. І. Вінник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. С. 45–62. URL: https://lib.iitta.gov.ua/3057/1/МОНОГРАФІЯ_.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

4. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні основи проєктування дистанційного навчання в умовах ЗВО. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонського державного університету*. 2021. № 94. С. 86–92. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/issue/view/68/289> (дата звернення: 28.10.2024).

5. Красильник Ю. С. Трансформація «кліпового» мислення майбутніх інженерів-педагогів засобами інформаційних технологій. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства*: матеріали VI Міжнародна науково-практична конференція (21 квітня 2021 року); за заг. ред. Р. А. Калениченка, І. О. Петухової. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2021. С. 157–162. URL: <https://drive.google.com/file/d/1bED-tADQ6XHsTXmboI9-c39-FdAwV0bO/view> (дата звернення: 02.11.2024).

6. Приходько І. І. Професійний психологічний відбір майбутніх офіцерів внутрішніх військ МВС України: монографія. Харків: Акад. ВВ МВС України, 2008. 190 с. URL: https://books.ndcnangu.co.ua/knigi/monohrafiia_prof_vidbi_2008.pdf (дата звернення: 04.11.2024).

7. Професійний психологічний відбір як науково-практична проблема. Автоматизація професійного психологічного відбору кандидатів на військову службу в Національну гвардію України: монографія. Я. В. Мацегора та ін. За заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків: НАНГУ, 2020. С. 8–20. URL: https://books.ndcnangu.co.ua/knigi/Monografija_avtomatizacija_psikhologijchnogo_vjodboru.pdf (дата звернення: 03.11.2024).

8. Цифрова трансформація промислового менеджменту: теорія і практика: монографія за ред. д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкової, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. 816 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/13677/1/0054482.pdf> (дата звернення: 02.11.2024).

9. Цифрова трансформація професійної підготовки фахівців в умовах застосування SMART-освітніх технологій: стан, проблеми, перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Харків, 29-30 листопада 2023 року); за заг. ред.: В. М. Нагаєва, Ю. М. Сагачко, О. В. Грідіна. Харків: Комунальне підприємство «Міська друкарня», 2023. 272 с. URL: https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/nm_conf-29-11-23-materialy.pdf (дата звернення: 05.11.2024).

УДК 796.01

*Наумець Євген Олександрович,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту,
Київського національного університету
будівництва та архітектури;*

*Кутілін Володимир Євгенович,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСМ-24,
Київського національного університету
будівництва та архітектури*

ЗАХОДИ З КОРЕКЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ

У сучасному спорті, де конкуренція є надзвичайно високою, важливість психологічної підготовки спортсменів неможливо переоцінити. Психологічний супровід тренувального процесу грає вирішальну роль у підтримці фізичної та психоемоційної працездатності спортсменів, оскільки впливає на їхні результати, здатність до відновлення після навантажень та загальний стан здоров'я. Спортивна діяльність супроводжується значним стресом, який може призводити до емоційного вигорання, зниження мотивації та продуктивності. Заходи з корекції та відновлення працездатності допомагають спортсменам ефективно справлятися з цими стресовими факторами, підтримуючи їхню психологічну стійкість.

Полягає у вивченні та аналізі ефективних методів і стратегій, які сприяють психологічному відновленню та корекції працездатності спортсменів. Це включає розробку рекомендацій щодо управління стресом, покращення емоційної стійкості, підвищення мотивації та формування позитивного мислення, що дозволяє спортсменам адаптуватися до вимог змагальної діяльності та досягати високих результатів.

Підготовка спортсменів вимагає не лише фізичних зусиль, а й психоемоційного балансу. Психологічний супровід відіграє важливу роль у забезпеченні високої працездатності, оскільки стрес, емоційне вигорання і різноманітні психологічні труднощі можуть суттєво впливати на результати спортсменів.

Успішна підготовка спортсменів вимагає не лише фізичних тренувань, але й психологічного супроводу, що включає заходи з корекції та відновлення працездатності. Ці заходи спрямовані на оптимізацію психологічного стану спортсменів, покращення їхньої мотивації та загальної продуктивності.

Основними етапами психокорекційної роботи в рамках психологічного супроводу підготовки спортсменів є діагностика, розробка психологічно-педагогічної корекційної програми, її реалізація та аналіз ефективності. Корекційна програма розробляється з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей спортсменів, а також соціально-психологічної ситуації в родині та спортивному середовищі. Основною метою програми є виправлення таких характеристик, як лінощі, підвищення мотивації до тренувань, а також допомога у психологічній адаптації в новій спортивній команді [2].

У конкретних спортсменів можуть бути різні недоліки характеру, які потребують психокорекції. Ці проблеми привертають увагу тренерів, інших спортсменів, лікарів та персоналу, адже вони становлять предмет турботи.

Серед характерних ознак таких недоліків можна виділити: підвищену збудливість і гнівливість; лякливість і патологічні страхи; песимістичний настрій або надмірну веселість; нестійкість та високу імпульсивність; схильність до конфліктності та впертості; байдужість, неохайність, схильність до брехні; постійну потребу в задоволенні; надмірну активність або, навпаки, пасивність; замкнутість; хворобливу сором'язливість і негативізм; неуважність та надмірну безпорадність тощо [2].

Психологічне відновлення та корекція працездатності спортсменів є ключовими аспектами їх підготовки. Серед ефективних стратегій можна виділити психологічну підготовку, яка включає візуалізацію та ментальні репетиції для підвищення впевненості та зменшення тривожності. Техніки управління стресом, такі як дихальні вправи та медитація, також сприяють спокою під час змагань. Емоційна регуляція важлива для підтримки працездатності, зокрема, когнітивно-поведінкова терапія допомагає змінювати негативні думки. Соціальна підтримка, створення довірчих стосунків у команді та групова терапія сприяють емоційній стабільності спортсменів.

Фізичне відновлення через достатній сон та заняття йогою допомагає зменшити напругу. Встановлення цілей за критеріями SMART дозволяє спортсменам зосередитися на досягненні результатів, а групові тренінги з комунікації запобігають конфліктам [1].

Таким чином, ці методи значно покращують психологічний стан спортсменів, сприяючи їх відновленню та підвищенню працездатності. Регулярне використання цих підходів допомагає досягати високих результатів і підтримувати психоемоційне здоров'я.

Психологічна підготовка, фізичне відновлення та встановлення чітких цілей сприяють підвищенню мотивації та працездатності. Підтримка довірчих стосунків у команді та регулярні тренінги допомагають запобігти конфліктам та сприяють емоційній стабільності. Загалом, інтеграція цих підходів у підготовку спортсменів не лише покращує їхні результати, але й підтримує психоемоційне здоров'я, що є запорукою довгострокового успіху в спортивній діяльності.

Список використаних джерел

1. Приходько В.В. Формування сучасної системи підготовки спортсменів : монографія. Дніпро: Інновація, 2019. 327 с.
2. Шамич О.М., Сердюк Л.З., Іваннікова Г.В. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості. Навчальний посібник К.: КНУБА, Талком, 2023. URI <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/11416>

УДК 37.01:378

Неженець Дарія Ігорівна,

здобувачка вищої освіти академічної групи ПНБ-22

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Красильник Юрій Семенович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

РОЗРОБКА МЕТОДУ АНАЛІЗУ ДОКУМЕНТІВ І ПРОДУКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ

Актуальність теми дослідження. Сучасні підходи до відбору персоналу вимагають застосування нових інструментів для об'єктивного оцінювання кандидатів. Аналіз документів і продуктів діяльності дозволяє отримати додаткову, неупереджену інформацію про її професійні якості особистості, рівень компетентності, мотивацію та відповідність вимогам професії. Гіпотетично можна стверджувати, що використання методу аналізу документів і продуктів діяльності претендента дозволяє інтегрувати кількісні й якісні підходи до оцінювання, поєднуючи психологічну діагностику з аналізом реальних результатів його діяльності. Це відкриває нові перспективи

для удосконалення професійно-психологічного відбору і сприятиме об'єктивізації професійно-психологічної оцінки.

Об'єктом даного дослідження виступає система професійно-психологічного відбору персоналу. *Предметною сферою дослідження* є метод аналізу документів і продуктів діяльності як інструмента забезпечення надійності та об'єктивності у процесі професійно-психологічного відбору. *Мету дослідження* – дослідження умов підвищення ефективності методу аналізу документів і продуктів діяльності в системі професійно-психологічного відбору – може бути конкретизовано в *завданнях*, а саме: визначення сутності та змісту методу аналізу документів і продуктів діяльності, адаптовану для використання у професійно-психологічному відборі, що забезпечує об'єктивність та надійність отриманих результатів; встановлення особливостей застосування методу аналізу документів і продуктів діяльності в професійно-психологічному відборі; виокремлення переваг застосування методу аналізу документів і продуктів діяльності; з'ясування основних етапів реалізації методу аналізу документів і продуктів діяльності. Для досягнення поставленої мети використано такі *методи дослідження*: аналіз наукової літератури, узагальнення результатів досліджень проблем використання методу аналізу документів та продуктів діяльності, педагогічне спостереження, рефлексія досвіду в контексті означеної методики.

Важливим орієнтиром для нашого дослідження слугують наукові напрацювання у галузі ефективного підбору персоналу, які зроблено такими відомими науковцями як Л. Балабанова, А. Беліченко, Н. Гавкалова, Р. Драфт, В. Воронкова, О. Осадчук та ін. Аналіз наукових праць показав, що значна кількість досліджень зосереджена на відборі кандидатів, однак було виявлено, що аспект підвищення ефективності методу аналізу документів та продуктів діяльності кандидатів, зокрема із врахуванням цифрової трансформації, вивчений недостатньо. Вагомим підґрунтям для нашого дослідження слугують загально-дидактичні підходи в галузі формування та розвитку професійної компетентності професіоналів [4, 5, 6].

Основні результати дослідження. Важливість встановлення сутності та змісту методу аналізу документів та продуктів діяльності кандидатів зумовило потребу в аналізі праць із проблематики управління персоналом, зокрема професійно-психологічного відбору [1, 2, 3, 7, 8].

Сутність та зміст методу аналізу документів і продуктів діяльності в системі професійно-психологічного відбору полягає в тому, що він дозволяє

оцінити кандидатів на основі реальних результатів їхньої попередньої діяльності, документів, які відображають професійний досвід, і якості виконаних завдань. Цей метод спрямований на збір та аналіз об'єктивної інформації, яка допомагає встановити рівень професійної компетентності, мотивацію, особисті якості та стиль роботи кандидата. Основна ідея методу полягає у використанні матеріалів, створених кандидатом під час його професійної діяльності (таких як звіти, проєкти, презентації, статті, результати досліджень, кейси та інші роботи), як індикаторів його практичних навичок, рівня кваліфікації та здатності вирішувати професійні завдання. Ключовими аспектами сутності та змісту методу є:

1. *Об'єктивність оцінки*: документи та продукти діяльності відображають реальні досягнення кандидата і мають менший ризик суб'єктивного викривлення, що часто властиво іншим методам відбору (інтерв'ю, тестування).

2. *Комплексний підхід*: метод дозволяє оцінювати не лише професійні навички, але й низку особистісних якостей, таких як аналітичне мислення, креативність, відповідальність, увага до деталей, здатність до самоорганізації та самодисципліни.

3. *Мінімізація ризику упередженості*: матеріали, надані кандидатами, є показниками їх реальних можливостей і досягнень, що дає змогу зменшити вплив особистих вподобань або попередньої думки на оцінку кандидата.

4. *Достовірність результатів*: аналіз продуктів діяльності дає змогу глибше розкрити професійну компетентність, практичний досвід та адаптивність кандидата до конкретних вимог посади.

Особливостями застосування методу аналізу документів і продуктів діяльності в професійно-психологічному відборі виступає те, що даний метод доповнює традиційні методи відбору (анкетування, інтерв'ю, тестування), дозволяючи отримати глибше розуміння потенціалу кандидатів. Він особливо корисний для відбору на посади, де критично важливими є конкретні результати діяльності, професійні досягнення, аналітичні навички та відповідність вимогам до виконання специфічних завдань професійної діяльності.

Нами встановлено переваги застосування методу аналізу документів і продуктів діяльності, зокрема: зниження ризику упереджених оцінок, підвищення якості та точності відбору, скорочення витрат на подальшу адаптацію і навчання персоналу завдяки якіснішому відбору, можливість більш об'єктивного та системного порівняння кандидатів на основі їхніх досягнень.

Доцільно запропонувати основні етапи реалізації методу аналізу документів і продуктів діяльності:

1. Визначення критеріїв оцінювання – встановлення показників, за якими будуть аналізуватися документи та продукти діяльності, таких як рівень професійної компетентності, якість виконання професійних завдань, креативність, системність мислення тощо.

2. Збір та класифікація документів – збір необхідних матеріалів, які можуть свідчити про професійну діяльність кандидата, та їх попередню класифікація.

3. Аналіз змісту та структури документів – вивчення сутності, стилю викладу, якості подання інформації, що дозволяє оцінити не лише професійні навички, а й комунікативні, аналітичні та організаційні здібності кандидата.

4. Оцінка продуктів діяльності – аналіз результатів роботи кандидата, їх відповідності встановленим стандартам та вимогам посади. На цьому етапі особливу увагу приділяють інноваційності та практичній цінності результатів.

5. Інтерпретація та висновки – узагальнення отриманої інформації та формулювання висновків щодо відповідності кандидата посадовим вимогам та його потенційного професійного розвитку.

Таким чином, сутність та зміст методу аналізу документів і продуктів діяльності полягає у створенні об'єктивної та надійної основи для прийняття рішень у процесі професійно-психологічного відбору, що підвищує ефективність відбору і дозволяє краще відповідати вимогам сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Берташ М. І., Клевещ Л. М., Коханець А. С. Особливості конкретних методів та методик професійного відбору персоналу. Вісник Національного університету оборони України. 2022. № 6 (70). С. 5–13. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/268509/264611> (дата звернення: 10.11.2024).

2. Буднік М. М., Пономаренко І. С. Створення ефективного процесу відбору персоналу. *Бізнес Інформ.* 2014. № 2. С. 361–366. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_2_64 (дата звернення: 28.10.2024).

3. Євтушенко В. А., Кудінова М. М., Лазарєва К. О. Інноваційні методи відбору персоналу в сучасних умовах. *Економіка та управління підприємствами. Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2017. Випуск 3 (08). С. 158–164. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/30.pdf (дата звернення: 28.10.2024).

4. Красильник Ю. Інформаційні технології як фактор інтенсифікації підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. *Вісник Національного університету оборони України: зб. наук. пр.* Київ : Вид-во НУОУ, 2013. С. 57–62. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:0EnyYjriUFMC (дата звернення: 07.11.2024).

5. Красильник Ю. С. Психолого-педагогічна компетентність як складова педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 1. С. 12–24. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:IjCSPb-OGе4C (дата звернення: 29.10.2024).

6. Лапаєнко С. В, Красильник Ю. С. Психолого-педагогічні умови використання комунікаційних технологій в системі професійної освіти. Інформаційно телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. пр. 2006. Вип. 1. С. 131–135. URL:

https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:t7zJ5fGR-2UC (дата звернення: 28.10.2024).

7. Осадчук О. Менеджмент персоналу: переваги та недоліки застосування технологій рекрутингу та аудиту найму персоналу. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-77> (дата звернення: 28.10.2024).

8. Скаско І. М. Визначення ефективних методів відбору персоналу. *Управління розвитком*. 2014. № 3. С. 77–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_3_32 (дата звернення: 28.10.2024).

УДК 159.9-051:355.01(477)

Нежинська Олена Олександрівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології та педагогіки

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;

Щеглова Анна Володимирівна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФКБТз-23-І

Державного податкового університету

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Варто зазначити, що маркер рівня розвитку країни сучасного світу – це, по-перше, економічний розвиток, по-друге, максимальний індекс людського розвитку (інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння та вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості, довголіття, як основних характеристик людського потенціалу, індекси соціально-економічної та гендерної нерівності, індекс багатомірної бідності) [2]. В умовах війни в Україні сьогодні це виклик, оскільки здійснення життєвого шляху нині відбувається для українців у важких і страшних умовах. Разом із цим не перестає бути актуальним, а скоріше набуває особливого

значення розвиток потенціалу майбутніх фахівців, які мають активно включатися в процес відбудови країни. Самоактуалізація, як процес розкриття внутрішнього потенціалу людини та досягнення особистісного розвитку, є основою для формування професійно успішних, стресостійких і соціально відповідальних спеціалістів. Саме під час війни питання самоактуалізації стає критично важливим, адже значна частина здобувачів освіти та випускників стикаються з викликами, що вимагають швидкої адаптації, емоційної стійкості та готовності до активної діяльності у цих непростих умовах. Відповідно це також і вміння людиною брати на себе відповідальність за власні слова та вчинки, це і вміння надавати своєчасну підтримку та допомогу, вміння підставити плече, боротися поруч і водночас здійснювати супровід на дипломатичному, гуманітарному, психологічному та інших рівнях. Водночас це і наявність лідерської відкритої позиції, вміння об'єднуватися задля досягнення цілей, свободи, перемоги, миру та розвитку суспільства загалом [1; 3].

Варто зазначити, що самоактуалізація охоплює загальний розвиток особистості у всіх його проявах. Для майбутніх фахівців самоактуалізація сьогодні в умовах війни в Україні відбувається ускладнено саме через виникнення екстремальних умов, у яких ми сьогодні знаходимося, або кризових ситуацій, з якими відповідно зіштовхуємося у процесі навчання завдяки постійним повітряним тривогам і сиренам, які чуємо кожного дня. Під час війни, коли безпека, стабільність та перспективи часто поставлені під загрозу, самоактуалізація майбутніх фахівців проходить у контексті екстремального навантаження на психіку. У таких умовах зростає значення мотивації, самопізнання та життєвих цінностей, адже саме вони стають джерелами внутрішньої сили та прагнення до розвитку.

Необхідно відмітити, що молодь, обираючи напрям своєї майбутньої професійної діяльності активно шукає сенс у цій діяльності, воліє особистісного та професійного зростання. У майбутніх фахівців з одного боку присутнє прагнення перш за все до виживання та адаптації до нових умов життя, а війна здатна шкодити самореалізації особистості. З іншого боку – дозвіл на самореалізацію внаслідок того, що особистість виконує ті завдання, які вимагає від неї екстремальна ситуація, криза, війна, зовнішній світ.

Зокрема К. Гольдштейн, наприклад, вказував у своїх працях, що самоактуалізація – це конкретне пояснення розвитку та самореалізації особистості, яке включає наявність вродженого потенціалу специфічних

індивідуальних властивостей та характеристик особистості, які в сприятливих умовах розвитку повинні проявлятися, приймаючи актуальну форму [5].

А. Маслоу вважав, що самоактуалізація – це становлення тим, ким людина прагне бути [7]. В. Франкл критикував ствердження дослідника та розробив систему самоактуалізації наголошуючи, що особливий інтерес представляють цінності ставлення особистості, тобто здатність обмірковано сприймати кризові життєві ситуації, а самоактуалізація є результатом здійснення смислу [3].

Різкі негативні зміни в житті українців, які принесла війна – це по суті криза або кризова ситуація, яка відповідно є перешкодою і заважає самоактуалізації особистості. Особливо це стосується молоді, яка здобуває освіти в цих непростих умовах. Проте криза не є локальним явищем, яке впливає лише на людину, котра знаходиться в цій кризовій ситуації, криза розповсюджується і на свідків події, тобто на оточення людини. Навіть подія, побачена по телевізору або через соціальні мережі, здатна травмувати глядача. Усі люди так чи інакше в тій чи іншій мірі травмуються від кризової події навіть тільки почувши про неї (вторинна травматизація), тоді, коли хтось потрапляє у серйозну проблемну життєву ситуацію. Е. Еріксон стверджував, наприклад, що кризи виникають на кожному психосоціальному етапі життєвого шляху, і вони є необхідними для розвитку особистості, але також можуть спровокувати і прояви негативних емоцій та психічних станів [8]. Але агресія під час війни, як наголошував Е. Фромм, – це закономірне та природне явище, і сьогодні – це ресурс, який дозволяє захищатися та виживати. Він вважав, що поведінка, яка є оборонною, – це адекватна реакція на агресію чи загрозу з боку інших людей (доброякісна агресія) [4].

Також слід додати, що серед основних проблем сьогодні, що перешкоджають самоактуалізації майбутніх фахівців, відмічають наступні: 1) психологічний стрес – постійний страх за своє життя та життя близьких може призвести до емоційного вигорання; 2) матеріальні труднощі – багато студентів мають обмежені ресурси, що знижує їхню мотивацію до навчання; 3) відсутність стабільного середовища – це навчання в умовах війни часто переривається, що ускладнює процес формування компетенцій. Такі фактори можуть призводити і до виникнення внутрішніх конфліктів. Слід згадати, що К. Хорні, наприклад, розглядала внутрішні конфлікти та захист людини в даний момент часу, для пояснення її поведінки та проблем [6]. Відповідно для вирішення конфліктів, пов'язаних з базальною тривожністю, спрацьовують такі захисні механізми, як: затемнення конфлікту – коли людина підкреслює

один полюс конфлікту, інший полюс затемняє; відособлення – просте усунення від людей; «Я», що ідеалізується – відхід від реального «Я» до деякого зовні кращому; тиранія «Я повинен» – «я маю бути добрий з усіма», «я не повинен залежати від інших»; екстерналізація – проєкція внутрішніх конфліктів в зовнішній світ. Ці захисні стратегії, за К. Хорні, не вирішують конфлікт і не ведуть до розвитку, але дозволяють індивідові адаптуватися, щоб впоратися з повсякденним життям.

Важливим є виділити, що психологічна стійкість є однією з основних складових самоактуалізації сьогодні в умовах війни. Здатність до саморегуляції, управління стресом і подолання психологічного виснаження допомагає зберігати внутрішню рівновагу, навіть коли ситуація нестабільна [9]. Майбутні фахівці, які розвивають ці навички, зможуть у подальшому ефективніше долати труднощі та зберігати прагнення до досягнення поставлених цілей. Крім того, позитивне мислення та віра у власні можливості стають важливими компонентами в процесі їхнього особистісного зростання. Резильєнтність (стресостійкість) сьогодні наче парасолька, яка тримає нас більш-менш сухими від дощу, у той час як ми продовжуємо йти вулицею. Це те, що дає психологічну силу людині втриматися та вистояти проти викликів, які неминуче трапляються в житті. По суті, це процес ефективного подолання негараздів, то найцікавіше та найцінніше у ньому те, що він не визначається тільки рисами особистості, а включає нашу увагу, мислення та поведінку, тому бути більш стійким до труднощів має навчитися кожен.

У цьому контексті серед ключових мотиваційних факторів, що сприяють самоактуалізації в умовах війни, можна виділити: патріотизм та соціальну відповідальність, значущість професії (наприклад, психолог), прагнення до самовдосконалення (в умовах підвищеної відповідальності більше зосередження на розвитку своїх знань, умінь та навичок). Так, наприклад, згідно з В. Франклом, саме прагнення до пошуку та реалізації сенсу життя визначає мотивацію поведінки та розвиток особистості [3]. Особливо значущим при цьому є мати відповідні ресурси, що у перекладі з лат. мови означає «піднімаюсь, виникаю знову», які дозволять зберегти цілісність внутрішньої картини світу особистості в екстремальних умовах війни та відповідних життєвих ситуаціях, не втратити у ненормальних умовах сьогодення здатності будувати плани, бачити цілі, розвивати особистісний потенціал, який закладено в кожній людині.

Необхідно також відзначити, що навчальні заклади відіграють важливу роль у формуванні сприятливого середовища для самоактуалізації майбутніх

фахівців. Викладачі підтримують і сприяють особистісному розвитку студентів через менторство та психологічну підтримку, інтерактивне навчання та практичну діяльність, формування цінностей та соціальної відповідальності.

Висновки. У результаті вищевикладеного можна зробити висновок, що самоактуалізація майбутніх фахівців в умовах війни в Україні є процесом, що вимагає адаптивності, психологічної стійкості та відповідальності. Водночас це є важливим етапом особистісного розвитку, на який впливають у т.ч. і навчальні заклади, що дозволяє розкрити потенціал молодих фахівців та підготувати їх до активної діяльності у відбудові країни та загалом майбутнього українців.

Список використаних джерел

1. Максвелл Джон Розвіль лідера у собі. Пер. з англ. Н. Гербіш. Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2013. 184 с.
2. Мак'явеллі Нікколо Державець. Флорентійські хроніки. Пер. А. Перепадя. Київ : Фоліо, 2016. 512 с. (Серія «Бібліотека світової літератури»).
3. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків, 2020. 160 с.
4. Fromm E. The Art of Listening. Continuum. 1st edition, 1998. 204 p.
5. Goldstein K. Human nature in the light of psychopathology. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1940. 258 p.
6. Horney K. Self-analysis. New York : Norton, 1970. 309 p.
7. Maslow A. H. Motivation and personality. Second edit. New York, Evanston and London : Harper & Row, Publishers, Inc., 1970. 394 p.
8. Schwartz Seth J. The Evolution of Eriksonian and Neo-Eriksonian Identity Theory and Research: A review and Integration. *Identity: An International Journal of Theory and Research*. Lawrence Erlbaum Associates. 2001. 1 (1). P. 7-58.
9. Selye H. Confusion and controversy in the stress field. *Journal of human stress*. 1975, Jun 1; 1(2). P. 37-44.

УДК 378.0:377.0:34:69

Натеса Денис Миколайович,

*аспірант лабораторії технологій професійного навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,*

(м. Київ, Україна);

Каленський Андрій Анатолійович,

доктор педагогічних наук, професор,

провідний науковий співробітник

лабораторії технологій професійного навчання

Інституту професійної освіти НАПН України

(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В БУДІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний світ вимагає від викладачів професійної освіти високого рівня правової свідомості, особливо в галузях, пов'язаних з безпекою праці, такими як будівельна сфера. Професійні педагоги є носіями правової культури для своїх студентів, і саме від їхньої правової обізнаності залежить, наскільки успішно буде реалізовано правову інтеграцію в освітньому середовищі. Відповідно до міжнародного досвіду країни Європейського Союзу та інших регіонів активно впроваджують програми для підвищення правової свідомості викладачів, акцентуючи на таких елементах, як правова освіта, професійна етика та культура. Дослідження питання розвитку правової свідомості викладачів у професійній освіті в Україні, зокрема в будівельній галузі, є актуальним завданням, що визначає напрям реформ освітнього сектору.

Правова свідомість є фундаментом для професійної діяльності викладачів, що особливо актуально в закладах професійної освіти будівельної галузі, де важливими аспектами є дотримання безпеки праці, трудового законодавства, прав людини та норм професійної етики. О. Данильян стверджує, що правова свідомість викладачів сприяє формуванню правомірної поведінки та впливає на загальний рівень правової культури в освітньому середовищі [1]. І. Шаравара зі свого боку розглядає «розуміння правосвідомості як сукупності уявлень, поглядів, переконань, оцінок, настроїв і емоційного ставлення людей до права та державно-правових явищ... Суспільна правосвідомість визначається масовістю правомірної поведінки, рівнем правового виховання, масштабами та якістю юридичної освіти; досконалість законодавства за формою і змістом; стан законності в суспільстві;

ефективність роботи правозастосовних, зокрема правоохоронних, органів (суду, прокуратури, органів внутрішніх справ тощо)» [4, с. 9].

У результаті дослідження правосвідомості як необхідної складової частини реалізації правосуб'єктності Л. Макаренко доходить думки, що «правосвідомість, як необхідну складову частину реалізації правосуб'єктності, отримує кожна людина як суб'єкт права від її народження. З віком зростає дієздатність суб'єкта права, тобто здатність реалізувати права й обов'язки в межах широкого кола правовідносин. Водночас ці міркування вказують на те, що правосуб'єктність визначається безпосередньо не якістю правосвідомості особи, а тими об'єктивними умовами (ідеологією, громадською думкою, культурними і психологічними стереотипами свідомості, волею правлячої еліти), які «дозують» розширення правового статусу людини. Тобто, правосуб'єктність не залежить від індивідуальної свідомості суб'єкта права, його особистісних установок, вона залежить від суспільної свідомості, що її виражає законодавець, скеровуючи у відповідне русло правові установки суб'єктів правових відносин» [2, с. 27–28].

Т. Міхайліна слушно зазначає, що «не є можливим повноцінне виділення досліджуваної категорії в окремих компонент, оскільки у будь-який момент часу через правосвідомість забезпечується уся множина зв'язків, які відбуваються всередині системи права. Тому можна констатувати існування правосвідомості як розумово-психологічної категорії, відносно незалежного елемента правової системи, що забезпечує її інтегративно-синергетичні властивості та відображає сукупність знань, уявлень та емоцій щодо фактичного і бажаного стану правових феноменів» [3, с. 154]. Тож поняття правової свідомості викладача передбачає не лише розуміння законодавства, але й здатність його інтеграції у професійно-педагогічну діяльність та передання студентам навичок дотримання правових норм. У цьому контексті правова свідомість викладача стає інструментом формування правової компетентності у студентів, забезпечуючи дотримання норм безпеки та професійної відповідальності у будівельній сфері.

Інтеграція правових знань у підготовку викладачів професійної освіти успішно реалізована в багатьох країнах. У країнах Європейського Союзу правова підготовка викладачів професійної освіти є обов'язковим компонентом підвищення кваліфікації. Так, Німеччина має систему, де юридична компетентність є однією з обов'язкових складових освітньої підготовки викладачів професійних закладів [5]. У цій країні викладачі проходять спеціалізовані курси з основ права включно з трудовим, освітнім і корпоративним правом, що допомагає їм захищати свої права і підтримувати правові норми в освітньому середовищі. Такі курси допомагають викладачам не лише

дотримуватися правових вимог, але й розуміти принципи правової культури та передавати ці знання своїм студентам.

У США та Канаді також приділяють значну увагу правовій освіті викладачів, зокрема в галузі будівельної освіти, де безпека праці є одним із основних пріоритетів. Відповідно до дослідження D. Lawgencе [8], правові курси та практичні семінари з питань трудового законодавства та безпеки праці є обов'язковими компонентами професійної підготовки. Діють інститути правового консультування для викладачів. Вони допомагають педагогам формувати у студентів правомірну поведінку та правову культуру, необхідну для їхньої майбутньої професійної діяльності. Англія успішно адаптувала правові знання у сферу освіти через впровадження предмету «Право та етика в професійній діяльності викладача» в навчальні програми педагогічних закладів (N. Luhmann [9]). На думку закордонних науковців, методологічне обґрунтування розвитку правової свідомості педагогів, зокрема й у будівельній сфері, передбачає використання декількох підходів, серед яких системний, компетентісний, акмеологічний. Деталізуємо їх. *Системний підхід* (N. Luhmann [9]) дозволяє розглянути правову свідомість як структурований елемент педагогічної діяльності, що включає взаємодію правових знань, навичок та етичних норм у контексті професійної освіти. *Компетентісний підхід*, представлений у роботах J. Delors [6] та інших учених, підкреслює необхідність розвитку правових компетенцій педагогів, що відповідає їхнім освітнім і професійним функціям. *Акмеологічний підхід*, за яким професійне зростання та вдосконалення педагогічної майстерності розглядається як особистісний розвиток викладачів, особливо у правовій сфері.

На думку вітчизняних учених, розвиток правової свідомості викладачів у закладах професійної освіти в Україні можна досягти через системні методологічні підходи, серед яких виділяють системний, синергетичний, контекстний, активно-діяльнісний. *Системний підхід*. Підвищення правової свідомості викладачів має базуватися на інтегрованій системі навчання, яка поєднує правові знання з педагогічними практиками. За словами Л. Макаренко [2], для успішної реалізації цього підходу необхідно включати курси з правознавства в освітні програми та регулярно оновлювати зміст навчання відповідно до змін у законодавстві. *Синергетичний підхід*, на думку Т. Міхайліної, підкреслює важливість взаємодії різних елементів у формуванні правової свідомості викладачів [3]. У контексті професійної освіти в будівельній сфері цей підхід дозволяє інтегрувати знання, досвід та інноваційні методи навчання, що сприяє більш ефективному засвоєнню правових норм і принципів. Спільна діяльність

викладачів, студентів і професійних спільнот формує сприятливе середовище для розвитку правової свідомості, що, у свою чергу, підвищує якість підготовки майбутніх фахівців. *Активно-діяльнісний підхід*. Упровадження інтерактивних методів навчання (рольові ігри, кейс-метод, симуляції) дозволяє викладачам ефективніше засвоювати правові знання та інтегрувати їх у свою професійну діяльність. Як зазначає І. Шаравара, цей підхід сприяє розвитку вміння приймати правомірні рішення та застосовувати правові знання у практичних ситуаціях [4]. *Соціологічний підхід* надає правовій культурі інтегративну роль, оскільки вона забезпечує залученість суб'єктів до єдиної системи соціальної організації. Це сприяє координації дій індивідів і груп, які діють на основі значущості правових норм (І. Шаравара, [4]).

Розвиток правової свідомості викладачів закладів професійної освіти в будівельній галузі в Україні можна забезпечити через низку заходів, серед яких: інтеграція правових курсів у програми підвищення кваліфікації; використання міжнародного досвіду (залучення до освітніх програм іноземних експертів та використання міжнародних навчальних матеріалів допоможе викладачам здобути більш широкий світогляд та розуміння принципів правової культури); упровадження спеціалізованих тренінгів (організація семінарів, присвячених правовим аспектам професійної діяльності, сприятиме формуванню правової компетентності викладачів та їх здатності приймати обґрунтовані правові рішення).

Отже, розвиток правової свідомості викладачів закладів професійної освіти в будівельній сфері є важливим аспектом забезпечення якості освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Данильян О. Г. Особливості правосвідомості та правової культури у транзитивних умовах. *Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні*: монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін.; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2009. С. 186–211.

2. Макаренко Л.О. Правосвідомість як необхідна складова частина реалізації правосуб'єктності. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 22–28.

3. Михайліна Т. Правосвідомість у правовій системі: кібернетичний та синергетичний аспекти. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 8. С. 150–155.

4. Шаравара І. Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми їх формування. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. – 2015. – № 3. – Ч. 1. – С. 9–12.

5. Berufsbildungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 4. Mai 2020 (BGBl. I S. 920), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 19. Juli 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 246) geändert worden ist. URL: <https://www.buzer.de/gesetz/16544/a314019.htm> (дата звернення: 30.10.2024).

6. Delors J. Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. UNESCO Publishing. 1996. 248 p.

7. Kozhukhova M., Zhiyenbayev M. Conceptualizing legal culture and legal awareness: meaning and structural components. *SHS Web of Conferences* 55, 02009 (2018). <https://doi.org/10.1051/shsconf/20185502009> (дата звернення: 30.10.2024).

8. Lawrence D. Interpreting the Rule(s) of Code: Performance, Performativity, and Production. *MIT Computational Law Report. Journal of Legal Education*. 2021. URL: <https://law.mit.edu/pub/interpretingtherulesofcode/release/4> (дата звернення: 30.10.2024).

9. Luhmann N. Social Systems. Stanford University Press. 1995. 276 p.

УДК 004.9:336

Ніжегородцев Владислав Олександрович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри комп'ютерних та

інформаційних технологій і систем

Державний податковий університет

(м. Ірпінь)

КРОСПЛАТФОРМЕННИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ З ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Всесвітній розвиток інформаційних технологій, їх широке застосування у всіх сферах життя вимагають на сьогоднішній день раціонального планування та реалізації фінансових ресурсів.

Сучасні інформаційні інструментальні засоби з контролю фінансових результатів повинні включати такі сторони як: фінансове планування та бюджетування; управління витратами; аналіз фінансових показників; оптимізацію процесів та інші.

Наразі існує багато закордонних та вітчизняних засобів комп'ютеризації, які виявилися не в повній мірі придатними для використання в сучасних умовах. Кросплатформений інструментарій з підтримки фінансово-економічного забезпечення може стати ефективним засобом для розробки програмних комплексів з питань фінансових та економічних операцій на різних операційних системах і пристроях.

В умовах війни більшість фінансових процесів, так само як і механізмів та інструментів їх регулювання, зазнають трансформацій. Стійкість фінансового сектору залишилась незмінною, вона відтворює окремі аспекти

ефективності протистояння системам негативному впливу, який, переважно, є найбільш деструктивним саме для економічних процесів [2].

Відзначимо, що деякі спеціалізовані програми кросплатформеного вектору не потребують встановлення на комп'ютер або смартфони та використовуються як online сервіс. Зазвичай для роботи з сервісом достатньо в веб-браузері авторизуватись на сторінці сервісу.

Огляд існуючих методів обліку фінансових витрат дає можливість зрозуміти, що майбутнє не за «ручними» методами аналізу (блокнотом та калькулятором), і не за електронними таблицями, а саме за кросплатформеними додатками, що відповідають сучасному рівню розвитку технічних засобів.

Відзначимо, що деякі спеціалізовані програми для контроль фінансових операцій не потребують встановлення на комп'ютер або смартфон, а використовуються як online сервіс. Зазвичай для роботи з сервісом достатньо в веб-браузері авторизуватись на сторінці сервісу.

Огляд існуючих методів обліку фінансових витрат дає можливість зрозуміти, що майбутнє не за «ручними» методами аналізу (блокнотом та калькулятором), і не за електронними таблицями, а саме за кросплатформеними додатками, що відповідають сучасному рівню розвитку технічних засобів.

За використанням фінансової звітності, фінансового аналізу, фінансового планування та прогнозування можна не тільки зробити висновки про діяльність організації в минулому, а й оцінити перспективи розвитку та розробити заходи, спрямовані на підвищення ефективності її діяльності в майбутньому, а й вивчити і проаналізувати механізми управління власним капіталом та прибутком [1, с. 157].

На даний час існує безліч додатків для обліку своїх витрат та накопичень, і головна їх проблема, на наш погляд, полягає у недостатньому балансі між ступенем зручності інтерфейсу та наявністю досить широкого базового функціоналу.

Кросплатформені інструменти для планування фінансів і витрат дозволяють користувачам контролювати свої фінансові операції, вести облік витрат і доходів, а також планувати бюджет незалежно від пристрою чи операційної системи. Ось кілька популярних таких рішень: YNAB - (детальні бюджети, відстежування витрат в реальному часі, фокусується на методології бюджетування, яка готова уникати боргів); "PocketGuard" – (моніторить доступний баланс після вирахування всіх запланованих витрат); "Гроші" –

(ведення простих бюджетів і контролю щоденних витрат), тощо. Ці інструменти надають можливість легко відстежувати фінанси, планувати витрати та досягати фінансових цілей без прив'язки до певної операційної системи чи пристрою.

При обґрунтуванні заходів щодо планування обсягів доходу підприємства, оцінці їх результативності можуть бути використані сучасні інформаційні технології підтримки управлінських рішень, які в тому числі мають інструментальні засоби, необхідні для ефективної автоматизації процесів введення та обробки інформації, аналізу ефективності проекту на основі загальноприйнятих економічних та фінансових показників [3, с. 71].

Функціональність сервісів стандартна для додатків цієї категорії: планування бюджету, облік регулярних витрат, ведення спільного обліку, розподіл витрат за категоріями, підтримка декількох рахунків, валют, нагадування про борги, і таке інше. Додаток підказує, коли користувач наближається до верхньої межі ліміту, встановленої для тієї чи іншої категорії товарів чи послуг.

Проаналізувавши існуючі додатки, які здатні зберігати та обробляти фінансові дані в безпечному середовищі, може бути гарним інструментом з підтримки кросплатформеної роботи - серверний програмний пакет для Windows - Open Server Panel.

OSPanel - це портативний серверний програмний пакет, створений спеціально для веб-розробників з урахуванням їх рекомендацій та побажань. Він широко використовується з метою розробки, налагодження та тестування веб-проектів, а також для надання веб-сервісів у локальних мережах. Ключові елементом такого інструментарію є програмне забезпечення для управління фінансами; хмарні сервіси дозволяють зберегти та обробляти фінансові дані в безпечному середовищі; мобільний модуль для контролю за витратами, виставлення рахунків, планування бюджету та інших фінансових операцій; бізнес-аналітика та блокчейн-технології, які дозволяють інтегрувати фінансові різні програми для обміну даними та синхронізації між собою.

Отже, кросплатформений інструмент з підтримки фінансово-економічного забезпечення може сприяти підвищенню ефективності управління фінансами, зниженню операційних ризиків і забезпечує зручність у прийнятті рішень на основі оперативної фінансової інформації. Наведений кросплатформений інструмент OSPanel може бути особливо корисний для розробників, які хочуть працювати в локальному середовищі для тестування та налаштування сайтів.

Список використаних джерел

1. Зацна Гоголь Т. А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу: монографія / Т. А. Гоголь. – Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2014. – 384 с.
2. Неизвестна О.В., Григорук А.А., Литвин Л.М. Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану // Економіка та суспільство. 2022. № 39.
3. Світлана Джерелейко. Інструментарій покращення фінансових результатів у системі зміцнення економічної безпеки підприємства Науковий журнал. //Світлана ДЖЕРЕЛЕЙКО//Вісник Хмельницького національного -університету. Економічні науки. 2022, № 6 Том 1. – С. 384.

УДК 796.01

Озерова Ольга Анатоліївна,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Дашко Олександр Вікторович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ СПОРТСМЕНІВ ПАРАЛІМПІЙЦІВ

На сьогодні паролімпійський спорт став важливою частиною суспільства, оскільки він сприяє соціалізації людей з інвалідністю. Участь у змаганнях допомагає спортсменам не тільки підвищити фізичну форму, але й розвивати почуття власної гідності, впевненості у собі та формувати позитивну самооцінку [1]. Емоційна сфера відіграє критичну роль у досягненні успіху в спортивних змаганнях. Паралімпійці, як і всі спортсмени, стикаються з високими емоційними навантаженнями під час тренувань і змагань. Вивчення їхніх емоційних реакцій та особливостей дозволяє розробити ефективні психологічні методи підтримки, що допомагають спортсменам управляти стресом, тривогою та іншими емоційними станами. Це, в свою чергу, може суттєво вплинути на їхні результати та загальне самопочуття. Крім того, підвищена увага до емоційної сфери паролімпійців сприяє розвитку тренерських стратегій, які враховують індивідуальні потреби кожного спортсмена. Розуміння емоційних особливостей допомагає тренерам

створювати більш комфортну та підтримуючу атмосферу, що може позитивно позначитися на результатах [2].

Тренування спортсменів з інвалідністю, як новачків, так і досвідчених паралімпійців та дефлімпійців, вимагає особливого, обережного індивідуального підходу до підвищення як фізичного, так і психоемоційного навантаження. Необхідно враховувати, що ці спортсмени стикаються з більшою кількістю стресових ситуацій та психоемоційним напруженням у порівнянні зі здоровими, тому їм потрібна додаткова психологічна підтримка. Важка хвороба або травма, що призвели до інвалідності, впливають на різні аспекти психіки, викликаючи не лише стрес, а й відчай, страх за майбутнє та інші негативні емоції, що можуть погіршувати особистісні якості. Дослідники вважають, що основними причинами змін в особистості та погіршення соціальної адаптації є не лише фізичні ушкодження, а й порушення глибоких, підсвідомих механізмів психологічного захисту. Це, у свою чергу, може ускладнити нормальні міжособистісні, професійні та інші взаємовідносини, а також вплинути на соціальну функціональність [2].

Паралімпійський спорт є ефективним засобом оптимізації фізичного, психічного та морального стану людей з інвалідністю. Досягнення спортсменів з фізичними вадами, їхня надзвичайна сила духу та воля до перемог мають історичне і виховне значення, спонукають до подальшого підвищення престижу, популярності та розвитку спорту. Зняття спортом дають можливість забезпечити ефективне функціонування спортсменів із порушеннями психофізичного розвитку як суб'єктів діяльності не тільки в «Інваспорті», а й у сферах особистого та громадського життя [3].

Дослідження особливостей емоційної сфери спортсменів-паралімпійців підкреслює важливість комплексного підходу до їхнього розвитку та підтримки [1]. По-перше, емоційний стан спортсменів із інвалідністю має критичне значення для досягнення високих результатів у спорті. Участь у змаганнях сприяє формуванню впевненості у собі, покращенню самооцінки та розвитку соціальних навичок, що є важливими для інтеграції в суспільство.

По-друге, тренування спортсменів з інвалідністю вимагає особливого підходу, що враховує їхні психологічні потреби. З огляду на вищий рівень стресу та психоемоційного напруження, важливо забезпечити адекватну психологічну підтримку, яка допоможе спортсменам ефективно управляти своїми емоціями, тривогою та страхами.

По-третє, розуміння емоційної сфери паралімпійців дозволяє тренерам та спеціалістам розробити індивідуальні тренерські стратегії, які сприяють

створенню комфортної та підтримуючої атмосфери під час тренувань і змагань. Це, в свою чергу, позитивно вплине на спортивні результати та загальне самопочуття спортсменів.

По-четверте, підвищена увага до емоційних аспектів паралімпійського спорту сприяє формуванню більш інклюзивного суспільства, яке визнає досягнення людей з інвалідністю. Це підкреслює важливість інтеграції психологічних досліджень у спортивну практику, що має на меті не лише підвищення спортивних показників, але й забезпечення емоційного добробуту спортсменів.

Загалом, результати досліджень вказують на необхідність комплексного підходу до тренувань паралімпійців, який враховує як фізичні, так і психоемоційні аспекти, що сприятиме їхньому успішному розвитку та інтеграції в суспільство [3].

Список використаних джерел

1. Бойко Г.М. Психолого-педагогічний супровід спортивної діяльності плавців із порушеннями психо-фізичного розвитку в паралімпійському спорті: монографія / Г.М. Бойко. – Полтава: ТОВ АСМІ, 2012. – 360 с.
2. Луковська О., Бурдаєв К., Шевяков О., Кудрявцева В., Петречук Л. Сучасні підходи щодо психологічного забезпечення тренувального процесу спортсменів з інвалідністю. Спортивний вісник Придніпров'я. 2022. № 1. С. 180-190.
3. Шамич О. М. Психологічні основи самореалізації паралімпійців : монографія. К.: Талком, 2019. 309 с.
4. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи / О.М. Шамич, О.А. Озерова/ Навчальний посібник –К. : КНУБА, 2021. – 118 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>
5. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aeafa24d>

УДК 371/392/796

Озерова Ольга Анатоліївна,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Соболь Олександр,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-23-1

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ВІДРОДЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ КОЗАЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ В ПРОГРАМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Вступ. Фізичне виховання відіграє важливу роль у формуванні здорової, морально стійкої та патріотично налаштованої молоді. У сучасному українському суспільстві виникає необхідність не лише у фізичному розвитку дітей і молоді, але й у вихованні поваги до національних традицій та культурної спадщини. Одним із перспективних напрямків є відродження козацьких традицій у програмі фізичної культури в закладах освіти [1, 2, 3].

Козацтво — це одна з найважливіших сторінок української історії, яка мала великий вплив на формування національної ідентичності, моральних принципів і фізичної витривалості. В історичному контексті козаки були відомі своєю фізичною силою, витривалістю та майстерністю у веденні бою. Щоденні фізичні тренування та військова підготовка були важливими складовими життя козаків, що допомагало їм залишатися в чудовій фізичній формі та бути готовими до бойових дій.

Мета дослідження — за допомогою інформаційних джерел проаналізувати можливість і переваги впровадження елементів національних видів спорту і народних традицій у сучасну систему фізичного виховання молоді, для сприяння фізичного розвитку, психофізичного виховання, формування патріотичних почуттів, відповідальності та готовності до захисту батьківщини.

Відродження та застосування козацьких традицій у програмі фізичного виховання є надзвичайно актуальним у сучасній Україні. Козацька спадщина, яка включає в себе не лише військові навички, але й морально-етичні цінності, стала невід'ємною частиною національного виховання молоді [2, 3, с. 29-40]. Козаки не тільки прославилися своєю сміливістю та військовою доблестю, але

й високою моральністю, яку формували через виховання в єдності, витривалості, дисципліні та любові до Батьківщини.

Сучасна наукова література пропонує широке коло досліджень, присвячених впливу козацьких традицій на формування фізичної та духовної стійкості учнів. Численні праці вчених акцентують увагу на тому, що козацька педагогіка мала комплексний підхід до фізичного виховання, який об'єднував як фізичний, так і моральний розвиток. Зокрема, у працях таких науковців, як В. Кузь та О. Литвин, розглянуто практики фізичної підготовки козацтва, що включали вправи на розвиток витривалості, спритності, сили, а також елементи бойових мистецтв. Ці дослідження підкреслюють важливість інтеграції козацьких традицій у сучасні освітні програми, особливо у контексті фізичного виховання [3, 4].

Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України також акцентують увагу на важливості використання історичних традицій у фізичному вихованні молоді. Включення козацьких змагань, військово-патріотичних ігор, елементів козацької культури в заняття з фізичного виховання стає важливим інструментом для підвищення мотивації учнів до занять спортом, а також для розвитку їх фізичних та моральних якостей. Такі програми вже успішно апробовані у низці освітніх закладів України, де проведення «Козацьких забав» стало щорічною традицією.

Козацькі традиції фізичної підготовки базуються на розвитку сили, витривалості, координації та бойових навичок, що робить їх ідеальними для включення в програми фізичної культури освітніх закладів. Бойові мистецтва, фехтування, їзда верхи, народні танці сприяють комплексному фізичному і психічному розвитку учнів.

В спеціальній літературі зазначається, що в умовах глобалізації та поширення західних моделей виховання, збереження національних традицій стає особливо важливим для збереження національної ідентичності [4, 5].

Наукові дослідження підтверджують позитивний вплив козацьких традицій на фізичний розвиток учнів. Наприклад, дослідження, проведені у рамках проекту “Козацький рух – відродження та збереження”, показали, що учні, які брали участь у програмах фізичного виховання з елементами козацької педагогіки, значно покращили свої фізичні показники, а також продемонстрували високий рівень командної роботи.

Як зазначають у своїх працях автори (Свген Приступа, Анатолій Цьось, Володимир Пилат, Олександр Притула, Микола Величкович, Олексій Мандзяк, Ярослав Тимчак, Микола Крук та інші), інтеграція елементів

козацьких традицій у програми фізичного виховання має численні переваги для розвитку молоді. Наведемо деякі з них:

1. *Покращення фізичної підготовки.* Вправи, засновані на козацьких традиціях, допомагають розвивати силу, витривалість, координацію та гнучкість. Козацькі фізичні тренування включають комплексні навантаження, що стимулюють розвиток різних фізичних якостей, зокрема сили, швидкості реакцій та стійкості до втоми.

2. *Мотивація до занять фізичною культурою і спортом.* Інтеграція національних елементів, таких як козацькі змагання та ігри, підвищує зацікавленість учнів у фізичних вправах. Дослідження показують, що такі заняття сприймаються учнями з більшою зацікавленістю, ніж традиційні уроки фізичної культури. Використання ігрових елементів дозволяє залучити до занять навіть тих учнів, які раніше виявляли низьку активність у фізичному вихованні.

3. *Формування патріотизму.* Фізичні вправи на основі козацьких традицій виховують почуття патріотизму, національної гордості та відповідальності за свій народ. У процесі занять діти знайомляться з історією козацтва, вивчають їхній славетний бойовий шлях, що формує в них глибоке розуміння важливості захисту своєї землі та народу.

4. *Згуртованість колективу.* Козацькі традиції підкреслюють важливість співпраці та підтримки у групі. Командні вправи та змагання, що включають козацькі ігри, допомагають учням розвивати навички співпраці, взаємодопомоги та довіри один до одного. Це сприяє формуванню згуртованого колективу, де учні працюють разом, долають труднощі і підтримують один одного, як це було у козацькому військовому товаристві.

5. *Моральне виховання.* Фізичне виховання за козацькими традиціями включає не лише фізичні вправи, але й етичні принципи. Козаки відзначалися честю, відданістю своїй справі та служінням громаді. Інтеграція таких моральних аспектів у шкільні програми фізичної культури сприяє вихованню морально стійких громадян. Уроки фізкультури можуть бути не просто тренуваннями, а також платформою для обговорення цінностей та відповідальності.

6. *Зниження рівня стресу та агресії.* Фізичні вправи, такі як бойові ігри та змагання, допомагають учням випускати накопичену енергію та знижувати рівень стресу. Крім того, регулярна фізична активність допомагає знижувати рівень агресії серед підлітків, оскільки вони мають можливість виразити свою

енергію в позитивний спосіб. Це важливий аспект, особливо для підлітків, які часто відчувають сильні емоційні стани.

Висновки. У контексті сучасних викликів, які стоять перед Україною, питання виховання фізично і морально сильного покоління стає особливо важливим. Молодь сьогодні стикається з численними труднощами: від недостатньої фізичної активності до втрати зв'язку з культурними традиціями. Відродження козацьких традицій у фізичному вихованні дозволяє не тільки підвищити рівень фізичної підготовки, але й прищепити учням любов до своєї культури, гордість за своє минуле та відповідальність перед майбутнім.

Отже, відродження та застосування козацьких традицій у програмі фізичного виховання в закладах освіти України є не лише важливим напрямком розвитку національного виховання, але й необхідним елементом для зміцнення фізичного та морального здоров'я сучасної молоді. Проте, інтеграція таких елементів у сучасну систему освіти потребує підтримки з боку держави та суспільства, потрібна підготовка спеціалістів та удосконалення програм з фізичного виховання.

Сучасна молодь потребує прикладів для наслідування і козацтво є одним із таких прикладів, що виховує здорових духом і тілом, відповідальних і патріотично налаштованих громадян.

Список використаних джерел

1. Винник Н. М. Бойовий гопак як елемент фізичного виховання студентів : методичні рекомендації / Н. М. Винник, В. Д. Винник. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – 24 с.
2. Козацька доба: особливості народної фізичної культури українського народу. Українське козацтво, як культурно-історичний феномен. Виховання фізичної і психофізичної культури <https://ru.osvita.ua/>
3. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : науково-методичний збірник / Укладачі: В.Є. Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2018. – 472 с.
4. Кудряшов І.О., Аргюгін А.В., Спіцин В.В. Ефективність упровадження елементів національних видів спорту в навчально-тренувальний процес фізичного виховання студентів, 2018. – С. 249-256. DOI: 10.5281/zenodo.2536086
5. Оніщук Л.М. Особливості національно-патріотичного виховання студентської молоді засобами фізичної культури і спорту. Фізична культура в університетській освіті: світова практика та сучасні тренди : мат. міжнар. наук.-практ. конф. 13 квітня 2023 року. Дніпро. С. 123–126.
6. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи / О.М. Шамич, О.А. Озерова/ Навчальний посібник –К. : КНУБА, 2021. – 118 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>
7. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aef24d>

УДК 796.01

Озерова Ольга Анатоліївна,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Ходаковський Володимир Юрійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СПОРТИВНИХ КОМАНДАХ

Соціально-психологічний клімат безпосередньо впливає на ефективність роботи команди, мотивацію спортсменів та їхнє загальне самопочуття. Успішність команди залежить не лише від фізичної підготовленості її членів, але й від їхньої здатності співпрацювати, підтримувати один одного та вирішувати конфлікти [4].

В умовах високої конкуренції та постійних стресів, які супроводжують спорт, важливо забезпечити сприятливу атмосферу в команді, що сприятиме покращенню результатів. Психологічний комфорт спортсменів допомагає підвищити їхню продуктивність, знизити рівень стресу та тривоги, а також сприяє розвитку лідерських якостей і взаємодії між членами команди.

Оптимізація соціально-психологічного клімату в спортивних командах також важлива для довгострокової участі спортсменів у спорті, зниження рівня вигорання та поліпшення загального емоційного стану. Це дослідження має значення для тренерів, психологів та спортивних організацій, оскільки впровадження ефективних стратегій покращення соціально-психологічного клімату може призвести до кращих результатів не лише на змаганнях, але й у загальному розвитку особистості спортсменів [1].

Управління спортивною командою вимагає чіткої координації та раціонального підходу. Багатьом спортивним колективам для досягнення високих результатів необхідні нові управлінські стратегії. Одним із таких підходів є створення сприятливого соціально-психологічного клімату та емоційне управління, елементи яких набувають популярності в спортивних командах. Внаслідок цього зростає інтерес до феномена соціально-психологічного клімату та його впливу на результати змагальної

діяльності [3]. Вивченням особливостей психологічного клімату в спортивних командах займалися С. Кенані (2003); Г.В. Ложкін, С.С. Бринзак, А.І. Драчук, В.М. Костюкевич (2006); М.І. Воробйов, С.С. Бринзак (2009); В.В. Пантік, О.П. Митчик, К.Ф. Жигун (2010); Р. Dillulio (2015); С.Д. McLaren, Е. Mah, К.С. Spink (2016) та ін [2].

Спортивна команда виступає основною соціально-психологічною одиницею в спорті, представляючи собою колектив із характерними психологічними особливостями та специфічними взаємовідносинами [3].

Однією з характерних рис спортивних ігор є необхідність постійної взаємодії між спортсменами, активних дій членів команди та інтеграції цих дій у змагальний процес. Важливо зазначити, що така ситуація передбачає існування взаємозамінних ролей або високо спеціалізованих функцій у складі команди [2].

У процесі спільної спортивної діяльності відбувається диференціація ролей і функцій між членами команди, що веде до формування стійких відносин між спортсменами, які виконують різні ігрові та психологічні функції. Рівень соціально-психологічних взаємодій у команді значною мірою впливає на ефективність ігрових дій спортсменів у складних умовах змагань. Спортивний колектив має свою організаційну структуру, що визначається цілями та відносинами управління і підпорядкування. У зв'язку з цим у ньому виникає певний соціально-психологічний клімат [4]. Соціально-психологічний клімат можна охарактеризувати як стабільну духовну атмосферу колективу, що проявляється в стилі і манері поведінки, взаємовідносинах між членами групи та виконанні ними своїх обов'язків [1]. Психологічний клімат слугує своєрідним «дзеркалом», яке відображає ставлення спортсменів до тренувального процесу, тренера, один до одного, а також до суддів, адміністрації та спортивної діяльності в цілому. Невідповідна увага до цього аспекту може негативно вплинути на результати команди.

Оптимізація соціально-психологічного клімату в спортивних командах є важливим фактором, що впливає на ефективність тренувань, згуртованість колективу та досягнення спортивних результатів. Успішна командна взаємодія формується завдяки розвитку позитивних відносин між гравцями та тренером, підтримці емоційного балансу і взаєморозуміння. Шляхи досягнення оптимального соціально-психологічного клімату включають створення сприятливої комунікаційної атмосфери, яка підтримує відкритість і довіру [3]. Необхідно зосередити увагу на мотивації кожного члена команди, залученні спортсменів до процесу прийняття рішень, а також забезпеченні

зворотного зв'язку. Тренеру важливо враховувати індивідуальні психологічні особливості гравців, що допомагає ефективно вирішувати конфлікти і мінімізувати стрес. Проведення командних тренінгів з розвитку навичок спілкування і формування емоційної стійкості сприяє зміцненню командного духу та почуття спільності. Інший важливий аспект — розвиток лідерських якостей як у тренера, так і у спортсменів. Підтримка взаємної поваги і рівноправності в колективі допомагає створити середовище, в якому кожен відчуває себе важливим і необхідним для спільного успіху. Таким чином, оптимізація соціально-психологічного клімату в спортивних командах ґрунтується на комплексному підході, що поєднує особистісну орієнтацію, підтримку комунікації і зміцнення командної єдності, що в кінцевому результаті підвищує загальну ефективність команди.

Список використаних джерел

1. Воднік В. Структура соціально-психологічного клімату колективу, шляхи його регуляції та формування / В. Воднік // Бюлетень. – 2009. – № 5. – С. 36-70.
2. Драчук А.І. Психологічна сумісність та структура психологічного клімату в спортивній команді / А.І. Драчук // Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті. – Вінниця ТОВ «Планер», 2017. – С. 103-115.
3. Кенані С. Структура психологічного клімату спортивної команди // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту: Зб. Наук. пр. За ред. Єрмакова С.С. / С. Кенані. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2002. – № 28. – С. 35-40
4. Пантік В.В. Психологічний клімат спортивної команди. Сумісність членів спортивної команди / В.В. Пантік, О.П. Митчик, К.Ф. Жигун // Молодіжний науковий вісник: Фізичне виховання і спорт: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки; уклад. А.В. Цьось, В. П. Романюк. – Луцьк, 2010. – С. 103-107.
5. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи / О.М. Шамич, О.А. Озерова/ Навчальний посібник –К. : КНУБА, 2021. – 118 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>
6. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

В даній роботі розглянуто підходи до набуття математичної компетентності серед здобувачів вищої та фахової передвищої освіти.

Україна на своєму шляху до входження в європейський простір має багато складних завдань, в тому числі і процес інтеграції економіки в розвинену систему Європейського Союзу. Цей процес невідривно пов'язаний з необхідністю реформування системи вищої освіти в Україні з метою адаптації освітніх програм українських закладів вищої та фахової передвищої освіти до аналогічних закладів Європи. Подолання розбіжностей в розумінні, яким має бути фахівець майбутнього, спрямоване на підвищення конкурентоспроможності випускника українського вузу на європейському ринку праці та зростання економіки України в цілому.

Математична компетентність формується протягом всього навчання здобувача освіти, починаючи з початкової школи. Набуття математичної компетентності є важливою складовою в процесі становлення фахівця. Математична підготовка слухачів повинна бути спрямована на професійне зростання та має забезпечувати відповідний математичний апарат для виконання завдань з інших дисциплін. На сьогодні, зважаючи на доступність інформаційного простору, недостатньо мати математичні знання та навички виконання математичних операцій, важливою є здатність до логічного мислення, пошуку ефективних способів розв'язання задачі, математичного моделювання та вміння проводити аналіз та синтез. Математична компетентність передбачає не тільки отримання відповідних знань, вмінь та навичок, але й вміння їх застосовувати, обґрунтовувати, будувати логічні зв'язки та зчитувати графіки. Тому важливою є роль викладача математичних дисциплін та впровадження нових освітніх методик викладання в освітній процес [2, с. 28].

В сучасній вищій освіті все частіше впроваджуються нові підходи та методики, які базуються на цифрових технологіях. Використання таких інструментів забезпечує стійкий інтерес здобувачів освіти, підвищує якість

засвоєння нового матеріалу. Наочні інтерактивні засоби навчання допомагають подавати матеріал структуровано, а також дають можливість демонстрації математичних закономірностей. Наприклад, використання інструментів математичної програми GeoGebra може бути використано при вивченні математичних об'єктів та аналізі їхніх властивостей.

Вивчення математичних та суміжних дисциплін є необхідною складовою освітнього процесу, сприяє розвитку професійних компетенцій. Одним з ключових інструментів, який сприяє набуттю математичної компетентності здобувачів освіти, є математичне моделювання. Майбутній фахівець повинен створювати математичні моделі, аналізувати попит на кінцевий продукт чи послуги. Наразі багато уваги в закордонних закладах освіти приділяється дизайн-мисленню. Його основні етапи: дослідження проблеми (емпатія), формулювання проблеми (фокусування), генерація ідей (ідеація), прототипування, тестування [1, с. 23]. Інтеграція етапів дизайн-мислення в освітній процес дозволяє повністю зрозуміти поставлену проблему, вивчити актуальність створюваного продукту, за допомогою командного обговорення визначити широкий спектр можливих рішень, створення робочих прототипів та їх тестування. Ці етапи можуть бути реалізовані при створенні математичних моделей в суміжних з математикою технічних, інженерних, технологічних, економічних дисциплінах. При цьому здобувачі освіти не тільки використовують набуті математичні знання та навички, але й розвивають мотиваційний, діяльнісний, емоційно-вольовий компоненти математичної компетентності [2, с. 33].

Дієвим засобом розвитку математичної компетентності є використання новітніх інтерактивних технік навчання в освітньому процесі. Ці методи спрямовані на розвиток комунікативних та когнітивних здібностей, оскільки передбачають командну роботу, спільне вирішення проблем та активізацію пізнавальної діяльності. Навчальний процес відбувається за умови безперервної взаємодії всіх учасників, де співпраця викладача та здобувача відбувається на рівних умовах. В цьому полягає суть студентоорієнтованого підходу. Інтерактивна модель при викладанні забезпечує суттєво більшу засвоєність матеріалу [3, с.10].

Отже, вдале поєднання традиційних підходів у викладанні математичних дисциплін з новітніми методиками створює ефективні можливості для набуття здобувачами математичної компетентності. В результаті майбутні фахівці готові до сучасних викликів в суспільстві та є конкурентоспроможними на ринку праці в умовах невинного технічного, технологічного та економічного прогресу.

Список використаних джерел

1. Вінник М.О., Співаковська Є.О., Ільїна І.В. Дизайн-мислення. Курс лекцій: навч.-метод. посібник. Херсон – Івано-Франківськ, Місто НВ, 2023. 84 с.
2. Стрілець С. І., Запорожченко Т. П. Формування математичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів засобами інноваційних технологій: Монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 204 с.
3. Цивенко Я.І. Використання інтерактивних технологій навчання на уроках математики: метод. рекомендації. Маріуполь, МЦ ПТО. 55 с.

УДК 331.5: 338.2: 005.31

Пахомов Ілля Володимирович,

старший викладач кафедри педагогіки,

психології та менеджменту

Білоцерківського інституту неперервної

професійної освіти ДЗВО

«Університет менеджменту освіти» НАПН України

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОВОЄННИХ ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ

Мета нашого дослідження полягала в оцінці ролі професійної (професійно-технічної) освіти України у забезпеченні кадрових потреб ринку праці.

У зв'язку з складними динамічними змінами в економіці країни у воєнний та післявоєнний періоди вивчення ринку праці потребує особливої уваги. До повномасштабної війни український ринок праці вже характеризувався вченими як незбалансований кризовий. Війна в Україні спричинила значні проблеми у забезпеченні підприємств робочою силою. Довгострокова перспектива незбалансованості попиту та пропозиції на ринку праці може призвести до надмірних бюджетних видатків, що є неприпустимим в умовах дефіциту державного бюджету та спричинити посилення соціальної напруги [1-5].

Для відновлення зруйнованих підприємств, перш за все, необхідно відновити інфраструктуру регіонів, відбудувати житло для кваліфікованих спеціалістів, необхідних на наступних етапах відновлення. Пріоритетом забезпечення спеціалістів житлом є не лише необхідність розміщення людей у зруйнованих місцях, а й формування належної якості життя, що, зокрема, стає стимулом для повернення мігрантів та їх переміщення.

Зменшуючи ризики війни, відновлюючи рівень споживання продукції та послуг населенням, а головне – потребу відбудувати зруйноване, але ділова активність зростатиме ще швидше. Зокрема, у раз припинення бойових дій кількість мобілізованих, яка нині становить понад 1 млн осіб, буде зменшена до довоєнного рівня, повернення вимушених переселенців, чисельність яких наприкінці 2023 р. становила 6,3 млн осіб на Батьківщину буде стимулюватися припиненням їх фінансової підтримки з боку урядів приймаючих країн. Це може призвести до хронічного безробіття, відповідно, тривалої стагнації економіки. Водночас повернення мігрантів не призведе до підвищення кваліфікаційного рівня загальної кількості шукачів роботи, по-перше, через дискваліфікацію значної частини мігрантів через тривале безробіття, а по-друге, тому що найбільш кваліфіковані переселенці вже працевлаштовані за кордоном.

Відбудова зруйнованих міст та сіл потребуватиме фахівців будівельної галузі всіх спеціальностей. Це також призведе до збільшення попиту на робочу силу в усіх суміжних галузях. Прогнозований ріст вакансій відбудеться не за рахунок збільшення обсягів підготовки спеціалістів, а через цифровізацію підприємств. При цьому зростання попиту на кваліфіковані кадри на перших етапах реконструкції буде незначним через значні масштаби руйнування промислових підприємств. Дослідження змін у час потреб роботодавців у працівниках виявило зростання попиту на робочу силу на рівні 6% за квартал. Зазначена оцінка є базовим рівнем для порівняння динаміки окремих напрямів спеціалізацій. Цей показник усереднений по всіх спеціальностях, що певною мірою приховує диспропорції у попит на мікроспеціальності.

По-перше, це стане фактором динамічних змін у наборі необхідних ринкових спеціалізацій; по-друге, прискорить зростання кадрового дефіциту; по-третє, потребуватиме системи вищої освіти, яка забезпечуватиме швидку та якісну перепідготовку спеціалістів. Це призведе до необхідності технологічної модернізації, яка, у свою чергу, потребуватиме спеціалістів відповідної мікроспеціалізації. Це призведе до того, що для відбудови та модернізації економіки більше 50% кваліфікованих працівників потребуватимуть оновлення кваліфікаційного рівня своїх спеціальних знань, а потреба в низькокваліфікованих працівниках суттєво зменшиться.

Другим етапом має стати оцінка власних фінансових можливостей, обсягу зовнішньої фінансової допомоги, періодів її отримання для встановлення часових інтервалів потреби в працівниках певної кваліфікації. Вона буде збільшуватися лише на наступних етапах відновлення економіки. Це

вимагатиме від професійної освіти перегляду своїх орієнтирів, зокрема переходу від формування кваліфікаційного рівня здобувача освіти до його відповідності професійним стандартам на основі компетентності.

По-третє, професійна освіта має бути більш гнучкою до вимог ринку праці. Нормативно-правове забезпечення вимагає визнання дипломів для отримання відповідного кваліфікаційного рівня за обраною спеціальністю на додаткових короткострокових курсах. Для скорочення розриву між попитом та пропозицією на ринку праці необхідно переходити до надання професійної освіти зі скороченим терміном навчання та відкриття додаткових короткострокових курсів з різних професій. Це забезпечить не лише динамізм підготовки та перепідготовки спеціалістів та можливість динамічного реагування на потреби ринку праці, але й дозволить шукачам роботи визначити свою кваліфікаційну траєкторію та докласти зусиль для її модернізації.

Індекс зміни кваліфікованих робітників за останні роки перевищує вказаний показник для некваліфікованих робітників щонайменше на 6-10%. Це, зокрема, свідчить про більший попит на кваліфікованих працівників, що забезпечує їх успішність у пошуку нової роботи, що більше відповідає їхнім вимогам, водночас це свідчить і про неадекватність певної кількості роботодавців зростаючим потребам цієї категорії персоналу та, відповідно, необхідність зміни підходів до кадрової політики. Зазначений розрив у попиті на робочу силу за рівнем кваліфікації у післявоєнний період зростатиме.

Значна невизначеність у рівнях попиту та пропозиції окремих спеціальностей в умовах сучасних викликів, зокрема щодо повернення 400 тис. мігрантів на Батьківщину у другій половині 2023 р. З огляду на наведену вище оцінку інструктивними структурами рівня безробіття, його зниження у 2025 році до 14,7%, тобто в 1,25 рази відносно показника 2023 року, не є актуальним, оскільки, по-перше, офіційна статистика показує занижені дані про безробіття, оскільки спирається на офіційну реєстрацію безробітних, по-друге, через значну невизначеність цього показника ринку праці. Також темпи цього зростання (~6%) відповідають загальним темпам зростання попиту на ринку праці. Так, якщо на кінець 2023 року відсоток вакансій у сфер будівництва до загальної кількості вакансій становив 4,7%, то на кінець 1 кварталу 2024 року цей показник становив 5,0% (інформація Національного агентства кваліфікацій).

Динамічна зміна ринкових вимог до працівника потребуватиме компетентнісної реструктуризації системи професійної освіти, зокрема щодо

набуття здобувачам освіти додаткових мікрокваліфікацій для роботи на певній посаді. В даний час динамізм ринку праці визначається не тільки динамізмом технологічного оновлення в ультрасучасних галузях промисловості, а й очкуваннями ринку щодо потреби в кваліфікованих працівниках.

В умовах значної невизначеності прогнози попиту на робочу силу на коротко- навіть середньострокову перспективу слід робити, виходячи з очкувань вузькогалузевого ринку праці, виокремлюючи попит на малі, середні та великі підприємства, як будуть забезпечують більший рівень релевантності прогнозів. Прикладом може бути дослідження очкувань бізнесу щодо нестачі кваліфікованих кадрів у будівельній галузі. Це очкування для цієї галузі в 2,15 рази перевищують середні показники для всіх галузей. Також спостерігається значна диференціація попиту за розміром будівельних підприємств – чим значніше підприємство, тим більший очкується дефіцит персоналу.

Найвагомішим чинником прогнозування попиту на ринку праці в післявоєнний період є невизначеність щодо закінчення війни та її наслідків. В умовах війни щоденно зростає кількість загиблих, поранених, збільшуються обсяги руйнувань, знижується народжуваність, вірогідна втрата території з її мешканцями та суб'єктами господарської діяльності. Дефіцит робочої сили в цілому та зростання диспропорцій у попиті на кваліфіковану та некваліфіковану працю призведе до скорочення можливостей формування конкурентних переваг українських галузей за рахунок дешевої робочої сили.

Ринок праці в післявоєнний період буде диференційований за регіональними та галузевими потребами у спеціалістах з відмінностями в їх якості, що зумовлює розбіжність пріоритетів управління регіональними ринками праці та визначає необхідність розподілу цих потреб на час. Це свідчить про те, що дефіцит кадрів у повоєнний період породив потребу в їх мотивації до мобільності та зумовив ранжування пріоритетів на кожному етап відбудови економіки. На першому етап реконструкції знадобляться фахівці будівельної та суміжних галузей. Це також створить нову причину безробіття – зниження попиту на застарі спеціальності та формування нового типу безробіття – для тих, хто не в змозі швидко оновлювати спеціальні знання. Це призведе до зменшення частки кваліфікованих робітників серед тих, хто повернеться в Україну, що, знизить показники якості робочої сили у післявоєнний час.

Таким чином, середній попит на ринку праці на всі спеціальності зростає приблизно на 6% кожний квартал. Вивчення темпів зміни індексу зміни зайнятих показало, що кількість кваліфікованих робітників майже на третину

перевищує кількість некваліфікованих робітників. Виявлено, що кількість громадян України з вищою освітою, як сьогодні офіційно працевлаштовані за межами країни, на 89,9% перевищує кількість громадян з середньою освітою. Визначено, що попит на кваліфіковані кадри в за динамкою індексу зміни зайнятості, який для кваліфікованих робітників на 30% вищий, ніж для некваліфікованих.

Список використаних джерел

1. Гук, Л. та Біліченко, С. Гнучка організація роботи та мобільність робочої сили в економічно нестабільному середовищі. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Серія: Економічні науки.* 2022. №2(65). С. 5-12.

2. Ковач В. О. Прогнозування механізму управління ринком праці. *Державне управління.* №5(20). 2019. С. 109-122.

3. Круглов В., Терещенко Д. Державна політика відновлення людського капіталу в Україні у післявоєнний період. *Менеджмент освіти. Серія: Економка та управління.* №2. 2023. С. 21-33.

4. Маршавін Ю., Кицак Т., Василенко А. Модернізація ринку праці на основ концепції соціальної відповідальності як базової умови відновлення України. *Проблеми сучасних трансформацій.* №4. 2023. С. 23-31.

5. Малиновська О., Яценко Л. Вплив спричиненої війною вимушеної міграції за кордон на стан трудового потенціалу України в контекст соціальної стійкості. *Проблеми та перспективи економіки та управління.* №2(34). 2023. С. 7–25.

УДК 377

Пащенко Тетяна Миколаївна,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

*лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах*

Інституту професійної освіти НАПН України, Київ

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ – ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Питання підвищення якості професійної освіти залишається пріоритетним завданням сучасного етапу розвитку суспільства. Одним із шляхів вирішення цього завдання є вдосконалення професійних якостей викладачів, їхньої професійної компетентності. Теперішній час наразі диктує нові вимоги до викладача фахової передвищої освіти, що пов'язано насамперед із глобалізацією, формуванням єдиного освітнього простору. У зв'язку з цим

доцільно говорити про викладача фахового коледжу нового покоління. Він повинен відповідати всім тим якостям, які є важливими для педагога в будь-якій країні світу. Ідеальний педагог у сучасних умовах – це зразок професіонала, носій громадянських, виробничих та особистісних функцій, сформованих на найвищому рівні. Однією з важливих професійних якостей педагога є професійна компетентність.

Інноватика та зміна моделей навчання (перехід від трансляційної педагогіки до смислової, педагогічної співпраці) об'єктивно вимагають нових підходів до формування та розвитку професійної компетентності педагогів у процесі формальної, неформальної та інформальної підготовки. Соціальні реалії тенденцій освіти характеризуються спрямованістю на фахівців, компетентних у своїй сфері, які володіють професійно-педагогічною культурою. У зв'язку з цим професійна компетентність розглядається як достатня та необхідна умова освітньої діяльності, саморозвитку та самовдосконалення педагога.

У педагогічній діяльності важливим є не тільки володіння навичками грамотного планування та організації своєї роботи, а й уміння використовувати вільний час для відновлення витрачених сил та забезпечення повноцінної соціальної та професійної діяльності. Саме тому для кожного педагогічного працівника високу цінність має вміння ефективно використовувати свій час та якісно керувати ним. Нині педагогічні працівники здійснюють роботу у режимі багатозадачності. Вони повинні не лише підвищувати соціальний статус освіти, а й вирішувати безліч завдань, пов'язаних з створенням сприятливих умов для розвитку здобувачів освіти, формуванням загальної культури особистості, прищеплення моральних, естетичних, інтелектуальних цінностей тощо. Важливість вирішення педагогічним працівником безлічі робочих завдань та проблем, пов'язаних з постійним самовдосконаленням та підвищенням свого професійного рівня в умовах катастрофічної нестачі часу потребує використання та володіння технологією тайм-менеджменту. Сучасна технологія тайм-менеджменту дає можливість використовувати непоправний час життя людини відповідно до його цілей та цінностей [2].

Основна мета управління власним часом, власною ефективністю, полягає в тому, щоб максимально використати особисті можливості, свідомо керувати перебігом свого життя (самовизначатися) та долати зовнішні обставини як на роботі, так і в особистому житті. Досить часто під управлінням

власною ефективністю (самоменеджмент) мають на увазі управління власним часом (тайм-менеджмент) [1].

У рамках проведення експериментальної роботи лабораторією науково у навчальних закладах, а також під час короткострокових курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників та керівників закладів фахової передвищої освіти за модульним курсом «Інноваційні технології професійної підготовки фахових молодших бакалаврів», для навчання основ грамотного управління своїм часом проводяться тренінги та семінари, розробляються програми та курси, створюються інтернет-ресурси. Для вивчення думки педагогічних працівників та фахівців про можливості застосування ними основ тайм-менеджменту у практичній роботі було проведено анкетування та інтерв'ювання. В опитуванні взяли участь 179 педагогічних працівників. У результаті анкетування було виявлено, що почуття нестачі часу постійно відчують 97% респондентів. Водночас 65% педагогічних працівників вказали на те, що їм часто доводиться працювати понад норму, а 27% опитаних змушені іноді виконувати понаднормову роботу. Роботу додому часто беруть 65% педагогічних працівників, рідко – 27 % і не забирають недороблену роботу додому лише 8% опитаних.

Аналіз діяльності педагогічних працівників виявив у них такі проблеми у процесі управління своїм робочим часом: відсутність навичок чіткої організації та планомірного виконання педагогічної роботи за певного ліміту часу; недостатній рівень свідомості та контролю за регламентованим часом використання в робочих цілях інтернет-технологій для особистісного зростання та підвищення кваліфікації; наявність «зависання» у соціальних мережах, у мобільному телефоні та Інтернеті.

Натомість цікаво було дізнатися думку педагогічних працівників про тайм-менеджмент та технологію його використання в педагогічній діяльності. Про те, що таке тайм-менеджмент, знають 29% опитаних, здогадуються – 62% і не знають про нього – 9% респондентів. Разом з тим 35% педагогічних працівників вважають, що використання тайм-менеджменту на практиці змусить їх працювати більше та інтенсивніше, і лише 19% опитаних вважають, що цього не станеться.

З метою розвитку та підвищення у педагогічних працівників часової компетентності, як складової професійної компетентності викладача на базі фахових коледжів було проведено семінар та тренінг з тайм-менеджменту, спрямовані на формування раціональних методів часового регулювання діяльності та освоєння способів та правил організації робочого та особистого

часу. Викладачі фахових коледжів були ознайомлені з тайм-менеджментом, як технологією розвитку професійної компетентності. Проведені тренінги спрямовані на набуття широкого і практичного досвіду в управлінні власним часом, організації ефективного планування і створенні оптимальних умов для безперервного професійного самовдосконалення. Завдання: надати учасникам тренінгу розуміння причин нестачі часу та методів управління ним; допомогти розвинути навички для ефективного використання особистого потенціалу через організацію свого життєвого простору; поділитися досвідом в управлінні своїм часом; навчитися визначати пріоритети серед нових завдань; розвивати вміння працювати в команді. Особлива увага у процесі тренінгу приділяється розвитку навичок розстановки пріоритетів у справах та планування часу. Представлені способи самомотивації та саморозвантаження. Педагогічні працівники ознайомилися з процесом управління власною ефективністю, що містить п'ять етапів:

- постановка мети – аналіз та формування особистих (або робочих) цілей;

- планування – розробка планів та альтернативних варіантів своєї діяльності;

- мотивація (самотивація) – сукупність внутрішніх та зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, спрямованої на досягнення певних цілей.

- реалізація наміченого – складання розпорядку дня та організація особистого трудового процесу з метою реалізації поставлених завдань;

- контроль (самоконтроль) результатів – фіксування результатів, порівняння отриманих результатів із метою, задоволення від отриманого результату [3].

За результатами опитування та проведеним навчанням було розроблено рекомендації для ефективної організації викладачами фахових коледжів свого робочого та особистого часу:

- формулювати та ставити перед собою конкретні цілі та використовувати запропоновані на тренінгу варіанти щодо складання плану дій для їх досягнення;

- періодично проводити оцінювання досягнутих результатів, порівнювати їх із запланованими цілями та за необхідності своєчасно коригувати;

- у процесі планування справ розподіляти їх за важливістю та терміновістю;

- під час виконання великих та важливих справ намагатися ділити їх на дрібніші частини та поетапно виконувати;
- щоб уникнути позбавлення себе повноцінного відпочинку, намагатися виконувати всю роботу в робочий час, не забираючи її додому;
- обов'язково виділяти час на відпочинок;
- знати про часові ресурси та поглиначі часу, а також регламентувати час проведення в Інтернеті та соціальних мережах;
- використовувати знання про особливості свого організму для більш ефективного планування робочого часу та виконання поставлених завдань.

Таким чином, на основі інформації, отриманої в результаті анкетування, вдалося встановити, що обізнаність педагогічних працівників про тайм-менеджмент та основи його застосування у педагогічній діяльності перебуває на недостатньому рівні. Розроблені рекомендації допоможуть кожному педагогічному працівникові раціонально використовувати не лише свій робочий, а й вільний час, приділяючи достатню кількість на відпочинок і відновлення.

Список використаних джерел

1. Гурман О. М. Тайм-менеджмент у схемах і таблицях. Київ. Магнолія 2024. 220 с.
2. Пашенко Т. М. Співвідношення самоменеджменту та тьюторського супроводу процесу саморозвитку педагогічних працівників фахових коледжів. *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (9 травня 2024 р.)* / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2024. С. 162-163.
3. Федорець М. О. Тайм-менеджмент у житті та роботі вчителя ХХ століття. *Школа ХХІ століття: зміни в контексті розвитку інформаційного суспільства*. Харків : Вид. група «Основа», 2014. Вип. 2 (134). С. 54-72.

УДК 811.161.2'367

Петрова Тетяна Ігорівна,

*кандидатка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри мовної підготовки і комунікації*

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Рубцова Світлана Вячеславівна,

*докторка філософії, доцентка,
завідувачка кафедри мовної підготовки і комунікації*

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Паніна Олена Віталіївна,

*доцентка,
доцентка кафедри мовної підготовки і комунікації*

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Даниленко Данійл Анатолійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ТЗНС-21

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ЛОГІКО-СМИСЛОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ЗАСОБАМИ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСТРИБУТИВНОГО АНАЛІЗУ

Внаслідок аналізу фахових текстів з різних спеціальностей було виявлено значну кількість статистично значимих омонімічних форм, які згруповані в опозиційні моделі [1]. Усі моделі поділені на три групи: граматичну, лексико-граматичну і лексичну. Було проведено аналіз омонімічних форм на морфологічному, синтаксичному та лексичному рівнях. Для покращання розуміння омоформ у писемному мовленні також було проведено порівняльний аналіз досліджуваних явищ в англійській та українській мовах [2].

Грамматична омонімія – це омонімія на рівні речення, яка може бути визначена контактним розташуванням елементів речення, що впливає з лінійності мовлення.

Аналіз деяких зовнішньо подібних елементів речення дозволяє на основі наведених вище визначень розглядати такі випадки як омонімічні з огляду на формальну подібність їх форм при відмінності їх синтаксичного змісту, з робочою назвою «омоформи» [2].

Перед тим як перейти до лінгвістичного аналізу омоформ, необхідно було провести відбір та встановити статистичну значущість зафіксованих

випадків. Це було зумовлено практичними задачами дослідження, а саме: визначенням статистично значущих омоформ для їх подальшої методичної організації.

Для виконання цієї умови досліджувалися однорідні уривки текстів, які належать різним авторам.

Під час дослідження текстів фіксувалися всі виділені омоформи, включаючи ті, які складають словосполучення, зокрема вузькоспеціальні терміни. Це пояснюється тим, що під час виділення омоформ студенти не завжди розрізняють терміни від вільних словосполучень [3].

Усі статистично значущі омоформи були згруповані в опозиційні моделі, опис яких подано за принципом опозиції. Лише після ретельного лінгвістичного та статистичного аналізу опозиційної характеристики кожної омоформи можна досягти правильного розуміння речення в цілому.

Базовими елементами групи А є граматичні форми дієслів *to be, to have, to do, should, would, will, shall*, безособові форми дієслів, контактні іменники і деякі омонімічні суфікси. Вибір цих елементів дозволив охопити практично всі розділи граматики, які вивчають у технічному закладі вищої освіти: часові форми, модальні дієслова, умовні речення, стан, особові і безособові форми дієслів, дієприкметникові, герундіальні та інфінітивні звороти, словосполучення типу N+N, безсполучникові підрядні речення, багатозначність ряду дієслів, множина іменників, ступені порівняння прикметників, порядок слів в англійському реченні, звороти *there is/there are*, підсилювальні звороти, присвійний відмінок іменників. Моделі групи В є лексико-граматичними, оскільки базові елементи цих моделей мають не тільки лексичне значення, а також виконують певні граматичні функції у реченні. Базовими елементами лексичних моделей групи С є переважно службові частини мови [1].

Експериментальна перевірка довела, що формалізація мовних одиниць сприяє успішнішому засвоєнню омоформ. Для вирішення лінгвістичних та методичних задач використовувалися алгебраїчні символи та формули, таблиці з умовними позначеннями, а також описи, поділ на частини мови та члени речення [4]. Традиційна граматична термінологія, яку студенти знають зі шкільного курсу рідної та англійської мов, може полегшити сприйняття інформації.

Основні статистично значущі моделі омоформ, виявлені в результаті проведеного дослідження, поділяються на граматичні, лексико-граматичні і лексичні моделі [1].

Лінгвістичний аналіз встановлених у процесі дослідження омоформ передбачає опис формальних відмінних ознак і виконується відповідно до виду мовленнєвої діяльності. У розмовному мовленні розмежуванню випадків зовнішньої подібності омонімічних форм сприяє певне інтонаційне оформлення, яке бере на себе всю складність смислових відносин [5].

Використання елементів дистрибутивного аналізу є найбільш ефективним підходом при розробці прийомів навчання розрізненню омоформ під час читання.

Список використаних джерел

1. Петрова Т.І., Рубцова С.В., Паніна О.В. Методичні основи сприйняття і перекладу омоформ. / Т.І. Петрова, С.В. Рубцова, О.В. Паніна // Науково-методичний журнал «Іноземні мови». – Київ: КНЛУ, 2024. – Вип. 2. С. – 59-65. <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2024.2.306379>
2. Петрова Т.І., Паніна О.В. Лінгвістичний аналіз омоформ та їх класифікація для забезпечення якості зрілого читання англомовних текстів за фахом. / Т.І. Петрова, Паніна О.В. // Містобудування та територіальне планування. – Київ: КНУБА, 2019. – Вип. 70. С. – 492-504. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2019.70.492-504>
3. Положин М.М. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську: навч. посібник для техн. ЗВО / М.М. Положин, Н. Н. Максимчук, Л.Ф. Омельченко. – Київ: УМК ВО, 1991. – 96 с.
4. Hutchinson, T. English for Specific Purposes: A learner-centred approach / Hutchinson, T., Waters, A. – Cambridge: CUP, 2010. – 183 p.
5. Jespersen, O. Essentials of English Grammar (1933) / Jespersen, O. University of Alabama Press, 1964. – 387 p.

УДК 378

Плотникова Людмила Федорівна,

*доцентка кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

НАУКОВЕ ЕСЕ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ У ВНЗ

У сучасній вищій школі сьогодні відбуваються реформи, які спрямовані на підвищення конкурентноспроможності української освіти. Процеси глобалізації освіти, зміни, що спостерігаємо в сучасному суспільстві, а також інтеграція наших ВНЗ до міжнародного освітнього товариства, вимагають від здобувачів освіти підвищення культури наукової комунікації, розвиненого критичного мислення, аналізу, а отже, кращого набуття фахових знань.

Нині навчальний процес має відображати інновації в методиках як викладання, так і контролю. Протягом навчання, від студентів вимагається самостійне виконання різних письмових робіт, їх захист. Аналізуючи студентські роботи, зокрема, реферати, курсові роботи, можемо виокремити основні види порушень академічної доброчесності, а саме, плагіат, фальсифікація, фабрикація. Тобто, наприклад, реферат, виконаний на великій кількості сторінок, часто є компіляцією, в кращому випадку, декількох джерел, в якому можуть бути змінені або підроблені фактичні дані. Тобто студент, задалегіть виявляє свою неспроможність до самостійної роботи, невміння проаналізувати вивчений матеріал, а отже, засвоїти його.

На нашу думку, саме наукове есе може стати в наших університетах цікавим і неординарним видом робіт, одним із основних видів контролю знань з предметів, оскільки це невеликий текст, який містить власний погляд на певне питання, проблему, аналіз різних точок зору. Його можна використати як невелике повідомлення по темі.

У словнику української мови зазначено, що есе – це короткі наукові, критичні та інші нариси, які відзначаються вишуканістю форми.⁽¹⁾ Однак, в наш час цей жанр став дуже популярним в студентському середовищі. За допомогою такого виду контролю американські та західноєвропейські викладачі перевіряють рівень засвоєних студентом знань, а також сприяють розвитку у молодих людей навичкам критичного мислення.

Робота над есе розвиває у студентів вміння аналізувати, виокремлювати головні ідеї, положення розглянутої теми, структурувати текст, також допомагає сформувати навички критичного мислення, вміння відстоювати свою думку в дискусії, публічному виступі, будувати діалог.

Однак, слід пояснити студентам, що наукове есе повинно мати чітку структуру (вступ, основна частина, висновок), абзаци, тому що це вид невеликої писемної наукової роботи. В кінці роботи має бути список джерел, які використав автор для написання есе. Як правило, тема есе формулюється у вигляді проблемного питання, що змушує студентів шукати відповідь, аналізувати, висловлювати свою думку. На практичних заняттях студенти, спираючись на своє есе, можуть у формі повідомлень висловити свої погляди на проаналізовану тему, своє оригінальне розуміння фактів, процесів. Звичайний обсяг есе – 2-5 сторінок тексту.

Отже, такий вид роботи щодо контролю засвоєних знань, сприятиме зацікавленості студентів стисло і креативно висловлювати свої думки, свою позицію, шукати відповіді, аналізувати, що відповідає викликам сучасної освіти й суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. — Т. 11. — С. 682.
2. Антонюк С. Н. Есе як форма контролю знань студентів / С. Н. Антонюк // Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів : зб. матеріалів наук.-метод. конф., 2–4 лют. 2005 р. : у 2 т. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ; [редкол.: А. М. Колод, С. В. Степаненко, О. О. Субіна, Т. В. Гуть]. – Київ : КНЕУ, 2005. – Т. 2. – С. 12–13.
3. Чорна Н. В. Шляхи вдосконалення тестів-есе у сучасній педагогіці США: В зб. Проблеми сучасної педагогічної освіти Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. - Вінниця: Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2004, вип. 6, 4.2.
4. Лисенко Б.В. Нетрадиційні інструменти оцінювання (есе, портфоліо тощо) навчальних результатів: сутність, особливості застосування, переваги та недоліки. - К.: Національна академія державного управління при президентіві України, 2007. - 56 с.

УДК 378.016:811.111]378.096-027.42

*Полторак Лариса Всеволодівна,
старша викладачка кафедри
мовної підготовки і комунікації
Київського Національного університету
будівництва та архітектури*

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК МОВИ МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ

За всю історію людства жодна мова не досягнула такого глобального поширення і такої великої популярності, як англійська мова. Через мову маленької держави на острові він виріс до великої світової мови-посередника. на початок XXI віку “англізація“ на стільки глибоко ввійшла в усі сфери відносин між людьми, народами, і навіть державами, що здавалось утопічною ідея створення загальної мови, стали набувати реальні обриси. Найявніший фактор в швидкому прискоренні прогресу універсального стану життя-це широко розповсюджена англійська мова. Мова-це величезний агент гомогенізації та сама хвиля за допомогою якої передається люба культура. Англійська мова стає основною міжнародною мовою спілкування.

Англійська мова в першу чергу є основною для англічан і американців, канадців, одним з двох офіційних мов Канади, Ірландії, Мальти, офіційна мова Нової Зеландії і Австрії, на ній розмовляють населення Африки, Азії,

(Пакистан, Індія) у тому числі і в якості офіційної мови. Англійська мова знаходиться на шляху становлення першої світової універсальної мови. І це підтверджує ряд фактів: він є рідною мовою до 500 мільйонів людей з 12 різних країн світу ще 600 мільйонів людей на гідному рівні володіють англійською мовою і використовують в якості другої мови. А також ще декілька сотен мільйонів володіють деякими знаннями англ. мови, яка в свою чергу має півофіційний чи офіційний статус, це приблизно 62 країни.

Англійська мова більш поширена по географічному принципу. Його розповсюдження зростає інтенсивними темпами Новий словник Вебстера нараховує приблизно 425 тисяч слів.

По всьому світу англійська мова є найбільш викладанною мовою, але не замінює інші мови, а доповнює її. Біля трьохсот мільйонів китайців вчать англійську мову, з умовою того що це більш чим все населення США. Фактично у дев'яноста країн чи широко вивчається чи є другою мовою. Наприклад, у Франції в школах є обов'язковим вивчення англійської мови. У Японії англійську мову вивчають в середній школі протягом 6 років. У Швеції, Норвегії, Данії обов'язково вивчають англійську мову.

Англійська мова переважає у транспортній сфері, в засобах масової інформації. П'ять найбільших телекомпаній всього от світу: Ен-бі-сі; Сі-бі-ес; Бі-бі-сі; Ей-бі-сі; Сі-бі-сі-приваблюють значну аудиторію, приблизно 500 мільйонів людей, використовуючи трансляції на англійській мові.

Англійська мова-це мова зв'язку на міжнародних авіалініях. Диспетчери і пілоти в усіх міжнародних аеропортах спілкуються на англійській мові а також англійська мова є мовою супутникового телебачення . Англійська мова заступає раніше панівній європейській мові. Наприклад, він замінив французьку мову як мову дипломатії. Англійська мова офіційна мова міжнародних організацій з надання допомоги , таких як „Врятуйте дітей, Oxfam, НАТО, Юнеско і ООН”.

Англійська мова- це мова світової молодіжної культури. У всьому світі молоді люди , тінейджери вимовляють з пісень груп. „U-2” ; „The Beatles “ . Також треба відзначити важливий факт - це молодіжні сленги. Такі слова як, “Rep-Music”, “Brake Dance” , “Body Bilding” просочується у молодіжний жаргон у всіх куточках неосяжної землі.

Англійська мова визнана мовою науки, бізнесу, інформаційної техногенної, діловодства. Нинішній статус англійської світової універсальної мови - складно прогнозувати, але безперечно пройде не одне десятиліття.

Список використаних джерел

1. Варіанти полі національних літературних мов – Київ, 1981
2. Англійська мова – міжнародна мова (електронний ресурс) <http://mizesperanto.com>
3. Обережно Hot Dog сучасний активний English – Голденков, 2000 рік
4. Oxford Bookworms librarz – серія мов – англійський
5. English Vokabulary in use – Серія мов – англійський

УДК 37.01:378

Помазан Григорій Михайлович,

здобувач вищої освіти академічної групи ПНК-23

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Красильник Юрій Семенович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена потребами сучасного ринку праці в професіоналах, які здатні до ефективної міжособистісної взаємодії, управління емоціями та адаптації до швидкоплинних умов діяльності. У професійній сфері, де цінуються не лише знання, але й особистісні якості, емоційний інтелект стає невід’ємною складовою успішної професійної діяльності. У процесі підготовки бакалаврів професійної освіти емоційний інтелект є ключовим компонентом, що сприяє формуванню комунікативних навичок, розвитку емпатії, відповідальності та лідерських якостей. Саме ці якості особливо затребувані в умовах сучасної професійно-педагогічної діяльності. Важливість дослідження також зумовлена тим, що зміст більшості освітніх програм традиційно спрямований на розвиток академічних знань, залишаючи поза увагою соціально-емоційний аспект. Водночас, розвиток емоційного інтелекту допомагає здобувачам освіти не тільки ефективно спілкуватися, а й краще розуміти власні емоції, що позитивно впливає на успішність навчання та майбутню професійну реалізацію.

Метою дослідження є обґрунтування значення формування та розвитку емоційного інтелекту в процесі підготовки майбутніх бакалаврів професійної

освіти, а також розробці педагогічної технології, яка б сприяла розвитку компетентностей щодо емоційної саморегуляції, емпатії, комунікативних та соціальних умінь та запропонувати підходи до інтеграції емоційного інтелекту в освітній процес задля підвищення рівня професійної підготовки студентів, їх здатності до успішної взаємодії й адаптації у майбутній професійній діяльності.

Огляд основних визначень і підходів до розуміння емоційного інтелекту вказує на те, що дане поняття стало ключовим для вивчення навичок міжособистісної взаємодії, саморегуляції та емоційної адаптації. Так, П. Саловой, Д. Майер та Д. Карузо [11] розглядають емоційний інтелект як здатність розпізнавати та розуміти власні емоції та емоції інших, використовувати їх для керування думками й поведінкою. За цією концепцією, емоційний інтелект включає чотири основні компоненти: сприйняття емоцій, використання емоцій для покращення мислення, розуміння емоцій, управління емоціями.

Д. Гоулман [1] вивів концепцію емоційного інтелекту як спроможність розпізнавати та керувати емоціями власними і чужими, наголошуючи на важливості цієї здатності для успішної соціальної взаємодії та професійного зростання. Гоулман виділяє п'ять складових емоційного інтелекту: самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія, соціальні навички.

О. Чебикін [10] визначає емоційний інтелект як динамічне інтегральне психологічне утворення, що визначає успішність міжособистісної взаємодії, адекватну самооцінку, позитивне мислення, а також лідерські здібності, що ґрунтуються на усвідомленні важливості емоцій та вмінні ними керувати.

П. Мінаєв, І. Шищенко [7], використовуючи методику Н. Холла на визначення рівня емоційного інтелекту [6], встановили, що лише невеликий відсоток студентів (5,6%) має високий рівень емоційного інтелекту, а більше третини (43%) – низький. Більшість студентів не розуміють емоцій за зовнішніми проявами та відчують значні труднощі в управлінні власними емоціями, дуже песимістично оцінюють власні можливості впливати на емоційні стани та змінювати їх. Дослідниками виділено дві групи студентів за рівнем емоційного інтелекту: «студенти, поглинені емоціями» (низький та середній рівень за тестом Холла) та «самосвідомі студенти» (високий рівень за тестом Холла). Студенти першої групи часто відчують, що їх поглинають емоції, і тому вони не можуть протистояти цьому, тому що почуття беруть контроль над собою. Таких студентів не можна назвати емоційно стійкими, і вони не зовсім усвідомлюють свої почуття, тому часто розчиняються в них

замість того, щоб рухатися вперед. Вони майже не намагаються боротися зі своїм поганим настроєм. Їм важливо відчувати себе захищеними, відчувати, що тобі довіряють, співчують, підтримують і розуміють. Студенти другої групи усвідомлюють настрої, що виникають у них, і бачать цілісну картину свого емоційного стану. Чітке розуміння емоцій також підсилює інші характерні риси їхньої особистості: вони автономні та добре розуміють межі особистого простору; мають хороше психологічне здоров'я; вони дивляться на життя з позитивом.

Сучасні дослідження [5, 8, 9] інтегрують різні підходи та вивчають емоційний інтелект у контексті його впливу на психічне здоров'я, професійні навички, навчання та лідерство. *Соціально-психологічний підхід* розглядає емоційний інтелект як набір навичок, що сприяють ефективній соціальній взаємодії. Згідно з цим підходом, емоційний інтелект передбачає не лише саморегуляцію, але й емпатійне розуміння емоційних станів інших людей, що є важливим для педагогічної професії, де міжособистісна комунікація має важливе значення. *Когнітивно-поведінковий підхід* пов'язує когнітивні процеси з регуляцією поведінки, що є необхідним для прийняття зважених рішень і подолання стресу. Емоції розглядаються як сигнали, що впливають на процес прийняття рішень, де важливо правильно розуміти й обробляти емоційні реакції для конструктивної поведінки. *Психоаналітичний підхід* тлумачить емоційний інтелект як глибоке розуміння власних внутрішніх емоційних переживань, що допомагає у формуванні психологічної цілісності особистості. За цим підходом, емоційний інтелект допомагає особистості усвідомлювати та вирішувати внутрішні конфлікти, будувати гармонійні стосунки із собою та оточенням. Також в дослідженнях особлива увага приділяється розробці методик для підвищення емоційного інтелекту, таких як тренінги з емоційної саморегуляції, оскільки ця навичка сприяє як індивідуальному, так і професійному зростанню.

Таким чином, огляд основних підходів показує, що емоційний інтелект є комплексним явищем, яке об'єднує когнітивні, емоційні та соціальні аспекти, що сприяє гармонійному розвитку особистості та її ефективній адаптації до умов професійно-педагогічної діяльності.

Розвиток емоційного інтелекту у майбутніх бакалаврів професійної освіти є необхідною умовою для їхньої успішної професійної діяльності, яка вимагає не лише професійних знань, а й високого рівня комунікативних та соціальних навичок [2, 3, 4, 7, 9]. Створення технології для формування та розвитку емоційного інтелекту допоможе забезпечити підготовку фахівців,

здатних до саморегуляції, емпатії, мотивації та продуктивної взаємодії у професійно-педагогічному середовищі. Основними компонентами технології є:

1. Психолого-педагогічна діагностика рівня емоційного інтелекту: оцінювання рівня самосвідомості, саморегуляції, емпатії, комунікативних і соціальних навичок; використання спеціальних анкет, тестів, опитувальників для виявлення емоційних сильних сторін та аспектів, які потребують розвитку.

2. Мотиваційний блок: підвищення мотивації студентів до розвитку емоційного інтелекту як важливої професійної компетентності; формування позитивного ставлення до навичок саморегуляції та самопізнання через обговорення професійних ситуацій, де ці навички мають ключове значення.

3. Розвивальні тренінги та рольові ігри: тренінги самосвідомості та емоційної регуляції – вправи, що допомагають студентам розпізнавати та контролювати свої емоції; рольові ігри – моделювання професійних ситуацій, які потребують емоційної витримки, навичок слухання, розуміння та емпатії; тренінги комунікативних навичок – розробка стратегій ефективної взаємодії, технік активного слухання та зворотного зв'язку.

4. Соціально-емоційне навчання: інтеграція соціально-емоційних освітніх програм, які сприяють усвідомленому контролю емоцій і покращенню соціальної взаємодії; використання завдань, які допомагають студентам навчитися співпрацювати в групах, проявляти емпатію та гнучкість у спілкуванні.

5. Індивідуальна робота та рефлексія: завдання на самопізнання та самоаналіз – ведення щоденника емоцій, рефлексія щодо власних емоційних реакцій у різних ситуаціях; індивідуальні консультації з викладачем або психологом, спрямовані на розробку стратегії для контролю емоцій та підвищення самооцінки.

6. Практика та оцінювання результатів: застосування навичок емоційного інтелекту у професійних стажуваннях і практичних заняттях; періодичне оцінювання рівня розвитку емоційного інтелекту, корекція методів у разі потреби, надання зворотного зв'язку для студентів.

Таким чином, впровадження технології формування та розвитку емоційного інтелекту у підготовці бакалаврів професійної освіти сприятиме не лише професійному зростанню, а й особистісному розвитку.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер з англ. С.-Л. Гумецької. Харків : Віват, 2020. 512 с. URL: <https://www.scribd.com/document/712859064/Гоулман-Емоції-ни-інтелект> (дата звернення: 30.10.2024).

2. Красильник Ю. С. Психолого-педагогічна компетентність як складова педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnads_2010_1_12 (дата звернення: 29.10.2024).

3. Красильник Ю. С. Психолого-педагогічні умови інформаційно-технологічного забезпечення підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури: методичні рекомендації. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2012. 38 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106621/1/МЕТОДИЧНІ_РЕКОМЕНДАЦІЇ.PDF (дата звернення: 28.10.2024).

4. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні аспекти проектування інноваційного освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу. *Вісник Національної академії оборони України*. 2014. Вип. 6 (43). С. 51–62. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:2P1L_qKh6hAC (дата звернення: 03.11.2024).

5. Кулешова О., Кривий В., Шеремет Р. Результати дослідження особливостей розвитку емоційного інтелекту у майбутніх фахівців соціономічного профілю. *Psychology Travelogs*. 2024. № 2. Р. 197–206. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/883768a7-001c-426e-b301-59bfdbb2acf0/content> (дата звернення: 03.11.2024).

6. Методика Н. Холла на визначення рівня емоційного інтелекту. URL: <https://onlinetestpad.com/ua/test/2050017-metodika-nkholla-na-viznachennya-rivnyua-emosijnogo-intelektu> (дата звернення: 03.11.2024).

7. Мінаєв П., Шищенко І. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх бакалаврів середньої освіти засобами цифрових технологій. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. № 12(5). С. 37–42. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i5-006> (дата звернення: 02.11.2024).

8. Пташенчук К., Балашов Е. (2024). Психологічні особливості емоційного інтелекту студентів. *Universum*. № 6. С. 179–190. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/836> (дата звернення: 03.11.2024).

9. Руденко О, Литвин Н., Смолінська О. Виховання емоційного інтелекту в студентів як актуальної Soft Skill у воєнний час. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 8(36). С. 1373–1384. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/13858/13924> (дата звернення: 03.11.2024).

10. Чебикін О. Емоційний інтелект, його пізнавально-мисленнєві ознаки та функції. *Наука і освіта*. 2020. № 1. С. 19–28. URL: <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/9510/1/Chebykin.pdf> (дата звернення: 03.11.2024).

11. Mayer J., Salovey P., Caruso D. Models of emotional intelligence / John Mayer, Peter Salovey, David Caruso // *Handbook of Intelligence*. – Cambridge, England: Cambridge University Press, 2000. – P. 396–420. URL: <http://www2.stat-athens.aueb.gr/~jpan/Mayer-2000.pdf> (дата звернення: 29.10.2024).

УДК 376. 3

Потапюк Лілія Миколаївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцького національного технічного університету;*

Потапюк Ірина Петрівна,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної
Полтавського державного аграрного університету*

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Існуючий досвід інклюзивної освіти показує, що основним завданням і стратегічною метою професійної діяльності майбутніх фахівців є формування у них інклюзивної компетентності, яка постає основною складовою їхньої професійної діяльності. Від сформованості інклюзивної компетентності майбутніх фахівців залежить успішність адаптації особистості в інклюзивному середовищі загалом.

Чимало вітчизняних науковців підтверджують пріоритетність цього напрямку і вважають, що «впровадження інклюзії демонструє прагнення нашої держави орієнтуватися на міжнародні стандарти та загальні цінності з метою створення системи допомоги особам з особливими можливостями, забезпечення для них рівних прав і можливостей, визнання цінності кожної особистості на засадах взаєморозуміння, поваги та гуманності. Саме ці зміни констатують про те, що розширення розуміння поняття інклюзії на теренах освітнього простору свідчить про серйозні соціальні зрушення, а проблема інклюзивної освіти набуває все більшої актуальності» [2, с. 119].

Пріоритетність інклюзивної освіти підтверджується також і ситуацією в нашій країні, яка сьогодні знаходиться в стадії активної війни з агресором. За роки війни кількість людей з інвалідністю в Україні збільшилася на кілька тисяч. Тому згідно зі статистичними даними Державної служби якості освіти України, за останні п'ять років у нашій державі зросли темпи впровадження інклюзії в закладах загальної середньої освіти: інклюзивне навчання організоване майже у 43 % закладах освіти, що складає 18 тисяч класів [1]. Отримання освіти дітей цієї категорії є одним із основних і невід'ємних умов ефективної інтеграції в суспільстві, забезпечення успішної соціалізації, повноцінної самореалізації в усіх сферах професійної і соціальної діяльності.

«Основними напрямками психолого-педагогічного забезпечення інклюзивного навчання є: створення в освітньому закладі толерантного ставлення до учнів з порушеннями психофізичного розвитку, сприятливого клімату; залучення дитини до суспільних процесів; прийняття педагогами, ровесниками, родиною та розуміння її особливостей; забезпечення корекційно-розвиткової складової ІН тощо. Лише за таких умов вона буде почуватися комфортно та може успішно навчатися, а отже, успішною буде її соціалізація та адаптація у соціальному середовищі» [3, с. 206].

Інклюзивна компетентність – це його здатність і вміння формувати інклюзивне освітнє середовище на принципах демократії, справедливості, індивідуального підходу до всіх учасників освітнього процесу, створювати в ньому комфортну атмосферу; виконувати професійну діяльність на високому рівні, дбати про свій професійний розвиток, активно працювати над підвищенням свого саморозвитку шляхом здобуття нових знань та умінь щодо питань інклюзії та інклюзивної освіти. Інклюзивна компетентність – це інтегративне особистісне утворення як результат середовищного впливу та індивідуально-особистісних характеристик. Інклюзивна компетентність включає вміння майбутнього фахівця успішно здійснювати свої професійні обов'язки у процесі інклюзивного навчання, враховувати при цьому різноманітні освітні потреби студентів, забезпечувати цілісне включення осіб з особливими потребами в освітній простір, створювати ефективні умови для їхнього розвитку й саморозвитку.

До загальних принципів формування інклюзивної компетентності відносимо:

- принцип формування майбутнього фахівця як цілісної особистості, самостійної і творчої, яка може успішно здійснювати свою професійну діяльність і комунікацію;

- принцип педагогічної комунікативності (комунікація повинна сприяти діалоговому стилю спілкування між учасниками освітньої діяльності);

- принцип переходу здобувача вищої освіти до суб'єкт-суб'єктних стосунків;

- принцип мотивованого освоєння здобувачами вищої освіти навичок успішної комунікації;

- принцип активної взаємодії усіх суб'єктів освітньої діяльності;

- принцип комплексного підходу;

- принцип опори на позитивне і на стимулювання розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців.

Інклюзивна компетентність може формуватися тільки тоді, коли педагог самостійно усвідомлює свою причетність та бере на себе відповідальність за свої дії і вчинки; намагається протистояти зовнішнім обставинам, які трапляються на його шляху; планувати і досягати певних цілей у своїй професійній діяльності; готовий змінюватися заради досягнення поставлених цілей тощо.

Формування інклюзивної компетентності в освітньому процесі закладу вищої освіти буде успішним лише за таких умов, якщо будуть сформовані усі компетентності, які необхідні особистості майбутнього фахівця для власної реалізації у мінливих сучасних умовах, оскільки професійний розвиток неможливий без загально-світоглядного, який формує не лише фахівця, а й соціально активного й відповідального громадянина, лідера, який здатний змінювати світ на краще.

Для забезпечення найбільш сприятливих умов формування інклюзивної компетентності необхідно також, щоб цілі колективу максимально збігалися з індивідуальними цілями його членів, а основною характеристикою викладачів був високий рівень комунікативної компетентності, який значно посилює успішність їхньої професійної діяльності.

Формування компетентностей допоможе майбутнім фахівцям:

- вільно володіти своєю професією;
- застосовувати набуті упродовж навчання у закладі вищої освіти компетентності у своїй професійній діяльності;
- враховувати мінливі умови життя та нестандартні ситуації;
- опановувати нові педагогічні підходи та методики;
- вчасно визначати цілі та намагатись їх досягати.

Формування компетентної особистості майбутніх фахівців має здійснюватися за основи певних стратегічних дій, які є основним джерелом активності будь-якої особистості. Серед них доцільно виділити:

- потребу у володінні системою новітніх знань, інноваційними засобами діяльності;
- здатність приймати оригінальні рішення і нести за них відповідальність;
- системне мислення;
- навчання впродовж життя;
- творчу самореалізацію;
- визначення цілей і прагнення до їх реалізації тощо.

Процес професійної підготовки майбутніх фахівців у закладі вищої освіти, здійснюється на основі компетентнісного підходу, який базується на:

- сучасних парадигмах освіти України;

– врахуванні суті й структури інклюзивної компетентності, основних принципів у підготовці майбутніх фахівців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі;

– діагностиці рівнів сформованості інклюзивної компетентності.

Отже, сформованість основних компетенцій у майбутнього фахівця підтверджує наявність високого рівня компетентності у певній сфері його діяльності і лише за таких умов дотримується принцип компетентнісного підходу. Успішність адаптації особистості в інклюзивному середовищі залежить від формування у майбутніх фахівців сукупності загальних та професійних компетенцій, серед яких основною постає інклюзивна компетентність.

Список використаних джерел

1. За останні п'ять років в Україні кількість учнів в інклюзивних класах зросла десятикратно. Міністерство соціальної політики України : веб-сайт. 2021. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20668.html> (дата звернення: 05.11.2024).

2. Потапюк Л.М. Організація інклюзивної освіти у вітчизняному просторі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* № 1 (21). 2021. Дніпро. С. 119–126.

3. Потапюк Л.М. Соціальна інклюзія у сучасних освітніх закладах. *Витоки педагогічної майстерності : журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка.* Полтава, 2021. Випуск 27. (Серія «Педагогічні науки»). С. 205–210.

4. Шовкун Л.М. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності викладачів вищих аграрних навчальних закладів. URL: <http://elibrary.nubip.edu.ua/5429/1/Shovkun.pdf> (дата звернення: 09.11.2024).

УДК 378.147

Почка Костянтин Іванович,

доктор технічних наук, професор,

завідувач кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ПИТАННЯ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕОРІЇ МЕХАНІЗМІВ І МАШИН В КНУБА

Ринок праці вимагає, щоб якість підготовки фахівців в вищій школі визначалася не тільки обсягом певних знань та навичок, а й здатністю до самоосвіти і творчої діяльності. Організація самостійної роботи студентів у вищій школі має свої особливості. Самостійна робота над матеріалом курсу передбачає, що студент володіє достатнім рівнем самоорганізації та мотивації,

має певний стартовий рівень освіти. Викладач в цьому процесі виступає в ролі консультанта, в обов'язки якого входить координування пізнавального процесу, консультування. В ході самостійних занять, керуючись безпосередньою допомогою викладача, відповідною навчальною та методичною літературою і виконуючи завдання викладача, студенти самостійно удосконалюють свої знання, уміння та досвід, набуті на аудиторних заняттях. В ході таких занять студент переглядає матеріал, вивчає основні поняття та категорії, визначає зв'язок між ними всередині розділів, узагальнює їх. В організації самостійної роботи годяться як звичайні книги, методичні вказівки, так і комп'ютерні підручники, навчальні посібники, мультимедійні курси. Доцільно використовувати для цих цілей комп'ютерні комунікації. Система освіти повинна швидше пристосовуватися до виникнення нових технологій і застосування їх на практиці. Вона також повинна своєчасно готувати студентів до використання технічних можливостей – нинішніх і майбутніх. В цьому аспекті використання комп'ютерів принципово відрізняється від інших його застосувань. В більшості випадків комп'ютери покращують, розширюють, посилюють методики викладання, як традиційні, так і нові. Часто цього досягають завдяки пристосуванню комп'ютерів і програм до загальної методики викладання. Самостійна робота студентів характеризується гнучкістю. Студенти дві третини навчального процесу відвідують лекції та семінари. Інший час працюють у зручному темпі. Кожний може вчитися стільки, скільки йому особисто необхідно для оволодіння матеріалом та його засвоєння. Це дає можливість скоротити на третину перебування студентів в аудиторіях, розвинути навички систематичного вивчення навчального матеріалу, широко використовувати сучасні інформаційно-апаратні засоби в щоденній роботі, підвищити якість і ефективність навчання. Проте існують деякі проблеми, пов'язані з організацією самостійної роботи студентів в ЗВО. Самостійна робота передбачає, що навчання здійснюється здебільшого без безпосереднього контакту з викладачем. Але в той же час самоорганізація навчального процесу може бути віднесена не тільки до її переваг, а й до її недоліків. На думку багатьох студентів, найбільш складним етапом в цьому процесі стає необхідність кожного разу самому сідати за заняття. Майже з кожного навчального предмету студентам дають завдання для самостійного опрацювання. Проте далеко не завжди кожен викладач може дати логічне і педагогічне обґрунтування тієї чи іншої роботи за змістом, об'ємом та

послідовністю виконання. Тому необхідно оптимізувати кожен самостійну роботу і за змістом, і за обсягом.

В процесі самостійної роботи практично завжди можна отримати тільки теоретичні знання. Відсутність живого контакту не тільки з викладачем, а й з колегами-студентами також звужує можливість даного виду роботи. Тому найбільш складні проблеми з'являються при отриманні практичних навичок. Для розв'язання практичних завдань постать викладача залишається незмінною. Самостійні заняття студентів, як вид навчальної діяльності, досить індивідуальний процес, але в той же час він припускає елементи управління, які можуть здійснюватися як під час аудиторних занять, так і під час самостійних занять. У зв'язку з вище означеними особливостями та проблемами організації самостійної роботи у вищій школі виникає потреба в пошуку шляхів активізації самостійної роботи студентів. Для виконання цього необхідно:

- поліпшення планування самостійних занять з метою забезпечення ритмічності навчально-наукової роботи студентів, на основі раціонального розподілу бюджету часу між основними видами діяльності студентів;
- до кожної теми мати: мету, план, перелік проблемних питань (ситуацій), завдання до самостійної роботи студентів, зразки виконання завдань тощо;
- змінити підхід до викладання матеріалу на лекціях.

У зв'язку зі скороченням аудиторних годин, відсутня можливість висвітлення на лекціях усіх тем курсу. Тому можливе застосування двох підходів: викладення у повному обсязі частини тем курсу або викладення усіх тем, але більш стисло; при схематичному викладенні матеріалу, викладач повинен збуджувати у студентів інтерес до матеріалу, який викладається. Це заохочує студентів звертатися до додаткових джерел, розв'язувати проблемні питання, поставлені викладачем; якісний підбір завдань до самостійних занять. Пропонування студентам різноманітних видів самостійної роботи. Це подолає монотонність виконання одноманітних завдань і пожвавить інтерес студентів до самостійної роботи. Ефективними є такі різноманітні форми організації самостійної роботи студентів, як: робота над літературою; творчі реферати і виступи; самостійна побудова графіків, таблиць, діаграм, кросвордів; виконання контрольних домашніх завдань; підготовка виступу на наукову конференцію; активна науково-дослідна робота. Важливим є поступове збільшення складності завдань та їх творчої спрямованості – надання студентам свободи у виборі місця виконання самостійної роботи. Це дозволяє своєчасно виявити проблеми студентів при освоєнні дисципліни та

знайти шляхи їх вирішення – забезпечення студентів необхідним навчально-методичним матеріалом. Потрібен високий рівень організаційно-методичної та науково-методичної роботи на кафедрах, впровадження нових педагогічних технологій, активних форм і методів навчання. Викладачам кафедри необхідно проводити роботу з розробки методичних вказівок, підручників, посібників, підбору комп'ютерних програм для вивчення матеріалу курсу. В той же час слід зауважити, що комп'ютерні програми, мультимедійні курси, підручники, посібники, призначені для самонавчання студентів, повинні відповідати вимогам методики викладання відповідної дисципліни в даному ЗВО – обов'язковий контроль з боку викладача знань студентів, здобутих в процесі самостійних занять. Контроль може здійснюватися у різноманітних формах, спрямованих на об'єктивну оцінку рівня самостійної роботи студентів над матеріалом. Для контролювання результатів засвоєння матеріалу можна використовувати: тести, співбесіди, колоквиуми, комплексні контрольні завдання, захист звітів або рефератів. Форми контролю залежать від специфіки дисципліни та досвіду і вміння викладача здійснити цей контроль. Доцільно для організації контролю використовувати комп'ютерні системи. При цьому він не повинен негативно впливати на творчу ініціативу студентів. Поточний контроль допомагає викладачу слідкувати за процесом самостійної роботи студента над матеріалом, сприяє зменшенню пропусків в його знаннях над курсом. Таким чином, контроль отриманих студентами знань має навчальне, виховне і розвиваюче значення. В багатьох моделях планування навчального процесу, найсуттєвішим у викладанні того чи іншого курсу, є організація самостійної роботи студентів в різноманітних її формах. Машинобудівне конструювання в цілому базується на ряді загальноосвітніх, загальнотехнічних і технологічних дисциплін. Крім цього, конструкторська робота в кожній галузі машинобудування спирається на матеріал спеціальних дисциплін даної галузі. Однак основою всіх цих дисциплін є Теорія механізмів і машин (ТММ). У вирішенні цих завдань найважливіша роль належить Теорії механізмів і машин. Таким чином, ТММ є однією з найважливіших дисциплін, що дають знання інженерам-машинобудівникам для якісного проектування машин і механізмів.

Також з метою активізації самостійної роботи студентів при курсовому проектуванні, внесенні в нього елементів зацікавленості та приватної ініціативи студента, побудованої на усвідомленні того, що курсовий проект є не лише елементом екзаменаційної оцінки, а може й бути частиною

майбутнього дипломного проекту, окремі індивідуальні самостійні роботи є складовими курсового проекту з Теорії механізмів і машин.

Самостійну роботу студента потрібно організувати таким чином, щоб робота над матеріалом курсу виявляла у нього деякий рівень самоорганізації та мотивації, що він має певний стартовий рівень освіти. Викладач в цьому процесі має виступати в ролі консультанта, до обов'язків якого входить координування пізнавального процесу, консультування.

Список використаних джерел

1. Ловейкін В.С., Почка К.І. Курсове проектування з теорії механізмів і машин: навчальний посібник. – Київ: ЦП «Компринт», 2023. – 311 с.
2. Почка К.І. Основи теорії механізмів і машин: методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни для студентів спеціальності 185 «Нафтогазова інженерія та технології» галузі знань 18 «Виробництво та технології». – К.: ЦП «Компринт», 2023. – 56 с.
3. Почка К.І. Теорія механізмів і машин: методичні вказівки до вивчення освітньої компоненти для студентів спеціальності 131 «Прикладна механіка» галузі знань 13 «Механічна інженерія». – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 72 с.
4. Почка К.І. Особливості підготовки бакалаврів зі спеціальності 015 «Професійна освіта» в КНУБА. // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали V Міжнародної конференції, Київ: КНУБА, 17 листопада 2022 року. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2023. – С. 7-11.
5. Почка К.І. Особливості організації самостійної роботи студентів при вивченні Теорії механізмів і машин в КНУБА. // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції, Київ: КНУБА, 16 листопада 2023 року. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. – С. 351-356.
6. Корчова Г.Л., Почка К.І. Personalized learning as a scientific and methodological problem in vocational education. // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції, Київ: КНУБА, 16 листопада 2023 року. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. – С. 179-185.
7. Руденко М.В., Красильник Ю.С., Корчова Г.Л. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. – Київ: КНУБА, 2022. – 296 с.
8. Чернишев Д.О., Почка К.І., Корчова Г.Л., Красильник Ю.С., Руденко М.В. Методика професійної освіти: навчальний посібник. – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 224 с.
9. Девін В.В., Ткачук В.С. Активізації самостійної роботи студентів при вивченні Теорії механізмів і машин. // Професійно-прикладні дидактики. – Випуск 3. – 2017. – С. 45-55.
10. Мороз І.М. Педагогічні технології, орієнтовані на творчий розвиток особистості студента. // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції, Київ: КНУБА, 16 листопада 2023 року. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. – С. 246-254.

УДК 37.01:378

Почка Костянтин Іванович,
доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Красильник Юрій Семенович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНІЙ ПРОГРАМІ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ)»

Актуальність означеної проблеми зумовлюється важливими чинниками, зокрема:

швидким розвитком технологій у сфері будівництва та зварювання, що вимагає від майбутніх професіоналів не лише ґрунтовних теоретичних знань, а й практичних навичок роботи з новітніми технологіями. Саме інноваційні освітні підходи дозволяють інтегрувати нові технічні знання в освітній процес;

попитом на висококваліфікованих фахівців у будівельній та зварювальній галузях. Освітньо-професійна програма, яка враховує освітні та технологічні інновації, сприяє кращій підготовці кадрів для конкурентного ринку праці, готує майбутніх педагогів професійного навчання до діяльності в умовах швидких змін, упровадження інноваційних рішень та підвищення ефективності навчально-виробничого процесу;

необхідністю розвитку цифрових та професійних компетентностей. Цифровізація освіти є важливим аспектом підготовки майбутніх професіоналів, оскільки зварювальні та будівельні процеси активно переходять до автоматизованих і роботизованих систем. Інноваційні технології, такі як 3D-моделювання, віртуальна і доповнена реальність, дозволяють студентам освоювати складні професійні навички у віртуальному середовищі до роботи з реальним обладнанням;

потребою впроваджувати інтерактивні методи навчання. Інновації в освіті, як-от інтерактивні симулятори, онлайн-лабораторії, віртуальні навчальні платформи, дозволяють створювати умови для ефективного навчання через практичний досвід. Це особливо актуально для підготовки

майбутніх педагогів професійного навчання у сфері будівництва та зварювання, де практика має ключове значення для професійного зростання;

тенденцією до глобалізації та конкурентоздатності. Освітні інновації у професійній підготовці дають змогу готувати професіоналів, здатних працювати за міжнародними стандартами і бути конкурентоздатними на ринку праці. Важливо, щоб така підготовка відповідала сучасним міжнародним вимогам і стандартам, які регулюють роботу у сфері будівництва та зварювання;

зміною вимог роботодавців до компетентностей випускників. Сучасні заклади професійної освіти очікують від педагогів здатності працювати в команді, адаптивності, вміння критично мислити та самонавчатися. Упровадження освітніх та технологічних інновацій дозволяє змінити традиційні підходи, орієнтуючи студентів на розвиток саме таких компетентностей;

індивідуалізацією навчання та потребою у створенні гнучких освітніх траєкторій. Освітні інновації надають можливість студентам самостійно обирати темп навчання, форми занять та навіть спеціалізуватися у межах обраної освітньої програми. Це забезпечує адаптивність освітнього процесу та підвищує мотивацію здобувачів вищої освіти до навчання. Отже, значимість інтеграції освітніх та технологічних інновацій у освітньо-професійну програму «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)», полягає в тому, щоб підвищити якість підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, зробити її більш гнучкою, практичною та орієнтованою на вимоги сучасного ринку праці.

Загальні питання покращення якості освіти через інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій досліджували В. Биков, Ю. Горошко, М. Жалдак, Н. Морзе, Ю. Триус та ін. У роботах І. Богданової, О. Михайлової, В. Матірко, Ю. Ткаченка, О. Сидоренка, В. Лободи та ін. висвітлено теоретичні основи застосування сучасних педагогічних технологій у освітньому процесі. Класифікація освітніх технологій стала предметом уваги таких дослідників, як О. Пехоти, М. Фіцули, І. Дичківської, О. Пометун та ін. Теоретико-практичні засади використання інтерактивних технологій означені предметом наукових досліджень як вітчизняних (В. Галузинський, М. Євтух, О. Пометун, М. Ярмаченко та ін.), так і зарубіжних науковців (В. Донхем, Л. Рейнольд та ін.). Концепції навчання, які передбачають взаємодію, ґрунтуються на принципах освітнього конструктивізму упереджено в дослідженнях [1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 10].

Розроблені науковцями та практиками освітні та технологічні інновації сприяють трансформації освітньої системи, роблять її більш адаптованою до

викликів сучасності. Впровадження таких інновацій створює можливості для підвищення якості освіти, розвиваючи у здобувачів вищої освіти компетентності, необхідні для успішної професійної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Інноваційні підходи задля розвитку комунікативності, креативності, критичного мислення, технологічної компетентності здобувачів освіти

Освітні та технологічні інновації	Означення освітньої та технологічної інновації
Цифрові технології	Інтеграція цифрових інструментів, таких як відео-лекції, онлайн-курси, інтерактивні навчальні платформи та симуляції – сприяє активному залученню студентів і покращує їх здатність засвоювати матеріал [6, с. 287].
Проблемне навчання	Застосування методів проблемного навчання, де студенти вирішують реальні економічні проблеми – допомагає розвивати аналітичні та критичне мислення [6, с. 287].
Проектна робота	Організація проектної діяльності, де студенти працюють у командах над конкретними завданнями – сприяє розвитку комунікаційних навичок та вміння працювати в колективі [6, с. 287].
Стажування та практичні заняття	Забезпечення можливостей для студентів отримати практичний досвід через стажування на підприємствах, що допомагає їм отримати реальний уявлення про економічну діяльність [6, с. 287].
Міждисциплінарний підхід	Впровадження курсів або проєктів, які поєднують елементи економіки з іншими сферами знань, такими як технології, соціологія або екологія [6, с. 287].
Менторство та кар'єрне консультування	Надання студентам можливості отримати підтримку та поради від досвідчених професіоналів у своїй галузі, що сприяє їх професійному та особистісному зростанню [6, с. 287].
Активне залучення до наукової роботи	Сприяння участі студентів у наукових дослідженнях та публікаціях, що сприяє розвитку аналітичних та дослідницьких навичок [6, с. 287].
Персоналізоване навчання	Нейропедагогічні методи дозволяють враховувати індивідуальні особливості кожного студента, такі як стиль навчання, темп сприйняття інформації, сильні та слабкі сторони. Це дозволяє створювати навчальні програми, які максимально ефективно відповідають потребам кожного студента. Робототехніка може використовуватися для адаптації симуляційних середовищ та завдань до індивідуальних особливостей студентів. Це може зробити навчання більш персоналізованим та ефективним [4, с. 94].

Інтерактивне навчання	Нейропедагогічні методи сприяють активному та інтерактивному навчанню, яке дозволяє студентам краще засвоювати інформацію та розвивати навички. Віртуальна та доповнена реальність можуть використовуватися для створення захоплюючих та реалістичних симуляцій логістичних процесів, що дозволить студентам зануритися в реальні умови роботи. Це може зробити навчання більш цікавим та ефективним [4, с. 94–95].
Гейміфікація навчання	Нейропедагогічні методи підкреслюють важливість мотивації та залучення студентів до навчального процесу. Гейміфікація навчання з використанням робототехніки може зробити навчання більш цікавим та захоплюючим, що може призвести до кращого засвоєння інформації та розвитку навичок [4, с. 95].
Адаптивне навчання	Нейропедагогічні методи сприяють адаптивному навчанню, яке враховує індивідуальний прогрес та потреби кожного студента. Штучний інтелект може використовуватися для аналізу даних про навчання студентів та адаптації навчальних програм та завдань відповідно до їх індивідуального прогресу [4, с. 95].
Дистанційне навчання	Гнучкість дистанційної освіти дає змогу отримати знання та підготовку в будь-яких сферах та обрати для себе зручний режим навчання. Дистанційне навчання є відкритим і доступним для всіх, незалежно від місця, де людина перебуває. У процесі організації дистанційного навчання значно збільшилася складова самостійної роботи студентів, що, в свою чергу, призвело до змін у змісті, формах та методах навчання. Дистанційне навчання має забезпечувати реалізацію таких основних завдань: формування та розвиток інформаційно-цифрових умінь і навичок безпосереднього використання мережевих матеріалів, вироблення елементів глобального мислення, постійної мотивації до пізнавальної діяльності, а також культури спілкування та ін. [5].
Дистанційні навчальні курси	Переважно їх створюють в модульному навчальному середовищі Moodle. Платформа Moodle містить велику кількість різноманітних навчальних елементів (так званих «модулів»), які забезпечують діалог та співпрацю між викладачами та студентами. За допомогою платформи викладачі можуть вибрати будь-який модуль, розмістити його на веб-сайті, редагувати, оновлювати та використовувати для інформування, навчання та оцінювання студентів. Платформа дозволяє використовувати внутрішньопредметні форуми, контролювати діяльність студентів і містить зручний електронний журнал оцінювання [5].

<p>Масові відкриті онлайн курси</p>	<p>Основною відмінністю масових відкритих онлайн курсів від дистанційних курсів є автоматизація навчання, яка проявляється в тому, що при збільшенні кількості студентів непотрібен додатковий університетський персонал. Самоорганізація на таких курсах допомагає вирішувати проблеми, що виникають у процесі навчання, за допомогою чатів, соціальних мереж і форумів, де студенти об'єднуються в процесі навчання для досягнення спільних цілей, рівнів знань і навичок, а також спільних інтересів. Масштабні відкриті онлайн-курси зазвичай включають відеоуроки, теоретичні матеріали, представлені за допомогою веб-технологій, завдання зі зворотним зв'язком і форуми, де учасники курсу можуть взаємодіяти з викладачами та іншими учасниками. На сучасному етапі існує кілька напрямів розвитку онлайн-курсів, які виникли завдяки різним педагогічним підходам до процесу навчання в мережі – це сМООС (connective massive open online courses), task-based MOOC (task-based massive open online courses) і xMOOC (extended massive open online courses) [5].</p>
<p>Змішане навчання (blended learning)</p>	<p>Цілеспрямований процес здобування знань, умінь, навичок в умовах аудиторної та позааудиторної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання за наявності самоконтролю тим, хто навчається, часу, місця, маршруту та темпів навчання [9].</p>
<p>Кейс-метод</p>	<p>Вирішення кейсів рекомендується проводити в п'ять етапів: I етап – знайомство з ситуацією, її особливостями; II етап – виділення основної проблеми (основних проблем), виділення чинників і персоналій, які можуть реально впливати; III етап – пропозиція концепцій або «мозковий штурм»; IV етап – аналіз наслідків ухвалення того або іншого рішення; V етап – вирішення кейсу – пропозиція одного або декількох варіантів (послідовності дій), вказівка на можливе виникнення проблем, механізми їх запобігання і рішення [8].</p>
<p>Технології особистісно-орієнтованого навчання</p>	<p>Необхідною передумовою для цього підходу є розвиток особистих навичок здобувачів, щоб максимально використовувати їх досвід, пізнати себе, характер і, таким чином, самореалізуватися у своїй кар'єрі. У центрі цієї освітньої концепції – особистість, здобувач, який володіє всіма інтелектуальними характеристиками, важливими для диференціації освітнього процесу [7].</p>
<p>Технології критичного мислення</p>	<p>Допомагає у засвоєнні певного рівня знань і сприяє розвитку особистісних якостей. Особливістю цієї технології є повна самостійність здобувача у прийнятті рішень, відсутність авторитету дорослих. Здобувачі мають можливість пізнати себе, тобто своє внутрішнє «Я» в процесі здобуття знань [7].</p>

Доповнена реальність (AR) та віртуальна реальність (VR)	Доповнена і віртуальна реальність докорінно змінюють те, як ми вчимося і працюємо, і можуть бути використані для створення інтерактивних освітніх середовищ, які дозволяють здобувачам віртуально переміщатися в часі. У безпечному віртуальному просторі вони можуть досліджувати конкретні завдання, відвідувати історичні місця та експериментувати з науковими концепціями [7].
Мобільні додатки та інтерактивні платформи	Мобільні навчальні додатки дозволяють вивчати новий матеріал у будь-який час і в будь-якому місці; такі платформи, як ARBook, надають педагогам інструменти для створення інтерактивних занять, які залучають здобувачів за допомогою доповненої реальності [7].
Штучний інтелект (ШІ)	ШІ може аналізувати стилі навчання здобувачів освіти і адаптувати навчальні матеріали до їхніх потреб. Це забезпечує більш персоналізований досвід навчання; ШІ також може допомогти педагогам покращити мислення та проаналізувати результати іспитів [7].
Інтерактивні дошки	Сучасні інтерактивні дошки роблять навчання більш динамічним і цікавим. Вони можуть інтегрувати мультимедійні матеріали та інтерактивні вправи, сприяючи активній взаємодії між здобувачами та навчальним процесом [7].
Hybrid models (гібридні моделі)	Підхід створення цілісного освітнього досвіду, який поєднує особисті сесії (зустрічі) з освітніми матеріалами та заходами онлайн, зокрема проведення лекцій і семінарів у вигляді відеоконференцій [Kukulska-Hulme].
Dual learning scenarios (сценарії дуального навчання)	Поєднання навчання і професійної практики [11].
Pedagogies of microcredentials (педагогіка мікрокредитів)	Використання мікрокредитів (типів кваліфікації з певними характеристиками), тобто проходження курсів для отримання нових навичок [11].
Pedagogy of autonomy (педагогіка автономії)	Розвиток освітніх систем і ресурсів, що стимулюють збільшення автономії здобувачів освіти [11].
Watch parties («дивитися вечірки»)	Спілкування здобувачів освіти через онлайн ресурси (відеоконференції) [11].
Influencer-led education (навчання під керівництвом інфлюенсерів)	Вплив інфлюенсерів на вибір освітніх можливостей здобувачів освіти [11].

Pedagogies of the home (педагогіка «вдома»)	Навчання в домашньому середовищі, вивчення типів неформальної практики викладання та навчання в домашніх умовах, культурно специфічними способами навчання, наприклад через громаду [11].
Pedagogy of discomfort (педагогіка дискомфорту)	Процес самоаналізу, який вимагає від здобувачів освіти критичного ставлення до своїх ідеологічних традицій і способів мислення відносно расизму, гноблення та соціальної несправедливості [11].
Wellbeing education (освіта благополуччя)	Підтримка та сприяння психічному здоров'ю здобувача освіти [11].
Walk-and-talk (гуляй і говори)	Відродження, адаптація та розробка педагогічних прийомів, які включають розмови і ходьбу, тобто знаходження на свіжому повітрі [11].
Pedagogies using AI tools	Педагогіка з використанням інструментів штучного інтелекту [10].
Metaverse for education (метасвіт для освіти)	Використання 3D-середовища [10].
Multimodal pedagogy (мультимодальна педагогіка)	Підхід до навчання, який базується на різних способах спілкування для його полегшення [10].
Seeing yourself in the curriculum (бачення себе в навчальній програмі)	Відображення різноманітних культур, досвіду та історій здобувачів освіти [10].
Pedagogy of care in digitally mediated settings (педагогіка догляду в цифрових умовах)	Підхід, який надає пріоритет співпереживанню та розвитку здобувачів освіти у сприятливому та справедливому освітньому середовищі [10].
Podcasts as pedagogy (подкасти як педагогіка)	Використання подкастів – аудіо епізодів з певної теми онлайн [10].
Challenge-based learning (навчання на основі викликів)	Структурований підхід до використання труднощів в освіті та навчанні [10].
Entrepreneurial education (підприємницька освіта)	Освіта спрямована на отримання знань, навичок, ставлення, мислення, необхідного для початку розвитку бізнесу, управління та його розвитку [10].
Relational pedagogies (педагогіка взаємовідносин)	Підхід комунікації та взаємодії як з людьми, так і з матеріалами, технологіями, навколишнім середовищем [10].
Entangled pedagogies of learning spaces (заплутані педагогіки освітніх просторів)	Вивчають складні відносини між технологіями, педагогікою та освітнім середовищем [10].

Реалізація освітніх та технологічних інновацій в освітньо-професійній програмі «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» потребує відповідних умов, які дозволять адаптувати сучасні технологічні досягнення і ефективні методи навчання для підготовки конкурентоздатних фахівців. Результати досліджень [1, 2, 3, 4, 7, 9, 11] свідчать, що інтеграція інновацій вимагає перегляду підходів до організації освітнього процесу. А саме:

- модернізація матеріально-технічної бази: оснащення лабораторій сучасним обладнанням: зварювальними апаратами, інструментами для обробки матеріалів, а також комп'ютеризованими системами контролю якості та технологічних процесів;

- використання цифрових технологій: впровадження цифрових інструментів, таких як CAD (Computer-Aided Design) та CAM (Computer-Aided Manufacturing), для створення та симуляції проєктів будівництва і зварювання, що дозволяє студентам на практиці засвоювати знання про технологічні процеси;

- інтеграція освітніх онлайн-платформ: використання навчальних платформ та додатків, на зразок Moodle або Google Classroom, для доступу до навчальних матеріалів, виконання проєктних робіт та тестування, що сприятиме більшій гнучкості та персоналізації навчання; конструювання інтерактивних освітніх модулів та симуляцій будівельних процесів, що дозволить унаочнити виробничий процес у безпечному середовищі;

- розробка інноваційних навчальних матеріалів: створення інтерактивних навчальних посібників та підручників, мультимедійних матеріалів, навчальних кейсів, що включають відеоуроки, анімації, реальні кейси з будівництва та зварювання на основі сучасних галузевих стандартів та інтерактивні завдання для кращого засвоєння складного техніко-технологічного змісту;

- підвищення кваліфікації викладачів: навчання та підготовка викладачів до роботи з новітніми технологіями через регулярні курси підвищення кваліфікації, тренінги з використання сучасного обладнання, а також програми з удосконалення цифрової компетентності, стажування викладачів у виробничих умовах;

- інтеграція дуальної освіти: поєднання навчання з практикою, роботою на виробництві дозволить студентам набути практичного досвіду у реальних умовах, що підвищує їх конкурентоздатність;

➤ партнерство з підприємствами галузі, закладами професійної освіти: така співпраця забезпечить доступ до актуальної інформації про сучасні технології, застосування засвоєних компетентностей на практиці;

➤ запровадження гейміфікації та мотиваційних технологій: використання ігрових методів, таких як змагальні тести, вікторини та симуляційні ігри, сприятиме мотивації студентів, покращить їхнє розуміння техніко-технологічних процесів і створює позитивний емоційний фон у навчанні; заохочення студентів досягати кращих результатів через систему балів, сертифікатів та інших стимулів, що підвищує рівень їх залученості та мотивації до навчання.

Таким чином, реалізація освітніх та технологічних інновацій в освітньо-професійній програмі «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» потребує комплексного підходу, який включає модернізацію матеріальної бази, використання цифрових технологій, створення актуальних навчальних матеріалів, підготовку викладачів та запровадження дуальної освіти. Завдяки цим умовам можлива якісна реалізація компонентів освітньої програми, що відповідає сучасним потребам ринку праці та забезпечує професійну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання на високому рівні.

Список використаних джерел

1. Красильник Ю. С. Концептуальні основи персонідидактики вищої школи. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2020. № 1 (41). С. 181–190. URL: <http://znpvo.nuou.org.ua/issue/view/12366> (дата звернення: 01.11.2024).

2. Красильник Ю. С. Розвиток умінь візуалізації навчальної інформації майбутніх педагогів професійної освіти. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2022. Випуск 1. С. 55–60. URL: http://visnikrnu.kdu.edu.ua/statti/2022_1_7.pdf (дата звернення: 30.10.2024).

3. Красильник Ю. С. Інформаційні технології як фактор інтенсифікації підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 5 (36). С. 57–62. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2986/1/Стат_Красильник_2013.pdf (дата звернення: 29.10.2024).

4. Кузнєцова Т. В., Кузнєцов Є. С. Освітні інновації на базі синергії нейропедагогіки та робототехніки для оптимізації логістичних процесів при експорті до Європейського Союзу. *Розвиток бізнесу в контексті європейської інтеграції: глобальні виклики, стратегічні пріоритети, реалії та перспективи*. [Електронне видання]: матеріали Міжнар. наук.- практич. конф., 07 червня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. С. 93–95. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/55960/1/konf_ROZVYTOT_BIZNESU_24-93-95.pdf (дата звернення: 26.10.2024).

5. Лиходєєва Г. В., Хмельницька О. С., Київська К. І. Інноваційні технології в дистанційному навчанні: відкриті ресурси, онлайн-курси та інші можливості. *Академічні візії*. 2023. Вип. 20. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/439/404> (дата звернення: 27.10.2024).

6. Нестеренко В. Ю. Освітні інновації у професійній підготовці фахівців економічних спеціальностей. *Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір* : матеріали III Міжнародної науково-методичної конф., (м. Харків, 04 квіт. 2024 р.). С. 286–287. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5f36e71f-bad0-482d-ae21-404666ac8db9/content> (дата звернення: 25.10.2024).

7. Паска Т. В., Мойсенко І. М., Шапка І. В. Інноваційні підходи до підготовки педагогів для впровадження сучасних освітніх технологій та стимулювання творчості у здобувачів освіти в Україні. *Академічні візії*. 2024. Вип. 29. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/948/868> (дата звернення: 28.10.2024).

8. Пашченко Т. Кейс-метод як сучасна технологія навчання спеціальних дисциплін. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309421.pdf> (дата звернення: 27.10.2024).

9. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В. М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук, Н. Ю. Олійник, Т. О. Олійник, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко, А. Л. Столяревська; за ред. В. М. Кухаренка. Харків: «Міськдрук», НТУ «ХП», 2016. 284 с. URL: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24840/1/Теорія%20та%20практика%20змішаного%20навчання_2016.pdf (дата звернення: 27.10.2024).

10. Kukulska-Hulme A., Bossu C., Charitonos K., Coughlan T., Deacon, A., Deane N., Ferguson R., Herodotou C., Huang C-W., Mayisela T., Rets I., Sargent J., Scanlon E., Small J., Walji S., Weller M., Whitelock D. *Innovating Pedagogy 2023* : Open University Innovation Report 11. Milton Keynes : The Open University. URL: https://ou-iet.cdn.prismic.io/ou-iet/4acfab6d-4e5c-4bbd-9bda-4f15242652f2_Innovating+Pedagogy+2023.pdf (дата звернення: 22.10.2024).

11. Kukulska-Hulme A., Bossu C., Charitonos K., Coughlan T., Ferguson R., FitzGerald E., Gaved M., Guitert M., Herodotou C., Maina M., Prieto-Blázquez J., Rienties B., Sangrà A., Sargent J., Scanlon E., Whitelock D. *Innovating Pedagogy 2022* : Open University Innovation Report 10. Milton Keynes : The Open University. URL: https://prismic-io.s3.amazonaws.com/ou-iet/5c334004-5f87-41f9-8570-e5db7be8b9dc_innovating-pedagogy-2022.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

Почка Костянтин Іванович,
доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;

Пристаїло Микола Олексійович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури;

Балака Максим Миколайович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ФОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Результати освітнього процесу виявляються не лише у результативності засвоєння змісту навчального матеріалу здобувачем, але й оцінювання самого процесу об'єктивно має бути багатомірною. Однак у цій багатомірності не повинні втрачатися оцінки різних складових освітнього процесу, що необхідні здобувачу передусім для об'єктивізації самооцінки і корекції індивідуального плану [1–3]. Водночас система контролю та оцінювання результатів навчання є робочим інструментом, і тому її не можна робити занадто громіздкою. Вона має бути чітко зрозумілою як для викладача, так і для здобувача освіти.

Основна мета розроблення системи контролю й оцінювання програмних результатів навчання полягає у підвищенні рівня ефективності, якості та адекватності при виставленні оцінки викладачем для здобувачів певного рівня вищої освіти на різних етапах контролю знань, що дає можливість:

- виявлення досягнень та успіхів здобувачів під час освітнього процесу;
- визначення якості засвоєння навчального матеріалу здобувачами освітньої програми, тобто оволодіння знаннями, уміннями та навичками, що формуються в результаті засвоєння освітньої компоненти;
- конкретизувати основну ціль проведення контролю, що пов'язана з навчанням прийомів самоконтролю та взаємоконтролю у здобувачів освіти;

- виховання у здобувачів таких моральних якостей як відповідальність за виконану роботу, проявлення ініціативи у вивченні навчального матеріалу;
- зменшення трудомісткості оброблення інформації для виставлення оцінки викладачем, що полегшує йому роботу та збільшує час для взаємодії викладача зі здобувачем під час освітнього процесу.

Дана система повинна давати можливість:

- ведення бази даних здобувачів і викладачів закладу вищої освіти;
- ведення бази даних і бази програмних результатів, змістовних модулів і тем проведених занять [1, 2] (сукупності знань у предметній області);
- забезпечувати отримання необхідних даних та інформації з кожного освітнього компонента в цілому та з кожної навчальної теми зокрема [4];
- забезпечувати отримання списку характеристик та різноманітної інформації про здобувача: передісторія здобуття освіти; загальний рівень підготовленості; результати поточної роботи (тип виконуваних завдань, час і обсяг виконання завдань, кількість звернень по допомогу та інше); особистісні психологічні характеристики (тип і направленість особистості, здібність до навчання, рівень тривоги та стресової поведінки, особливості пам'яті тощо);
- формувати та видавати здобувачу освіти тестові завдання з конкретної теми освітньої компоненти, на основі інформації та характеристик здобувача, враховуючи зовнішні ресурси системи та стан середовища;
- під час самоперевірки програмних результатів навчання здобувачем отримувати пояснення та коментарі на поставлене завдання [3];
- на основі методів оцінювання програмних результатів навчання виконувати аналіз діяльності здобувача, проводити перевірку правильності його відповідей та дій відносно прийнятих за еталонних показників;
- визначати результати контролю та оцінювання знань здобувача після проходження ним тестових завдань [5];
- надавати різні права доступу користувачам системи до певних функцій та даних з метою підвищення ефективності системи в цілому;
- формування звітності на основі проходження тестових завдань та розрахунку рейтингових списків здобувачів освіти [6].

Список використаних джерел

1. Делембовський М. М., Балака М. М., Пристайло М. О., Дьяченко О. С. Розробка та впровадження сучасних методів організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. *MoodleMoot Ukraine 2023. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 11-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 трав. 2023 р. К.: КНУБА, ІТЗН НАПН України, 2023. URL: <https://2023.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=9>.

2. Цюцора М., Пристайло М., Кулеба М. Розроблення інформаційних технологій формування розкладу навчального процесу з використанням індивідуалізованих стратегій управління. *Управління розвитком складних систем*. 2021. Вип. 45. С. 114–120. DOI: <https://doi.org/10.32347/2412-9933>. 2021.45.114-120.

3. Почка К. І. Особливості організації самостійної роботи студентів при вивченні Теорії механізмів і машин в КНУБА. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*: матеріали VI Міжнар. конф., 16 листоп. 2023 р. К.: Компринт, 2024. С. 351–356.

4. Мішук Д. О., Балака М. М., Рашківський В. П. Досвід дистанційного навчання студентів САД-системам. *MoodleMoot Ukraine 2020. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 8-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 трав. 2020 р. К.: КНУБА, ІТЗН НАПН України, 2020. URL: <https://2020.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=25>.

5. Паламарчук О. М., Балака М. М. Тестові технології навчання і контролю знань у системі Moodle. *MoodleMoot Ukraine 2015. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*: матеріали 3-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 21–22 трав. 2015 р. К.: КНУБА, ІТЗН НАПН України, 2015. URL: <https://2015.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=97>.

6. Паламарчук О. М., Балака М. М. Визначення рейтингу студентів в умовах модульної системи навчання. *Сучасні інноваційні технології підготовки інженерних кадрів для гірничої промисловості і транспорту*: матеріали Міжнар. наук.-техн. конф., 26–27 трав. 2016 р. Дніпропетровськ: НГУ, 2016. С. 466–474.

УДК 338.465.4:338.49:620.92

Предун Костянтин Миронович,

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри теплогазопостачання і вентиляції

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІ ПРОГРАМИ «ТЕПЛОГАЗОПОСТАЧАВАННЯ І ВЕНТИЛЯЦІЯ» ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА БІОСФЕРОСМІСНОСТІ

Житлово-комунальне господарство України є значним споживачем паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) у державі. Соціальна спрямованість державної політики, регулювання цін на паливно-енергетичні ресурси порушили паритет між ринковою ціною енергоносіїв і тарифами на житлово-комунальні послуги населенню. Постійне й значне відставання у регулюванні

цін на теплову та електричну енергію і сьогодні продовжує ставити енергетику держави на грань банкрутства. Таким чином, криза цінової політики перетворюється в енергетичну, енергетична криза – в економічну, економічна – в цінову...

У 2014 р. між Україною та ЄС укладено Угоду про асоціацію, яка ухвалена Парламентами з обох сторін. Вона передбачала у т.ч. і імплементацію європейського законодавства у сфері екології та енергоефективності. На його підставі Верховною Радою України розроблено та ухвалено ряд Законів. Деякі із них зазнали не одного десятка змін, доповнень тощо з часу прийняття. В свою чергу Кабінет Міністрів запропонував заходи щодо практичної реалізації вимог законодавства, розробив необхідні будівельні норми і стандарти, які гармонізовані з відповідними європейськими. Вимоги цих документів передбачають підготовку та формування заходів з ефективного виробництва, трансформації, транспортування, переробки та споживання енергії, формування конкурентних та прозорих ринків електричної та теплової енергії, природного газу тощо.

Метою даної роботи є аналіз існуючого в Україні енергоринку та шляхів його подальшої трансформації на умовах біосферної сумісності. Використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) є одним із найбільш важливих напрямів сучасної енергетичної політики, спрямованої як на поліпшення стану навколишнього природного середовища, так і на заощадження традиційних паливно-енергетичних ресурсів [1]. Прийняті у державі законодавчі й нормативно-правові акти на початковій стадії сприяли стрімкому зростанню «зеленої» енергетики, яка водночас залежна від пори доби та метеорологічних умов. Неконтрольоване будівництво та введення в експлуатацію виключно сонячних приватних електростанцій темпами, які випереджали планові показники, почало загрожувати енергетичній безпеці нашої держави. Водночас інші види відновлюваних джерел, які у переважній більшості можна використовувати для балансування енергоринку, розвивались недостатньо. Як наслідок, зупинялись блоки державних АЕС, які виробляють найдешевшу електроенергію. А регулювання нерівномірності енергоспоживання виконувала одна з найдорожчих у світі і найбільш небезпечна для довкілля тепла кам'яновугільна генерація [2]. Подібні заходи суттєво підвищують як закупівельну вартість електроенергії, так і ціну для кінцевих споживачів [3]. Прийняті урядом України плани дій для подолання негативних явищ в електроенергетичній галузі носять частковий характер, не усувають першопричин їх виникнення. Наразі, в умовах воєнного стану, при практично 100-% руйнуванні теплової балансуєної теплової

генерації децентралізація, у першу чергу за рахунок ВДЕ, дозволила забезпечити кінцевих споживачів енергією. Проте, проблема неплатежів (а борг ДП «Гарантований покупець» перед власниками альтернативних джерел становить 35,8 млрд. грн.) спонукає необхідність подальшої трансформації ринку електроенергії. Пріоритетом державної політики стає заміна спеціальної «зеленої» тарифікації, яка вже виконала свою роль, аукціонами на постачання енергії, які показали свою дієвість у Європі. Водночас, для балансування ринку електроенергії в країнах Європейського Союзу дедалі більшого впровадження набувають електростанції, причому – державні, які в якості палива використовують природний газ. Наприклад, польська державна компанія «Polska Grupa Energetyczna» (PGE) ввела в експлуатацію найбільшу в країні та одну з найсучасніших у Європі газову електростанцію потужністю 1366 МВт [4]. Електростанція вироблятиме достатньо електроенергії для задоволення 5 % національного попиту, що гарантуватиме стабільне енергопостачання для понад 3 млн. приватних домогосподарств. Тобто, природний газ і надалі залишатиметься основним енергоносієм в Україні на шляху трансформації енергетики, держава у повній мірі задовольнятиме свої потреби за рахунок власних родовищ.

Для вирішення зазначених вище проблем запропоновано заходи з удосконалення вимог чинних в Україні нормативно-правових і законодавчих актів з регулювання енергетичного сектору держави шляхом запровадження на внутрішньому ринку більшої конкуренції, європейських технічних стандартів і прозорих правил регулювання, кращого інвестиційного клімату [5]. В результаті чого мають бути подолані суперечності між забезпеченням соціального захисту населення держави та запровадженням ринкових принципів господарювання в енергетичному секторі України.

Практичні рішення щодо економічної та індустріальної трансформації, декарбонізації та децентралізації систем генерації та передачі енергії, її використання кінцевими споживачами також впроваджені в освітній процес Київського національного університету будівництва і архітектури для студентів, які навчаються за спеціальністю «Будівництво та цивільна інженерія».

Список використаних джерел

1. Погані новини. Більшість кліматологів прогнозують, що темпи глобального потепління перевищать цілі Паризької угоди. URL: [https:// techno.nv.ua/ukr/popscience/ua-nayblizhchi-20-rokiv-70-naselennya-planeti-vidchuye-na-sobi-zmini-klimatu-50451143.html](https://techno.nv.ua/ukr/popscience/ua-nayblizhchi-20-rokiv-70-naselennya-planeti-vidchuye-na-sobi-zmini-klimatu-50451143.html) (дата звернення 12.11.2024). – Назва з екрану.

2. Предун К. М. Аналіз галузевих трансформацій як передумови формування еколого-економічного механізму розвитку біосферосумісності / К. М. Предун // Приазовський економічний вісник: електронний науковий журнал. – Вип. 2 (19). – 2020. –

С. 184-189. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-2-31>. (дата звернення: 12.11.2024).
– Назва з екрану.

3. Предун К. М. Становлення, розвиток та тенденції ринку енергопостачання України в контексті біосферосумісності / К. М. Предун // Науково-виробничий журнал «Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво». – Вип. 3 (114), част.2. – 2020. – С. 55-61. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-3-33>.

4. Предун К. М. Еволюція концептуально-теоретичних основ еколого-економічної оптимізації: сучасні виміри та принципи реалізації / К. М. Предун // Ефективна економіка: електронний журнал. – № 3. – 2020. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7735>. DOI: [10.32702/2307-2105-2020.3.73](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.73). (дата звернення: 12.11.2024). – Назва з екрану.

5. У Польщі запустили найбільшу в країні газову електростанцію. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/11/12/721706/> (дата звернення: 12.11.2024). – Назва з екрану.

6. Предун К.М. Аналіз галузевих трансформацій як передумови формування і розвитку біосферосумісності в енергетиці / К.М. Предун, О.К. Кушнір, О.Б. Почка // Ефективна економіка: електронний журнал. – № 8. – 2024. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.25> (дата звернення: 12.11.2024). – Назва з екрану.

УДК533.6.681.121:696.2

Предун Костянтин Миронович,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри теплозапобігання і вентиляції
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Почка Ольга Богданівна,

*аспірантка Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Кушнір Олексій Костянтинович,

*аспірант Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЩОДО ОБЛІКУ ЕНЕРГОНОСІВ У ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ НА ОСНОВІ ПОСТУЛАТИВ СУЧАСНОГО КОНЦЕПТУ «ENVIRONMENTAL ECONOMICS»

Незважаючи на високу цінність природного газу для потреб економіки держави, а також екологічну безпечність у порівнянні з іншими паливами, у т.ч. і альтернативними [1], в Україні існує багато проблемних питань, пов'язаних з видобуванням, транспортуванням і використанням блакитного палива. Відсутність достовірного приладового обліку, наявність значної

кількості споживачів, для яких плата за використання палива нараховується за укрупненими показниками, неможливість дієвого контролю за якістю природного газу не сприяють зменшенню корупційних ризиків, що можуть мати місце при розрахунках і балансуванні на ринку газу на різних рівнях ієрархічної структури газотранспортної та газорозподільної систем [2].

Перехід від індустріального суспільства з характерними для нього величезними затратами енергії, фінансового капіталу та людської праці до суспільства з високо розвинутими технологіями, для котрого критичними ресурсами є інформація та технологічні нововведення, зумовлює пошук нових наукових моделей світу.

Організація обліку енергоносіїв, як і будь-яка інша економічна система, потребує удосконалення та подальшого розвитку, наприклад, на основі постулатів сучасного концепту «Environmental economics», що надає можливість вирішити існуючі екологічні та ресурсні проблеми, підвищити рівень енергоефективності, енергонезалежності та енергобезпеки держави. Г.Б.Клейнер [3] запропонував та створив концепцію багаторівневого стратегічного планування у структурі будь-якої економічної системи.

Розвиненість, взаємодія та взаємодоповнення економічних рівнів є запорукою стійкості, динамічності та ефективної результативності системи. Здатність комплексно, адекватно і своєчасно реагувати на зміни свідчить про її мобільність. Це, в свою чергу, сприятиме як макро-, так і мікроекономічній рівновазі.

Вирішення існуючої проблеми з достовірністю обліку природного газу потребує скоординованої співпраці між державними органами влади, суб'єктами господарювання (починаючи від видобування палива і закінчуючи реалізацією кінцевим споживачам), забезпечення інформаційно-пропагандистської та освітньої підтримки груп населення, інших споживачів для підвищення енергоефективності та енергоресурсозбереження на кожному із структурних рівнів.

Стосовно організації комерційного обліку можна відокремити наступні рівні інвайронментального простору:

1. Мега рівень (глобальний) – у світі на сьогодні сформовані та реалізуються глобальні стратегічні пріоритети у сфері енергоресурсозбереження, у т.ч. організації ринку й торгівлі енергоносіями. Так, наприклад, в країнах ЄС забезпечено єдиний підхід щодо оцінки якості природного газу з урахуванням його енергетичної цінності [4] для гарантування достовірності обліку та розрахунків між суб'єктами

господарювання. Одночасно відбувається формування системи з новітніми економічними, технологічними та екологічними механізмами, орієнтованими на системне вирішення проблем охорони довкілля та підвищення енергоефективності і які забезпечують швидке впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

2. Макро рівень (державний) – наша держава підписала Угоду про асоціацію з ЄС, приєдналася до Енергетичного співтовариства, гармонізувала власні законодавство, нормативно-правові акти з аналогічними, чинними у Європейському Союзі. За рахунок цього забезпечена достовірність обліку природного газу в точках прийому-передачі на кордонах України (на сьогодні значну частину блакитного палива доводиться купувати у Європі). У той же час практична реалізація пропонованих заходів всередині країни залишає бажати кращого [5].

3. Мезо рівень (регіональний) – формування та впровадження регіональних програм енергоресурсозбереження, ціноутворення та обліку енергоносіїв тощо. В реаліях України єдина газотранспортна компанія реалізує обласним та міським компаніям з надання послуг з газопостачання необхідні обсяги природного газу як в одиницях об'єму, так і в одиницях енергії. Водночас лише ПАТ «Укртрансгаз» може визначати фізико-хімічні показники палива в реальному режимі часу. Інформація щодо обсягів переданої енергії доводиться до газозбутових підприємств, у яких, як правило, відсутня будь-яка можливість щодо контролю за фактичними обсягами переданої енергії. Механізм організації процедури «передачі-прийому» обсягів газу регулюється вимогами Кодексів газотранспортної і газорозподільних систем [6, 7], які постійно з часу прийняття у 2015 р. удосконалюються та приводяться у відповідність з вимогами нормативно-правових актів Євросоюзу.

4. Мікро рівень (підприємство) – за рахунок впровадження заходів з енергоресурсозбереження, у т.ч. достовірного обліку спожитих енергоносіїв забезпечується підвищення рівня рентабельності, конкурентоспроможності, ефективності виробничо-комерційної діяльності, що в кінцевому випадку надасть змогу знизити енергоємність продукції. Зазвичай, у відповідності з вимогами чинного законодавства, кожне підприємство, яке використовує природний газ для технологічних процесів і потреб тепlopостачання, містить у своїй структурі пункти комерційного обліку, технічне оснащення котрих залежить від обсягів спожитого газ [7, 8].

5. Нано рівень (кінцевий споживач) – необхідність організації достовірного поагрегатного обліку спожитих енергоносіїв вирішується власником кожного підприємства в залежності від технологічної необхідності, що впливатиме на визначення ціни продукції, що випускається. Стосовно мешканців житлових будинків, які сьогодні для задоволення господарсько-побутових потреб та потреб в автономному теплопостачанні використовують близько 50 % від обсягів спожитого палива в державі, картина значно складніша. У переважній більшості кінцевий споживач сьогодні отримує неякісні, економічно необґрунтовані послуги підприємств житлово-комунального господарства, в структуру тарифу яких включені у т.ч. непродуктивні втрати. Тобто, сьогодні пересічний мешканець України у тій чи іншій формі покриває збитки суб'єктів господарювання, пов'язаних з розподілом та наданням послуг газопостачання.

Підписавши Угоду про асоціацію з ЄС наша держава забезпечила гармонізацію власного законодавства з відповідним європейським стосовно створення ринку природного газу, комерційного обліку спожитого блакитного палива тощо. Водночас аналіз рішень з практичної реалізації заходів, які показали свою дієвість у світі, засвідчує, що деякі з них потребують коректив в українських реаліях (особливо на нижчих рівнях економічної системи), так як не враховують реалій нормативно-правового регулювання, існуючий стан газової галузі в структурі паливно-енергетичного комплексу, механізм ціноутворення кінцевої продукції.

Створення в Україні інтелектуальних систем обліку енергоносіїв, у т.ч. і природного газу залишається одним із пріоритетних завдань державної технічної політики. Окрім того, використання природного газу як найбільш екологічного палива у порівнянні з традиційними та альтернативними сприятиме суттєвому зменшенню «теплого» забруднення атмосфери.

Список використаних джерел

1. Предун К.М. Інноваційні технології проектування та експлуатації систем енергопостачання в контексті світових екологічних проблем / *Екологічні науки: Наук.-практ. журнал.* – Київ, 2019. – №26. – с. 125-131. DOI: <https://doi.org/10.32846/2306-9716-2019-3-26-23>.

2. Predun K. Principal content and methodology modernization of organizational and engineering design and exploitation regulations for locality GDS / K. Predun, O. Obodyanska, U. Franchuk // *Paradigm of Knowledge. Multidisciplinary Scientific Journal*, No. 2 (34), 2019. – pp.74-92. DOI: [https://doi.org/10.26886/2520-7474.2\(34\)2019.5](https://doi.org/10.26886/2520-7474.2(34)2019.5).

3. Клейнер Георгий Борисович. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BB%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%D1%80_%D0%93%D0%B5%D0%B

E%D1%80%D0%B3%D0%B8%D0%B9_%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 12.11.2024). – Назва з екрану.

4. ISO 6976:1995. Natural gas. Calculation of calorific values, density, relative density and Wobbe index from composition. URL: <https://www.iso.org/standard/13531.html> (дата звернення: 12.11.2024). – Назва з екрану.

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: закон України від 16.09.2014 р. C:\Users\Денис\Desktop\робив в суботу\№_1678-VII_\ Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 12.11.2024). – Назва з екрану.

6. Кодекс газотранспортної системи. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1378-15> (дата звернення: 12.11.2024). – Назва з екрану.

7. Кодекс газорозподільних систем. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15> (дата звернення: 12.11.2024). – Назва з екрану.

8. Протокол №10-4(ГР)-2019 засідання Громадської ради при Міністерстві енергетики та вугільної промисловості України від 2 липня 2019 р. / Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245383088 (дата звернення: 12.11.2024). – Назва з екрану.

УДК 371.02:004.7

Пригодій Микола Анатолійович,

доктор педагогічних наук, професор,

заступник директора з наукової роботи

Інституту професійної освіти НАПН України

ЦИФРОВІ ОСВІТНІ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ

В умовах інтеграції української освіти в європейський освітній простір цифрова трансформація дозволяє не лише адаптуватися до стандартів ЄС, але й сприяє вирішенню однієї з основних цілей євроінтеграційної стратегії країни – розвитку інклюзивного та рівного доступу до освіти [1, с. 59–60].

Цифрові освітні платформи революціонізували процес навчання, пропонуючи інноваційні рішення для задоволення різноманітних потреб здобувачів освіти. Ці платформи використовують технології для забезпечення персоналізованого, адаптивного навчання, що стає дедалі важливішим у сучасному освітньому ландшафті. З розвитком онлайн-навчання та досягнень у галузі штучного інтелекту цифрові інструменти дозволяють викладачам

задовольняти індивідуальні навчальні уподобання здобувачів освіти, створюючи більш ефективний освітній процес [5, с. 233].

Слід зазначити, що персоналізоване та індивідуальне навчання це два терміни, що часто використовуються у контексті освітніх процесів, але мають деякі суттєві відмінності.

Персоналізоване навчання передбачає налаштування освітнього процесу відповідно до потреб, інтересів та сильних сторін кожного здобувача освіти, але в межах спільного контексту для всієї групи здобувачів. Застосовуються технології (наприклад, адаптивне навчання, аналіз даних), які дозволяють змінювати контент і темп навчання для кожного здобувача, щоб максимально ефективно задовольнити його індивідуальні потреби. Це включає гнучкість у виборі матеріалів, методів, темпу навчання, але все одно в контексті загального освітнього плану [3].

Індивідуальне навчання ж, як правило, стосується ситуацій, коли здобувач освіти отримує абсолютно індивідуальний підхід, наприклад, коли викладач працює з ним один на один, повністю адаптуючи заняття до потреб цього конкретного здобувача освіти. Індивідуальне навчання може включати спеціальні програми, розроблені для здобувачів із особливими потребами або тих, хто потребує додаткової допомоги [4].

Отже, основна різниця полягає в тому, що персоналізоване навчання орієнтоване на налаштування навчання для різних здобувачів освіти у групі з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, а індивідуальне навчання зазвичай передбачає надання підтримки та ресурсів для одного конкретного здобувача поза груповим контекстом.

Саме завдяки цифровим освітнім платформам можна забезпечити впровадження персоналізованого навчання. Вони інтегрують різноманітні цифрові інструменти та технології, щоб оцінювати успішність здобувачів освіти у режимі реального часу та відповідно коригувати навчальний контент, сприяють доступності, дозволяючи учасникам освітнього процесу з різним досвідом працювати з навчальним контентом у власному темпі, сприяючи створенню інклюзивного та рівноправного освітнього середовища [2, с. 276].

Основною функцією у даному контексті є забезпечення платформами персоналізованої навчальної траєкторії, зворотнього зв'язку у реальному часі та можливості відстежувати прогрес здобувачів освіти. Платформи містять мультимедійні елементи, такі як відеолекції, інтерактивні вправи та гейміфікований контент, щоб активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти і зробити навчання більш динамічним та ефективним.

Технології адаптивного навчання займають центральне місце в багатьох цифрових платформах, дозволяючи їм коригувати освітній процес на основі індивідуальних особливостей здобувачів освіти. Використовуючи алгоритми, ці технології оцінюють знання та навички здобувачів у режимі реального часу, адаптуючи контент відповідно до їх поточного рівня та темпу навчання. Такий підхід гарантує, що здобувачі освіти отримують завдання на доступному рівні, уникаючи розчарування від занадто складного контенту або нудьги від легкого матеріалу. Тим самим система вдосконалює навчальну траєкторію, допомагаючи здобувачам освіти ефективно розвиватися [6, с. 231].

Навчальна аналітика ще одна важлива функція, яка дозволяє викладачам і адміністраторам відстежувати прогрес здобувачів освіти і виявляти тенденції в навчальних групах. Збираючи та аналізуючи дані про включеність, успішність та поведінку здобувачів освіти, платформи надають практичну інформацію про те, де здобувачам може знадобитися додаткова підтримка. Ці дані також дозволяють краще приймати рішення при розробці навчальних програм і стратегій навчання, допомагаючи покращити освітні результати.

У створенні безбар'єрного та сприятливого навчального середовища, де здобувачі освіти можуть зосередитися на навчанні, не заважаючи на технічні труднощі чи складності у доступності важливу роли відіграє універсальний дизайн. Орієнтовані на користувача освітні платформ гарантують інтуїтивну зрозумілість інтерфейсу, простоту в навігації для широкого кола користувачів, у тому числі з обмеженими можливостями. Такі функції, як налаштування інтерфейсу, зчитувачі з екрану і регульовані розміри тексту сприяють інклюзивності, гарантуючи, що всі здобувачі освіти можуть отримати доступ до потрібного їм контенту.

Сучасні цифрові освітні платформи все частіше інтегрують передові технології, такі як штучний інтелект (ШІ), доповнена реальність (AR) і віртуальна реальність (VR), щоб покращити освітній процес. ШІ може автоматизувати адміністративні завдання, пропонувати персоналізоване навчання та прогнозувати освітні результати. Технології AR і VR забезпечують захоплюючий, практичний досвід навчання, особливо в таких галузях, як медицина, інженерія та історія, де практичне застосування знань може бути складним. Ці інтеграції не лише сприяють активізації діяльності здобувачів освіти, але й надають реальний досвід, який було б складно відтворити в умовах традиційного навчання [7, с. 27–29].

Персоналізація в навчанні стала ключовим аспектом сучасної освіти, спрямованої на задоволення індивідуальних навчальних уподобань і темпів.

Цей підхід відходить від універсальної моделі, визнаючи, що кожен здобувач освіти має унікальні потреби, цілі та здібності. Застосовуючи персоналізований підхід, освітяни можуть створити більш цікаве та ефективне навчальне середовище, яке дає змогу здобувачеві контролювати власну освітню траєкторію.

Пристосування цифрового контенту до індивідуальних потреб має важливе значення в системі персоналізованого навчання. Оцінюючи сильні та слабкі сторони здобувачів освіти, педагоги можуть адаптувати матеріали та ресурси, гарантуючи, що кожен учасник освітнього процесу отримає належний рівень підтримки. Така практика не лише підвищує академічний успіх, а й сприяє формуванню почуття досягнення та мотивації.

Список використаних джерел

1. Radkevych V., Pryhodii M., Kruchek V., Voronina-Pryhodii D., Kravets S. Standardisation of vocational teacher training in Ukraine. *Professional Pedagogics*. 2023. № 1(26). pp. 94–102. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.94-102>

2. Пригодій М. А. Розвиток європейського ринку корпоративних цифрових освітніх платформ. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2024: інтеграційні процеси в освіті у науковому дискурсі*: збірник матер. VIII Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 30 травня 2024 р.). Київ: ТзОВ «Трек-ЛТД», 2024, С. 275–278.

3. Ramakrishnan S. How to Build a Personalized Learning Plan for Employees: A Step-by-Step Guide [Електронний ресурс]. *Disprz*. 14 Oct. 2024. URL: <https://disprz.ai/blog/personalized-learning-plan> (дата звернення: 12.11.2024).

4. *Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти* [Електронний ресурс]. Наказ МОН України від 12.01.2016 № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text> (дата звернення: 12.11.2024).

5. Гуржій А. М., Пригодій М. А. Методологічні підходи до розроблення цифрової платформи професійної підготовки кваліфікованих робітників. *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи*: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Глухів 9 травня 2024 р.). Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 233–234.

6. П'ятниця-Горпинченко Н. Концепція системи адаптивного навчання в сучасних умовах. Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 2022. № 90(1.2). С. 229–236. DOI: <https://doi.org/10.38014/osvita.2022.90.22>

7. Цифрові технології професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у воєнний та повоєнний час: навчально-методичний посібник / Пригодій М.А., Гуржій А.М., Гуменний О.Д., Голуб І.І., Пригалінська Т.Г., Волошин А.М. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2023. 327 с.

*Пристаїло Микола Олексійович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

*Балака Максим Миколайович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

*Делембовський Максим Михайлович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри кібербезпеки та комп'ютерної інженерії
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В ГАЛУЗІ ЗНАНЬ G «ІНЖЕНЕРІЯ, ВИРОБНИЦТВО ТА БУДІВНИЦТВО»

Запровадження освітньої програми (далі ОП) в Університеті здійснюється для задоволення потреб держави і суспільства у висококваліфікованих фахівцях, фізичних і юридичних осіб в якісних освітніх послугах, виконання замовлення ринку праці та регулюючих органів (у тому числі за прямими угодами), забезпечення професійної успішності випускників, зростання ролі Університету у наданні освітніх послуг на міжнародному рівні (у тому числі шляхом розширення участі у міжнародних програмах академічної мобільності) за умови економічної доцільності для Університету.

Освітні програми Університету запроваджуються за ліцензованими рівнями та спеціальностями з врахуванням вимог відповідних СВО (обсяг кредитів ЄКТС, перелік компетентностей випускника, результати навчання, форми випускної атестації здобувачів вищої освіти, вимог системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти тощо). Освітні програми, що передбачають присвоєння професійних кваліфікацій, мають забезпечувати виконання вимог відповідних професійних стандартів (за наявності), якщо інше не передбачено законодавством.

Процес проектування нової ОП передбачає етапи аналізу та синтезу. Етап аналізу включає: вивчення потреб ринку праці, визначення стану ресурсного (матеріального, кадрового, інформаційного) забезпечення

кафедри, визначення проектної групи та її керівника, визначення цілей ОП. Етап синтезу передбачає: визначення переліку освітніх компонентів, побудову структурно – логічної схеми, встановлення відповідності освітніх компонентів компетентностям та результатам навчання які визначені ОП.

Список використаних джерел

1. Інтеграція професійних стандартів для освітніх програм спеціальності «Кібербезпека та захист інформації». // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції (16 листопада 2023 року). – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 78-80 с.

2. Чернишев Д.О., Почка К.І., Корчова Г.Л., Красильник Ю.С., Руденко М.В. Методика професійної освіти: навчальний посібник. – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 224 с.

3. Передумови створення автоматизованих систем оцінювання знань здобувачів освіти. // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції (16 листопада 2023 року). – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 39-41 с.

4. Делембовський М.М., Балака М.М., Пристайло М.О., Дьяченко О.С. Розробка та впровадження сучасних методів організації освітнього процесу у закладах вищої освіти [Електронний ресурс]. MoodleMoot Ukraine 2023. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle: матеріали 11-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 трав. 2023 р. Київ: КНУБА, ПТЗН НАПН України, 2023. URL: <https://2023.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=9>.

5. Пристайло М.О., Балака М.М., Щербина Т.Ф. Технічні засоби навчання: навч. посібник. – Київ: КНУБА, 2020. – 108 с.

УДК 377

Пятничук Тетяна Володимирівна,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

лабораторії технологій професійного навчання

Інституту професійної освіти НАПН України

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕКООРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ БУДІВЕЛЬНИКІВ

Професійна підготовка майбутніх робітників-будівельників має орієнтуватися на активізацію пізнавальної діяльності, екологічне виховання, відповідальність за наслідки професійної діяльності, її метою є формування екологічної культури майбутніх робітників-будівельників, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і

свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року» визначає одним із завдань «впровадження освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, екологічної освіти та виховання, просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості» [1].

Доцільним та результативним у цьому процесі є впровадження екоорієнтованих педагогічних технологій, зокрема, технології проблемного навчання, інформаційно-комунікаційні, проєктного навчання.

Ключовими складовими механізму розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників науковці визначають такі: «усвідомлення цінності екологічного знання майбутніх кваліфікованих робітників; створення розвивального творчого пізнавального середовища для виявлення суб'єктних можливостей майбутніх кваліфікованих робітників у вирішенні екологічних проблем; організація співробітництва та діалогового спілкування між суб'єктами освітнього процесу щодо розроблення й застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників» [4, с. 22].

Екоорієнтована технологія проблемного навчання у професійній підготовці майбутніх робітників-будівельників передбачає застосування педагогами системи прийомів і методів для самостійного знаходження учнями рішень практичних екологічних проблем будівельної галузі та формування стійких основ майбутньої професійної діяльності.

Технологія проблемного навчання передбачає застосування:

– проблемний метод: пояснення учнями процесів на основі явищ та фактів, використання протиріч, зокрема обґрунтувати відповідь на питання: що змінилося б, якщо замінити природні матеріали на штучні при виготовленні будівельних матеріалів?, чи існує зв'язок між використанням природних матеріалів та змінами клімату? тощо;

– частково-пошуковий метод: учням пропонується самостійно вибрати напрями пошуку шляхів зменшення використання природних матеріалів для виробництва будівельних матеріалів, обдумати способи використання відходів виробництва, провести дослідження досвіду країн світу з використання надр та їх збереження, зафіксувати факти, зробити висновки;

– дослідницький метод передбачає завдання з пошуку інформації щодо вирішення екологічних проблем у зарубіжних країнах; дослідження досвіду

збереження природного середовища та використання ресурсів; дослідження історичного досвіду тощо [2].

Напрями застосування інформаційно-комунікаційних технологій в екоорієнтованій професійній підготовці робітників з професії «лицювальник-плиточник» можуть бути такими [3]:

- використання електронних лекторів, підручників, енциклопедій з професійно-теоретичних предметів із включенням авторських розробок педагогів з екологічних проблем по кожній темі, зокрема «екологічні проблеми при видобутку природної сировини для виготовлення плитки», «способи уникнення шкоди навколишньому середовищу при виготовленні плитки», «екологічно чисте виконання лицювальних робіт» тощо;

- розроблення ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту, зокрема з тем «екологічні вимоги при виконанні лицювальних робіт», «домобудівельні норми та їх роль» тощо;

- моделювання процесів і явищ у будівельній галузі із забезпечення екологічних норм при проведенні лабораторних робіт, зокрема «приготування розчинів для лицювальних робіт», «використання сучасних матеріалів для лицювальних робіт», тощо;

- забезпечення дистанційної форми навчання: розроблення педагогами відео-уроків, презентацій, завдань для самостійного пошуку рішень з екологічних питань будівельної галузі;

- проведення інтерактивних освітніх телеконференцій за темами «екологічні способи використання природних ресурсів», «використання відновлювальних джерел енергії в будівельній галузі» тощо;

- побудова систем контролю й перевірки знань і умінь студентів (використання контролюючих програм-тестів) з основних тем предметів;

- створення і підтримка сайтів закладів освіти з екологічних напрямів: розроблення і висвітлення презентацій для предметних тижнів та профорієнтаційної роботи «сучасне будівництво і екологія», «вирішення проблем навколишнього середовища у професії», «моя професія і екологія», «відео про професію» тощо;

- створення учнями презентацій дослідженої ними інформації щодо екологічних проблем, пов'язаних з професією «екологія відновлювальних енергоносіїв», «використання природних ресурсів» тощо;

- здійснення проєктивної і дослідницької діяльності: виконання творчих випускних робіт із включенням розділу щодо розгляду екологічних проблем.

У екоорієнтованій професійній підготовці майбутніх робітників будівельної галузі найбільш доцільним і результативним може бути виконання інформаційних, практико-орієнтованих та творчих проєктів.

Екоорієнтований інформаційний проєкт передбачає виконання учнями завдань на збір і оброблення інформації, зокрема з історії використання людством будівельних природних матеріалів, створення штучних будівельних матеріалів, способів утилізації відходів, екологічних наслідків недбалого використання відходів тощо.

Екоорієнтований практико-орієнтований проєкт передбачає вдосконалення професійних умінь учнів та формування екологічно доцільної поведінки у професійній діяльності:

– з професійно-теоретичних предметів – розроблення проєктів з певних тем технології виконання робіт, матеріалознавства з урахуванням можливої шкоди довкіллю від професійної діяльності та способів її уникнення;

– на професійно-практичній підготовці – виконання власних практичних проєктів з професії з урахуванням екологічних проблем, які створює будівельна галузь, при проведенні комплексних робіт, проходженні підсумкової атестації тощо.

Екоорієнтований творчий проєкт уможливорює виконання учнями власного практичного задуму та реального завдання для державної кваліфікаційної атестації тощо.

Отже, впровадження педагогами екоорієнтованих педагогічних технологій у професійну підготовку майбутніх робітників-будівельників уможливорює позитивний вплив на їхнє екологічне виховання і розвиток, активізацію пізнавальної діяльності, відповідальність за наслідки професійної діяльності, формування екологічної культури, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року»: № 2697-VIII від 28 лютого 2019__р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text_2

2. Пятничук Т. В. Застосування екоорієнтованої технології проблемного навчання у підготовці майбутніх робітників будівельної галузі. Професійна педагогіка / 1(24). Київ: ІПО НАПН України, 2022, С. 138-144.

3. Пятничук Т. В. Застосування екоорієнтованих інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці робітників будівельної галузі. Вісник Глухівського НПУ ім. О. Довженка. Наукове видання. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 2 (49). 2022. С. 92-98.

4. Розроблення й застосування педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельної, аграрної галузей та сфери ресторанного господарства / Гайдук О. В., Герлянд Т. М., Каленський А. А., Пятничук Т. В. 2022. Київ: ІПО НАПН України. 121 с.

УДК 338.45

Рашківський Володимир Павлович,
кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри будівельних машин
Київського національного університету
будівництва і архітектури;

Молодід Олександр Станіславович,
доктор технічних наук, професор,
професор кафедри будівельних технологій
Київського національного університету
будівництва і архітектури;

Дем'яненко Роман Анатолійович,
кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри інженерної геодезії
Київського національного університету
будівництва і архітектури

РОЗВИТОК МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ФАХІВЦІВ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Будівельна галузь України переживає складний період, який значною мірою обумовлений повномасштабними військовими діями та великою повоєнною територією. Окрім цього, будівництво також ускладнюється постійною загрозою повітряних атак та відповідною зміною законодавства України, зокрема в будівельній галузі.

Основними викликами будівельної галузі є:

- Масштабні руйнування. Тисячі житлових будинків, інфраструктурних об'єктів, промислових підприємств зазнали пошкоджень або були повністю зруйновані.

- Дефіцит будівельних матеріалів. Логістичні проблеми, руйнування виробничих потужностей – все це призвело до дефіциту багатьох будівельних матеріалів та зростання їхньої вартості.

- Кадрова проблема. Багато будівельників були мобілізовані або вимушені евакуюватися, що призвело до дефіциту кваліфікованих кадрів.

- Економічна нестабільність: Війна негативно вплинула на економіку країни в цілому, що, в свою чергу, позначилося на інвестиційній привабливості будівельної галузі.

Позитивні тенденції та перспективи:

- Уже зараз активно ведуться роботи з відновлення пошкоджених будівель та інфраструктури. Держава та міжнародні партнери надають значну фінансову та технічну допомогу.

- Війна стала каталізатором для розвитку нових технологій та підходів у будівництві, зокрема, модульного будівництва, використання нових матеріалів тощо.

- Після завершення активної фази війни очікується значне зростання попиту на житло, що стимулюватиме розвиток будівельної галузі.

- Військові дії показали важливість міжнародної співпраці. Багато країн надають Україні допомогу у відновленні, що відкриває нові можливості для розвитку будівельної галузі.

Для відновлення темпів будівництва необхідно зробити наступні кроки:

- Створювати сприятливих умов для інвестування, спрощення процедур отримання дозволів на будівництво.

- Відновлювати логістичні магістралі країни.

- Створювати умови для розвитку вітчизняного виробництва та імпортозаміщення.

- Розвивати професійну освіту в будівельній галузі.

- Впроваджувати використання сучасних технологій, таких як BIM, модульне будівництво, друк 3D.

- Розвивати напрямок галузевої кібербезпеки стосовно використання керованих механізованих систем та віддаленої їх роботи.

- Розвивати напрямок будівництва енергоефективних будинків та інфраструктури.

В межах діяльності університетів потрібно значну увагу приділяти підготовці фахів в будівельній галузі у відповідності до сучасних вимог та потреб. Сучасний інженер-будівельник – це не просто фахівець, який володіє знаннями з будівельних матеріалів та конструкцій. Це багатогранна особистість, яка повинна мати широкий спектр знань та вмінь, щоб успішно працювати в динамічному будівельному середовищі. Саме тому розвиток міждисциплінарних зв'язків є ключовим фактором у формуванні сучасного інженера-будівельника.

Сьогодні будівництво – це не тільки створення нових об'єктів нерухомості, це ще обстеження та відновлення будівель на повоєнних територіях, дослідження з розмінування будівельних майданчиків, робота по впровадженню світових норм та вимог до будівництва та будівельних матеріалів, створення сучасної інженерної логістики [1].

Сучасні будівлі – це складні інженерні системи, які включають в себе не тільки будівельну частину, але й інженерні комунікації, системи безпеки, енергоефективні рішення тощо. Для ефективного проектування та управління такими проектами необхідні знання з різних галузей. До того ж будівельна галузь постійно розвивається, з'являються нові матеріали, технології та методи будівництва. Для впровадження інновацій інженеру необхідно розуміти як технічні аспекти, так і економічні та екологічні наслідки. Специфіка будівельної галузі - це командна робота, де працюють архітектори, дизайнери, інженери інших спеціальностей, економісти, менеджери, маркетингологи та інші фахівці. Міждисциплінарні знання допомагають ефективно спілкуватися та співпрацювати з колегами. Будівельний ринок постійно змінюється, виникають нові завдання та виклики. Інженер з широким кругозором здатний швидше адаптуватися до нових умов та знаходити нестандартні рішення.

Після повномасштабного ведення військових дій на території України, фахівцями Київського національного університету будівництва і архітектури активно виконуються різнопрофільні роботи пов'язані з обстеженням повоєнних територій, адаптації будівельного законодавства до сучасних умов, створенням рекомендацій та норм ведення будівельних робіт, створення будівельних конструкцій для об'єктів спеціального призначення по всій території України, тощо [2-5]. Важливим при цьому виявляється досить широкий спектр знань, що виходять з підготовки різних спеціалістів:

- Знання основних будівельних дисциплін, інженеру необхідно мати знання з механіки, матеріалознавства, гідравліки, теплотехніки та інших галузей.
- Розуміння архітектурних принципів та естетики.
- Знання екологічних проблем та сучасних методів екологічного будівництва.
- Знання сучасних міжнародних економічних підходів.
- Вміння керувати проектами, організовувати роботу бригади та взаємодіяти з замовниками.

Сучасний розвиток міждисциплінарних зв'язків може бути реалізований через отримання додаткової освіти за суміжними спеціальностями, участь у курсах підвищення кваліфікації, роботу над проектами за спорідненими тематиками, спілкування з фахівцями різних галузей; ознайомлення з фаховою літературою, відвідування конференцій та семінарів, поширення серед колег інформації про фахові заходи та ініціативи.

То ж, розвиток міждисциплінарних зв'язків є невід'ємною частиною професійного зростання сучасного інженера-будівельника. Широкий кругозір, гнучкість та здатність до адаптації дозволяють інженеру ефективно працювати в динамічному будівельному середовищі та забезпечувати будівництво якісних та довговічних будівельних об'єктів.

Список використаних джерел

1. Тонкачєв Г. Молодід О., Тонкачєв В. Шандра О. (2024) Інноваційна технологія каркасного будівництва. Навчальний посібник – К.: КНУБА, 2024. С. 316. (укр.)

2. Молодід О. С., Ковальчук О. Ю., Рашківський В. П., Плохута Р. О., Мусіяка І. В. Особливості обстеження будівель та споруд, що зазнали пошкоджень внаслідок воєнних дій. Комплексне забезпечення якості технологічних процесів та систем (КЗЯТПС–2022): матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 трав. 2022 р. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2022. Т. 2. С. 94–96. URL: <https://conference-chernihiv-polytechnik.com/materiali-konferentsiyi/kzyatps-2022/>.

3. Rashkivskyi V., Demianenko R. Study of the adequacy of the BIM model in the survey of damaged building objects. *2023 IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies: Conference Proceedings* (May 4–6, 2023, Astana, Kazakhstan), 314–317. <https://doi.org/10.1109/SIST58284.2023.10223588>

4. Білоконь С. С., Дідківський О. Р., Рашківський В. П. Механізація підготовчих робіт на будівельних майданчиках на післявоєнних територіях. Проблеми та перспективи розвитку технічних та біоенергетичних систем природокористування: конструювання та дизайн: тези доп. XXIII Міжнар. онлайн-конф. наук.-пед. працівників, наук. співробітників та аспірантів (11–12 квіт. 2024 р.). К.: НУБіП України, 2024. С. 111–114. https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u232/zbirnik_1.pdf.

5. Molodid, O., Skochko, V., Bogdan, S., Wyszacki, K., Borowczyk, J. (2024) Certain aspects of research work in the restoration of the kyiv velodrome *International Journal of Conservation Science*, 2024, 15(3), pp. 1389–1406 DOI 10.36868/IJCS.2024.03.15

ПЕРЕВАГИ ЗАНЯТЬ ВОРКАУТОМ: ВПЛИВ НА ФІЗИЧНИЙ СТАН І ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ

Workout – це тренування з вагою свого тіла, з використанням доступного інвентарю на вулицях, спрямоване на зміцнення здоров'я та просування здорового способу життя серед населення.

Воркаут поєднує елементи силових вправ, гнучкості, витривалості та координації, що дозволяє комплексно впливати на всі системи організму. В наш час воркаут набирає популярності серед різних вікових груп — від підлітків до людей старшого віку, що зумовлено бажанням підтримувати здоровий спосіб життя. У сучасному суспільстві, де сидячий спосіб життя стає нормою, воркаут є доступним і ефективним способом підвищення фізичної активності.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає у тому щоб проаналізувати вплив регулярних занять воркаутом на фізичний стан і функціональні можливості організму. На такі як:

- ✓ Фізична підготовка;
- ✓ Серцево-судинна система;
- ✓ Дихальна система;
- ✓ Опорно-руховий апарат;
- ✓ Гнучкість і рухливість тіла;
- ✓ Психоемоційний стан;
- ✓ Профілактика захворювань.

Для того щоб показати, що воркаут є не лише ефективним засобом для підтримки фізичної форми, але й дуже сильним інструментом для зміцнення загального здоров'я та підвищення функціональних можливостей організму.

Заняття воркаутом несуть позитивний вплив на загальний фізичний стан організму. Основна перевага воркауту є використання вправ із власною вагою,

що забезпечує рівномірне навантаження на всі групи м'язів. Завдяки цьому розвивається м'язова сила, витривалість, гнучкість та координація без додаткового обладнання.

Систематичні заняття воркаутом сприяють підвищенню загального тону м'язів, покращують баланс і стійкість тіла. Вправи на підтягування, віджимання, присідання та планка є основними елементами, що розвивають верхні і нижні м'язові групи, а також він покращує роботу основних життєво важливих систем таких як:

- ✓ Серцево-судинна система
- ✓ Дихальна система
- ✓ Зміцнення суглобів, зв'язок і кісткової системи.

Регулярні фізичні навантаження впливають на зниженню рівня стресу та покращенню настрою завдяки вивільненню ендорфінів — так званих гормонів щастя. Крім того, воркаут підвищує самооцінку та покращує загальне самопочуття, що сприяє формуванню позитивного психо-емоційного фону. Цей спорт є універсальним і доступним засобом фізичної активності, що дозволяє розвивати фізичні й функціональні можливості організму, підтримувати загальне здоров'я та запобігати хронічним захворюванням.

Класифікація воркаута включає три основних напрямки (стилю):

1. Street Workout (з англ. «Вуличне тренування») – різновид, при якому в основному тренуються виконувати різноманітні елементи, поступово вивчаючи нові, ускладнюючи і доводячи до досконалості старі.

2. Ghetto Workout – напрямок воркаута, коли наголос робиться на тренування силових показників, тобто збільшення числа можливих повторів в окремих вправах (різні види підтягувань, віджимань) або часу виконання статичних вправ (затримка тіла в будь-якому положенні, яка вимагає зусиль). Але є також визначення Гетто воркаута, як заняття, яке розвиває ще й мислення, має на увазі можливість тренувань на різних конструкціях в будь-яких умовах і в будь-якому місці.

3. Handstand (з англ. «Ручна стійка») – додатковий різновид воркаута, при якому тренування присвячується стійкам і ходьбі на руках, віджиманням в стійках, силовим виходам в стійку (спічагам), підстрибуванням на руках тощо.

Висновки. Регулярні заняття мають позитивний вплив на фізичний стан і функціональні можливості організму. Вони покращують фізичну підготовку, підвищуючи силу, витривалість та координацію, що робить м'язи більш розвиненими та ефективними.

Серцево-судинна система зміцнюється завдяки підвищенню витривалості серця та судин, покращенню кровообігу та нормалізації артеріального тиску, що знижує ризик серцево-судинних захворювань.

Дихальна система також отримує користь за рахунок збільшення об'єму легень, покращується оксигенація крові, а дихальні м'язи стають сильнішими, що сприяє кращому насиченню організму киснем. Опорно-руховий апарат зміцнюється через розвиток кісток, суглобів та сухожиль, покращується постава та знижується ризик травм. Підвищується гнучкість і рухливість тіла, збільшується амплітуда рухів та зменшується скутість, що сприяє більшій мобільності та координації. Також заняття з воркауту позитивно впливають на психоемоційний стан, знижуючи рівень стресу, підвищуючи настрій та покращуючи сон завдяки вивільненню ендорфінів. Нарешті, регулярні тренування служать профілактикою захворювань, знижуючи ризик ожиріння, діабету, остеопорозу, серцево-судинних та респіраторних хвороб, підтримуючи загальний здоровий стан організму.

Список використаних джерел

1. Воркаут як засіб покращення фізичних якостей студентів Оробець І. Д. Київ, 2021 с.12.
2. Матеріали всеукраїнської наукової електронної конференції (м. Київ, 29 жовтня 2021 Україна) с.133.
3. Воркаут. Основи техніки і методика навчання: навч. посіб. / Фоменко О.В., Школа О.М., Фоменко В.Х. Комунальний заклад «Харківська гуманітарна педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2018 с. 14.
4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

Рубцова Світлана Вячеславівна,

докторка філософії, доцентка,
завідувачка кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Петрова Тетяна Ігорівна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Паніна Олена Віталіївна,

доцентка,
доцентка кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Беринда Олена Віталіївна,

здобувачка вищої освіти навчальної групи МБГм-24-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ОСНОВНІ ВИДИ РОБОТИ З АНГЛОМОВНОЮ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ СТУДЕНТІВ СТАРШИХ КУРСІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У процесі навчання англійської мови студентів старших курсів закладів вищої освіти технічного спрямування особливе значення має набуття і вдосконалення мовленнєвих компетентностей, які вони у подальшому використовуватимуть у своїй практичній професійній діяльності, та науково-дослідній роботі. До відповідних компетентностей належить уміння розпізнавати науковий стиль англійської мови, знання його характерних особливостей та способів перекладу, а також навички аналізу, перекладу та анотування оригінальних наукових статей та інших матеріалів за фаховою тематикою, засвоєння певного обсягу загальнонаукової, галузевої та спеціалізованої термінологічної лексики [4].

Ці знання і уміння базуються на інформації про досягнення світової науково-технологічної думки, яку студентам необхідно опанувати. Джерелами такої інформації є підручники, наукові журнали, довідники, збірники статей, каталоги, проспекти, нормативи, специфікації, проектна документація, рекламні матеріали, а також матеріали науково-практичних конференцій, наукометричні бази даних [1]. Робота з фаховими англійськими

виданнями охоплює різні види діяльності залежно від мети, яку ставить перед студентом викладач. Це може бути підбір матеріалу для наукової (дипломної) роботи студента, патентний пошук, ознайомлення з оригіналом фахової статті, аналіз основних напрямів розвитку певної галузі науки, вивчення інструкції до нового приладу іноземного виробництва тощо. Залежно від конкретних цілей і практичної цінності науково-технічної інформації здійснюється різна робота з опрацювання відповідних інформаційних джерел [2].

Основними видами роботи з іноземними друкованими або електронними виданнями є: науково-технічний переклад; анутовання / реферування; укладання оглядів за певною тематикою або бібліографічних описів.

Основний вид перекладу під час роботи над науково-технічними текстами - це адекватний переклад, хоча можливі й елементи дослівного перекладу. Адекватний переклад точно передає зміст оригіналу, зберігаючи його цілісність і стилістичні особливості. Дослівний переклад застосовують, коли у рідній мові є відповідний варіант синтаксичної конструкції, який дозволяє зберегти структуру та порядок слів іншомовного речення. Якість перекладу залежить як від знання мови, так і від фахових знань студентів [6].

Ще одним видом роботи з англійськими фаховими текстами є анутовання - спеціальний вид мовної діяльності, пов'язаний з читанням і письмом [3]. Аналізуючи та перекладаючи оригінальний науковий текст за фахом, створюють новий англійський текст, тобто анотацію, де стисло передають основний зміст і найважливіші положення вихідного документа. Анотація має інформаційний, довідковий характер, лаконічно розкриває тематику першоджерела в узагальненому вигляді та носить описовий характер. Текст анотації повинен бути науково грамотним, точним і не відображати суб'єктивних поглядів автора. Оволодіння навичками анутовання студентами закладів вищої освіти технічного спрямування передбачає уміння аналізувати і узагальнювати сучасний науковий матеріал [4].

Поряд з анутованням тексту мовою оригіналу існує так званий анотаційний переклад - вид технічного перекладу, пов'язаний із складанням анотації мовою перекладу, тобто рідною мовою [5]. Написання анотаційного перекладу передбачає аналіз оригінального документа, визначення основних положень і ключових питань із подальшим формулюванням речень мовою перекладу. Основна мета - надати коротку характеристику оригіналу рідною мовою, при цьому стиль анотаційного перекладу може бути вільним. Анутовання є найпоширенішою письмовою формою отримання інформації, що дозволяє швидко відібрати саме ту інформацію, яка необхідна фахівцю.

В умовах глобальних інтеграційних процесів, частиною яких є розвиток і поглиблення міжнародних наукових і ділових контактів, професійне спілкування іноземною мовою - як усне, так і письмове - допомагає особистості розвиватися, підвищувати свій загальний інтелектуальний рівень і є невід'ємною складовою діяльності, а також обов'язковою передумовою успішної професійної кар'єри майбутнього фахівця [1].

Подальші наукові розвідки вбачаємо в дослідженні питань етичності використання сервісів штучного інтелекту в вищезазначених видах робіт студентами з можливістю додавати штучний інтелект як співавтора роботи з метою дотримання академічної доброчесності.

Список використаних джерел

1. Коваленко А.Я. Науково-технічний переклад. – Тернопіль: Лібра Terra, 2010. – 232 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 576 с.
3. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. – Київ: ІНКІОС, 2002. – 320 с.
4. Паніна О.В. Основні види роботи з науково-технічною літературою. Анотаційний і реферативний переклад. – Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник – Київ: КНУБА, 2014. – № 53. – С. 383-386.
5. Полюжин М.М., Максимчук Н.М., Омельченко Л.Ф. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську. – Київ: НМК ВО, 1991. – 96 с.
6. Ятель Г.П., Князевський Б.М., Кузик Ф.К. Англійська мова, поглиблений курс для студентів технічних вузів. – Київ: Вища школа, 1995. – 254 с.

УДК 378.635

*Руденко Микола Васильович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти,
Київський національний університет
будівництва і архітектури, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕМПІРИЧНИХ МЕТОДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Питання діагностики вихідних результатів освітнього процесу є предметом широких дискусій на глобальному рівні науковців не лише з України, а й з інших країн. Значний вклад у дослідження теоретичних та методологічних питань педагогічного тестування зробили вітчизняні та

зарубіжні вчені Аванесов В. С. Булах І. Є., Волкова О. А., Кухар Л. О., Сергієнко В. П., Челишкова М. Б. Проблемою комп'ютеризації тестування займалися і займаються Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. [1], Опарін А.В., Брітавська О.П., Куценко Л.Ю. [2], Петренко В. Д. [3], Кухаренко В.М., Березенська С.М., Бугайчук К.Л., Олійник Н.Ю., Олійник Т.О., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г., Столяревська А.Л. [4] та ін.

Не зважаючи на те, що за останні часи педагогічна діагностика продовжувала стрімко розвиватися але із упровадженням дистанційної форми навчання через пандемію Covid-19 та воєнні дії виникло питання адекватного вибору та ефективного застосування наявних в арсеналі педагогічної діагностики методів вимірювання педагогічних процесів (явищ).

Нерідко науково-педагогічний працівник (далі НПП) ЗВО у своїй професійній діяльності обирає методики для вирішення діагностичних завдань, запозичує із практики суміжних наук (психології, соціології, психофізіології, психології праці тощо). При цьому він часто не враховує специфіку та особливості методологічних аспектів використання обраних ним методик, що позначається на їх валідності, надійності та простоті.

В умовах дистанційної форми навчання діагностування досягнень здобувачів вищої освіти значною мірою ускладнюється. На вибір ЗВО та НПП поширеними веб-ресурсами для дистанційного навчання можуть бути: платформа Google Meet – корпоративний засіб для відеоконференцій на базі надійної та захищеної глобальної інфраструктури Google; платформа Microsoft Teams – дозволяє учасникам організувати онлайн-зустрічі, проводити аудіо- та відеоконференції, публікувати новини та загальні документи, вести планування спільної діяльності, підключати додаткові онлайн-сервіси Microsoft, а також програма «Intboard Простір» – це інформаційний портал для користувачів, які використовують інтерактивну продукцію Intboard™, агрегатор мультимедійних матеріалів з усього світу, є постійно оновлюваним мережевим ресурсом [5].

На думку вченої Косяк В.І. комп'ютерне тестування в умовах дистанційного навчання безумовно полегшує процес контролю успішності здобувачів вищої освіти, але через неможливість об'єктивної та всебічної перевірки навчальних досягнень його варто застосовувати лише в комплексі з іншими видами контролю – наприклад, усним опитуванням та письмовими контрольними роботами [6].

Як показує практика останніх 3-х років, складності НПП в оцінюванні результатів навчання здобувачів освіти спричинені необхідністю

оптимізувати процедурні аспекти застосування традиційних методів збору та обробки аналітичної інформації в умовах дистанційної форми освітнього процесу.

Процедурний аспект педагогічної діагностики має чітку дворівневу структуру, кожна з яких включає свій набір методик. На першому рівні відбувається накопичення емпіричної інформації за допомогою відповідних методів, які надають інформацію про параметри і показники протікання освітнього процесу і стан його компонентів (реалізується функція розпізнання об'єкта за характерними ознаками), а на другому рівні здійснюється обробка інформації, уточнюються отримані дані з реальним станом протікання освітніх процесів і, за необхідності, розроблюється план коригувальних дій [7, с. 60].

Власне, як показує практика, ще на першому етапі діагностичної діяльності більшість НПП припускається помилок у підборі методик для вирішення діагностичних завдань, що відповідно призводить до отримання недостовірних результатів та неефективних управлінських рішень.

Отже, *метою* статті є класифікація процедур збору емпіричної інформації для вимірювання конкретного педагогічного показника (явища, ситуації) в умовах дистанційної форми навчання.

Найбільш поширеним в системі ЗВО методом збору аналітичної інформації є діагностична бесіда, яка проводиться з метою отримання інформації на підґрунті наявних у здобувачів вищої освіти знань, вмінь, навичок, які спровоковані запитаннями суб'єкта діагностування з метою перевірки знань навчального матеріалу, а також рівня вихованості і розвитку тих чи інших моральних, етичних і професійних якостей. В умовах дистанційної форми проведення занять діагностичну бесіду можна проводити за допомогою платформ Google Meet та Microsoft Teams.

Спостереження – один з основних діагностичних методів, який НПП постійно використовують в своїх педагогічній практиці. Воно являє собою метод тривалого і цілеспрямованого опису психічних особливостей, що виявляються в діяльності і поведженні здобувачів вищої освіти, на основі їх безпосереднього сприйняття з обов'язковою систематизацією одержуваних даних і формулюванням можливих висновків. В умовах дистанційного навчання є значно менш ефективним ніж в режимі of-line через обмеженість відеокамери гаджету візуально фіксувати невербальні реакції конкретного здобувача освіти та навчальної групи. Отримувати необхідну аналітичну інформацію методом спостереження можливо в ході проведення всіх видів

навчальних занять за умови включення камер на гаджетах усіх здобувачів освіти.

Наступним дидактичним методом збору й накопичення педагогічної інформації є *метод анкетування*.

Специфіка застосування анкетування у педагогічних діагностичних обстеженнях полягає в тому, що крім мети одержання “чистої інформації” про знання, вміння, навички, думки, настрої, погляди опитуваних, тут можлива постановка завдань, формування думок, поглядів за допомогою опитувальної методики. Як показують дослідження, формувальна функція анкети підвищує вірогідність даних, відображає погляди, що формуються, тобто змінений самою анкетною стан індивідуальної свідомості [8]. У комп'ютерній формі анкети можна скласти завдяки Google Форми - програмному забезпеченню для адміністрування опитування, що входить до складу безкоштовного веб-пакету Google Docs Editors.

Наступним ефективним методом збору і накопичення інформації є тестування як стандартизований метод, який використовується для виміру різних характеристик конкретних осіб. Він є надійним і економічним способом одержати необхідну інформацію про об'єктивні дані чи суб'єктивні позиції людини чи процесу. Метод тестування широко використовується в педагогічній діагностиці і є системним компонентом модульно-рейтингової технології навчання у ЗВО.

Тести створюються професійними психологами і педагогами – тестологами. Тому завдання педагога зводиться до того, щоб знайти потрібні тести і використовувати їх, якщо вони здаються йому корисними для вирішення поставлених діагностичних завдань.

Небажано, щоб тести містили розпливчасті і невизначені поняття, такі як “посередній”, “у середньому”, “вище”, “часто”. Кожний здобувач вищої освіти може по-різному тлумачити смисл цих слів. Тому повинно бути присутнім пояснення, що вважати середнім показником.

За процедурою виконання у педагогічній діагностиці розрізняють такі типи тестів:

- співвіднести питання і відповіді в колонках;
- розташувати по порядку (list in order);
- визначити Вірно/Невірно (True/False);
- вибір правильної відповіді із списку (Multiple choice);
- вписати необхідне слово;

графічні питання (визначити об'єкт або його частину, співвіднести опис із зображенням і т. д.) (Identifying Objects on figure).

Більшість завдань можуть бути модифікацією або комбінацією перерахованих вище типів.

За дидактичною метою найчастіше в педагогічній практиці використовують три види тестів:

тести досягнень, які призначені для з'ясування рівня засвоєння знань, умінь у процесі навчання, після завершення вивчення теми, розділу або усього освітнього компоненту;

тести інтелекту призначені з'ясувати стан мислення, пам'яті, уваги та інші характеристики психічного розвитку здобувача освіти;

тести професійної компетенції, які орієнтовані на вимір і оцінку обсягу, повноти, системності, міцності та осмислення професійних знань, а також дієвості і самостійності вмінь здобувача вищої освіти ЗВО.

Якісний тест повинен задовольняти вимоги валідності, надійності, простоти (доступності).

Найважливішою з цих вимог є валідність. Валідність тесту означає, що за його допомогою вимірюються саме ті знання, уміння та навички, для оцінки яких він призначений.

Валідність тесту оцінюється за трьома характеристиками:

функціональність, яка означає, що дії здобувачів вищої освіти при виконанні тестових завдань повинні збігатися з більшістю показників, які від них вимагаються;

змістовність – при виконанні тесту здобувач вищої освіти повинен використовувати знання саме того навчального матеріалу, засвоєння якого перевіряється;

прогностичність – інформація, що отримана при аналізі результатів виконання тесту, повинна містити достовірні дані для визначення змісту та прогнозування результатів наступної роботи.

Надійність тесту полягає в тому, що наступне виконання тесту одним і тим самим здобувачем освіти повинно давати практично однакові результати.

Простота тесту означає те, що тестові завдання повинні мати чіткі, зрозумілі для кожного формулювання та відповідати можливостям здобувачів вищої освіти.

Для достовірної діагностики успішності опанування змісту навчальної теми доцільно доповнювати тестові завдання практичними роботами з метою врахування динаміки відповідей студентів у плануванні подальших занять.

Онлайн-тести можна створювати також в Google-формах, а також на спеціалізованих платформах, наприклад [https://www. classtime.com/uk/](https://www.classtime.com/uk/), <http://org2.knuba.edu.ua>.

Існують інша категорія – тести, які спрямовані на формувальне оцінювання та відпрацювання практичних навичок. Завдання, які пропонуються студентам, можуть мати вигляд тестових (множинний вибір, установлення відповідності, впорядкування, позначення ділянки на зображенні тощо) або ігрових (розв'язати кросворд, скласти пазл тощо). Такі допомагають студенту з'ясувати власні прогалини та зосередитись на корекції. Подібні вправи можна пропонувати для закріплення певних навичок, а також для студентів, які потребують додаткової практики. Однією з найдоступніших платформ для створення практичних вправ є <https://learningapps.org/>, а для надання формувального зворотного зв'язку – <https://goformative.com/>, розробки інтерактивних вправ на основі флеш-карток – <https://www.studystack.com/> та <https://quizlet.com/>. Можна практикувати використання робочих зошитів в онлайн-режимі через сервіси <https://www.liveworksheets.com/>, <https://wizer.me/> тощо.

Тести миттєвого опитування можуть використовуватися під час онлайн-занять задля з'ясування рівня оволодіння студентами навчальним матеріалом, так і для оцінювання ставлення студентів до вирішення певної проблеми. Викладач повинен попередньо підготувати перелік запитань та надати студентам під час заняття. Студент має обрати або записати відповідь, а викладач, після узагальнення результатів, продемонструвати їх і використати для подальшого розвитку заняття. Відповіді студентів можуть відобразитись різними способами: рейтингом, діаграмами, графіками, списком, кластерами тощо. Сервісами миттєвих опитувань можуть бути [https:// kahoot.com/](https://kahoot.com/), <https://www.mentimeter.com/>, <https://www.poll Everywhere.com/>.

Одним із ефективних засобів оперативного діагностичного спілкування в режимі on-line є чат. Є декілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіо-відеочат.

Блог – форма спілкування, яка нагадує форум, де право на публікацію належить одній особі чи групі людей. Наприклад, автор (здобувач вищої освіти чи група) виконав певне завдання (індивідуальну роботу, курсову роботу, тест), яке розміщується на сайті мережевого щоденника (блогу), потім автор блогу дає можливість іншим здобувачам освіти прочитати та прокоментувати даний матеріал. У здобувачів освіти є можливість дискусійного обговорення й оцінки якості публікації і коментарів, що сприяє

розвитку їх професійних компетентностей, а у НПП є можливість отримати необхідну аналітичну інформацію для формування педагогічного діагнозу.

Отже, організація ефективного освітнього процесу у ЗВО можлива лише за умов розуміння НПП системи педагогічного діагностування, а також наявності в нього навичок діагностичного мислення, що, крім стійких знань теорії і методології педагогічної діагностики ґрунтується на умінні правильно обрати і застосувати валідний і ефективний в конкретних умовах той чи інший метод збору і накопичення аналітичної інформації в умовах дистанційної форми освітнього процесу в ЗВО.

Список використаних джерел

1. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
2. Опарін А. В. Проблеми комп'ютерного тестування знань у сучасній освіті. / А. В. Опарін, О. П. Бригавська, Л. Ю. Куценко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. 2017. № 1. С. 68-74. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/158553842.pdf>
3. Петренко В. Д. Компьютерное тестирование как элемент технологии дистанционного обучения студентов в техническом вузе / В. Д. Петренко // Системи обробки інформації. 2015. Вип. 9. С. 185-189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2015_9_40.
4. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська; за ред. В.М. Кухаренка. Харків: «Міськдрук», НТУ «ХП», 2016. 284 с. URL: [Kukharensko_Teoriia_ta_praktyka_2016.pdf](http://kukharensko_Teoriia_ta_praktyka_2016.pdf).
5. Красильник Ю. С. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання: навчальний посібник для викладачів та здобувачів вищої освіти / Ю.С.Красильник, Корчова Г. Л, Руденко М. В. ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КНУБА, 2021 .156 с.
6. Косяк, Валентина. Особливості контролю успішності студентів в умовах дистанційного навчання. Молодий вчений, 2021, 4 (92): 198-201. URL: <https://molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/525/510>
7. Руденко М.В. Педагогічна діагностика: Навчально-методичний посібник. К.: НАОУ, 2006. 144 с.
8. Руденко В. А. Технология конструирования педагогической анкеты // Школьные технологии. № 2. 2002. С. 102–107

УДК 37.015.322.1

Рябчун Олена Василівна,

*здобувач вищої освіти навчальної групи ПНК-24м
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Калениченко Руслан Арсенович,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ

Поєднання теми «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті вибору України» та дисципліни «Психологія вищої школи» дозволяє міркувати, як сучасні європейські стандарти освіти та інтеграція України до європейського освітнього простору впливають на психологічні аспекти навчання у вищих навчальних закладах.

Ключовими аспектами дослідження є:

1) *адаптація педагогів та здобувачів вищої освіти до нових стандартів освіти* [1, 2]. Зокрема в умовах євроінтеграції освітні стандарти України наближаються до європейських, що вимагають адаптації як від викладачів, так і від студентів. Для викладачів це означає впровадження нових педагогічних методик і підходів, а також розвиток гнучкості та здатності працювати в новому культурному та освітньому контексті. З психологічної точки зору, така адаптація супроводжується задоволеністю подоланням професійного стресу, що виникає через швидкі зміни та підвищені вимоги до освітнього процесу. Інтеграція в європейський освітній простір вимагає від викладачів і студентів України освоєння нових освітніх підходів, включаючи акцент на компетентнісному навчанні, критичному мисленні та самостійності.

2) *формування компетенцій та особистісного розвитку студентів* [3]. З огляду на європейський вибір України, акцент на компетентнісному підході в навчанні сприяє не лише академічним досягненням, а й розвитку критичного мислення, здатності до самостійного навчання, комунікаційних навичок, а також адаптації до мультикультурного середовища. Психологія вищої школи тут розуміє психологічні механізми особистісного розвитку студентів, зокрема ті аспекти, які сприяють їх інтеграції в глобальний освітній простір.

3) *виклики цифровізації та інновацій в освіті* [4, 5]. Європейський вибір профілактики цифровізації освітнього процесу в Україні, що передбачає впровадження сучасних інформаційних технологій та онлайн-навчання. Психологія вищої школи вивчає, як цифрове середовище впливає на психічне здоров'я студентів і викладачів, їхню здатність до навчання та взаємодії. Цифровізація несе нові психологічні виклики, наприклад, відчуття ізоляції у студентів, виснаження через тривале перебування в онлайн-середовищі, потребу в цифровій грамотності, а також розвиток адаптивних методів викладання, які зберігають взаємодію і зв'язок між учасниками освіти.

4) *психологічна підтримка та розвиток емоційного інтелекту* [6]. В умовах інтеграції в європейський освітній простір та зміни у навчальному процесі досягаються через значення психологічної підтримки для студентів та викладачів. Важливим є розвиток емоційного інтелекту, який забезпечує викладачам ефективнішу підтримку студентів, що стикаються з труднощами під час адаптації до нових умов навчання. Також зростає попит на компетенції викладача, що може йому створити комфортне освітнє середовище, де враховуються індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти та їх психологічний стан.

Поєднання психологічного підходу та сучасних освітніх тенденцій в умовах європейського вибору України дозволяє ефективно вирішувати питання адаптації та підтримувати освітній процес учасників, а також підвищити якість навчання відповідно до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Адаптація здобувачів освіти до освітнього процесу в умовах довготривалого стресу. URL: <https://vseosvita.ua/seminar/22>

2. Особливості управління вищою освітою в контексті адаптації діяльності регіональних ВНЗ до Болонського процесу / Ю. М. Атаманчук, Т. М. Десятов, С. О. Семеріков // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки. – 2010. – Вип. 183, ч. 4. – С. 20-26.

3. Горбова І., Горбовий О., Дубік В. Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід у вихованні особистості. Інновації в сучасній освіті: методологія, технологія, дидактичні та виховні аспекти. 2023. С. 218–226. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-25>

4. Бобро, Н. (2024). Цифровізація освіти: виклики та можливості у XXI столітті. *Молодий вчений*, 5 (129), 46-50. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-5-129-8>

5. Цифровізація освіти: виклики та можливості у XXI столітті. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6199>

6. Березка С. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх фахівців спеціальної освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. 2021. С. 13–20. URL: [https://doi.org/10.31392/npu-nc.series12.2021.14\(59\).02](https://doi.org/10.31392/npu-nc.series12.2021.14(59).02)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Надання соціальних послуг є важливою функцією для будь-якої країни. Однак у воєнний час кількість людей, які потребують допомоги, значно зростає. Повномасштабне вторгнення росії в Україну та війна, що триває призвели до непоправних втрат, як людських, так і матеріальних. З продовженням війни кількість людей, які потребують допомоги, буде продовжувати зростати. Відповідно і попит на соціальні послуги зростає у два-чотири рази.

Проблему підготовки вітчизняних фахівців соціальної сфери, що є об'єктом нашого дослідження, вперше підняли 1995 року, з виходом першої докторської дисертації з соціальної педагогіки. Довгий час професійною підготовкою фахівців соціальної сфери займалася Державна соціальна служба для дітей, сімей та молоді. В останні роки відзначається значний розвиток досліджень у галузі соціальної роботи. Зокрема, над систематизацією досвіду та виокремленням перспектив соціальної роботи працювали Т. Акімова, О. Білас, В. Бутенко, Р. Зозуляк-Случик, Г. Коваль, А. Конончук, Н. Максимовська, Н. Малиновська, Б. Манюк, О. Міщенко, О. Оніпченко, Ю. Палагнюк, Л. Сай, С. Сургова, О. Файчук, Ю. Чернецька, Р. Чубук.

У часи соціальних змін і потрясінь робота фахівців із соціальної роботи знає значної модернізації. Характер соціальних відносин кардинально змінився і необхідно долати старі стереотипи. Агресивна політика росії та повномасштабне вторгнення в Україну призвели до гуманітарної кризи, погіршення стану здоров'я населення та психологічних травм. Як наслідок, зросла потреба в психосоціальній підтримці та необхідність координації між існуючими організаціями, що надають соціальні послуги та тими, що підтримують Україну.

Як стверджує Юліана Яремчук, керівниця Житомирської мобільної команди, «найбільшим викликом наразі є відсутність психологів у громадах. Деякі намагаються вирішити цю проблему, залучаючи, наприклад, шкільних психологів, але який досвід у них у роботі з травмами та втратами? Одним з

допоміжних шляхів є навчання молодих психологів, що також є важливим ресурсом» [3]. Найважливіше полягає в тому, що відсутність фахівців соціальної сфери в багатьох громадах, яка виникла через процеси міграції децентралізації, створює серйозні виклики всьому суспільству. Децентралізація надала громадам владу визначати кількість та наявність фахівців соціальної сфери, і якщо не вдалося зберегти досвідчених працівників, організація їхньої роботи та залучення нових спеціалістів стає надскладним завданням. Один із способів вирішення цієї проблеми полягає у популяризації закупівлі соціальних послуг в громадських організаціях. Згідно із Законом України «Про соціальні послуги», громада на місцевому рівні має можливість самостійно обирати постачальника соціальних послуг, чи то державну установу, неурядову організацію, через соціальне замовлення тощо. Таким чином, закупівля послуг у відомого контрагента із значним досвідом у сфері соціальних служб має численні переваги [1].

Крім того, наголошується на необхідності введення безпекової складової у процес підготовки фахівців соціальної сфери. Організація практичних тренувань, спрямованих на засвоєння навичок безпеки під час надання соціальних послуг в умовах війни, включаючи евакуаційні плани та роботу в небезпечних регіонах. Окремий акцент робиться на підсиленні практичного блоку через організацію стажування в спеціалізованих установах, посилення співпраці з волонтерськими організаціями, де здобувачі матимуть можливість застосовувати отримані навички в реальних умовах. Ураховуючи сучасні виклики, підготовка фахівців соціальної сфери переважно здійснюється у дистанційній формі навчання. Це значно розширює можливості залучення професіоналів-практиків, тренерів-коучів та експертів з усього світу для обміну досвідом і впровадження передових методик у навчальний процес [2].

Таким чином, можна зазначити, що всі запропоновані оновлення потрібно врахувати в чинних стандартах підготовки фахівців соціальної сфери, а також під час підвищення їхньої кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Батарейна І. Забезпечення якості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах воєнного стану. *Human Studies Series of Pedagogy*. 2023. С. 23–27.

2. Соціальна робота в умовах сучасних викликів: досвід і перспективи розвитку : колективна монографія / кол. авт. ; за заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. Миколаїв : Вид-во: Ємельянова Т. В., 2022. 511 с.

3. Скіпальська Г. Які проблеми соціальної сфери підсвітила війна? *Реанімаційний пакет реформ*: веб-сайт. URL: <https://rpr.org.ua/news/yaki-problemy-sotsialnoi-sferypidvityla-viyna/> (дата звернення: 30.10.2024).

УДК 37 (477)

Савіна Інна Олександрівна,

майор, кандидат педагогічних наук,

викладач кафедри воєнної історії України

Навчально-наукового інституту воєнної історії,

Національний університет оборони України;

Шостаківська Надія Михайлівна,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри

інформаційної діяльності та соціальних наук,

Тернопільський національний технічний

університет імені Івана Пулюя

ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНСЬКУ ОСВІТНЮ СИСТЕМУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Процес інтеграції України до європейської спільноти охоплює всі сфери суспільного життя, і освіта є однією з основних складових цього процесу. Впровадження європейських стандартів в освітню систему України – це важливий крок, що має на меті підвищення якості та конкурентоспроможності української освіти, забезпечення її відповідності вимогам сучасного європейського ринку праці та глобальних освітніх тенденцій. Проте цей процес супроводжується не лише численними можливостями, але й значними викликами, які потребують уваги та ретельного підходу.

Європейські стандарти в освіті зосереджуються на забезпеченні високої якості знань, компетентності, інноваційності, академічної мобільності, рівності можливостей. Українська система освіти вже певною мірою адаптує європейські практики, наприклад, шляхом реформ у межах Болонського процесу, що ставить за мету створення загальноєвропейського простору вищої освіти. Це передбачає взаємовизнання кваліфікацій, застосування кредитно-модульної системи оцінювання та заохочення академічної мобільності.

Європейські стандарти також сприяють тому, щоб українські студенти могли продовжувати навчання та будувати кар'єру в Європі, користуючись аналогічними правами та можливостями. Освітні заклади в Україні, інтегруючи європейські вимоги, підвищують свою привабливість для іноземних студентів і потенційних партнерів із ЄС, що стимулює зростання рівня конкурентоспроможності та якості української освіти [3].

В Угоді про асоціацію з ЄС зазначено: «Україна, як і всі країни, що претендують на членство в ЄС, прагне прийняти європейські цінності й

повинна впроваджувати верховенство права та забезпечити максимальну відповідність свого внутрішнього законодавства праву ЄС». Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році також мало значний вплив на інтеграцію національної системи освіти в європейській освітній простір [5]. Угода передбачала співробітництво між Україною та ЄС у сфері освіти, науки та культури. Основні аспекти цієї співпраці полягали в підтримці вдосконалення системи освіти України відповідно до європейських стандартів, наданні можливості українським здобувачам і дослідникам здійснювати наукові обміни в ЄС, а також сприянні зміцненню зв'язків між українськими та європейськими закладами вищої освіти та науководослідними установами.

Європейські стандарти й рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти поділяються на три компоненти: внутрішнє забезпечення якості, агентства забезпечення якості й зовнішнє забезпечення якості. Однак, не слід забувати, що ці три частини взаємопов'язані й разом складають основу європейської системи забезпечення якості. Компонент «зовнішнє забезпечення якості», підтримує критерії «внутрішнього забезпечення якості», і, таким чином, забезпечує пряме узгодження між внутрішньою роботою, яку виконує установа, і зовнішнім забезпеченням якості. Отже, важливо розуміти, що ці три частини є взаємодоповнювальними в межах закладу/закладів вищої освіти. Інші зацікавлені сторони також роблять свій внесок у цю систему. Отже, ці три частини необхідно розглядати як єдине ціле.

Інтеграція європейських стандартів відкриває широкі перспективи для української освітньої системи. По-перше, це сприяє підвищенню якості освіти, що позитивно впливає на професійне становлення української молоді. Освітні заклади, що відповідають європейським стандартам, стають привабливішими для абітурієнтів і викладачів, зокрема для талановитих науковців, які бачать у цьому можливість для розвитку та професійного росту.

По-друге, впровадження європейських стандартів підвищує рівень міжнародної співпраці. Завдяки програмам обміну та академічної мобільності студенти та викладачі отримують доступ до сучасних знань, можливість стажування у провідних європейських університетах і наукових центрах, що позитивно впливає на якість наукових досліджень в Україні.

По-третє, європейська інтеграція сприяє розвитку демократичних цінностей та інклюзивного середовища в навчальних закладах, що створює умови для різнобічного розвитку особистості студента та підготовки до життя у глобалізованому світі. Європейська модель освіти наголошує на важливості

прав людини, толерантності, рівності можливостей, що стає актуальним у вихованні нових поколінь українців.

Україна, перебуваючи на шляху до європейської інтеграції, має можливість створити сучасну, конкурентоспроможну систему освіти, яка відповідатиме європейським стандартам і забезпечуватиме якісну підготовку майбутніх поколінь. Таким чином, освітня система України наближається до європейських стандартів, одночасно залишаючись унікальною та відповідною національним цінностям і потребам.

Список використаних джерел

1. Sapir A. Ukraine and the EU: Enlargement at a New Crossroads. *Intereconomics*. 2022. № 57 (4). P. 213–217.

2. Дашковська О., Погребняк В. Підсумки та перспективи модернізації системи вищої освіти в Україні. *Освітня аналітика України*. 2022. № 2 (18). С. 35–44.

3. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ : МОН, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>.

4. Підвищуємо якість освітньої діяльності URL: <https://www.khadi.kharkov.ua/education/viddil-akreditaciji-standartizaciji-ta-jakostinavchannja/tk-80/pidvishchujemo-jakist-osvitnojidijalnosti/reformuvannja-standativ-vishchoji-osviti/>

5. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>.

6. Реформи МОН, спрямовані на євроінтеграцію України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/reformi-monnapravleni-na-yevrointegraciyu-ukrayini-sergijshkarlet>.

УДК 378.631.3:37.025.7

Самусь Тетяна Володимирівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійної освіти та
технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка;*

Опанасенко Віталій Петрович,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти та
технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка*

ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Метою системи професійної освіти є забезпечення потреб суспільства та ринку праці конкурентноспроможними фахівцями здатними експлуатувати високотехнологічне, інноваційне обладнання та машини. Саме педагог професійного навчання є ключовою фігурою забезпечення фахової підготовки та особистісного розвитку таких фахівців. Досягнення цієї мети в умовах сьогодення було і залишається складним завданням [6].

Дослідженнями пов'язаними з технологією впровадження проблемно-розвивального навчання в освітній процес займалась значна кількість видатних науковців. Так, дослідженнями психологічних аспектів проблемного навчання займались В. Давидов, А. Леонт'єв, Н. Менчинська, Н. Тализіна та ін. Аспекти розвивального навчання досліджували А. Алексюк, В. Андрущенко, В. Безпалко, С. Гончаренко, В. Давидов, І. Підласий, Г. Селевко, С. Терно, В. Ягупов.

На вивчення проблеми впровадження різних інноваційних освітніх технологій, у тому числі і проблемного навчання, в освітній процес підготовки майбутніх фахівців присвячено значну кількість робіт. Ми виокремлюємо дослідження спрямовані на впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти такі як: В. Бикова, Н. Бурлаченко, Р. Гуревича, І. Зязюна, Г. Ігнатенко, В. Ковальчука, О. Коваленко, А. Нікуліної, Н. Ничкало, В. Радкевич, В. Скакуна, Т. Самусь, О. Щербак.

У своїх дослідженнях науковці характеризують переваги проблемно-розвивальної технології, а саме: ефективне формування творчого професійного світогляду майбутніх фахівців, уміння самостійно осмислювати виробничі та технологічні процеси. Використання проблемно-розвивального навчання дозволяє реалізувати такі важливі функції як: глибоке засвоєння знань, оволодіння методами наукового пізнання, набуття досвіду та особистісних якостей притаманних досліднику, оволодіння операціями творчої діяльності [1, 2].

Фундаментом проблемно-розвивальної технології навчання є створення проблемних ситуацій. Ураховуючи це науковці визначають характерні ознаки занять із застосуванням означеної технології навчання: створення проблемних ситуацій, здійснення їх аналізу, виявлення наявних суперечностей, формування проблемних запитань, здійснення пошуку методів розв'язання означеної проблеми (побудова гіпотез, їх доведення). Відповідно наведених ознак сформульовані й дидактичні цілі таких занять проблемного характеру:

- спрямування уваги здобувачів освіти на тему заняття, активізація їх пізнавального інтересу;
- активізація розумової активності здобувачів освіти за допомогою формулювання посильних проблемних завдань;
- створення проблемної ситуації, яка спонукатиме здобувачів освіти до пошукової діяльності й задоволення їх пізнавальних потреб;
- оволодіння здобувачами освіти новими теоретичними знаннями;
- розвиток мислення та формування професійної мотивації здобувачів освіти.

Наведемо приклад застосування технології проблемно-розвивального навчання під час вивчення майбутніми педагогами професійного навчання аграрного профілю дисципліни «Сільськогосподарські та меліоративні машини». Дана технологія має низку значних переваг у порівнянні з класичною пояснювально-ілюстративною методикою:

- стимулюється пізнавальний інтерес та активність майбутніх педагогів професійного навчання до процесу здобуття освіти;
- здобувачі освіти залучаються до самостійної пошуково-дослідницької діяльності (розвивають навички проведення аналізу, формулювання та уточнення проблеми, побудови й перевірки гіпотез, визначення шляхів і методів вирішення поставленої проблеми);
- під час постановки та виконання завдань здобувачі освіти відкривають і засвоюють нові для них поняття, закономірності й засоби діяльності;

– здійснюється розвиток продуктивного й технічного мислення, творчих здібностей, спостережливості майбутніх викладачів закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти;

– у майбутніх педагогів професійного навчання розвиваються навички самостійної пошукової діяльності, що надає їм можливість збуті професійні знання використовувати для розв’язання нових проблем та завдань професійного спрямування.

Зазначимо також, що використання проблемно-розвивальної технології навчання доцільне не обособлено, а у поєднанні з класичною пояснювально-ілюстративною. Оскільки, для її ефективного застосування здобувачі освіти повинні мати міцний фундамент із загальнотехнічних і професійних знань, які стануть основою для подальшої навчально-пошукової діяльності. Тому, під час вивчення будь-якої сільськогосподарської машини на заняттях з дисципліни «Сільськогосподарські та меліоративні машини» ми пропонуємо формувати спеціальні (фахові) компетентності у майбутнього педагога професійного навчання. Для формування системи професійних знань, умінь та навичок поетапно застосовуємо проблемно-розвивальну технологію навчання, яка має наступну структуру [3, 4, 5]:

– призначення сільськогосподарської машини (пояснювально-ілюстративна);

– агротехнічні вимоги до сільськогосподарської машини (пояснювально-ілюстративна);

– класифікація (пояснювально-ілюстративна);

– технічна характеристика сільськогосподарської машини (проблемно-розвивальна);

– загальна будова сільськогосподарської машини (пояснювально-ілюстративна);

– будова окремих агрегатів (вузлів, механізмів, систем) (пояснювально-ілюстративна);

– робочий процес машини, конкретного агрегату (проблемно-розвивальна);

– технологічне налагоджування та регулювання сільськогосподарської машини (проблемно-розвивальна);

– напрямки удосконалення конструкції машини (проблемно-розвивальна).

Зауважимо, що основні тенденції сучасного соціально-економічного розвитку вказують на те, що виконання трудових функцій сьогодні набуває

творчого характеру. А тенденції розвитку освітнього процесу – на необхідність формування у майбутніх педагогів професійного навчання фахових компетентностей, що забезпечують можливість виявляти й вирішувати проблеми в професійній діяльності. Аналіз науково-методичних і педагогічних джерел інформації щодо проблемно-розвивальної технології засвідчив про те, що за належного узгодження форм організації, структури й етапів занять можна забезпечити її інтеграцію в освітній процес. Це забезпечить ефективність формування фахових компетентностей у здобувачів освіти, і як наслідок, підвищить якість їхньої фахової підготовки. Основною вимогою до структури таких аудиторних занять, організованих на основі проблемно-розвивальної технології, є відповідність логіці етапів пошукової діяльності.

Наразі для сучасної професійної освіти проблемно-розвивальну технологію навчання доцільно розглядати як допоміжний тип навчання, що дає змогу інтегрувати її в інші моделі й технології навчання.

Список використаних джерел

1. Авраменко Є. В., Опанасенко В. П., Самусь Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх агроінженерів щодо використання AgTech-інновацій у сільському господарстві. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)*. Київ, № 10(24) 2023. С. 188-198.
2. Ihnatenko H., Samus T., Ihnatenko O., Opanasenko V., Vovk, B. (2022). Forming intending teachers' health preserving competence in the educational environment of higher educational institution. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2 (47), 27–34.
3. Опанасенко В. П., Самусь Т. В. Реалізація проектної технології під час вивчення педагогами професійного навчання технічних дисциплін циклу професійної підготовки. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. 9(11). Київ, 2022. С. 167 – 178.
4. Опанасенко В. П. Проблемний підхід під час викладання дисципліни «Сільськогосподарські та меліоративні машини». *Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22 – 23 травня 2018 року)*. Глухів, 2018. С. 89-91.
5. Опанасенко В. П. Особливості використання проблемно-розвивального навчання під час вивчення майбутніми агроінженерами дисципліни «Сільськогосподарські та меліоративні машини». *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. Київ, № 15(33) 2023. С. 413 – 423.
6. Самусь Т. В. Фахова підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та напрями її модернізації. *«Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка»)»: журнал*. 2024. № 9 (37) 2024. С. 440 – 452.

ЛІДЕРСТВО ТА СУСПІЛЬСТВО – ОСНОВНІ ТЕОРІЇ

Під час запеклої боротьби проти російської збройної агресії українська армія відродилася. Весь світ захоплюється самовідданістю, стійкістю, наполегливістю та винахідливістю українських військових. Успішна оборона від російського наступу стала можливою завдяки ефективному лідерству та мотивуванню особового складу на захист держави, її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

Військове лідерство означає розвиток і рух уперед. Як ключовий елемент бойової могутності, воно сприяє досягненню військових цілей під час операцій. Лідерство у війську впливає на цінності, традиції, мотивацію, професіоналізм і дисципліну, що є важливим у всіх арміях світу, зокрема в Збройних Силах України.

В умовах трансформацій, які наразі відбуваються в Збройних Силах України, пріоритетним завданням є розвиток професійної активності військовослужбовців. Одним із її різновидів є лідерство – здатність особистості впливати на оточуючих, бути ініціатором та учасником суспільних змін.

Відомо що лідерство є універсальний за своєю природою феномен суспільного життя та властиве будь-якій сфері людської діяльності.

Спочатку, в примітивних суспільствах, де ще не були виразно виражені і усвідомлені приватні інтереси автономної особи, а існували потреби нерозчленованого цілого (роду, племені), функції лідера були розвинуті слабо. Вони зводилися в основному до забезпечення фізичного виживання общинників.

Перші теоретичні спроби осягнути феномен лідерства сягають часів античності та розквіту східної філософської думки, тобто IV – V століть до н.е.

Значний внесок в розуміння лідерства вніс Н. Макіавеллі. Одним з перших він дав розгорнений опис лідера-государя, розробив технологію лідерської активності. У своїй найвідомішій праці «Державець» Н. Макіавеллі уславив сильну особу володаря, який непохитно утврджує високу державну мету та інтереси.

На подальший розвиток уявлень про лідерство помітний вплив справила концепція Ф. Ніцше, автор якої прагнув обґрунтувати, що тільки видатна особа, надлюдина здатна творити історію.

Загальновизнаною і актуальною для сьогодення залишається типологія лідерства М. Вебера, в якій було виокремлено три типи лідерства.

Починаючи з XIX століття активно вивчались механізми виникнення та утвердження лідера у соціумі.

Лідерство, відповідно до різних теорій, розглядається як:

- 1) центр групових процесів (С. Кулі, Е. Мамфорд, Л. Бернард, Дж. Браун);
- 2) вияв особистісних рис (Л. Боуден, У. Бінгем, О. Тід);
- 3) мистецтво досягнення єдності (Е. Мансон, Т. Філліпс, Б. Мур та ін.);
- 4) дія та поведінка (Л. Картер, Дж. Хемфілл, Ф. Фідлер);
- 5) інструмент досягнення мети або результату (У. Коулі, Р. Беллоуз, К. Девіс та ін.);
- 6) взаємодія (Е. Богардус, П. Пігорс, Р. Мертон, Р. Кеттел);
- 7) уміння переконувати (С. Шенк, Н. Коуплент);
- 8) здійснення впливу (Р. Стогділл, А. Танненбаум, Р. Кан, Ф. Массарик);
- 9) відносини влади (Ж. Блондель, Х. Герт, С. Міллз та ін.);
- 10) диференціація ролей (Т. Гордон, П. Конверс, Р. Тернер та ін.).

Основні дослідження у руслі лідерології були здійснені починаючи з 1920-х років. Науковці розробили понад 65 кваліфікаційних систем, кожна з яких має свої підходи до визначення лідерства.

На Заході на початку минулого століття зароджується «теорія рис». Вона у свою чергу стала продовженням пошуків сутності лідерства у руслі теорії великих людей.

У 1940 р. американський психолог К. Берд сформував список 79 якостей лідера (ініціативність, комунікативність, почуття гумору, ентузіазм, впевненість у собі, дружелюбність тощо). Дж. Каузес і Б. Познер доводять, що найчастіше у лідерів зустрічаються 4 якості: чесність, вміння прогнозувати, здатність надихати людей і компетентність.

У 1948 році дослідження Р. Стогділа, піддали сумніву теорію рис. Дослідник порівняв більш ніж 120 якостей лідера і зробив висновок, що немає наукових підстав вважати, що за лідером раз і назавжди закріплені певні особистісні якості.

Паралельно отримали розвиток ситуаційні погляди на лідерство, які об'єднують цілий ряд теорій і включають в себе вивчення взаємозв'язку ефективності лідерства і умов його прояву (середовище, соціально-психологічні обставини, специфіка професійної діяльності тощо).

Ситуаційна теорія (Б. Берд, Г. Персон, Р. Стогділ, Т. Хілтон. Дж. Шнейдер) спирається на те, що поява певного типу лідера залежить від ситуації, в яку потрапляє група чи індивід (лідер). Тобто у різних життєвих ситуаціях виділяються окремі члени групи.

Функціонування військового лідерства, а головне, його результативність багато в чому залежить від рівня пов'язаності мотиваційних блоків військовослужбовців, міри врахування їх інтересів. Тому звернемо увагу на теорії трансформаційного лідерства та резонансного лідерства, які на наш погляд дають можливості сформувати сучасного військового лідера.

У 1978 р. автор Концепції перетворюючого (трансформаційного) лідерства Джеймс Мак-Грегор Бернс визначив традиційне лідерство як транзакційне, протиставивши його трансформаційному лідерству яке направлено на задоволення потреб послідовників. За Бернсом трансформаційне лідерство – це процес спрямований на досягнення колективних цілей, шляхом взаємного використання мотивів досягнення планованих змін, що є у лідера і послідовників.

Концепція «трансформаційного лідерства» припускає наявність у лідера і підлеглих певної поведінки, придатної для творчого вирішення проблеми у кризових ситуаціях.

Розвиток концепція «трансформаційного лідерства» продовжує, на наш погляд теорія резонансного лідерства.

Термін резонансне лідерство був вперше введений у 2002 р. американцями Д. Гулманом, Р. Бояцисом та Е. Маккі. У колективній праці «Емоційне лідерство: Мистецтво управління людьми на основі емоційного інтелекту» дослідники характеризують цей феномен як особливий вид гармонії міжособистісних взаємин, яка визначається рівнем емоційного інтелекту особистості та здатністю створити сприятливий для спільної діяльності морально-психологічний клімат.

Спираючись на дослідження людського мозку вони ототожнюють два різновиди лідерства: резонансне та емоційне. Результати досліджень дали змогу зробити висновки про те, що саме поведінка та настрій лідера впливають на силу його емоцій: породжують мотивації, надихають на творчість, покращують продуктивність праці, пробуджують високі почуття відданості справі. Те, наскільки ефективно лідер управлятиме своїми почуттями, зможе розбиратися у власних емоціях: розпізнаватиме їх, використовуватиме для досягнення групових цілей, залежить від рівня його емоційного інтелекту.

Сукупність компонентів емоційного інтелекту розглядається як своєрідне мистецтво позитивного ставлення до інших людей, що реалізується у

спроможності людини володіти емоціями, що виникають під час спілкування з оточуючими. У ході цього процесу виникає міцний емоційний зв'язок - резонанс який допомагає лідерам відігравати провідну роль в умовах глобальних змін і невизначеності. Уміння викликати резонанс – ознака особистості, яка володіє високим рівнем емоційного інтелекту.

Феномен резонансного лідерства спирається на можливості емоційного інтелекту створювати ефект резонансу/дисонансу у послідовників для реалізації соціально значимої мети.

Всі теорії лідерства взаємодоповнюють одна одну, а тому розглядати їх слід у сукупності. Актуальною для сучасної науки залишається проблема створення комплексної теорії лідерства та особистості лідера.

Список використаних джерел

1. Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України: Військова керівна публікація / ОП 1-296 січень 2024
2. Концепція лідерства за стандартами армій країн НАТО (Conception of leadership in accordance with the armies standards of NATO countries): навч. посібник / А. Вітченко, Л. Кринець, О. Хміляр та ін. / К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2018. – 252 с.
3. Психологічна концепція лідерства (Leadership in NATO: Translationmail Principles) / навч. посіб. К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2019. 308 с.
4. Burns, J.M. (1978) Leadership. New York. Harper & Row.
5. STANAG 2565 MEDSTD – “Психологічні поради для лідерів під час виконання бойових завдань”.

УДК 340.6

*Скриник Мирослава Віталіївна,
старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії внутрішніх справ;
Скриник Ліна Миколаївна,
старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії внутрішніх справ*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Проблема булінгу та її профілактики серед учнівської молоді є важливим завданням для встановлення паритетних стосунків між усіма учнями, незалежно від статі.

Що ж таке булінг і які профілактичні заходи впливають на попередження агресивної поведінки молоді у закладах освіти.

Булінг, згідно визначення CDC (Centers for Disease Control and Prevention), – це будь-яка агресивна поведінка однієї людини чи групи людей,

які не є родичами жертви, що повторюється неодноразово або має очевидні передумови для повторення. Психотерапевт І. Бердишев визначає булінг як свідоме, тривале насильство, що не носить характеру самозахисту і виходить від однієї або декількох осіб [1]; на думку соціолога І. Кона, булінг – це залякування, фізичний або психологічний терор, спрямований на те, щоб викликати в іншого страх і тим самим підпорядкувати його собі [2]. Т. Фалд, автор Інтернет ресурсу BullyOnLine (www.bullyonline.org) вважає булінгом регулярну негативну поведінку одного працівника по відношенню до іншого або до цілої групи його колег, включає різні прискіпування через дрібниці, часто зовсім необґрунтовані, негативну оцінку роботи або відмова від будь-якої оцінки, прагнення ізолювати працівника або групи працівників від інших, розпускання брудних чуток і пліток [3].

На думку Е. Воронцової, булінгом можна вважати умисне, що не спрямоване на самозахист і не санкціоноване нормативно-правовими актами держави, тривале (або таке, що повторюється) фізичне або психологічне насильство з боку індивіда або групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо) до індивіда, і що відбувається переважно в організованих колективах з певною особистою метою (наприклад, бажання заслужити авторитет у деяких осіб) [4].

Змінами до Закону України «Про освіту» введено визначення терміну «булінг (цькування) – це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого».

За соціологічними даними до 40% українських підлітків потерпає від насильства у школах.

Які основні причини розвитку булінгу? Прояв булінгу в людській спільноті багато в чому ґрунтується на протиставленні «своїх» і «чужих» у боротьбі за різні ресурси. Опитування учнів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва показало, що на першому місці (близько 60% учнів) – банальне бажання показати, хто «головний»; 35% опитаних посилалися на дратівливі особливості характеру однолітків, їх окремі фізичні особливості або поведінку; понад 20% дітей не усвідомлювали, що таким чином вони завдають шкоди своїм одноліткам [4].

Спостереження за київськими школярами також показало, що найбільша ймовірність стати жертвою або учасником булінгу є періоди переходу учнів з початкової в середню і з середньої у старшу школу. У цей період у класах з'являються нові учні, на яких «тисне» вже згуртована за попередній час навчання група однолітків.

Основними механізмами розвитку мобінгу і булінгу є, як правило, заздрощі та конкуренція, страх, неприйняття інакшості, бажання підкорити когось власній волі (самоствердитись у ролі сильного і авторитетного), витіснити когось із групи (колективу), принизити. Основними засобами - штучно створені інтриги, пліткування, донесення до значимих осіб у групі неправдивої і спеціально викривленої інформації, поширення безпідставних чуток, систематична публічна критика і осмикування (з будь-яких причин), маніпулювання і залякування, необ'єктивно низька або негативна оцінка процесу діяльності або ж виконаної роботи, ігнорування, умисне замовчування чи невизнання досягнень і успіхів - натомість акцентування на якихось невдачах, навіть якщо вони є незначними (тим самим формування у жертви образу невдахи, некомпетентної чи просто поганої людини), систематичне нав'язування їй своїх поглядів та способу життя, перенавантаження різними завданнями, блокування ініціатив, налаштування проти неї групи, сексуальні домагання, соціальна ізоляція тощо. Це підтверджується і дослідженнями психолога Д. Ольвеуса, який узагальнено зазначає, що найчастіше жертвами булінгу стають діти, які вирізняються низькою самооцінкою, тривожністю, невпевненістю в собі, сором'язливістю, чутливістю, не мають близьких друзів серед ровесників, фізично слабші та з негативним досвідом життя, із соціально-неблагополучних сімей, вірять, що заслуговують ролі жертви [5]. Втягування дитини у роль жертви відбувається шляхом провокації (Roland, 1999).

Можна вважати, що засобами мобінгу і булінгу його носії (булери) намагаються реалізувати привабливі для них основні життєві стратегії, відображенням яких є моделі поведінки, в яких виявляються такі намагання: бути у центрі уваги; створити в групі бажане про себе враження (сильного, владного, доброго, компетентного і т.п.); завоювати авторитет і бути лідерами у навчальній групі; відчувати себе «ляльководом»; позбутися конкурентів чи невгодних; самостверджуватись і отримувати життєві блага за рахунок інших; бути наближеним до авторитету та в ситуації улюбленця. Ініціаторами цькування також можуть бути такі діти, які мають слабкий рівень самоконтролю, легко збудливі, імпульсивні, з агресивною поведінкою;

фізично сильні; не здатні на співчуття; впевнені, що їм не зможуть чинити опір. Прихованими причинами такої поведінки може бути невпевненість або наявність інших комплексів. Ініціаторами цькування також можуть бути такі діти, які: мають високий рівень домагань і потребу бути у центрі уваги; не визнають компромісів; мріють бути лідерами.

Типовою характеристикою учасників мобінгу та булерів є те, що вони періодично змінюють об'єкти свого цькування. Однак у них завжди актуальною залишається потреба мати жертву. Також спостерігається патологічне небажання визнавати свою поведінку деструктивною і звинувачення у всьому жертви.

Співучасниками цькування найчастіше стають ті, хто: піддаються впливу сильніших; цінують дружбу з лідером, самі бояться бути на місці жертви; не бажають виділятися з-поміж інших; безініціативні; сприймають цькування як розвагу; мають жорстоких батьків; виховуються у неблагополучних сім'ях і самі були жертвами домашнього насилля; озлоблені.

Отже, існуючий стан розвитку булінгу в закладах освіти та групах ровесників поза ними актуалізує проблему профілактики даного діяння з боку педагогів.

Список використаних джерел

1. Бердышев И. Лекарство против ненависти / Илья Бердышев. Первое сент. 2005. 15 марта (№ 18). С. 3.
2. Кон И. Что такое буллинг и как с ним бороться? URL: <http://www.sexology.narod.ru/info178.html>
3. Фалд Т. Буллинг. Офисные хулиганы. URL: <http://psyfactor.org/lib/bulling.htm>.
4. Програма «Профілактика та подолання булінгу у закладах освіти». URL: <http://студенти.kiev.ua/2017/08/24/profilaktika-ta-podolannya-bulingu-u-zakladah-osviti/>
5. Алексеенко Т. Явища мобінгу та булінгу в стосунках групи і особистості / Т. Алексеенко. Шлях освіти. 2012. №2. С. 12-16.
6. Руденко М.В., Калениченко Р.А., Капосльоз Г.В., Корчова Г.Л. Основи професійної освіти. К.: ЦП Компрінт, 2018. 613 с.
7. Красильник Ю.С., Корчова Г.Л., Руденко М.В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання. Київ: КНУБА, 2021. 156 с.
8. Корчова Г. Л. Кліпове мислення як науково-методична проблема у професійній освіті // *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. Вип. 1/2022 (132). Кременчук: КрНУ, 2022. С. 49-53.
9. Корчова Г.Л., Корчовий М.М. Профілактика статевої девіації у молодіжному середовищі: навч. посібник. К.: "Хай-Тек-Прес", 2007. 140 с.

ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СИМВОЛІВ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація: Важливим завданням вищої школи є підготовка студентської молоді до професійної придатності, до активної життєвої позиції як члена суспільства. Тож тут необхідна роль належить патріотичному вихованню, для досягнення успіху в якому належить вивченню державної символіки. Мета даної роботи -ознайомити студентів з історією походження державних символів; обґрунтувати доречність та необхідність їх появи на певних етапах розвитку і становлення держави Україна; розкрити мистецьку цінність національних символів; за допомогою творів літератури, музики, живопису, українського ужиткового образотворчого мистецтва виховувати та зміцнювати почуття патріотизму у молоді.

Ключові слова: символи, Державний Прапор України, Державний Гімн України, Державний Герб України, історія, патріотизм, збагачення уяви, естетичне сприйняття, література, музика, живопис, виховання.

В наші часи – часи глобалізації, часи невпинного прогресу в різних галузях діяльності людини – необхідно подбати про моральний стан членів суспільства. Важлива роль тут належить молоді, завдяки якій і забезпечуватиметься успіх країни, її стабільне становище поміж інших країн світу. Тому одним із завдань вищої школи є виховання покоління високоморальних будівничих держави, які вболіватимуть за країну, будуть готовими своїми діями служити її інтересам. Патріотизм також «виявляється в почутті гордості за матеріальні і духовні надбання свого народу, прагненні зберегти самобутність своєї мови, традицій предків» [4, с. 296], здатності обстоювати здобуті попередниками цінності у своїй майбутній діяльності.

Чимало засобів для утвердження у молоді почуття патріотизму знаходимо під час вивчення подій героїчної історії українського народу. І дуже ефективним та помічним матеріалом тут можуть слугувати твори мистецтва: література, музика, живопис, «адже прекрасному завжди притаманна чітка

форма» [3, с. 90]. Саме мистецькі твори впливають не тільки на розум, а і на почуття, сприяють емоційному сприйняттю явищ і подій. Адже саме мистецтво, як стверджують філософи, «кличе до вічності найвищих цінностей буття». Патріотичні почуття молоді, безперечно, формують та зміцнюють знання про державні символи України: прапор, гімн, герб. Саме вони затверджені як символи держави Конституцією України. Метою цієї роботи є не тільки ознайомити студентів із правильністю назв державних символів України за Конституцією, але й обґрунтувати доречність їх появи на певних етапах розвитку країни та розкрити мистецьку цінність цих символів.

Державний Прапор України [1, ст. 20] має назву синьо-жовтий. Інколи можемо зустріти іншу назву, яка є помилковою. Так, у баладі Володимира Сосюри «Комсомолец» читаємо: «Бій одлунав. Жовто-сині знамена // Затріпотіли на станції знов...». Буває, в суто побутових розмовах чуємо ще й іншу назву прапора - «жовто-блакитний». Правильно ж називати прапор так, як то затверджено Конституцією України: синьо-жовтий. При виготовленні самого предмета, тобто полотнища, може використовуватись і блакитна барва верхньої смуги, але блакитний – це тільки відтінок основного кольору, тобто синього. Математичні характеристики прапора – це дві рівновеликі смуги синього і жовтого кольорів; співвідношення висоти і ширини полотнища – 2 x 3.

Емоційне сприйняття нашого прапора забезпечують згадки про нього в художній літературі. Адже представники красного письменства використовують образотворчі засоби, які розширюють творчу уяву під час заглиблення читача в сам текст. Наприклад, в поезії Ліни Костенко «Біль єдиної зброї» самим серцем сприймаємо слова: «...пшеничний принцип сонячного степу». В цій метафорі легко вгадується безхмарне синє небо і жовтий пшеничний лан, тобто називаються барви Державного Прапора України.

Та і живописці не оминають можливості на своїх полотнах гармонійно поєднати ці кольори. Одним із прикладів може слугувати картина видатного художника Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану» (1876), над якою він працював більше десяти років. На лівому плані полотна, одразу за постаями колоритних козаків, видніються два списи. Один із них розфарбований синьою та жовтою смугами, інший – червоною і чорною. Це не випадковий збіг у поєднанні кольорів, в якому кожен окремий майстер може вбачати гармонійність. Пригадаємо, наприклад, картини видатного голландського художника сімнадцятого століття Яна Вермеєра. В багатьох

полотнах цього митця, що експонуються у відомих картинних галереях світу, одразу впадає в око поєднання синього і жовтого кольорів. Можна тут назвати такі роботи: «Служниця з глечиком молока» (Амстердам), «Майстерня живописця» (Відень), «Дівчина з перлиною сережкою» (Гаага). Але цей збіг не несе жодного символічного навантаження, просто засвідчує уподобання автора. А вже у картині згаданого Іллі Рєпіна списи розмальовані «символічними» кольорами. Видатний художник, який прожив в Україні два десятки років та був потомком козаків знаменитого Чугуївського полку, добре знав звичаї українського народу, особливості його побуту, завжди з філігранною точністю відтворював деталі вбрання українців на своїх численних картинах. Окрім того, в процесі створення картини «Запорожці...» він постійно консультувався з видатним українським істориком, фольклористом, археологом, етнографом Дмитром Яворницьким. Саме цей вчений вніс найвагоміший вклад у вивчення історії Запорізької Січі; не дивно, що в наукових колах його прозвали «козацьким батьком».

Хто ж, як не Яворницький, неодноразово протягом багатьох років самовідданої праці звинувачуваний у націоналізмі і навіть сепаратизмі, знав про глибокий символізм для українців отого поєднання синього та жовтого, червоного та чорного кольорів. Цими знаннями відомий історик постійно ділився із вже не менш відомим художником. Про безперечну значимість Дмитра Яворницького для триумфального успіху картини Іллі Рєпіна «Запорожці...», про міцний інтелектуальний і духовний зв'язок цих двох видатних людей засвідчує цілий ряд фактів, які будуть також цікавими для студентів: художник писав листи своєму знаменитому консультантові - неперевершеному знавцю старовини – саме українською мовою; змалював образ писаря – центральної постаті серед козацького гурту – саме з Яворницького; перший ескіз майбутньої картини подарував саме цьому мудрому другові і наставнику. Тож синьо-жовте древо списа на картині «Запорожці пишуть листа турецькому султану» - це також результат їхньої співпраці.

Яскравим прикладом звернення сучасних живописців до гармонійного поєднання у своїх роботах кольорів нашого прапора є картини лауреатки Національної премії імені Тараса Шевченка, головної художниці Національного академічного театру опери і балету Марії Левитської. Невдовзі після початку повномасштабного вторгнення ворожого російського війська на територію України мисткиня створила серію картин «Маріуполь. Бестіарій війни». Зображені на тлі чистого неба, ніби осяяні золотавим світлом образи

Матері Божої з покаліченим дитям, їхні ж постаті у «П'єті» із вже загиблим і теж покаліченим Ісусом своєю колірною гамою потужно контрастують із чорним воронням на оголених деревах, гілки яких трансформуються у загребуші ворожі п'ястуки. До слова, кошти із продажу картин із четвертого циклу цієї серії, на яких майстриня відтворила красу квітів, були спрямовані до Київського військового клінічного госпіталю – на лікування та протезування важкопораненого воїна.

Цими прикладами про творчість двох відомих художників – Іллі Рєпіна та Марії Левитської, безперечно, далеко не вичерпується звернення митців до символічного поєднання синьої та жовтої барв. Таке поєднання можна спостерегти у творах багатьох видів і жанрів образотворчого мистецтва. Це і розписи на виробах із кераміки, на килимах, рушниках, скатертинах тощо. Все частіше на вишитих сорочках, блузах, сукнях, інших предметах вишитого вбрання можна побачити ці кольори та їхні відтінки.

Державний Прапор України майорить на куполі Верховної Ради України, на будівлях державних установ, підприємств, навчальних закладів. Він є невід'ємним атрибутом на урочистостях, коли піднімається на флагштоку або ж виставляється в залі під час переговорів. Синьо-жовте знамено - показник причетності до ідеї національного самоствердження кожної людини чи групи людей.

Ще до прийняття статусу незалежної держави тисячами синьо-жовтих прапорів замайорили велелюдні мітинги. А 21 січня 1990 року відбулося символічне об'єднання столиць двох державних формацій 1918 року – Львова і Києва - з нагоди Акта Злуки Української Народної Республіки із Західноукраїнською Народною Республікою. Між цими містами вишикувався кількасоткілометровий людський ряд під синьо-жовтими прапорами, створивши «Живий ланцюг» єднання [2, с. 476].

Неможливо без зворушення спостерігати, як наші захисники огортають себе синьо-жовтим знаменом, ступивши після виснажливого полону на рідну землю. Прапор для них - це символ Батьківщини, це засвідчення їхньої відданості своєму народу, їхнього патріотизму, це їхній оберіг. Таке ж відчуття гордості за свою країну з'являється і тоді, коли на знак пошанування переможців чи призерів спортивних змагань підіймається синьо-жовте полотнище Державного Прапора України.

Ще одним із мистецьких творів - вже поетично-музичних – є Державний Гімн України [1, ст. 20]. Він теж належить до державних символів. Цей символ створений завдяки поєднанню двох видів мистецтва: літератури та музики.

Літературна частина збагачує уяву, а музика «гармонізує почуття, привносячи ритм і лад, підносить душевний стан» [3, с.215]. Студентам цікаво буде дізнатися, що вперше пісня «Ще не вмерла Україна» була виконана у 1865 році у м. Перемишлі на Шевченкових роковинах. Музику створив композитор Михайло Вербицький, а слова – поет, етнограф, громадський діяч Павло Чубинський. Рукописи авторів зберігаються в архівному відділі бібліотеки ім. В. Стефаника у м. Львові. Пісня була національним гімном за часів УНР та ЗНР. І не випадково синонімом слова «гімн» є слово «славень».

Музику гімну Верховна Рада України затвердила 15 січня 1992 року, а текст – 6 березня 2003 року. Тоді виправили рядок «Ще не вмерла Україна...» на «Ще не вмерла України...». Особливе розуміння причетності молодих людей до життя своєї країни можна спостерегти у час особистого проспівування кожним цієї урочистої пісні. Цілу хвилю емоцій породжує та ситуація, коли під час проспівування людина прикладає праву руку до серця. Достеменно, особисте виконання є важливим для посиленого заглиблення в суть. Адже, як стверджував Кант, якщо основу краси «ми повинні шукати поза собою, то основа піднесеного міститься в нас самих» [3, с. 90].

Державний Герб України також є одним із наших державних символів [1, ст. 20]. Це тризуб золотистого кольору. Його умовно називають малим гербом, оскільки запропоновані групою художників інші зображення ще не пройшли процесу затвердження Верховною Радою України. Цей символ відомий з давніх часів нашої історії – Знак Княжої Держави Володимира Великого [1, ст.20]. При княжому дворі карбували монету, на якій і був зображений тризуб. З того часу минуло вже більше тисячі років. Студентам, які з історичних книжок знають про походи князя, цікаво буде почути також про його беззаперечний авторитет і в Київській державі, і за її межами. Православна церква проголосила Володимира Святим як хрестителя Русі. А в народі, як свідчать давні биліни, князя з благоговінням називали «Красним сонечком» [9, с.39].

Насамкінець варто назвати ще один невід'ємний атрибут – державну мову. Їй присвячена стаття 10. Конституції України, де проголошено: «Державною мовою на території України є українська мова, яка використовується в усіх сферах суспільного життя» [1, ст. 10].

Для студентів кожного факультету КНУБА заплановане засвоєння ними навчальної дисципліни «Основи академічного письма». Викладачі кафедри мовної підготовки і комунікації володіють досить обширним обсягом матеріалів, які використовуються на лекціях, практичних заняттях, при

підготовці літературно-мистецьких заходів. Любов і повагу до рідної мови висловлювали видатні українські державні діячі, письменники, публіцисти. І ці висловлювання, цитати з літературних творів, є ефективним, вдячним матеріалом для утвердження патріотизму молоді [3, с. 57].

Звісно, не зайвим буде передусім нагадати, який тернистий шлях гонінь та заборон судився нашій рідній українській мові. Адже час від часу у позаминулому столітті виходили укази із суворими заборонами щодо друкування українською мовою преси та художньої літератури, щодо неможливості навчатися українською в закладах освіти, була проголошена заборона українських вистав тощо. Чого варті були сумнозвісні приснопам'ятні Валуєвський циркуляр (1863) і Емський указ (1876). Та і після повалення царату, в радянські часи, повсюдно нав'язувалось домінування російської. Скільки доль найкращих синів і дочок України було понівечено тільки через те, що відстоювали національну ідентичність, боролися за утвердження української мови, національної культури [2, с. 418 - 427]. Дорогоцінне надбання нашого народу – рідна мова – також є предметом гордості українців, нашим символом.

У творчості митців цей символ посилюється іншими, вже художніми символами, створеними за допомогою метафор, порівнянь, інших образотворчих засобів. Так, у Лесі Українки слово – це зброя. Панас Мирний назвав мову «дорогоцінною скарбницею», в яку народ вкладає і своє давнє життя, і мрії про майбутнє. Максим Рильський порівнює мову з чутливим і ранимим паростком виноградної лози, який треба особливо ретельно доглядати. Заповітом же Олесея Гочара є слова: «Мова – це доля нашого народу». Окрім вивчення творчості письменників, особливо ефективними у вихованні патріотизму є щорічні відзначення Дня української писемності і мови, проведення олімпіад, зустрічі з письменниками та літературознавцями в університеті, в бібліотеках, в Будинку письменників України, в Національному музеї літератури.

Отже, результатом виховання гідного покоління - людей з честю, гідністю, відповідальністю, з моральним усвідомленням сенсу життя та свого обов'язку перед Батьківщиною - сприяє глибинне усвідомлення високого і важливого значення державних символів України. Викладач доносить до студента знання про найдорожчі цінності, які у цих символах закладені. І коли в процесі ознайомлення із фактами, подіями ще й долучати мистецькі досягнення, які позитивно впливають на емоції, це дає високу ефективність у вихованні патріотичної життєвої позиції молоді.

Список використаних джерел

1. Конституція України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. В'ятрович В. Україна. Історія з грифом «Секретно». Харків, 2023. 512 с.
3. Левчук Л.Т. Естетика. Київ: Вища школа, 1997. 399 с.
4. Тофтул М.Г. Сучасний словник з етики. Житомир: ЖДУ, 2014. 416 с.
5. Гатальська С.М. Філософія культури: підручник для студентів вузів. Київ: Либідь, 2005. 328 с.
6. Ингарден Р. Художні цінності та естетичні цінності // Філософська думка, 2005, № 6, с. 65 – 87.
7. Утюж І.Г., Спиця Н.В., Мегрелішвілі М.О. Етика та естетика: Навчальний посібник. Запоріжжя, 2019. 74 с.
8. Черепанова С.О. Філософія освіти і педагогіка: цінності культури. Львів, 2007. 392 с.
9. Галушко К.Ю. та ін. Усе найцікавіше про історію і звичаї України. – Харків: Віват, 2018. – 320 с.

УДК 159.9

*Сова Маргарита Олександрівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
Деніжна Світлана Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

У сучасний період повномасштабної військової агресії набуває актуальності подолання дефіциту висококваліфікованих наукових і освітніх кадрів, співробітників дослідницьких установ і організацій. Недостатній рівень затребуваності у конкурентоздатних наукових і технічних фахівців відповідно до соціальних запитів суспільства зумовлений певними причинами. Серед них виокремлюється еміграція вчених у ті країни, де вище оплачується висококваліфікована праця. При цьому навчання, стажування або підвищення кваліфікації за кордоном розглядається як кар'єрний ліфт перш за все

тими, хто не планує в подальшому працювати в наукових або освітніх бюджетних організаціях і установах.

Як свідчить міжнародна практика, істотне зростання обсягу глобальної освітньої міграції відзначається вже понад десять років. Цьому сприяють інтеграція освітнього простору, політика держав щодо розвитку експорту освітніх послуг, наявність програм молодіжного обміну, висока конкуренція на ринку праці. Відомо, що перше місце за кількістю іноземних студентів займають Сполучені Штати Америки. Дані статичного аналізу вікових особливостей вказують, що найбільша кількість мігрантів прибуває в США у віці у 25-29 років, тобто відразу або через декілька років після здобуття вищої освіти. У зв'язку з цим особливої значущості набувають питання академічної мобільності та міжнародної освітньої міграції молодих вчених, зокрема аспірантів.

Освітня міграція як складова інтелектуальної міграції приваблює молодь можливістю отримати або продовжити освіту, здобути нові професійні або наукові компетентності, працевлаштуватись на міжнародному ринку праці. І якщо внутрішня освітня міграція передбачає переміщення в наукові та освітні центри всередині країни, то зовнішня - пов'язана з переїздом в інші країни. Певна річ, процес «витоку мозків» («brain drain») супроводжується занепадом економічного виробництва і зменшенням кількості висококваліфікованої робочої сили, падінням інвестиційної привабливості країни, що призводить до подальшої освітньої та трудової міграції. Іншим варіантом є циркуляція мозків («brain circulation») – тимчасова освітня або трудова міграція з метою накопичення необхідного досвіду та наступним поверненням у рідну країну.

Специфіку академічної мобільності в Україні характеризує саме поняття «виток мозків» («brain drain»), оскільки освітня міграція за кордон пов'язана передусім з дією соціально-стратифікаційних, економічних, політичних, психологічних і кар'єрних факторів. Разом з тим, причинами освітньої міграції є мінімальні можливості для практичної реалізації професійного потенціалу в Україні – недостатня кількість наукових лабораторій, центрів, науково-інформаційного забезпечення, технічного та технологічного обладнання; відсутність можливості проводити фундаментальні наукові експерименти; бажання і можливість покращити своє економічне становище за рахунок підвищення рівня оплати праці та інших надходжень і грантів. Безперечно, що пов'язаний з цим процесом дефіцит висококваліфікованих кадрів негативно

впливає на відновлення інтелектуальної еліти та перспективи усталеного соціально-економічного розвитку країни.

Варто зауважити, що серед соціально-психологічних особливостей освітньої міграції слід відзначити високий рівень залучення молоді у коло стосунків всередині країни перебування при одночасній підтримці стосунків з рідною країною. Відтак, академічна мобільність має як *позитивні, так і негативні наслідки*. З одного (позитивного) боку вона сприяє інтеграції молодих науковців до світової науково-технічної та освітньої спільноти; встановленню професійних зв'язків, обміну міжнародним досвідом, реалізації сумісних проєктів, збільшенню кількості наукових, технічних і технологічних досягнень і впровадження інновацій. З другого (негативного) боку - зумовлює падіння престижу науки в країні, дефіцит висококваліфікованих науково-технічних кадрів, втрата віддачі від грошових вкладень у розвиток інтелектуального потенціалу країни. зменшення кількості наукових розробок і технологій; гальмування розвитку національних інтелектуальних ресурсів. На жаль академічна мобільність, як і освітня міграція в цілому, постає каналом виїзду на постійне місце проживання молоді за кордон.

У зв'язку з цим проблема освітньої міграції викликає останнім часом посилення наукового інтересу до її вирішення у працях Калениченко Р.А., Horta H., Rakovcová D., Drbohlav D. , Trechsel L. [1; 2; 3; 4; 5].

Однак недостатньою мірою вивченими залишаються питання щодо соціально-психологічних особливостей академічної мобільності, міграційних установок і міграційних поведінки такої категорії молоді, як аспіранти, що свідчить про актуальність досліджуваної проблеми.

Тому було проведено опитування аспірантів, що мало на меті виявлення соціально-психологічних особливостей їх міграційних установок, пов'язаних з освітньою міграцією.

У опитуванні брали участь аспіранти Державного податкового університету (м. Ірпінь). Вибірку склали 30 респондентів, яким пропонувалось відповісти на питання анкети. Для прикладу: «Чи хотіли б Ви підвищити рівень своєї професійної підготовки за кордоном (здобути науковий ступінь, пройти стажування)?»

Варіанти відповідей враховувались як наміри підвищити рівень професійної підготовки у певній країні («так, в країні Євросоюзу»; «так, у США»; « так, у Великій Британії»), так і відсутність бажання продовжити професійну підготовку за кордоном («ні», «не здумав про це»).

Емпіричні дані оброблялись з використанням методів математичної статистики: одномірного та двомірного частотного розподілення, яке фіксувало двосторонню статистичну значимість різниць між двома пропорціями, що розраховується на основі z-значення (використовувались пакети статистичних програм SPSS и StatSoft Statistica).

Отримані результати свідчать, що більше ніж третина опитаних (70%) зорієнтовані на підвищення свого рівня професійної підготовки за кордоном. У цілому установки до такого типу міграції більш поширені серед аспірантів порівняно з трудовою міграцією, привабливість якої відмічає майже кожен другий (%) і еміграцією на постійне місце проживання в зарубіжній країні, на яку зважає майже кожен п'ятий. (20%). Різниця значимі на рівні $p \leq 0,0001$. При цьому майже половина опитаних хотіли б навчатися в країні Євросоюзу (40%), кожен п'ятий - у США (20%), кожен третій – у Великій Британії (10%). Отримані показники свідчать про загальну тенденцію з орієнтацією на освітню міграцію у країни Заходу (таблиця 1).

Таблиця 1

Розподіл відповідей аспірантів на питання щодо бажання підвищити рівень професійної підготовки за кордоном (%)

№ п/п	Варіант відповіді	Вибірка	Рівень значимості різниць ($p =$) ¹
1	Так, в одну з країн ЄС	40%	
2	Так, у США	20%	
3	Так, у Велику Британію	10%	0,04
4	Ні	10%	
5	Ні, не замислювався (лась) про це	20%	0,03

Наведено p-значення, які фіксують двосторонню статистичну значимість різниць між двома пропорціями. Розраховуються на основі z-значення (z-критерій Фішера) для кожного порівняння за формулою: $|z| = \sqrt{[(N1 * N2) / (N1 + N2)] * |p1 - p2| / \sqrt{(p * q)}}$, де $p = (p1 * N1 + p2 * N2) / (N1 + N2)$, а $q = 1 - p$.

На увагу заслуговує вивчення питань, пов'язаних з орієнтацією аспірантів на певні типи професійної кар'єри. У контексті впливу цієї орієнтації було задане питання: «Якому типу кар'єри буде сприяти їх навчання в аспірантурі?»

Аналіз відповідей аспірантів на це питання показує, що домінують два типи кар'єри: викладач у ЗВО (40%) і дослідник у науковій установі або у ЗВО (30%). Кожен третій аспірант (30%) передбачає, що навчання в аспірантурі

буде сприяти кар'єрі поза академічної сфери і лише 10% — кар'єрі дослідника-аналітика в комерційній організації.

При цьому ті аспіранти, які зорієнтовані на кар'єру дослідника-аналітика в комерційній організації, частіше ніж, ті, які спрямовані на кар'єру дослідника у ЗВО або науковій установі, вказують на наміри підвищити рівень освіти в США (відповідно 20% і 10%, $p = 0,04$).

Опитані, прагнення яких спрямовані на кар'єру викладача в ЗВО, частіше ніж аспіранти, зорієнтовані на кар'єру дослідника-аналітика в комерційній організації або кар'єру поза академічної сфери відмічали, що ніколи не замислювались про можливість підвищити рівень професійної компетентності за кордоном (відповідно: аспіранти, зорієнтовані на кар'єру викладача у ЗВО — 20%; на кар'єру поза академічної сфери — 30%; на кар'єру дослідника-аналітика в комерційній організації — 10%; $p \leq 0,05$).

Таким чином, підвищення рівня професійної підготовки та фахової компетентності у країнах Заходу розглядається, перш за все, як можливий кар'єрний ліфт тими, хто не має намірів у подальшому працювати у вітчизняних бюджетних установах. Орієнтація на освітню міграцію пов'язана як з вертикальною (професійні досягнення, підвищення кваліфікації), так і з горизонтальною (зміна місця роботи або професії) мобільністю.

Отже, проведене анкетування дозволило уточнити соціально-психологічні особливості міграційних установок аспірантів, які прагнуть в майбутньому працювати в освітніх і наукових установах і організаціях.

На підставі отриманих результатів слід зазначити, що міжнародна освітня міграція є більш привабливою для аспірантів порівняно з трудовою або з еміграцією на постійне місце проживання. Завдяки можливості академічної мобільності дві третини учасників зорієнтовані на підвищення рівня професійної підготовки за кордоном, зокрема у країнах Євросоюзу, рідше — США. Популярність саме цих напрямів для освітньої міграції пов'язана не лише з якістю пропонованої там освіти, але й з тим, що у цих країнах викладання ведеться на широко поширених міжнародних мовах.

Отримані дані дозволяють підтвердити загальну тенденцію, що молоді науковці є найбільш мобільною категорією щодо міграції, оскільки на ранній стадії професійної кар'єри мають об'єктивно більші переваги від неї. Адже аспіранти, які виїжджають за кордон для набуття міжнародного досвіду роботи у передових наукових установах після повернення у рідну країну мають переваги при кар'єрному просуванні порівняно з однолітками без подібного досвіду. Відтак навчання за кордоном виконує функцію

соціального ліфта, пов'язаного з підвищенням рівня професійної кваліфікації. При цьому цей процес розглядається як кар'єрне зростання тими аспірантами, які не планують в майбутньому працювати в бюджетних наукових і освітніх установах або некомерційній організації.

Таким чином, у цілому питання академічної мобільності значною мірою пов'язані з проблемою «витоку мозків», яка виступає процесом втрати інтелектуальних людських ресурсів у зв'язку з освітньою міграцією наукових кадрів. Зростання міжнародної академічної мобільності українських фахівців вказує на необхідність вивчення широкого кола питань, пов'язаних з міграційними установками, професійними планами потенційної інтелектуальної еліти.

Крім того, міграційні установки аспірантів знаходяться у взаємозв'язку з такими психологічними питаннями, як: ціннісні орієнтації, наявність певних страхів, емоційна оцінка власних життєвих перспектив, особливості планування майбутньої життєдіяльності. Тому перспективи подальших досліджень в окресленому напрямі вбачаються у дослідженнях з використанням методу факторного аналізу, який дозволить виявити особливості соціального запиту аспірантів, що визначають наявність або відсутність у молодих науковців міграційних установок.

Список використаних джерел

1. Сова М.О., Деніжна С.О. Психологічні аспекти створення віртуального освітнього простору в контексті євроінтеграції // *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. Спецвипуск. С. 94–101 Visnyk of the Lviv University. Series Psychological sciences. Special i P. 94–101.
2. Horta H., Birolini S., Cattaneo M., Shen W., Paleari S (2020). Research network propagation: The impact of PhD students' temporary international mobility. *Quantitative Science Studies*, 2(1), 129–154. https://doi.org/10.1162/qss_a_00096
3. Rakovcova D., Drbohlav D. (2021). Examining change in migration strategies over the life course of international PhD students. *Longitudinal Life Course Studies*, 13(2), 263–285. <https://doi.org/10.1332/175795921X16147616363118>
4. Trechsel L. J., Zimmermann A. B., Steinbock C., Breu T., Herweg K., Thieme S. (2021). Safe Spaces for Disruptive Learning in a North-South Research Partnership Context: International Mobility of Doctoral Students. *Sustainability*, 13(4). <https://doi.org/10.3390/su13042413>.

*Соколова Ірина Вадимівна,**старша викладачка кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету
будівництва і архітектури;**Гончаренко Марія Вячеславівна,**студентка групи ДНм-23
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

СЕРВІСИ ГЕНЕРАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ ЯК ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ВІДНОВЛЕННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО СТРЕСУ

Сучасний світ переповнений інформацією, стресом та викликами. Ці фактори негативно впливають на наше психічне здоров'я, виснажуючи ресурси та викликаючи емоційне вигорання. Нескінченний потік інформації, емоційні потрясіння, постійні терміни – все це робить наші нерви напруженими, а думки – хаотичними. У пошуках відновлення ми звертаємось до різних способів – від медитації до прогулянок на природі. І ось, на цій хвилі, з'являються нові інструменти – сервіси генерації зображень, які не тільки допомагають творчій самореалізації, але й можуть стати потужним інструментом для психоемоційного відновлення. Найперші спроби генерувати зображення за допомогою штучного інтелекту відносяться до 1970-х років, протягом десятиліть прогрес у цій галузі був незначним. Доступна обчислювальна потужність і обсяг даних були обмежені, а алгоритми були надто простими та жорсткими, щоб працювати зі складнішими та реалістичнішими зображеннями [1]. Генерація зображень за допомогою ШІ значною мірою залежить від якості та точності текстуальних підказок, які використовуються як вхідні дані. Незважаючи на прогрес у розвитку моделей ШІ, досягнення бажаного результату часто вимагає від користувача значного досвіду та експериментів з формулюванням підказок [2]. Зображення – це мова, яка говорить до нас на глибинному рівні. Вони викликають емоції, спогади, фантазії. Сервіси генерації зображень дозволяють нам створювати візуальні образи, які відповідають нашому внутрішньому стану. Пошук ефективних методів відновлення душевного спокою стає все більш актуальним. Сервіси генерації зображень, завдяки своїм можливостям створювати унікальні й емоційно насичені візуальні образи, можуть стати цінним інструментом психоемоційного відновлення. Захоплені красивим

пейзажем, ми на мить забуваємо про тривоги, а абстрактне полотно дає можливість втілити напругу в кольорах та формах. Генерація зображень за описом покриває собою один із таких контекстів – текст в зображення, а також дозволяє більш детально вивчати, як розуміють наш світ штучний інтелект та методи машинного навчання [3].

Відновлення відбувається на кількох рівнях. По-перше, сам процес створення зображення, незалежно від його змісту, є медитативним. Концентрація на деталях, вибір кольорів, експериментування з формами – все це відволікає від тривожних думок, знімає напругу та дає відчуття контролю над ситуацією.

По-друге, зображення, створені за допомогою сервісів генерації, можуть бути візуальним втіленням наших почуттів та емоцій. Це дозволяє зрозуміти свій внутрішній світ глибше, визначити свої бажання та потреби. Наприклад, людина, яка переживає тривогу, може створити зображення, що відображає її стан, а потім поступово змінювати його до більш спокійного і радісного. Генеративний штучний інтелект (ШІ) є широко популярною технологією, яка матиме глибокий вплив на суспільство та окремих людей [4].

По-третє, сервіси генерації зображень дають можливість створювати власний світ, куди можна втікати від реальності. Також, сервіс генератора зображень досить складний інструмент, який використовує алгоритми ШІ для створення зображень із текстових описів або підказок [5]. Це особливо важливо в умовах хронічного стресу, коли немає можливості змінити зовнішнє середовище. У своїх образах можливо створювати кращі умови, втілювати мрії та забувати про проблеми. Важливо пам'ятати, що сервіси генерації зображень не є заміною професійної психологічної допомоги, а лише додатковим інструментом, що може бути використаний для підтримки психічного здоров'я.

Таким чином, не варто забувати, що сервіси генерації зображень – це лише інструменти, які продовжують еволюціонувати, розширюючи функції та збільшуючи рівень реалістичності створюваного контенту. Вони особливо важливі в контексті зростання попиту на персоналізований контент. З розвитком цих технологій ми можемо очікувати поява нових форм мистецтва та творчості, які змусять нас переосмислити природу візуальної комунікації. Вони не є панацеєю від стресу і не можуть замінити професійну психологічну допомогу. Але, якщо ви шукаєте способи знімати напругу і відновлювати свій психічний стан, то сервіси генерації зображень можуть стати вашим вірним помічником у цьому нелегкому завданні.

Список використаних джерел

1. Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. Farrar, Straus & Giroux, 2013. 230 p.
2. L. Fan / Towards an automatic prompt optimization framework for AI image generation / *Communications in computer and information science*. Cham, 2023. 405–410 p. https://doi.org/10.1007/978-3-031-36004-6_55 (date of access: 08.10.2024).
3. Щербина Є., Шпінарева І. Генерація зображення за описом за допомогою глибокого навчання. / «ІНФОРМАЦІЙНІ УПРАВЛЯЮЧІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ» (ІУСТ-ОДЕСА-2023). Матеріали XI Міжнародної науковопрактичної конференції, 21 - 23 вересень 2023 р. Одеса / вип. ред. В.В. Вичужанін, 2023. - 246 с. <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8db31b50-2a07-468b-a0f5-8dc7c9ec9a26/content>. (дата звернення: 08.10.2024).
4. J. Oppenlaender / Perceptions and realities of text-to-image generation / *26th international academic mindtrek conference*, Tampere Finland. New York, NY, USA, 2023. <https://doi.org/10.1145/3616961.3616978> (дата звернення: 08.10.2024).
5. Srivastava A. Advancements in Text-to-Image Generation through Generative AI. *Interantional journal of scientific research in engineering and management*. 2024. Vol. 08, no. 05. 1–5 p. <https://doi.org/10.55041/ijssrem33569> (дата звернення: 08.10.2024).

УДК 004.8

Соколова Ірина Вадимівна,

*стариша викладачка кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету*

будівництва і архітектури;

Щербань Юлія Вікторівна,

викладачка кафедри мовної підготовки і комунікацій

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Таченко Оксана Олександрівна,

здобувачка вищої освіти академічної групи ДНМ-23

Київського національного університету

будівництва і архітектури

СЕРВІСИ ГЕНЕРАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ, ЯК ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ВІДНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

Сучасний світ дизайну, насичений вимогами швидкості, креативності та безперервного пошуку нових ідей, ставить перед молодими фахівцями серйозні виклики. Постійний тиск термінів, необхідність відповідати високим стандартам якості та пошук унікальних рішень можуть призвести до емоційного вигорання та зниження творчого потенціалу. Саме в цьому контексті сервіси генерації зображень постають як інструмент, який не тільки

полегшує роботу дизайнерів, але й сприяє їхньому психоемоційному відновленню та розвитку творчих здібностей. З одного боку, сервіси генерації зображень дозволяють швидко створювати різноманітні візуальні концепції, ескізи та прототипи, що значно прискорює процес дизайну [1].

Завдяки штучному інтелекту, дизайнери отримують можливість експериментувати з різними стилями, кольоровими палітрами та композиційними рішеннями, не витрачаючи при цьому багато часу на ручну роботу. Це дозволяє зосередитися на більш творчих аспектах проекту та уникнути рутинних завдань [2]. Крім того, сервіси генерації зображень можуть стати джерелом натхнення для дизайнерів. Вивчаючи згенеровані зображення, можна виявити несподівані комбінації елементів, нові стилі та нестандартні рішення. Це допомагає розширити світогляд дизайнера, вийти за рамки звичних шаблонів і знайти свіжі ідеї для своїх проектів. Однак, не варто забувати, що сервіси генерації зображень є лише інструментом, який доповнює, але не замінює творчі здібності дизайнера. Важливо розуміти, що штучний інтелект може генерувати зображення на основі наявних даних, але він не здатний до справжньої креативності та емпатії. Саме тому, дизайнери повинні використовувати ці інструменти з розумом, критично оцінюючи отримані результати та вносячи власні корективи [3].

Підсумовуючи, можна сказати, що сервіси генерації зображень відкривають нові можливості для розвитку творчого потенціалу дизайнерів. Вони допомагають прискорити робочий процес, подолати творчі кризи, знайти нові ідеї та сприяють психоемоційному відновленню. Однак, важливо пам'ятати, що ці інструменти є лише допоміжним засобом, і справжня цінність дизайну полягає в умінні мислити креативно, аналізувати і втілювати свої ідеї в життя [4].

Сервіси генерації зображень можуть стати важливим інструментом для психоемоційного відновлення майбутніх дизайнерів. Стрес і емоційне вигорання є частими явищами у творчих професіях, особливо серед студентів і початківців, які стикаються з високими вимогами та необхідністю постійно проявляти креативність. Ось кілька способів, як генерація зображень може допомогти майбутнім дизайнерам:

Візуальна медитація: Сервіси генерації зображень дозволяють майбутнім дизайнерам створювати візуальні світи або абстрактні композиції, що можуть допомагати у медитації та зменшенні рівня стресу.

Релаксація через творчість: Використання таких сервісів може бути схоже на цифрове малювання чи живопис. Майбутні дизайнери можуть експериментувати з кольорами та формами без страху зробити "помилку", що знімає тиск і сприяє релаксації.

Креативний потік: Генерація зображень дозволяє розширити межі уяви, допомагаючи молодим дизайнерам знайти нові ідеї і одночасно розвивати свій творчий потенціал. Це може допомогти їм увійти в стан "поток", коли вони повністю занурюються у творчий процес і відновлюють свою енергію.

Зняття блоків та натхнення: Часто дизайнери стикаються з "творчими блоками". Використання генеративних алгоритмів для створення нових образів може допомогти зламати цей бар'єр, пропонуючи несподівані комбінації форм і стилів, які можуть стати джерелом натхнення.

Таким чином, сервіси генерації зображень стають не лише інструментом для розробки дизайну, а й засобом для емоційного відновлення, зняття стресу та підтримки психологічного здоров'я майбутніх дизайнерів.

Список використаних джерел

1. Генерація зображень нейромережею: 5 безкоштовних сервісів -- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forklog.com.ua/exclusive/generatsiya-zobrazhen-nejromerezheyu-5-bezkoshtovnyh-servisiv> (Дата звернення 07.10.2024)
2. McMahon, M., & Vayro, C. (2021). Creative arts as therapeutic interventions: A systematic review of their efficacy in reducing stress and anxiety. *Journal of Creativity in Mental Health*, 16(1), 5-24.
3. Lassonde, C., Michael, P. (2019). The Creative Mind: Tools for Emotional Wellness through Art and Design. *Journal of Art & Design Education*, 38(2), 230-242.
4. Kalina, M., & Palmer, P. (2020). Artificial Intelligence in Art Therapy: A New Horizon for Creativity and Mental Health. *Digital Arts and AI Journal*, 15(3), 101-116.

УДК 330.55:502.1

Ставничий Анатолій Миколайович,

викладач Відокремленого структурного підрозділу

Житомирський технологічний фаховий коледж

Київського національного університету

будівництва і архітектури

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Одна з найвпливовіших сил у будь-якому суспільстві, яка може зробити свій внесок як для подолання відмінностей, так і для поглиблення розбіжностей між людьми: навички.

Навички, які люди мають, коли починають працювати, і які вони можуть використовувати пізніше у своєму трудовому житті значною мірою визначають їхню здатність процвітати, створювати сім'ї та відчувати себе належними визначаючи економічне та політичне майбутнє країни.

Прогалини навичок та їх формування є дзеркалом загострення соціальних розбіжностей. В Європейському Союзі (ЄС) це питання набуло нової гостроти: зміни на ринку праці зробили людський капітал дедалі важливішим роздільником між тими, хто процвітає на ринку праці, і тими, хто ні. Головне, освітні системи в ЄС не стають більш успішними в забезпеченні того, щоб усі студенти здобули необхідні навички [1].

Незважаючи на збереження середнього рівня успішності протягом останніх 20 років, багато освітніх систем в країнах-членах ЄС стикаються зі зростаючою «бідністю освіти» (вимірюється як відсоток учнів, які отримали результати нижче мінімальних стандартів навчальних досягнень), а також погіршення нерівності [2].

Студенти змінили свої уподобання у використанні часу дозвілля. Це має наслідки для навчання, оскільки більшість навчальних закладів не встигають за цими змінами в очікуваннях студентів.

Відсутність ефективних реформ навчальних програм, оцінювання, управління перешкоджає результатам навчання. Для покращення навчання потрібен узгоджений набір заходів на всіх рівнях формування освітнього процесу і процесу надання послуг — такі заходи можна згрупувати в три категорії: заходи вирішення системних проблем, заходи, які надають цільову підтримку, і заходи, які забезпечують більшу гнучкість для індивідуального навчання [3].

Члени країни ЄС, в порівнянні з Україною, суттєво відрізняються за структурою своєї системи освіти, а також за ступенем і основними причинами нерівності в системі освіти, широким спектром рекомендацій, що застосовуються, увесь цей досвід можна підсумувати наступним чином:

- використання інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для інноваційних моделей розвитку навичок;
- підвищення гнучкості і автономії для навчальних закладів і вчителів;
- підвищення професійних навичок професії вчителя для задоволення різноманітних потреб студентів і зробити вчителя бажаною професією;
- забезпечення адекватного фінансування системи освіти та розробити ефективну систему реалізації цільової ініціативи;
  - розробити скоординовані програми;
  - захистити ефективні програми від скорочення бюджету;
  - надати більше гнучкості для індивідуального навчання;
  - працювати над гнучкою навчальною програмою, яка дозволяє зосередити увагу на цілісному розвитку навичок студента;
  - збільшити автономію вчителів, шкіл та місцевих рад;

➤ сприяти таким методам навчання, які сприяють формуванню професійних навичок [4, 5].

Ринок праці виглядає по-новому, він вимагає попиту та пропозиції навичок, у той же час технології, глобалізація та інші мегатренди роблячи доступ до «хорошої роботи» все більш залежним від володіння мінімальним пакетом відповідних навичок. Впливають попит і пропозиція робочої сили, змінився зміст завдань робочих місць за останні роки, а це веде до зростання ризиків для люди з низьким рівнем і недостатньою кваліфікацією залишитися позаду на ринку праці.

Важливе значення також має зосередженість на когнітивних навичках, оскільки вони є базові навички для інших когнітивних навичок вищого порядку та пов'язаних з роботою. Зокрема, соціально-емоційні навички, які є дуже важливими життєвими навичками, необхідними на ринку праці, а також для залучення громадян до суспільної праці.

Тому, зміцнення освіти в Україні та системи навчання за європейськими стандартами є важливою частиною порядку денного для розумного, стійкого зростання прогресу у досягненні ключових цілей щодо освіти та навчання.

Навчання, тим не менш, здійснюється студентом, тому воно вимагає від студентів розумової діяльності активної і мотивованої. Студенти навчаються, пов'язуючи нову інформацію з попередніми знаннями; і попередні знання студентів походять як з формальних, так і з неформальних джерел — повсякденного життя спостереження, хобі, ЗМІ, друзі, батьки та школа.

Соціальна інтеграція також може збільшити зв'язки та мости серед різних груп студентів. Вчити довіряти та співпереживати учням з різних груп є важливим, враховуючи зростаючу різноманітність населення та поточну соціальну напруженість у нашій країні [6].

Учнівська (внутрішня) мотивація є ключовим фактором успішності учня та набуття навичок. Але мотивація різко відрізняється залежно від соціально-економічної групи. Важлива мотивація до освіти, тому що це гарантує, що студенти отримують нові знання та навички в осмислений спосіб.

Позитивною стороною може бути мотивація студентів під впливом створення позитивного навчального середовища.

Нарешті, зміни в попиті на робочу силу, схоже, також змінили мотивацію студентів для здобуття вищої освіти.

Систематичні навчальні реформи вимагають від учителів озброїти учнів новими навичками та використовувати кращу педагогіку, але у поганому шкільному середовищі вчителі часто мають недостатню підготовку, доступ і бідність навчально-матеріальної бази.

Збільшити автономію вчителів, шкіл та місцевих рад. Місцевим інноваторам необхідно мати регуляторний простір для ефективної роботи за підтримки суспільства і уряду. Багато хто в Україні все ще надмірно покладаються на бюрократичний підхід, надмірної нормативної документації та повноважень приймати рішення, які обмежують можливості навчальних закладів впроваджувати інновації та змінюватися як навчальні організації [2].

До вчителів треба ставитися як до професіоналів, якими вони є, і тому їм потрібно надавати свободу обслуговувати своїх учнів. Водночас це необхідно супроводжувати проектуванням ефективних каналів, за допомогою яких можна вести цілеспрямоване обговорення спільної відповідальності за результати навчання серед усіх учасників сектору, зробити вчителя бажаною професією. Зростаюча різноманітність запитів серед студентів зараз, як ніколи, потребує висококваліфікованих вчителів, які можуть адаптуватися до диференційованих потреб учнів.

Вчителі є одними з найбільших рушіїв навчання студентів і найкраще надбання системи освіти будь-якої країни. Тому вчителі повинні мати справедливий доступ до сучасних педагогічних практик і постійний професійний розвиток.

Децентралізовані програми управління на базі навчальних закладів можуть бути корисними для навчання, оскільки вони надають їм повноваження реагувати відразу на потреби своїх студентів.

Нарешті, найкращий спосіб досягти успіху покращення систематичних змін у результатах навчання завдяки належному навчанні вчителів та співпраці з громадою [4].

Таким чином, можна стверджувати, що існує нагальна потреба в освітніх системах, де всі студенти, незалежно від походження, можуть розвивати навички, які їм знадобляться, щоб привести до здорового, продуктивного та осмислене життя.

Такий підхід передбачає розробку гнучкої системи структура, якої може задовольнити всі потреби студентів і не залишити студентів позаду. По-друге, це вимагає децентралізації рішень на рівні навчального закладу, класу, інституту, університету, зміцнення довіри до вчителів та директорів, щоб вони могли працювати над успіхом усіх здобувачів освіти. По-третє, політики та адміністратори з національних, регіональних і місцевих органів влади повинні супроводжувати таку розробку системи з конкретними заходами, програмами та ресурсами, які можуть забезпечити адекватну підтримку більшості вразливих учнів з раннього віку та до закладів, де вони навчаються. Нарешті,

просування справедливої системи освіти, яка є стійкою, також вимагає побудови міцного альянсу серед ключових зацікавлених сторін. Важливо створювати альтернативні моделі, які одночасно є недорогими, педагогічно привабливими і фізично доступними [6].

Велика частка суспільства визнає, що модель загальноосвітньої школи в країні потребує переосмислення, і в останні роки як національні, так і місцеві органи влади почали запроваджувати дискусійні форуми на різних рівнях. Крім того, цей процес супроводжується ітеративним підходом, випробування пілотних заходів, які могли б прокласти шлях до масштабного порядку реформ. Усе це можливо завдяки потужній суспільно-політичній підтримці в країні.

Серед інших питань, нове бачення, в якому навчальні заклади повинні сприяти розвитку знань і ставлення до сильної національної ідентичності та патріотизму, разом із поверненням до «повного» курсу історії та до «класичного» списку обов'язкового читання в школах. Базовим є формування когнітивних та соціально-емоційних навичок, які мають вирішальне значення для забезпечення майбутніх випускників здатності до навчання та адаптації до соціального та економічного контексту, що швидко змінюється.

Таким чином, розробка та зміцнення структури освітньої політики, яка підвищує гнучкість, автономію навчальних закладів і вчителів для сприяння навчанню для всіх, разом з іншими ініціативами, буде свідчити про програму реформ, які слугуватимуть для забезпечення навичок, у широкому визначенні, на всіх рівнях викладання та навчання через узгодженість практик навчання та оцінювання.

Список використаних джерел

1. Garrouste, Christelle. 2010. "100 years of educational reforms in Europe: A contextual database." (2010): 1-349.
2. European Commission. 2017. Education and Training Monitor 2017.
3. Department of Education and Science / Educational Disadvantage Committee. Brunello, Giorgio, Margherita Fort, and Guglielmo Weber. "Changes in compulsory schooling, education and the distribution of wages in Europe." *The Economic Journal* 119.536 (2009): 516-539.
4. Eurydice. (2011). *Grade retention during compulsory education in Europe: regulations and statistics*. Brussels, Belgium: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
5. Eurydice. 2012. *Developing Key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
6. Hattie, J. (2008). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. Routledge.

УДК 323.21:005.3

Супрун Дар'я Миколаївна,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та реабілітації
Національного університету біоресурсів і*

природокористування України;

Супрун Микола Олексійович,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної освіти
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського*

СУЧАСНА ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ: ПРАКТИКИ ЄС

В силу своїх професійних інтересів ми маємо щасливу професійну можливість протягом тривалого часу вивчати організацію навчального процесу в кращих університетах світу. Аналізу зазначеного досвіду й присвячений наш виступ. Сучасні варіативні проекти регіонального та міжнародного рівня ставлять за мету підвищити соціальну роль університетів шляхом посилення взаємодії між університетами та громадами, що призведе до розробки національної політики з підтримки третьої місії університетів із забезпечення соціальної згуртованості, адаптивності, стійкості та процвітання в Україні [3].

Інтегральною метою програми «Формування громадянської позиції університетів: урахування інклюзивного підходу до прийняття рішень» є формування єдиної думки загалу, зокрема студентства, стосовно шляхів утворення та впровадження в українське суспільство новоствореної парадигми інклюзивного соціально-освітнього середовища як основи соціальної захищеності, відповідальності та соціальної згуртованості громадян України в умовах сучасних інтеграційних викликів засобом формування соціально-корпоративної відповідальності та зобов'язаності університетів і зміцнення соціальної згуртованості загалу [4].

Саме актуальні питання ролі університетів у суспільстві, стратегії та тренди їх модернізації, промоції та маркетингу, сприяння кар'єрному розвитку, інтернаціоналізації освіти набувають беззаперечної значущості в контексті соціальної згуртованості.

Зазначимо, програму побудовано з урахуванням особливостей кращих європейських практик надання зазначеної допомоги. Вона створена на основі досвіду наукової співпраці факультету з профілюючими факультетами європейських держав (Sapienza University, Rome, Italy; The John Paul II Catholic University, Lublin, Poland; Ostfalia, Germany).

Саме університети посилюють співпрацю задля сталого розвитку інклюзивного суспільства. Дана думка відображена у конкретизованих цілях формування громадянської позиції університетів на державному рівні:

- розробка національної політики щодо посилення третьої місії університетів і співпраці між університетами;

- розробка типових стратегій взаємодії між університетами та суспільством на основі потреб, спрямованих на підвищення громадянської активності та залучення громадян на основі принципів рівності, солідарності, недискримінації та інклюзії;

- розвиток співпраці між університетами та суспільством на основі європейського досвіду та практик у сфері інклюзії;

- підвищення рівня соціальної відповідальності та залученості університетів до громад через підвищення їх спроможності у сфері розвитку лідерства;

- підвищення рівня взаємодії між інклюзивними цільовими групами та зацікавленими сторонами щодо співпраці між університетами та громадами на основі європейського досвіду та практики;

- забезпечення належної співпраці між партнерськими інституціями, цільовими групами та зацікавленими сторонами з метою своєчасної реалізації проектів програм з формування громадянської позиції університетів [3].

Визначаючи громадянську позицію університетів як драйвер соціально згуртованого суспільства, маємо висвітлити наступні значущі дефініції:

Громадськість – соціально активна частина суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни, діє як безпосередньо, так і через різноманітні об'єднання громадян [1].

Громадянське суспільство – суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних властивостей, яке утворює розвинені правові відносини з державою; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага [5].

Також надважливості набуває *партнерство*, як форма участі вказаних суб'єктів у процесі прийняття рішень, яка передбачає спільну відповідальність

на кожному етапі процесу прийняття політичного рішення: встановлення порядку денного, складання проекту, прийняття рішень та реалізації політичних ініціатив. Партнерство є вищим рівнем участі громадянського суспільства у процесі прийняття рішень [2]

В контексті формування громадянської позиції університетів маємо закцентуватися на тому, що *інклюзивне прийняття рішень* – процес максимального врахування інтересів усіх громадян, де всі учасники мають змогу вільно й відкрито долучатися до прийняття рішень, що їх стосуються, без жодних утисків чи приниження. Передумови забезпечення сприятливих умов для інклюзивного прийняття рішення включають верховенство права, дотримання основних демократичних принципів, політичну волю, сприятливе законодавство, чіткі процедури, довгострокову підтримку та ресурси для сталого громадянського суспільства і спільний простір для діалогу та співпраці.

Тож, «*інклюзивне прийняття рішень*» маємо змогу охарактеризувати як підхід, при якому для формування інклюзивної політики та прийняття рішень враховується думка і дослухаються до тих, на кого ця політика впливає [4].

За умов дотримання інклюзивного підходу при прийнятті рішень, політика та послуги, що запроваджуються з метою захисту прав людей з інвалідністю, формується з урахуванням досвіду тих, на кого вони спрямовані. Отже, *інклюзія* – це процес реального включення людей з інвалідністю в активне суспільне життя з однаковою мірою для всіх членів суспільства [5].

Саме актуальні питання ролі університетів у суспільстві, стратегії та тренди їх модернізації, промоції та маркетингу, сприяння кар'єрному розвитку, інтернаціоналізації освіти набувають беззаперечної значущості в контексті соціальної згуртованості.

В якості певних висновків зазначимо, що розширення міжнародних зв'язків й інтеграція до європейської спільноти сприяє зростанню значущості й міжнародного маркетингу в напрямі формування громадянської позиції університетів з урахуванням інклюзивного підходу до прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Brytanska Rada. Posibnyk z inkluzyvnoho pryiniattia rishen dlia zasobiv masovoi informatsii. Nichoho dlia nas bez nas. URL: <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2019/09/Posibnyk-%C2%ABNichogo-dlya-nas-bez-nas%C2%BB.pdf>
2. R.Sopivnyk, I.Sopivnyk, D.Suprun, T.Hryhorenko. Social leadership and team building/Sotsialne liderstvo i komandoutvorennia. Kyiv, 2023 r. URL: <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bc90a611-0bce-472e-8d46-017892b1f745/content>

3. Suprun, D. (2023) Psychology of Management: Kyiv.: DUSU, p.423.

http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34962/Sheremet_83-89.pdf?sequence=1

4. Suprun, D. (2019). Modernizatsiia zmistu profesiinoi pidhotovky psykholohiv v haluzi spetsialnoi osvity (monohrafiia) [Modernization of the content of psychologists' professional training in the field of special education: a monograph]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. [in Ukrainian]

5. Unicom. Університети-громади: посилення співпраці.
URL:<https://unicom.community/>

УДК 378.4

Сушков Олег Олександрович,

кандидат технічних наук,

старший науковий співробітник,

доцент кафедри фізичної та тактичної підготовки

Національної академії внутрішніх справ

ЩОДО РОЗВИТКУ МЕДІАОСВІТИ ЯК ТЕХНОЛОГІЇ

4 листопада виповнюється 75 років з дня створення Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. Так, ще у 1973 році ЮНЕСКО було дано визначення медіаосвіти, як навчання теоретичним і практичним умінням для опанування сучасними засобами масової інформації, які розглядаються як частина специфічної і автономної області знань в педагогічній теорії і практиці [1].

Людство є активним споживачем інформації, що постійно збільшується. Щодня світ медіа створює навколо людей медійну реальність, під впливом якої формуються світогляд людини, її освіта, культура та життєві цінності. Отже, одне з найважливіших завдань вищої школи – інформатизація освітнього процесу, невід'ємною часткою якої є використання медіаосвітніх технологій у вищій школі.

Інформація, що надходить з різних джерел, безпосередньо впливає на процес формування конкурентоздатного фахівця. Однак доволі часто ніким неконтрольовані ресурси інформації: періодичні видання, радіо-програми, сайти мережі Інтернет пропонують дезінформацію з метою маніпуляції, зацікавлення та залучення більшої аудиторії. Тому має своє місце негативний вплив системи засобів масової інформації на розвиток та професійне

становлення студентів. За таких умов досить тяжко змінити, переробити пресу та інші медіатехнології – тому потрібно «змінити», підготувати аудиторію.

Питання застосування медіаосвітніх технологій в освітньому процесі досліджували велика кількість зарубіжних та вітчизняних науковців. Використання матеріалів засобів масової інформації у закладах освіти перебувало в центрі наукових інтересів Саєнко Н., Усатої В., Чемерис І., Міллера Є., Янишина О. та ін. Федоров О. досліджував проблему естетичного виховання молоді засобами кіномистецтва, провів ґрунтовний аналіз теоретичних особливостей функціонування та практичного застосування медіаосвіти. Проблеми розвитку та функціонування медіапедагогіки, медіадидактики та медіавиховання вивчає Г. Онкович. Педагогічні умови застосування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів – Ю. Козаков [2].

Як частина освітнього процесу медіаосвіта містить величезний інформаційний, дидактичний та мотиваційний потенціал. У рекомендаціях ЮНЕСКО зазначається, що «медіаосвіта – частина основного права кожного громадянина будь-якої країни на волю самовираження й одержання інформації, що сприяє підтримці демократії. Визнаючи відмінності в підходах і розвитку медіаосвіти в різних країнах, рекомендується, щоб вона була введена скрізь, де можливо в межах національних навчальних планів, так само як в рамках додаткової, неформальної освіти та самоосвіти протягом усього життя людини».

Оксфордська енциклопедія визначає медіаосвіту як «вивчення медіа, яке відрізняється від вчення за допомогою медіа. Медіаосвіта (media education) зв'язана одночасно з пізнанням того, як створюються і поширюються медіа-тексти, так і з розвитком аналітичних здібностей для інтерпретації і оцінки їх змісту. Тоді як вивчення медіа (media studies) зазвичай зв'язується з практичною роботою із створення медіатекстів, медіаосвіта та медіа направлені на досягнення цілей медіаписьменності (media literacy)». Медіаграмотна людина володіє розвинутою здібністю до сприйняття, аналізу, оцінки і створення медіатекстів, до розуміння соціокультурного і політичного контексту функціонування медіа в сучасному світі, кодових і репрезентацій систем, медіа; життя такої людини в суспільстві і світі пов'язане з цивільною відповідальністю.

Згідно з «Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні» медіакультура – це «сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, елементів культури комунікації,

пошуку, збирання, виробництва і передачі інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та соціумом у цілому. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі» [3].

У свою чергу медіаграмотність – це рівень медіакультури, що допомагає студентам спілкуватися з медіа з критичної точки зору, з розумінням значущості медіа в їх житті. Медіаграмотний здобувач освіти має бути здатний критично і усвідомлено оцінювати медіатексти, підтримувати критичну дистанцію по відношенню до популярної культури і чинити опір маніпуляціям. У більш специфічній термінології вчення медіаграмотності повинне надати студентам можливість: розвивати здібності, знання і стосунки, необхідні для аналізу способів, за допомогою яких медіа активно конструюють реальність; отримувати знання соціального, культурного, політичного і економічного значення цих конструкцій і поширюваних ними цінностей; розвивати рівень оцінки і естетичного сприйняття медіатекстів; декодувати медіатексти, щоб розпізнати і оцінити культурні цінності, практичну значущість, ідеї, що містяться в них; розпізнавати, аналізувати і застосовувати різноманітність технічного використання і створення медіатекстів; усвідомлювати, що ті, хто створюють (конструюють) медіатексти, роблять це, виходячи з безлічі мотивів (контроль, тиск і ін.) економічних, політичних, організаційних, технічних, соціальних і культурних; розуміти, що кожна людина залучена в селективний і аналітичний процес дослідження медіатекстів.

Термін «технологія» посідає важливе місце в методиці медіаосвіти, оскільки застосування будь-якої технології має великий вплив на результат освіти. Технології медіаосвіти сьогодні передбачають залучення до освітнього процесу як традиційних засобів масової інформації (періодичні видання, радіо, телебачення, кіно тощо), так і засоби новітніх інформаційних технологій – комп'ютер, Інтернет.

Медіаосвітні технології є унікальним засобом формування критичного мислення та розвитку творчих здібностей, засобом стимулювання бажання самоосвіти, самопідготовки, постійного прагнення до знань здобувачів освіти. Для цього педагоги використовують такі медіаосвітні засоби: дескриптивний (переказ медіатексту, перелік дійових осіб і подій); особистісний (опис відносин, емоцій, спогадів, які викликає медіатекст); аналітичний (аналіз структури медіатексту, мовних особливостей, точок зору); класифікаційний (визначення місця твору в історичному контексті); пояснювальний

(формування суджень про медіатвір в цілому чи про його частину); оцінний (висновок про його переваги на основі особистісних, моральних чи формальних критеріїв).

Отже, застосування медіаосвітніх технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти є не лише доцільним, а й необхідним. Вони виконують такі основні функції: інформатизація навчального процесу (доступ до різних джерел інформації); активізація навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти; підвищення мотивації до навчання; інтерактивність навчання; моніторинг освітнього процесу; підвищення ефективності засвоєння здобувачами навчального матеріалу; спонукання до творчої діяльності – підготовка презентацій з використанням комп'ютерних програм; участь у відео-конференціях тощо.

Список використаних джерел

1. Media education. Paris: UNESCO, 1984. 93 p.
2. Козаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі підготовки майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ю. М. Козаков. Луганськ, 2007. 22 с.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.telekritika.ua/material/koncepciya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukrayini>

УДК 37.01:378

Табака Микита Павлович,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПНК-23
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Красильник Юрій Семенович,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДИСКУСІЇ

Дослідження проблем комунікативної взаємодії у дискусії має велике значення, оскільки дозволяє краще зрозуміти механізми ефективної комунікації, розв'язання конфліктів, аргументації та співпраці. Комунікативна взаємодія у дискусії є ключовим елементом будь-якої групової діяльності, оскільки впливає на процес прийняття рішень, взаєморозуміння та побудову конструктивних стосунків. Дослідження проблем комунікативної взаємодії у

дискусії дозволяє формувати освітнє середовище, в якому цінуються конструктивний діалог і здатність досягати порозуміння, що є надзвичайно важливим у сучасному світі зростаючої інформаційної взаємозалежності [5, 6, 7, 9].

А. Троян, А. Молчанова, О. Хохлова [9, с. 308] визначають дискусію (від лат. «discussion» – розгляд, дослідження) як: спосіб організації спільної діяльності з метою інтенсифікації процесу прийняття рішення в групі; метод активного навчання, заснований на публічному обговоренні проблеми, мета якого з'ясування і зіставлення різних точок зору, знаходження правильного рішення спірного питання; метод навчання, що підвищує інтенсивність і ефективність процесу сприйняття за рахунок активного включення учнів в колективний пошук істини. Дослідники розглядають такі різновиди дискусій як круглий стіл, дебати, симпозіум, форум, мозковий штурм та інші, під час яких студенти не тільки вчать працювати в групі, але й можуть розвивати діалогічне та монологічне мовлення, підвищувати культуру свого мовлення [9, с. 310].

Л. Штохман [10, С. 241] робить висновок про те, що дискусія чи обговорення стали все ширше застосовуватись як методи інтерактивного навчання.

О. Карасьова [4] розглядає інтерактивні дискусії як метод активізації самостійної роботи студентів, що створює позитивні умови навчання для розвитку не тільки комунікативних навичок, але й логічного мислення, коли студенти роблять висновки та оцінюють ситуацію.

Г. Алексєєва, Н. Кравченко, О. Антоненко, Л. Горбатюк [2] характеризують дискусію як форму ділової гри, яка вимагає від студентів мобілізації всіх умінь, спонукає освоювати і поглиблювати нові знання, розширює її кругозір і, найголовніше, змушує опановувати цілим комплексом комунікативних умінь.

Проведення самої дискусії, на думку Г. Алексєєвої [1], в різних варіантах вимагає максимального напруження сил здобувачів освіти: уважно слухати опонента, вміти тактовно і грамотно відреагувати на складні і на провокуючі питання, створити необхідні і переконливі висновки по своїй позиції, приводячи різноманітні аргументи. Успішній дискусії передують завжди серйозна робота слухачів за обраною добровільно ними позиції, підготовка до своєї ролі. Студенти можуть виступати в певних ролях: актор, глядач, експерт.

В. Леган та Н. Годованець [8, с. 252] вважають, що дискусія спрямована на розвиток критичного мислення і комунікативних здібностей. В основі

дискусії лежить суперечність, яка відображає протилежні погляди учасників на той самий предмет обговорення. А сам процес організації дискусії охоплює декілька етапів: явне визначення тези і антитези (як результат критики в складній комунікації); надання кожною стороною аргументів, що підтверджують і підсилюють точку зору; надання кожною стороною підстав; фіксація труднощів і постановка проблеми; пошук нових підстав, способів рішення, поглядів на предмет; синтез. Головне завдання дискусії у процесі навчання – стимулювати пізнавальний інтерес, залучати різні наукові точки зору учнів/студентів в активне обговорення різних проблем.

I. Балягіна, М. Богорад [3], розглядають методика Гарвардської школи бізнесу, основним елементом якої є групове обговорення (*discussion teaching*) – навчання методом дискусії. Викладач, який користується даною методикою, виконує певні ролі: планує і керує обговоренням; він одночасно і модератор, і колега, і суддя. *Обговорення* – це форма партнерських відносин. Викладач і студент в рівних долях розділяють владу і відповідальність за процес навчання, а також вчать один у одного. *Група, в якій відбувається обговорення*, повинна перетворитися в спільноту, яка розділяє загальні цінності і прагне до спільної мети. *Співпраця* зі студентами, може допомогти їм краще оволодіти навчальним матеріалом. *Компетентність* викладача: вміння керувати і процесом, і змістом обговорення одночасно. *Заклучний етап* в дискусії: залишати, по-можливості більше часу на нього). Допомога студентам визначитись, про що саме вони дізналися за допомогою дискусії, як вони зможуть використати набуті знання.

На нашу думку, проблеми комунікативної взаємодії у дискусії є багатограними та виникають через різні фактори, що ускладнюють процес обміну інформацією, взаєморозуміння та досягнення згоди між учасниками. Окрім того, дискусія передбачає відкритий обмін думками та аргументами, однак певні бар'єри можуть значно знизити її ефективність та призвести до конфліктів або незрозуміння:

1. Бар'єри ефективної комунікації в дискусії: відсутність слухання та взаємного розуміння, перешкоди через культурні, соціальні або мовні відмінності, стереотипи та упередження щодо опонентів.

2. Конфлікт інтересів та емоційний фон: вплив емоцій на об'єктивність сприйняття інформації, нездатність контролювати емоції як бар'єр до конструктивного діалогу, егоцентризм та несприйняття критики, проблеми активного слухання в дискусії, неправильне сприйняття повідомлення через відсутність зворотного зв'язку, переривання та недостатня увага до слів опонента, пасивне слухання, яке призводить до втрати сенсу сказаного.

3. Маніпуляції як інструмент комунікативної напруги: використання перекручувань, перебільшень, підміна понять і перекручення фактів для досягнення особистих цілей, психологічний тиск на співрозмовника (загрози, сарказм, пасивна агресія), недостатня аргументованість та структура висловлювань, використання поверхневих або надмірно емоційних аргументів, недотримання логіки викладу, що ускладнює сприйняття позиції, використання недоречних прикладів або загальних тверджень замість фактів.

4. Вплив соціальних мереж на культуру дискусії: переважання емоційного контенту та коротких відповідей у мережах, анонімність як стимул до агресії та відсутності відповідальності, розповсюдження дезінформації та поляризація позицій.

5. Відсутність конструктивної критики: неприйняття іншої точки зору та прагнення нав'язати власну позицію, переклад критики на особистісні нападки, а не на обговорення змісту, проблема довіри та відкритості до зворотного зв'язку.

6. Роль невербальної комунікації у дискусії: неправильна інтерпретація жестів, міміки та тону голосу, використання невербальних сигналів для маніпуляції або вираження неповаги, вплив невербальної поведінки на емоційний клімат дискусії.

На підставі аналізу наукових розробок проблеми [1, 3, 5, 7, 9, 10] та практики педагогічного спілкування нами запропоновано можливі шляхи вирішення проблем комунікативної взаємодії у дискусії, зокрема:

- розвиток навичок активного слухання для кращого розуміння та поваги до точки зору інших;

- навчання структурованій аргументації та чіткому висловленню думок, що покращує сприйняття інформації;

- управління емоціями: розвиток емоційної стійкості та вміння зберігати спокій, що допомагає уникати конфліктів;

- упровадження медіації та модерації дискусій для підтримки структури обговорення і створення продуктивного середовища для висловлення думок;

- подолання стереотипів і упереджень через формування культурної компетентності і розвитку емпатії.

Таким чином, дослідження та вирішення проблем комунікативної взаємодії у дискусії є важливим завданням для підвищення якості освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Алексеева Г. М. Метод групової дискусії як невід'ємна складова професійної підготовки майбутнього викладача вищої школи. *Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку*: VI Всеукраїнська науково-практична конференція, 25 жовтня 2022 р., м. Запоріжжя. С. 39–42. URL: https://www.researchgate.net/profile/Hanna-Aleksieieva/publication/365349458_Metod_grupovoi_diskusii_ak_nevid'emna_skladova_profesijnoi_pidgotovki_majbutnogo_vikladaca_visoj_skoli/links/6370a3f454eb5f547ccc00e7/Metod-grupovoi-diskusii-ak-nevidemna-skladova-profesijnoi-pidgotovki-majbutnogo-vikladaca-visoi-skoli.pdf (дата звернення: 29.10.2024).

2. Алексеева Г. М., Кравченко Н. В., Антоненко О. В., Горбатюк Л. В. Використання ігрових технологій в процесі професійної підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Педагогіка*. 2017. Вип. 6 (119). С. 7–14. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILE=&_S21STR=Nvrupupp_2017_6_3 (дата звернення: 26.10.2024).

3. Балягіна І. А., Богорад М. А. Навчання методом дискусії, як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197251408.pdf> (дата звернення: 28.10.2024).

4. Карасьова О. В. Інтерактивні дискусії як метод активізації самостійної роботи студентів. *Modernization of today's science: experience and trends: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 1)*, May 21, 2021. С. 94–95. URL: https://zhatk.zt.ua/wp-content/uploads/2021/05/singapur_2021_tom2.pdf#page=95 (дата звернення: 27.10.2024).

5. Красильник Ю. С. Психолого-педагогічна компетентність як складова педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_1_12 (дата звернення: 29.10.2024).

6. Красильник Ю. С. Психолого-педагогічні умови інформаційно-технологічного забезпечення підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури: методичні рекомендації. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2012. 38 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106621/1/МЕТОДИЧНІ_РЕКОМЕНДАЦІЇ.PDF (дата звернення: 28.10.2024).

7. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні аспекти проектування інноваційного освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу. *Вісник Національної академії оборони України*. 2014. Вип. 6 (43). С. 51–62. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAAJ:2PIL_qKh6hAC (дата звернення: 03.11.2024).

8. Леган В., Годованець Н. Дискусія як активний метод вивчення іноземних мов. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2019. № 17. С. 249–258. URL: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/122/316> (дата звернення: 04.11.2024).

9. Троян А. О., Молчанова А. Ю., Хохлова О. В. Використання методу дискусії в навчально-виховному процесі. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects: the 3rd International scientific and practical conference (Berlin, Germany, August 29–31, 2021)*. С. 306–311. URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/9043/1/Troyan_A_O_MolchanovaA_YA_KHokhlova_O_V_Vykorystannya_metodu_diskusii_v_navchalno_vyhovnomu_protzesi.pdf (дата звернення: 02.11.2024).

10. Штохман Л. М. Навчальна дискусія як метод розвитку мовленнєвих навичок студентів ВНЗ. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2018. Вип. 2(70). С. 240–242. DOI: 10.25264/2519-2558-2018-2(70)-240-242 (дата звернення: 01.11.2024).

УДК 341.2

Токунова Анастасія Володимирівна,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Інституту економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України;*

Рошканюк Вадим Михайлович,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри господарського права
юридичного факультету
Ужгородського національного університету;*

Чавостін Дмитро Анатолійович,

*аспірант Інституту економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України*

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ЖІНОК У ПИТАННІ ПОМ'ЯКШЕННЯ НАСЛІДКІВ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Гендерна рівність і пом'якшення наслідків зміни клімату є двома із найактуальніших глобальних викликів нашого часу. Хоча на перший погляд ці питання можуть здатися не пов'язаними між собою, більш уважне вивчення показує, що вони тісно пов'язані. Досягнення гендерної рівності, а отже, і соціальної справедливості, є ключовим фактором кліматичної справедливості.

Враховуючи, що гендерна нерівність є систематичною та поширеною в усіх сферах життя, вона також виникає в контексті зміни клімату. Жінки та маргіналізовані групи непропорційно вразливі до його впливу через соціальні, економічні та культурні фактори. Це породило концепцію взаємозв'язку між

кліматом і статтю, який проявляється різними способами та в різних контекстах [1].

Розуміння цього призвело до створення низки програмних та нормативних документів, а також ініціатив, спрямованих на вирішення та попередження проблем у даній сфері.

Зрушення у даному напрямі підтримуються як на світовому рівні (зокрема, через включення відповідних питань у глобальні документи, наприклад, Лімську програму роботи та її план дій з гендерних питань [2], підписані в межах COP 28 Декларації щодо гендерно чутливого справедливого переходу та партнерства з кліматичних дій, в межах якої було підкреслено значний внесок і роль усіх жінок і дівчат у прийнятті рішень, управлінні та фінансуванні кліматичних заходів, включаючи перехід до чистої енергії [3], тощо, або роботу таких організацій, як Програма ООН з навколишнього середовища (див., наприклад, звіт «Гендер, клімат і безпека: підтримка інклюзивного миру на передовій зміни клімату» [4]), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) (див., наприклад, їх «Гендерно-трансформаційний посібник із програмування зміни клімату (за досвідом країн Латинської Америки та Карибського басейну» [5]), Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (ООН Жінки) (наприклад, див. доповідь «Феміністська кліматична справедливість: основа для дій » [6]), та багато інших), так і на національних (наприклад, на національному рівні такі країни, як Гондурас і Перу, віддали пріоритет високим рівням гендерної інтеграції у своїй політиці щодо зміни клімату та планових документах [7]). Таким чином, існує достатньо багато ініціатив, які розвивають дану концепцію зверху вниз.

Разом із тим, у даній роботі хотілося б зробити акцент на можливому потенціалі іншого підходу – знизу нагору. Зокрема, однією з можливостей для зростання потенціалу жінок для вирішення питань, пов'язаних із зміною клімату, може стати їх відношення до даного питання

Стать також може бути пов'язана з підвищеною вразливістю до кліматичних проблем. Зростаюча кількість досліджень демонструє, як правило, гендерні відмінності в турботі про навколишнє середовище та зміну клімату [8, 9, 10, 11, 12, 13]. Наприклад, систематичний огляд 12 досліджень з використанням різноманітних заходів і охопленням кількох країн [8, 14] виявив, що жінки продемонстрували більший рівень занепокоєння в 11 з них; Аналіз понад 44 000 респондентів Європейського соціального дослідження [8, 11] також показав, що жінки виявляють більше занепокоєння з цього приводу [8, 15]. У великій вибірці франкомовних респондентів та

респонденток з Європи та Африки було виявлено вищі рівні тривоги щодо клімату серед жінок, ніж чоловіків [8, 16].

Таким чином, саме жінки виявляють більше занепокоєння щодо питань, пов'язаних із кліматичними змінами. Більше того, це стосується і досліджень, які проведено у країнах, де такі зміни вже впливають на жінок (наприклад, спричиняючи або посилюючи міграційні процеси, істотно знижуючи рівень життя, тощо), і країн, для яких дана проблема носить більш потенційний характер.

Таким чином, збільшення залучення жінок у формування тематичних політик, та відповідні ініціативи може створити та посилити потенціал для пришвидшення змін у даному напрямі. Тому доцільно сприяти участі жінок у створенні ландшафту протидії зміні клімату, у тому числі через залучення жіночих організацій, як раніше не мали справу із цим питанням.

Список використаних джерел

1. Pompili M. Gender Equality and Climate Change Mitigation: How Can the Two Go Hand in Hand? – URL: <https://equineteurope.org/gender-equality-and-climate-change-mitigation-how-can-the-two-go-hand-in-hand/>.

2. Enhanced Lima work programme on gender and its gender action plan: Decision, Conference of the Parties of the of the United Nations Framework Convention on Climate Change, 3/CP.25. – URL: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2019_13a01_adv.pdf.

3. COP28 Gender responsive just transition and climate action partnership: Declaration. – URL: <https://www.cop28.com/en/cop28-gender-responsive-just-transitions-and-climate-action-partnership>.

4. Gender, climate & security: sustaining inclusive peace on the frontlines of climate change. – URL: <https://www.unep.org/resources/report/gender-climate-security-sustaining-inclusive-peace-frontlines-climate-change>.

5. Clements R. A Gender-Transformative Climate Change Programming Guide: Experiences from Latin America and the Caribbean. – URL: <https://www.unicef.org/lac/en/media/48051/file/A%20GENDER-TRANSFORMATIVE%20CLIMATE%20CHANGE%20PROGRAMMING%20GUIDE.pdf>.

6. Feminist climate justice: A framework for action. – URL: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-12/Feminist-climate-justice-A-framework-for-action-en.pdf>.

7. Gender and climate change: Overview of linkages between gender and climate change. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/UNDP%20Linkages%20Gender%20and%20CC%20Policy%20Brief%201-WEB.pdf>.

8. Clayton S., Pihkala P., Wray B., Marks E. Psychological and Emotional Responses to Climate Change among Young People Worldwide: Differences Associated with Gender, Age, and Country. Sustainability 2023, 15, 3540. <https://doi.org/10.3390/su15043540>.

9. Charles A. Ogunbode, and oth. Climate anxiety, wellbeing and pro-environmental action: correlates of negative emotional responses to climate change in 32 countries, Journal of Environmental Psychology, Volume 84, 2022, 101887, <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101887>.

10. Gifford, R. and Nilsson, A. (2014), Personal and social factors that influence pro-environmental concern and behaviour: A review. *Int J Psychol*, 49: 141-157. <https://doi.org/10.1002/ijop.12034>.
11. Wouter Poortinga, Lorraine Whitmarsh, Linda Steg, Gisela Böhm, Stephen Fisher, Climate change perceptions and their individual-level determinants: A cross-European analysis, *Global Environmental Change*, Volume 55, 2019, pp. 25-35, <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2019.01.007>.
12. Wullenkord, M.C., Tröger, J., Hamann, K.R.S. et al. Anxiety and climate change: a validation of the Climate Anxiety Scale in a German-speaking quota sample and an investigation of psychological correlates. *Climatic Change* 168, 20 (2021). <https://doi.org/10.1007/s10584-021-03234-6>.
13. van der Linden, Sander, Determinants and Measurement of Climate Change Risk Perception, Worry, and Concern (April 16, 2017). In M.C. Nisbet, M. Schafer, E. Markowitz, S. Ho, S. O'Neill, & J. Thaker (Eds.), *The Oxford Encyclopedia of Climate Change Communication*. Oxford University Press, Oxford, UK, 2017, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2953631> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2953631>.
14. Inmaculada Boluda-Verdú, Marina Senent-Valero, Mariola Casas-Escolano, Alicia Matijasevich, María Pastor-Valero, Fear for the future: Eco-anxiety and health implications, a systematic review, *Journal of Environmental Psychology*, Volume 84, 2022, 101904, <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101904>.
15. Effrosynidis D, Sylaios G, Arampatzis A (2023) Correction: Exploring climate change on Twitter using seven aspects: Stance, sentiment, aggressiveness, temperature, gender, topics, and disasters. *PLOS ONE* 18(10): e0293151. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0293151>.
16. Heeren, A., Mouguiama-Daouda, C. & Contreras, A. On climate anxiety and the threat it may pose to daily life functioning and adaptation: a study among European and African French-speaking participants. *Climatic Change* 173, 15 (2022). <https://doi.org/10.1007/s10584-022-03402-2>.

УДК 316

Храбан Тетяна Євгенівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов

Військового інституту телекомунікації та інформатизації

НА ШЛЯХУ ДО ГЕНДЕРНО ЗБАЛАНСОВАНОГО ЛІДЕРСТВА У СЕКТОРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Останніми десятиліттями в секторі вищої освіти відбулася низка контекстуальних змін, зокрема, «глобалізація ринку та інтернаціоналізація інституцій, розвиток приватних комерційних установ, скорочення державного фінансування та збільшення транскордонної академічної мобільності» [1]. Необхідність адаптуватися до розвитку культури платного навчання

розставила пріоритети на користь орієнтованого на студентів підходу і переходу навчальних закладів від «адміністрування» (уміння практично організувати виконавчо-розпорядчу діяльність) до загальної «культури управління» (актуалізації індивідуальних якостей безпосередніх керівників) [2]. У цьому контексті в багатьох країнах спостерігається зростаючий інтерес до ролі лідерів у закладах вищої освіти, що зумовлено як впливом ЗВО на розвиток студентів, які згодом стають лідерами в суспільстві, так і зміною форми самого лідерства в секторі вищої освіти [2]. Поняття «лідерство» трансформується з плином часу. Якщо два десятиліття тому концепція лідера являла собою «харизматичну, героїчну й успішну особистість, яка досягає успіху незалежно від будь-яких обставин» [3], то в даний час акцентується міжкультурне розуміння, співпраця та соціальна відповідальність за інших [4]. Лідерство як «наука і мистецтво впливу на людей з метою їхнього добровільного й ефективного виконання завдань» [5] вимагає врахування потреб студентів, виявлення певних потенційних проблем, створення ефективних команд і зміни організаційних структур, а також розроблення, запровадження та роботи з реформування й поліпшення освіти [3]. Таким чином, лідерство в освіті фокусується не на традиційному підході надання освітніх послуг студентам, а на кінцеві результати навчання студентів, де їх потреби перебувають на першому місці. Однак, революційні трансформації в секторі вищої освіти не супроводжуються збільшенням керівних і лідерських позицій, які займають жінки. У доповіді Організації Об'єднаних Націй «Жінки у вищій освіті: чи поклала перевага жінок край гендерній нерівності?» [6] зафіксовано, що в секторі вищої освіти досі спостерігаються гендерні упередження, які перешкоджають залученню жінок до виконання завдань більшого масштабу та досягнення ними пов'язаних із прийняттям рішень лідерських позицій, де розкриваються їхні таланти, навички та з'являються можливості для реалізації їхніх творчих ідей. Історично ефективне лідерство розглядалося в усталених чоловічих моделях [7], тож у закладах вищої освіти гендерні стереотипи соціокультурного конструювання уповільнюють процес просування жінок на керівні та лідерські позиції. Коли йдеться про розподіл владних позицій у ЗВО, гендер стає чинником нерівності, завдяки чому ці позиції здебільшого посідають чоловіки, які, переважно, очолюють дослідницьку діяльність і процеси ухвалення рішень, тим самим відтісняючи жінок на другорядні ролі [8]. Вертикальна сегрегація, що має відношення до ієрархічних позицій в організаційних схемах, свідчить про низку невидимих бар'єрів, з якими жінки стикаються «на шляху до збереження керівних і

лідерських позицій у несприятливому середовищі» [9]. Різні метафори описують різноманітні перешкоди, з якими стикаються жінки в секторі вищої освіти на шляху до керівних і лідерських позицій, і способи їх подолання. Скляна стеля (англ. *glass ceiling*) – найпопулярніша метафора, що пов'язана з жінками та лідерством. Вона описує деякий невидимий бар'єр, який заважає жінкам досягти керівних і лідерських позицій в організаціях. Цей бар'єр може бути результатом неусвідомлених упереджень і структурних дискримінаційних практик у корпоративному середовищі [10]. Складність і різноманіття проблем, з якими жінки можуть зіткнутися на своєму шляху до лідерства, розкривається і в інших метафорах. Метафора «скляна скеля» (англ. *glass cliff*) описує ситуацію, за якої жінки висуваються на керівні посади, коли існує ймовірність невдачі. Жінкам складніше піднятися кар'єрними сходами, тому вони використовують шанс зайняти керівну або лідерську позицію навіть в умовах ризику, коли чоловік, найімовірніше, відмовиться ризикувати своєю репутацією. Метафора «липка підлога» (англ. *sticky floor*) використовується для опису труднощів, з якими стикаються жінки, коли хочуть піднятися по сходах статусної ієрархії, починаючи з позицій малопрестижних, низькооплачуваних і безперспективних щодо кар'єрного зростання посад. Таким чином, метафора «липка підлога» означає, що жінки не можуть просунутися далі молодших або низьких посад через зовнішні перешкоди та дискримінаційні практики, як-от професійна сегрегація, низька оплата праці в галузях із переважанням жінок і низькі шанси на висхідну мобільність у цих професіях [11; 12]. Метафора «королева-бджола» (англ. *queen bee*) описує ситуацію просування жінок ієрархічними сходами, під час чого вони відмовляються від своєї гендерної ідентичності й одягають маску маскулітності. Королеви-бджоли слідує практиці фізичного і психологічного дистанціювання від фемінності, для них характерні «прихильність до кар'єри; сприйняття жертв, принесених заради кар'єри; заперечення гендерної дискримінації в організації; прихильність до меритократичного дискурсу; і дуже низька підтримка політики сприятливих дій для кількісного гендерного паритету» [13]. Метафора «скляний ескалатор» (англ. *glass escalator*) стосується чоловіків, які йдуть працювати у сфері, де переважають жінки, і обіймають вищі посади. Прикладом галузі з переважанням жінок, де працює «скляний ескалатор», є і сектор вищої освіти. Метафора «лабіринт лідерства» (англ. *labyrinth of leadership*) описує складні проблеми, з якими стикаються жінки протягом своєї кар'єри. На відміну від скляної стелі, лабіринт дає змогу деяким жінкам досягти високих керівних і

лідерських позицій, проте стіни лабіринту залишаються на місці, щоб створювати перешкоди тим жінкам, які йдуть слідом. Якщо шлях, яким ідуть чоловіки, можна метафорично уявити як гладку дорогу (можливо, з кількома вибоїнами), то лабіринт, яким ідуть жінки, являє собою складніший путь. Деякі жінки не можуть прокласти свій шлях і застрягають у глухих кутах, а інші можуть просуватися вперед, наполегливо долаючи невдачі й невдалі повороти. Ця метафора лабіринту одночасно оптимістична у своєму визнанні того, що жінки мають шанс досягти успіху, і реалістична у своєму відображенні невизначеності їхнього успіху [10]. Гендерна нерівність є соціокультурною конструкцією. Частково вона пов'язана з усталеними в історії переконаннями, які «типізують чоловічі та жіночі характеристики і поведінку, щоб увічнити соціальний порядок, встановлений у суспільній і приватній сферах» [9]. Однак, гендерне розмаїття повинно існувати в організаційному керівництві, оскільки воно «дає організації в цілому конкурентну перевагу на ринку і сприяє успіху» [14]. З огляду на те, що жінки-лідерки стали символізувати сучасність і керівництво, орієнтоване на майбутнє [15], необхідним є глибше розуміння того, що стоїть на шляху до гендерно збалансованого лідерства в секторі вищої освіти.

Ситуація в Україні під час війни щодо досягнення гендерної рівності в секторі вищої освіти:

1. Трансформації в секторі вищої освіти супроводжуються збільшенням представництва жінок тільки на академічних посадах із правом викладання, а не на керівних посадах із більшою відповідальністю, таких як декани й ректори.

2. Головними бар'єрами в секторі вищої освіти, які перешкоджають залученню жінок до виконання завдань більшого масштабу та досягнення ними пов'язаних із прийняттям рішень керівних і лідерських позицій, є: існування в закладах вищої освіти гендерних стереотипів соціокультурного конструювання та пов'язаних з ними гендерних упереджень; збереження усталених чоловічих моделей стосовно ефективного лідерства; непропорційний розподіл робочого навантаження між жінками та чоловіками; відсутність рівних можливостей для самореалізації жінок у зв'язку з існуванням гендерних обов'язків; негативні процеси на ринку праці загалом та відсутність на державному рівні ефективних важелів подолання гендерної сегрегації.

3. Позитивні заходи, які можуть здійснювати заклади вищої освіти з метою використання жіночого лідерського потенціалу в секторі вищої освіти,

пов'язані з розробкою інституційної політики в академічному просторі, що враховує гендерні аспекти. На часі створення механізму гендерної оцінки, що ґрунтується на гендерному підході, для забезпечення справедливої конкуренції між жінками-керівниками та чоловіками в процесі відбору на керівні та лідерські позиції. Необхідні пошуки можливостей проведення додаткового навчання менеджерів і керівників, оскільки саме вони наймають і сприяють просуванню співробітників. Також слід звернути увагу на формування кадрового резерву жінок-керівників в інститутах та університетах, надання більших можливостей жінкам-керівникам для навчання лідерству через програми та тренінги, що підвищують обізнаність про гендерні явища та спрямовують професійний розвиток жінок у вищій освіті поза межі викладання.

Список використаних джерел

1. Altbach P. G. The Past, Present, and Future of the Research University / P. G. Altbach, & J. Salmi (eds.), *The Road to Academic Excellence*. 2011. Washington DC: The World Bank. P. 11–32.
2. Black A. S. Qualities of Effective Leadership in Higher Education. *Open Journal of Leadership*. 2015. № 4. P. 54–66. <https://doi.org/10.4236/ojl.2015.42006>.
3. Haidar N. H. Gender leadership and excellence: The case of higher education in Lebanon. *Administrative Sciences*. 2018. № 8. Iss. 4. P. 1–10. <https://doi.org/10.3390/admsci8040078>
4. Храбан Т., & Сілко О. Жіноче лідерство у збройних силах: виклики та перспективи. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 74. Iss. 4. P. 161–168. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-74-4-161-168>
5. Hughes R. L., Ginnett R., and Curphy G. *Leadership: Enhancing the Lesson of Experience*. New York: McGraw-Hill Education, 2015. 328 p.
6. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. Women in Higher Education: Has the Female Advantage Put an End to Gender Inequalities? Paris: UNESCO, 2021. P. 14–17. Available online: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377182> (accessed on 22.09.2024).
7. Eagly A. H. Once more: The rise of female leaders. How gender and ethnicity affect the electability and success of women as political leaders. 2020. Available online: <https://www.apa.org/topics/women-girls/female-leaders> (accessed on 22.09.2024).
8. Hakiem R. A. D. Advancement and subordination of women academics in Saudi Arabia's higher education. *Higher Education Research and Development*. 2022. № 41. Iss. 5. P. 1528–1541. <https://doi.org/10.1080/07294360.2021.1933394>
9. Meza-Mejia M.d.C., Villarreal-García M.A., Ortega-Barba C.F. Women and Leadership in Higher Education: A Systematic Review. *Social Sciences*. 2023. № 12. P. 555. <https://doi.org/10.3390/socsci12100555>
10. Carli L. L., & Eagly A. H. Women face a labyrinth: an examination of metaphors for women leaders. *Gender in Management*. 2016. № 31. Iss. 8. P. 514–527. <https://doi.org/10.1108/GM-02-2015-0007>

11. Faruk A. Analysing the glass ceiling and sticky floor effects in Bangladesh: evidence, extent and elements. *SN Business & Economics*. 2021. № 1. P. 110. <https://doi.org/10.1007/s43546-021-00123-z>

12. Grangeiro R. R., Rodrigues M. S., Silva L. E. N., & Esnard C. Scientific Metaphors and Female Representativeness in Leadership Positions: A Bibliometric Analysis. *Revista Psicologia: Organizações e Trabalho*. 2020. № 21. Iss. 1. P. 1157–1166. <https://doi.org/10.17652/rpot/2021.1.19839>

13. Stolz C., Reinhard M. & Ende L. Mean girls, queen bees and iron maidens? Female leadership and accusations of workplace bullying. *Open Psychology*. 2022. № 4. Iss. 1. P. 249–264. <https://doi.org/10.1515/psych-2022-0127>

14. Howard Jr., D. Gender Leadership Styles in Higher Education: A Transformational Leadership Study. *Open Journal of Leadership*. 2023. № 12. P. 543–561. <https://doi.org/10.4236/ojl.2023.124024>

15. Khraban T. Social and communication construction of gender identity by women serving in the Armed Forces of Ukraine. *Social Communications: Theory and Practice*. 2022. № 14. Iss. 1. P. 182–195. <https://doi.org/10.51423/2524-0471-2022-14-1-6>

УДК 796.332

Човнюк Юрій Васильович,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Довбик Тимофій Олександрович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24

Київського національного університету

будівництва і архітектури

АЛГОРИТМ УПРАВЛЯЮЧИХ ДІЙ ТРЕНЕРА/СПОРТИВНОГО ПЕДАГОГА ЗАДЛЯ ВИРШЕННЯ ЗАДАЧ Й ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Значущими для розвитку спорту як соціокультурного інституту є роль та завдання тренера/спортивного педагога як індивідуального суб'єкта управлінської діяльності в системі спорту. Роль та завдання тренера/спортивного педагога насамперед визначаються розмаїттям складників системи спорту. Тренер/спортивний педагог – це всебічно підготовлений фахівець, зайнятий творчою працею. Він створює єдиний життєдіяльний колектив спортсменів, формуючи кожного з них як гармонійно розвинену особистість, якій допомагає стати сильною, швидкою, спритною,

виривалою, психологічно стійкою людиною з підвищеною працездатністю й інтелектом [1,2].

При розв'язку проблеми підвищення ефективності управління необхідно виділити низку стилів, котрі пов'язані з небажанням тренера/спортивного педагога віддавати повноваження керованій ланці (спортсмену чи команді).

Перше – це помилкова думка, що «я зроблю краще». Виходячи з цієї тези, тренер бере на себе розв'язання таких задач, котрі можуть виконати не менш якісно власне спортсмени. Якщо не давати додаткові повноваження спортсмену, капітану команди щодо оцінки власних дій чи окремих гравців, вони припинять підвищувати свою кваліфікацію. Така орієнтація – брати на себе все до деталей не сприяє формуванню мотивації й розвитку вольових якостей у спортсменів.

Друге – відсутність здатності керувати. «Йдучи з головою» у поточну роботу, тренер/спортивний педагог забуває про перспективні задачі. Він стає нездатним охоплювати перспективу щодо вирішення запланованих задач.

Третє – відсутність довіри до спортсмена, команди. Така недовіра породжує відповідні реакції й призводить до втрати ініціативи, виникає невпевненість, взаємна неприязнь у підсистемі «тренер – спортсмен».

Четверте – страхи ризиків. Тренер іноді боїться дати більше самостійності спортсмену, вважаючи, що тому прийдеться одному відповідати за результат.

П'яте – повна чи часткова відсутність контролю для оцінки впливу тренувальних навантажень. Тренер повинен мати механізм контролю, а спортсмен – самоконтролю для оцінки ефективності виконаної роботи. Зворотний зв'язок у цьому випадку допомагає орієнтувати тренувальний процес на досягнення цілей. Якщо механізми контролю чи самоконтролю виявляються неефективними, це може викликати сумнів щодо правильного вибору тренувальних засобів й методів.

Причини небажання спортсменів, команди, групи отримувати додаткові повноваження та відповідальність зводяться до наступних:

1) спортсменам, команді зручніше вирішувати проблему не самим, а за допомогою тренера;

2) страх критики за свої помилки чи самостійні дії й небажання прийняти на себе відповідальність збільшує імовірність зауважень на свою адресу чи вимушеного визнання щодо неправильного прийняття рішень;

3) нестача у спортсменів, команди інформації чи необхідних якостей і здібностей щодо розв'язання тренувальних задач;

4) відсутність впевненості у своїх силах, можливостях;

5) відсутність позитивних стимулів для прийняття відповідальності за свої дії.

Схема (алгоритм) дій тренера/спортивного педагога, необхідних для виконання управлінських функцій та вирішення тренувальних задач зводиться до наведеного нижче, а мета учбово-тренувального процесу досягається лише тоді, коли виконуються наступні умови:

а) співпадають обов'язки і відповідальності тренера;

б) існує позитивне мотивування спортсменів;

в) наявні знання та вміння тренера, рухові здібності спортсмена;

г) прийняті спільні цілі, задачі і тренером, і спортсменами;

д) існує можливість попередження й усунення конфліктних ситуацій тренера зі спортсменом чи командою;

е) реалізується правильне (демократичного стилю) управління учбово-тренувальним процесом спортсмена чи команди.

Тема побудови ефективної взаємодії між тренером та спортсменом є досить обширною і залишає багато можливостей для подальших досліджень. Вони ґрунтуються на необхідності вивчення дослідження стратегій управління конфліктами та стресом у тренерсько-спортивній взаємодії. Окремим напрямком можна виділити пошуки шляхів оптимізації середовища для зниження негативного впливу конфліктів та стресу на результати спортсменів. Дослідження нових методів та підходів до тренувань може допомогти визначити оптимальні стратегії для покращення ефективності взаємодії.

Аналіз взаємодії між тренером та спортсменом може бути розширений для врахування індивідуальних особливостей спортсменів, таких як психологічні характеристики, стилі навчання, особисті цінності. Це може сприяти більш ефективній персоналізації тренувального процесу [3-5].

Важливе завдання сучасного тренера/спортивного педагога - максимально повно розкрити індивідуальність своїх підопічних, виявити її специфіку і визначити можливий вплив цієї індивідуальності на процес спортивної діяльності та на його результати. Відсутність елементарної психологічної культури постає головною причиною можливих проблем, труднощів чи конфліктів у соціальній взаємодії людей, а також стресів, хворобливих станів, криз, навіть катастроф у житті й діяльності як окремих

людей, так і суспільства в цілому. У сучасних умовах (зокрема, триваючої війни України з РФ) необхідна зміна змісту тренувального процесу, цінностями якого повинні бути гуманістичні принципи, науково обґрунтовані психолого-педагогічні методи навчання, визначеність тренерів щодо розуміння психологічних механізмів, які керують поведінкою суб'єкта. Набуває актуальності пріоритетність формування навичок систематичного самоаналізу із наступною творчою активізацією власної професійної діяльності, професійно-особистісних якостей тренера-викладача (спортивного педагога), найголовнішою з яких є здатність до рефлексії [6,7].

Проблемами керування окремими спортсменами або командою під час участі у змаганнях давно і ретельно займаються тренери, які працюють у різних видах спорту. Але вирішення зазначених проблем неможливо знайти раз і назавжди, тому що керувати окремим спортсменом чи їх групою завжди складно, а, наприклад, спортивним колективом/командою – ще важче, тим більш на змаганнях, тому що змагання – це завжди варіанти стресових ситуацій, прийняття миттєвих рішень, постійний аналіз їх виконання. Саме ця проблема постійно вирішується з моменту проведення перших змагань. Сучасні фахівці успішно розробляють нові й вдосконалюють існуючі методи і засоби керування спортсменами та спортивними командами [8]. Успішне розв'язання цих проблем передбачає постійний розвиток такої риси, як творчість (креативність, інноваційні підходи тощо), яка, на наше переконання, має стати невід'ємною рисою сучасного тренера/спортивного педагога як суб'єкта управлінської діяльності в системі спорту.

Фізичне виховання та спорт є специфічною галуззю діяльності, яка потребує застосування саме творчого підходу. Здатність тренера до творчості сприяє становленню стійкої потреби до постійного відновлення знань і набуття нових, спроможності глибоко проникати у сутність проблеми, бачити зв'язок між явищами, вміння погоджувати новий особистісний досвід із досвідом інших. Високий рівень професійної діяльності тренера може бути забезпечений лише за умови постійного розвитку та максимальної самореалізації особистості. Необхідною умовою творчого самовдосконалення особистості тренера як суб'єкта управлінської діяльності в системі спорту є постійне, систематичне підвищення його кваліфікації. Передбачена атестація тренерів за результатами підвищення кваліфікації, без чого вони не допускаються до роботи. За участю федерацій з видів спорту та державних органів запроваджено визнання 4-5 рівнів кваліфікації тренерів залежно від їх теоретичної підготовленості та результатів практичної роботи (місця підготовлених спортсменів на чемпіонатах Європи, світу та Олімпійських іграх) [9].

Список використаних джерел

1. Хассай Д.В., Несеров О.С., Артеменко В.В. Роль особистості тренера в спортивному колективі [Електронний ресурс]/Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VChdpu/2012_102_2/Khass.pdf.
2. Данилко В., Толкач В., Данилко М. Зміст роботи тренера-викладача//*Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2010. №3(11). С. 12-16.
3. Сопотницька О. І. Потенціал акмеологічного підходу у формуванні готовності майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності з ігрових видів спорту. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. *Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2016. Т. 2, № 13 (56). С. 35–37.
4. Антонєць В. Ф. Комунікативні особливості діяльності спортсмена. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету "Україна"*. 2012. № 5. С. 7–10.
5. Воронова В. І. Психологія спорту. - Київ : Олімп. літ-ра., 2007. 294 с.
6. Полянничко О.М., Кумськова С.М. Психологічна культура в професійній діяльності тренера-викладача з фізичного виховання//*Молода спортивна наука України*. 2010. Т. 4. С. 147-152.
7. Дутчак Ю. Організованість спортивного менеджера та її психологічні складові//*Молода спортивна наука України*. 2008. Т. 2. С. 90-96.
8. Сердюк Д.Г., Черненко А.Є., Губрієнко О.А. деякі аспекти керування командою у гандболі//*Проблеми фізичного виховання і спорту*. 200. №3. С. 79-81.
9. Дутчак М.В., Шкрєбтій Ю.М., Томашевський В.В. Система підвищення кваліфікації тренерів збірних команд України з олімпійських видів спорту//*Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. №7. С. 29-34.
10. Шамич О.М. *Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник* /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796.011: 796.012-057.875

Човнюк Юрій Васильович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту*

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Гундер Ярослав Валерійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ БІОМЕХАНІЧНИХ ЕРГОГЕННИХ ЗАСОБІВ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ І СПОРТІ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ

При багаторічних зайняттях спортом великого значення набуває вирішення проблеми адаптації організму спортсмена до прогресуючої дії багаторазово використовуваних варіантів фізичного навантаження. Чим вищим є кваліфікаційний рівень спортсмена, тим ближче до межі його біологічних можливостей є функціональний стан організму і тим складніше чекати адекватного ефекту від застосування варіантів тренувальних навантажень, що повторюються, в той же час інтенсифікація навантаження часто призводить до перевтоми і захворювань. При несприятливому перебігу процесу адаптації можлива поява ознак адаптогенної патології, за яких, внаслідок зриву адаптаційних механізмів, можуть спостерігатися різного ступеня порушення гомеостатичного балансу і навіть деградація тканин, що призводить до погіршення стану здоров'я та результатів змагальної діяльності. Такі явища сприяють передчасному уходу зі спорту талановитих атлетів, в зв'язку з чим виникає потреба у застосуванні інноваційних методів оптимізації біологічної структури і функціонування організму з метою підвищення працездатності і, одночасно, зниження ризику професійних захворювань.

Ергогенні засоби, це будь-яка тренувальна техніка, механічні пристрої, режими харчування, фармакологічні препарати, або психологічні прийоми, які можуть поліпшити показники при виконанні вправ і/або підвищити адаптацію до тренувальних навантажень. Ергогенні засоби використовують в спорті для боротьби з втомою і задля вирішення проблеми економного використання енергії.

Правильно організоване тренування є найбільш ефективним педагогічним ергогенним засобом, яке сприяє підвищенню спортивної

працездатності. Однак спортсмени часто намагаються знайти такі способи і методи, які могли б замінити напружене тренування, в зв'язку з чим ергогенні засоби для них представляють значний практичний інтерес. Більшість ергогенних засобів застосовується для збільшення продукції енергії та підвищення ефективності її використання, тим самим попереджуючи або віддаляючи стомлення.

Механічні і біомеханічні ергогенні засоби створюються і застосовуються, в основному, для підвищення ефективності рухів людини, сприяючи збереженню як фізичної, так і розумової енергії.

Вчені в галузі спортивної педагогіки виділяють декілька основних напрямків підвищення працездатності спортсмена. До таких, на їх думку, можна віднести раціональне використання відомих законів біохімії, фізіології, фізики, механіки, а також досягнення різних інженерних наук в навчально-тренувальному і змагальному процесах [1-7]. Практика останніх років показує, що одним з таких найбільш перспективних напрямків є використання спортсменами спеціальних біомеханічних ергогенних засобів. Останні, у свою чергу, прийнято ділити на засоби прямої та відставленої дії.

За останні 20 років значної популярності набуло використання біомеханічних ергогенних засобів прямого використання, адже їх застосування сприяє підвищенню працездатності спортсмена безпосередньо під час змагальної діяльності. До них відносять спортивний інвентар, інженерно-технічні засоби пересування, спортивний одяг, споруди.

Різне підвищення спортивних результатів в видах спорту таких як плавання, велосипедний, ковзанярський, вітрильний, бобслей, лижні гонки та ін., фахівці пов'язують з використанням саме вищезазначених засобів. Між тим слід зауважити, що їх використання потребує перегляду техніки рухових дій та внесення корекцій в біомеханічну структуру останньої, а це в свою чергу передбачає отримання та аналіз значної кількості даних.

Використання біомеханічних ергогенних засобів відставленої дії, до яких належать автоматизовані системи керування тренувальним процесом, гравітаційні біомеханічні стимулятори, тренажерні засоби, дозволяють вирішити зазначені питання. Саме тому на сучасному етапі розвитку спорту вищих досягнень фахівці значну увагу приділяють розвитку та використанню автоматизованих відеокомп'ютерних систем керування тренувальним процесом, що дають змогу отримувати інформацію про стан техніки рухових дій в режимі реального масштабу часу.

Впровадження в практику вивчення рухів людини передових досягнень біомеханіки спричинило зміну методології досліджень, що виразилася у все більшій їх комп'ютеризації на всіх рівнях. Саме тому важливою відмінною

рисую цих змін стала поява ефективних методів виміру, складної високоточної вимірювальної апаратури, здатної зафіксувати всі необхідні параметри. У практиці спорту одним з найбільш перспективних методів реєстрації і аналізу рухових дій спортсменів є оптико-електронні методи, на яких заснована робота автоматизованих відеокomp'ютерних систем, що виконують завдання біомеханічного відеокomp'ютерного аналізу.

Технологія останнього включає проведення відеозйомки і обробку отриманих відеограм за допомогою програмного забезпечення. При цьому серед більшості фахівців немає розбіжностей в тому, що вдале з'єднання відеометодів реєстрації рухів з високоефективними методами обробки їх результатів, заснованими на вже перевірених численними дослідженнями алгоритмах біомеханічного аналізу, призвело до вражаючих результатів. Саме тому останнім часом все більшого поширення в біомеханічних дослідженнях і практиці науково-методичного забезпечення підготовки спортсменів високої кваліфікації набувають відеоаналізуючі системи, що дозволяють проводити як ручне оцифрування відеозображень оператором, так і їх автоматичне оцифрування з використанням контрастних маркерів і датчиків інфрачервоного випромінювання, укріплених на біоланках тіла спортсмена. Координати останніх розпізнаються аналізуючою системою, автоматично вимірюються і вводяться в комп'ютер.

Система «Vicon System» складається із станції-сервера бази даних, сполученою високошвидкісною мережею з однією або декількома робочими станціями. У системі встановлюється від 4 до 7 відеокамер. Станція даних синхронізує відеокамери і оцифровує в реальному масштабі часу зображення пасивних маркерів, укріплених на різних точках тіла людини. До «Vicon System» за допомогою додаткового аналогового блоку можуть бути приєднані тензодинамоплатформи, електроміографи і інші аналогові пристрої [8].

Модульний аналізатор рухів «PEAK 3D» дозволяє виконати дослідження в трьох вимірах на базі використання трьох професійних відеокамер і відеокomp'ютерного інтерфейсу, що фіксують траєкторії переміщення біоланок за допомогою спеціальних маркерів, закріплених на суглобах тіла людини. Система «PEAK 3D» також працює в комплексі з тензоплатформами, електроміографами, електрокардіографами, електроенцефалографами, акселерометрами, лічильниками деформації, електрогоніометрами, датчиками тиску [9].

Фірмою «Simi» розроблений відеокомплекс, що включає відеокамери, реєструючі і оброблювальні пристрої, які з успіхом використовуються для аналізу спортивної техніки в різних видах спорту. Результати досліджень

можуть бути представлені у вигляді таблиць, діаграм, біосхем, послідовних зображень елементів техніки, поєднаних відеокадрів [11].

В даний час доведено, що досягнення високих спортивних результатів спортсменами на різних міжнародних змаганнях є, як правило, результатом використання ними найбільш прогресивних і сучасних ергогенних біомеханічних засобів [12]. Їх впровадження в практику дозволило істотно змінити техніку ведення спортивної боротьби в різних видах спорту і у фізичному вихованні. Спеціальна організація процесу пізнання складних економічних рухів при використанні автоматизованих систем управління в спортивному тренуванні дозволяє створити необхідні передумови, стимулюючи аналітико-синтетичну діяльність спортсменів, направляючи їх до самостійного осмислення елементів і закономірностей рухів, формуючи у них уяву, достатню для ефективного освоєння вправ, техніка яких вивчається або удосконалюється.

Список використаних джерел

1. Платонов В., Лапутін А., Кашуба В. Біомеханічні ергогенні засоби у сучасному спорті//*Наука у олімпійському спорті*. 2004. №2. С. 96-100.
2. Шаверський В. Біомеханічні ергогенні засоби в системі підготовки студентів спеціальності «Фізичне виховання»//*Молода спортивна наука України*. 2009. Т.4. С. 204-209.
3. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки і перепідготовки кадрів з фізичної культури//*Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2005. №4. С. 41-44.
4. Сергієчко Л.П. Інноваційний зміст системи підготовки спеціалістів фізичного виховання і спорту//*Спортивний вісник Придніпров'я*. 2003. №3/4. С. 23-32.
5. Ахметов Р.Ф. Тренажерні комплекси в системі підготовки стрибунів у висоту високого класу//*Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2004. №1. С. 251-257.
6. Хмельницька І.В. Програмне забезпечення біомеханічного відеокomp'ютерного аналізу спортивних рухів//*Матеріали міжнар. наук. конгресу «Олімпійський спорт і спорт для всіх»*. – Київ, 2010. С. 568.
7. Ахметов Р.Ф. Сучасні біомеханічні технології в практиці підготовки спортсменів//*Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. №1. С. 7-9.
8. <http://www.vicon.com/products/system.html>
9. Платонов В.М. Допінг та ергогенні засоби у спорті. – К.: Олімпійська л-ра, 2003. 574с.
10. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>
11. <http://www.simi.com>
12. Platonov V.N., Bulatova M.M., Kashuba V.A. Biomechanical ergogenic means in modern sport//*Stiinta sportului. Academia Romana, Bucuresti*. 2006.No. 53. P. 19-49.

УДК 796.011: 796.012-057.875

Човнюк Юрій Васильович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту*

*Київського національного університету
будівництва і архітектури*

Гундер Ярослав Валерійович,

*здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету*

будівництва і архітектури

СУЧАСНІ МЕХАНІЧНІ ТА БІОМЕХАНІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ Й ТРЕНАЖЕРНІ СИСТЕМИ У ПРАКТИЦІ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ

Сучасний олімпійський спорт характеризується рекордними спортивними результатами, високою конкуренцією на міжнародній спортивній арені, що визначає прагнення фахівців до вирішення проблем підвищення якості та ефективності тренувального процесу. Дослідження динаміки спортивних результатів швидкісно-силових видів спорту в цілому дозволило констатувати, що інтенсифікація та підвищення ефективності підготовки спортсменів за рахунок збільшення обсягу і інтенсивності тренувального навантаження не здатне забезпечити кардинальне покращення їх змагального результату. Пошук та обґрунтування нових засобів та методів тренувального процесу у теперішній час стає одним із пріоритетних напрямків вдосконалення спортивної майстерності. Особливо актуальне дане питання для спортсменів, які досягли високих спортивних результатів і знаходяться на етапі збереження вищої спортивної майстерності, коли традиційні засоби та методи є недостатньо ефективними. У зв'язку з цим важливе значення набуває використання в системі підготовки спортсменів різноманітних механічних та біомеханічних технологій, тренажерних пристроїв та систем. У сучасній системі підготовки спортсменів підвищення працездатності із використанням механічних та біомеханічних ергогенних засобів ведеться за двома напрямками. Один з них пов'язаний зі зниженням впливу негативних факторів оточуючого середовища на спортсмена в умовах реалізації конкретних рухових завдань. В даному напрямку основним методологічним підґрунтям для розробки нових підходів до навчання та удосконалення техніки рухових

дій послугувала концепція штучного керованого і предметного середовища, яка описана в [1-5].

Інший напрямок передбачає організацію навчально-тренувального процесу таким чином, щоб зовнішні умови стимулювали б удосконалення спортивної майстерності. У роботах авторів [1, 5, 6] показано, що за допомогою програм біомеханічного аналізу можлива розробка середньогрупових і статистичних моделей технічної підготовленості і практичного використання їх при підготовці спортсменів у якості еталонних показників.

Вище наведене дає змогу біомеханічно обґрунтувати та створювати нові тренажерні та інженерно-технічні засоби, різноманітні гравітаційні біомеханічні стимулятори [7] й автоматизовані системи управління тренувальним процесом, при використанні яких здійснюється вплив на різні ділянки підготовки спортсменів.

Застосування спеціальних механічних та біомеханічних ергогенних засобів в спорті базується не тільки на знаннях фундаментальних законів фізики, але і на знаннях сучасних технологій спортивного тренування. Таким чином, підвищення працездатності спортсменів припускає одночасне використання знань сил гравітації, інерції, законів опору середовища, врахування біомеханічних закономірностей рухової системи людини і техніко-тактичних особливостей змагальної і тренувальної діяльності [4].

Одним з таких засобів (механічних та біомеханічних стимуляторів), який знайшов своє широке практичне використання при підготовці спортсменів високого класу є спеціальний гіпергравітаційний костюм. Принцип дії даного костюма заснований на використанні системи локальних обтяжень, що розташовуються в центрі мас біологів спортсмена і не порушують загальної геометрії мас тіла, створюючи додатковий опір скороченню працюючих м'язів. Розподіл маси додаткових вантажів відбувається таким чином, що на кожную групу м'язів припадає такий відсоток обтяжувань, який приходить у звичайних умовах гравітації [7]. Принциповим є те, що в процесі спортивного тренування з використанням механічних/біомеханічних стимуляторів здійснюється цілеспрямована корекція гравітаційних взаємодій організму спортсменів. Відмінна ефективність використання такого роду механічних/біомеханічних стимуляторів у даному випадку полягає у можливості збільшення силового потенціалу спортсменів при одночасному поліпшенні якості координації їх рухів, розширення функціональних можливостей їх організму [4].

З іншого боку, процес формування та вдосконалення технічної майстерності забезпечується, в основному, за рахунок зменшення механічних навантажень на кістково-суглобний апарат спортсмена, зниження опору оточуючого зовнішнього середовища на основі підвищення фізичної якості спортивного одягу, інвентарю та інженерно-технічних засобів переміщення. Тому головною практичною цінністю тренажерів та виконуваних за їх допомогою спеціальних вправ є те, що вони дозволяють цілеспрямовано впливати на окремі м'язи і м'язові групи. При цьому при виконанні спортсменом вправ локального впливу – навантаження на весь організм відносно невелике, і це дає можливість підвищувати об'єм та інтенсивність тренування швидко-силового характеру.

Одним з актуальних завдань є розробка і застосування тренажерів, які дозволяють розв'язувати завдання з навчання техніки і її удосконалення, виробленню правильного ритму рухів і т.п., причому такі тренажери можуть використовуватися на всіх етапах підготовки спортсмена. Як підкреслює В.М. Платонов [8], особливого значення набули технічні засоби, спрямовані на те, щоб усунути явище зміни активності тих м'язів спортсмена, які безпосередньо не беруть участь у роботі, і створити умови для впорядкування режимів роботи його м'язів.

Необхідно зауважити, що навчання за методикою «полегшеного лідирування» рекомендується за умов засвоєння геометрії вправи безпосередньо перед застосуванням механічних та біомеханічних стимуляторів з метою оволодіння певними видами рухових дій. Це дає змогу засвоїти спортсмену максимум біокинематичних параметрів дії, що вивчається, при деякому зменшенні силових рухових можливостей [2].

Тренажерні обладнання, які базуються на принципі «полегшення», створюють умови для реалізації запланованого результату за рахунок усунення «розсіяного» зусилля, що сприяє відтворенню ефективної ритмо-швидкісної структури руху і прояву максимальної м'язової активності у відповідності з основним руховим завданням.

Виходячи з цього, реалізація даних вимог до тренажерних пристосувань та використання їх у навчально-тренувальному процесі сприятиме вдосконаленню технічної майстерності спортсменів у більш короткий термін. Таким чином, є очевидним, що використання тренажерних пристроїв передбачає полегшення спортсменам, сприяє більш швидкому засвоєнню нових рухових навичок, можливо, за рахунок упорядкування міжм'язової координації.

У теперішній час тренажерні пристрої, створені за принципом «полегшення» використовуються не тільки для вдосконалення складно-координованих навичок, але і в циклічних видах спорту. Застосовуючи різні прийоми, що сприяють поданню тілу спортсмена тягового зусилля, спрямованого вгору, можна забезпечити йому більш вільну взаємодію із зовнішніми силами. Відтворення спортивної вправи в подібних штучно створених умовах цілком правомірно розглядати як прийом моделювання, при якому у широких межах цілеспрямовано змінені основні характеристики руху, що дозволяє досягати більш високих результатів керування, недосяжного в принципі в звичайних умовах.

Одним з таких прикладів може слугувати модель спринтерського бігу з рекордною швидкістю, яка досягається завдяки застосуванню тренажерного комплексу «система полегшуючого лідирування» («СПЛ»), у якому тілу бігуна надається певне тягове зусилля, спрямоване протилежно вектору сили тяжіння. У легкоатлетичних видах спорту використовуються три модифікації тренажерного пристрою «полегшуючого лідирування» («СПЛ»). Одна з них створена на базі мотоциклу, інша передбачає рух спеціальної каретки, зв'язаної зі спортсменом спрямовуючими тросами, і, на кінець, основу третьої конструкції складає монорейка, по якій рухається каретка, яка жорстко зв'язана з бігуном. Упродовж останніх років для удосконалення технічної майстерності у легкій атлетиці, в тому числі й у стрибках у висоту, почали широко використовуватись тренажерні пристрої типу „полегшення» різних конструкцій, серед яких особливо треба відмітити можливості використання тренажерного комплексу «система полегшеного лідирування» («СПЛ»), побудованого на основі монорельсу [9]. Принцип роботи тренажера «СПЛ» заснований на створенні полегшених умов за рахунок застосування тягового додаткового зусилля, спрямованого на протидію вектору сили ваги за допомогою пружного елемента. Конструктивною особливістю даного тренажерного пристрою є стріла кронштейна з фіксованою на ній системою тягових амортизаторів, яка рухливо переміщується.

Використання тренажера системи «полегшеного лідирування» у процесі підготовки легкоатлетів високого класу призводить до зміни кінематичних характеристик і ритмо-темпової структури розбігу в стрибках у висоту, а також сприяє технічному вдосконаленню і підвищенню спортивного результату. Проведені експериментальні випробування свідчать про те, що використання технічних засобів супроводжується вираженим ефектом післядії, тобто поліпшення кінематичних характеристик розбігу і динамічних параметрів відштовхування, що спостерігаються в умовах «полегшеного лідирування», зберігається протягом кількох подальших тренувань [10].

Список використаних джерел

1. Гамалій В.В. Біомеханічні аспекти техніки рухових дій у спорті – К.: Наук. Світ, 2007. 212 с.
2. Лапутін А.М., Бобровник В.І. Олімпійському спорту – високі технології. – К.: Знання, 1999. 164с.
3. Лапутін А.М. Біомеханіка спорту: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. з фіз. виховання і спорту / А.М. Лапутін, В.В. Гамалій, О.А. Архипов, В.О. Кашуба, М.О. Носко. — К.: Олімп. л-ра, 2005. 320 с.
4. Платонов В., Лапутін А., Кашуба В. Біомеханічні ерогенні засоби у сучасному спорті//*Наука в олімпійському спорті*. 2004. №2. С. 96-100.
5. Хмельницька І.В. Програмне забезпечення біомеханічного відеокomp'ютерного аналізу спортивних рухів // *Матеріали міжнар. наук. конгресу «Олімпійський спорт і спорт для всіх»*. – Київ, 2010. С. 568.
6. Кашуба В.О., Литвиненко Ю.В. Біомеханічний аналіз техніки рухових дій спортсменів різної кваліфікації, які спеціалізуються у шорт-треку//*Наука у олімпійському спорті*. 2008. №1. С.94 – 101.
7. Лапутін А.М. Гравітаційне тренування. - К: Знання, 1999. 316 с.
8. Платонов В.М. Система підготовки спортсменів у олімпійському спорті. Загальна теорія та її практичні застосування. – К.: Олімпійська л-ра, 2004. 807с.
9. Ахметов Р.Ф. Тренажерні комплекси в системі підготовки стрибунів у висоту високого класу// *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2004. № 1. С. 251-257.
10. Ахметов Р.Ф. Теоретико-методичні основи управління багаторічною підготовкою стрибунів у висоту високого класу. — Житомир, 2005. 283 с.
11. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 796.332.015.14'06

Човнюк Юрій Васильович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту*

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Холодов Володимир Володимирович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-23

Київського національного університету

будівництва і архітектури

РОЛЬ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ КРИТЕРІЇВ ВІДБОРУ ТА ОРІЄНТАЦІЇ СПОРТСМЕНІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ ІГРОВИХ КОМАНДНИХ ВИДІВ СПОРТУ

В наш час повноцінна психодіагностика і практичне застосування отриманих даних в процесі відбору, змагальній діяльності та в навчально-тренувальному процесі юних спортсменів різного віку все ще є резервом, що здатен суттєво підвищити ефективність підготовки спортивного резерву у ігрових командних видах спорту (ІКВС). Не виключенням є і вивчення когнітивної сфери гравців, брак уваги до якої призводить до зниження прогностичної цінності висновків про їх потенційні можливості, а також негативного впливу на ефективність підготовки за окремими напрямками і насамперед тактико-технічним. З метою визначення рівня сформованості ряду когнітивних здібностей юних спортсменів різного віку були проведені відповідні діагностичні заходи, що дозволили встановити динамічні характеристики змін окремих когнітивних показників на різних етапах підготовки. Два тести, що використовувались під час діагностики, показали узгоджені між собою результати в частині визначення вікових меж, де спостерігається стабілізація темпів приросту досліджуваних показників. Отримані дані можуть використовуватись в якості критеріїв оцінки ступеню придатності юного спортсмена (гравця) ІКВС до ефективного функціонування в межах спортивної діяльності на конкретному етапі багаторічної підготовки. Ігрова діяльність у ІКВС та, відповідно, і процес підготовки до неї вимагає від спортсменів прояву на відповідному рівні широкого кола різноманітних фізичних, психологічних та психофізіологічних якостей та здібностей. До основних характеристик ІКВС слід віднести нерівномірність рівня інтенсивності ведення змагальної боротьби, необхідність швидкого

приспособлення до різних тактичних ситуацій, а також значну кількість об'єктів, що необхідно контролювати та враховувати в процесі оцінки ігрових ситуацій та прийняття тактичних рішень. Все зазначене, окрім специфічних вимог до функціонального стану та фізичної підготовленості, також обумовлює значущість високо розвинутої когнітивної сфери гравця команди. Ефективне функціонування гравця в межах змагальної діяльності не можливе без високого рівня всіх основних параметрів уваги, оперативного мислення та пам'яті [3;5; 9-11]. Не дивлячись на те, що за останні декілька десятиріччів в сфері спортивної психології накопичена чимала кількість достатньо фундаментальних наукових праць, в яких розкривається не тільки роль та значення психологічної складової в процесі оцінки придатності спортсмена до досягнення успіху на високому рівні, а й особливості впливу його когнітивних здібностей на ефективність підготовки та виступів на змаганнях, вивчення особливостей когнітивної сфери в окремих ІКВС (і, зокрема, у футболі) не втратила своєї актуальності і є ще не достатньо дослідженою [8-13].

Через низку причин, проблематика діагностики та розвитку когнітивних здібностей спортсменів не тільки і сьогодні залишається актуальною, а й, через низку факторів, набуває ще більшого значення. З одного боку, інтенсифікація змагальної діяльності детермінує комплексне підвищення вимог до можливостей спортсменів ІКВС, а з іншого – інтернет-залежність як масове явище негативно впливає, в першу чергу, на психологічне здоров'я юних спортсменів загалом та характеристики їх когнітивної сфери зокрема [1; 11; 12]. В зв'язку з чим, вкрай важливим є перманентна, системна і комплексна оцінка когнітивних здібностей спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки. Врахування психодіагностичних даних в цілому і показників рівня сформованості різних когнітивних здібностей зокрема в процесі відбору та при визначенні ігрового амплуа гравця ІКВС сприятиме більш якісній оцінці його ігрового потенціалу та відповідно підвищенню прогностичної точності визначення перспектив в досягненні успіху на етапі максимальної реалізації можливостей спортсмена.

Ефективність відбору, як відомо, залежить від повноти реалізації специфічних принципів, серед яких чи не найголовнішим виглядає принцип комплексності. Всебічна оцінка різних сторін підготовленості спортсмена в межах комплексного підходу в процесі визначення рівня придатності спортсмена до занять тим чи іншим видом спорту на першому етапі багаторічної підготовки і прогнозування потенційних можливостей виходу

спортсмена на найвищий рівень на наступних етапах справедливо вважається основною передумовою ефективної спортивної підготовки [2; 3; 6].

Роль та значення психологічної складової в контексті досягнення успіху у спортивній діяльності вивчалась багатьма вітчизняними і зарубіжними науковцями [2; 3; 9; 13]. Проблематика наукових досліджень в спортивній психології охоплює всі аспекти підготовки спортсменів: від відбору і побудови навчально-тренувального процесу до реалізації власних можливостей у змагальній діяльності. Серед різних тем, що представлені в спеціальних літературних джерелах, особливості діагностики та розвитку когнітивних здібностей спортсменів займають доволі помітне місце і є предметом уваги багатьох авторів [4; 5; 8-13]. Так, зокрема, станом на сьогодні існує достатньо матеріалів, що висвітлюють особливості та значення процесу мислення, пам'яті та уваги в тренуваннях та під час змагальної діяльності, в ІКВС побудовані моделі когнітивної сфери спортсменів високої кваліфікації. Також є данні щодо впливу фізичної активності на формування когнітивних здібностей, що підкріплюються результатами порівняльного аналізу діагностики юних спортсменів і юнаків, які не займаються спортом [8-12]. Разом з тим, досліджень, що були б присвячені оцінці когнітивної сфери саме юних спортсменів різного віку в ІКВС загалом все ще недостатньо. Крім того, не дивлячись на значну кількість наукових досліджень, що розкривають особливості оцінки та врахування психологічних показників спортсмена в процесі відбору, слід відзначити, що на практиці тренери, як правило обмежуються, в залежності від етапу багаторічної підготовки, або тільки оцінкою фізичних здібностей та рівня володіння технічними прийомами, або додатково ще визначають рівень тактичної підготовленості. Оскільки врахування психологічної складової підготовленості спортсмена і само по собі є важливим фактором ефективності відбору, а з огляду на тісний взаємозв'язок психологічних здібностей з іншими видами підготовленості, ще й негативно позначається на якості оцінки та прогнозуванні росту техніко-тактичної майстерності та фізичної підготовленості. Наприклад, особливості когнітивної сфери юних гравців, рівень поточної сформованості та перспективи розвитку значною мірою визначають рівень тактичного мислення зокрема і тактичної підготовленості загалом. Тому метою даної роботи було детальне дослідження рівня сформованості когнітивних здібностей юних спортсменів ІКВС різного віку.

З метою визначення рівня сформованості ряду когнітивних здібностей були використані два тести. Тест Шульце, що призначений для діагностики

властивостей переключення та розподілу уваги, темпу сенсомоторних реакцій, а також оперативної пам'яті, а також тест Струпа, що дозволяє оцінити такі когнітивні здібності, як увага, зосередженість, гнучкість мислення та гальмування. Дослідження проводились на базі ДЮСШ, які спеціалізуються у футболі в Україні, із залученням 7 команд різного віку: від 11 до 17 років (від U-11 до U-17). Всі команди, що взяли участь в дослідженнях, сформовані в результаті двоступеневого відбору.

Резюмуючи результати психодіагностики в цілому, можемо констатувати підтвердження даних про те, що гравці на етапі початкової та на початку попередньої базової підготовки мають об'єктивно не достатньо сформовану когнітивну сферу і низькі показники уваги, гнучкості мислення, концентрації та оперативної пам'яті, які не дозволяють їм ефективно діяти в умовах інтенсивної ігрової діяльності та потребують відповідної методики тренування, що характеризується широким використанням ігрового методу, помірним дозуванням в частині об'єму та інтенсивності, а також індивідуалізованим підходом при поясненні матеріалу. Зафіксована стабілізація рівня розвитку когнітивних здібностей у віці 14-17 років може свідчити про те, що в цьому віці когнітивна сфера досягає базового рівня сформованості, а подальша оцінка ступеню придатності гравця до досягнення успіху на високому рівні, має відбуватись індивідуально та з урахуванням вимог ігрової діяльності у професійному («дорослому») ІКВС та відповідно до специфічних вимог окремого ігрового амплуа. Діагностика ряду когнітивних здібностей юних спортсменів різного віку (від 11-ти до 17-ти років) дозволила встановити темпи формування їх когнітивної сфери та вікові межі виходу на плато. Отримані дані можуть слугувати орієнтиром в процесі відбору спортсменів ІКВС (футболістів, зокрема) відповідних вікових груп.

Список використаних джерел

1. Байрачний О.В. Поширення цифрових технологій як фактор впливу на формування та прояв уваги спортсменів-футболістів 15 років // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15: зб. наукових праць / Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. Випуск 6 (137) 21. С 22-26.
2. Височіна Н.Л. Психологічне забезпечення у системі підготовки спортсменів в олімпійському спорті: монографія. - Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 384с.
3. Гринь О.Р., Воронова В.І. Система психологічного забезпечення підготовки спортсменів як проблема сучасної психології спорту // Спортивний вісник Придніпров'я. 2015. №3. С. 29-34.
4. Коробейникова Е. Ю. Леонов С.В., Поліканова І.С. Психологічні особливості уваги у стрільців з луку. // Національний психологічний журнал. 2017. С. 35–45.

5. Найдіффер Р. Увага у спорті. Психологія уваги. К.: ЧеРо, 2001. С. 761-800.
6. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К.: Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>
7. Шинкарук О. А. Теорія і методика підготовки спортсменів: управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в олімпійському спорті: навчальний посібник. – К.: НВП Поліграфсервіс, 2013. 136 с.
8. E. Bruce Goldstein Cognitive Psychology: Connecting Mind, Research, and Everyday Experience. Third Edition: Wadsworth, 2011. 444p.
9. Gilbourne D. Tales from the Field: Personal Reflections in the Provision of Psychological Support in the Professional Soccer // Psychology of Sport and Exercises. 2006. №7. P.331.
10. Jansen P., Lehmann J. Mental rotation performance in soccer players and gymnasts in an object-based mental rotation task//Advance Cognitive Psychology. 2013. Vol.6, №9. P. 92-98.
11. Karbach J., Verhaeghen P. Making work in g-memory work: a meta-analysis of executive-control and working memory training in older adults// Psychology Science. 2014. Vol.8, №25. P. 125-129.
12. Memmert D., Simons D., Grimme T. The relationship between visual attention and expertise in sports// Psychology of Sport and Exercises. 2009. Vol.4, №10. P. 146-151.
13. Van Biesen D., McCulloch K., Vanlandewijck Y. Profiles in Competitive Track Races: Regulation of Exercise Intensity is Related to Cognitive Ability// Front Physiology. 2016. Vol.4, №7. P. 624-630.

УДК 796.332.015.14'06

Човнюк Юрій Васильович,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Холодов Володимир Володимирович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-23

Київського національного університету

будівництва та архітектури

РОЗВИТОК КОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ СПОРТСМЕНІВ МЕТОДОМ АУТОГЕННИХ (МЕДИТАЦІЙНИХ) ТРЕНУВАНЬ

Сучасні тренери-фахівці з різних видів спорту практикують медитацію (як аутогенне тренування) й глибоко переконані, що вона допомагає здолати тривожність й стреси, не допустити депресію, а ще покращує пам'ять та когнітивні здібності спортсменів. У США та Британії ведуться серйозні

розмови про необхідність включення її у шкільний курс (у т.ч. у фізичне виховання), так само як і його, щоб зменшити втому й здолати високий рівень тривожності та стресів, притаманних учням (та й сучасному спорту!). Виникають закономірні питання: чи насправді від медитаційного аутогенного тренування є така користь й що говорять про це сучасні нейробіологи, психологи й взагалі сучасна спортивна наука?

На чому базується класичне (медитаційне) аутогенне тренування? Це, по суті, ментальне тренування, котре заспокоює розум й тіло (спортсмена), вчить сповільнювати потік думок й відпускати негатив. Його основа – усвідомлення себе у моменті «тут і зараз», прийнятті без критики й осудження будь-яких думок і почуттів. Не існує правильної чи неправильної тривалості медитаційного аутогенного тренування, вона може бути довільною. Вчені, досліджуючи саме медитацію усвідомлення, спостерігають за процесом й оцінюють переваги та ризики.

При дослідженні 8-ми тижневої програми зниження стресу у спортсменів високої кваліфікації за допомогою аутогенного (медитаційного) тренування усвідомлення у 2013 році американські фахівці прийшли до цікавих висновків. Зокрема, виявилось, що практика медитації здатна зменшити навіть запальні реакції у організмі спортсменів, які виникають на фоні сильного (передзмагального) стресу. Щоб виявити закономірність, спортсменів-добровольців намащували кремом з капсаїцином (дратлива речовина з гострого стручкового перцю). Чим у більшому стресі знаходився піддослідний спортсмен, тим більш ефективним був вплив на нього практики аутогенного (медитаційного) тренування.

У середині ХХ століття Європу та Америку захлеснув бум захоплення східними релігіями, особливо серед молоді. Було опубліковано багато стародавніх текстів, насамкінець їх переклали на європейські мови, а молодь у пошуках істини здійснювала паломництво у Непал та Індію, шукала новий досвід й нові практики. Саме у той період часу світ познайомився з технікою трансцендентальної медитації – її засновник Махаріші Махеш Йогі активно «просував» її на планеті. Тоді медитації почали входити у звичайну практику зміцнення психічного та фізичного здоров'я у комплексі з йогою та дихальними вправами.

2010-і підняли аутогенне (медитаційне) тренування на новий щабель популярності. Сплеск інтересу (у т.ч. у спорті) був викликаний новими технологіями – з'явилися численні програми для направленої медитації у смартфоні. Зазвичай це відео чи аудіо з голосовими повідомленнями, які

допомагають керувати процесами розслаблення та концентрації уваги (спортсмена). За основу взяли не трансцендентальну медитацію, котрою світ «перехворів» у попередньому столітті, а техніку медитації усвідомлення (mindfulness meditation). У ній головне – не мантри та словесні формули, а здатність зосередитись на моменті «тут і зараз» за допомогою контролю тіла та дихання.

У ХХІ столітті акцент досліджень у спортивній науці перемістився зі спортсменів-професіоналів на новачків у спорті, тобто на тих, хто ніколи не займався медитацією. Дослідникам було важливо зрозуміти, як впливає нова техніка на мозок спортсмена (невисокої кваліфікації) протягом тривалого часу, які зміни викликані саме медитацією «з нуля». Опубліковані ще у 2011 році у журналі "Psychiatry Research: Neuroimaging" дані дають основу стверджувати, що медитація здатна збільшити густину сірої речовини у гіпокампі й задній поясній корі головного мозку. На практиці це означає здатність (спортсмена) краще контролювати прояв почуттів та емоцій (особливо у змагальній діяльності), боротися з наслідками посттравматичних розладів і навіть з депресіями. Зміни зачіпляють також відділи мозку, які відповідають за самоусвідомлення, самоаналіз та співчуття. Аналіз знімків МРТ показав, що для перших відчутних змін достатньо навіть восьми тижнів регулярних занять (аутогенних (медитаційних) тренувань).

Слід зазначити, що саме у сірій речовині мозку є нейрони, за допомогою котрих людина (спортсмен) здатна навчатись, пам'ятати та думати. Чим більший вік спортсмена, тим більше втрачає його мозок у об'ємі та масі, тим більше втрачє й у когнітивних функціях! Зміни після аутогенного (медитаційного) тренування зачіпляють, по суті, весь мозок й дозволяють ці вікові метаморфози дещо сповільнити. Мабуть це є серйозним аргументом для роздумів і основою щодо прийняття рішення про введення аутогенних (медитаційних) тренувань у практику сучасного спортивного тренування на усіх етапах підготовки спортсменів.

Спорт надзвичайно різноманітний як за формою, так і за змістом. Це проявляється у багатьох його видах, у змістовних і процесуальних проявах спортивної діяльності, обумовлених специфічними особливостями змагальних вправ і умовами спортивного змагання [1]. Специфічною ознакою спорту, за даними спеціальної літератури, є наявність вираженого психічного напруження, втоми або стресу, при якому можлива адаптація до навантажень та високий рівень підготовленості спортсмена [1,2]. У зв'язку з цим, постає необхідність конкретного вивчення психологічних особливостей кожного виду спорту з метою подальшого наукового обґрунтування навчально-

тренувальних методів спортивної діяльності. На думку фахівців, значення та необхідність психології спорту для спортивної діяльності є безперечними. В джерелах спеціальної літератури [1,2] автори підкреслюють роль психологічної підготовки, особливо на попередніх етапах багаторічного тренувального процесу в конкретних видах спорту для подальшої спеціалізації. Виходячи з цього, визначення методик, які впливають на психічний стан юних спортсменів під час тренувальних занять і змагань, є вкрай важливим. Але, в спеціальній літературі не достатньо освітлюється ця проблема відносно окремих видів спорту.

У даній роботі виявлений вплив аутогенного (медитаційного) тренування на психологічну підготовку спортсменів 17- 21 років, які займаються різними видами єдиноборств (бокс, самбо, дзюдо, кікбоксінг, вільна боротьба) під час змагальної діяльності. При цьому використані наступні методи дослідження: аналіз літературних джерел, констатуючий експеримент, педагогічні методи дослідження, анкетування, педагогічний експеримент, методи математичної статистики та метод аутогенного (медитаційного) тренування. Заняття проводились у двох групах єдиноборців (контрольній та експериментальній), по 10 студентів-спортсменів КНУБА. Тренувальні заняття, згідно рекомендаціям спеціальної літератури та віку спортсменів, проводились 5 разів на тиждень, їх тривалість складала 120 хвилин (2 години). В обох групах (експериментальній і контрольній) заняття проводились по однаковій методиці, і відповідали загальній програмі тренувань з єдиноборств для даного віку.

Використовуючи прийоми аутогенного (медитаційного) тренування (АУТМТ), за даними літератури, спортсменам необхідно оволодіти здатністю управляти власною психікою, створюючи у відповідальні моменти оптимальний емоційний стан. Ці рекомендації стали вирішальними у виборі методу для проведення дослідження, особливо враховуючи підготовку та участь у змагальній діяльності спортсменів, які займаються єдиноборствами. З метою психологічної підготовки в експериментальній групі був застосований метод АУТМТ, який розділявся на окремі частини: заспокійливу та мобілізуючу [1].

Завдання заспокійливої частини АУТМТ: 1) розслаблення м'язів; 2) заспокоєння внутрішніх органів; 3) заспокоєння нервової системи.

Завдання мобілізуючої частини АУТМТ: 1) відпрацьовування відчуття прохолоди; 2) відпрацьовування відчуття легкості; 3) активізація організму.

За даними літературних джерел, перша частина, зазвичай, використовується у випадках, коли потрібно заспокоїтись та розслабитись після тренування, перед сном, для зняття зайвого хвилювання і напруги перед

змаганнями і після них. Друга – для підготовки організму спортсмена до змагального виступу, для усунення млявості, апатії, зняття напруги тощо.

На думку фахівців, підготовленість спортсмена до змагальної діяльності передбачає високий рівень розвитку функціональних систем організму, регуляторних функцій нервової системи та його психіки, сформованості фізичних та рухових якостей, що забезпечують ефективність специфічної рухової діяльності [1,2]. Готовність спортсмена до змагань – це його інтегральна характеристика, яка включає наявність загальних компонентів, одним з яких є функціональна готовність. Для визначення впливу методу (АУТМТ), запропонованого експериментальній групі, було проведено тестування спортсменів експериментальної та контрольної груп з використанням шкали реактивної тривожності за Ч. Спілбергером [2]. Головною метою було виявити стан юнаків в даний момент часу, який характеризується емоціями, що суб'єктивно переживаються: напругою, неспокоєм, заклопотаністю, нервозністю в даній конкретній обстановці. За даними спеціальної літератури, він виникає як емоційна реакція на екстремальну або стресову ситуацію [1,2]. Стосовно проведеного дослідження, такою стресовою ситуацією були модельні та підсумкові змагання, які проводились протягом експерименту. Шкала реактивної тривожності Ч. Спілбергера є єдиною методикою, що дозволяє диференційовано вимірювати тривожність і як властивість особи, і як її стан [2]. На думку спеціалістів, частота серцевих скорочень – легкодоступний показник функціонального стану організму, що відображає реакцію серцево-судинної системи на психологічний вплив зовні. Цей показник є достатньо інформативним і доступним для використання у різних ситуаціях, включаючи стресові. Тому було вирішено виявити та проаналізувати дані ЧСС у юнаків 17-21 років, які займаються єдиноборствами, що визначалися в стані відносного спокою та перед змагальною діяльністю. Вказані показники виявлялись в стані відносного спокою і безпосередньо перед модельними змаганнями, які проводились між спортсменами експериментальної та контрольної груп на початку та в середині навчального року. У єдиноборців, що складала експериментальну групу наприкінці дослідження (3 етап контролю) середня арифметична величина показників реактивної тривожності за тестом Ч. Спілбергера мала значення $31,3+0,74$ балів. Тоді як після тестування юнаків контрольної групи вона дорівнювала $40,8+0,75$ балів. Отримані дані свідчать, що спортсмени експериментальної групи після застосування методу АУТМТ мали кращий рівень психологічної готовності до

головних змагань. При виявленні впливу АУТМТ на психологічний стан єдиноборців 17–21 років під час змагань були зареєстровані позитивні зміни показників частоти серцевих скорочень (ЧСС) на достовірно значущу величину, що свідчить про ефективність використаного методу для даної вікової групи. Результати даного дослідження свідчать про можливість практичного використання методу АУТМТ з метою поліпшення психологічної підготовки та покращення змагальних результатів юнаків, які займаються спортивними єдиноборствами, на етапі базової підготовки.

Список використаних джерел

1. Воронова В.І. Психологія спорту : навчальний посібник. – К. : Олімпійська література, 2007. – 298 с.
2. Уейнберг Р.С., Гоулд Д. Основи психології спорту і фізичної культури. – К.: Олімпійська література, 2001. – 335 с.
3. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repositary.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 138.16

*Чорноморденко Іван Васильович,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ПОМІЧНИК ЧИ КОНКУРЕНТ?

На сьогодні немає більш актуальної, такої про яку всі говорять, теми як штучний інтелект. Всі члени суспільства прагнуть його застосування у різних галузях народного господарства, з одного боку, та висловлюють застереження щодо його експансії, з іншого. Особливої уваги заслуговує осмислення застосування штучного інтелекту в медицині і освіті де він активно використовується, вмережуючись у виробничі та наукові процеси.

Тому маємо на меті акцентувати увагу на тому, що поділяємо штучний інтелект на такий, що приносить «користь» і такий, що приносить «шкоду».

Поза усяким сумнівом є процеси які заслуговують на увагу щодо їх розгляду, тобто там де є «вакансії» особливо такі, котрі потребують високої кваліфікації і пов'язані з ризиками, використання штучного інтелекту не лише

доцільно, але і вкрай необхідно. Зокрема, це стосується гострої на сьогодні проблеми розмінування, яка потребує величезну кількість спеціалістів-піротехніків. Саме тому на думку Міністерства економіки України штучний інтелект істотно допомагатиме з розмінуванням територій. Це прямо стосується сучасного ринку праці, коли досить відчутно стоїть проблема кадрового забезпечення. До прикладу, у США розробляють систему штучного інтелекту, яка будь-який дрон для військових зробить автономним, безперечно ці розробки є вкрай необхідними і актуальними. Щодо освіти, то окрім застосування нових технологій в реалізації котрих величезну роль відіграє штучний інтелект поряд уже з існуючими ChatGPT, роботи, оснащені системами штучного інтелекту навчатимуть школярів англійської мови, що дасть можливість ефективніше і з мінімальними затратами опанувати іноземні мови. А як це відгукнеться на ринку праці – з'явиться проблема працевлаштування вчителів/педагогів, чи готове суспільство до цього? Як нам «змиритись» з цим явищем? Яких маємо вжити заходів?

Нам варто сприймати штучний інтелект як своєрідний інструмент і навчитися ним вміло і ефективно працювати, а для цього потрібно вчитись... Тому в Україні запустили безоплатну платформу для вивчення штучного інтелекту. За словами міністерки економіки «Для нас важливо, щоб українці опанували інструмент штучного інтелекту для вирішення своєї конкурентоспроможності», «Цей курс для кожного – від керівників і маркетологів до юристів і освітян» [1, с.1]. Особливо коли існуючі проблеми дошкуляли суспільству впродовж тисячоліть. До прикладу нам усім добре відомі бодай декілька потужних землетрусів, котрі, не враховуючи страшних руйнувань мали і велику кількість людських жертв. Зокрема, – *Великий китайський землетрус* мав вражаючі втрати – приблизно *830 тисяч осіб*; *Землетрус у Таниані* кількість жертв *242769 осіб*; *Антіохійський землетрус*, кількість жертв – *250000 осіб*. І ось штучний інтелект «навчився» прогнозувати землетруси (03 вересня 2024 року дослідники Техаського університету розробили штучний інтелект, який передбачив 70% землетрусів під час випробувань в Китаї). Ці стихійні лиха завдавали чималої шкоди на планеті. І таких наболілих проблем з часів існування людства накопичилась чимала кількість, котрим людина зарадити не мала змоги. Тут на допомогу людині прийшло застосування штучного інтелекту. Назвемо бодай ще одну, але не менш небезпечну і не вирішену дотепер проблему повеней. І ось, завдячуючи копіткій праці науковців, існуюча система Google навчила штучний інтелект прогнозувати повені за тиждень до того, як вони стануться.

Та що там повені, штучний інтелект почав замінювати лікарів у лікарнях. Застосування штучного інтелекту торкнулось і таких проблем як створення створення синтетичного життя: тут вчені зробили прорив. Вчені навчилися відтворювати РНК, але ще не вдається «схопити» механізм, котрий здійснює мутації, без якого відсутній розвиток, зміни.

І це далеко не повний перелік позитивних досягнень для добробуту суспільства створених з допомогою штучного інтелекту.

Щодо так званого негативу, то це ще на сьогодні невеликий перелік проблем, котрі виникатимуть при поширенні і вдосконаленні систем штучного інтелекту, які ми мусимо передбачати. Зокрема, це прямо стосується і ринку праці. На сьогодні, уже впродовж років п'яти, точаться суперечки щодо того, хто стане «жертвою» штучного інтелекту, чий фах стане «зайвим»? Тому що, створені ChatGPT не лише спричинили революцію у комунікаціях, але і тому, що вони можуть не лише відповідати на запитання, але й писати есеї, програмувати і робити ще багато чого «корисного» [2, с.1]. На думку вчених, застосування штучного інтелекту може створити найбільшу робочу кризу у світі. Зокрема, всім добре відомий заможний і епатажний персонаж - Ілон Маск прогнозує, що вже наступного року штучний інтелект перевершить людський, при цьому додає «Я припускаю, що ми матимемо штучний інтелект, який буде розумнішим за будь-яку людину, ймовірно, наприкінці наступного року». Але нещодавно він заявляв, що «повний» штучний інтелект буде досягнутий до 2029 року, а ще раніше попереджав, про «глибокі ризики для суспільства і людства».

Ось такі, вибачайте, прогнози, щодо майбутнього і це озвучує не лише відома особистість, але і бізнесмен, чії бізнес проєкти (навіть не називаючи їх) не можуть нас залишати байдужими. Щодо ринку праці то, як відомо, він має постійно змінюватись, позаяк це процес розвитку/змін самого суспільства і людини, зокрема.

На думку вчених «Перехід до штучного інтелекту буде схожий на промислову революцію з точки зору масштабу та значущості впливу... Це вплине приблизно на 40% ринку праці. При цьому з'являться робочі місця, оскільки існуючі робочі місця або трансформуються, або зникнуть» [3, с.1]. Добре відомий нам філантроп Білл Гейц теж має своє бачення майбутнього і формулює декілька питань щодо того, яким буде світ у 2100 році. І, що характерно, він вважає, що проблема штучного інтелекту посяде одне із головних місць. Правда він своє прогностичне бачення пом'якшує тим, що проводить паралель із недавнім нашим минулим і стверджує: Так як ми

адаптувались до мобільного зв'язку і інтернету (враховуючи все нові програми, моделі і їх можливості) повільно, але невідворотно, тому таким самим чином ми будемо адаптуватися і до нових можливостей штучного інтелекту. Гадаю нам не варто боятися звичайного поступу.

Список використаних джерел

1. <https://biz.liga.net/ua/all/it/novosti/v-ukraini-zapustyly-bezkoshtovnu-platformu-dlia-yyvchennia-shtuchoho-intelektu>.
2. <https://biz.liga.net/ua/all/it/article/pomichnyk-abo-konkurent-chy-vriatue-shi-ukrainskyi-rynok-pratsi-vid-kadrovoho-holodu>
3. <https://ua.news/ua/money/mvf-nazvav-termyny-stabilizatsiyi-svitovoyi-ekonomiky>.

УДК 016:621.791

Шаленко Вадим Олегович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Корнійчук Борис Валерійович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Івченко Марина Володимирівна,

*студентка групи ПЦБ-23-5
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ВАЖЛИВІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ЗВАРЮВАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА ДЛЯ ІНЖЕНЕРІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ В КНУБА

Зварюванням називається процес виготовлення нероз'ємних з'єднань твердих матеріалів, що здійснюється за рахунок використання міжмолекулярних і міжатомних сил зчеплення.

Студенти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» за освітньо-професійною програмою «Промислове і цивільне будівництво» вивчають основи зварювального виробництва у дисципліні «Метали і зварювання у будівництві».

Будівельні металеві конструкції в основному експлуатуються в атмосферних умовах при нормальних і понижених температурах. При цьому

вони повинні зберігати тривалий час (який вимірюється багатьма десятками років) високі міцнісні характеристики і пластичність.

Загальні вимоги до будівельних сталей пов'язані з умовами експлуатації будівельних металевих і залізобетонних конструкцій, в яких використовується сталева арматура. Арматурні сталі у вигляді стержнів, дроту і канатів, які застосовують для армування залізобетонних конструкцій.

Оскільки сучасні металеві конструкції виготовляються за допомогою зварювання, то однією з основних вимог до будівельних сталей є висока зварюваність. Це комплексна характеристика, яка вказує на здатність металу утворювати зварні з'єднання, що задовольняють умовам експлуатації. При зварюванні не допустима поява тріщин і зниження ударної в'язкості навколо шва.

Зварюваність повністю визначається хімічним складом. Найбільше на неї впливає вуглець – із збільшенням його вмісту зварюваність сталей погіршується. Звичайно вважається, що сталі, які містять менше 0,25...0,3% вуглецю, добре зварюються у широкому діапазоні товщин і режимів.

Легуючі елементи знижують зварюваність сталей. Попередня оцінка їх впливу на зварюваність визначається вуглецевим еквівалентом C_e :

$$C_e = C + \frac{M_n}{6} + \frac{C_r}{5} + \frac{V}{5} + \frac{M_o}{4} + \frac{N_i}{15} + \frac{C_u}{13} + \frac{P}{2}, \% \quad (1)$$

де символи хімічних елементів – вуглецю (C), марганцю (Mn), хрому (Cr), ванадію (V), молібдену (Mo), нікелю (Ni), міді (Cu), фосфору (P) – показують їх процентний вміст в сталі.

У зв'язку з цим для відповідальних будівельних конструкцій використовують тільки сталі за групою В з нормативними показниками хімічного складу і механічних властивостей. До будівельних сталей відносять низько- і середньовуглецеві низьколеговані сталі.

Виходячи з вище сказаного процеси зварювання мають важливе значення для вивчення студентами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» за освітньо-професійною програмою «Промислове і цивільне будівництво» – майбутніми інженерами-будівельниками.

Список використаних джерел

1. Шаленко В.О. Метали і зварювання у будівництві: методичні вказівки до виконання індивідуального завдання / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк. – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 44 с.
2. Шаленко В.О. Метали і зварювання у будівництві: методичні вказівки до виконання лабораторних робіт / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк. – Київ: ЦП «Компринт», 2023. – 60 с.
3. Шаленко В.О. Матеріалознавство і технологія конструкційних матеріалів (модуль 1): методичні вказівки до виконання лабораторних робіт / В.О. Шаленко, А.А. Маслюк. – Київ: КНУБА, 2023. – 72 с.
4. Добровольський О.Г. Особливості зварювання сталей. / О.Г. Добровольський, В.А. Косенко, В.О. Шаленко, А.А. Маслюк // Гірничі, будівельні, дорожні та меліоративні машини. – Київ: КНУБА, 2018. – Вип. 92. – С. 49-55.
5. Корнійчук Б.В. Технологія машинобудування та верстатне обладнання автоматизованого виробництва (модуль 1): методичні вказівки та завдання до виконання розрахунково-графічної роботи / Б.В. Корнійчук, А.Т. Свідерський, В.О. Шаленко. – Київ: КНУБА, 2023. – 40 с.
6. Шаленко В.О. Особливості викладання дисципліни «Метали і зварювання у будівництві» в КНУБА. / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, В.Б. Нестеренко // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції, Київ: КНУБА. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. – С. 441-443.
7. Шаленко В.О. Особливості застосування зварювального обладнання у навчальному процесі КНУБА. / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, О.П. Скітович // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції, Київ: КНУБА. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. – С. 443-445.

УДК 338.24

Шаленко Вадим Олександрович,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури;

Маслюк Андрій Анатолійович,

асистент кафедри професійної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури;

Бакумський Максим Володимирович,

студент групи ТЕ-23

Київського національного університету будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ 3D-ПРИНТЕРА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ ЗВАРЮВАННІ

Одним з найцікавіших винаходів в сфері електрики є електрозварювання, яке є одним з ключових процесів у багатьох галузях промисловості (від будівництва до авіаційної інженерії). Цей метод з'єднання

металевих деталей дозволяє створювати міцні та довговічні конструкції, які витримують значні навантаження та екстремальні умови експлуатації.

Сьогодні зварювання металу значно вдосконалилося завдяки впровадженню новітніх технологій. Використання автоматизованих зварювальних систем, роботів-зварювальників та програмного забезпечення для управління процесом дозволяє досягти високої точності та повторюваності зварних швів. Крім того, нові матеріали та покриття забезпечують покращену корозійну стійкість та довговічність зварних з'єднань.

Одним з широко розповсюджених дугових методів зварювання є напівавтоматичне зварювання у середовищі захисних газів. У більшості при зварюванні використовується присадний матеріал у вигляді металевого дроту або трубчастий дріт з флюсом. Під час горіння дуги у зоні захисних газів присадний матеріал плавиться і утворює міцний зварний шов.

При зварюванні в захисному газі електрод, зона дуги і зварювальна ванна захищені струменем газу. В якості захисних газів застосовують інертні гази (аргон і гелій) і активні гази (вуглекислий газ, азот, водень тощо), а іноді - суміші двох газів і більше. В Україні – виключно аргон і вуглекислий газ.

Зварювання в середовищі захисних газів в залежності від ступеня механізації процесів подачі присадного або зварювального дроту і переміщення зварювального пальника може бути ручне, напівавтоматичне й автоматичне.

Таке зварювання забезпечує гарний захист розплавленого металу від дії кисню і азоту повітря, а також більшу концентрацію тепла, яка дозволяє отримувати меншу зону термічного впливу. Завдяки цьому зменшується вплив зварного шва на розміщення зварного з'єднання. Спосіб дозволяє зварювати метали, товщина яких складає від часток міліметрів до десятків міліметрів.

При зварюванні низьковуглецевих і низьколегованих сталей звичайно використовують вуглекислий газ.

Таке зварювання дуже схоже до використання прутка пластику у 3D-принтері. Об'єднавши механіку 3D-принтера з напівавтоматичним зварюванням ми отримаємо принтер, який може не тільки зварювати різні деталі, а також друкувати деталі наплавляючи метал.

Використання у навчальному процесі такого зварювального 3D-принтера надає можливість більш поглиблено вивчати матеріал дисциплін: «Метали і зварювання у будівництві», «Матеріалознавство і технологія конструкційних матеріалів», «Матеріалознавство та технологія металів», «Матеріалознавство та заготівельне виробництво». Під час виконання лабораторних робіт студенти зможуть ознайомлюватись з специфікою роботи таких зварювальних 3D-принтерів, їх будовою та принципом роботи.

Список використаних джерел

1. Шаленко В.О. Метали і зварювання у будівництві: методичні вказівки до виконання індивідуального завдання / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк. – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 44 с.
2. Шаленко В.О. Метали і зварювання у будівництві: методичні вказівки до виконання лабораторних робіт / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк. – Київ: ЦП «Компринт», 2023. – 60 с.
3. Добровольський О.Г. Особливості зварювання сталей. / О.Г. Добровольський, В.А. Косенко, В.О. Шаленко, А.А. Маслюк // Гірничі, будівельні, дорожні та меліоративні машини. – Київ: КНУБА, 2018. – Вип. 92. – С. 49-55.
4. Шаленко В.О. Особливості застосування зварювального обладнання у навчальному процесі КНУБА. / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, О.П. Скітович // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції, Київ: КНУБА. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. – С. 443-445.
5. Шаленко В.О. Лазерний 3D друк металевими порошками. / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк // Збірник тез доповідей X Міжнародної науково-технічної конференції «Крамаровські читання» 23-24 лютого 2023 р. – Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2023. – С. 495-497.
6. Шаленко В.О. Складний 3D друк моделей з пластику. / В.О. Шаленко, А.А. Маслюк, С.Л. Якименко // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн конференції «Сучасні проблеми та перспективи розвитку машинобудування України», присвяченої 20-й річниці з дня створення факультету конструювання та дизайну Національного університету біоресурсів і природокористування України. – К.: НУБіП України, 2021. – С. 65.
7. Шаленко В.О. Використання 3D-принтера у навчальному процесі при вивченні курсу «Матеріалознавство». / В.О. Шаленко, А.А. Маслюк, М.С. Аксьонов // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції, Київ: КНУБА. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. – С. 446-448.
8. Шаленко В.О. Сучасні види 3D-друку металом. / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк, С.П. Яцюк // Збірник тез доповідей 77-ї всеукраїнської науково-практичної студентської конференції «Наукові здобутки студентів у дослідженнях технічних та біоенергетичних систем природокористування: конструювання та дизайн». – Київ: НУБіП України, 2024. – С. 64-66.

УДК 338.24

Шаленко Вадим Олегович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Маслюк Андрій Анатолійович,

*асистент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Литовченко Денис Станіславович,

*студент групи ІЛС-24
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ 3D-ДРУКУ МЕТАЛОМ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ДЛЯ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ

Матеріалознавство – це галузь науки, що вивчає залежність між складом, структурою та властивостями матеріалів у взаємозв'язку з технологією їхнього отримання та перероблення, умовами експлуатації та вартістю, і яка спрямована на створення нових матеріалів, що задовольняли б потреби людини.

Мета матеріалознавства є пізнання властивостей матеріалів в залежності від складу і виду обробки, методів їх зміцнення для найефективнішого використання в техніці, а також створення матеріалів з наперед заданими властивостями: з високою міцністю чи пластичністю, з доброю електропровідністю, великим електричним опором або спеціальними магнітними властивостями, а також, поєднання різних властивостей в одному матеріалі (композиційні матеріали).

Використання сучасних технологій 3D-друку металом у навчальному процесі дозволяє студентам більш візуально та практично засвоювати навчальний матеріал дисципліни. В процесі вивчення розділів курсу «Матеріалознавство і технологія конструкційних матеріалів» майбутні інженери-механіки мають можливість вивчати фізико-механічні та хіміко-механічні властивості різних металів та їх сплавів.

Існує два найбільш поширені процеси такого друку з використанням металевих порошків. Вибіркове лазерне плавлення – SLM і пряме лазерне

спікання металів – DMLS. Відмінності між SLM і DMLS полягають у зв'язуванні частинок металевого порошку.

Найбільш цікавим є DMLS технологія друку. У лазерних принтерах частинки порошку нагріваються менше і спікаються між собою не переходячи в рідку фазу. При цьому друкуються об'єкти без залишкових внутрішніх напруг, які можуть знижувати якість металевих компонентів виготовлених литтям та штампуванням. Це важливо для деталей виготовлених для автомобільної та аерокосмічної галузі, оскільки вони мають витримувати високі навантаження.

У процесі друку камеру принтера заповнюють інертним газом, щоб уникнути горіння металу від дії кисню. В залежності від порошку на робочу поверхню стола наноситься певної висоти шар металевого порошку. Потім потужний лазер проходить по площині майбутньої деталі і спікає частину порошку. Після цього стіл опускається на висоту наступного шару металу. Відповідний механізм наносить новий шар порошку і процес роботи лазера повторюється знову, так будується деталь шар за шаром. Після завершення друку зайвий металевий порошок видаляється для повторного застосування. В процесі друку використовують підтримки для уникнення деформації моделі від температури та закріплення її на робочій поверхні столу.

Під час виконання лабораторних робіт студенти вивчатимуть вплив хімічного складу металевого порошку на фізико-механічні властивості майбутньої металеві моделі. Також виконуючи термічну постобробку надрукованих моделей, студенти можуть практично максимально збільшувати твердість металу моделі, корегувати пластичними та пружними властивостями металів, змінювати розміри зони термічного впливу підчас кристалізації розплавленого металу у процесі друку та після друку.

Застосування таких сучасних технологій друку металом у навчанні дозволяє більш ефективно засвоювати навчальний матеріал викладений у дисциплінах: «Матеріалознавство і технологія конструкційних матеріалів», «Матеріалознавство та технологія металів», «Матеріалознавство та заготівельне виробництво». Розвивати у студента цікавість до предмета вивчення. При роботі з тривимірним друком металом відбувається закріплення знань і навичок пов'язаних з іншими предметами, які вивчає майбутній інженер-фахівець.

Список використаних джерел

1. Шаленко В.О. Метали і зварювання у будівництві: методичні вказівки до виконання індивідуального завдання / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк. – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 44 с.
2. Шаленко В.О. Метали і зварювання у будівництві: методичні вказівки до виконання лабораторних робіт / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк. – Київ: ЦП «Компринт», 2023. – 60 с.
3. Добровольський О.Г. Особливості зварювання сталей. / О.Г. Добровольський, В.А. Косенко, В.О. Шаленко, А.А. Маслюк // Гірничі, будівельні, дорожні та меліоративні машини. – Київ: КНУБА, 2018. – Вип. 92. – С. 49-55.
4. Шаленко В.О. Особливості застосування зварювального обладнання у навчальному процесі КНУБА. / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, О.П. Скитович // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції, Київ: КНУБА. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. – С. 443-445.
5. Шаленко В.О. Лазерний 3D друк металевими порошками. / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк // Збірник тез доповідей X Міжнародної науково-технічної конференції «Крамаровські читання» 23-24 лютого 2023 р. – Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2023. – С. 495-497.
6. Шаленко В.О. Складний 3D друк моделей з пластику. / В.О. Шаленко, А.А. Маслюк, С.Л. Якименко // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн конференції «Сучасні проблеми та перспективи розвитку машинобудування України», присвяченої 20-й річниці з дня створення факультету конструювання та дизайну Національного університету біоресурсів і природокористування України. – К.: НУБіП України, 2021. – С. 65.
7. Шаленко В.О. Використання 3D-принтера у навчальному процесі при вивченні курсу «Матеріалознавство». / В.О. Шаленко, А.А. Маслюк, М.С. Аксьонов // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VI Міжнародної конференції, Київ: КНУБА. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2024. – С. 446-448.
8. Шаленко В.О. Сучасні види 3D-друку металом. / В.О. Шаленко, Б.В. Корнійчук, А.А. Маслюк, С.П. Яцюк // Збірник тез доповідей 77-ї всеукраїнської науково-практичної студентської конференції «Наукові здобутки студентів у дослідженнях технічних та біоенергетичних систем природокористування: конструювання та дизайн». – Київ: НУБіП України, 2024. – С. 64-66.

УДК 796.03

Шамич Олександр Миколайович,

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичного виховання і спорту,*

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Абрамов Роман Олександрович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ТРЕНЕРІВ З ОБРАНОГО ВИДУ СПОРТУ – ФУТБОЛ

У сучасному спортивному середовищі роль тренера з футболу виходить за межі простої передачі технічних знань і тактичних навичок. Психологічні передумови професійної самоактуалізації тренерів стають все більш важливими, оскільки впливають на ефективність їхньої роботи, здатність до мотивації команди та управління емоціями.

Вивчення психологічних передумов професійної самоактуалізації тренерів з футболу є актуальним, оскільки це сприяє підвищенню їхньої професійної компетентності, формуванню здорового спортивного середовища та досягненню успіху на футбольному полі.

Психологічні передумови професійної самоактуалізації тренерів з футболу є складним і багатограним процесом, що вимагає розвитку особистісних якостей, мотивації, самоусвідомлення та емоційного інтелекту. Тренери, які усвідомлюють ці аспекти та працюють над їх вдосконаленням, здатні не лише досягати високих результатів у своїй діяльності, а й сприяти розвитку своїх підопічних, формуючи успішні команди. Професійна самоактуалізація тренерів є запорукою успіху в спортивному світі, де постійні зміни та виклики вимагають від фахівців адаптивності та готовності до навчання.

Сучасний спорт висуває високі вимоги до тренера. Він має бути ознайомлений із широким спектром сучасних знань, враховувати психологічні, соціальні, матеріально-технічні та інші аспекти підготовки спортсменів. Успіхи спортсменів значною мірою залежать від особистості тренера — його знань, педагогічних здібностей, авторитету, рішучості та здатності до творчого узагальнення. Насамперед, тренер виконує роль

педагога, тому до нього пред'являються ті ж вимоги, що й до будь-якого вихователя [2].

Важливий внесок у дослідження особистості тренера зробили такі науковці, як М. Мосстон, Джон Лой, Джон Вуден, Баррі Хуссман, Ніл та інші зарубіжні психологи. Цим питанням активно займалися також вітчизняні вчені з 50-х років XX століття. Майстерність тренера значною мірою залежить від його особистісних якостей, які надають унікальність його спілкуванню з учнями та впливають на швидкість і рівень їхнього оволодіння різними вміннями. Найважливішими з цих якостей є професійно важливі характеристики тренера, такі як: світоглядні, моральні, комунікативні (включаючи педагогічний такт), вольові та інтелектуальні. До інтелектуальних якостей відносяться перцептивні, атенційні (здатність до уваги) та мнемічні (здатність до пам'яті) якості, а також рухові (психомоторні) навички [1].

Професійна самоактуалізація тренерів з футболу є складним і багатогранним процесом, який залежить від низки психологічних передумов. По-перше, важливо, щоб тренери мали чітке усвідомлення своїх цілей, цінностей і мотивації, що сприяє їхньому професійному зростанню. По-друге, здатність до рефлексії та самоконтролю допомагає тренерам оцінювати свої досягнення та коригувати стратегії навчання.

Крім того, позитивне мислення та стійкість до стресу є ключовими аспектами, які дозволяють тренерам адаптуватися до викликів спортивної діяльності та створювати ефективну атмосферу для розвитку своїх підопічних. Успішна самоактуалізація тренерів сприяє не лише їхньому особистісному зростанню, але й покращенню результатів команди в цілому. Таким чином, розвиток психологічних передумов є необхідним компонентом у підготовці кваліфікованих і успішних тренерів з футболу [3].

Ефективна комунікація з гравцями, колегами і спортивними організаціями є невід'ємною складовою професійного успіху. Лідерські якості тренера, його вміння надихати і мотивувати команду відіграють ключову роль у формуванні атмосфери взаємодовіри та підтримки [1].

Психологічні передумови професійної самоактуалізації тренерів з футболу включають самосвідомість, мотивацію, емоційний інтелект і постійний розвиток.

Відчуття професійної приналежності та чітке розуміння ролі тренера сприяють його самоактуалізації. Тренери, які ідентифікують себе з професією, краще розвивають свої компетенції та постійно прагнуть до вдосконалення.

Таким чином, професійна самоактуалізація тренера з футболу залежить від розвитку особистісних якостей, емоційної стійкості, здатності до адаптації та постійного самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Байрачний, О., & Левчук, О. (2024). Аналіз особистісних психологічних характеристик тренерів з футболу як фактору професійного успіху в спорті вищих досягнень. Науковий часопис Українського державного університету імені М. Драгоманова, (8(181), 18-22. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.8\(181\).03](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.8(181).03)
2. Платонов В. М. Сучасна система спортивного тренування. /В.М. Платонов. К.: Перша друкарня, 2020. 704 с.
3. Шевченко А. Шляхетна сила. Моє життя, мій футбол. /А. Шевченко, А. Альчато. Х.: Фоліо, 2021. 252 с
4. Шамич О.М., Сердюк Л.З., Іваннікова Г.В. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості. Навчальний посібник К.: КНУБА, Талком, 2023. URI <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/11416>

УДК 796.03

Шамич Олександр Миколайович,

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва та архітектури;*

Авдиш Олег Зайович,

*здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,
Київського національного університету
будівництва та архітектури*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ШАХІСТІВ

Актуальність вивчення психологічних особливостей прояву інтелектуальної обдарованості шахістів зумовлена необхідністю глибшого розуміння інтелектуальної обдарованості, особливостей когнітивного розвитку, а також ролі шахів у формуванні мислення, стратегічних навичок і здатності до вирішення складних задач. Успіх у шахах залежить не лише від інтелектуальних здібностей, але й від психологічної стійкості та мотивації, що робить актуальним дослідження цих аспектів для вдосконалення підходів до навчання та тренування шахістів. Окрім того, підвищення соціальної значущості шахів як виду спорту вимагає більшого розуміння психологічних основ інтелектуальної обдарованості, що може стати базою для створення нових методик оцінювання й підтримки талановитих гравців, сприяючи їх успішному розвитку й розкриттю потенціалу.

Шахи є видом інтелектуальної діяльності, що вимагає високого рівня розвитку логічного мислення, пам'яті, здатності до швидкого аналізу ситуацій і передбачення дій суперника. У цьому контексті шахісти демонструють комплекс унікальних рис, які виділяють їх серед інших спортсменів та вимагають ретельного психологічного аналізу [1].

Психологічні дослідження показують, що інтелектуально обдаровані шахісти мають низку ключових особливостей: це високий рівень аналітичного мислення, розвинуті навички просторової уяви та здатність до концентрації протягом тривалого часу. Зокрема, важливим чинником є здатність обдарованих шахістів до стратегічного передбачення — прогнозування та оцінки кількох можливих варіантів ходів одночасно, що дозволяє швидко обирати оптимальні рішення. Це вимагає не лише високих когнітивних здібностей, а й стійкості до стресу, самоконтролю, адже гра часто пов'язана з високим рівнем напруги та непередбачуваними ситуаціями [2].

Крім того, одним із значущих аспектів є мотиваційна сфера інтелектуально обдарованих шахістів. Дослідження виявляють, що саме внутрішня мотивація — прагнення до вдосконалення, задоволення від самої гри — відіграє важливу роль у їхніх успіхах і розвитку. Зовнішня мотивація, як-от соціальне визнання або матеріальні нагороди, також має значення, але зазвичай не є домінуючою. Тому для ефективної підтримки та розвитку шахістів важливо створювати умови, що сприятимуть збереженню та підвищенню їхньої внутрішньої мотивації [5].

Аналіз психологічних особливостей обдарованих шахістів також включає вивчення стилів мислення, що проявляються під час прийняття рішень у грі. Дослідження підтверджують, що серед шахістів поширені різні когнітивні стилі, від аналітичного до інтуїтивного, причому їхня продуктивність залежить від здатності гнучко змінювати стиль залежно від конкретної ситуації на дошці [4]. Ці знання важливі для створення методик тренування, які враховують індивідуальні особливості мислення шахістів, дозволяючи їм використовувати свої сильні сторони.

Таким чином, дослідження психологічних особливостей інтелектуально обдарованості шахістів дозволяє краще зрозуміти процеси формування стратегічного мислення, креативності та здатності до ефективного прийняття рішень [2]. Виявлення й розвиток цих здібностей сприяє не тільки успіхам у шахах, але й має позитивний вплив на когнітивний розвиток особистості загалом. Отримані знання можуть стати основою для вдосконалення освітніх та тренувальних програм, що сприятиме розвитку інтелектуальних навичок у різних сферах, забезпечуючи зростання інтелектуального потенціалу суспільства.

Список використаних джерел

1. Березін В.Г. Шахи. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності / В.Г.Березін, Л.В. Тимошенко, І.Р.Захарчук. – К. : Республіканський науково-методичний кабінет Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, 2008. – 44 с.
2. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зликова, С. Б. Кузікової. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2015. – 430 с
3. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>
4. Mandelman S. D. Intellectual giftedness: Economic, political, cultural, and psychological considerations / S. D. Mandelman, M. Tan, A. M. Aljughaiman, E. L. Grigorenko // Learning and Individual Differences. – 2010. – Vol. 20. – P. 287–297.
5. Sternberg R. Wisdom, intelligence and creativity synthesized / R. J. Sternberg. – N.Y. : Cambridge university press, 2003. – 235 p.

УДК 796.01

Шамич Олександр Миколайович,

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Ананьєв Володимир Сергійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ «Я -КОНЦЕПЦІЇ» У ЮНАЦЬКОМУ СПОРТІ

У спортивному середовищі, яке передбачає постійні змагання, самоперевернення та соціальне порівняння, «Я-концепція» стає важливим психологічним ресурсом, що впливає на мотивацію, адаптацію до стресових ситуацій і здатність до саморозвитку. Розуміння особливостей формування «Я-концепції» у цьому контексті допомагає тренерам і педагогам створювати оптимальні умови для розвитку особистості юних спортсменів, забезпечуючи баланс між досягненнями та емоційним благополуччям [5].

Особливості розвитку «Я-концепції» у юнацькому спорті охоплюють ключові аспекти, які розкривають вплив спорту на особистісний розвиток,

самооцінку та самосприйняття молодих спортсменів [1]. Перш за все, «Я-концепція» включає уявлення про себе, самооцінку, самоповагу, образ власного «я» та ідентичність. У юнацькому віці, коли активно формуються самосвідомість і особистісна зрілість, «Я-концепція» стає важливим фактором соціалізації. Спортивна діяльність створює унікальні умови для самопізнання і саморозвитку, наприклад, через перемоги й поразки, змагання з іншими, досягнення особистих рекордів [4]. Це допомагає спортсменам виробляти конструктивні стратегії подолання труднощів і критично ставитися до власних досягнень, що позитивно впливає на формування самооцінки. Спорт також сприяє розвитку впевненості, вмінню ставити цілі та досягати їх, але надмірний акцент на результатах може призвести до того, що самооцінка залежатиме від успіхів у спорті, що, в свою чергу, може знижувати «Я-концепцію» при невдачах. Важливу роль у формуванні позитивної «Я-концепції» відіграють тренери, батьки та однолітки, надаючи підтримку та конструктивний зворотний зв'язок, що сприяє розвитку здорової самооцінки, позитивного образу власного «я» та емоційної стійкості. Водночас юні спортсмени стикаються зі стресовими ситуаціями через високі вимоги та очікування, що може негативно вплинути на їхню самооцінку. Ефективне управління стресом і підтримка «Я-концепції» сприяють успішному подоланню труднощів та збереженню мотивації [2]. Отже, «Я-концепція» у юнацькому спорті є важливим фактором, який впливає на мотивацію, адаптивність, емоційне благополуччя та психологічний розвиток молодих спортсменів.

Таким чином, розвиток «Я-концепції» в юнацькому спорті має визначальний вплив на формування особистості молодого спортсмена. Спортивна діяльність пропонує не тільки фізичні, але й глибокі психологічні зміни, оскільки сприяє зростанню самооцінки, розвитку самоповаги та впевненості в собі. У молодому віці, коли формується базове уявлення про себе, спорт може стати потужним інструментом для зміцнення самоконтролю, навичок спілкування та емоційної стійкості [1]. Важливо зазначити, що позитивний ефект спорту на розвиток «Я-концепції» можливий за умов правильного психологічного супроводу та підтримки, зокрема з боку тренерів, батьків і команди. Їх роль є важливою в наданні юним спортсменам відчуття безпеки та емоційної підтримки, особливо в ситуаціях програшу чи неуспіху, які можуть стати як фактором стресу, так і можливістю для особистісного розвитку. Проте, існують і певні ризики у формуванні «Я-концепції», пов'язані з великою залежністю самооцінки від досягнень. Коли увага

зосереджена на результатах, а не на процесі, юні спортсмени можуть втрачати стійкість, якщо зіштовхуються з невдачами або тимчасовими труднощами [3]. Отже, виховання збалансованої «Я-концепції» потребує акцентування на саморозвитку, прагненні до особистого зростання і внутрішній мотивації, а не тільки на зовнішніх досягненнях.

Рекомендовано, щоб тренери працювали над вихованням в учнів психологічної гнучкості та адаптивності, навчаючи їх методам управління емоціями та стресом. Це дозволить юним спортсменам не тільки розвиватися у спортивних досягненнях, але й краще розуміти свої емоції, формувати сильний і стійкий образ «Я» та знижувати ризик розвитку особистісних криз у майбутньому [2]. Таким чином, спорт може стати платформою для гармонійного розвитку особистості, якщо сприяти процесу здорової самоідентифікації, зміцнення соціальних навичок та підтримки психологічного комфорту в юних спортсменів.

Список використаних джерел

1. Булатова М. М. Розвиток фізичних якостей / М. М. Булатова, М. М. Линець, В.М. Платонов // Теорія і методика фізичного виховання : [підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту] ; за ред. Т. Ю. Круцевич. – Київ : Олімпійська література, 2008. – Т. 1, гл. 9. – С. 175–295.
2. Волков Л. В. Основи спортивної підготовки дітей і підлітків : [навч. посіб.] / Волков Л. В. – Київ : Вища школа, 1993. – 152 с
3. Сергієнко Л. П. Теорія і методика дитячого юнацького спорту: підручник для студ. вищ. навч. закладів фіз. виховання Київ : Кондор, 2016
4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>
5. Шинкарук О. А. Особливості відбору дітей на початковому етапі спортивної підготовки / О. А. Шинкарук, І. Сиваш, А. Улан // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць. – №2 (34), 2016. – С. 7-11.

УДК 796.01

Шамич Олександр Миколайович,

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичного виховання і спорту*

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Білоус Сергій Дмитрович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У СПОРТСМЕНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ТА ЗАСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Підлітковий період характеризується інтенсивним фізичним і психологічним розвитком, що супроводжується становленням особистості, самооцінки та соціальної взаємодії [4]. У контексті спортивних досягнень підлітки нерідко стикаються з підвищеним стресом, викликаним очікуваннями тренерів, батьків та однолітків, високою конкуренцією та власним прагненням до успіху. Це може призвести до зростання тривожності, що негативно впливає на їхній емоційний стан, мотивацію та спортивні результати.

Основні чинники виникнення тривожності у підлітків-спортсменів включають соціальні (очікування та оцінка з боку тренерів, батьків, однолітків), психологічні (низька самооцінка, страх невдачі, перфекціонізм) та фізіологічні (зміни в організмі, вплив гормонів). Ці фактори можуть взаємодіяти, підсилюючи один одного і створюючи середовище, в якому підлітки стають особливо схильними до стресу [3].

Тривожність — це схильність людини до відчуття тривоги, яка проявляється як емоційний стан. Він характеризується суб'єктивними відчуттями напруження, неспокою та похмурими передчуттями, а з фізіологічної точки зору — активацією вегетативної нервової системи [1]. Цей стан виникає як емоційна відповідь на стресову ситуацію, відрізняючись інтенсивністю та змінністю з часом. На психологічному рівні тривожність проявляється через напругу, занепокоєння, нервозність, відчуття невизначеності, безсилля, незахищеності, страху невдачі, самотності та труднощів у прийнятті рішень.

Тривожність у спортсменів може проявлятися у вигляді емоційних і фізичних симптомів, таких як страх перед змаганнями, неспокій, підвищена

підливість, серцебиття та інші. Основними чинниками виникнення тривожності є: конкуренція, коли підлітки часто порівнюють себе з іншими спортсменами, що може викликати почуття непевності та страху перед невдачами; вимоги тренерів - надмірні очікування з боку тренерів та бажання відповідати їм можуть створювати додатковий тиск; соціальний тиск - взаємини з однолітками, зокрема, можливість негативної оцінки з боку команди або друзів, також можуть впливати на психологічний стан спортсмена, фізичні навантаження - інтенсивні тренування можуть призводити до фізичного і психологічного виснаження, що підвищує рівень тривожності [1].

Для подолання тривожності важливим є використання як індивідуальних, так і групових методів психологічної підтримки. Сюди входять психопрофілактика, психологічна освіта, техніки релаксації (медитація, дихальні вправи), розвиток навичок управління емоціями та когнітивно-поведінкові методи для боротьби з негативними думками. Також рекомендується застосовувати соціальну підтримку, наприклад, консультації з психологом або роботу в групах підтримки, де спортсмени можуть ділитися своїми переживаннями. Крім того, тренери та батьки можуть сприяти створенню позитивного та підтримуючого середовища, що сприяє зниженню тривожності та підвищенню впевненості підлітків у собі [2].

Таким чином, вивчення причин тривожності у підлітків-спортсменів та пошук ефективних методів її подолання є надзвичайно важливим для забезпечення їхньої психологічної стійкості, успішного спортивного розвитку та збереження емоційного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Галієва О. М. Теоретичний аналіз поняття «тривожність». Теорія і практика сучасної психології. 2018. Вип. № 6. С. 107–110.
2. Калюжна Є. М. Психологічні механізми особистісної тривожності у підлітковому віці: дис. .... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2008. 192 с.
3. Олійник, Н. А. & Войтенко С. М. (2020). Психологічні особливості спортивної діяльності: Монографія. ВНАУ.
4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК

Шамич Олександр Миколайович,

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Божадар Дмитро Віталійович,

студент 4 курсу за спеціальністю 017

“Фізична культура і спорт”

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ТАКТИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ І ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ФУТБОЛІСТІВ

У структурі тактичної підготовленості слід виділяти такі поняття, як тактичні знання, уміння, навички. Тактичні знання є сукупністю уявлень про засоби, види і форми спортивної тактики і особливості їх застосування в тренувальній і змаганні діяльності. Тактичні уміння - форма прояву свідомості спортсмена, що відображає його дії на основі тактичних знань. Можуть бути виділені уміння розгадувати задуми суперника, передбачати хід розвитку боротьби змагання, видозмінювати власну тактику і т.п. Тактичні навички - це завчені тактичні дії, комбінації індивідуальних і колективних дій. Тактичні навички завжди виступають у вигляді цілісної, закінченої тактичної дії в конкретній ситуації змагання або тренувальної. Тактичне мислення - це мислення спортсмена в процесі спортивної діяльності в умовах дефіциту часу і психічної напруги, безпосередньо направлене на рішення конкретних тактичних задач [5].

Питання тактичної підготовки футболістів є надзвичайно актуальним у сучасному футболі. Воно заслуговує на детальне вивчення, адже саме тактична грамотність дозволяє команді досягати високих результатів та демонструвати злагоджену гру на полі.

Тактична підготовка є одним із основних компонентів тренувального процесу, оскільки вона формує не лише індивідуальні навички гравців, але й розвиває їхню здатність до колективної взаємодії та прийняття рішень у складних ігрових ситуаціях. Футбол є динамічним видом спорту, де результат залежить не лише від фізичної підготовки спортсменів, але й від їхнього вміння правильно застосовувати тактичні прийоми. Знання про тактичну підготовку дозволяють тренерам та гравцям розробляти ефективні стратегії

гри, швидко адаптуватися до змін у тактиці суперника, а також раціонально розподіляти сили протягом матчу. Саме тому вивчення цієї теми є важливим не тільки для теоретиків спорту, а й для практикуючих тренерів і гравців, які прагнуть досягати високих результатів.

Тактична підготовка — це інтегрований показник, що відображає здатність футболістів приймати оптимальні рішення в ігрових ситуаціях. Вона включає в себе швидкість і точність оцінки подій на полі, розуміння тактичного плану команди та його реалізацію під час матчу.

Тактична підготовка — це цілеспрямований процес навчання і тренування, спрямований на формування і вдосконалення тактичних навичок футболістів. Вона включає теоретичну підготовку, тактичні вправи та моделювання ігрових ситуацій [1, 2].

Важливим аспектом тактичної підготовки є здатність гравців швидко адаптуватися до зміни тактичних умов на полі та до дій суперника. Це потребує як індивідуальних, так і командних тренувань, що розвивають тактичне мислення і гнучкість.

У тактичній підготовці необхідно виділити наступні основні напрями: вивчення суті і основних теоретико-методичних положень спортивної тактики;

оволодіння основними елементами, прийомами, варіантами тактичних дій; вдосконалення тактичного мислення; вивчення інформації, необхідної для практичної реалізації тактичної підготовленості; практичну реалізацію тактичної підготовленості.

Тактична підготовка футболістів в кожному з цих напрямів має свою специфіку, яка відбивається в завданнях, засобах і методах. Проте у всіх випадках слід враховувати пряму залежність спортивної тактики, структури і рівня тактичної підготовленості від рівня технічної підготовленості, розвитку найважливіших рухових якостей - швидкісно-силових, витривалості, гнучкості, координації, функціональних можливостей найважливіших систем організму, рівня і особливостей психологічної підготовленості спортсменів та ін., тобто спортивна техніка грає інтегруючу роль по відношенню до різних сторін підготовленості спортсменів. У спортивній тактиці знаходять віддзеркалення і риси різних шкіл спорту, прийняті в цих школах морально-етичні принципи.

Взаємодія між тренером і футболістами під час тактичної підготовки є ключовим фактором ефективного засвоєння тактичних концепцій. Тренери повинні використовувати зрозумілі та ефективні методи комунікації для передачі своїх ідей.

Психологічні аспекти, такі як рівень впевненості, здатність контролювати емоції та стрес, також впливають на тактичну підготовленість гравців. Психологічна підготовка допомагає їм під тиском приймати виважені рішення.

Фізична підготовка має значний вплив на здатність футболістів виконувати тактичні завдання, оскільки вона підвищує витривалість та швидкість реакції, знижуючи ризик помилок через втому [4].

Тактична гнучкість, тобто здатність змінювати тактичні схеми під час матчу, є важливим фактором успіху команд. Гравці повинні вміти швидко пристосовуватися до нових умов гри [3].

Список використаних джерел

1. Кожанов В. О. Тактична підготовка футболістів. Київ: Спорт, 2018. 240 с.
2. Базилевич О. О. Основи тактичної підготовки у футболі. Київ: Футбольна академія, 2019. 290 с.
3. Васильченко В. Л. Підвищення тактичної майстерності футболістів: методичний посібник. Запоріжжя: Університетський друк, 2018. 192 с.
4. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с.
<https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>
5. <https://studfile.net/preview/5282929/>

УДК 796.01

Шамич Олександр Миколайович,

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва та архітектури;*

Лутак Артем Васильович,

*здобувач вищої освіти навчальної групи ФВСм-24,
Київського національного університету
будівництва та архітектури*

ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВА ТЕРАПІЯ В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СПОРТСМЕНІВ

Танцювально-рухова терапія (ТРТ) є ефективним методом психологічного супроводу спортсменів, що інтегрує рух і танець як засоби емоційного та фізичного самовираження. Цей вид терапії базується на принципі, що рухи тіла пов'язані з психоемоційним станом людини і можуть

сприяти саморегуляції, розкриттю внутрішніх ресурсів, а також усвідомленню власних емоцій і відчуттів. Цей метод особливо дієвий під час реабілітації пацієнтів з різними захворюваннями. Йому присвячували увагу такі науковці, як В. Райх, К. Юнг, Р. Лабан, О. Лоуен та інші, досліджуючи можливості танцювально-рухової терапії для розкриття почуттів та вираження емоцій через рух [1].

У системі психологічної підтримки спортсменів ТРТ має кілька важливих аспектів. По-перше, танцювально-рухова терапія допомагає спортсменам у боротьбі зі стресом і тривогою, які часто супроводжують їх під час змагань і тренувань. Через рух вони можуть краще контролювати емоційний стан, навчитися розслаблятися та усвідомлювати сигнали власного тіла. Цей підхід сприяє розвитку тілесної свідомості та покращує здатність до емоційної саморегуляції, що є важливим для підтримки психологічної рівноваги в умовах високих спортивних навантажень. По-друге, ТРТ може позитивно впливати на взаємодію в команді, оскільки спільні заняття сприяють розвитку довіри та емоційної згуртованості. Через групові рухові вправи спортсмени можуть покращити комунікацію, навчитися відчувати своїх партнерів, що є критично важливим у командних видах спорту. Це дозволяє зменшити внутрішньо-командні конфлікти та підвищити колективну ефективність [2].

Крім того, танцювально-рухова терапія сприяє розвитку креативності у спортсменів, дозволяючи їм експериментувати з рухами, що відображають їхні індивідуальні переживання та думки. Це допомагає спортсменам вийти за рамки звичних рухових патернів, розвиваючи гнучкість і адаптивність, що може мати позитивний вплив на їхню спортивну діяльність [2].

Отже, ТРТ є цінним інструментом у психологічному супроводі спортсменів, сприяючи гармонійному розвитку як їхньої особистості, так і професійних якостей [3].

Список використаних джерел

1. Брижа О. С. Потенціал спортивних танців у формуванні здорового способу життя дітей та молоді / О. С. Брижа, В. А. Друзь, Г. М. Пуятіна // Зб. наук. пр. Харк. держ. акад. фіз. культури. – Харків : ХДАФК, 2018. – № 5.С. 16–17.
2. Тракалюк Т. Особливості вдосконалення фізичної підготовки кваліфікованих спортсменів у спортивних танцях на етапі спеціалізованої базової підготовки / Т. Тракалюк, О. Єременко // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2016. – № 4. – С. 16–20.
3. Шамич О.М Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 159.22

Шамич Олександр Миколайович,

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичного виховання і спорту*

Київського національного університету

будівництва та архітектури, Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-2188-2159;

Озерова Ольга Анатоліївна,

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
доцент кафедри фізичного виховання і спорту*

Київського національного університету

будівництва та архітектури, Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-6004-5556;

Андріянова Валентина Анатоліївна

старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури, Київ Україна

ORCID ID 0000-0002-8668-820X

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СПОРТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація.

У статті акцентовано увагу на тому, що залучення людей з інвалідністю у спортивну діяльність відіграє велику соціальну значущість не тільки для такої людини, але і для суспільства в цілому. Саме такий підхід є яскравим відображенням гуманістичних тенденцій розвитку сучасного суспільства. Ми пам'ятаємо часи, коли люди з інвалідністю вважалися своєрідними «меншинами» суспільства і зазнавали дискримінації або сегрегації. Саме у «соціальній моделі інвалідності», яка змінила «медичну модель», інвалідність розуміється з точки зору обмежень і порушення принципу рівності як така, що виникає і відтворюється на передбачуваній основі соціальних структур і пов'язаних з ними соціальних практик. Ця модель стверджує права всіх осіб на рівні можливості незалежно від інвалідності.

Окремі психологічні дослідження з акцентом на спортсменів з інвалідністю розпочалися тільки в останні 15 – 20 років. Тому є дефіцит емпіричних досліджень з вивчення особистісних ресурсів людей з інвалідністю, в яких подано лише окремі аспекти соціально-психологічної та педагогічної адаптації і реабілітації людей з інвалідністю зі зміщенням

акцентів більше в бік соціально-педагогічних, ніж психологічних характеристик.

У статті значну увагу зосереджено на дослідження ціннісних основ самореалізації людей з інвалідністю, їх життєвих перспектив, цілей, особистісно-сміслових характеристик, самоставлення, самоприйняття чинників психологічного благополуччя, а також порівняння вираженості цих параметрів у здорових спортсменів та у студентів, що не займаються спортом.

Ключові слова: самореалізація, людина з інвалідністю, спортивна діяльність.

Shamykh O., Ozerova O., Andrianova V. Self-realization of people with disabilities in sports.

Abstract.

The article focuses on the fact that the involvement of people with disabilities in sports activities has great social significance not only for such a person, but also for society as a whole. This approach is a vivid reflection of humanistic trends in the development of modern society. We remember the times when people with disabilities were considered a kind of "minority" in society and were discriminated against or segregated. It is in the "social model of disability" that replaced the "medical model" that disability is understood from the point of view of limitations and violation of the principle of equality as arising and reproduced on the assumed basis of social structures and related social practices. This model asserts the rights of all individuals to equal opportunity regardless of disability.

Separate psychological studies with an emphasis on athletes with disabilities began only in the last 15-20 years. Therefore, there is a shortage of empirical studies on the study of personal resources of people with disabilities, in which only certain aspects of socio-psychological and pedagogical adaptation and rehabilitation of people with disabilities are presented, with a shift of emphasis more towards socio-pedagogical than psychological characteristics.

In the article, considerable attention is focused on the study of the value bases of self-realization of people with disabilities, their life prospects, goals, personal and meaningful characteristics, self-attitude, self-acceptance of factors of psychological well-being, as well as a comparison of the expression of these parameters in healthy athletes and in students who do not play sports.

Key words: self-realization, a person with a disability, sports activity.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення повноцінного інтегрування людей з інвалідністю в суспільство є однією з найбільш вагомих

загальнолюдських проблем та проблемою сьогодення в Україні в наслідок кривавої війни. Вона складається з двох взаємопов'язаних аспектів. Перший – це істотна кількість людей з інвалідністю в світі (близько 10% людей мають різний ступінь інвалідності); зокрема, в Україні кількість людей з інвалідністю до війни постійно зростала, перевищивши за офіційною статистикою позначку в 2,8 млн. На сьогодні такі дані не досліджувались, але усім зрозуміло, що кількість збільшується з кожним днем. Другий аспект пов'язаний з тим, що наслідком інвалідності є не тільки ушкодження функцій або структур організму, але й виникнення істотних проблем щодо повноцінності функціонування людини з інвалідністю як члена суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій. Поняття самореалізації бере початок ще у Ф. Ніцше та К. Юнга і є одним із ключових понять в різних варіантах у теоріях К. Хорні, Е. Фромма, М. Хайдеггера, М. Марселя, Г. Олпорта, Р. Мея та знайшло розвиток у багатьох інших авторів, в тому числі українських (Маслоу, 2008; Олпорт, 2002; Maksimenko, & Serdiuk, 2016, Кокун, 2018 та ін.).

Мета та завдання статті. Метою статті є знайти шляхи вирішення проблеми повноцінного інтегрування людей з інвалідністю в суспільство засобами фізичної культури та за допомогою спорту, їх самореалізації в спортивній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім десятиліттям проблема інтеграції людей з інвалідністю в суспільство набула гострої актуальності, в результаті став формуватися відчутний соціальний запит на психологічні дослідження цього спрямування. Аналіз проблеми інвалідності свідчить про різноманітність підходів до її розгляду — від неприйняття та ізоляції до необхідності інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство, створення для них безбар'єрного середовища й умов для особистісного розвитку та самореалізації.

Отже, важливим прикладним завданням сучасної психології, що сприятиме інтеграції людей з інвалідністю в суспільство, та створення для них умов для самореалізації є визначення чинників, які допомагають чи перешкоджають нормальному розвитку особистості і пошуку тих її ресурсів, що могли б допомогти їй протистояти негативному впливу середовища. Одним із основних наукових підходів до вивчення зазначених проблем є теорія самодетермінації особистості Е. Десі та Р. Райана. На перший план у проблемі самодетермінації особистості виходить її власна активність, здатність самостійного вибору напряму самореалізації.

У термінології гуманістичної психології зазначене означає, що сенс життя кожної людини полягає в найповнішій її самореалізації, максимальній її успішності, у розвитку її здібностей, використанні соціальних умов для розвитку свого потенціалу. Теорію самореалізації доповнюють також ідеї «сенсу життя» (В. Франкл), «відповідальності за право свободи» (Е. Фромм), «актуалізаторської діяльності» (Е. Шостром) та інші. Також поняття самореалізації розробляється у різних теоріях росту, розвитку і досягнень, більшості когнітивних і гештальт-теорій. Особливість цих теорій полягає в тому, що в них людина розуміється як активний, самоорганізований суб'єкт, що прагне до розвитку певних власних психічних структур.

Невід'ємною частиною самореалізації особистості є самоактуалізація як його внутрішній аспект; поняття самореалізації означає процес розвитку особистості і трансляції нею свого змісту іншим людям і культурі через творчі та комунікативні процеси (А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). Поняття самоактуалізації, навпаки, є конкретним теоретичним трактуванням розвитку і самореалізації особистості, що сформувалося в особистісно-орієнтованому варіанті гуманістичної психології (В. Франкл), і полягає в наявності вродженого потенціалу людських властивостей та характеристик, які мають за сприятливих умов розвинути, переходячи з потенційної в актуальну форму.

Характеристики самореалізації в сукупності показують, наскільки людина є суб'єктом власного життя, наскільки вона сама визначає власну життєдіяльність. І в цьому контексті характеристики самоактуалізації особистості можна розглядати як внутрішні необхідні умови процесу її самореалізації. Тож не зважаючи на те, що самореалізація є універсальним процесом, індивідуальність людини реалізується різною мірою залежно від того, наскільки вона є суб'єктом, який визначає хід власного життя.

Узагальнення сучасних досліджень різних аспектів спорту людей з інвалідністю показує, що одним із найважливіших напрямів роботи з ними (як ми вже зазначали) є адаптивна фізична культура і спорт, а зокрема, сучасний паралімпійський спорт створює людям з інвалідністю перспективи мобілізації резервних можливостей організму та повноцінного інтегрування у суспільство.

Тренувально-змагальний процес паралімпійців (спортсменів з інвалідністю) ставить особливі вимоги до особистості спортсменів, оскільки має виражену організаційну та психологічну специфіку. Оскільки інвалідність обмежує здатність виконувати фізичні вправи, досягнення високих результатів потребує від атлетів-паралімпійців дотримання чіткої

регламентації як спортивної, так і інших видів діяльності, виняткового й постійного вияву вольових зусиль, чіткого дотримання цілої низки обмежень і заборон.

Виокремлемо кілька груп відмінностей, які є унікальними для спортсменів з інвалідністю:

1) у спортсменів з інвалідністю, як правило, вираженіші фінансові проблеми, а також проблеми сімейних та соціальних стосунків;

2) спортсменам з інвалідністю може бути потрібно більше часу на підготовку до змагань внаслідок залежності від допоміжного обладнання, технічної підтримки й особистої допомоги;

3) необхідність прийняття спортсменом з інвалідністю власних обмежень у «світі здорових»;

4) необхідність особистих помічників та висока залежність від них.

До провідних мотивів занять людей з інвалідністю спортом належать: можливість самореалізації; зміцнення ідентичності та конкурентоспроможності; формування позитивного ставлення до життя; отримання задоволення, підтримки, перемог та нагород; фізичний розвиток, самовдосконалення (підвищення спортивної кваліфікації та компетентності); поліпшення стану здоров'я, зменшення стресу; можливість представляти регіон або країну на змаганнях.

Представимо модель самореалізації особистості в паралімпійському спорті. Стратегія організації емпіричного дослідження психологічних особливостей самореалізації особистості в паралімпійському спорті обґрунтована на основі визначених п'яти послідовних етапів загальної моделі самореалізації особистості. Загалом представлені дані свідчать про особистісну зрілість більшості досліджуваних та здатність до самокерівництва власною діяльністю.

Першим етапом самореалізації паралімпійця є усвідомлення ним власної специфічної проблемної ситуації життєдіяльності, зумовленої наявністю інвалідності, що зазвичай порівняно зі здоровою людиною не тільки звууже можливості для самореалізації та життєвих досягнень, а й принципово знижує якість життя загалом.

Внаслідок другого етапу — аналізу проблемної ситуації (когнітивно-афективної оцінки людиною з інвалідністю можливостей особистісної та соціальної самореалізації, аналізу наявних можливостей, сприятливих та несприятливих для цього чинників), власне, багато хто і обирає спосіб самореалізації через паралімпійський спорт.

На третьому етапі (постановка мети, складання загального плану самореалізації та ухвалення рішення про початок його втілення) обраний спосіб самореалізації набуває необхідного ступеня усвідомлення. Головною метою вибору людини з інвалідністю паралімпійського спорту як основного для себе виду діяльності можна вважати здатність такого спорту забезпечити достатньо повноцінне (рівноправне зі здоровими людьми) інтегрування у суспільство.

Четвертий етап (основний) — процес самореалізації паралімпійця визначається такими групами взаємопов'язаних складових: механізми самореалізації паралімпійця; процесуальний механізм самореалізації полягає у самоорганізації психологічної системи особистості. опосередковані чинники; бар'єри самореалізації паралімпійця; загальні способи самореалізації паралімпійця.

П'ятий (завершальний) етап пов'язаний з оцінкою результатів власної самореалізації. На основі оцінки паралімпійцем досягнутого результату самореалізації, задоволення чи незадоволення собою відбувається коригування поставлених цілей та способів самореалізації та ставляться нові цілі.

Для досягнення поставлених перед емпіричним дослідженням завдань ми розробили опитувальник, який давав можливість отримати загальну інформацію про рівень самореалізації спортсменів та її основних чинників (складових четвертого та п'ятого етапів моделі). Доречі цей опитувальник може бути використаний в дослідженнях як зі спортсменами, що мають інвалідність, так і зі здоровими спортсменами.

Також ми використали шкалу самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема; нашу модифікацію методики шкалової самооцінки О. Кокуна та Б. Очеретько; самоактуалізаційний тест (САТ) Е. Шострома; шкалу психологічного благополуччя К. Ріфф; шкалу самодетермінації Є. Осіна, тест життєстійкості С. Мадді; опитувальник самоорганізації діяльності (ОСД) О. Мандрикової. Тобто була вироблена Концепція для здійснення імперичного дослідження психологічного забезпечення самореалізації особистості в паралімпійському спорті.

Опитування і дослідження з тренерами та паралімпійцями проводились в період учбово-тренувальних зборів в містях Київ, Дніпро, Полтава, Бориспіль та Бровари. Нами було досліджено та виявлено що загальні особливості спортивної самореалізації паралімпійців полягають в наступному:

1) для паролімпійців переважно властиві задоволеність власною спортивною кар'єрою, досить швидка постановка нової спортивної мети та чітке уявлення свого спортивного майбутнього;

2) здебільшого вони не вважають наявні спортивні досягнення гранично можливими, вбачаючи в собі потенціал для подальшого спортивного вдосконалення;

3) паролімпійці з найвищим рівнем результатів мають істотно вищі показники задоволеності власною спортивною кар'єрою, самооцінки, власної наближеності до вершини досягнень у спорті та швидкості постановки нової спортивної мети після досягнення попередньої, ніж група спортсменів, що поки не має істотних спортивних досягнень;

4) наймолодші за віком паролімпійці вирізняються значно чіткішим уявленням свого спортивного майбутнього; у футболістів наявні набагато вищі, ніж у представників інших видів спорту, рівні задоволеності спортивною кар'єрою та самооцінки, наближеності до вершини досягнень у спорті, що переважно пояснюється об'єктивно вищим рівнем їхніх спортивних результатів, потреб, прагнення до саморозвитку свого потенціалу та мотивація психологічного благополуччя, яка виражається в генералізованій потребі в позитивному функціонуванні, а також ступені реалізованості цієї спрямованості, що суб'єктивно виражається у відчутті задоволеності собою і власним життям.

Прагнення до самореалізації та психологічного благополуччя, які є, в певній мірі, психологічними механізмами самодетермінації мотивації учіння особистості, зумовлюється синергією її дефіцитарних потреб, це прагнення підкріплюється також особистісними та соціальними потребами в саморозвитку, піддається когнітивно-афективній оцінці, яка виражається в інтегральній оцінці особистісних ресурсів, внаслідок чого знаходить додаткову інтенцію.

Мотивація самореалізації та психологічного благополуччя обумовлена двома рівнями взаємозалежних напрут – розбіжністю між актуальним станом і двома потенційними, детермінованими ближньою і віддаленою часовою перспективою особистості.

Отже, рівень досягнутої самореалізації, рівень задоволення актуальних цілей взаємопов'язаний із рівнем потенційної самореалізації, тому детермінований відчуттям задоволеності особистості вибором професії, бажанням у майбутньому працювати за обраною професією та професійно самореалізуватися, що має пряме відображення в цілепокладанні.

Умови формування та розвитку мотивації учіння створюються за рахунок позитивних синергетичних ефектів, які досягаються в такому освітньому середовищі, де «працюють» цінності особистісного розвитку, духовного задоволення, креативності; створюється простір міжособистісної взаємодії, що забезпечує моральну підтримку, підґрунтя для формування самоповаги, самоінтересу, самоприйняття, саморозуміння та самовпевненості; забезпечуються можливості долучення студентів з інвалідністю до спортивної і професійної діяльності та розвитку в ній професійно важливих якостей і цінностей.

Таким чином, запропонований системно-синергетичний підхід для дослідження мотивації учіння як самодетермінованого процесу, емпірично валідизовано через виявлення і опис типів мотивації учіння та особистісних характеристик найвираженіших представників даних типів, а також, на основі отриманих результатів розроблено і апробовано програму психологічного забезпечення мотивації учіння у ВНЗ, в якій основний акцент поставлено не традиційному «психолого-педагогічному супроводі навчання студентів з інвалідністю», а на розбудові освітнього середовища, яке реалізує особливу культуру соціалізації індивідуальності та створенні умов для саморозвитку особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загальні особливості спортивної самореалізації паралімпійців полягають у тому, що для їм переважно властива задоволеність власною спортивною кар'єрою, досить швидка постановка нової спортивної мети та чітке уявлення свого спортивного майбутнього, розуміння власного потенціалу для подальшого спортивного вдосконалення.

Найбільш вираженими чинниками, що можуть зумовлювати рівень спортивних досягнень паралімпійців, є: моральне задоволення від перемог на змаганнях; можливість особистісної самореалізації; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; спілкування з друзями, знайомими; можливість бути повноцінним членом суспільства; задоволення від тренувань, фізичних навантажень та перспектива закордонних поїздок. Дещо менш вагомими є матеріальні стимули — зарплата, форма, премії тощо, а також набуття досвіду, знайомств та ін., що може допомогти в подальшому житті. На останньому місці залишився такий стимул, як можливість виправити чи компенсувати недоліки здоров'я, що досить адекватно відображає усвідомлення паралімпійцями значних, але безмежних можливостей занять спортом щодо виправлення чи компенсації недоліків здоров'я.

Встановлено, що для групи паралімпійців з найвищим рівнем результатів істотно значущішими суб'єктивними стимулами для занять спортом, ніж у спортсменів з нижчими досягненнями, є такі: можливість особистісної самореалізації, матеріальні стимули (зарплата, форма, премії та ін.), набуття досвіду, знайомств (та ін., що може допомогти в подальшому житті) та можливість бути повноцінним членом суспільства. Значною мірою до названих вище стимулів належить також показник перспективи закордонних поїздок.

Подальші перспективи досліджень проблеми самореалізації особистості в паралімпійському спорті полягають у докладнішому розкритті особистісного опосередкування психологічних ресурсів самодетермінації паралімпійців (спортсменів з інвалідністю), як психологічної основи розвитку ресурсів їхньої самореалізації, задоволеності життям та психологічного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Бойко Г. М. Психолого-педагогічний супровід спортивної діяльності плавців із порушеннями психо-фізичного розвитку в паралімпійському спорті : монографія / Г.М. Бойко. – Полтава : ТОВ АСМІ, 2012. – 360 с.
2. Большакова А. Психологічне благополуччя та особливості ставлення до оточуючих у курсантів ВНЗ МВС України / А. Большакова // Освіта регіону [Електронний ресурс]. – 2013. - № 2. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/1064>
3. Киселевська С.М., Войтенко О.А. Основи формування знань щодо фізичного здоров'я в системі фізичного виховання студентської молоді// Матеріали ВУНПК: Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах, Дніпро: ДНУ, 2017. – С. 86-92.
4. Наумець Є. О., Войтенко О. А., Клименко Т. А. Принципи спортивного тренування: Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference, Stockholm, Sweden, 20-22 November 2023. – С. 436-448.
5. Овчаренко С.В. Планування навчально-тренувального процесу футболістів-інвалідів з наслідками дитячого церебрального паралічу в річному циклі підготовки: Автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01 / С.В. Овчаренко ; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – К., 2005. – 21 с.
6. Сердюк Л. З., Шамич О. М. Самодетермінація особистості як психологічна основа її самореалізації. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2017. Том VI. Вип. 13. С. 164–173.
7. Шамич О. М. Поняття та структура природного права людини на охорону здоров'я. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Збірник наукових праць. 2014. № 11(13). С. 75–92.
8. Шамич О. М. Психологічні основи самореалізації паралімпійців: монографія. К.: Талком, 2019. 309 с.

9. Штриголь Д.В. Динаміка життєстійкості осіб із різним рівнем антиципаційної спроможності в період кризових подій України / Д.В. Штриголь, Н.К. Горбик // *Право і безпека*. - 2015. - № 2 (57). - С. 232 – 237.

10. Dařova K. Introduction to adapted physical activities / K. Dařova. – Prague: Charles University, 2007. - 82 p.

11. Kenttä G. Psychology within the Paralympic Context - Same, Same or Any Different? / G. Kenttä, R. Corban // *Olympic Coach*. – 2014. № 25(3). – P. 15 – 25.

12. Kokun O., Shamykh O. Psychological characteristics of paralympic athletes' self-realisation. Social welfare: interdisciplinary approach. 2016. Vol 2. No 6. P. 138-147. DOI: 10.21277/sw.v2i6.273 (база Web of Science Core Collection, Emerging Sources Citation Index)

13. Ondruřova Z. Sport and doing sports by the disabled posttraumatic return to life / Z. Ondruřova, R. Pitekova, M. Bardiovsky, Z. Galikova // *Clinical Social Work*. – 2013. – Vol. 4, № 2. – P. 65 – 70.

14. Semerjian T.Z. Disability in Sport and Exercise Psychology / T.Z. Semerjian // *The cultural turn in sport psychology. Fitness Information Technology*. - West Virginia: Fitness Information Technology, Inc., 2010. – P. 257 - 265.

References

1. Bojko G. M. Psihologo-pedagogichniy suprovid sportivnoї diyal'nosti plavciv iz porushennyami psiho-fizichnogo rozvitku v paralimpijs'komu sporti : monografiya / G. M. Bojko. – Poltava : TOV ASMI, 2012. – 360 s.

2. Bol'shakova A. Psyholohichne blahopoluchchya ta osoblyvosti stavlennya do otouchuyuchykh u kursantiv VNZ MVS Ukrainy / A. Bol'shakova // *Osvita rehionu [Elektronnyj resurs]*. – 2013. - № 2. – Rezhym dostupu: <http://social-science.com.ua/article/1064>.

3. Kyselevska S.M., Voitenko O.A. Osnovy formuvannya znan schodo fizychnogo zdorov'ya v systemi fizychnogo vyhovannya studentskoyi molodi// *Materialy VUNPK: Aktualni problemy fizychnogo vyhovannya i sportu v suchasnyh umovah*, Dnipro: DNU, 2017. – S. 86-92.

4. Naumets E. O., Voitenko O. A., Klymenko T. A. Pryntsyпы sportyvnoho trenuvannya: Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference, Stockholm, Sweden, 20-22 November 2023. – S. 436-448.

5. Ovcharenko S.V. Planuvannya navchalno-trenuvalnogo protsesu futbolistiv-invalidiv z naslidkamy dytiachoho tserеbralnogo paralichu v richnomu tsykli pidhotovky: Avtoref. dys... kand. nauk z fiz. vykhovannya i sportu: 24.00.01 / S.V. Ovcharenko ; Nats. un-t fiz. vykhovannya i sportu Ukrainy. – K., 2005. – 21 s.

6. Serdiuk L. Z., Shamykh O. M. Samodeterminatsiya osobystosti yak psykholohichna osnova yiyi samorealizatsiyi. Aktualni problemy psykholohiyi: Zbirnik naukovykh prats Instytutu psykholohiyi imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukrainy. 2017. Tom VI. Vip. 13. S. 164–173.

7. Shamykh O. M. Ponyattya ta struktura pryrodnoho prava lyudy na ohoronu zdorov'ya. Aktualni problemy navchannya ta vyhovannya lyudey z osoblyvymy potrebamy: Zbirnyk naukovykh prats. 2014. # 11(13). S. 75–92.

8. Shamykh O. M. Psykholohichni osnovy samorealizatsiyi paralimpiytsiv: monografiya. K.: Talkom, 2019. 309 s.

9. Shtryhol" D.V. Dynamika zhyttyestijkosti osib iz riznym rivnem antycypacijnoyi spromozhnosti v period kryzovyx podij Ukraini / D.V. Shtryhol", N.K. Horbyk // Pravo i bezpeka. - 2015. - № 2 (57). – S. 232 – 237.

10. Dađova K. Introduction to adapted physical activities / K. Dađova. – Prague: Charles University, 2007. - 82 p.

11. Kenttä G. Psychology within the Paralympic Context - Same, Same or Any Different? / G. Kenttä, R. Corban // Olympic Coach. – 2014. № 25(3). – P. 15 – 25.

12. Kokun O., Shamych O. Psychological characteristics of paralympic athletes' self-realisation. Social welfare: interdisciplinary approach. 2016. Vol 2. No 6. P. 138-147. DOI: 10.21277/sw.v2i6.273 (база Web of Science Core Collection, Emerging Sources Citation Index)

13. Ondrušova Z. Sport and doing sport s by the disabled posttraumatic return to life / Z. Ondrušova, R. Pitekova, M. Bardiovsky, Z. Galikova // Clinical Social Work. – 2013. – Vol. 4, № 2. – P. 65 – 70.

14. Semerjian T.Z. Disability in Sport and Exercise Psychology / T.Z. Semerjian // The cultural turn in sport psychology. Fitness Information Technology. - West Virginia: Fitness Information Technology, Inc., 2010. – P. 257 - 265.

УДК 796.01

Шамич Олександр Миколайович,

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри фізичного виховання і спорту,

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Шандлоренко Марк Едуардович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21

Київський національний університет

будівництва та архітектури

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА В СПОРТІ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ

В загальному виді психологічна підготовка представляє собою процес розвитку і вдосконалення значущих проявів психіки спортсмена, які відповідають вимогам тренувальної і змагальної діяльності. Психологічна підготовка направлена на формування особистості необхідних для спортивної діяльності психічних якостей, професійно важливих знань, вмінь, навиків і досягнення такої їхньої стійкості, що забезпечить можливість вирішення поставлених задач в ході змагань.

Психологічна підготовка, це одна з провідних форм психологічного забезпечення, що охоплює період з моменту приходу дитини в той чи інший вид спорту і деякий час після закінчення спортсменом регулярних занять

спортом. Значущість даного виду підготовки обумовлена спрямованістю на формування саме тих якостей та властивостей психіки спортсмена, що забезпечують високу результативність його діяльності.

Вона має ряд істотних особливостей: це завжди підготовка до певного виду діяльності (може бути підготовка до тренувального процесу, але може бути підготовка до змагань); в процесі такої підготовки повинні цілеспрямовано формуватися ті властивості і якості психіки спортсмена, які забезпечують високу результативність спортивної діяльності; психологічна підготовка тісно і органічно пов'язана з процесом виховання, навчання і тренування спортсмена і направлена не тільки на формування і розвиток окремих сторін його психіки, але і на удосконалення важливих для спорту властивостей особистості.

Метою психологічної підготовки спортсмена є розвиток психічних якостей, необхідних для досягнення високого рівня спортивного вдосконалення, психологічної стійкості і готовності до змагань. Психологічна підготовка – це також і педагогічний процес, успішність якого залежить від цілого ряду загальних дидактичних принципів: свідомості та активності, систематичності і послідовності, доступності, індивідуальності, повторності та поступовості. Щодо процесу психологічної підготовки ці принципи є основою його раціональної побудови і практичного здійснення [1].

Головною задачею психологічної підготовки є формування і закріплення відносин які складають основу спортивного характеру, які створюються під впливом зовнішніх чинників зі сторони тренера, осіб які оточують спортсмена, так і під впливом внутрішньої самоорганізації, тобто в процесі самовиховання спортсмена. У процесі психологічної підготовки спортсмена знаходить відображення класична схема розвитку психіки на основі вдосконалення основних груп психічних проявів – процесів, станів і властивостей особистості спортсмена.

Психологічне навчання спортсменів відбувається за допомогою бесіди (роз'яснювальної, психотерапевтичної, психокорекційної, інформаційної) для налагодження міжособистісних та внутрішньо особистісних конфліктів, за допомогою методів мнемотехніки для активізації психічних функцій, прийомів саморегуляції для відновлення та заспокоєння психоемоційного стану. Психолого-педагогічними рекомендаціями може користуватись як спортсмен, так і тренер, ті люди, які безпосередньо взаємодіють зі спортсменом, позитивно впливаючи на особистість та розвиваючи її. Педагогічне виховання спортсмена передбачає формування його світогляду, потреб, інтересів, а також наполегливості, цілеспрямованості, сміливості,

рішучості, сили волі, самовладання, активності та інших якостей. Основну роль при цьому відіграють спортивний колектив, його тренер. Він спрямовує роботу колективу, налагоджує взаємини спортсменів, індивідуально працює з кожним під час тренувальних занять, зборів, змагань, зміцнює інтерес вихованців до спорту, створює правильну мотивацію їхніх занять, розвиває прагнення до самовиховання, використовуючи вплив колективу, особисте спілкування та свій авторитет [2].

Отже, сутність психологічної підготовки спортсмена зводиться до спрямування його свідомості та дій на вирішення тренувальних і змагальних завдань. Завершальний етап психологічної підготовки розпочинається тоді, коли з'являється стан психічної готовності, що знаходить своє вираження в максимальній активізації спортсмена, віддачі всіх сил для досягнення найкращих результатів у змаганнях.

Список використаних джерел

1. Підлужняк О.І. Психологічна підготовка в спорті, Вінницький національний технічний університет. <file:///C:/Users/Referee/Downloads/8816-31319-1-PB.pdf>
2. Курдибаха О.М. Психологічна підготовка спортсменів у спортивній діяльності. «Габітус», Випуск 18. Т. 2. 2020, С 72-76
3. Шамич О.М. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості: навчальний посібник /О.М. Шамич, Л.З. Сердюк, Г.В. Іваннікова/ –К. : Талком, 2023. – 131 с. <https://repository.knuba.edu.ua/items/0556ed25-7d1e-40cd-bfd3-0b908aefa24d>

УДК 37.01:378

Шевчук Вікторія Григорівна,

здобувачка вищої освіти академічної групи ПНК-23

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Красильник Юрій Семенович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність теми зумовлена тим, що в сучасному світі, крім професійних знань і технічних навичок, надзвичайно важливим постає розвиток м'яких навичок, зокрема комунікативних та емоційних

компетентностей. У цьому контексті соціально-емоційне навчання (СЕН) спрямовується на розвиток у здобувачів вищої освіти здатності до ефективної взаємодії, регуляції емоцій та вирішення конфліктів.

Об'єктом нашого дослідження є процес формування та розвитку комунікативної компетентності. Предмет – підходи, методи та технології СЕН. Метою дослідження є *обґрунтування впливу СЕН на розвиток комунікативно компетентності* майбутніх бакалаврів професійної освіти.

СЕН є важливим чинником у розвитку комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів та спрямовується на розвиток навичок взаємодії, емпатії, емоційного інтелекту та саморегуляції, що допомагає студентам краще розуміти себе й інших, ефективно співпрацювати, управляти стресом і вирішувати конфлікти. Це особливо актуально для майбутніх бакалаврів професійної освіти, оскільки комунікативна компетентність є однією з ключових.

У сучасному розумінні соціально-емоційний інтелект треба розвивати протягом усього життя, як і підтримувати загальну функціональність на відповідному рівні. Натомість професійні компетентності можуть змінюватися упродовж усього життя, оскільки людині властиво змінювати свої професійні інтереси. Тому важливо означити дані поняття в контексті компетентнісного підходу. Професійні компетентності жорстко прив'язані до професії, тому є тим загальним, що розвивається безперервно на всіх щаблях навчання: від дошкільника до так званого навчання третинного віку. Отже, особливу увагу слід приділити саме формуванню загальної функціональної грамотності та соціально-емоційному розвитку [11].

На основі проаналізованого змісту джерел [1, 2, 8, 9] нами встановлено, що серед основних завдань соціально-емоційного розвитку слід зазначити такі:

- знати, як включатися до соціальних відносин, прийнятих у різних соціумах, з якими доводиться взаємодіяти людині;
- вміти будувати свої соціальні відносини як у своїй професійній діяльності, так і в повсякденному житті;
- бути емоційно розвиненим відповідно до віку та місця у суспільстві, тобто розуміти власні емоції та емоції інших людей для того, щоб керувати емоціями у різних життєвих ситуаціях та у взаєминах з іншими людьми;
- вміти виявляти адекватні емоції у різних ситуаціях;
- вміти керувати своїм емоційним станом та регулювати свою поведінку.

Соціально-емоційний розвиток впливає на процес навчання та професійну діяльність, на фізичне та ментальне здоров'я людини, на її соціалізацію. Результати наукових досліджень [1, 4, 5, 6, 7, 11] уможливають встановлення п'яти ключових умінь, якими має володіти соціально розвинена людина:

- знижувати стресовий вплив на себе та інших людей під час конфліктних ситуацій;
- будувати соціальні відносини без стресу, володіючи емоційною поінформованістю про методи та способи вирішення конфліктних ситуацій;
- уміти вести невербальне спілкування;
- використовувати гумор під час вирішення проблем;
- позитивно вирішувати конфліктні ситуації.

СЕН прийнято називати набуття здобувачами освіти навичок розпізнавання та управління емоціями, розвитку співпереживання та піклування про інших, прийняття відповідальних рішень, встановлення позитивних відносин та ефективного вирішення складних життєвих ситуацій. Одним із творців СЕН є Девід Антоньяцца (Davide Antognazza) – професор Університету прикладних наук Швейцарії, прихильник освітніх реформ. Ним виділено п'ять взаємопов'язаних наборів когнітивних, афективних та поведінкових компетентностей [12]:

- соціальна компетентність;
- усвідомленість (розуміння своїх емоцій);
- навички взаємовідносин;
- відповідальне прийняття своїх рішень.

Дослідниками [10, 11, 13] СЕН подається, в основному, як освітній підхід, спрямований на розвиток у здобувачів освіти навичок розуміння та управління емоціями, формування позитивних відносин з іншими, відповідального прийняття рішень, а також досягнення особистих і колективних цілей. Цей підхід охоплює п'ять ключових компетентностей: самосвідомість – здатність усвідомлювати власні емоції, цінності, сильні та слабкі сторони, а також їхній вплив на поведінку; саморегуляцію – уміння керувати емоціями, думками та поведінкою в різних ситуаціях; соціальну обізнаність – здатність розуміти почуття інших, емпатія, повага до різноманіття; навички міжособистісного спілкування – уміння налагоджувати та підтримувати здорові взаємини, працювати в команді, ефективно спілкуватися; відповідальне прийняття рішень – вміння робити обґрунтовані, етичні та відповідальні вибори (табл. 1). Окрім того, науковцями трактується комунікативна компетентність як результат СЕН (табл. 2).

СЕН як освітній підхід

Автор	Визначення
Н. Дужик	це підхід до навчання, який зосереджується на розвитку навичок учнів, що впливають на самосвідомість, уміння комунікувати, управляти емоціями, співпереживати собі й іншим та приймати зважені рішення [2].
М. Марковська	це процес, спрямований на розвиток навичок управління емоціями, спілкування та міжособистісних відносин [8].
Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Dimitrovich, C. E., & Gulotta, T. P.	це процеси, за допомогою яких учнівство та дорослі засвоюють і ефективно використовують знання, погляди та навички, необхідні для того, щоб розуміти свої емоції й керувати ними, відчувати та проявляти емпатію до інших, ставити й досягати позитивних цілей, розвивати та підтримувати позитивні взаємини і приймати відповідальні рішення — усе задля того, щоб давати раду собі, взаєминам із іншими людьми та працювати ефективно й етично [13].

Комунікативна компетентність як результат СЕН

Автор	Визначення
Т. Вольфовська	Комунікативну компетентність розглядає з позиції сформованого особистісного досвіду спілкування, що допомагає майбутньому фахівцю успішно функціонувати у сучасному суспільстві [1].
М. Заброцький	Комунікативну компетентність потрактує як інтегровану особистісну якість, що забезпечує ситуативну адаптивність та передбачає вільне володіння особистістю вербальними і невербальними засобами спілкування [3].
Н. Хлістунова	Комунікативну компетентність визначає як здатність встановлювати та підтримувати контакти з іншими членами соціуму, сукупність знань, умінь та навичок, що дають змогу налагодити ефективне спілкування [10].

Таким чином, комунікативна компетентність передбачає такий рівень взаємодії, який дозволяє особистості в межах своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві, а також наявність життєвого досвіду, ерудиції, наукових знань та ін. Комунікативна компетентність містить

такі складові: комунікабельність (здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми); володіння змістовною інформацією та вміння оперувати нею; здатність до партнерської взаємодії та досягнення взаєморозуміння [9].

Емпіричне вивчення проблеми соціально-емоційного навчання показало, що експерти (n=11) найвищого значення надають такому компоненту соціально-емоційного навчання як *саморегуляція* здобувачів вищої освіти та *прийняття усвідомлених рішень*, за ними йдуть *соціальна свідомість*, *міжособистісні відносини*, *співпраця* та *самосвідомість* здобувача вищої освіти (діаграма 1, табл. 3).

Таблиця 3

Результати рангування компонентів соціально-емоційного навчання

№ з/п	Компоненти соціально-емоційного навчання	Ранг	Значення компонента
1.	саморегуляція (навички управління власними емоціями, контроль імпульсів та адаптація до змін у навколишньому середовищі)	11	1
2.	соціальна свідомість (розвиток емпатії та розуміння емоцій інших людей, сприяння розвитку ефективної комунікації)	12	2
3.	самосвідомість (розуміння власних емоцій, їх джерел та впливу на власні дії та рішення)	13	3
4.	прийняття усвідомлених рішень (розвиток навичок вибору оптимальних рішень в різних ситуаціях)	11	1
5.	міжособистісні відносини (побудова та збереження здорових і позитивних відносин з іншими людьми) удосконалити нинішні моделі освіти	12	2
6.	співпраця (навички взаємодії та роботи в групі, розвиток соціальної відповідальності)	12	2

На питання про зміст СЕН відповіді експертів розподілилися таким чином (діаграма 2). СЕН – це:

1. методика розвитку емоційної сфери здобувачів освіти – 72,7%;
2. технологія формування соціальних навичок та міжособистісної взаємодії – 54,5%;
3. зміст навчання, який враховує індивідуальні потреби здобувачів освіти, їх можливості та особливості – 45,5%;
4. комунікативні освітні стратегії – 27,3%;
5. система відповідних вправ, які можна інтегрувати в заняття – 18,2%;
6. «відсутній елемент» освітніх програм – 9,1%.

З урахуванням результатів наукових розробок [2, 3, 5, 7, 9, 11] та емпіричного дослідження нами запропонована технологія розвитку комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів професійної освіти засобами соціально-емоційне навчання. Технологія розвитку комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів професійної освіти за допомогою (СЕН) – це комплексний підхід, що включає спеціально розроблені вправи, інтерактивні заняття та рефлексійні методи, спрямовані на розвиток як комунікативної компетентності, так і емоційного інтелекту. Така технологія дозволяє майбутнім педагогам професійного навчання не тільки вдосконалювати свою здатність до комунікації, але й краще розуміти емоційний стан здобувачів освіти та колег, ефективно працювати у команді та приймати етичні рішення. Основними етапами технології є:

1. Підготовчий етап (*ознайомлення з концепцією СЕН* – надання студентам теоретичних знань про соціально-емоційне навчання та його значення для професійної діяльності; *визначення рівня базових*

комунікативних навичок та емоційної компетентності – проведення тестувань, опитувань та групових обговорень для виявлення індивідуальних потреб і поточного рівня комунікативних та емоційних навичок студентів).

2. Формувальний етап (*розвиток самосвідомості* – вправи на саморефлексію, де студенти аналізують свої емоції, думки та поведінку в різних ситуаціях; використання технік емоційного самоконтролю, як-от ведення щоденника емоцій, що допомагає студентам розпізнавати і виражати свої почуття більш ефективно; *саморегуляція* – тренінги з управління стресом, де студенти вчаться заспокоюватися перед важливими виступами або під час вирішення конфліктних ситуацій, використання методів подолання негативних емоцій (наприклад, дихальні вправи, техніки візуалізації); *соціальна обізнаність* – вправи на розвиток емпатії, що сприяють усвідомленню та розумінню емоцій інших людей, ігрові ситуації та симуляції, де студенти виконують рольові завдання, ставлять себе на місце інших для кращого розуміння їхньої точки зору; *розвиток навичок міжособистісного спілкування* – інтерактивні вправи на розвиток комунікативних навичок, такі як робота в парах, групові проекти та рольові ігри, виконання прав на розвиток невербальних навичок комунікації (контроль міміки, жестів, інтонації голосу, що сприяє ефективнішому донесенню інформації); *відповідальне прийняття рішень* – кейси та ситуаційні завдання, що включають аналіз моральних дилем і пошук етичних рішень, групові обговорення щодо прийняття рішень, де студенти разом аналізують плюси та мінуси різних підходів.

3. Закріплення та інтеграція навичок у професійну діяльність (*відкриті дебати та обговорення* – студенти можуть брати участь у відкритих дискусіях, застосовувати на практиці здобуті навички соціально-емоційного навчання, вчитися висловлювати власну думку та аргументувати її; *практичні завдання на місці роботи* – інтеграція СЕН у професійну практику (наприклад, під час педагогічних практик), де студенти можуть спостерігати за соціально-емоційними аспектами освітньої взаємодії, а також виконують завдання для зміцнення власної комунікативної компетентності; *рефлексія і зворотний зв'язок* – студенти аналізують свої дії, обговорюють, що можна вдосконалити, отримують рекомендації від викладачів та наставників.

4. Інструменти для впровадження СЕН у підготовку бакалаврів професійної освіти (*методи активного навчання*: групові дискусії, мозкові штурми, симуляції, інтерактивні лекції; *тренінги з комунікативних навичок*: короткі курси або тренінги, що сприяють розвитку невербальних навичок, активного слухання, емпатії; *платформи для рефлексії*: Google Classroom,

Padlet, Moodle або інші онлайн-ресурси, які дозволяють студентам фіксувати свої успіхи, рефлексувати та отримувати зворотний зв'язок).

5. Очікувані результати – розвиток комунікативної компетентності через соціально-емоційне навчання дозволяє майбутнім бакалаврам професійної освіти: *здобути високий рівень комунікативних навичок*: підвищити впевненість у публічних виступах, спілкуванні зі здобувачами освіти та колегами; *краще розуміти себе та інших*: емоційний інтелект дозволить педагогам більш ефективно взаємодіяти з різними людьми; *розвинути навички відповідального прийняття рішень*: студенти зможуть приймати етичні рішення та розв'язувати конфлікти у професійному середовищі; *підготуватися до викликів професії*: навички, здобуті в процесі соціально-емоційного навчання, стануть основою для розвитку успішної кар'єри та ефективної роботи в команді.

На нашу думку, дана технологія зробить комунікативну підготовку майбутніх бакалаврів професійної освіти цілісною, допомагаючи їм стати впевненими, емпатійними й відповідальними професіоналами.

Таким чином, СЕН відіграє важливу роль у формуванні комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів професійної освіти, що є ключовим елементом їхньої професійної підготовки. Розвиток емоційного інтелекту, саморегуляції та навичок вирішення конфліктів дозволяє студентам ефективніше спілкуватися, як в особистому, так і в професійному житті. У сучасному світі, де комунікативність є однією з найважливіших компетентностей, впровадження СЕН в освітній процес сприятиме підготовці студентів до реальних професійних викликів. Тому інтеграція соціально-емоційного навчання в освітні програми для майбутніх бакалаврів професійної освіти є необхідним кроком для їхнього всебічного розвитку та успішної професійної реалізації.

Список використаних джерел

1. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети. *Шлях освіти*. 2001. № 3. С. 13–16.
2. Дужик Н. Соціально-емоційне навчання в системі сучасних педагогічних знань. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 27. Т 2. С. 186–192. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_2/30.pdf (дата звернення: 27.10.2024).
3. Заброцький М.М. Комунікативна компетентність вчителя: екопсихологічний вимір. *Практична психологія та соціальна робота*. 2009. № 6. С. 1–4.
4. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / Огієнко О.І., Мільто Л.О., Калюжна Т.Г., Радченко Ю.Л., Красильник Ю.С. and Котун К.В. Київ: Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України. 2016. 120 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705798/1/Словник.pdf> (дата звернення: 27.10.2024).

5. Красильник Ю. Психолого-педагогічна компетентність як складова педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2010. Випуск 1. URL:

https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:IjCSPb-OGe4C (дата звернення: 07.11.2024).

6. Красильник Ю. С. Інформаційно-технологічне забезпечення професійної підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. *Підготовка сучасного вчителя: інформаційно-технологічне забезпечення: монографія* / За ред. О. І. Огієнко; Авт. кол.: О.І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, Т.О. Гончарук, К. В. Годлевська, Н. І. Вінник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. С. 45–62. URL: https://lib.iitta.gov.ua/3057/1/МОНОГРАФІЯ_.pdf (дата звернення: 29.10.2024).

7. Лапаєнко С. В.; Красильник Ю. С. Психолого-педагогічні умови використання комунікаційних технологій в системі професійної освіти. *Інформаційні та телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: зб. наук. пр. 2006. Вип.1. С. 131–135.

8. Марковська М. Як упроваджувати соціально-емоційне навчання в школах. Аналітичний огляд. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-uprovadzhuvaty-sotsialno-emotsijne-navchannya-v-shkolah-analitychnyj-oglyad/> (дата звернення: 20.10.2024).

9. Складові комунікативної компетентності педагога. URL: <https://osnova.com.ua/skladovi-komunikativnoi-kompetentnosti-pedagoga/?srsltid=AfmBOoryo28PsHSvU-FTV1eBJd7J2dwEbnw8pbhUTFaqrmyxRYGNWz4Q> (дата звернення: 23.10.2024).

10. Хлістунова Н. В. Формування системи комунікацій у навчально-виховному процесі ВНЗ. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_1_27 (дата звернення: 21.10.2024).

11. Шевченко М. Ю., Кушнір К. А. Соціально-емоційне навчання як складова європейського освітнього простору URL: [https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/2023/05_may/02/06/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B0%D1%87%D1%83%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D1%96%D1%97%202023%20\(2\).pdf#page=201](https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/2023/05_may/02/06/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B0%D1%87%D1%83%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D1%96%D1%97%202023%20(2).pdf#page=201) (дата звернення: 03.11.2024).

12. Davide Antognazza. Enseñando emociones o enseñanza emocional? El rol de la Inteligencia Emocional en la formación de docentes. URL: https://www.researchgate.net/publication/284284818_Ensenando_emociones_o_ensenanza_emocional_El_rol_de_la_Inteligencia_Emocional_en_la_formacion_de_docentes (дата звернення: 29.10.2024).

13. Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., & Gulotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gulotta (Eds.), *Handbook of Social and Emotional Learning: Research and practice* (pp. 3–19). New York, NY: Guilford.

Шевчук Вікторія Григорівна,

здобувачка вищої освіти академічної групи ПНК-23

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Красильник Юрій Семенович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Майбутнє вищої школи нерозривно пов'язане з розвитком інформаційних технологій та інтелектуальних освітніх інструментів. Перспективи штучного інтелекту (ШІ) відкривають нові можливості у викладанні та навчанні у ЗВО з потужним потенціалом для інноваційних змін. *Актуальність теми дослідження* полягає в тому, що ШІ стрімко стає важливим елементом сучасної освіти, особливо в контексті підготовки професіоналів. ШІ може допомогти студентам досягти освітньої мети, надаючи доступ до навчального контенту, покращуючи партнерську взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу. Наведемо декілька аргументів: персоналізація навчання [9], «розумне» інформаційно-технологічне забезпечення [2], перетворення дидактичного контролю та оцінювання у ЗВО в системну технологію [7], трансформація ролевих позицій викладача в сучасному інформаційно-освітньому середовищі закладу освіти [8] тощо.

Об'єктом дослідження є освітній процес спрямований на підготовку бакалаврів професійної освіти. *Предметом* – можливості використання новітніх технологій штучного інтелекту в означеному процесі. *Мета дослідження* полягає у дослідженні ШІ в системі підготовки бакалаврів професійної освіти та обґрунтуванні змісту її технології.

Обговорення результатів дослідження. Р. Гуревич, Л. Коношевський, О. Коношевський, А. Воевода, С. Люльчак [5] встановили переваги впровадження ШІ в навчання, а саме: індивідуальний підхід, заснований на власному унікальному досвіді й уподобаннях студентів, адаптування до рівня знань кожного студента, швидкість навчання, аналізування попередніх історій

навчання студентів, можливості виявляти слабкі місця та пропонувати студентам курси, які найбільш підходять для покращення навчання, в т. ч. за межами аудиторії, репетиторство, навчання студентів у власному темпі тощо. Проте дослідники, ґрунтуючись на аналізі вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, вказують і на недоліки використання ІІІ в освітньому процесі ЗВО: ІІІ не має суто людських якостей моральності, вміння співчувати, співпереживати, надавати дружню підтримку тощо; відсутність інтуїтивно вірних реакцій на різні життєві ситуації; є потенційна можливість використовувати ІІІ для збирання персональної інформації, яка може бути застосована проти волі людини тощо [5, с. 181]. Незважаючи на існуючі виклики, переваги ІІІ в освітньому процесі, такі як персоналізація, доступність, мотивація та розвиток самостійності, значно перевищують недоліки. ІІІ здатен доповнити освітню систему, зробити її сучаснішою, гнучкішою та адаптивнішою до потреб студентів.

Активна наукова розробка проблем ІІІ [1, 2, 3, 5, 11] дає можливість визначити ІІІ як галузь комп'ютерної науки щодо створення систем та програм, здатних виконувати завдання, що зазвичай вимагають людського інтелекту. Це включає вміння розпізнавати мову та образи, приймати рішення, навчатися на основі аналізу великих обсягів даних та розв'язувати проблеми. Основна мета ІІІ – створити системи, які можуть імітувати людське мислення та адаптуватися до змінних умов середовища. ІІІ об'єднує декілька основних напрямів, зокрема: *машинне навчання* – навчання систем на основі аналізу даних і досвіду, без жорсткого програмування на кожен випадок; *обробка природної мови (NLP)* – здатність ІІІ розуміти, інтерпретувати й генерувати людську мову; *комп'ютерний зір* – здатність аналізувати та розпізнавати об'єкти на зображеннях або відео; *експертні системи* – системи, що приймають рішення, застосовуючи знання та логіку в певній предметній галузі; *робототехніка* – розробка машин і програм для фізичного виконання завдань, що зазвичай виконуються людьми. Системи ІІІ можуть бути вузькоспеціалізованими (які виконують певне завдання) або мати елементи загального ІІІ, який здатний вирішувати широкий спектр завдань (табл. 1). Штучний інтелект в освіті, на наш погляд, це застосування інтелектуальних систем і технологій для вдосконалення освітнього процесу, управління освітніми ресурсами та підвищення ефективності освіти. ІІІ в освітній сфері може вирішувати низку завдань, серед яких адаптація освітніх програм під потреби здобувачів освіти, автоматизація оцінювання, розробка індивідуальних навчальних планів, підтримка дистанційного навчання та забезпечення доступності освіти.

Визначення сутності та змісту поняття ШІ

Автор	Визначення
Т. Маматова, І. Чикаренко	Здатність цифрових пристроїв виконувати ті завдання, що властиві розумним істотам [10].
О. Гриценчук	Здатність комп'ютерів виконувати завдання, для розв'язання яких люди використовують свій інтелект. Сьогодні ШІ використовують в освіті, що дає можливість більш повно відстежувати, аналізувати та прогнозувати процес навчання учнів, надавати підтримку вчителям у прийнятті правильних рішень щодо методів і засобів навчання учнів [4].
Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні	Організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [6].
Рекомендації Організації економічного співробітництва і розвитку з питань штучного інтелекту	Це технологія універсального призначення, яка має потенціал для покращення якості життя та добробуту людей, сприяння позитивній сталій глобальній економічній діяльності, підвищення інноваційності та продуктивності, а також допомоги у вирішенні ключових глобальних викликів; машинна система, яка може для заданого набору цілей, визначених людиною, виробляти прогнози, рекомендації або рішення, що впливають на реальне або віртуальне середовище, та призначені для роботи з різним рівнем автономності [12].
М. Глибовець, О. Олецкий	Автори розмірковують щодо зв'язку штучного інтелекту з природним і відзначають, що в певних випадках штучний інтелект можна використовувати замість інтелекту природного [3, с. 4].
Г. Авдєєва	Комп'ютерні системи, здатні не лише виконувати певні завдання за заздалегідь заданим алгоритмом, а й вирішують творчі завдання на основі аналізу значної за обсягом різноманітної інформації та імітують процеси мислення людини [1, с. 6].

Під час відповідей здобувачів вищої освіти (n=20) на питання анкети «Чи може штучний інтелект сформувати нову модель освіти?» (діаграма 1) 75% респондентів відповіли, що ШІ здатен скоріше удосконалити нинішні моделі освіти, ствердно «Так» сказали 20%, а 5% – категорично «Ні».

Оцінка здобувачами переваг ШІ в освітньому процесі показала, що ШІ:

1. Надає можливість адаптувати навчальний процес під потреби здобувача – 65%;
2. Передбачає інтерактивний підхід у навчанні та надає можливість персоналізувати навчальний процес – 60%;
3. Дозволяє швидко коригувати зміст навчання – 45%;
4. Дозволяє об'єктивно оцінити рівень знань здобувачів освіти – 25%;
5. ШІ не замінить викладача, який є носієм інформації, наставником – 25%;
6. ШІ не розвиває творче мислення, здатність висувати оригінальні ідеї – 15%.

На думку О. Панухник [11], за останні роки з'явилося багато інструментів, які змінюють життя як викладачів, так і студентів, забезпечуючи

зручність під час отримання знань: *Google Translate* дозволяє перекладати текст понад 100 мовами; *Siri* і *Google Assistant* – дають можливість людям ставити запитання та отримувати швидкі відповіді; *ChatGPT* – надає допомогу в наукових дослідженнях, підсумовуючи джерела чи скеровуючи до корисних публікацій, а також миттєві відповіді на будь-які запитання, пояснення, наведення прикладів, написання віршів чи оповідань; *Stable Diffusion* та *Imagen* – дозволяють вводити текст для створення реалістичних зображень; *Caktus* – надає персоналізовані рекомендації студенту щодо контролю його освіти; *Gradescope* – допомагає викладачам швидше та ефективніше оцінювати завдання студентів, зменшуючи при цьому їхню упередженість; *Alta by Knewton* – дозволяє адаптуватися до унікального стилю навчання кожного студента вищої освіти; *Querium* – імітує досвід викладача для орієнтації студента до розв’язання проблеми завдяки використанню унікальної технології *StepWise*; *Educationcopilot* – пропонує зекономити час і енергію викладачів завдяки швидкому генеруванню індивідуальних шаблонів, а також надає можливість співпраці між викладачами та ін.

Комбінуючи означені підходи нами запропонована технологія використання ШІ у системі підготовки бакалаврів професійної освіти, що передбачає інтеграцію інтелектуальних рішень для підвищення ефективності освітнього процесу, розвитку професійних компетентностей та забезпечення індивідуального підходу до кожного здобувача. Впровадження ШІ сприятиме більш гнучкому й адаптивному навчанню, що дозволить майбутнім бакалаврам у сфері професійної освіти опанувати новітні підходи і бути готовими до викликів сучасного ринку праці. Основними етапами розгортання технології використання ШІ в підготовці бакалаврів професійної освіти є:

1. Діагностично-підготовчий етап (*оцінка базових знань та потреб студентів*) – використання інтелектуальних систем для тестування знань та визначення рівня компетентностей студентів з метою створення індивідуальних планів навчання; *аналіз і класифікація навчальних потреб* – системи ШІ спроможні зробити аналіз контингенту здобувачів та виділити групи з однаковими потребами для більш точного налаштування освітніх ресурсів і завдань.

2. Формувальний етап (індивідуалізація та адаптація) (*персоналізація навчальних матеріалів*) – на основі аналізу прогресу та потреб кожного студента, ШІ може підібрати адаптовані матеріали, вправи та ресурси, що відповідають рівню підготовки та стилю навчання студента; *інтерактивні методика* – ШІ-інструменти, такі як віртуальні лабораторії, симуляції

реальних ситуацій і професійних завдань, дозволять студентам практикувати навички в реалістичних умовах; *гейміфікація* – впровадження ігрових елементів в освітній процес, наприклад, змагальні завдання або підвищеної складності, що сприятиме мотивації студентів до навчання.

3. Контрольно-корекційний етап (*автоматизоване оцінювання і моніторинг навчальних досягнень* – системи ШІ можуть перевіряти тести, завдання, кейси, надаючи оцінки та рекомендації, що дозволить швидко отримувати результати й аналізувати успішність студентів; *зворотний зв'язок і корекція* – автоматизовані системи спроможні надати студентам миттєвий зворотний зв'язок щодо результатів їхніх робіт, підказки щодо помилок, рекомендації з навчання для коригування студентами навчальних дій.

4. Рефлексивно-аналітичний етап (*аналіз досягнень і рекомендації щодо подальшої роботи* – ШІ, на основі аналізу навчального прогресу студентів, може запропонувати подальші кроки для розвитку необхідних компетентностей, порекомендувати додаткові навчальні матеріали для поглибленого вивчення змісту освітніх компонентів; *оцінка рівня готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності* – на основі згенерованих даних про знання, навички та професійні компетентності студента, система ШІ надає рекомендації щодо кар'єрного шляху та задоволення навчальних потреб.

5. Інструменти ШІ в підготовці бакалаврів професійної освіти:

➤ *інтелектуальні навчальні платформи* – інтерактивні середовища для навчання, де ШІ автоматично підбирає завдання, контролює прогрес і надає зворотний зв'язок;

➤ *чат-боти і віртуальні помічники* – надають підтримку студентам у вирішенні питань, пов'язаних з навчанням, швидко відповідають на запити, нагадують про дедлайни, підказують потрібні ресурси;

➤ *системи адаптивного навчання* – платформи, що самостійно коригують навчальний матеріал відповідно до потреб і прогресу студентів, забезпечуючи індивідуальний підхід;

➤ *аналіз і прогнозування на основі великих даних* – аналіз успішності та навчальних даних студентів для покращення методик навчання, прогнозування результатів та запобігання ризикам академічної неуспішності.

➤ *голосові помічники для поліпшення сприйняття інформації* – Amazon, Alexas, Microsoft Cortana – студенти можуть використовувати ці інструменти для взаємодії з матеріалами курсу і задоволення своїх інформаційних потреб.

Висновок. Використання технологій ШІ у системі підготовки бакалаврів професійної освіти є сучасним і необхідним напрямом розвитку освіти, який

сприяє покращенню якості освітнього процесу, підвищенню ефективності навчання. ШІ пропонує нові можливості для персоналізації освітнього процесу, автоматизації рутинних завдань і підтримки студентів та викладачів у різних аспектах навчання. Отже, інтеграція штучного інтелекту в систему підготовки бакалаврів є важливим кроком до модернізації освітнього процесу. Вона дозволяє покращити якість освіти, підвищити її ефективність та забезпечити студентів навичками, які допоможуть їм успішно адаптуватися до нових професійних викликів і технологічних змін у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Авдєєва Г. К. Проблеми використання систем штучного інтелекту в роботі органів кримінальної юстиції. *Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності* : матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листопада 2020 р.). С. 6–10. http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48331/1/9Колесніков_печать.pdf (дата звернення:03.11.2024).

2. Бушуєв С., Корчова Г., Красильник Ю., Руденко М., Козир Б. Розвиток кліпового мислення здобувачів вищої освіти в інформаційному оточенні. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2024. Том 99. № 1. С. 76–94. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/128> (дата звернення:03.11.2024).

3. Глибовець М. М., Олецький О. В. Штучний інтелект: підручник. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2002. 371 с. URL: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2020/Glybovec_2002_366.pdf (дата звернення:03.11.2024).

4. Гриценчук О. Сучасні тенденції цифровізації освіти: досвід Нідерландів. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи. Безпечне середовище для учнів та вчителів: виклики та практичні рішення*: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. семінару (Київ, 3 березня 2022 р.)/ за заг. ред. О. В. Овчарук. С. 16–20. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731095/> (дата звернення 27.11.2023).

5. Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л., Коношевський О. Л., Воєвода А. Л., Люльчак С. Ю. Інтеграція штучного інтелекту в сферу освіти: проблеми, виклики, загрози, перспективи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. Випуск 72. С. 171–186. URL:<https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5647/5075> (дата звернення:03.11.2024).

6. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження КМУ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення:03.11.2024).

7. Красильник Ю. С. Дидактичний контроль та оцінювання у ВВНЗ як системна технологія. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2009. № 2 (10). С. 30–34. URL: https://www.academia.edu/42145493/Вісник_Національного_університету_оборони_України_2_10_2009 (дата звернення:03.11.2024).

8. Красильник Ю. С. Особливості рольових позицій викладача в сучасному інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу. *Актуальні проблеми університетської та професійної післядипломної освіти в кризових умовах* : збірник тез Всеукраїнської інтернет-конференції. 2015. С. 55. URL:

https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Ib89m2kAAAAJ&citation_for_view=Ib89m2kAAAAJ:vV6vV6tmYwMC (дата звернення:03.11.2024).

9. Красильник Ю. С. Концептуальні основи персонідидактики вищої школи. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2020. № 1 (41). С. 181–190. URL: <http://znpvo.nuou.org.ua/issue/view/12366> (дата звернення:03.11.2024).

10. Маматова Т., Чикаренко І. Використання штучного інтелекту у процесах розвитку стратегічних і проектних компетентностей публічних управлінців. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. (2023). № 4. С. 45–53. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/542/477> (дата звернення:03.11.2024).

11. Панухник О. Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти: відповідальні межі вмісту ШІ. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4 (83). С. 202–211. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/42652/2/GEJ_2023v83n4_Panukhnyk_O-Artificial_intelligence_202-211.pdf (дата звернення:03.11.2024).

12. Organisation for Economic Cooperation and Development, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449. OECD, 2019. 12 p. URL: <https://oecd.ai/en/assets/files/OECD-LEGAL-0449-en.pdf> (дата звернення:03.11.2024).

УДК 331.108.37

Ястремський Валентин,

Оператор Georg Fischer srl, Мантова, Італія

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ У КОМПАНІ GEORG FISCHER SRL

Компанія "GEORG FISCHER PIPING SYSTEMS" є світовим лідером у виробництві трубопровідних систем з пластикових матеріалів, з офісами та представництвами в Європі, Азії, на обох американських континентах, а також в Індії та Австралії. Головний офіс компанії знаходиться на північному сході Швейцарії, в місті Шаффхаузен, а виробничі потужності розташовані в різних країнах світу. Загальна кількість співробітників компанії налічує близько 14 тисяч осіб. Одним з основних напрямків діяльності концерну є виготовлення зварювального обладнання для різних типів зварювання, яке визнано одним з найбільш надійних та якісних у світі. Зварювальні апарати виробляються на заводі Georg Fischer Omicron S.r.l. в Каселла ді Сельваццано на півночі Італії [1].

Основною перевагою продукції компанії GEORG FISCHER є її конкурентоспроможність, надійність та бездоганна якість, що дозволяє цьому

швейцарському підприємству зберігати лідерські позиції на світовому ринку. Ці переваги компанія активно використовує у співпраці з існуючими та потенційними клієнтами й партнерами.

Успішний розвиток будь-якої компанії, що займається продажем трубної продукції або будівництвом трубопроводів, а також її здатність утримуватися на ринку, значною мірою залежать від правильного вибору постачальників. Якість продукції, яку випускає постачальник, є одним із найважливіших критеріїв при виборі партнерів, оскільки вона впливає на подальшу експлуатацію трубопровідних систем.

Цей підхід можна простежити на всіх етапах процесу продажу та пропозицій: від закупівлі товарів у закордонних партнерів до продажу продукції на внутрішньому ринку, тобто від переходу якісного товару до кінцевого споживача. Використовуючи продукцію компанії, споживач має бути повністю впевнений у високій якості виконаної роботи, що вона пройде всі необхідні випробування, і в подальшому не виникне проблем при експлуатації трубопроводів.

У нинішніх кризових умовах, зокрема в умовах пандемії, багато світових виробників, включаючи GEORG FISCHER SRL, коригують свою клієнтоорієнтовану стратегію. Основна ідея цього процесу полягає в переході на онлайн-спілкування з клієнтами. Оскільки клієнти не завжди мають змогу особисто оглянути продукцію та ознайомитися з її характеристиками, необхідно знаходити нові способи взаємодії з ними, зокрема через YouTube-канали, інтернет-контакти та елементи мережевого маркетингу.

Кризові умови сучасного життя вимагають пошуку нових ніш, ринків та рішень для виходу на них. Важливо визначити канали, через які можна ефективно взаємодіяти з потенційними клієнтами. Використання досвіду, набутого за останні три місяці роботи в умовах кризи, показує хороші результати. Однією з ключових особливостей є те, що соціальні мережі вийшли на перший план. Важливо активно використовувати позитивні відгуки від клієнтів, які вже користуються продукцією, що підвищує довіру до бренду.

У взаємодії з потенційними клієнтами важливо змінювати сприйняття ситуації, акцентуючи увагу на позитивних аспектах, а не на страхах і негативі. Це дозволяє орієнтуватися на позитивні зміни у свідомості людей.

Для досягнення успіху в цих умовах необхідно навчати фахівців новітнім технологіям. Професійна підготовка співробітників, особливо в умовах кризової ситуації, а також у роботі з клієнтами, має стати пріоритетом.

Список використаних джерел

Georg Fischer. URL: [https:// http://surl.li/mvqbgb](https://http://surl.li/mvqbgb)

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧІВ

УДК 343.63

*Афанасьєва Людмила Миколаївна,
здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-2
Державного податкового університету;
науковий керівник: Готра Олена Броніславівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЛЯ У СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ

23 грудня 2022 року набув чинності Закон України від 01.12.2022 р. № 2806-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)». Ним, зокрема, доповнено кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) статтею 1735, якою передбачено відповідальність за мобінг або ж цькування на робочому місці.

Згідно ст. 22 КЗпП України, мобінг (цькування) – систематичні (повторювані) тривалі умисні дії або бездіяльність роботодавця, окремих працівників або групи працівників трудового колективу, які спрямовані на приниження честі та гідності працівника, його ділової репутації, у тому числі з метою набуття, зміни або припинення ним трудових прав та обов'язків, що проявляються у формі психологічного та/або економічного тиску, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери, у тому числі такої, що змушує його недооцінювати свою професійну придатність.

Мобінг може набувати таких форм:

- авторитарний мобінг – здійснюється з боку начальника, який застосовує деструктивний стиль керування;
- зміщений мобінг – агресія спрямовується на третю особу, оскільки прояв її по відношенню до справжнього джерела є занадто небезпечним, а рівень розчарування ситуацією перейшов допустимі межі і рамки боротьби з проблемою, може бути реакцією на авторитарне знущання;

– мобінг «посвяти» – маємо справу з ним в ситуації, коли в колективі з'являються нові члени, які піддаються спробам «тестуванню» старшими стажерами;

– дискримінаційний мобінг – його жертвою стають особи, які відрізняються від загального колективу з точки зору цінностей важливих для його членів або особи, які не схвалюють встановлених в колективі норм;

– десигналізаційний мобінг – різновид дискримінаційного, застосований по відношенню до особи, яка виявила негативні факти про своїх колег, інформуючи про них всередині організації (тобто керівників) або її оточення, за що у формі знущань отримує «покарання» від співпрацівників;

– сексуальний мобінг – сексуальне домагання є особливою формою даного явища, а в випадку групи може бути різновидом дискримінаційного мобінгу, де проявлення зацікавленості протилежною статтю або тією самою, залежно від преференції, не зустрічається схваленням;

– відбірковий мобінг – його метою є позбавлення даної особи з групи, дії стають щораз жорстокішими, поки мета не буде досягнута. Слід звернути увагу, що три вище згадані форми: «посвяти», дискримінаційний і відбірковий пов'язані з етапами переходу працівника через організацію: вхід-трансфер-вихід, а головною метою кожного з них є нав'язування працівнику правил поведінки даної групи і примус виконання існуючих всередині норм [1].

Психологічне насильство не потрібно сприймати як належне. Це не просто сварки, виховання чи суперечки. Життя людини ніхто не має права знецінювати чи контролювати.

У разі наявності фактів мобінгу потрібно писати письмову скаргу на адресу Державної служби України з питань праці. Якщо такі є, варто додавати і докази.

Скарга до Державної служби України з питань праці (сканована копія) направляється в електронному вигляді на адресу – dsp@dsp.gov.ua

Письмове звернення направляється на поштову адресу рекомендованим листом: 01601, м. Київ, вул. Десятинна, 14.

У разі якщо Ви потребуєте роз'яснень зверніться до контактному центру системи безоплатної правової допомоги за номером 0-800-213-103.

Контакт-центр працює щодня — пн-пт з 8:00 до 19:00, сб-нд з 9:00 до 18:00 за Київським часом. Для з'єднання з оператором у голосовому меню потрібно натиснути 3.

Психологічне насильство не потрібно сприймати як належне. Це не просто сварки, виховання чи суперечки. Життя людини ніхто не має права знецінювати чи контролювати.

Список використаних джерел

1. Протидія мобінгу у трудових відносинах. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/protydiya-mobingu-u-trudovyh-vidnosynah/>
2. Психологічне насильство: як розпізнати та перестати дорікати близькій людині? Проект Кешер. URL: <https://www.projectkesher.org.ua/news/psykholohichne-nasyl-stvo-iaak-rozpiznaty-ta-perestaty-dorikaty-blyz-kiy-liudyni/>
3. Психологічне цькування на роботі каратимуть штрафом і арештом. Відділ кадрів 24. URL: <https://vk24.ua/news/psihologicne-ckuvanna-na-roboti-karatimut-strafo-i-arestom>
4. Калениченко Р. А. Детермінанти сприятливого психологічного клімату у сім'ї // Проблеми заг. та пед. психол.: Зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. Максименка С. Д. – Т. III. – Ч. 3. – К., 2001. – С. 85–87.

УДК 334.722-043.86(477)

Бакка Олександр Леонідович,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-2
Державного податкового університету;*

науковий керівник: Овдієнко Ірина Михайлівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

*доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

ФАКТОРИ МОТИВАЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Розвиток уявлення про мотивацію підприємництва здійснювався паралельно розвитку самого поняття підприємництва. М. Вебер ототожнював підприємництво із всезагальним прагненням до наживи, до «прибутку, що неперервно відроджується» [1]. А. Маршал також вважав матеріальну винагороду одним з основних мотивів економічної діяльності [2].

Особливий інтерес, з огляду на своєрідність економічної ситуації розвитку, являють дослідження мотивації діяльності підприємців пострадянських країн. Так, вивчення ціннісно-мотиваційних аспектів підприємницької діяльності в торговельному бізнесі проводилося Л.М. Карамушкою, О.В. Креденцер, О.А. Філь [3].

Виходячи з матеріалів праць вищенаведених дослідників, до безпосередніх мотивів підприємницької діяльності можна віднести: мотиви комерційного успіху; мотиви свободи і незалежності; мотиви ініціативи і активності; мотиви інноваційності і ризику, до опосередкованих - мотиви

самореалізації; мотиви поваги і самоповаги; мотиви соціальних контактів і групової належності; мотиви вимушеності.

Взагалі, можна сказати, що в процесі розвитку підприємницької діяльності зростає кількість мотивів, що об'єднуються навколо бажання займатися інноваційною та різноманітною діяльністю. Окрім можливості в такій діяльності задовольнити бажання мати цікаве коло спілкування та принести користь суспільству, на етапі стабілізації діяльності підприємці вбачають в такій роботі можливість самореалізуватися. Можливість займатися діяльністю такого роду сприймається підприємцями як спосіб покращання свого життя. На таку діяльність спрямовується підприємницька активність, з цією метою використовуються наявні напрацювання і досвід.

На думку Гацури В. Я., ефективність управління підприємством та бізнесом значною мірою визначається особистою зацікавленістю управлінців та інших суб'єктів процесу управління в результативності своєї діяльності, їх ставленням до виконання покладених обов'язків, а також такими характеристиками трудової поведінки як сумлінність, ініціативність, наполегливість, комунікабельність, творчий підхід до справи тощо [4]

З усіх відомих функцій управління (планування, організація, координація, контроль і мотивація) все більшу значимість набуває мотивація як система рушійних сил спонукального характеру, що визначають бажання дійсних та потенційних учасників економічних відносин діяти з метою досягнення цілей певної організації на основі одночасного задоволення своїх власних потреб. Цей феномен пояснюється зростаючим значенням людського фактору в економічній діяльності, зокрема в сфері управління (підприємством, бізнесом, організацією). Процес мотивації складається з конкретних етапів, які у своїй послідовності і комплексності утворюють систему спонукальних чинників впливу на економічну поведінку індивіда за певних умов [4].

Аналізуючи процес переходу до ринкових відносин, логічно зробити висновок: вирішення завдання розроблення концептуальних основ регуляторного забезпечення мотиваційного механізму повинно відбуватися відповідно до умов, в яких здійснюється становлення вітчизняного підприємництва.

В теоретичному аспекті мотиваційні моделі поведінки підприємців обумовлені зміною форм власності, але якісні характеристики цієї поведінки залежать від подальшого розвитку ринкових перетворень, тобто від умов зовнішнього середовища [5].

Дослідники мотивації підприємницької діяльності вважають, що для економічної поведінки мотивація прибутку цілком природна. Але така орієнтація підприємця матеріалізується не в особистих благах, а в нагромадженні капіталу. Величина прибутку – лише показник досягнень. Задоволення матеріальних потреб для підприємця – не самоціль, а лише умова його самореалізації.

Усвідомлена індивідом потреба, актуалізована в мотиві, викликає інтерес. Економічний і позаекономічний інтереси – ось реальна причина підприємницької дії, яка слідує за безпосередніми спонуканнями – мотивами. З одного боку, одержання максимального доходу, з іншого – можливість найбільш повної самореалізації. Для досягнення своїх цілей підприємець вирішує питання створення умов для мінімізації витрат виробництва, підвищення продуктивності праці, ефективної мотивації працівників тощо, а тому економічне підприємництво тісно пов'язане з соціальним підприємництвом. Для вирішення соціальних питань необхідні ресурси, які можуть бути отримані тільки на основі «економічного», а недостатня увага до соціальних проблем найчастіше не дозволяє збільшувати економічні результати. Узгодження взаємодії чинників забезпечення економічної і соціальної ефективності підприємництва є необхідною умовою формування позитивного образу підприємця в національній економіці, а також основою перетворення цінностей та мотивів підприємницької діяльності на надбання усього суспільства. Адже підприємництво – найбільш могутній фактор перетворення свідомості людей. Саме тому слід підтримати точку зору тих науковців, які вважають, що коли в суспільстві підприємницька заповзятливість приходить на зміну старим і дуже живучим рисам економічної поведінки (пасивності, інертності, нерішучості, утриманству), поступово формується новий менталітет та активізуються внутрішні стимулятори ділової, соціальної і трудової активності людини [5].

Отже, найважливішим напрямком стимулювання підприємницької діяльності в сучасних умовах повинні виступати: мотивація підприємництва, розробка і використання дієвих комплексних стратегій та програм підтримки підприємницької діяльності. В умовах обмеженості матеріальних і фінансових ресурсів саме мотивація є найважливішим чинником активізації підприємницької діяльності, а держава повинна сприяти розвитку підприємництва, виступати в ролі координатора, контролера, посередника і гаранта [6].

Список використаних джерел

1. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства : навч. посіб. — 2-ге видання. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 488 с.
2. Психологія бізнесу: навч. посібник / Р. А. Калениченко, А. С. Коханець, О. О. Нежинська. — Ірпінь: Державний податко-вий університет, 2023. — 270 с.
3. Тимохіна Я.В. Моделювання процесу управління мотивацією персоналу підприємства: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11 / Тимохіна Яна Вікторівна. — Донецьк, 2009. — 181 с.
4. Гацура В. Я. Мотиваційне управління малими підприємствами АПК : дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Гацура Володимир Ярославович. — Київ, 2001. — 177 с.
5. Мотиваційний механізм розвитку підприємницької діяльності в економіці України: монографія / Л. В. Проданова, О. В. Котляревський; Черкаський державний технологічний університет. — Черкаси.: Видавець Пономаренко Р.В., 2019. — 240 с.
6. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальн. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємство» / Р. А. Калениченко, О. Є. Харіна, К. М. Доценко; Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. — Ірпінь, 2016. — 308 с.

УДК 657

Банах Зоряна Олегівна,

*здобувач другого рівня вищої освіти ОП «Облік і аудит»
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»;*

науковий керівник: Зінченко Мирослава Михайлівна,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,*

обліку та оподаткування

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРІЇ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Професія бухгалтера - одна з найбільш затребуваних в українському суспільстві. Бухгалтери працюють з фінансами компанії – ведуть облік доходів та витрат, збирають та аналізують інформацію для звітів, нараховують заробітну плату співробітникам, займаються податковими відрахуваннями, тощо. Можна з впевненістю сказати, що бухгалтер є фахівцем широкого профілю, адже професія вимагає глибоких знань у різних сферах: правознавстві, економіці, менеджменті підприємства, і, звісно ж, бухгалтерського обліку.

Будівництво - це вид виробничої діяльності, що полягає в зведення будівель різного призначення, ремонті існуючих об'єктів, укладанні доріг. Найчастіше така діяльність пов'язана зі значними фінансовими витратами і певними ризиками.

Щоб побудувати успішний будівельний бізнес, потрібно вести строгий облік фінансів, замовлень, договорів з підрядниками та інвесторами. Також необхідно:

- вести облік проектів і планувати їх бюджет;
- відслідковувати терміни реалізації і аналізувати поточний стан об'єктів;
- вести облік витрат по проектам;
- розраховувати витрати будівельних матеріалів;
- враховувати рух спецтехніки, устаткування, інструментів;
- складати бухгалтерську і податкову звітність.

Автоматизація цих та інших бізнес-процесів допоможе помітно полегшити управління компанією. Крім того, грамотна організація обліку в будівництві дозволить оптимізувати календарно-мережне планування, розподіл фінансів і робочої сили. А також гарантує скорочення витрат на реалізацію проектів.

Будівництво вважається найбільш матеріаломістким галуззю виробництва. Діяльність працюють в цій сфері компаній і організацій пов'язана з використанням великої кількості різних будматеріалів. Наприклад, цегли, пластику, металу, гравію, піску, цементу та іншого.

Будівельні матеріали можуть зберігатися на закритих складах компанії або підрядників, а також на відкритих майданчиках. Їх нестача, наявність шлюбу погано позначиться на термінах виконання будівельно-монтажних робіт і на бюджеті проекту.

Для будівельної сфери характерні не тільки постійний рух товарно-матеріальних цінностей, а й великий обсяг документації. Це різні дозвільні документи, угоди з інвесторами та постачальниками, рахунки, акти виконаних робіт. А також численні договори з підрядниками і субпідрядниками. Вони можуть підписуватися як для виконання загально-будівельних і монтажних, так і для вирішення певних завдань.

Для успішного ведення будівельного бізнесу необхідний строгий облік такої документації. Це дозволить своєчасно відстежувати статус виконання договорів і при необхідності оновлювати угоди.[1]

Автоматизація – це комплекс дій технічного, організаційного, економічного характеру, що полягає у мінімізації або у повному вилученні безпосередньої участі людини в процесі здійснення функцій виробничого чи

управлінського процесу на основі масового застосування інформаційних технологій.

Інформаційні технології являють собою систему методів, процесів, способів використання обчислювальної техніки і систем зв'язку для створення, збору, накопичення, пошуку, оброблення, передачі, поширення інформації з метою ефективної організації процесів і мають такі властивості:

1) високий ступінь розчленованості на стадії, що уможливорює раціоналізацію й організацію виконання за допомогою машин;

2) системну повноту (цілісність), що передбачає включення усього набору елементів, які забезпечують необхідну завершеність дій людини для досягнення поставленої мети;

3) регулярність і однозначність фаз, що дає змогу застосовувати середні величини при їхній характеристиці і, відповідно, здійснити стандартизацію й уніфікацію, облік, планування і диспетчеризацію інформаційних процесів.

Використання інформаційних технологій у бізнесі базується на таких принципах:

1) комплексний підхід до автоматизації широкого спектра функцій і процедур при повній їх інтеграції, що уможливорює безперешкодний обмін інформацією між різними компонентами системи через інформаційне поле та забезпечує взаємозв'язок з іншими внутрішніми інформаційними системами;

2) модульна побудова, що дає змогу легко конфігурувати та адаптувати систему під конкретну організаційно-технологічну структуру суб'єкта господарювання;

3) відкритість використовуваних інформаційних технологій, здатних взаємодіяти з різними зовнішніми системами, забезпечувати вільний вибір програмно-технічної платформи та перенесення на інші апаратні засоби;

4) масштабованість системи, що передбачає можливість розширення й ускладнення її функціональних можливостей у міру розвитку та розширення технологічного рівня окремих бізнес-процесів;

5) можливість організації розрахованого на велику кількість користувачів доступу до даних у реальному часі та реалізація всіх інформаційно-аналітичних і облікових функцій в єдиному інформаційному просторі;

6) можливість моделювання функцій і бізнес-процесів з реалізацією їх алгоритмічного уявлення;

7) розвиток і удосконалення системи моделювання нетривіальних процедур і процесів;

8) наявність обов'язкового програмного інструментарію для генерування звітів довільної форми та змісту;

9) наявність надійного захисту від несанкціонованого доступу ззовні, а також від непрофесійних дій і негативного впливу непередбачених обставин;

10) наявність надійної системи резервування й архівування даних у межах автоматизованої системи. [2]

Наразі у вітчизняному бізнес-середовищі розповсюджені інформаційні системи управління різними аспектами діяльності підприємства BAS ERP (програмний продукт розробляється на платформі BAF – Business Automation Framework, права належать компанії «NetHelp» Польща). Це інноваційне рішення побудови комплексних інформаційних систем управління діяльністю багатопрофільних підприємств, що враховує специфіку обліку в Україні. Його парадигмою є об'єктно-орієнтоване програмування, а перевагою – краща модульність програмного забезпечення. На платформі BAF розробляються та запускаються конфігурації, розробка ведеться власною мовою. Після встановлення на комп'ютер платформи на ній може працювати необмежена кількість конфігурацій, кожна з яких може дозволяти вести облік за різними підприємствами чи напрямками діяльності підприємства.

Автоматизацію бухгалтерського обліку сьогодні вважають не тільки способом зменшення трудомісткості управління і, відповідно, оптимізації витрат, а й підвищення достовірності облікової інформації. Найбільша кількість помилок в обліку за «паперовою» формою виникає на етапі перенесення даних із первинних документів в облікові регістри, обробки інформації та складання звітності. Застосування автоматизованого обліку дозволяє повністю позбутися помилок такого типу, бо процес уведення вхідної інформації відбувається один раз і частково контролюється програмним забезпеченням, решта процесів – складання регістрів та звітності – відбувається автоматично. Крім того, програмне забезпечення дає змогу перевірити повноту, правильність заповнення регістрів відповідно до нормативних вимог, швидко виявити помилку та вказати способи її виправлення. У такий спосіб одночасно підвищується достовірність й оперативність інформації, що надається для прийняття управлінських рішень.

Під час ведення автоматизованої форми обліку відбувається інтеграція оперативного, бухгалтерського, статистичного обліків в єдину систему, можливості кожного з різновидів обліків розширюються.

Важливою перевагою автоматизованого обліку є можливість термінового і регулярного формування різноманітних звітів, здійснення рутинних розрахунків, проведення фінансового аналізу діяльності підприємства. [2]

Список використаних джерел

1. Камала Софт. Облік в будівництві: особливості та порядок автоматизації. URL: <https://kamala-soft.com/uk/blog/uchet-v-stroitelstve-osobennosti-i-poryadok-avtomatizatsii/>
2. Гевлич Л. Л., Гевлич І. Г. Бухгалтерська справа: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. 132 с.

УДК 159.98:658(075.8)

Беднов Сергій Олександрович,

здобувач вищої освіти академічної групи ПСМ-23-1

Державного податкового університету;

науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури;

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ УСПІШНИХ ПРОДАЖІВ У БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

У веденні бізнесу важливо постійно залучати нових клієнтів та збільшувати обсяги продажу. Це вимагає використання різноманітних методів просування: реклами, спеціальних пропозицій, знижок, безкоштовної доставки та ін. Кожен з цих інструментів допомагає привернути увагу споживачів та сприяє розвитку бізнесу, одночасно задовольняючи потреби клієнтів.

Окрім цього, важливо подумати над тим, як здійснити апсейлінг — продаж додаткових товарів або послуг своїм клієнтам. Це дозволяє розробити унікальні стратегії, які можуть привести до збільшення середнього чека та суттєвого прибутку. Якщо ви зрозумієте, як ефективно застосовувати апсейлінг, це не лише збільшить ваш дохід, але й допоможе створити лояльність серед покупців, адже люди завжди готові додати щось додаткове в свій кошик як бонус [1].

Давайте розглянемо, що можна вжити для успішного апсейлінгу та які методи допоможуть досягти результату.

Апсейлінг — це інструмент, який допомагає збільшити чек та спонукати клієнта придбати більше товарів або обрати дорожчі. Аналізуючи конкретного клієнта або вашу цільову аудиторію в цілому, ви можете зрозуміти, які товари

пасують один до одного, і запропонувати щось таке за іншою ціною. Також ви можете запропонувати щось трохи дорожче, ніж фактичний товар, який клієнт перевіряє.

У більшості випадків люди просто не знають, чого хочуть, і можуть купити щось трохи дорожче. Ви завжди можете запропонувати кілька товарів тієї ж категорії, які будуть в гармонії з товарами, які користувач додав до кошика. Наприклад, якщо користувач купує пару джинсів, запропонуйте ремінь.

Клієнти часто прагнуть отримати більше, ніж спочатку планували придбати. Наприклад, купуючи одну плитку шоколадки, вони будуть раді отримати ще одну за зниженою ціною або як подарунок. Це не тільки приносить їм задоволення, але й зміцнює їхню прив'язаність до вашого бренду. Коли ви даруєте своїм покупцям позитивні емоції, вони знову повертаються і готові витратити більше.

Кожен бізнес має свої унікальні переваги у вирішенні проблем клієнтів, тому важливо підкреслювати ці сильні сторони. Люди купують те, що їм справді необхідно, і зазвичай орієнтуються на якість, а не на найнижчу ціну. Найдешевші варіанти не завжди задовольняють їхні потреби, особливо коли йдеться про довговічність чи важливість продукту.

Для початку ви повинні точно розуміти, що вам потрібно і як ви плануєте це реалізувати. Є багато маркетингових стратегій для різних цілей, але вам потрібно вибрати ту, яка найкраще відповідає вашим інтересам.

Найбільш ефективні техніки апсейлінгу:

Up-sell (підвищення продажу): Коли покупець обирає товар, ви можете запропонувати йому покращену версію з додатковими функціями або новішою моделлю. Наприклад, якщо ви продаєте електроніку, запропонуйте йому більш сучасну модель з кращими характеристиками. Вона може бути трохи дорожчою за попередній варіант, але при цьому ще залишається вигідною покупкою для клієнта. Таким чином, обидві сторони отримують вигоду.

Cross-sell (перехресний продаж): Коли покупець вже вибрав товар, можна запропонувати додаткові продукти, що доповнюють основний. Якщо ви продаєте чашки, запропонуйте до них тарілки, або, якщо пропонуєте записники, можна запропонувати йому канцтовари. Такі пропозиції можуть бути тим, що клієнти забули або не врахували при покупці.

Add-on (додатковий товар): Це техніка, коли ви пропонуєте додаткові продукти, що додають цінності основному товару. Наприклад, це може бути розширена гарантія на техніку або аксесуари, які підвищують функціональність продукту.

Bundle (пакетна пропозиція): Ви можете запропонувати кілька товарів як комплект за спеціальною ціною. Такий метод часто використовується в інтернет-магазинах, наприклад, для продажу косметики, коли покупець отримує декілька продуктів за зниженою вартістю.

За допомогою простих психологічних трюків продавці змушують вас купувати навіть те, чого ви не бажали. Кореспондент BBC Future дослідив тасмниці комерції. Тасмничі ефективні стратегії продажу від кореспондента BBC Future:

1. Некоректне порівняння.
2. Акцент на соціальних подібностях.
3. Створення ілюзії попиту.
4. Розподіл переваг, поєднання витрат.
5. Апеляція до почуття обов'язку.
6. Вплив емоційного стану.

Соціальний психолог Стів Мартін вважає, що люди особливо вразливі перед маніпуляціями, коли втрачають емоційну рівновагу або невпевнені у правильності своїх дій. «У такому стані ми не маємо ані часу, ані можливості спитати себе, яке рішення буде правильним», — каже він [2].

Ідеї, які можуть ще допомогти вам з підвищенням продажу продуктів:

- Пропонуйте нагороду.
- Вигідно порівнюйте продукти.
- Вивчайте вподобання клієнтів.
- Пропонуйте товари.
- Безкоштовна доставка.
- Бонусні товари.
- Написання електронних листів.
- Реферальна програма.
- Членство.
- Допоможіть клієнтам.
- Знижки.
- Створіть пропозицію, доступну лише на короткий період часу.
- Покажіть людям, що інші думають про ваші продукти та послуги [1].

Апсейлінг продуктів – це не лише про прибуток, а й про щасливих та лояльних клієнтів, які повертатимуться до вашого бізнесу знову і знову. Немає нічого кращого, ніж постійний клієнт, що купує у вас та говорить друзям про ваші чудові пропозиції.

Список використаних джерел

1. 13 ідей, як збільшити продажі завдяки допродажу клієнтам. Claspo. URL: <https://claspo.io/ua/blog/13-ideas-for-how-to-upsell-your-customers-and-increase-sales/>
2. Як нас змушують купувати: шість ефективних прийомів. BBC NEWS Україна. URL: <http://surl.li/nmhfms>
3. Психологія бізнесу: навч. посібник / Р. А. Калениченко, А. С. Коханець, О. О. Нежинська. – Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. – 270 с.
4. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальн. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємство» / Р. А. Калениченко, О. Є. Харіна, К. М. Доценко; Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. – Ірпінь, 2016. – 308 с.

УДК 331.101.3

Білоус Анна Юрївна,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-2
Державного податкового університету;*

науковий керівник: Клевець Любов Миколаївна,

кандидат психологічних наук,

*доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету, лікар-психіатр*

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УСПІХУ У ПІДПРИЄМЦІВ

Якщо говорити про фактори, які здійснюють вплив на формування мотивації успіху у підприємців, то слід відмітити, що в сучасній психологічній літературі здебільшого представлено лише результати досліджень факторів, які заважають успішному виконанню роботи [1; 2]. На думку багатьох дослідників, ефективній роботі їх можуть перешкоджати відсутність стабільного складу колективу або недостатність кваліфікованих фахівців, недостатня автономія його членів, низький рівень взаємозалежності та відсутність орієнтації на спільну справу [3].

Серед факторів, які впливають на високі результати роботи, виділяється структура колективу (гетерогенність, чисельність, якісний склад спеціалістів), рівень мотивації, стосунки в середині колективу (автономія, прийняті норми і традиції, процеси та способи прийняття рішень).

Не менш важливим аспектом успішної роботи виробничих колективів, є високий рівень організації та розумне управління. В даному контексті варто розглянути концепцію, запропоновану американськими психологами

Р. Блейком (Robert Blake) і Дж. Мутоном (Jane Mouton) [4]. Визначаючи стиль управління менеджерів, вони виходили з двох основних напрямів: турбота про виробництво, тобто орієнтація на виконання завдання, і турбота про людей, тобто орієнтація на персонал [2; 4]. Вчені виділили п'ять стилів управління, які характеризуються поведінкою та рішеннями керівників, що визначають турботу про виробництво або про людей [4]. Свою концепцію вони представили у вигляді управлінської решітки, де схематично зображено стилі управління в залежності від рівня орієнтації на виробничі завдання та рівня орієнтації на персонал (рис. 1.).

9	1.9 <i>Увага до потреб людей, що створює дружню обстановку</i>						9.9 <i>Увага до вирішення виробничих задач і до людських відносин</i>		
8									
7									
6				5.5 <i>Управління навколо «золотої середини»</i>					
5									
4									
3	1.1 <i>Незначна увага до вирішення виробничих задач і до людей</i>						9.1 <i>Основна увага приділяється вирішенню виробничих завдань</i>		
2									
1									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Рис 1. Управлінська модель Р. Блейка і Дж. Мутона

Стиль авторитет – виробничі результати це все, а працівники – лише виконавці. Стиль дім відпочинку – в основі людські взаємини, мало уваги виконанню виробничих завдань. Стиль тримач крісла – мінімальні зусилля для виконання завдань, щоб зберегти робоче місце. Стиль організація – баланс між виробничою ефективністю і стосунками в колективі. Стиль команда – керівник прагне організувати роботу так, щоб працівники бачили можливість для самореалізації, відчували власну значимість. Згідно з поглядами Р. Блейка та Дж. Мутона, існує також третя вісь: мотивація, що вимірюється від негативного, тобто управляється страхом, до позитивного, тобто управляється бажанням, критеріїв [4].

Важливість вивчення гендерної складової мотиваційного процесу визначається виникненням стереотипізації суспільства. Через проблеми

гендерної стереотипізації в професійній сфері виникала, наприклад, дискримінація жінок, яка виявлялася у недостатньому рівні врахування їх пропозицій при ухваленні управлінських рішень, а також у стійкій тенденції швидшого кар'єрного просування чоловіків на відміну від жінок. На формування гендерних відмінностей здійснюють вплив тип сімейного виховання, організація шкільного навчання, характер взаємодії з іншими дітьми, ігрова діяльність тощо. Розуміння відмінностей між чоловіками і жінками формується починаючи приблизно з дворічного віку.

А.В. Юдіна запропонувала авторську модель мотивації успіху у працівників виробничих колективів (рис. 2) [5]. При розробці даної моделі нею враховувались особливості діяльності працівників та ключові потреби персоналу виробничих підприємств. Мотивація успіху в даній моделі представлена як взаємодія типів мотивації у працівників із підприємницькими здібностями, комунікативними і організаторськими схильностями, командними ролями, посадою, статтю. Запропонована нами модель охоплює наступні складові.

Рис. 2. Модель мотивації успіху у працівників виробничих колективів

Відповідність характеристик командної ролі мотивації успіху. В колективі працівників часто люди виконують функціональні ролі відповідно до своїх посадових обов'язків, а також командні ролі відповідно до власних особистісних якостей. Вибір та виконання тієї чи іншої ролі пов'язані із

притаманними людині особистісними рисами і поведінковими проявами. Іноді один працівник може виконувати дві, три та більше командних ролей. Представленість в колективі ролей організатор групи, організатор роботи, дослідник ресурсів, які мають якості працівників налаштованих рішучо на отримання бажаного результату і досягнення поставлених цілей, безперечно сприяє формуванню мотивації успіху.

Підприємницькі здібності працівників. В контексті представленості підприємницьких здібностей у працівників виробничих колективів, останні розглядаються у широкому значенні цього слова, тобто ті риси, що можуть бути характерними для фахівців, які працюють в різних сферах професійної діяльності, а не тільки для людей, які займаються власне підприємницькою діяльністю. Такі особистісні риси як потреба в досягненнях, схильність до творчості, цілеспрямованість та рішучість, вміння йти на розумний і зважений ризик, потреба в незалежності, автономії є базовими характеристиками успішних працівників. Високий рівень даних здібностей у реальних або майбутніх членів колективу необхідний для здійснення ефективної трудової діяльності, а також для формування у них мотивації успіху.

Комунікативні схильності працівників. Високий рівень комунікативних схильностей визнається умінням працівників чітко й швидко встановлювати ділові і дружні контакти з людьми, прагненням їх розширення, бажанням приймати участь в групових заходах. В основному комунікативні схильності визначаються суб'єктивною цінністю та значущістю для людини майбутніх результатів її активності, ставленням і відношенням до осіб, з якими вона взаємодіє.

Організаторські схильності працівників. Високий рівень організаторських схильностей визначається умінням впливати на людей, умінням об'єднати колектив, організувати його роботу, надихнути на вирішення важливих питань проявом ініціативи, здатністю у важливих справах або у складній ситуації самостійно приймати рішення, відстоювати власну думку та домагаються того, щоб її сприймали інші, здатністю ефективно організувати власний робочий час. Організація робочого часу передбачає акуратність та чіткість, здатність правильно планувати роботу, виділяти пріоритетні задачі та здійснювати самоконтроль, вкладатися в намічені строки.

Статус в колективі, посада і стать працівників. Посада, статус в організації, в колективі, стаж роботи на даній посаді накладає відбиток на формування мотивації успіху у працівників виробничих колективів. Статус в колективі відіграє роль у формуванні мотивації успіху працівників

виробничого підприємства. А також даний фактор задає характер взаємозв'язків та міжособистісних відносин в групі, що впливають на поведінку працівників виробничих колективів [5].

На основі описаних положень стосовно проблеми вивчення психологічних особливостей мотивації успіху у працівників виробничих колективів сформувався припущення, що формування мотивації успіху пов'язано із підприємницькими здібностями, комунікативними, організаторськими здібностями, командними ролями, посадою, статтю працівників.

Список використаних джерел

1. Гайсонок Н.А. Роль векторної системи мотивації у дослідженні самопрезентації особистості. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць НАПН України, Інститут психології імені Г.С. Костюка. К., 2014. Вип.9. С. 182–194.
2. Карамушка Л. М., Філь О.А. Формування конкурентоздатної управлінської команди (на матеріалі діяльності освітніх організацій): монографія. К.: Фірма «НКОС», 2007. 268 с.
3. Занюк С. С. Психология мотивации: Теория и практика мотивирования. Мотивационный тренинг. Киев: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. 351 с.
4. Блейк Р. Р., Мутон Дж. С. Научные методы управления: пер. с англ. Киев, 1992. 267 с.
5. Бондаревська І.О. Психологічні особливості гендерної ідентичності жіноч-майбутніх менеджерів: дис... канд. психол. наук: 19.00.10 / К., 2009. 448с.
6. Калениченко Р.А. Соціологія та психологія впливів: Навч. посіб. – К.: КиМУ, 2009. – 87 с.

УДК 159.94:378.17

Бітюцька Марина Володимирівна,
*здобувач вищої освіти навчальної групи ПСБ-22-1
Державного податкового університету;
науковий керівник: Берташ Марія Ігорівна,
старший викладач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

СТІЙКІСТЬ ДО СТРЕСУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, чи то не найгірше, що може статися в житті людини, але навіть при таких умовах ми змогли оптимізувати власні сили на покращення власного добробуту, заручитися підтримкою та здобути захист. Хоч і є проблеми з якими ми впорались, присутні багато невирішених, ті які

накопичуються, з якими важко впоратись самотійно. До цих проблем відноситься навчання, котре присутнє з нами доки ми живі. Труднощі полягають в тому, що на разі поширилось дистанційне навчання, при якому люди можуть відчувати себе ізольованими та не залученими у навчальний процес. Складнощі з прийняттям рішень, щодо вступу, власної професії та вірою в себе та завтрашній день. Негаразди з однолітками, батьками та родичами можуть підсилювати страхи, що в свою чергу призведе до безнадії та втрату мотивації. Тому важливим буде адаптація до теперішніх обставин, краще розуміння себе та прогрес учбових закладів.

Добре, що існують способи вирішення перепон на шляху розвитку. Важливо усвідомити, що наша реакція на стрес залежить більше від суб'єктивного сприйняття ситуації, ніж від об'єктивних факторів. Це дає нам можливість впливати на рівень стресу через зміну власного ставлення до ситуації. Зміна погляду на війну з суто негативного на більш конструктивний допоможе зберегти психологічне здоров'я, бути зарядженим на виконання щоденних справ, допомагати та розуміти близьких, визначати цілі на майбутнє. Маючи навички регулювання стресом, він перетвориться з ворога на зброю, яка стане поштовхом до змін [1, с. 237-242].

До вимог, щодо організації навчального процесу, які мають виконуватися учбовим закладом відноситься: створення чіткого розкладу дня з урахуванням можливих повітряних тривог; раціональний розподіл навчального навантаження; встановлення пріоритетних завдань; оснащення зручного та безпечного місця для навчання [2].

При складнощах у вірі та виборі, молода людина повинна вміти застосовувати психологічні та фізіологічні методи, за допомогою яких, зможе робити кроки у майбутнє. В індивідуальному плані особа має навчитися цінувати себе, свої дари та можливості, не картаючи себе за помилки або невдачі, бо не помиляється лише та людина, котра нічого не робить. Також налаштовувати негатив на позитивний лад і знаходити вихід з глухого кута, коли це здається неможливим. Розуміння важливості освіти для відбудови України стає потужним мотиватором для особистісного та професійного зростання [3, с. 865].

Фізіологічні методи боротьби зі стресом доступні кожному, не потребуючи спеціального обладнання їх можна використовуватися будь-де та будь-коли та є надзвичайно ефективними, працювати безпосередньо з тілом та його реакціями на стрес. Дихальна гімнастика та гімнастика очей допомагає швидко заспокоїтися, особливо під час напливу тривожних думок. Свідомо

контролюючи своє дихання та рух очей, ми беремо ситуацію під свій контроль. Медитація знижує рівень стресових гормонів та покращує емоційний стан. Фізичні вправи виділяють ендорфіни, які природно покращують настрій та знижують тривожність. Масаж біологічно активних точок допомагає розслабити м'язи та відновити енергетичний баланс [1, с. 200].

Додатково створити сприятливе середовище до навчання допоможе: активна онлайн-взаємодія з одногрупниками через спільні проекти та дискусії; практика аутотренінгу дозволяє ефективно керувати стресом та підтримувати концентрацію; належний взаємозв'язок з викладачами забезпечує безпечне середовище, а вчитель стає компетентним наставником; співпраця з одногрупниками створює атмосферу розуміння та підтримки, підвищуючи ефективність навчання через солідарність та спільне опрацювання матеріалу [4].

Налагодження самопідтримки себе, сприяє розвитку стресостійкості та вмінню долати негаразди. Комфортне місце та освітлення для навчання, заспокійлива музика під час самопідтримки сприяє кращій зосередженості, а збалансований режим сну та відпочинку підвищує продуктивність [2].

Попри воєнні виклики, ми знаходимо ефективні способи адаптації до нових умов життя та навчання. Вміння керувати стресом та правильна організація навчального процесу забезпечує стабільність. Розвиток особистісної стійкості через позитивне мислення, практику медитації та фізичну активність підтримує емоційний баланс. А тісна взаємодія з викладачами та одногрупниками створює підтримуюче середовище для подальшого професійного зростання.

Список використаних джерел

1. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
2. Анна-Юстина Турчиновська. Війна та освіта – нові виклики на третьому році повномасштабного вторгнення. URL: <https://ucu.edu.ua/news/vijna-ta-osvita-novi-vyklyky-na-tretomu-rotsi-povnomasshtabnogo-vtorgnennya/> (дата звернення: 08.11.2024).
3. Варій М. Й. Загальна психологія: підр. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
4. Калениченко Р., Коханець А., Берташ М. Особливості організації професійно-психологічного відбору спеціалістів до діяльності в складних та екстремальних умовах. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. 67(3). С. 63–70. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-67-3-63-70> (дата звернення: 07.11.2024).

Благодарушко Андрій Володимирович,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Державний податковий університет (м. Ірпінь);
науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИКЛАДЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ОНЛАЙН ОСВІТИ

Ключові слова: онлайн освіта, LMS-система, діджиталізація в освіті

Як в побуті так і на роботі ми все частіше відчуваємо вплив новітніх технологій, що пришвидшують передачу інформації, покращують комунікацію, створюють нові можливості, а отже покращують якість життя. Оскільки з усіх можливих ресурсів найшвидше передається саме інформація, то і процес навчання як один із засобів її передачі став одним із бенефіціарів технологічного розвитку.

Одним із досягнень в сфері інтерактивних способів комунікації між студентом та викладачем є платформи для онлайн освіти, так звані LMS (Learning Management System англ. - система управління навчанням). LMS — це програмна платформа для організації, управління та контролю навчального процесу. LMS системи дозволяють автоматизувати процес навчання, створювати та розповсюджувати навчальні матеріали, проводити оцінювання знань і підтримувати зв'язок між викладачами та студентами.

Всі LMS системи можна умовно поділити за способом розгортання: хмарні, локальні, за моделлю розповсюдження: відкриті, комерційні, за цільовою аудиторією: для закладів освіти, корпоративні, за типом навчання: для синхронного навчання, для асинхронного навчання, гібридні.

Класифікацію за типом навчання ґрунтується на можливості опрацьовувати матеріал в реальному часі з викладачем, чи мати доступ до нього в будь-який зручний час. Таку класифікацію надавав зокрема Олівейра, П.С. в співавторстві з іншими вченими [1].

Популярність LMS-систем завдячує широкому спектру інструментів та можливостей, які вони надають як студентам, так і викладачам. До основних належать: організація навчального контенту, легке оцінювання та аналіз успішності, управління відвідуванням, інтерактивність у викладанні, персоналізація навчання, налаштування звітності.

Для оцінки корисності застосування LMS-систем порівнюючи з класичними методами викладання доцільно оцінювати переваги та недоліки. Зробимо це на прикладі застосування їх у сфері вищої освіти.

До переваг LMS-систем для вищої освіти можна віднести:

- доступність навчання. Студенти мають можливість навчатись у будь-який зручний час та в будь-якому місці, що значно підвищує гнучкість навчального процесу,

- зниження витрат. Зменшення потреби в друківаних матеріалах, оренді приміщень та інших матеріальних ресурсах,

- ефективність управління. LMS автоматизує багато адміністративних процесів, таких як облік відвідуваності, оцінювання, звітність,

- індивідуальний підхід. Система дозволяє розробляти індивідуальні навчальні треки для кожного студента, що враховують його рівень знань і темп навчання,

- підвищення залученості студентів. Завдяки інтерактивним елементам та швидкому зворотньому зв'язку студенти стають більш активними учасниками навчального процесу,

- збір та аналіз даних. LMS надає великий обсяг аналітики про навчальний процес, що може допомогти в підвищенні якості навчання.

Основним недоліками застосування LMS-систем в системі вищої освіти є:

- проблеми з доступом. У деяких студентів може не бути стабільного інтернет-з'єднання або відповідного технічного обладнання,

- відсутність особистого контакту. Онлайн-навчання часто не дозволяє досягти того рівня взаємодії, який можливий при традиційному навчанні,

- складність впровадження. Необхідність адаптації викладачів і студентів до нової платформи, що може потребувати часу і ресурсів. Так цю проблему також зазначають Журадо, Р.Г., Петтерссон, Т., Гомес, А.Р. у висновках своєї роботи [2], резюмуючи дослідження тим, що багато зусиль будуть витрачені даремно, якщо керівники системи освіти не запровадять розвиток персоналу для підвищення обізнаності про раціональне використання LMS в педагогічній практиці,

- залежність від технологій. У разі технічних збоїв або кібератак можливий збій у роботі системи, що може вплинути на процес навчання,

- мотиваційні проблеми. Студенти можуть відчувати брак мотивації в умовах дистанційного навчання, що потребує додаткових заходів щодо стимулювання.

Якщо підсумувати всі переваги та недоліки, то можна зробити висновок, що як єдина система донесення навчального матеріалу LMS-система не є найкращим рішенням, особливо для студентів перших років навчання. Але, на мою думку, враховуючи вже доказану ефективність таких платформ як Udemu, Coursera, де багато практичного навчального матеріалу, саме залучення викладачами альтернативних джерел інформації, створення інтерактивних баз знань в вищих навчальних закладах та використання методів синхронного навчання за допомогою Zoom, Microsoft Teams, Google Meets однозначно підвищить ефективність викладення матеріалу.

Найбільш популярні LMS-системи в Україні, які активно використовуються у закладах освіти та бізнес-секторі наведено в Таблиці №1.

Таблиця №1

Порівняльна характеристика популярних LMS-систем в Україні

Назва	Опис	Особливості	Переваги	Недоліки
Moodle [3]	Відкрите ПЗ для управління навчанням, що є безкоштовним та з відкритим кодом	Широкий набір інструментів для організації курсів, інтеграція з відеоконференціям и, модулі для тестування, звітність та аналітика	Повна кастомізація, можливість інтеграції з іншими сервісами, безкоштовне використання	Складність у налаштуванні для користувачів без досвіду, потреба у виділенні ресурсів для підтримки
Google Classroom [4]	Безкоштовна платформа від Google, інтегрована з іншими Google-сервісами	Проста у використанні, інтеграція з іншими Google-сервісами для обміну матеріалами, завдань та тестування	Простота у використанні, інтеграція з іншими продуктами Google, мобільний доступ	Менша функціональність порівняно з іншими спеціалізованими LMS,
Canvas [5]	Потужна LMS платформа від Instructure з широким функціоналом для організації онлайн-навчання	Зручний інтерфейс, інтеграція з різними сервісами, включаючи Zoom, управління курсами	Інтуїтивний дизайн, гнучкість у налаштуванні, наявність мобільного додатка	Висока вартість для закладів, якщо не обрати безкоштовну версію

Назва	Опис	Особливості	Переваги	Недоліки
Microsoft Teams [6]	Інструмент для співпраці з можливістю управління навчанням, створений Microsoft	Відеоконференції, спільна робота з документами, інтеграція з OneDrive, організація навчальних груп	Інтеграція з Microsoft Office, зручність для спільної роботи	Обмеженість функцій для навчання порівняно зі спеціалізованими LMS, платний доступ для розширених функцій
Prometheus [7]	Українська платформа для онлайн-курсів та навчання з локальними курсами	Пропонує курси від українських ВНЗ, інтеграція з системами тестування, курси для самонавчання	Українська мова, доступність на території України	Не встановлено особливих недоліків. Менше контенту порівнюючи з закордонними аналогами
ClassDojo [8]	LMS платформа, що дозволяє управляти навчальними групами та підтримувати взаємодію між учнями та викладачами."	Орієнтована на комунікацію, функціонал для керування завданнями та оцінювання	Легкість у використанні, розвиває комунікацію між учнями та викладачами	Менш підходить для великих навчальних програм, орієнтація на початкову і середню освіту

Звісно, що розвиток LMS-систем завдяки їх перевагам не зупинити, тому важливо оцінити перспективу їх застосування в системі вищої освіти в Україні, та прийняти рішення, чи доцільно їх більш інтенсивно використовувати, чи надати перевагу традиційним методам викладання. Такі перспективи можуть полягати в наступному:

- цифровізація освіти. LMS-системи є невід'ємною частиною діджиталізації освіти, що відповідає глобальним трендам та потребам сучасного суспільства,

- гібридні форми навчання. LMS-системи дозволяють поєднувати традиційне і онлайн-навчання, що стає все більш популярним у світі та може розвантажити багатьох викладачів та спрямувати їх зусилля на розкриття наукового потенціалу,

- розвиток компетенцій. Використання LMS-систем сприяє розвитку технічних та організаційних навичок як у студентів, так і у викладачів,

- покращення доступності. Використання LMS-систем може сприяти доступу до вищої освіти для студентів з регіонів, а також для іноземних студентів,

- інтеграція з іншими освітніми технологіями. LMS-система може інтегруватись з іншими освітніми інструментами (штучний інтелект, віртуальна та доповнена реальність), що дозволить удосконалити навчальні процеси та покращити практичну підготовку,

- залучення до міжнародних проектів. Впровадження сучасних LMS-систем в українських ВНЗ сприятиме підвищенню конкурентоспроможності і привабливості для іноземних студентів та партнерів.

Отже, LMS-системи мають значний потенціал для трансформації вищої освіти в Україні, забезпечуючи доступність, гнучкість та інноваційність навчального процесу. Вони допомагають підвищити ефективність навчання, надати нові можливості для самостійної та спільної роботи студентів, а також забезпечити необхідну технічну підтримку для викладачів. Проте для успішного впровадження LMS-систем в українській освіті необхідно вирішити ряд викликів, зокрема забезпечення доступу до стабільного інтернету в умовах війни та постійних відключень електроенергії та навчання користуванню платформами.

Список використаних джерел

1. Олівейра, П.С., Кунья, К.Ж.К.А. (2016). Learning Management Systems (LMS) and E-Learning Management: An Integrative Review and Research Agenda. URL: <https://www.scielo.br/j/jistm/a/TT3Pk4mwkp5Cmmbf4NbfPvw/?format=pdf&lang=en>.

2. Журадо, Р.Г., Петтерссон, Т., Гомес, А.Р., (2014). Classification of the features in learning management systems. URL: https://www.researchgate.net/publication/269274616_CLASSIFICATION_OF_THE_FEATURES_IN_LEARNING_MANAGEMENT_SYSTEMS

3. Moodle. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://moodle.org>.

4. Google Classroom. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://edu.google.com/workspace-for-education/classroom/>

5. Canvas. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.instructure.com/canvas>.

6. Microsoft Teams. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.microsoft.com/microsoft-teams>.

7. Prometheus. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prometheus.org.ua>.

8. ClassDojo. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.classdojo.com>.

УДК 336.71-049.5

Британ Вадим Васильович,

здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня

Державного податкового університету;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ БАНКІВСЬКИХ ПРАЦІВНИКІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У сучасних умовах стрімкого розвитку фінансового сектору та постійних змін у банківській сфері питання професійної освіти банківських працівників набуває особливої актуальності. Ефективність діяльності банківських установ значною мірою залежить від рівня кваліфікації їх персоналу, що зумовлює необхідність постійного вдосконалення системи професійної освіти в цій галузі.

Мета наукового пошуку - аналіз актуальних питань професійної освіти банківських працівників, порівняння вітчизняного та зарубіжного досвіду в цій сфері, а також визначення перспективних напрямків розвитку системи підготовки кадрів для банківського сектору.

Аналіз вітчизняного досвіду професійної освіти банківських працівників свідчить про наявність певних проблем та викликів. Проблематику професійної підготовки банківського персоналу досліджували такі вчені, як Грیشнова О.А. [1], Збрицька Т. П. [2], Криклій О.А. [3], Парасій-Вергуненко І.М. [3], Шухманн Д. і Зойферт С.[8], Бессіс Дж. [11] та інші. Для прикладу, Грیشнова О.А. досліджувала розвиток людського капіталу в банківській сфері. Збрицька Т.П. вивчала управління розвитком персоналу в банках. Дослідниця Криклій О.А. розглядала питання підвищення кваліфікації банківських працівників. Парасій-Вергуненко І.М. же досліджувала стратегічний аналіз розвитку персоналу. Незважаючи на значний доробок вищезазначених вітчизняних та зарубіжних науковців, дане питання потребує додаткового дослідження.

За даними Національного банку України переважна більшість банківських установ відзначають недостатній рівень кваліфікації персоналу як одну з ключових проблем у своїй діяльності. Це зумовлює необхідність вдосконалення існуючих програм підготовки та перепідготовки кадрів для

банківської сфери. Одним з ключових аспектів професійної освіти банківських працівників є впровадження сучасних освітніх технологій та методик. Зокрема, все більшого поширення набувають онлайн-курси та дистанційні програми навчання. Більшість українських банків, як і НБУ, впровадили елементи дистанційного навчання для своїх співробітників. Це дозволяє підвищити доступність освітніх програм та забезпечити можливість постійного професійного розвитку персоналу.

Крім того в контексті інтеграції в міжнародний фінансовий простір та забезпечення відповідності освітніх програм вимогам сучасного банківського сектору варто використовувати досвід Глобальної ради зі стандартів банківської освіти [5; 6].

Важливим аспектом професійної освіти банківських працівників є також розвиток *soft skills*, таких як комунікативні навички, емоційний інтелект, здатність до командної роботи тощо. Дослідження, проведене Київською школою економіки, показало, що банки, які інвестують у розвиток *soft skills* своїх співробітників, демонструють на 15-20% вищі показники ефективності діяльності [5, с. 160; 7, с. 78].

Аналіз зарубіжного досвіду професійної освіти банківських працівників дозволяє виділити ряд перспективних напрямків, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Зокрема, у США та країнах Європейського Союзу широко розповсюджена практика створення корпоративних університетів при великих банківських установах. До прикладу Д. Шухманн і С. Зойферт у своїй статті досліджують питання як функція навчання може сприяти підвищенню здатності банківської організації до навчання та інновацій в умовах цифрової трансформації. Це питання науковці тісно пов'язують з типом послуг, які функція навчання повинна вдосконалити або інтегрувати для підтримки та розробки організації, що навчається. З точки зору освітнього менеджменту, автори зосереджуємося на рівнях проектування окремих осіб, команд та організації в банках. На основі визначеної ними теоретичної бази дослідники пропонують концептуальну модель управління організаційним навчанням для безперервних інновацій, що базується на чотирьох сферах діяльності [8].

На увагу заслуговує зарубіжний досвід щодо тісної співпраці між банківськими установами та закладами вищої освіти. Наприклад, у Великобританії діє програма "Banking and Finance Education Standards Board", яка забезпечує відповідність освітніх програм вимогам банківського сектору [9]. Подібна практика може бути корисною і для України, де часто

спостерігається розрив між теоретичною підготовкою випускників та практичними вимогами роботодавців.

У контексті професійної освіти банківських працівників слід приділити увагу розвитку цифрових компетенцій. За умов стрімкої діджиталізації банківського сектору здатність ефективно використовувати сучасні технології стає критично важливою для успішної професійної діяльності. За даними Світового банку, до 2025 року близько 80% банківських операцій будуть здійснюватися онлайн, що вимагає відповідної підготовки персоналу [10].

Важливим аспектом професійної освіти банківських працівників є також розвиток навичок управління ризиками. Досвід фінансової кризи 2008 року та подальші регуляторні зміни в банківському секторі підкреслили важливість ефективного ризик-менеджменту. У зв'язку з цим, багато зарубіжних банків впроваджують спеціалізовані програми з управління ризиками для своїх співробітників на чому у своїй роботі наголошує Бессіс Дж. [11].

Підсумовуючи, можна зазначити, що професійна освіта банківських працівників є ключовим фактором забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківського сектору. Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду дозволяє виділити ряд перспективних напрямків розвитку системи підготовки кадрів для банківської сфери в Україні:

1. Впровадження сучасних освітніх технологій, включаючи онлайн-курси та дистанційні програми навчання.
2. Розвиток soft skills як важливої складової професійної компетентності банківських працівників.
3. Створення корпоративних університетів при великих банківських установах.
4. Посилення співпраці між банками та закладами вищої освіти для забезпечення відповідності освітніх програм практичним вимогам галузі.
5. Розвиток цифрових компетенцій персоналу в контексті діджиталізації банківського сектору.
6. Впровадження спеціалізованих програм з управління ризиками.

Реалізація цих напрямків дозволить підвищити якість професійної освіти банківських працівників в Україні та сприятиме підвищенню ефективності діяльності банківського сектору в цілому та забезпечення його фінансової безпеки.

Список використаних джерел

1. Грیشнова О.А. Сучасні особливості трансформації зайнятості та їх вплив на людський і соціальний капітал банківських установ. URL: http://tpr.econom.univ.kiev.ua/data/2021_42/zb42_03.pdf (дата звернення: 11.10.2024).
2. Збрицька Т. П. Управління розвитком персоналу: навчальний посібник. Одеса: Атлант. 2013. 427 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/467> (дата звернення: 11.10.2024).
3. Криклій О.А. Управління прибутком банку: монографія. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ". 2008. 136 с.
4. Парасій-Вергуненко І.М. Стратегічний аналіз ефективності витрат на персонал: методологічні та методичні аспекти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Економічні науки.* №1. 2016. С. 110-116 URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Economic-visnik-6-2016-22.pdf> (дата звернення: 11.10.2024).
5. Національний банк України. Фінансова фортеця України: річний звіт. 2023. С. 1-162. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf (дата звернення: 11.10.2024).
6. Global Banking Education Standards Board. Sustainable Finance for Professional Bankers. pp. 1-8. URL: <https://www.aicb.org.my/documents/global-education-standard/Sustainable-Finance-for-Professional-Bankers.pdf> (дата звернення: 11.10.2024).
7. Київська школа економіки. Дослідження ефективності банківського сектору України. 2023. URL: <https://kse.ua/research/banking-sector-2023.pdf> (дата звернення: 11.10.2024).
8. Schuchmann D., Seufert, S. Corporate Learning in Times of Digital Transformation: A Conceptual Framework and Service Portfolio for the Learning Function in Banking Organisations. *International Journal of Advanced Corporate Learning.* 8(1). 2015 pp. 31–39. URL: <https://online-journals.org/index.php/i-jac/article/view/4440/3417> (дата звернення: 11.10.2024).
9. Banking and Finance Education Standards Board. Annual Report 2023. URL: <https://bfsb.org.uk/annual-report-2023.pdf> (дата звернення: 11.10.2024).
10. World Bank. Digital Financial Services. 2020. pp. 1-54. URL: <https://pubdocs.worldbank.org/en/230281588169110691/digital-financial-services.pdf> (дата звернення: 11.10.2024).
11. Bessis J. Risk Management in Banking. John Wiley. 2015. pp. 379. URL: <http://ndl.ether.net.edu.et/bitstream/123456789/34299/1/205.Jo%C3%AB1%20Bessis.pdf> (дата звернення: 11.10.2024).

УДК 378.2

Височанська Анна Василівна,

*здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
навчальної групи АФ-23-1*

Державного податкового університету;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

ПАРТНЕРСТВО ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙ

Освітні та інноваційні партнерства стали ключовими інструментами для підвищення якості освіти та стимулюванню соціально-економічного розвитку у всьому світі. Інтегруючи міжнародний досвід та інноваційні практики, освітні установи можуть створювати динамічні навчальні середовища, які відповідають вимогам ринку та технологічному прогресу .

Наочним підтвердженням ефективності таких підходів є успішні тематичні дослідження, які ілюструють, як університети можуть підвищити свої стандарти через стратегічне партнерство та обмін знаннями, сприяючи сталому розвитку [2].

У цьому контексті вивчення конкретних прикладів демонструє їхній позитивний вплив на освітній процес і професійний розвиток. Так, співпраця між Корнельським університетом та коледжем Християнського медичного університету Кіліманджаро є прикладом успішного довгострокового партнерства в галузі охорони здоров'я, що сприяло появі численних політичних досліджень і можливостей для міжкультурного навчання [4].

Подібно до цього, спільна ініціатива між п'ятьма інженерними установами продемонструвала ефективність міжнародної співпраці в інноваційних проєктах, представляючи на симпозіумі результати студентських розробок [5]. Цей приклад підтверджує важливість колективної роботи у науковій сфері, де співпраця між університетами може стимулювати розвиток новаторських ідей і технологій, необхідних для сучасного освітнього процесу. Однак, незважаючи на значні можливості для просування в освіті, партнерські відносини також вимагають ретельного орієнтування на виклики, які постають перед ними, для забезпечення їх стійкості та ефективності.

Варто зазначити, що незважаючи на потенційні переваги таких партнерських відносин, існують суттєві проблеми, які можуть завадити їх

успіху. Серед них - дефіцит фінансування, відсутність кваліфікованого персоналу та недостатня співпраця між галузями та науковими колами, що перешкоджають ефективному впровадженню інноваційних технологій. Подолання цих викликів має вирішальне значення для посилення міжнародного співробітництва та збагачення освітнього досвіду[3].

З огляду на ці обставини, український досвід у сфері освіти та інноваційного партнерства підкреслює критичну потребу інтеграції освітніх інновацій з цифровою трансформацією для підвищення стійкості та ефективності системи освіти. Застосування освітніх інновацій може призвести до кращих результатів освіти та соціально-економічного розвитку, позиціонуючи Україну як лідера у галузі освітньої досконалості [8].

У світлі цих перспектив, інноваційні підходи у вищій освіті необхідні для адаптації до глобальної освітньої динаміки та потреб робочої сили. Виклики включають технологічні бар'єри, обмежені ресурси та опір академічної спільноти, що вимагає стратегічного планування та підтримки [7]. Включення STEM-освіти та гейміфікації сприяє привабливому навчальному середовищу, готуючи студентів до сучасних викликів. Успішне впровадження вимагає значних інвестицій у підготовку викладачів та технічні ресурси, поряд з національною стратегією освітніх інновацій [6].

Важливо зазначити, що глобальні освітні ініціативи, запроваджені у рамках програм ООН та ЮНЕСКО, також грають ключову роль у цьому процесі. Вони залучають інвестиції для покращення доступу до освіти в країнах, що розвиваються, що сприяє розвитку освітньої інфраструктури та підвищенню якості навчання. Досвід зарубіжних країн свідчить про важливість інтеграції освіти та інвестицій для підвищення якості освітнього процесу. Адаптація цих моделей в Україні дозволить створити більш ефективну та конкурентоспроможну систему освіти, що відповідатиме вимогам сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. (2023). *Освіта в Україні: статистичний щорічник*. Київ.
2. Fakhridin, Abduvasitovich, Yuldashev. Prospects for the use of foreign experience in the use of innovative mechanisms for improving the quality of education in universities. (2024). doi: 10.55439/ins/vol1_iss8/151
3. Beibit, Jakubakynov., Nurzhan, Tolegenuly., Roza, Naribai., Zhainash, Nurzhanova., Tetiana, Shcherban., Iryna, Nebelenchuk. Innovative technologies in higher education: developing international cooperation in professional training. *Globalisation, Societies and Education*, (2024). doi: 10.1080/14767724.2024.2339309

4. Jeanne, Moseley., Innocent, B., Mboya., Mia, Haller., Emily, Lasher., Caroline, Amour., Sia, E., Msuya., Rachel, Manongi. (2022). 'Pamoja Tunaweza': A Collaborative Program Model for Global Health Training & Education. *Annals of global health*, doi: 10.5334/aogh.3791

5. Anna, Friesel., Robert, Watty., Ignasi, Florensa., Jordi, Cruz., Judith, Klamert-Schmid., Maximilian, Lackner., Abigail, Albuquerque, de, Souza, Daneluz., Hay, Geraedts. (2021). A collaboration of five International Engineering Institutions on Innovation Engineering projects. doi: 10.1109/EAEEIE50507.2021.9530925

6. Інна, Павленко., Oksana, Boiko., Dmytro, Mykolaiets., Olena, Moskalenko., Tetiana, Shrol. *Advancements in STEM education and the evolution of game technologies in Ukrainian educational settings. Multidisciplinary Reviews*, (2024). doi: 10.31893/multirev.2024spe007

7. Renata, Blinovska., Oksana, Kudria., Yitong, Lin., Liudmyla, Chalii., Dmytrii, Verbivskiy. *Approaches in higher education in Ukraine: trends and prospects*. (2024). doi: 10.46502/issn.1856-7576/2024.18.01.8

8. *Educational Innovation and Digital Transformation: Interconnection and Prospects for Ukraine*. (2024). doi: 10.57125/fed.2024.06.25.04

УДК 159.923.2

Глуценко Анна Олексіївна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-2

Державного податкового університету;

науковий керівник: Готра Олена Броніславівна,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін,

Державного податкового університету

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН ОСОБИСТОСТІ

Самовдосконалення (робота над собою) – усвідомлений розвиток у себе гідних (потрібних для життя і етичних) навичок і якостей, а на їх основі – освоєння нових ролей [1].

Самовдосконалення як соціально-психологічний механізм прогресивних змін особистості є важливим процесом, що сприяє розвитку внутрішніх ресурсів індивіда і підвищенню його життєвих можливостей. Цей процес об'єднує різноманітні аспекти особистісного зростання, що включають усвідомлення своїх сильних і слабких сторін, пошук шляхів для їх покращення, а також взаємодію з соціальним середовищем.

1. Психологічна основа самовдосконалення

Самовдосконалення є результатом складної взаємодії внутрішніх мотивів та зовнішніх факторів. Психологічно, цей процес можна розглядати як цілеспрямовану зміну внутрішнього світу людини, яка передбачає:

розвиток самосвідомості та самопізнання,
удосконалення моральних, емоційних і когнітивних характеристик,
формування ефективних стратегій поведінки в різних життєвих
ситуаціях.

Згідно з теорією Маслоу, самовдосконалення відповідає найвищому
рівню піраміди потреб – самореалізації, де особистість прагне розкривати свій
потенціал і досягати максимальних висот у різних сферах життя.

2. Соціально-психологічний механізм

Самовдосконалення не є процесом, який існує лише в індивідуальному
просторі. Воно тісно взаємопов'язане з соціальними умовами й
інтерперсональними взаємодіями. Соціальна середа сприяє або стримує
розвиток особистості через різноманітні фактори:

Зовнішнє середовище – сім'я, колектив, освітні та культурні інститути, в
яких людина здобуває досвід і формується як особистість.

Взаємодія з іншими людьми – конструктивні міжособистісні стосунки та
підтримка в колективі можуть бути потужними стимуляторами
самовдосконалення.

Соціальні ролі та очікування – рольова теорія стверджує, що кожен
індивід взаємодіє з іншими людьми, виконуючи певні соціальні ролі
(наприклад, роль лідера, батька, студента), що впливає на його розвиток.

3. Прогресивні зміни особистості через самовдосконалення

Процес самовдосконалення є невід'ємною частиною розвитку
особистості і включає кілька етапів:

Освідомлення потреби в змінах – це початковий етап, коли людина
усвідомлює, що її поточний рівень розвитку не є достатнім для досягнення
особистих чи професійних цілей.

Формування мотивації та цілей – сильна мотивація до змін дозволяє
людині ставити чіткі, досяжні цілі і створювати стратегії для їх досягнення.

Застосування нових знань і навичок – на практиці самовдосконалення
часто передбачає навчання, розвиток нових навичок, зміну звичок, що
впливають на поведінку і мислення.

Оцінка результатів і корекція курсу – важливою частиною
самовдосконалення є оцінка результатів і постійне коригування планів залежно
від досягнутих результатів.

4. Соціально-психологічні стратегії самовдосконалення

Для ефективного самовдосконалення особистості часто
використовуються такі стратегії:

Рефлексія та самоаналіз – регулярне самооцінювання дає змогу з'ясувати сильні й слабкі сторони, а також виявити неефективні поведінкові патерни.

Тренування емоційної інтелігентності – здатність розпізнавати, розуміти та керувати власними емоціями, а також емоціями інших людей, є важливим компонентом самовдосконалення.

Залучення до соціальних груп і підтримка з боку оточення – спільна діяльність з іншими людьми (у тому числі через групи підтримки, тренінги чи консультування) може сприяти розвитку корисних навичок.

5. Вплив самовдосконалення на особистість

Результатом процесу самовдосконалення є не лише зміна окремих характеристик особистості, але й загальний прогрес у життєвій стратегії. Це може включати:

- збільшення внутрішньої впевненості та самоповаги,
- покращення міжособистісних стосунків,
- зростання професійної компетентності та особистої ефективності,
- здатність досягати більш амбітних цілей.

Таким чином, самовдосконалення як соціально-психологічний механізм є ключовим фактором прогресивних змін в особистості, що забезпечує не лише внутрішню трансформацію, але й інтеграцію індивіда в ширше соціальне середовище [3].

Список використаних джерел

1. Самовдосконалення. Психологіс - енциклопедія практичної психології. URL: <http://psychologis.com.ua/samosovershenstvovanie-1.htm>
2. Пенькова О.І Розвиток самовдосконалення особистості у соціальному середовищі / О.І. Пенькова // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. – Том IX, Загальна психологія. Історія психології. Етнічна психологія. Випуск 11. Київ; Ніжин: ПП Лисенко, 2018. С. 134-141.
3. Особистісний розвиток: Шлях до самовдосконалення. Центр Персонального Розвитку. URL: <http://surl.li/yknabm>
4. Р.А. Калениченко. Вдосконалення технологій соціально-психологічного супроводу навчально-виховного процесу у ВНЗ/Соціалізація студентської молоді в процесі професійної підготовки: Зб. наук. Праць / [Ківенко Н.В., Богдановський І.В., Пилипенко О.І., Стасюк В.В., Тарапатова Н.М., Калениченко Р.А., Петухова І.О. та інші]; за заг. ред. Н.В. Ківенко, Р.А. Калениченко - Ірпінь: Вид-во Національного університету ДПС, <http://surl.li/ptjiog>

ВПЛИВ АКРОБАТИКИ НА РОЗВИТОК КЛЮЧОВИХ НАВИЧОК У РІЗНИХ ВИДАХ СПОРТУ

Акробатика є однією з найбільш універсальних і розвиваючих спортивних дисциплін. Вона поєднує в собі елементи гімнастики, танців та трюків, що дозволяє тренувати фізичні якості, які є важливими для успіху в багатьох інших видах спорту. Гнучкість, сила, координація, баланс і ментальна витривалість, які розвиваються під час занять акробатикою, можуть суттєво вплинути на спортивні результати. У цих тезах розглянемо, як акробатика сприяє розвитку цих якостей у різних спортивних дисциплінах.

Гнучкість, сила, координація, баланс і ментальна витривалість — це ті ключові характеристики, які формуються під час занять акробатикою. Вони становлять основу для виконання складних технічних елементів у різних спортивних дисциплінах, таких як гімнастика, фігурне катання, бойові мистецтва, а також командні види спорту, наприклад, футбол і баскетбол. Взаємодія цих фізичних якостей не лише підвищує загальний рівень підготовки спортсменів, але й допомагає зменшити ризик травм, що є особливо важливим у професійному спорті.

Дослідження акробатики як основи для розвитку фізичних якостей в інших видах спорту відкриває нові перспективи в тренувальному процесі. Інтеграція акробатичних елементів у програми підготовки дозволяє спортсменам удосконалювати технічні навички, підвищувати координацію рухів і розвивати спритність. Це, в свою чергу, сприяє досягненню вищих результатів у змаганнях.

Фізичний вплив акробатики на спортсменів проявляється у:

1. Гнучкості, яка є основною складовою акробатики. Регулярні тренування допомагають спортсменам досягати великої амплітуди рухів, що є важливим у багатьох видах спорту. Наприклад, у фігурному катанні та танцях гнучкість дозволяє виконувати складні комбінації та трюки. Важливість

гнучкості також підкреслюється у бойових мистецтвах, де гнучкі рухи можуть дати перевагу під час виконання атак і захисту.

2. Силі та витривалості. Акробатика вимагає значних зусиль, що сприяє розвитку сили та витривалості. Спортсмени, які займаються важкою атлетикою або силовими видами спорту, можуть отримати значні переваги, тренуючи свої м'язи через акробатичні елементи. Наприклад, виконання сальто або стрибків допомагає розвивати м'язи стегон, спини та живота.

3. Координації рухів і балансу, які є занадто важливими для успіху в таких видах спорту, як скелелазіння, паркур, гірськолижний спорт і скейтбординг. Акробатика навчає спортсменів контролювати свої рухи та зберігати стійкість у складних позиціях. Наприклад, скейтбордисти можуть покращити свою техніку, освоївши акробатичні трюки, які допомагають їм утримувати баланс під час виконання складних елементів.

Як відомо, психологічний вплив акробатики розвиває у спортсменів сміливість та подолання страху. Тому він може бути корисним у екстремальних видах спорту, де необхідно приймати швидкі рішення в стресових ситуаціях. Наприклад, гірські лижники, які тренуються в акробатиці, можуть легше справлятися зі стресом під час спуску на високих швидкостях.

Акробатичні тренування вимагають високої концентрації та зосередженості, що сприяє розвитку стресостійкості. Спортсмени навчаються справлятися з психологічним навантаженням, що є важливим аспектом у змаганнях. Це може бути корисним для спортсменів у будь-якому виді спорту, де психологічний фактор грає значну роль у результатах.

Регулярні тренування акробатики вимагають високого рівня самодисципліни та контролю над собою. Спортсмени, які проходять через складні тренувальні програми, здобувають навички, які можна перенести на інші види спорту. Це допомагає спортсменам зосередитися на своїх цілях і досягати високих результатів.

Акробатичні елементи застосовуються у різних спортивних дисциплінах, зокрема: футбол, баскетбол, теніс, єдиноборства, плавання та водні види спорту.

У цих видах спорту координація та спритність є критично важливими. Спортсмени можуть використовувати акробатичні вправи для покращення своїх навичок руху та реакції. Наприклад, футбольні гравці можуть покращити свою здатність до виконання трюків на полі, займаючись акробатикою. У бойових мистецтвах акробатичні елементи використовуються для виконання прийомів і технік. Виконання сальто, переворотів та інших акробатичних рухів може дати спортсменам перевагу в бою, оскільки вони здобувають додаткову

гнучкість і можливість маневрувати. У водних видах спорту акробатика допомагає спортсменам покращити контроль над своїм тілом та баланс у воді. Вміння виконувати акробатичні рухи може підвищити ефективність стрибків у воду та синхронного плавання.

Таким чином, акробатика є важливим інструментом для розвитку основних фізичних якостей, таких як гнучкість, сила, координація та баланс, що критично важливі для високих результатів у багатьох видах спорту. Вона сприяє поліпшенню технічних навичок і зменшенню ризику травм, особливо в таких дисциплінах, як гімнастика, фігурне катання, футбол, баскетбол і бойові мистецтва. Акробатика є не лише самостійним видом спорту, але й потужним засобом для покращення результатів у інших дисциплінах. Вона розвиває фізичні та психологічні навички, що допомагає спортсменам досягати високих результатів і знижувати ризик травм.

Список використаних джерел

1. Воронкова, Т. В. Психологічні аспекти підготовки спортсменів. Київ: Наукова думка. 2020. 256 с.
2. Григор'єва, Л. О., Соловійова, Н. С. Спортивна акробатика: теорія та практика. Харків: ХНУ, 2019. 220 с.
3. Дубровський, О. В. Основи спортивної акробатики: методичні рекомендації. Київ: Освіта України, 2020. 150 с.
4. Коваленко, В. С. Вплив гнучкості на результати в спорті. Львів: Видавництво "Академія", 2021. 180 с.

УДК 355.133:159.9 (477)

Гуляньська Катерина Олександрівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-1

Державного податкового університету;

науковий керівник: Євтушенко Ірина Володимирівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ПРОБЛЕМА МОТИВІВ ВИБОРУ ВІЙСЬКОВОЇ КАР'ЄРИ У ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У війську для жінок відкрито більшість посад. Досі залишаються недоступними роботи з вибухонебезпечними предметами, водолазні роботи, пожежогасіння, підводні човни і кораблі, а також окремі посади в підрозділах спецпризначення. Існуючі у суспільстві переконання щодо жінок дещо заважають їх професійній реалізації у Збройних силах України [1].

Теорія соціальної когнітивної кар'єри (SCCT) пропонує модель, що описує процес вибору кар'єри та пояснює, як люди формують свої академічні та кар'єрні інтереси, приймають рішення щодо освіти і вибору робочого місця, а також досягають різних рівнів успіху в навчанні та професійній діяльності. Бар'єри та сприйняття цих бар'єрів значною мірою впливають на розвиток професійної зрілості, формування переконань, ставлення і поведінки.

Військова справа століттями залишалась маскулінною сферою праці. Carreiras (2004), визначає кілька аспектів гендерної природи держави: за дуже невеликими винятками, державні еліти були цариною чоловіків; довгий час держава озброювала чоловіків та роззброювала жінок; вона активно втручається в суспільний поділ праці, розподіл влади та контроль за сексуальністю. При управлінні такими інститутами, як шлюб і материнство, або реалізації політики добробуту, держава розглядається не лише як виконуюча регулюючу функцію, але й як учасник встановлення гендерних категорій. Забезпечення рівних прав чоловіків та жінок в усіх сферах, втому числі і військової служби є необхідною умовою для демократизації суспільства, тому питання можливості професійної реалізації жінок в армії - це питання, яке потребує детального вивчення.

Гендер є важливим фактором, який впливає на кожен ситуацію, що створює бар'єри для кар'єрного зростання жінок у війську. Це складна модель, що включає в себе соціальні норми, стереотипи про чоловіків і жінок, традиції взаємодії статей тощо. Армія, як інститут, сформувала маскулінну ідентичність, і тому військові чоловіки можуть бути особливо схильні до гендерних стереотипів. Гендерні упередження значно ускладнюють професійну реалізацію жінок, створюючи бар'єри на їхньому кар'єрному шляху, а також посилюючи труднощі, з якими стикаються чоловіки.

Основною групою бар'єрів для жінок є ті, що безпосередньо пов'язані з кар'єрним ростом у ЗСУ. Сексизм серед командування часто стає перешкодою для жінок, які прагнуть отримати керівні посади. Такі стереотипи не лише сприяють дискримінації та створюють негативний клімат у колективі, але й впливають на поведінку жінок, їхню самовпевненість і здатність до ефективної роботи.

Окрім цих бар'єрів, жінкам у війську заважають також питання медичного забезпечення, зокрема вплив на репродуктивне здоров'я. Шаблони щодо ролей жінок у суспільстві часто негативно впливають на їхнє особисте життя, створюючи труднощі в особистих стосунках. Оточення не завжди готове прийняти вибір жінки служити в армії. [1].

Моделі поведінки, вибір пріоритетних занять серед чоловіків та жінок зумовлений глобальними проблемами розподілу праці між статями.

Навіть вважаючи загалом, що професія однаково важлива, молодь здійснює переважно стереотипний вибір. Крім того, ключовою проблемою є соціальне позиціонування, за яким престиж професії, що пов'язаний з кар'єрною перспективою, визначається за гендерною ознакою. Наприклад, можливість неповного робочого дня або гнучкі умови праці – це досить вагомий аргументи, що переконують дівчину зробити компромісний вибір і відмовитись від престижної професії, яка потребує значного часу, зайнятості, всепоглинаючого кар'єрного зростання [5, с. 92].

Життя чоловіків у більшій мірі сповнене проблемами в кар'єрній сфері, вони високо цінують внутрішньо сімейні відносини, наприклад, внутрішньофірмові комунікації з друзями та колегами.

Позиція жінки змінюється, за умови, що вона самотня та працює задля матеріальної стабільності та незалежності. У цих випадках більш гостро буде виявлятися прагнення до стабільності, впевненості у майбутньому, забезпеченні засобів існування, реалізація своїх потреб та можливостей.

Існують також ряд факторів, що перешкоджають побудові ефективної кар'єри [6, с. 42]. Так основними жіночими кар'єрними стоперами є наступні:

жінки вважають, що успішна кар'єра може призвести до втрати жіночності, зокрема до втрати відносин із оточуючим світом;

жінки, відчуваючи вину перед родиною, на підсвідомому рівні відмовляються від професійної кар'єри та не прагнуть досягти більшого успіху ніж чоловіки. На думку багатьох успішних жінок родину та кар'єру поєднувати неможливо.

Чоловічі страхи, що впливають на побудову кар'єри наступні:

основний чоловічий страх полягає в тому, що їх вид діяльності не корелює з їх гендерною роллю;

побудові успішної чоловічої кар'єри може перешкоджати страх зіпсувати відносини із співробітниками та колегами, викликати їх заздрість [6].

Список використаних джерел

1. Приймак Катерина. Бар'єри кар'єрного зростання, з якими зіштовхуються жінки під час служби в Збройних Силах України URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Katerina-Priymak_Master-Thesis.pdf
2. Бобков О.Б., Виноградова Г.А. Фактори, які впливають на навчально-професійну мотивацію студентів військового типу. Харків, 2012. 17 с.
3. Ковальчишина Н.І. Зміни у мотиваційній сфері особистості слідчих на ранніх стадіях професіоналізації : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.06. Харків, 2008. 20 с.

4. Психологічне забезпечення підрозділів охорони: Дис... к-та психол. наук Р.А. Калениченко - К.: Інститут психології ім. ГС Костюка АПН України, 2004.

5. Білинська М.М. Гендерна політика в системі державного управління: підручник / М. М. Білинська. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2014. – 132 с.

6. Журавльова А.С. Гендерна політика в Україні / А.С. Журавльова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право». – 2013. – № 6. – С. 40-46.

УДК 377(477)

Джус Михайло Олегович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Державного податкового університету;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У період військового вторгнення РФ та післявоєнний період одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного відновлення країни є реформування системи професійно-технічної освіти. Брак робітничих кадрів у країні досить гостро відчувався впродовж багатьох років, а після початку повномасштабної війни їх дефіцит істотно посилюється внаслідок міграції та мобілізації.

Завдання щодо задоволення потреб економіки країни у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітниках, відповідно до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [2], покладається на систему професійно-технічної освіти. Завдання щодо задоволення потреб економіки країни у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітниках, відповідно до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [2], покладається на систему професійно-технічної освіти.

У зв'язку з цим науковими установами проводяться дослідження щодо знаходження ефективних шляхів її розвитку та вдосконалення. Так, навесні 2024 року було оприлюднено результати дослідження українського ринку праці, проведеного Helvetas Ukraine за ініціативи Державної служби зайнятості та Федерації роботодавців України [1]. Опитування понад 33 тисячі

підприємств показало, що у 2023 році серед найнятих на роботу працівників кількість фахівців, менеджерів та професіоналів сукупно становила близько 21%, усі інші – це робітники, технічні службовці, працівники сфери послуг та торгівлі тощо. Прогноз на 2024 рік так само свідчить про перевагу в працевлаштуванні спеціалістів за робітничими професіями.

Необхідність вирішення існуючої проблеми невідповідності підготовки кваліфікованих кадрів соціальним запитам, потребам особи, національної економіки знайшла своє висвітлення у Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року», схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р (далі – Концепція)[3].

Згідно з Концепцією, основними завданнями реформування системи професійно-технічної освіти (далі – ПТО) є:

- децентралізація управління та фінансування;
- забезпечення якості надання освітніх послуг;
- посилення державно-приватного партнерства та взаємозв'язку з ринком праці.

Крім того, у Концепції окреслено шляхи досягнення вищезазначених завдань.

1. Децентралізація управління та фінансування у сфері ПТО передбачає:

- поетапну передачу повноважень з управління закладами ПТО та їх фінансування на обласний (регіональний) рівень;
- оптимізацію мережі закладів ПТО та розширення їх автономії;
- створення умов для здобуття особою професійних кваліфікацій впродовж усього життя з урахуванням інклюзивного навчання;
- формування показників регіонального замовлення на підставі даних аналізу стану ринку праці.

2. Забезпечення якості освіти має здійснюватися шляхом:

- формування змісту ПТО на основі компетентнісного підходу;
- модернізації освітнього середовища, що забезпечує інноваційність, доступність, прозорість, гнучкість і відкритість освітнього процесу;
- удосконалення системи підготовки педагогічних працівників у сфері ПТО із залученням до освітнього процесу висококваліфікованих працівників виробництва та сфери послуг;
- запровадження мотиваційних механізмів стимулювання професійної діяльності та розвитку педагогічних працівників.

3. Державно-приватне партнерство у сфері ПТО та її взаємозв'язок з ринком праці повинен здійснюватися через:

- формування системи професійних кваліфікацій;
- впровадження механізмів стимулювання роботодавців до участі в освітньому процесі;
- створення умов для розвитку дуальної форми здобуття освіти;
- визнання неформальної та інформальної освіти, повних і часткових професійних кваліфікацій;
- популяризацію ПТО серед дітей, молоді, дорослих, планування професійного розвитку та кар'єри.

Отже, на державному рівні існує чітке бачення основних проблем системи ПТО та шляхів їх вирішення.

Втілюючи в життя вищезазначені заходи система ПТО поступово змінюється. З'являються заклади ПТО, які налагоджують співпрацю з бізнесом та органами місцевого самоврядування, завдяки чому в освітній процес впроваджуються новітні технології виробництва, модернізується інфраструктура, покращуються умови навчання та проживання, підвищується рівень працевлаштування випускників тощо.

Проте, зазначені позитивні зміни є не настільки масовими, щоб кардинально змінити стереотипне сприйняття ПТО у суспільстві. Тому, незважаючи на переважаючий попит з боку роботодавців саме на робітничі кадри, популярність закладів ПТО серед абітурієнтів залишається на досить низькому рівні.

З огляду на вищевикладене, одним з нагальних завдань у сфері ПТО є подолання деструктивних стереотипів і підвищення її престижу серед населення.

Війни, попри велику кількість втрат, часто стають каталізаторами змін. Під таким кутом зору російсько-українська війна, серед іншого, може створити умови для радикальних перетворень системи ПТО в Україні.

З одного боку, повномасштабне вторгнення спричинило масове переміщення громадян і виробництв з окупованих територій та територій, на яких ведуться активні бойові дії, до безпечніших регіонів. З іншого боку, багато українців втратили роботу та можливість працювати за своїм фахом. Внаслідок цього у громадян виникає потреба швидкої зміни фаху та сфери професійної діяльності, що створює додатковий попит на послуги ПТО.

Умови війни вимагають посилення співпраці між закладами ПТО та роботодавцями (зокрема, представниками військово-промислового

комплексу), розвитку дуальної освіти, розроблення та впровадження в освітній процес навчальних програм, які відповідають сучасним викликам.

Після війни зазначені тенденції можуть закріпитися, зробивши українську систему професійної-технічної освіти більш гнучкою та адаптованою до потреб сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Співпраця з роботодавцями: результати досліджень українського ринку праці. *Державна служба зайнятості*. URL: <https://www.dcz.gov.ua/news/singlenews/419> (дата звернення: 29.10.2024).

2. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР : станом на 06.05.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.10.2024).

3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 р. № 419-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.10.2024).

УДК 159.98:658(075.8)

Дорошенко Ольга Володимирівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-2

Державного податкового університету;

науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури;

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ УЧАСНИКІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Одним з перших вчених, хто серйозно звернув увагу на підприємництво, вважається Адам Сміт. Однак ще до нього це явище досліджував Річард Кантільйон, який висунув ідею, що розбіжності між попитом і пропозицією на ринку створюють можливість для окремих учасників ринку купувати товари за низькою ціною і продавати їх за вищою. Саме він уперше назвав цих учасників ринку підприємцями (від французького "entrepreneur" — посередник).

Справді, Річард Кантільйон був одним із перших економістів, який сформулював важливі ідеї щодо підприємництва. У своїй праці "Essai sur la Nature du Commerce en Général" (1700 р.), він визначив підприємця як людину, яка бере на себе ризик, пов'язаний із різницею між попитом та пропозицією на ринку. Кантільйон зазначав, що підприємці купують товари за низькими цінами, а потім перепродують їх за вищими цінами, отримуючи прибуток від цієї різниці.

Важливою рисою його концепції є те, що він бачив підприємців як осіб, які активно взаємодіють з ринковими умовами, приймають на себе невизначеність і ризик, але водночас і мають потенціал для отримання доходу завдяки вмілому використанню цих умов. В цьому сенсі Кантільйон був одним із перших, хто вказав на роль підприємців у розв'язанні проблеми невідповідності між попитом та пропозицією, що є ключовою характеристикою підприємницької діяльності.

Однак Адам Сміт, хоча й не став першопрохідцем у дослідженні підприємництва, зробив важливий внесок у розвиток економічної теорії через свою концепцію ринку як саморегульованого механізму. Сміт акцентував увагу на ролі «невидимої руки», яка сприяє ефективному розподілу ресурсів, зокрема через діяльність підприємців, що реагують на попит і пропозицію.

Таким чином, Кантільйон став першим теоретиком, який систематизував поняття підприємця та його ролі в економіці, а Сміт, розвиваючи цю ідею, дав їй ширший контекст у рамках теорії ринкових відносин. [1].

Найважливіші якості психологічного портрета підприємця науковці виокремлюють у три блоки.

1. До інтелектуального блоку входять: компетентність, комбінаційний хист, розвинена уява, реальна фантазія, розвинена інтуїція, перспективне мислення.

2. Комунікативний блок – талант координатора зусиль співробітників, здатність і готовність до терпимості у спілкуванні з іншими людьми і водночас здатність йти проти течії.

3. Мотиваційно-вольовий блок – це схильність до ризику, відповідальність, прагнення боротися й перемагати, потреба в самореалізації й суспільному визнанні, вираженість мотиву успіху.

Повний перелік наведених якостей характерний до портрета ідеального, а не типового підприємця. У портреті типового підприємця для забезпечення його успішної діяльності слід розвивати обов'язкову наявність компонентів

мотиваційно-вольового блоку, тому що підприємець, насамперед, фігура діюча, активна, творча [2].

На успішність здійснюваної діяльності впливає наявність у підприємця відповідних особистісних якостей. Поряд із цим, основоположне значення для підприємницького успіху мають мотиваційні межі особистості, до яких можна віднести мотивацію досягнення, локус контролю, активність і самостійність; когнітивні навички, що включають націленість на вирішення проблем, толерантність до невизначеності і схильність до ризику; соціальні навички, що мають на увазі міжособистісну реактивність і впевненість в собі.

У описі особистісних детермінант успішності підприємницької діяльності приділимо особливу увагу мотивації досягнення, локусу контролю, схильності до ризику, ціннісним орієнтаціям особистості підприємця.

Мотивація досягнення розглядається як невід’ємна властивість (атрибут) підприємця, де сконцентровані властивості особистості підприємця як цілого.

Передбачається, що характеристика даної утворення і міра його вираженості відображають рівень підприємницької спрямованості особистості в цілому.

Готовність підприємця до ризику як особистісної риси визначається набором і ієрархією його цінностей. М. Рокич розглядав цінності як різновид стійкого переконання, що якась мета або спосіб існування переважніше, чим інший. Підприємці володіють специфічним набором цінностей, які є основними видами цінностей людей, що отримали конкретні втілення в рамках підприємницької діяльності.

Однією з перших спроб визначити психологічний профіль підприємця були емпіричні дослідження Девіда Мак-Клелланда. Основна гіпотеза автора, обґрунтована необхідними емпіричними даними, полягала у тому, що підприємці повинні мати високороз-винену потребу в досягненні, яка зі свого боку обумовлює певний набір поведінкових характеристик і особистісних рис. Особам з мотивацією досягнення, на думку Мак-Клелланда, властиві такі характеристики:

- розгляд ситуації досягнення як приваблюваного чинника;
- впевненість в успіху справи;
- активний пошук інформації для оцінки власного успіху;
- готовність узяти відповідальність і рішучість у ситуаціях невизначеності;
- велика наполегливість у досягненні поставленої мети;
- отримання підвищеного задоволення від цікавих завдань;

– бажання виконувати більш або менш складну, але реальну роботу, відсутність ентузіазму до надскладних або простих завдань;

– здатність не розгубитися в ситуації змагання або перевірки своїх здібностей;

– прагнення до розумного ризику;

– середній, реалістичний рівень домагань;

– велика наполегливість у разі зіткнення з труднощами;

– підвищення рівня домагань після досягнення успіху та зниження після невдачі.

Наявні результати обстежень, як західні, так і вітчизняні, дозволяють виділити комплекс бажаних (необхідних) вимог до організації особистісних рис підприємця, хоча єдиної (узгодженої усіма) точки зору з цього питання немає. Отже, основними особистісними якостями підприємців є:

1. Активність у започаткуванні власної справи і доланні труднощів на своєму шляху.

2. Готовність до ризику, сміливість.

3. Адаптивність, пристосованість до змін у навколишньому (ринковому) середовищі.

4. Кмітливість, винахідливість.

5. Незалежність та самовпевненість.

6. Ініціативність і пошук можливостей.

7. Високорозвинена потреба в досягненнях.

8. Сильні вольові якості та віра в успіх справи.

9. Резистентність (стійкість) до непрогнозованих ситуацій, стресу.

10. Вміння контактувати з людьми.

Найбільш важливими діловими якостями особистості підприємця є:

1. Працездатність і наполегливість у досягненні мети.

2. Практичність і ділова спрямованість на результат.

3. Намагання бути всебічно інформованим щодо вибраного напрямку бізнесу.

4. Систематичне планування і спостереження.

5. Новаторство, готовність до пошуку нових ідей та можливостей.

6. Орієнтація у підприємницькій діяльності на ефективність виробництва і високу якість товарів.

7. Планомірність і гранична чіткість у роботі, реалізації стратегії і тактики підприємництва.

8. Здатність переконувати партнерів і встановлювати потрібні господарські зв'язки.

9. Уміння протистояти будь-якому тиску ззовні, шантажу та іншим протиправним діям.

10. Вміння організувати спільну виробничу діяльність.

Крім суто психологічних чинників, успіх у підприємництві здатні забезпечити й інші, які пов'язані не з особистістю підприємця, а з дією ситуативних обставин. До таких ситуативних обставин, як правило, відносять:

– везіння, яке розглядається як збіг обставин, сприятливий розвиток подій. Навіть у разі пасивної поведінки підприємця за сприятливих обставин можливий непоганий результат, ефективні дії. У реальній діяльності підприємців везіння виступає бажаним чинником, його очікують, прогнозують, але все ж таки для більшості успіх у бізнесі – це наслідок важкої праці, набутого знання і досвіду;

– наявність у розпорядженні потрібної інформації. Успіх у підприємстві значною мірою залежить від знаходження конфіденційної і кон'юнктурної інформації, яка забезпечує перевагу в підготовці, прийнятті і проведенні економічних рішень, що підвищує шанс виграти щодо інших;

– конкурентоспроможність послуг, продукції, яка досягається за рахунок включення у технологічний ланцюг неординарної ідеї, технології, організаційної схеми, комерційної комбінації, дефіцитного ресурсу тощо;

– наявність у розпорядженні необхідних зв'язків, знайомств, що забезпечують протекціонізм чи лобювання ідей, контрактів, ви-ділення виробничих приміщень, залучення партнерів чи інвестицій;

– наявність достатніх фінансових і матеріальних ресурсів. За будь-яких обставин наявність їх у розпорядженні підприємця є бажаним, особливо, коли йдеться про започаткування власної справи, впровадження інноваційних технологій, загрозу банкрутства;

– сприятливу для розвитку підприємництва соціально-психологічну атмосферу в суспільстві, що обумовлено станом громадської свідомості, формуванням ціннісних систем, адекватних цивілізованому підприємництву, відповідною економічною свідомістю населення, спрямованою на злам стереотипів споживацького ставлення до держави та ініціювання економічної активності населення. Важливою складовою успіху підприємництва як соціально-економічного феномену є зростання престижу професії підприємця в суспільстві [3].

Список використаних джерел

1. Історія розвитку підприємницької діяльності. URL: https://pidru4niki.com/12281128/ekonomika/istoriya_rozvitku_pidpriyemnitskoyi_diyalnosti
2. Бутко М. П. Економічна психологія: навч. посіб. / М. П. Бутко, А. П. Неживенко, Т. В. Пепа. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 232 с.
3. Психологія бізнесу: навч. посібник / Р. А. Калениченко, А. С. Коханець, О. О. Нежинська. – Ірпінь: Державний податко-вий університет, 2023. – 270 с.
4. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальн. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємство» / Р. А. Калениченко, О. Є. Харіна, К. М. Доценко; Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. – Ірпінь, 2016. – 308 с.

УДК 159.923.2:378.147.6

Дрона Ігор Юрійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи зОіАм-23

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ВПЛИВ НИЗЬКОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАРОБІТНИХ ПЛАТ У БУДІВНИЦТВІ НА ЕКОНОМІКУ ТА ОСВІТНІЙ СЕКТОР

Низька конкурентоспроможність заробітних плат у будівельній галузі – це багатогранна проблема, яка має значний вплив не тільки на економічний розвиток будівельної галузі, а й на освітній сектор, психологічний стан працівників. Цей комплексний феномен потребує детального аналізу з позицій як економічних, так і психологічних наук.

З економічної точки зору низька заробітна плата в будівельній галузі являє собою складне соціально-економічне явище, яке породжує низку негативних наслідків, що впливають як на індивідуальний, так і на макроекономічний рівні, що знаходить свій прояв у наступних аспектах:

- дефіциті кваліфікованих кадрів, адже низька заробітна плата призводить до демотивації працівників, особливо молодих та амбітних фахівців, які прагнуть досягнення кращих матеріальних умов та професійного

розвитку. Молодь, яка обирає професію, часто віддає перевагу іншим галузям, де заробітна плата є вищою [1, с. 353]. Це створює стратегічну нестачу робочої сили в будівництві та спричиняє відтік кваліфікованих кадрів з галузі, що, в свою чергу, призводить до дефіциту висококваліфікованих робітників та зниження загального рівня професіоналізму в будівельній сфері, затримок у реалізації будівельних проєктів, що, в свою чергу, негативно впливає на економічне зростання країни в цілому [1, с. 352]. Розглядаючи це питання на макроекономічному рівні, слід відзначити, що будівництво є одним з основних драйверів економічного зростання. Недостатня кількість робочої сили через низькі зарплати призводить до уповільнення темпів розвитку інфраструктури, що своєю чергою знижує конкурентоспроможність економіки в цілому. Інфраструктурні об'єкти залишаються недобудованими або будуються повільно, що негативно впливає на якість життя населення та розвиток бізнесу.

- зниженні мотивації, продуктивності праці та якості виконання робіт через низьку конкурентоспроможність заробітних плат у будівництві обумовлює тенденцію, коли в галузь йдуть або некваліфіковані працівники, або ті, хто не знаходить роботи в інших сферах. Як наслідок, знижується продуктивність праці, а також зростає кількість помилок і аварій, що вимагає додаткових витрат на виправлення браку, зростають терміни будівництва. Працівники, які не бачать перспектив професійного зростання та матеріального стимулювання, менш зацікавлені у виконанні своїх обов'язків якісно та ефективно, що призводить до зниження якості виконаних робіт;

- розвитку тіньової економіки, адже для компенсації низької офіційної заробітної плати будівельники часто змушені шукати додаткові джерела доходу в тіньовому секторі економіки, що ускладнює контроль за якістю виконаних робіт, сприяє ухиленню від сплати податків та призводить до втрат державного бюджету;

- монополізації галузі. Відомо, що будівельна галузь залежить від макроекономічної ситуації в країні - кризи та спади призводять до скорочення інвестицій у будівництво, що, в свою чергу, обмежує можливості компаній підвищувати заробітні плати. Крім того, будівельна галузь в Україні значною мірою складається з дрібних і середніх компаній, які мають обмежені фінансові можливості для конкуренції на ринках засобів виробництва та ринку праці.

- відтоку робочої сили за кордон. Так, через низькі зарплати багато українських будівельників йдуть працювати до країн Європейського Союзу, де вони можуть отримувати значно вищі доходи, що призводить до додаткового

кадрового дефіциту в будівельній галузі України [3, с. 120]. та уповільнює її розвиток;

- зниження інвестиційної привабливості будівельної галузі, адже інвестори схильні уникати вкладень у проекти, де існує ризик затримок через нестачу робочої сили. Це обмежує можливості для розвитку нових проектів та модернізації існуючих об'єктів, що стримує економічний розвиток країни.

Низька конкурентоспроможність заробітних плат у будівництві також впливає на освітній сектор. Низькі зарплати у будівництві знижують привабливість цього напрямку для абітурієнтів, адже «мотивація досягнення проявляється у прагненні суб'єкта докладати зусилля та домагатися можливо кращих результатів в області, яку він вважає важливою» [5, с. 358]. Молоді люди обирають інші, більш перспективні та високооплачувані спеціальності, через що освітні заклади відчувають труднощі з набором студентів на освітні програми будівельних спеціальностей. Відповідно, маємо ефект доміно, коли зниження кількості студентів, які навчаються, в свою чергу, зменшує кількість кваліфікованих випускників. Через нестачу студентів багато освітніх закладів стикаються з фінансовими труднощами, що знижує їхні можливості для забезпечення якісної освіти [2, с. 57]. Викладачі будівельних спеціальностей також стикаються з низькими зарплатами, що спонукає їх шукати можливості за кордоном або змінювати професію. Це призводить до дефіциту кваліфікованих педагогів, які можуть підготувати висококласних фахівців для будівельної галузі, труднощів укомплектування викладачами та інструкторами для будівельних спеціальностей, що призводить до зниження якості освіти та підготовки майбутніх фахівців. Відсутність конкуренції серед абітурієнтів також впливає на зниження стандартів навчання, оскільки викладачі не можуть вибирати серед кращих кандидатів. Відзначимо, що в багатьох країнах, зокрема в Україні, робота в будівництві часто не вважається престижною. Таке соціальне сприйняття знижує інтерес до будівельних спеціальностей серед молоді та створює додатковий тиск на ринок праці.

Низька заробітна плата має значний вплив на психологічний стан працівників через :

- стрес та вигорання та зниження задоволеності життям через постійну фінансову незабезпеченість та невизначеність щодо майбутнього;
- демотивацію та апатію працівників, зниження їх самооцінки;
- посилення соціальної нерівності, коли різниця в рівні доходів між працівниками різних галузей створює відчуття несправедливості.

Проблематика низької конкурентоспроможності заробітних плат у будівельній галузі вимагає визначення наступних шляхів її розв'язання.

1. Держава та приватний сектор можуть стимулювати підвищення зарплат через податкові пільги для компаній, які інвестують у своїх працівників, а також через державні програми підтримки будівельної галузі. Регулярна індексація заробітних плат з урахуванням інфляції та поступове їх підвищення зменшить дефіцит кадрів, стимулюватиме до зростання продуктивності праці, зробить професію більш привабливою для молоді.

2. Інвестування у професійно-технічну освіту і створення партнерств між навчальними закладами та будівельними компаніями може допомогти у забезпеченні галузі кваліфікованими кадрами, збільшенні продуктивності. Спільні програми, у яких компанії підтримують навчальні заклади, а ті, в свою чергу, забезпечують якісну підготовку студентів, сприятимуть покращенню ситуації [4, с. 28].

3. Популяризація будівельних професій серед молоді. Так, освітні заклади та будівельні компанії можуть проводити кампанії для підвищення інтересу до будівельних професій серед молоді. Важливо показати, що робота в будівництві є не тільки важливою, але й перспективною та гідно оплачуваною. Наприклад, такі кампанії можуть включати інформаційні заходи, дні відкритих дверей, стажування для студентів, що допоможе молодим людям побачити переваги цієї галузі.

4. Інвестиції та використання сучасних інноваційних технологій і автоматизації в будівництві дозволяє скоротити потребу в низькокваліфікованій робочій силі та зосередитися на залученні висококваліфікованих фахівців. Інновації також підвищують продуктивність і якість робіт, що може зробити галузь більш конкурентоспроможною на ринку.

5. Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу в будівництві дозволить збільшити конкуренцію на ринку праці та підвищити заробітні плати.

Низька конкурентоспроможність заробітних плат у будівництві – це комплексна проблема, яка має значний негативний вплив на економіку, освітній сектор та психологічний стан працівників в Україні. Відтік кваліфікованих кадрів за кордон, низька продуктивність і недостатній рівень інтересу молоді до будівельних спеціальностей створюють перешкоди для розвитку галузі та уповільнюють економічне зростання. Для вирішення цієї проблеми потрібен комплексний підхід, що включає підвищення заробітних плат, інвестиції в освіту та технології, а також популяризацію будівельних професій. Лише в умовах відповідної державної та приватної підтримки будівельна галузь зможе залучити нові кадри, підвищити свою конкурентоспроможність і, таким чином, зробити свій внесок у сталий розвиток.

Список використаних джерел

1. Головач Н. В. Формування цілей професійного майбутнього у здобувачів закладів вищої та професійної освіти. Наукові перспективи: журнал. 2021. № 5(11). 2021. С.351-357 [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-5\(11\)-351-357](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-5(11)-351-357)
2. Головач Н. В., Дмитренко Г. А. Системне формування нового покоління нації: гуманістичний контекст: монографія. К.: ДКС- Центр, 2019. 350 с.
3. Горбань С. Виклики та загрози на ринку праці в період повоєнного відновлення. Наука і техніка сьогодні. 2023. №4 (18). С.117-128. – Режим доступу: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-4\(18\)-116-128](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-4(18)-116-128).
4. Дмитренко Г. А., Головач Н. В. Можливості підвищення конкурентоспроможності економіки з опорою на людські ресурси. Наукові праці МАУП. Серія Економічні науки, Випуск 1 (59), 2020. С.24-31 (Фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus).
5. Попіль А.П., Калениченко Р.А. Особливості ціннісної переваги мотивів успіху студентів. // Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (21 квітня 2022 року). – Ірпінь: Державний податковий університет, 2022. – С. 358-360. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1ejmMF3o8yGi2220ToeDsnF6EqxJm-34E/view>.

УДК 378.147

Єнанова Тетяна Анатоліївна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПСМЗ-23-1

Державного податкового університету;

науковий керівник: Деніжєна Світлана Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ВПЛИВ СИБЛІНГІВ НА ПСИХОЛОГІЧНУ ПІДТРИМКУ ЧЛЕНІВ РОДИНИ

У сучасних умовах суспільних конверсій, що впливають на зміни сімейної стабільності, особливо актуальною постає проблема взаємовідносин в сім'ї, яка переживає значні психоемоційні складнощі, потрапляє в дуже складні умови існування.

Важливою характеристикою сім'ї є її структура та система сімейних взаємин, що включає стосунки спорідненості, взаємини братів і сестер (сиблінгів) – одні з найбільш тривалих і значущих зв'язків у житті людини.

З одного боку, сиблінги – близькі родичі: вони становлять окрему підсистему сім'ї та мають цілий ряд спільностей: батьки, спільні матеріальні

умови життя і виховання, загальні сімейні цінності та звички. Серед сиблінгів прослідковується більш тривале повсякденне спілкування, численні емоційні зв'язки між собою. В той же час це відносини дитини з іншими дітьми [1].

Аналіз публікацій та досліджень свідчить про значне зростання наукового інтересу психологів щодо проблеми впливу сиблінгів на психологічну підтримку членів родини [3]. Так, теоретичне опанування праць за даною проблемою у зарубіжних джерелах свідчить, що такі дослідження почали з'являтися ще наприкінці шістдесятих років XX століття. Перші наукові праці не дають однозначної відповіді на те, якими є наслідки впливу дитини на психоемоційний та соціальний розвиток їх сиблінгів, тобто не є такими однозначними. Вплив може бути не тільки негативним, але й позитивним [4]. Згідно з результатами досліджень до негативних впливів сиблінга відносять підвищений рівень стресу, негативну самооцінку, соматичні проблеми й труднощі з поведінкою (A.Bagenholm, K.Laurence).

Наукові дослідження свідчать про вплив сиблінгових взаємин на набуття дитиною первинного досвіду спілкування, а також на особливості її інтелектуального розвитку та психосоціальної адаптацію (А.Адлер, І.А.Дідук).

Проте сиблінги неповносправних дітей, як зазначають психологи, не мають більших психологічних проблем, ніж сиблінги повносправних дітей (A.Gath, D.Lobato та ін.). Навпаки, вони відчувають позитивні емоції, що можуть турбуватися за своїм братом/сестрою.

На думку О. Луценко, особистий негативний досвід поганих стосунків із сиблінгом(ами) в ранньому віці викликає у дорослих жіночої статі, тобто матерів, більш обережне ставлення до дітей із метою запобігання таким проблемам у наступному поколінні родини. Зокрема, такі матері намагаються менш диференційовано ставитися до братів і сестер, використовують більш демократичні методи перенаправлення, а не покарання, що підтверджує зменшення використання авторитарних стратегій. Патерни взаємодії між братами та сестрами передаються на два покоління вперед, окрім цього ці патерни в одному поколінні впливають на стосунки між батьками та дітьми в наступному поколінні [2].

Отже, проблематика сиблінгів, попри зацікавленість до неї в повсякденному житті, у науковій психології має великий спектр вивчення та дослідження. Важливо відстежувати особливості стосунків сиблінгів на різних етапах розвитку, від раннього дитинства і до самої пізньої дорослості. Сиблінги дітей з психофізичними вадами переживають значні емоційні та психосоціальні труднощі, які неоднозначно (переважно негативно) впливають

на розвиток їх особистості, формування самосвідомості та психосоціальної адаптацію. Якщо застосувати комплексну програму профілактики та корекції психологічних розладів і адаптаційних порушень в родині, то її практичне використання надасть можливість попередити та знизити прояви дезадаптаційних труднощів у сім'ї з неповносправною дитиною (сприятиме формуванню позитивної «Я-концепції», зниженню невротичних тенденцій та гармонізації міжособистісних відносин).

Список використаних джерел

1. Андрашко, О., Товканець, Г. Ставлення батьків до дитини як визначальний чинник формування особистості. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції : збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції 24-25 жовтня 2019. Мукачево : Вид-во МДУ. С. 558.

2. Бевз Г.М. Соціально-психологічне забезпечення як напрямок психологічних досліджень: теоретичний аналіз. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка, НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. 2019. Випуск 16. Київ, Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 406 с. - с. 6-15.

3. Деніжна С.О., Сова М.О. Використання ігрових медіатехнологій в освітньому процесі вищої школи. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2022. № 2(2) 2022. С. 226-239 Ашиток Н. Суперечності становлення інклюзивної освіти в Україні. Молодь і ринок. 2019. № 1 (178). С. 1–5.

4. Крупник Г.А. Наукові підходи до аналізу проблеми сиблінгової взаємодії. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. №1. С. 234-239.

УДК 331.1:342.5

Єфременко Тетяна Вікторівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-2

Державного податкового університету;

науковий керівник: Євтушенко Ірина Володимирівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

МОТИВАЦІЯ ТА ЗАОХОЧЕННЯ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Система мотивації відіграє ключову роль у поєднанні цілей працівників із стратегічними завданнями компанії. Впровадження ефективних методів стимулювання працівників допомагає зміцнити кадрову політику, підвищити зацікавленість співробітників у роботі підприємства (державної установи), що,

у свою чергу, дозволяє підвищити продуктивність праці навіть у складних умовах збройної агресії.

Ефективна організація системи мотивації та стимулювання працівників є важливим чинником прогресивного розвитку українських підприємств та установ. Дієва система мотивації та стимулювання працівників під час їх трудової діяльності на підприємстві та поза ним повинна враховувати суспільні реалії. На сучасному етапі розвитку економіки в умовах війни, коли відбуваються часті зміни пріоритетів працівників, поширення самомотивації та трансформації ментальності в суспільстві роботодавцям треба приділити більше уваги умовам праці працівників. Раціональне забезпечення мотивування працівників підприємств в змозі підвищити ефективність діяльності вітчизняних підприємств і це викликає необхідність проведення подальших досліджень у цьому напрямку.

Головним чинником активізації трудової діяльності людських ресурсів, підвищення їх внеску у діяльність підприємства є мотивація. Жодне підприємство не функціонуватиме ефективно, якщо не буде розроблено оптимальну систему мотивації праці персоналу, яка б спонукала кожного працювати продуктивно для досягнення особистісних цілей та цілей підприємства. За кризових умов певний рівень мотивації або, навпаки, демотивованості, може як врятувати бізнес, так і відповідно створити додаткові проблеми в процесі роботи. Сьогодні, в нестабільні часи для кожного роботодавця бажано розуміти важливість перегляду дійсних мотиваційних механізмів, проводити зміну інструментів управління та досліджувати наявні потреби працівників для повного їх задоволення. Важливо не забувати, що високий рівень стресу та тривожності зменшує продуктивність праці працівника та його бажання досягти результатів, а тому керівництво повинно зайнятися пошуком шляхів подолання зазначених наслідків [1].

Без сумніву, високий рівень мотивації працівників є одним із найважливіших факторів для створення ефективної системи стимулювання праці. Однак ключовою проблемою, яку мають вирішити керівники, є розуміння того, що саме мотивує співробітників і які методи стимулювання принесуть найкращі результати.

В сучасних умовах, зокрема під час війни, ефективність мотиваційної системи залежить не лише від матеріальних чинників, таких як висока заробітна плата, але й від нематеріальних аспектів, таких як стабільність робочого місця, можливість досягати особистих цілей, прагнення брати на себе ініціативу та відповідальність.

Важливим є звернути увагу на рівень психологічного комфорту працівників. Це складне завдання, оскільки, окрім психологічних наслідків війни, залишаються такі проблеми, як професійне вигорання, конфлікти, суперечки, а також питання, пов'язані з поганою комунікацією. Кожна людина є унікальною, має свій особливий життєвий досвід і по-різному реагує на стресові ситуації. Тому важливо не ігнорувати навіть найменшу можливість організувати для співробітників кілька сеансів з психотерапевтом.

Не можна забувати й про традиційні методи мотивації, такі як оплата харчування, надання корпоративних знижок, відшкодування витрат на проїзд та організація корпоративного навчання. Незважаючи на складні умови, нові інструменти стимулювання й підтримки повинні комплексно вирішувати проблему зниження продуктивності праці. Це включає зменшення організаційного стресу, покращення репутації компанії, підвищення довіри до керівництва та зміцнення згуртованості колективу. [2, с. 34].

Персонал державної служби можна змусити виконувати свої функції, обов'язки та посадові інструкції, але примусове виконання завдань та рішень керівництва має свої обмеження і не завжди дає бажані результати. З іншого боку, застосування мотиваційного підходу до праці кожного державного службовця, використання мотиваційних факторів і врахування психологічних особливостей людей дозволяє повністю розкрити їх здібності і досягти високих результатів у роботі. Тому мотивація є ключовим елементом для ефективного використання кадрового потенціалу державної служби.

Мотивація безпосередньо впливає на розвиток та становище державного службовця нового типу, на розвиток усієї системи державної служби. Рівень професіоналізму та рівень мотивації державного службовця – два основні узагальнені показники, що визначають придатність працівника до державної служби, оцінюють результати його діяльності та можливості просування по службі [3].

Кожному державному службовцю потрібна змістовна, корисна, цікава робота, гідні умови, але він прагне досягти перспективного зростання, самоствердження, самооцінки. Таким чином, мотивація праці пов'язана зі змістом, корисністю праці, а також самовираженням, самореалізацією державного службовця.

Однією з найважливіших форм мотивації в державному управлінні є процес проектування та використання систем матеріального стимулювання. Вивчення та аналіз розвитку матеріального стимулювання показує, що в характері дії можуть бути використані соціально-психологічні, економічні,

організаційні фактори, а проектування систем матеріального стимулювання повинно включати три етапи: постановка цілей, забезпечення ресурсами та побудова матеріального стимулювання [4].

Окрім матеріальних факторів мотивації існують і нематеріальні.

До соціально-психологічних факторів відносяться такі засоби психологічного впливу, як схвалення, підтримка, визнання досягнень, повага, довіра тощо. Вони не лише сприяють покращенню мотивації працівника з урахуванням його індивідуально-психологічних особливостей, але й допомагають створити сприятливий морально-психологічний клімат у колективі. Крім того, ці фактори охоплюють такі аспекти соціальних відносин, як планування кар'єрного зростання державних службовців, участь працівників у прийнятті рішень, питання гуманізації праці (поліпшення умов праці, розвиток демократичних підходів, підвищення обізнаності працівників), делегування завдань та повноважень, а також розширення змісту роботи [5].

Згідно з чинним законодавством, державним службовцям надається щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів, з виплатою грошової допомоги в розмірі середньомісячної заробітної плати. Крім того, за кожен рік державної служби після п'ятирічного стажу надається 1 додатковий календарний день оплачуваної відпустки, але не більше 15 календарних днів. Такий мотиваційний захід є дуже ефективним, оскільки стимулює працівників залишатися на державній службі довше і зменшує плинність кадрів у державних органах.

Державним службовцям може надаватися матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань.

Основою мотивації сучасного державного службовця є переважно нематеріальні методи. Однак не слід перебільшувати роль неекономічних чинників, оскільки недостатній рівень матеріального забезпечення може негативно вплинути на моральний стан працівника, знизити його працездатність і зменшити значення позитивного морально-психологічного клімату, а також знизити його авторитет серед колег. Ідеальна система мотивації праці є комплексною і повинна поєднувати як економічні, так і неекономічні методи.

Список використаних джерел

1. Серета О.Г., Швець Н.М. Актуальні питання мотивації працівників в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал URL: http://www.lsej.org.ua/11_2023/53.pdf

2. Козак К.Б., Корсікова Н.М., Петренко Ю.О. Управління мотивацією персоналу в умовах постпандемії та воєнного стану. Економіка харчової промисловості. 2022. Т. 14. № 2. С. 26–32.

3. Маринич І. А. Мотивація як фактор підвищення ефективності праці працівників / І. А. Маринич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 15.5. – С. 376–380.

4. Менеджмент для публічної влади: навч. Посібник / за заг. Ред. Д-ра екон. наук, проф. М.П. Бутка. – Ніжин: ТОВ «видавництво «АспектПоліграф», 2011. – 360 с.

5. Лопушинський І. Публічна служба Німеччини: досвід для України / І. Лопушинський // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. пр. – Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : Вид-во "ДокНаукаДержУпр", 2011. – № 4(8) – 166 с.

6. Психологія бізнесу: навч. посібник / Р. А. Калениченко, А. С. Коханець, О. О. Нежинська. – Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. – 270 с.

7. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальн. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємство» / Р. А. Калениченко, О. Є. Харіна, К. М. Доценко; Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. – Ірпінь, 2016. – 308 с.

УДК 378.147

Завгородня Анастасія Миколаївна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ЕП-21

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Євроінтеграція стала ключовим стратегічним напрямком розвитку України, і освітня сфера не є винятком. Згідно з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, реформи в системі освіти повинні бути спрямовані на досягнення європейських стандартів. Важливим аспектом є імплементація Болонського процесу, що передбачає гармонізацію освітніх стандартів та підвищення конкурентоспроможності українських навчальних закладів на міжнародній арені. Основними елементами європейської інтеграції в освіті є розвиток міжнародної мобільності студентів, науковців та

викладачів, а також забезпечення академічної доброчесності та якості освіти. Незважаючи на поступові зміни, процес імплементації є складним через опір консервативних сил та недостатність ресурсів для глибокої реформи освітніх програм.[1]

Фінансування освітньої галузі залишається однією з найбільших проблем України. Недостатній рівень фінансової підтримки освітніх установ негативно позначається на якості навчального процесу, оскільки немає достатніх коштів для оновлення матеріально-технічної бази. Особливо це відчувається в сільських та регіональних навчальних закладах, де студенти не мають доступу до сучасних лабораторій, комп'ютерної техніки та інших необхідних засобів навчання. У європейських країнах акцент робиться на високотехнологічну інфраструктуру в освітніх установах, що сприяє кращій підготовці фахівців. В Україні ж відсутність належного фінансування уповільнює процес модернізації освітньої системи. Для успішної інтеграції в європейський простір необхідно не лише впроваджувати нові програми, але й забезпечувати їх фінансову підтримку.[2]

Однією з основних проблем української освіти є розрив між академічною підготовкою студентів та вимогами ринку праці. Незважаючи на те, що університети намагаються адаптувати свої програми до сучасних викликів, на практиці це відбувається повільно. Європейська інтеграція передбачає підвищення якості освіти, щоб забезпечити випускників необхідними знаннями та навичками для конкурентної боротьби на міжнародному ринку праці. Однак сучасна українська система освіти стикається з низкою проблем, таких як застарілі навчальні програми, недостатня кількість практичних занять та відсутність належного зв'язку з роботодавцями. Багато фахівців вважають, що реформування освіти має бути спрямоване на впровадження більшої кількості практично орієнтованих дисциплін та створення умов для тіснішої співпраці між університетами та бізнесом.[3]

Одним із основних напрямків реформування української освіти є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Це стосується не лише використання комп'ютерів та інтернету в освітньому процесі, але й загальної цифровізації навчальних програм, дистанційного навчання та використання електронних ресурсів. В європейських країнах ІКТ стали невід'ємною частиною навчального процесу, що дозволяє студентам мати доступ до сучасних матеріалів, розвивати навички самостійного пошуку інформації та підвищувати рівень цифрової грамотності. В Україні цей процес

також розвивається, але є низка проблем, таких як недостатнє забезпечення шкіл та університетів сучасною технікою, відсутність спеціальних програм для вчителів та викладачів, а також невідповідність сучасним технологічним викликам. Поряд із цим, інтеграція ІКТ у навчальний процес сприяє модернізації освіти та забезпеченню більш якісної підготовки студентів до умов сучасного цифрового суспільства.[4]

Список використаних джерел

1. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: Навчально-методичний посібник / Т. М. Димань, О. А. Боньковський, А. Г. Вовкогон. – БНАУ, 2017. – Одеса.: НУ «ОМА», 2017. – 106 с.
2. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 274 с.
3. Ринок праці та освіта: пошук взаємодії : зб. наук. ст. / За наук. ред. І.Л. Петрової. – К. : Таксон, 2007. – 200 с.
4. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. Вісник НАПН України. 2020. № 2 (2).

УДК 334.722-043.86(477)

Зубенко Олесь Олександрівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-1

Державного податкового університету;

науковий керівник: Плетка Ольга Тарасівна,

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін*

Державного податкового університету

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Сьогодні в українському суспільстві залишається актуальною тема повернення учасників бойових дій, військовослужбовців до життя після участі у бойових діях шляхом реабілітації.

Реабілітація учасників бойових дій - це один із найважливіших напрямків діяльності органів державної влади щодо створення та реалізації програм соціального захисту бійців, збереження або відновлення фізичного та психологічного здоров'я учасників бойових дій, досягнення ними соціально-психологічного благополуччя.

До реабілітації можна віднести такі заходи:

лікування (безкоштовне протезування, безкоштовні ліки та лікарські засоби);

психологічна реабілітація (санаторно-курортне лікування) [1].

Розроблення та впровадження державної стратегії в питаннях соціального захисту ветеранів АТО (ООС) та інших учасників бойових дій покладено на Міністерство у справах ветеранів - центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни.

Особи, які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, члени сімей таких осіб, члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, визначені Законом України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", мають право на безоплатну психологічну допомогу (стаття 11 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей") [2].

Організація психологічної допомоги зазначеним особам провадиться Мінветеранів.

Порядок та умови надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338 [3]

Психологічна реабілітація - діяльність, спрямована на відновлення та підтримку функціонування особи у фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній та духовній сфері із застосуванням методів психологічної та психотерапевтичної допомоги у формі психотерапії, психологічного консультування або першої психологічної допомоги [1].

Метою проведення психологічної реабілітації є:

1) збереження та відновлення психічного здоров'я, профілактика/запобігання розвитку психічних та поведінкових розладів отримувачів послуг;

2) подолання складних життєвих обставин;

3) зниження частоти та тяжкості наслідків травматичних подій для психічного здоров'я особи;

4) запобігання інвалідності.

Надання психологічної допомоги здійснюється на таких рівнях:

перший - соціально-психологічна підтримка та надання соціальних послуг, зокрема соціального супроводу, соціальної адаптації, консультування;

другий - психологічна реабілітація;

третій - комплексна медико-психологічна реабілітація.

Рівень, на якому отримувачу послуг повинні бути надані послуги із психологічної допомоги, визначається за результатами психологічної діагностики з урахуванням життєвих обставин отримувача послуг та стану його здоров'я, психічного стану.

Психологічна просвіта, психологічна діагностика, групова робота, психологічне консультування здійснюються на всіх рівнях, змінюється лише їх наповнення, а психотерапія проводиться на другому і третьому рівні.

Психологічна діагностика обов'язково проводиться на початку та наприкінці надання психологічної допомоги, а також за потреби у процесі її надання відповідно до стану отримувача послуг. Психологічна діагностика проводиться із застосуванням психометричних методів, які є валідними [3].

Список використаних джерел

1. Реабілітація учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни. WikiLegalAid. URL: <http://surl.li/zomcas>
2. Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#n17>
4. Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
5. Закон України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12?test=XNLMf5x.qwJg/2.wZiRarfxWHI43Qs80msh8Ie6#Text>
6. Наказ Міністерства у справах ветеранів України від 14 січня 2022 року № 5 «Про встановлення на 2022 рік граничної вартості послуг із психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб». URL: <http://surl.li/bcknub>

УДК:316.356.2:159.9-055.5/.7:355.01

Івасюк Дарія Володимирівна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПСМЗ-23-1,

спеціальність 053 Психологія

Державного податкового університету;

науковий керівник: Льовкіна Олена Геннадіївна,

доктор філософських наук,

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ПРИЧИНИ ПОДРУЖНІХ КОНФЛІКТІВ СПРИЧИНЕНИХ ВІЙНОЮ

Проблема подружніх конфліктів є сьогодні дуже актуальною, адже дослідження М. І. Алексєєвої, Т. В. Говорун, С. В. Дворняка, В. І. Зацепіна, Т. С. Кириленко, С. В. Ковальова, О. С. Кочаряна, М. М. Обозова дозволяють стверджувати, що криза, в якій опинилась сьогодні українська сім'я - це елемент соціальної системи суспільства. Ознаками такої кризи є: війна в Україні, високий рівень незадоволеності подружнім життям, конфліктність, стійка орієнтація подружжя на розлучення та малодітну сім'ю, нездатність досягти злагоди, зростання кількості розлучень тощо. Під цим кутом зору стає зрозумілим, що сім'я, особливо на початковій стадії її розвитку, потребує психологічної підтримки та допомоги.

Подружні взаємини — це система соціально регульованих стосунків між партнерами в шлюбі. Вони є складовою частиною сімейних відносин, проте значно відрізняються за змістом, функціями та структурою. Зміст подружніх стосунків визначається значенням шлюбу, який організовує та стабілізує задоволення господарських, емоційних, психологічних і батьківських потреб як чоловіка, так і жінки.

Основними причинами подружніх конфліктів:

1. Несправедливий розподіл праці. Головним у розподілі сімейних обов'язків є саме їх узгодженість, внаслідок чого і традиційна, і егалітарна модель сім'ї можуть бути досить прийнятними для сімейного благополуччя, якщо вони задовольняють обох партнерів. Якщо ж члени сім'ї по - своєму розуміють свої ролі і пред'являють один одному неузгодженні очікування і вимоги, сім'я, насамперед, є конфліктною.

2. Конфлікти на основі незадоволеності певних потреб. Кожен партнер хоче задовольнити власні потреби у шлюбі. Водночас, партнери досить часто не знають справжніх потреб один одного, тому не задовольняють їх.

3. Суперечки через недоліки у вихованні. Багато конфліктів у молодих сім'ях виникають через розбіжності у правилах сімейної поведінки, які партнери винесли із своїх батьківських сімей [3 с. 78].

Найбільшим викликом для населення України за роки незалежності, а отже, і для сім'ї, стала збройна агресія Російської Федерації. Війна докорінно деформувала умови життєдіяльності української родини. Ця деформація спочатку, у 2014—2015 рр., торкнулась здебільшого окремих регіонів країни — Донецької і Луганської області, хоча вплинула і на все населення країни, а після 24 лютого 2022 р. повномасштабна війна докорінно змінила життя всієї країни і фактично кожної родини. Унаслідок військових дій та масових обстрілів у багатьох регіонах було зруйновано нормальне середовище існування населення — житло та соціальну інфраструктуру, немає умов для реалізації основного права людини — права на безпечне життя [6 с. 161-162].

У цих екстремальних умовах виконання основних функцій сім'ї вкрай ускладнено, забезпечення фізичного (біологічного) та соціокультурного відтворення населення значною мірою зводиться до його виживання: основним завданням сім'ї часто стає не народження і виховання наступних поколінь, а елементарне виживання членів родини, фізичний захист дітей від небезпеки. Військова небезпека, передусім необхідність захистити дітей, стала причиною вимушеної міграції великої кількості населення, переважно жінок та дітей, як у безпечніші регіони країни, так і за її межі.

Війна призвела до значного розділення сімей через міграцію дітей та жінок за кордон у пошуках безпечних місць, тоді як інші члени родини залишаються в Україні. Згідно з даними звіту МОМ «Un Migration», 48% респондентів були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни до повернення в Україну. На момент проведення опитування майже половина з них ще не воз'єдналися з сім'єю (21%). Слід зазначити, що серед осіб, які повернулися і розглядають можливість знову поїхати (33%), більше тих, хто досі не воз'єднався із сім'єю, ніж серед тих, які не планують знову від'їжджати (62%) [2].

Війна загострила проблеми української сім'ї і спровокувала нові проблеми і ризики. Наслідком повномасштабної війни є деформація шлюбно-сімейної структури населення (зростання кількості овдовілих, дітей-сиріт, самотніх людей похилого віку) та загострення низки наявних і раніше проблем: проблем бідності, соціального сирітства, нестабільності шлюбу, гендерного насильства.

Дослідниця Людмила Слюсар визначила основні подальшого розвитку української сім'ї враховуючи сьогоdnішній військовий стан:

1. Деформація статево-вікової структури населення внаслідок великих людських втрат, передусім чоловіків репродуктивного віку у ході бойових дій, що зменшує і деформує шлюбний потенціал країни, негативно змінює шлюбну та сімейну структуру населення.

2. Зростання кількості сімей, де утриманням та вихованням дітей займаються не батьки (внаслідок їхньої загибелі, участі у бойових діях, тяжкого поранення, депортації), а родичі: бабуся, дідусь, інші родичі. Відсутність батьків, а отже необхідної дитині батьківської любові, турботи, уваги дуже складно компенсувати, є ризик виникнення психологічних і емоційних проблем. Це, знов-таки, погіршує економічну та виховну ситуацію у сім'ях.

3. Збільшення чисельності людей найстаршого віку, які не отримують необхідної їм економічної та інструментальної підтримки від дітей та родичів. Загибель або вимушена міграція членів сім'ї працездатного віку призводить до деформації вікової структури населення та зростання частки людей літнього віку (самотніх та подружніх пар найстаршого віку), які не отримують необхідну їм економічну підтримку та допомогу у веденні домашнього господарства.

4. Зростання масштабів бідності серед українських сімей, насамперед сімей з дітьми. Бідність певної частини українських сімей, передусім сімей з дітьми, і в довоєнні роки була проблемою України.

5. Загострення гендерних проблем.

6. В умовах війни та в післявоєнний період підвищуються ризики загострення гендерних проблем, оскільки під загрозою є досягнення гендерної рівності на побутовому рівні. Через мобілізацію чоловіків та вимушену міграцію зруйновано гендерний баланс у питаннях догляду за дітьми та розподілу сімейних обов'язків: виховання дітей та піклування про них часто повністю переходять до жінки. Загалом виконання батьківських обов'язків сильно ускладнено: у зв'язку з руйнацією і пошкодженням надвеликої частини закладів освіти всіх рівнів, складну безпекову ситуацію значна частина дітей не відвідує школи і дошкільні заклади [6].

Крім того, війна створює передумови для загострення проблем домашнього і гендерно обумовленого насильства. Сексуальне насильство, що вчиняється під час збройного конфлікту, вважається міжнародним злом згідно з нормами міжнародного кримінального права.

Післявоєнний період, коли мобілізовані чоловіки повернуться додому, може стати складним випробуванням для багатьох подружніх пар. Війна змінює людину, її поведінку і оцінку багатьох сторін життя, у тому числі сімейного. Багатьом доведеться шукати нового консенсусу щодо сімейних проблем, що потребуватиме терпіння і витримки [6].

Список використаних джерел

1. Думка психолога. Відносини на відстані — розрив чи зміцнення сім'ї? <https://life.nv.ua/ukr/socium/vin-viyskovosluzhbovec-vona-za-kordonom-yak-zberegtistosunki-na-vidstani-novini-ukrajini-50310640.html>
2. Звіт про статистику повернень українців — р14: жовтень 2023 року https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Returns%20%281%29_ENG-UKR_pd
3. Сисенко, В. А. Теорія та практика сімейної психотерапії. — Львів: Сполом, 2019. — 342 с
4. Складна суміш почуттів. Як українські пари переживають війну і що робити, щоби зберегти сім'ю. NV. URL: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/ukrajinski-pari-yak-viy-navplivaye-na-stosunki-psihologiya-50310844.html>
5. Складна суміш почуттів. Як українські пари переживають війну і що робити, щоби зберегти сім'ю. NV. URL: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/ukrajinski-pari-yak-viy-navplivaye-na-stosunki-psihologiya-50310844.html>
6. Слюсар Л. І. Шлюб в Україні у демографічному вимірі: історія і сучасність / НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. Київ, 2021. 180 с. 7. Ukraine: civilian casualty update 16 January 2023. UN Human Rights office of the high commissioner. URL: <https://www.ohchr.org/en/news/2023/01/ukraine-civilian-casualtyupdate-16-january-2023>

УДК 007:[004.738.5:316.776]

Кабак Єва Антонівна,

*здобувачка вищої освіти групи Арх 24-4-А
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

наукові керівники: Репіна Ірина Юрійвна,

Сметанська Марія Іванівна,

*доцентки кафедри мовної підготовки та комунікації
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ЧОМУ ВАЖЛИВО ПІДТРИМУВАТИ УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕНТ

Підтримка українського контенту є ключовою для збереження нашої культурної спадщини. Кожен твір мистецтва, літератури, музики чи кіно відображає унікальність нашої нації, відтворює її героїчну історію, презентує

її національні традиції та цінності. Прикладами можуть послужити творчі здобутки українських митців. Це і робота з циклу «Спокуса» 2015 року від Івана Турецького, і концертна діяльність співачки Тіни Кароль, котра була лауреаткою пісенного конкурсу молодих виконавців «Нова хвиля 2005» з піснею «Show me your love» та посіла сьоме місце, представляючи Україну на «Євробаченні 2006». У творах сучасних письменників Софії Андрухович, Андрія Любки, представників письменницької когорти попередніх років Івана Багряного, Марка Вовчка, Уласа Самчука, Павла Тичини та інших також приваблює лексичне багатство, випромінюється краса українського художнього слова. Коли ми підтримуємо українських митців, ми допомагаємо зберегти і передати наступним поколінням знання про нашу культуру, звичаї та ідентичність. Це є особливо важливим в умовах глобалізації, коли інші культури можуть домінувати, загрожуючи нашій самобутності, навіть інколи намагаючись приписати нашу індивідуальність мистецьким здобуткам інших.

Державна мова є основою національної ідентичності. Коли ми підтримуємо український контент, ми сприяємо розвитку та популяризації української мови. За своєю милозвучністю українська мова справедливо вважається однією із найкрасивіших мов світу. Недарма її називають солов'їною, співучою. І ця мелодійність зумовлена її структурою та гнучкістю.Цьому сприяє цілий ряд фонетичних процесів. Серед них – спрощення в групах приголосних, уникнення немилозвучного збігу приголосних при словотворенні, додавання голосного чи приголосного звука в певних позиціях, можливість взаємозаміни деяких прийменників («у» - «в», «з» - «зі» - «із»), сполучників («і» - «й»). Спостерігається чергування голосних та приголосних. Завдяки цьому мовний малюнок стає плавним, і ми не стикаємося зі складними для вимови скупченнями звуків. Ніхто не сумнівається, що в сучасній українській мові дедалі більше з'являється слів іноземного походження, переважно з англійської. Проте мало хто усвідомлює, що деякі українські слова не мають відповідників в інших мовах. Таким чином, українізмами також з'являються в інших мовах, а відтак люди в різних частинах світу так і називають борщ – борщем, козаків – козаками, а бандуру – бандурою. Також поширення мови забезпечує її використання в різних сферах: від освіти до медіа. Все частіше українська мова переважає на популярних українських телеканалах (1+1, ICTV), в популярних програмах «Українського радіо» або Radio ROKS, багатьох інших. Количують українську мову у фільмах, піснях та книгах, читають українську художню літературу, перекладені нашою мовою твори зарубіжних письменників, вона стає більш доступною для молодого покоління, а це популяризує її, сприяє її

поглибленому вивченню та використанню в повсякденному житті. Прикладом можуть послужити продубльовані українською нові кінофільми «Бегмен» або «Джокер 2», відомі широкому загалу книжки «Гаррі Поттер» Джоан Роулінг або «Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері.

Підтримка українського контенту стимулює розвиток творчих індустрій в Україні. Це створює нові робочі місця, сприяє інноваціям і залученню інвестицій у культурний сектор. Коли українські митці отримують можливість реалізувати свої проекти, це не лише підвищує якість контенту, але й формує конкурентоспроможність на міжнародному рівні. Творчі індустрії є важливим елементом економіки, що може забезпечити стійкий розвиток країни, поширювати її популярність та впізнаваність у світі. Цьому сприяло зайняте третє місце на Євробаченні з піснею «Teresa & Maria» від alyona alyona, а це, безперечно, привернуло увагу закордоння. Подією стала також демонстрація колекцій одягу українських дизайнерів. Яскравим прикладом може послужити творчість одного із найвідоміших українських проєктантів Андрія Тищенка. Його кар'єра розпочалася з посади стиліста на “Новому каналі”, а фешн-спільнота згадує його з часів шоу “Жертви моди” на тому ж каналі. Після цього його популярність стрімко пішла вгору, і в 2000 році ім'я Андре було внесене до Книги рекордів Гіннеса як наймолодшого дизайнера України.

Український контент відіграє важливу роль у просуванні нашої культури на міжнародній арені. Через фільми, музику, літературу та інші форми мистецтва ми можемо представити світові нашу культуру, традиції та цінності. Не тільки в Україні просувається зарубіжне кіно. Відбувається і зворотній процес: наші українські актори повноцінно виступають вже й на міжнародному рівні. Це Станіслав Боклан, Олександр Кобзар, Віктор Жданов та чимало інших представників української театральної школи. Вся наша творчість, що виходить на міжнародний рівень, сприяє формуванню позитивного іміджу України за кордоном, залучає туристів та інвесторів.

Підтримка українського контенту також важлива для виховання патріотизму та національної гордості серед громадян. Коли ми споживаємо контент, створений українцями, ми відчуваємо зв'язок з нашою історією і культурою, що зміцнює нашу національну ідентичність та змушує відчувати гордість за те, ким ми є. Це і допомагає формувати свідомість громадян, які пишаються своєю країною та готові підтримувати її навіть у складні часи. Як свідчить міждисциплінарна група вчених з Німеччини та Великої Британії, яка проводила дослідження, вивчаючи поведінку користувачів соціальної мережі X, після початку повномасштабної російської агресії кількість твітів російською знизилась на 21%, тоді як англійською зросла на 107%, а

українською — на 87%. Такі тенденції свідчать про зміни в практиці спілкування українців в умовах повномасштабного вторгнення. Як бачимо, все це засвідчує, що навіть в часи такої жакливої агресії, за таких складних нинішніх умов українці залишилися собою. Вони і в Україні, і навіть тимчасово перебуваючи за її межами, ще з більшою стійкістю обстоюють свою свободу, ще завзятіше демонструють свою любов до Батьківщини.

Отже, підтримка українського контенту є важливим аспектом збереження нашої культурної спадщини, розвитку мови та творчих індустрій, просування культури за кордоном і виховання патріотизму. Кожен із нас може зробити свій внесок у цю справу, обираючи українські книги, фільми, музику та інші види мистецтва. Це не лише підтримка митців, але й інвестиція у наше майбутнє як нації.

Список використаних джерел

1. Коваленко Т. В. Українська мова: граматичні норми та стилістичні особливості: навчальний посібник. Київ: Видавництво Либідь, 2017.
2. Русанівська Н. М. Словник сучасної української мови: понад 100 000 слів. Київ: Видавництво Наукова думка, 2019
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 1. Київ: Наукова думка, 1970
4. <https://portall1.com.ua/collections/>

УДК 35.07:[378:001.895](477)

Колосов Олександр Олександрович,

здобувач вищої освіти навчальної групи АПУ-23-1

Державного податкового університету,

*головний консультант сектору законодавчого забезпечення
правоохоронної діяльності та судоустрою*

*відділу з питань національної безпеки та правопорядку
Дослідницької служби Верховної Ради України;*

науковий керівник: Васильєва Олександра Іллівна,

доктор наук з державного управління, професор,

*професор кафедри менеджменту та публічного управління
Державного податкового університету*

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ В УДОСКОНАЛЕННІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В УКРАЇНІ

В епоху, що характеризується стрімким науково-технологічним прогресом, ефективне публічне управління у сфері освіти і науки має вкрай важливе значення для забезпечення інноваційного розвитку держави. Відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки [1]

до операційних цілей спрямованих на досягнення мети вищої освіти, серед інших, є створення умов для розвитку інновацій, ефективне впровадження нових знань і технологій за участю закладів вищої освіти, а також врахування наукових досліджень та інновацій під час визначення змісту і розвитку освітніх програм. До проблем вищої освіти в Україні, пов'язаних з інноваціями, Стратегія відносить низький рівень довіри до інноваційної діяльності закладів вищої освіти, недостатні практика та досвід впровадження цифрових технологій, неготовність закладів вищої освіти до проведення затребуваних бізнесом прикладних досліджень та створення інноваційних інтелектуальних продуктів для економіки тощо.

Беручи до уваги нагальну потребу в підвищенні якості національної освіти та наукових досліджень, окрема увага має бути приділена проблемі посилення ролі технологічних парків (далі – технопарки) в удосконаленні публічного управління в освітньо-науковій сфері. Згідно Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-ХІV від 16 липня 1999 р. [2] технологічний парк (далі – технопарк) визначається як юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

Технопарки є інноваційними центрами, які сприяють тісній співпраці між академічними колами, бізнесом і владою, створюючи основу для прийняття більш ефективних управлінських рішень щодо питань інновацій, розширюючи можливості для проведення наукових досліджень та передачі знань і технологій. Така співпраця має важливе значення для актуалізації навчально-освітніх програм закладів вищої освіти (далі – ЗВО), що відповідатимуть потребам ринку праці. Участь практиків у розробці навчальних програм та дослідницьких ініціативах, а також залучення студентів, аспірантів і науковців до виробничого процесу гарантуватиме можливості для удосконалення підготовки ЗВО спеціалістів зі знаннями і навичками, які дозволять їм швидко адаптуватися під вимоги сучасної економіки, а також можливості для реалізації проектів зі створення та випуску наукомісткої продукції. Узгодження навчально-освітньої підготовки здобувачів вищої освіти з потребами ринку, а також взаємодія академічної та наукової спільноти з бізнесом покращить публічне управління у сфері вищої

освіти і науки, дозволяючи уряду приймати обґрунтовані рішення зі збільшення фінансової підтримки та залучення інвестицій до вітчизняних ЗВО і наукових установ.

Технопарки можуть відігравати важливу роль в оптимізації публічного управління у сфері вищої освіти і науки, а саме щодо питань сприяння:

1) Координації інноваційної політики держави: технопарки можуть виступати посередниками між урядом, ЗВО, науковими установами, а також бізнесом, дозволяючи зацікавленим сторонам узгоджувати свої цілі та зусилля з національною інноваційною політикою.

2) Збільшення фінансування ЗВО та наукових установ: оскільки технопарки є місцем створення та розвитку стартапів, а також залучення інвестицій, вони створюють динамічне середовище, привабливе для венчурного капіталу, який можна спрямувати на дослідницькі ініціативи та освітні програми, надаючи фінансову підтримку академічним і науковим установам.

3) Удосконалення моніторингу та оцінки ефективності ЗВО і наукових установ: реалізація навчально-освітніх і наукових проектів у рамках співпраці уряду, ЗВО, наукових установ та бізнесу покращить моніторинг і оцінку ефективності науково-дослідних та навчально-освітніх ініціатив, що дозволить уряду приймати рішення на основі фактичних результатів діяльності зацікавлених сторін.

Отже, у сучасному світі, ефективне публічне управління у сфері вищої освіти і науки має важливе значення для сприяння інноваційному розвитку держави. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки наголошує на важливості створення умов, сприятливих для інновацій, а також участі ЗВО в ефективному впровадженні нових знань і технологій. Наголошується на необхідності врахування наукових досліджень та інновацій під час визначення змісту та розвитку освітніх програм.

Технопарки у даному контексті сприяють співпраці між академічними і науковими колами, бізнесом та урядом. Ці інноваційні структури можуть сприяти відповідності навчально-освітніх програм ЗВО потребам ринку праці, а також забезпечити оптимізацію публічного управління у сфері вищої освіти і науки, зокрема, у сприянні координації інноваційної політики держави, збільшенню фінансування ЗВО та наукових установ, а також удосконаленню моніторингу та оцінки їхньої ефективності. Посилення ролі технопарків у сфері вищої освіти і науки призведе до створення більш інноваційного та конкурентоспроможного освітнього і наукового середовища.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (Дата звернення: 12.10.2024).
2. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16.07.1999 № 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text> (Дата звернення: 12.10.2024).

УДК 174:657

Коршак Вікторія Володимирівна,
*здобувач другого рівня вищої освіти ОП «Облік і аудит»,
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
науковий керівник: Гаман Галина Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПРОФЕСІЯ БУХГАЛТЕРА: ПРИНЦИПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ ЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ

В умовах становлення соціально відповідального суспільства, з одного боку, та актуалізації цифрових трансформацій, з іншого, положення і принципи професійної етики оновлюються, відіграючи вагомий роль у професії бухгалтера. Враховуючи динамічність розвитку даної професії важливо розуміти основні тенденції та проблеми, що знижують якість роботи бухгалтерів.

Професійна етика є самостійною галуззю знань про основи організації взаємодії осіб всередині трудового колективу, принципи комунікації із споживачами товарів і послуг, користувачами інформації про діяльність організації чи господарюючого суб'єкта, а також основи поведінки особистості як професіонала у певній галузі. Як і для кожної самостійної сфери знань, для професійної етики бухгалтерів характерне оновлення принципів і норм відповідно до запитів і вимог сучасного соціуму. Досліджувана проблематика не втрачає своєї актуальності, а, навпаки, набуває нового рівня, зважаючи на цінність соціальної відповідальності та особистісних рис бухгалтерів, які у сукупності формують професіоналізм і майстерність. Варто пам'ятати, що подальший розвиток бухгалтерської професії в Україні значною

мірою залежить від дотримання основ професійного етикету. Професіоналізм – це цілісний індикатор, який формується не лише на основі показників якості виконання вузькоспеціалізованих функцій, але й вимагає врахування такого специфічного аспекту як етичність поведінки фахівця.

Кожен бухгалтер має певні обов'язки, пов'язані із дотриманням етичних норм і принципів у професійній діяльності. Рівень професіоналізму – це не лише досвід; це довіра до фахівця та інформації, яку він пропонує користувачам. Відповідно, з метою виховання дисциплінованості, порядності, доброчесності, розуміння власної соціальної відповідальності в бухгалтерській практиці сформувалось два аспекти – професійна складова та морально-етична складова, яка впливає на становлення бухгалтера як особистості та учасника соціально-економічних процесів у державі. Якщо формування професіоналізму більшою мірою залежить від освіти, накопиченого досвіду та професійного саморозвитку впродовж життя, то за морально-етичну складову роботи бухгалтера відповідає професійна етика, її норми і принципи та їх дотримання фахівцями у професійній діяльності.

Таким чином, професійна етика бухгалтерів – це сукупність стійких моральних цінностей, які запропоновано бухгалтерам як правила поведінки в межах професійної діяльності та під час виконання службових обов'язків. Вони закріплюються у свідомості фахівців та формують морально-етичні орієнтири, слідування яким допомагає бухгалтерам зберігати неупередженість і справедливість у прийнятті повсякденних рішень. Дотримання етичних норм та принципів є однією з умов успіху, росту професіоналізму і майстерності фахівця.

Етику бухгалтерів, як самостійну галузь знань, науку про поведінку і моральноетичні цінності, забезпечує Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (далі – Кодекс), розроблений Міжнародною федерацією бухгалтерів (International Federation of Accountants – IFAC). Це документ, який визначає основоположні етичні принципи, що відображають визнання професією своєї відповідальності за захист суспільних інтересів. Принципи є вимогами до поведінки, стандартами, яким, як очікується, повинні відповідати бухгалтери у своїй професійній діяльності. Кодекс поділено на три частини, кожна з яких містить етичні норми і принципи поведінки у різних практичних ситуаціях:

– перша частина Кодексу відображає правила поведінки для всіх професійних бухгалтерів, основоположні принципи та концептуальну основу професії;

– друга частина Кодексу містить додатковий матеріал, що застосовується бухгалтерами при здійсненні ними професійної діяльності у бізнесі та публічній практиці;

– третя частина Кодексу регламентує порядок роботи бухгалтерів у публічній практиці, зокрема, містить додаткові матеріали щодо даного аспекту професійної діяльності, які не зазначені раніше у документі [1].

Остання, вдосконалена порівняно з документом 2016 року, версія Кодексу набрала чинності у червні 2019 року. Оновлений документ має чітку, більш раціональну навігацію, включає суттєві доповнення і зміни в частині різних аспектів поведінки фахівців у межах професійної діяльності.

Відповідно до Кодексу основними принципами є:

1) чесність, що вимагає від бухгалтера бути відвертим і правдивим у всіх професійних та ділових відносинах;

2) об'єктивність, що передбачає не ставити під загрозу професійні чи ділові судження через упередженість, конфлікт інтересів чи неналежний вплив інших осіб;

3) професійна компетентність та належна ретельність, які передбачають два самостійних аспекти:

– по-перше, досягнення та підтримку бухгалтером рівня професійних знань та навичок, необхідного для забезпечення отримання клієнтом або організацією-працедавцем компетентної професійної послуги на основі сучасних технічних та професійних стандартів і чинного законодавства;

– по-друге, сумлінна організація професійної діяльності відповідно до актуальних технічних та професійних стандартів роботи;

4) конфіденційність, яка вимагає від бухгалтера збереження інформації, отриманої в результаті професійних та ділових відносин, унеможливлення небажаного витоку даних чи їх розповсюдження;

професійна поведінка, яка є комплексною вимогою до фахівця і передбачає дотриманням ним вимог відповідних законодавчих і нормативних актів та уникнення будь-якої діяльності господарюючого суб'єкта, визначаються перспективи його розвитку.

Перш за все, розвиток професійної етики та осучаснення вимог до поведінки бухгалтера розпочинається із трансформації самої професії та її місії. Базовою функцією бухгалтерської справи була реєстрація та обробка фактів господарського життя. В результаті закономірної еволюції бухгалтер став фахівцем, що виконує функції з підготовки достовірної та неупередженої інформації, створення аналітичного базису для прийняття управлінських

рішень та бере участь у формуванні стратегії сталого розвитку суб'єкта бізнес-простору [2].

Таким чином, в умовах прогресивної цифрової економіки та автоматизованого обліку етична поведінка бухгалтера – це порядок організації роботи фахівця в цифровому інформаційному просторі, зокрема:

по-перше, підготовка достовірної і правдивої фінансової звітності, що поєднує результат технічної обробки фінансових і нефінансових потоків інформації та результат професійного судження конкретного фахівця, який її готує;

по-друге, захист інтересів, комерційної таємниці та збереження майна компанії. В умовах безпрецедентного руйнівного впливу на бізнес-середовище пандемії COVID-19 та повно масштабної війни росії проти України, цей аспект діяльності бухгалтера є порядком для вітчизняного підприємництва. Етичність поведінки, без перебільшень, здатна забезпечити захист і збереження бізнесу та економіки України;

по-третє, гарантування господарюючому суб'єкту економічної безпеки шляхом прийняття бухгалтером та топ-менеджментом компанії ефективних управлінських рішень не лише на основі обробленої первинної інформації та аналітичних даних, але й суб'єктивного професійного судження і нагромадженого досвіду фахівців [2].

У контексті глобальної діджиталізації поведінка бухгалтера повинна базуватись на розумінні фахівцем важливості набуття навичок цифрового способу мислення. Зокрема, за умов роботи у діджитал-просторі значення достовірності бухгалтерської інформації і неупередженості ділових рішень працівника лише зростає, адже кожен користувач інформації має широкі можливості щодо її перевірки та моніторингу дій бухгалтера. Коректність і етичність поведінки фахівця набувають пріоритетності, безпосередньо впливають на якість послуг та можуть змінювати рівень довіри до бухгалтера і результатів його роботи.

Список використаних джерел

1. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів. IFAC, 2018. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf.

2. Василішин С. І. Трансформація місії та назви професії бухгалтера під впливом запитів зміцнення економічної безпеки підприємств в умовах діджиталізації економіки. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/60.pdf

УДК 378.147:004

Крутилін Станіслав Ігорович,

аспірант кафедри економіки,

підприємництва та бізнес-адміністрування

Державного податкового університету, м. Ірпінь;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету, м. Ірпінь

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Глобалізація та цифровізація радикально змінюють не лише світову економіку, але й підходи до навчання та підготовки фахівців у сфері економіки. Сучасні виклики вимагають від освітніх програм адаптації до нових умов, формуючи необхідні компетенції у студентів для успішної діяльності в динамічному середовищі.

Пандемія COVID-19 стала переломним моментом для всього людства, після якого питання всеосяжного та швидкого переходу до цифрових середовищ набуло не просто пріоритетного значення, а стало життєвою необхідністю. Процес цифровізації раптово став невід'ємною частиною повсякденного життя, відкривши водночас багато прихованих до цього часу проблем. [1] В Україні цей процес набув особливого значення, оскільки додаткові виклики спричинило повномасштабне вторгнення Росії, що вимагає адаптації до нових реалій і постійного розвитку цифрових інструментів навіть в умовах кризи. Зокрема, вища освіта, яка є ключовим елементом соціального життя та забезпечує економіку країни висококваліфікованими кадрами, опинилася в центрі цих трансформацій.

В результаті проведеного аналізу наукових джерел вдалося виділити низку ключових викликів, які постають перед вищою освітою в Україні:

Адаптація до нових технологій: впровадження нових цифрових технологій у навчальний процес вимагає від викладачів та студентів постійного навчання і адаптації. Багато закладів освіти стикаються з проблемами недостатньої технічної інфраструктури та відсутності належної підготовки педагогічного складу до використання нових технологій [2]. Також слід зазначити що впровадження нових технологій не завжди проходить гладко. Для ефективного впровадження цифрової освіти цей процес має

розглядатися як можливість для впровадження кардинального удосконалення форм і методів навчання, способів міжособистісної комунікації, системи організації освітнього процесу та створенні ефективного цифрового освітнього простору, а не як спроба відтворення традиційних методів викладання.

Цифрова нерівність: не всі студенти мають рівний доступ до цифрових ресурсів, що може призводити до соціальної нерівності в освіті. Так ще у 2020 році Державна служба якості освіти України підготувала інформаційно-аналітичний звіт, у якому розглянула чинники, що негативно впливають на якість цифрових технологій навчання та призводять, зокрема, до низького рівня залучення студентів до навчання. Аналіз показав, що опитані студенти вищих навчальних закладів найчастіше стикаються з проблемою відсутності безперерйного доступу до Інтернету (38%), кожен четвертий зазначає, що вдома немає необхідного обладнання. Зрозуміло що ці проблеми особливо актуальні та мають ще більший вплив в умовах повномасштабної війни та економічної нестабільності, коли доступ до електроенергії, інтернету та цифрових пристроїв може бути обмежений.

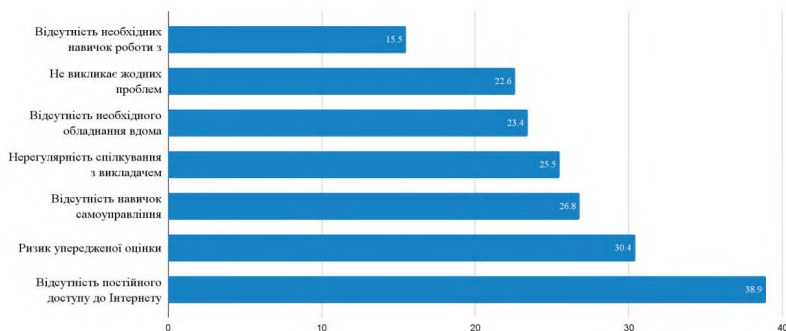

Рисунок 1. Проблеми, з якими стикаються студенти під час дистанційного навчання, у відсотках. Джерело [3].

Зміна змісту освіти: цифровізація, глобалізація, розвиток платформної і шерінгової економіки впливає на структуру ринку праці та потреби роботодавців. Ці процеси вимагають від вищої освіти перегляду навчальних програм і впровадження нових дисциплін, що відповідають міжнародним стандартам та є критично важливим для підготовки конкурентоспроможних фахівців. Це може бути складним завданням для закладів освіти, які звикли до традиційних підходів у навчанні [2].

Виклики дистанційного навчання: пандемія COVID-19 прискорила перехід на дистанційне навчання, але не всі заклади були готові до цього переходу. Так згідно з одним соціологічним опитування серед студентської молоді України, майже кожен третій студент (35,3%) вважав, що під час пандемії якість навчання за дистанційною формою скоріше погіршилася, ніж покращилася. Згідно більш актуального дослідження, більше студентів оцінили переваги дистанційної освіти та адаптувалися до такого навчання в умовах воєнного стану. 43,1% опитаних назвали перевагою дистанційного навчання, можливість поєднувати навчання з роботою, а 41% опитаних назвали перевагою гнучкість навчального процесу. І хоча можна стверджувати що ситуація з розвитком дистанційного навчання значно покращилася, все ще рано говорити про повну цифровізацію навчального процесу. Проблеми з якістю навчання, недостатня інтерактивність та залученість студентів залишаються актуальними питаннями. [3]

Необхідність розвитку цифрових компетентностей: важливим завданням є розвиток цифрових компетентностей як у студентів, так і у викладачів. Це включає в себе не лише технічні навички, але й критичне мислення та здатність адаптуватися до швидко змінюваного інформаційного середовища. Саме освіта має якомога швидше забезпечити суспільству і кожному громадянину перехід у цифрову епоху, орієнтовану на інші інструменти праці, інше середовище життєдіяльності та підготувати не тільки молодь, а й людей середнього й старшого віку до нових типів і видів праці [4].

Отже не дивлячись на наявність багатьох сучасних викликів, що пов'язані з глобалізацією та цифровізацією для вищої освіти в Україні, вони водночас відкривають нові можливості для розвитку. Використання цифрових технологій та впровадження інноваційних методів навчання дозволяє підвищити гнучкість та ефективність освітнього процесу, забезпечуючи студентам навички, необхідні для успішної діяльності в сучасному динамічному середовищі. Важливим завданням стає подолання цифрової нерівності та підвищення якості дистанційної освіти, що дозволить зробити її доступною для всіх верств населення.

Перспективи подальшого розвитку та покращення вищої економічної освіти в Україні полягають у інтеграції новітніх технологій, адаптації освітніх програм до потреб сучасного ринку праці та забезпеченні високої якості підготовки фахівців. Це включає розвиток цифрових компетентностей, як у викладачів, так і у студентів, що дозволить не лише відповідати сучасним вимогам, але й формувати інноваційне освітнє середовище, яке стимулюватиме подальший розвиток економіки та суспільства.

Список використаних джерел

1. Базелюк О. Основні тренди і виклики цифровізації у вищій освіті. *Педагогічний дискурс*. 2021. № 31. С. 36–44. URL: <https://doi.org/10.31475/ped.dys.2021.31.05> (дата звернення: 29.10.2024).
2. Семеняко Ю. Б., Брюховецька І. В., Бохонько Є. О. Цифровізація у вищій освіті: інституційні підходи до викладання та навчання *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 87. С. 182–186. URL: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.32> (дата звернення: 29.10.2024).
3. Current challenges to the digitalization of higher education in ukraine / N. Sorokina та ін. *E-learning in the transformation of education in digital society*. 2022. Т. 14. С. 29–47. URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/163062/%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0%2015.pdf> (дата звернення: 29.10.2024).
4. Дубасенюк О. А. Цифровізація вищої освіти: сучасні виклики, ризики, досвід. *Цифрова трансформація та диджитал технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Ломжа, 26 січ. 2023 р. С. 307–311. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/36576/1/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D1%83%D0%BA%D1%80-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81.pdf> (дата звернення: 29.10.2024).

УДК 378

Кучеренко Сергій Миколайович,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Державного податкового університету (м. Ірпінь);

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ

Досягнення високого рівня професійної компетентності фахівців, які мають бути залучені до управління податковими ризиками, є важливою складовою ефективного функціонування податкової системи країни. Зважаючи на динамічний розвиток економіки, глобалізаційні процеси та зміну регуляторного середовища, підготовка фахівців у цій галузі набуває особливого значення за умов воєнного часу та соціально-економічного відновлення України.

Однак сучасні виклики сьогодення не відображені в існуючих програмах підготовки фахівців економічних спеціальностей, зокрема з управління податковими ризиками. Серед недоліків освітнього процесу у вищій школі слід виділити такі: відсутність стандартизованих навчальних програм, низький рівень інтеграції інформаційних технологій, обмежені можливості для підвищення кваліфікації. Тому актуальності набуває дослідження проблеми вдосконалення підготовки фахівців з управління податковими ризиками з урахуванням сучасних тенденцій розвитку економічної сфери та викликів сьогодення.

Насамперед на увагу заслуговує розкриття сутності поняття «управління ризиками (ризик-менеджмент)». Узагальнення теоретичних положень дає змогу розглядати дане поняття в широкому і вузькому тлумаченні.

У широкому розумінні управління ризиком – це мистецтво та наука про забезпечення умов успішного функціонування будь-якої виробничо-господарської одиниці в умовах ризику.

Вузьке трактування пояснює ризик-менеджмент як процес розробки та впровадження програми зменшення випадково виникаючих збитків [1].

Фахівцям, які залучаються до управління податковими ризиками, необхідно володіти широким спектром як загальних, так і спеціальних компетентностей, що забезпечують ефективність їхньої професійної діяльності. Серед ключових навичок можна виділити такі, як фінансова та цифрова грамотність, досконале знання бухгалтерського та податкового законодавства, аналітичне мислення, вміння працювати з великими масивами даних.

У вітчизняних закладах вищої освіти вже починають впроваджуватись освітні програми, спрямовані на підготовку фахівців з управління податковими ризиками. Найчастіше такі програми інтегровані в спеціальності «Облік і оподаткування», «Фінанси і кредит», «Менеджмент».

Підготовка кваліфікованих кадрів, здатних вирішувати складні питання інформаційного забезпечення, а також своєчасно оцінювати ризикові ситуації, дозволяє мінімізувати рівень професійного бухгалтерського ризику [2, с. 198].

Слід зазначити, що соціальні запити у фахівців даного спрямування зумовлює потребу в підготовці та підвищенні кваліфікації персоналу Державної податкової служби, формуванні компетенцій, необхідних для виконання їхніх посадових обов'язків, з урахуванням вимог системи управління податковими ризиками, що задекларовано у Національній стратегії доходів до 2030 року [3].

Зауважимо, що для підвищення ефективності фахової підготовки спеціалістів, які будуть зайняті в управлінні податковими ризиками, доцільно впроваджувати різноаспектні підходи, серед яких варто виокремити наступні:

- створення акредитованих програм підготовки у закладах вищої освіти з акцентом на спеціальні дисципліни, такі як податкове право, економічний аналіз та аудит;

- запровадження ситуаційних тренінгів, які дозволяють розглядати практичні випадки управління податковими ризиками;

- організація стажувань для молодих спеціалістів та системи наставництва;

- розвиток онлайн-платформ, які надають доступ до передового міжнародного досвіду та навчальних матеріалів, включаючи курси від міжнародних організацій та компаній.

Проте наразі в Україні рівень підготовки спеціалістів з управління податковими ризиками залишається недостатньо високим. Незважаючи на наявність окремих курсів і програм, що висвітлюють базові аспекти податкового права та ризик-менеджменту, вони на жаль охоплюють не всі необхідні компетенції. Високий рівень професійної підготовки здебільшого досягається через власний досвід та самонавчання.

З огляду на глобальні тенденції, можна передбачити такі напрямки підготовки фахівців у сфері податкових ризиків, як розвиток міждисциплінарного навчання, що поєднає знання з економіки, права, кібербезпеки та аналітики; цифровізація освітніх процесів; підвищення ролі міжнародного співробітництва в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Задорожній І.С, Опаленко А.М. Моделювання структури цілей як етап реалізації ризик-менеджменту виробничого підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4374> (дата звернення: 07.10.2024).

2. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах. Монографія. / Камінська Т.Г та ін. Київ: ЦП "Компринт", 2021. 337 с.

3. Національна стратегія доходів України, схвалена Розпорядженням КМУ від 27.12.2023р. №1218-р.

*Лисицина Юлія Володимирівна,
здобувач вищої освіти академічної групи ПСМЗ-23-1
Державного податкового університету;
науковий керівник: Клевець Любов Миколаївна,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри
психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету, лікар-психіатр*

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЛІДЕРА ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У сучасному бізнесі конкурентоспроможність усе більше залежить від наявності в організації кваліфікованих і рішучих людей, які здатні визначати правильний напрямок для ефективної роботи всього колективу. Це зумовлено тим, що в умовах глобалізації роль людини в процесі виробництва значно зростає — людина стає носієм особистісних якостей, емоцій та специфічних манер поведінки. Окрім того, найбагатші компанії світу, що є лідерами в своїх галузях, вже досягли такого етапу розвитку, коли максимально використовують лідерський потенціал для розвитку компетенцій, необхідних для управління організацією. З іншого боку, складна економічна ситуація, домінування контролю в управлінні, культурні особливості країн та інші фактори перешкоджають розвитку емоційного лідерства, надаючи перевагу більш авторитарним методам ведення бізнесу. Це все-таки є важливим фактором для подальшого росту організацій.

Незважаючи на цю тенденцію, питання розвитку та трансформації лідерства є актуальним у багатьох країнах, зокрема і в Україні. З одного боку, значення лідерських якостей постійно зростає, про що свідчить велика кількість семінарів, тренінгів і спеціалізованих установ, спрямованих на розвиток лідерських компетенцій для подальшого впровадження цих навичок в управлінські процеси. З іншого боку, економічні труднощі, орієнтація на контроль у керуванні та культурні особливості країни знову ж таки уповільнюють розвиток емоційного лідерства в організаціях, підштовхуючи їх до використання більш авторитарних стилів управління [1].

Як правило, емоційний інтелект (ЕІ) розглядають у двох аспектах: у плані вивчення онтогенетичних змін у здібностях до розуміння та управління емоціями, а також у плані вивчення його як інтегрального конструкта. Як наслідок, розвиток ЕІ має кількісний і якісний характер: в онтогенетичному

вимірі зростає здатність особи розпізнавати емоції інших людей і розуміти складні відтінки власних емоційних переживань, тобто зростає рівень її ЕІ. Розвиток ЕІ як інтегрального конструкта передбачає єдність емоційних і когнітивних процесів у цілісній системі здібностей щодо розуміння, пізнання та управління власними емоціями й емоційними станами, а також розуміння і конструктивного впливу на емоції [2].

Е. Носенко та Н. Коврига досліджують витoki стресозахисної та адаптивної функцій ЕІ як інтегральної особистісної властивості [3]. ЕІ розглядають у контексті єдності зовнішнього (диспозиційні компоненти) та внутрішнього світу особистості.

К. Параскевова також вивчає ЕІ як інтегральну властивість, до складу якої входять здібності до пізнання, розуміння та управління емоціями, емоційні знання, уміння та навички. ЕІ є передумовою прояву емоційної чутливості, спонтанності, лабільності, допомагає керувати агресією та тривогою, виступає чинником фасилітації (полегшення) емпатії [4].

Деякі науковці акцентують на соціальному аспекті ЕІ як основі свідомої емоційно-мотиваційної регуляції людини, що забезпечує її високу адаптивність і соціальну ефективність.

Відомо чимало випадків, коли люди з високим рівнем інтелекту не змогли реалізувати себе через важкий характер, невміння спілкуватися і правильно поводитись у стресових ситуаціях. Проблема в тому, що не приділялося достатньої уваги емоційній передачі інформації.

Адже емоції можуть передаватися від керівника до підлеглого, тому лідерам важливо навчитися контролювати свої емоції. Душевний стан керівника може мати негативні наслідки відносно морально-психологічного клімату організації.

Оскільки емоції містять інформацію і впливають на мислення, потрібно правильно їх розуміти та спрямовувати в потрібне русло при побудові логічних ланцюгів, вирішенні різних завдань, ухваленні рішень і виборі своєї поведінки. Для цього необхідно навчитися управляти емоціями, тобто викликати потрібні емоції або відчужувати негативні залежно від їх важливості. У процесі управління емоціями менеджера потрібно навчитися розуміти себе і свої наміри. У такому випадку досягнення високих показників діяльності організації стане логічним завершенням усіх намічених завдань [5, с. 40].

Заходи щодо розвитку емоційної компетентності серед працівників мають бути спрямовані на самосвідомість, самоуправління, емпатію та соціальні навички [6, с. 392].

Розвиток емоційного інтелекту дозволяє позбавитися від багатьох страхів та сумнівів, почати взаємодію та спілкування з людьми для досягнення своїх цілей, а також розуміти мотиви інших людей, проникати в їхнє мислення та прогнозувати певні дії. Таким чином, це означає, що керівник зможе знаходити потрібних людей і ефективно взаємодіяти з ними. Тому важливим інструментом лідера-керівника сьогодні є емоційний інтелект.

Вимоги сучасного світу потребують нових підходів до управління, які за основу беруть взаємодію та вплив, ефективність, конструктивність яких буде визначатися емоційним інтелектом. Успішність взаємодії залежить від якості взаємин, які розвиваються в інтеракціях. Тому все більшої актуальності набувають питання, які стосуються емоційного інтелекту як важливої здібності ефективного керівника. Наявності високих інтелектуальних здібностей та організаторських навичок не досить для ефективного менеджменту, а як наслідок цього – задоволення працівників та високих результатів організацій. Необхідні керівники, які можуть розуміти власні емоції та інших людей, уміють контролювати їх у певному сенсі, які мають високі емоційні та соціальні можливості. Є дослідження, які доводять, що низька здатність до розуміння та контролю емоцій як своїх, так і інших людей призводить до численних проблем в організаціях, у неспроможності працівників до вирішення технологічних завдань, натомість високі показники емоційного інтелекту сприяють командуутворенню та ефективній командній роботі, знижують рівень невпевненості та тривоги персоналу організації. У численних дослідженнях розкрито зв'язок між емоційним інтелектом, особистістю, загальним інтелектом та ефективністю лідерства. [6].

Список використаних джерел

1. Реун Г.П., Меденець В.В.. Емоційне лідерство в системі управління персоналом. Економіка і суспільство № 13 / 2017 – URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/117.pdf
2. Могиляста С. М. Психолого-педагогічні засоби розвитку емоційного інтелекту старшокласників: Дис. ...канд. психол. наук:19.00.07. Київ, 2021. 244 с.
3. Носенко Е. Л., Четверик-Бурчак Л. Г. Посібник до вивчення курсу «Теорія емоційного інтелекту». Дніпропетровськ, 2014. 73 с.
4. Параскевова К. Г. Емоційний інтелект як чинник регуляції емоційно-мотиваційної сфери особистості : Автореф. дис. ... к.психол.н. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 17 с.
5. Книш А. Є. Емоційний інтелект лідера у сфері бізнесу: навчальний посібник / Книш А. Є.; за заг. ред. О. Г. Романовського, С. В. Калашникової. – К. : Пріоритети, 2016. 40 с.
6. Щетініна Л. В. Емоційний інтелект в управлінні персоналом: підходи до розуміння та його розвиток / Щетініна Л. В., Рудакова С. Г., Заєць А. І. // Бізнес Інформ. – 2019. – № 3. С. 385 – 393.

7. Р.А. Калениченко. Вдосконалення технологій соціально-психологічного супроводу навчально-виховного процесу у ВНЗ/Соціалізація студентської молоді в процесі професійної підготовки: Зб. наук. праць/[Ківенко НВ, Богдановський ІВ, Пилипенко ОІ, Стасюк ВВ, Тарапатова НМ, Калениченко РА, Петухова ІО та інші]; за заг. ред. НВ Ківенко, РА Калениченко - Ірпінь: Вид-во Національного університету ДПС, URL: <http://surf.li/ptjiog>

УДК 373:31

Литвинчук Олександра Костянтинівна,
здобувачка вищої освіти групи ПНК-23
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
науковий керівник: Корчова Галина Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Система освіти Британії розвивається протягом багатьох століть та керується жорсткими вимогами щодо якості навчання. Для кожного громадянина віком від п'яти до шістнадцяти років освіта є обов'язковою.

«Закон про освіту», прийнятий у 1944 році, цілком упорядкував систему освіти у Великій Британії. Вона складається з трьох рівнів:

1. Початкова освіта (Primary School)
2. Середня освіта (Secondary School)
3. Вища та подальша освіта (Further Education)

Дошкільним вихованням охоплено майже 100% дітей. Відповідальність за нього покладена на муніципальні (державні) та приватні денні ясла, в яких здійснюється догляд за дітьми та їх виховання. Останнім часом, частіше набирають популярність заклади, де є різновікові «сімейні» групи, які складаються з дітей від кількох місяців до 5 років.

Початкова школа починається з п'яти років і найчастіше шестикласна - має два цикли: 2 і 4 роки. Дітей, у залежності від рівня інтелектуальних здібностей та навчальних умінь, розділяють на потоки: група «А» - здібні, підготовані діти, «В» - з посередніми здібностями, «С» - з низьким рівнем здібностей, недостатніми навичками читання, письма, лічби [1].

Учні проходять іспити у кінці початкової освіти у 7 років (Key Stage 1) та 11 років (Key Stage 2) [3].

Середня освіта починається після початкової і триває від 11 до 16-18 років. Середні школи поділяються за типами: граматична, сучасна, об'єднана, технологічна.

У середній граматичній школі учні отримують повну середню освіту і мають право на вступ до вищого навчального закладу на будь-який факультет. До шкіл такого типу вступає до 15 % найкращих учнів початкових шкіл. Навчання здійснюється як по гуманітарних, так і природничо-математичних напрямках. Для старшокласників передбачене вивчення предметів за індивідуальними планами.

Переважає кількість учнів навчається в середніх сучасних школах і після закінчення отримують сертифікат, який не дає права на вступ до вишу, на відміну від атестату, отриманого у граматичній школі. У середніх школах робиться акцент на отримання найбільш масових професій, тому загальноосвітня підготовка зведена до мінімуму. Створення середніх об'єднаних шкіл має на меті об'єднувати всі типи середніх шкіл. Формально вони мають єдині навчальні плани, проте на практиці учні навчаються у потоках та групах, що мають різний рівень складності.

Згідно з реформою 1988 року, утворено нові типи середнього навчального закладу – місцеві технологічні коледжі. Вони повинні готувати спеціалістів вищого рівня для промисловості. Навчання в цих школах спрямоване на вивчення природничих наук і технології.

Поряд із державними існують приватні школи (Public schools). За законом всі незалежні школи, що мають більше п'яти учнів у віці до 16 років, проходять реєстрацію в Департаменті освіти й працевлаштування DfEE (Department for Education and Employment). Такі школи мають право формувати свої навчальні плани, виходячи з особистих запитів учнів. «Паблік скулз» мають на меті підготовку учнів для вступу в університети та зайняття посад у політиці, економіці, армії, церкві. Зміст навчання, що раніше носив гуманітарний характер, розширюється за рахунок природничо-математичних дисциплін та практичної спеціалізації [1].

Під час навчання у школах, учні проходять іспити Key Stage 3 та Key Stage 4, після чого вони готуються до екзамену на отримання сертифікату GCSE (General Certificate of Secondary Education) [3].

Щоб отримати можливість вступити до ВНЗ, потрібно скласти екзамен на сертифікат GCE – A level (General Certificate of Education Advanced Level) –

загальний сертифікат про поглиблений рівень освіти. У деяких школах для отримання даного сертифіката вчать 2 роки. Для підготовки до вступу у вузи в Великобританії, крім шкіл, є коледжі шостого класу (sixth form college), коледжі подальшої освіти (college of further education) і коледжі третього рівня (tertiary college), де викладаються не тільки освітні предмети шостого класу, але і надається професійна освіта (vocational courses) [2].

Вища освіта у Великій Британії є державною, навчання здійснюється у понад 850 вищих навчальних закладах (43 університетах, 159 педагогічних коледжах, 30 політехнічних інститутах тощо). Випускники «паблік скулз» складають 65 % їхніх студентів. Термін «вища освіта» у Англії відноситься до програм, метою яких є присудження ступеня: бакалавра (Bachelor degree), магістра (Master degree) або доктора (Doctoral or PhD degree) [1].

Щоб отримати ступінь бакалавра, необхідно провчитися три роки. Однак є ступені для одержання яких необхідний ще й досвід практичної роботи, тоді строк навчання зростає. Такі вимоги стосуються наприклад дизайнерів, яким потрібно пройти підготовчий курс, а потім - основний трирічний. Для одержання ступеня в області медицини, стоматології та архітектури потрібно вчитися до 7 років. Ступінь бакалавра дозволяє отримати хорошу позицію в середній інженерно-технічній ланці або середній керівній ланці приватної (чи державної) компанії, промислового підприємства або відкрити приватну практику (юрист, медик). У деяких областях професійної діяльності – це вищий ступінь, який не вимагає подальшого навчання. Ступінь бакалавра є необхідною умовою для продовження навчання за програмою магістра і доктора.

Для переходу на магістерський рівень необхідно виконати досить високі академічні вимоги: отримати диплом бакалавра з відзнакою і виявити добрі знання з предмету спеціалізації. Із цього правила є винятки, коли на другий рівень приймають осіб без диплома за перший рівень, проте за наявності чималого досвіду праці з обраного фаху.

Найвища академічна кваліфікація в країні – докторська. Доктор має два рівні. Перший докторський ступінь – доктор філософії (PhD чи DPhil). Це звання, яке можна отримати за багатьма напрямками, включаючи природничі, гуманітарні, інженерні науки, право. За нормою програма PhD вимагає трьох років денних занять після отримання бакалаврського диплома високого рівня (з відзнакою). Однак, за правилами, не можна приступати до виконання програми PhD без попереднього отримання диплома (кваліфікації) магістра з науковим ухилом чи диплома поглибленого навчання. Характерно, що

більшість університетів Англії вимагає від осіб без досвіду ведення наукової роботи попереднього запису на магістерські програми. Якщо кандидат під час їх виконання засвідчує здібності і швидко прогресує, його згодом переводять на докторську програму [2].

Англійська система освіти дійсно є однією з найкращих за рахунок своєї гнучкості та престижності. Держава проводить часті реформи та доопрацювання навчальних планів, що дає можливість їй бути більш конкурентоспроможною на фоні інших країн. Отримані в Великій Британії кваліфікації визнаються у всьому світі.

Список використаних джерел

1. Освіта у Великій Британії: матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <http://surl.li/ddlgb>

2. Система освіти в Англії. URL: <http://surl.li/qloap>

3. Cambridge Online School & College International. URL: <https://www.cambridgeonlineschool.co.uk/>

4. Корчова Г. Л. Академічна мобільність здобувачів в умовах сучасного освітнього процесу / Г. Л. Корчова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Вип. 144 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М.О. Чернігів: ЧНПУ, 2017. С. 57-60.

5. Методика професійної освіти: навч. посіб. / Д. О. Чернишев, К. І. Почка, Г. Л. Корчова, Ю. С. Красильник, М. В. Руденко. Київ: КНУБА, 2024. 217 с.

УДК 130.2+165.191] (477)

Лунавський Алексій Анатолійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи Арх-24-7Б

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

наукові керівники: Репіна Ірина Юрївна,

Сметанська Марія Іванівна,

доцентки кафедри мовної підготовки і комунікації

Київського національного університету

будівництва і архітектури

РОЛЬ МІФОЛОГІЧНИХ МОТИВІВ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДІ

З давніх-давен людство прагнуло розкрити або ж хоч би частково пояснити таємниці, яких сповнене життя. Адже наші давні предки ставилися до явищ природи як до живого організму. Тому і виникли міфологічні уявлення, в яких всім явищам дійсності – і в природі, і в суспільстві –

надавалось якостей і звичок людей, тварин, птахів, вигаданих міфологічних істот. Тому в легендах, переказах, казках, баладах, ритуальних і обрядових дійствах та іграх були присутні такі незвичні персонажі. Пізніше, з виникненням писемності та розвитком художньої літератури міфологічні образи з'являються також у творах письменників. У даному дослідженні ми розглянемо окремі приклади використання міфологічних образів деякими українськими письменниками – представниками класичної літератури.

Одним із перших творів, в якому яскраво віддзеркалились міфологічні уявлення про світопорядок, стала травестійно-бурлескна поема Івана Котляревського «Енеїда», перша частина якої була надрукована вже наприкінці XVIII століття. Хоч сюжет її був запозичений з твору римського поета Вергілія, персонажі та вчинки героїв в нашого авора вже цілковито відтворювали українські реалії. В поемі, крім земних героїв, зустрічаємо міфологічні образи богів, в яких втілюються певні сили: Зевс – верховний правитель Олімпу: саме він дає усьому лад, саме до нього на поклін зі своїми проханнями чи скаргами приходять інші персонажі. На морі хазяйнує Нептун, тож саме до нього з «півкопою грошей», тобто з хабарем, прибуває ватажок троянців Еней. Мета його – задобрити володаря водних просторів, «аби на морі шторм утих». Персонажі-вітри різних напрямків послужливо виконують грізні накази свого бога Еола... Є у поемі й улеслива Венера, і сварлива Юнона, і багато інших персонажів. Всі ці та інші «неземні» герої поеми наділені людськими рисами. Їхні негативні вчинки і розкривають пороки тодішнього суспільства.

Міфологічні сюжети чи окремі образи зустрічаємо і в творчості видатного нашого поета і художника Тараса Шевченка. Так, поема «Кавказ» (1845) розпочинається драматичною сценою: до скелі прикутий титан Прометей, до нього прилітає хижий орел та «що день божий добрі ребра й серце розбиває». За що ж так жорстоко покараний він? За міфом - Прометей викрав у Бога вогонь і подарував людям, цим самим перешкодивши Богам тримати людей у покорі. І Бог покарав його за таке зухвальство. Образ цього героя набув символічного значення завдяки оптимістичному продовженню: «Воно (тобто серце) знову оживає // І сміється знову». Це дивовижне щоденне зцілення символізує безсмертя народу: адже його захисника вбити неможливо навіть такими страшними тортурами: посланий до мученика тиран-орел «не вип'є живушої крові»! І поет цілком переконливо констатує: «Не вмирає душа наша, не вмирає воля». Міф про цей сповнений героїзму сюжет не перестав наснажувати серця людей і в наші дні, коли на українську землю прийшов

жорстокий ворог. І саме Прометей, який з'являється до українського читача зі сторінок Шевченкового «Кобзаря», може послужити для захисників Батьківщини символом нескореності та відданості своєму народу, символом прагнення до свободи і справедливості.

Міфологічними персонажами зачаровує читача і драма-феєрія «Лісова пісня» нашої геніальної поетеси Лесі Українки. Дійові особи твору втілюють сили землі, води, вогню, різних стихій у природі. Це Лісовик, Русалка, Русалка польова, Водяник, Перелесник, Той, що греблі рве, Той, що в скалі сидить, Потерчата. Усі вони вільні у своїх думках і вчинках – на протигагу реальним героям: Лукашеві, його матері, Килині. Устами головної дійової особи цієї драми – лісової істоти Мавки – поетеса промовляє ідею внутрішньої свободи людини. На пораду-застереження Лісовика «обминати людські стежки», бо там пропадає воля, вона щиро дивується: «Ну, як-таки, щоб воля - та пропала, Це так колись і вітер пропаде?» Або ж у розмові із Лукашем, який під впливом матері вже перестав грати на сопілці та цілковито поринув у суто господарські справи, Мавка співчутливо промовляє: «А тільки шкода, що не можеш ти // Своім життям до себе дорівнятись». В ряді інших літературних творів видатна поетеса також розкриває внутрішній світ персонажів через втілення образів античних героїв.

Міфологічні персонажі зустрічаються і в творах інших українських письменників-класиків. Адже незвичність висловлювань або ж вчинків таких героїв в більший мірі заінтригує, зацікавлює читача. Так, відображення боротьби між матеріальним і духовним можна знайти у прозі Івана Франка. Наприклад, у романі «Борислав сміється» автор використовує символіку для створення соціокультурного контексту. Ольга Кобилянська у романі «Відлуння» змальовує жіночі постаті, використовуючи міфологічні образи для відображення теми жіночої природи та індивідуальної свободи. Відомий драматург Іван Карпенко-Карий, вводячи фольклорні елементи у свої п'єси, загострює соціальну проблематику та посилює питання національної свідомості, також ґрунтується на міфологічних сюжетах.

Отже, звернення письменників до міфологічних образів надає літературним творам певного нашарування романтизму, незвичності і цим сприяє польоту думки читача, розширює його світогляд, будить уяву. Інша реальність, відмінна від повсякденного життя звичайної людини, але характерна для міфологічних персонажів, спонукає до руху, до активної дії. Особливо важливою така активність є для молодшої людини, якій належить творити майбутню долю нації, захищати надбання свого народу у мирні дні,

а якщо доведеться, то і на полі бою. Письменник дає можливість більш гостро та чутливо підходити до схвалення вчинків позитивних персонажів та до засудження дій і характерів персонажів негативних. У цьому, власне, і полягає основне завдання мистецтва художнього слова.

Список використаних джерел

1. Бондар, О. “Міфологічні елементи в поезії Тараса Шевченка.” Слово і Час, 2018.
2. Григоренко Л. “Фольклорні мотиви в творчості Лесі Українки.” Літературна Україна, 2020.
3. Соловей А. “Міф і ідентичність у творчості Івана Франка.” Наукові записки, 2019.
4. Шевченко Т. “Кобзар”. Київ: Дніпро, 2016.
5. Українка Л. “Лісова пісня”. Київ: Либідь, 2017.
6. Франко І. “Зібрання творів у 50 томах”. Київ: Наукова думка, 1992.
7. Голос України. “Національна ідентичність через призму міфів”. 2023.
8. Галушко К.Ю., Черкас Б.В. та ін. Усе найцікавіше про історію та звичаї України. – Харків: Віват, 2018.

УДК 37.025.3

Любишко Ірина Василівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-2

Державного податкового університету;

науковий керівник: Заушнікова Марина Юрївна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СПІВРОБІТНИКІВ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЙ

У процесі роботи кожен співробітник зазнає будь-яких навантажень – фізичних, емоційних, психологічних. Однак при незначній регулярній нарузі організм самостійно справляється зі стресом, природне «перезавантаження» відбувається швидко, не викликаючи істотних деформацій у свідомості та повсякденному житті людини. Але коли співробітник постійно багато працює, негативні ситуації накопичуються. Без «розрядки» негатив тисне на свідомість, виснажує людину, і, як наслідок, настає професійне вигорання.

Емоційне вигорання у професійній діяльності є наслідком довготривалого знаходження людини в стресовій атмосфері, що виникла внаслідок накопичених внутрішніх протиріч з навколишніми факторами [1].

Ознаки синдрому професійного вигорання працівників умовно поділяються на три блоки: симптоми психофізичного рівня (постійна втома, яка проявляється не лише у вечірній час, а й не минає вранці, після пробудження; відчуття виснаження (фізичного та емоційного), зниження тону та енергійності; відсутність цікавості, відчуття новизни; зниження захисної реакції, відсутність страху у небезпечній ситуації; стрибки ваги (втрата або збільшення у вазі без видимої причини); безсоння; порушення роботи деяких систем організму (розлад травлення, головний біль, дисфункції дихання); млявість, сонливий стан протягом дня; погіршення зору, дотику, нюху); соціально-психологічні ознаки (тривожність без приводу, безпричинне занепокоєння, страх; нервові зриви; байдужість, апатія, пасивність, депресивний стан; роздратування, спалахи гніву навіть на дрібні неприємності; постійне копання у виникаючих емоціях (вина, сором, образа, замкнутість), заниження власних здібностей; негативна установка щодо професійних та особистих перспектив); зміни у сфері поведінки людини (відчуття безглуздості та важкості праці; неможливість виконати важливі завдання в процесі робочого дня, марнування часу на дрібні деталі, «ступор» у процесах, що не потребують підвищеної уваги; віддалення від колег, неадекватна, негативна реакція на спілкування, агресія, підвищена критичність; стабільне згасання мотивації до роботи, байдужість до власних досягнень; регулярне порушення робочого режиму (прихід пізніше, закінчення роботи – раніше належного); труднощі у прийнятті рішень; виникнення шкідливих звичок (зловживання алкоголем, куріння) [2].

Т.В. Грубі виокремлює дві групи чинників, що впливають на появу та розвиток професійного вигорання податківців:

1. Чинники, що діють на рівні організації:

1.1. Психолого-організаційні чинники, пов'язані з діяльністю організації, із взаємодією особистості з організаційним середовищем, впливом інших людей на індивіда, що визначаються через робочі стресори та робочі ресурси.

Окрім того, при аналізі чинників важливим є баланс між внеском у роботу та результатом. У випадку коли є баланс, тобто працівник отримує принаймні стільки, скільки вкладає у роботу, таке співвідношення являє собою робочий ресурс, якщо баланс відсутній – робочий стресор.

1.2. Організаційно-професійні чинники, за Т.В. Грубі, пов'язані зі змістом і специфікою діяльності податківця відповідно до напрямку та повноважень.

2. Чинники, що діють на рівні особистості:

2.1. Особистісні чинники, що пов'язані безпосередньо з особистісними характеристиками податківця (екстраверсія, нейротизм та ін.).

2.2. Соціально-демографічні чинники, що виступають факторами ризику професійного вигорання (стать, місце проживання та ін.) [4].

До соціально-психологічних факторів виникнення професійного вигорання ми можемо віднести:

1. Соціальні чинники: хронічна напружена психоемоційна діяльність, дестабілізуюча організація діяльності, підвищена відповідальність за виконувані функції та операції, неблагополучна психологічна атмосфера професійної діяльності, психологічно важкий контингент, з яким має справу професіонал у сфері спілкування.

2. До психологічних факторів розвитку професійного вигорання відносять дві категорії – особистісні та рольові характеристики співробітника.

– До особистісних характеристик можна віднести: вік; гендерні особливості; характер; мотивація на уникнення невдач, страх виявитися знедоленим, перфекціонізм; інтенсивна інтеріоризація; моральні дефекти та дезорієнтація особистості.

– Рольові характеристики особистості: розбіжність професійного типу; співробітник давно переріс свою роботу.

Список використаних джерел

1. Бізнес-переговори та посередництво: психологічний аспект: навчальний посібник / М. Ю. Заушнікова, Р. А. Калениченко, А. С. Коханець; ДПУ. – Ірпінь, 2024. – 196 с. URL: <http://surl.li/hokuuyk>

2. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальн. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємство» / Р.А. Калениченко, О.Є. Харіна, К.М. Доценко; Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. – Ірпінь, 2016. – 308 с.

3. Психологія бізнесу: навч. посібник / Р. А. Калениченко, А. С. Коханець, О. О. Нежинська. – Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. – 270 с.

4. Грубі Т.В. Взаємозв'язок між особистісними чинниками та складовими професійного вигорання працівників Державної фіскальної служби України. Організаційна психологія. Економічна психологія. № 2–3(5–6). 2016. С.46–53.

УДК 378.098

Мирончук Юрій Володимирович,

здобувач вищої освіти

третього (освітньо-наукового) рівня групи АФ-23-І

Державного податкового університету;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ПРАКТИКО-ЗОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна професійна освіта вимагає посилення практичної складової. При цьому обсяг практичної складової викладання профільних дисциплін диференціюється в розрізі спеціальностей. Так, гуманітарні спеціальності мають властивість забезпечити якісну освіту з меншою часткою практичної складової в порівнянні, наприклад, з технічними або фінансовими спеціальностями.

Проте, слід зазначити, що залучення практиків до викладання несе позитивний вплив на якість освіти, підвищує зацікавленість здобувачів та збільшує рівень готовності до виконання професійних обов'язків.

За умов воєнного стану посилюється актуальність питань, пов'язаних із залучення практиків до викладання професійних дисциплін, зокрема, спеціальностей фінансової сфери. Освоєння професійних компетентностей здобувачами-фінансистами часто потребує посилення практичних навичок та вмінь, які можуть викладати фахівці-практики та стейкхолдери. Складність залучення до викладання практиків пов'язана з особливостями організації освітнього процесу у вищій школі в Україні та обмеженим доступом зовнішніх сумісників до процесів викладання через відсутність наукових ступенів та вчених звань. При цьому якісна теоретична підготовка успішно реалізується постійними викладачами закладів вищої освіти, а от практична складова часто опускається. Це знаходить своє відображення у структурі професійних дисциплін та їх сенсовому наповненні.

Акредитація освітніх програм та сучасні вимоги, що стосуються обов'язкової присутності стейкхолдерів в навчальному процесі, значно посилили практичну складову вищої освіти.

Роль стейкхолдерів у викладанні є важливою для забезпечення якісного освітнього процесу. Стейкхолдерами в освіті є різні групи людей та організацій, які мають інтереси у розвитку та покращенні навчання. До основних стейкхолдерів відносять здобувачів, викладачів, адміністрацію, урядові органи та бізнес. Особливе значення в забезпеченні якісної практичної складової освітнього процесу в сфері фінансів належить саме приватним структурам – представникам банківських установ, страхових компаній, кредитних спілок, інших фінансових компаній.

Слід погодитися із слушними думками, що стосуються перспектив, які надає залучення практиків до вищої школи. Університети мають переорієнтуватися на надання практичних навичок студентам та активне залучення бізнесу для їх передачі. Це буде сприяти тому, що випускники університетів значно краще звикатимуть до умов виробництва та не витратять часу на додаткове навчання. Університети мають активізувати процес укладання угод щодо проходження стажувань на інноваційних підприємствах регіону для розвитку відповідних компетенцій студентів та створювати мережу випускників, які можуть допомагати університету [1, с. 56].

Ефективною співпраця практиків та закладів вищої освіти можлива лише в умовах двосторонньої зацікавленості [2].

Отже, мотивація представників бізнесу брати участь в освітньому процесі повинна мати стратегічний характер. Адже підготовка фахівців для розвитку економіки країни має відбуватись послідовно та ґрунтуватись на принципах синергії з потенційними роботодавцями. Підприємства, які прагнуть зберегти свою конкурентоспроможність, мають адаптувати свої бізнес-моделі до інноваційного партнерства з університетами. Це включає визначення чітких бізнес-цілей для університетів з орієнтацією на конкретні результати співпраці.

Підприємства повинні також брати участь у розробці освітніх програм, коригуючи їх відповідно до нових вимог ринку, а також надавати гранти студентам та викладачам. Співпраця може включати організацію спільних стажувань, підтримку дипломних проєктів із врахуванням стратегічних потреб компаній. Ключовим результатом такої взаємодії має стати об'єднання ресурсів для реалізації інноваційних проєктів, створення технологічних центрів, наукових інкубаторів та спільних підприємств, що сприятимуть розвитку малого і середнього бізнесу на регіональному рівні.

Таким чином, незважаючи на складні умови навчання та бізнесу в Україні сьогодні в умовах воєнного стану, залучення фахівців-практиків до викладання є необхідною запорукою якісної підготовки майбутніх фахівців-фінансистів. Саме тому організація освітнього процесу в Україні повинна створювати сприятливі умови для залучення практиків із бізнес-структур до викладання у вищій школі.

Список використаних джерел

1. Єлісеєва М. О. Виклики часу та перспективи розвитку в системі вищої освіти України. *Формування сучасної моделі управління та підвищення якості менеджменту в системі вищої освіти*: Матеріали науково-практичної конференції. Дніпро. 18 квітня 2018 р. С.56.

2. Хриков Є. М. Теоретичні засади взаємодії закладів вищої освіти та територіальних громад. *Держава та регіони*. 2021. № 1 (71). URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2021/16.pdf/

УДК: 35.351

Міщенко Олексій Вікторович,

аспірант Державного податкового університету;

науковий керівник: Каницур Інна Григорівна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту та публічного управління

Державного податкового університету

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ПОТОКОМ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ КОГНІТИВНИХ РЕСУРСІВ В КОМУНІКАЦІЯХ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ В УМОВАХ КРИЗИ, СПРИЧИНЕНОЇ ВІЙНОЮ

У сучасному геополітичному кліматі, що знаменується політичними та військовими конфліктами, актуалізована потреба в ефективному управлінні інформацією, особливо з акцентом на публічній сфері державного сектора. А умовах війни державна вертикаль виконує роль і центру психологічної стійкості та концентрації інформаційних процесів. Ефективна комунікація під час кризи забезпечує високий рівень довіри, запобігає дезінформації та стабілізує когнітивну стійкість як серед посадовців, так і серед населення. Однак у зв'язку з потоком даних із багатьох джерел – медіа, соціальних платформ, публічних заяв, сповіщень про надзвичайні ситуації – існує підвищений ризик когнітивного перевантаження. Це може ускладнити своєчасне прийняття рішень, вплинути на ясність поширення інформації та, зрештою, вплинути на стратегічну реакцію влади на кризу. Таким чином,

дослідження управління інформаційними потоками для оптимізації когнітивних ресурсів актуальне для посилення комунікацій у кризових ситуаціях у суспільстві, яке живе в умовах війни

Науковий дискурс за темою дослідження цінний розглядом різних аспектів досліджуваної проблеми. Зокрема комплексний огляд боротьби з інформаційним перевантаженням присвячена розвідка М. Арнольд, М. Гольдшмітт та Т. Ріготті. Колектив науковців констатує, що література інформаційне перевантаження протягом попередніх двадцяти років розглядала вплив зовнішніх факторів на інформаційне перевантаження, утім ця проблема продовжує загострюватися через постійну цифровізацію та посилюється повсюдним використанням інформаційних і комунікаційних технологій [1]. Дослідженню негативних психологічних наслідків інформаційного перевантаження присвячена наукова робота С.Джі із Університету Шеффілда (Великобританія). Найпершим наслідком емоційного перевантаження автор називає депресію. “Спілкування в сучасному світі вимагає від людей вважати багатозадачність нормою, при цьому постійний потік інформації створює надмірну розумову стимуляцію для мозку, що в умовах постійної зміни завдань споживає додаткові когнітивні ресурси та вимагає залучення більшої кількості часу. Знижена продуктивність і нетерпіння з дефіцитом уваги можуть бути основними факторами, що сприяють підвищенню тривожності та соціальної втоми” [2, с. 254]. Таким чином, щоб ефективно зменшити негативний психологічний вплив, спричинений інформаційним перевантаженням, на думку автора, люди можуть змінити звичку перемикатися між багатозадачністю та підвищити свою інформаційну грамотність. Дослідниці людського досвіду інформаційного перевантаження та його вплив на інформаційну шкоду Т. М. Сенфт та Ш. Грінфілд можливий вихід вбачають у долученні до активістських рухів, що стимулює формування партиципаторного дизайну суспільства, за умов якого його члени стають розбірливішими споживачами та ефективнішими захисниками інформаційної справедливості [3, с. 27–40].

Управління інформаційними потоками в кризових ситуаціях має опиратися на комплексну структуру, розроблену для оптимізації когнітивних ресурсів для професіоналів державного управління під час війни. В центрі цієї структури – концепція інформаційного сортування, яка систематично організовує та розставляє пріоритети вхідних даних на основі їх актуальності, терміновості та потенційного впливу. Інформаційне сортування гарантує, що лише найважливіші та важливі дані потрапляють до осіб, які приймають рішення, таким чином спрощуючи комунікацію та зменшуючи когнітивне

навантаження на антикризових менеджерів. Цей підхід використовує як людське судження, так і інструменти, керовані штучним інтелектом, такі як алгоритми машинного навчання та обробка природної мови, щоб сортувати та класифікувати вхідну інформацію в режимі реального часу, дозволяючи швидше та точніше приймати рішення під тиском.

На наступному етапі необхідно ввести в дію централізовані інформаційні вузли – своєрідні інформаційні хаби, які функціонуватимуть у режимі командних центрів, які збирають, обробляють і фільтрують дані, пов'язані з кризою, з різних джерел — засобів масової інформації, публічних звітів, внутрішніх брифінгів безпеки та платформ соціальних мереж перед тим, як поширювати уточнену інформацію відповідним департаментам і посадовим особам. Завдяки централізації обробки інформації когнітивні вимоги до окремих антикризових менеджерів суттєво знижуватимуться, оскільки вони отримуватимуть виключно верифіковані високопріоритетні дані після виключення з інформаційного потоку величезного масиву другорядних даних. Таке налаштування не тільки зменшуватиме когнітивне навантаження, але й мінімізуватиме ризики дезінформації та надмірності, забезпечуючи послідовну комунікаційну стратегію, яка підтримує громадську довіру та стабільність.

Продуктивне структурування інформаційних потоків для оптимізації когнітивних ресурсів в комунікаціях із громадськістю має включати методи когнітивної буферизації, які розподіляють когнітивні вимоги між групами реагування на кризи. Призначаючи конкретні ролі в рамках інформаційного сортування, наприклад, первинних респондентів, верифікаторів повідомлень і громадських речників, структура дозволить зосередитися на конкретних завданнях, зменшуючи когнітивне навантаження на будь-яку окрему особу. Цей підхід також сприятиме багаторівневому обміну повідомленнями, тобто алгоритму, за використання якого комунікація обробляється поетапно, при цьому кожен рівень уточнює та перевіряє інформацію, перш ніж вона досягне громадськості. Багаторівневе надсилання повідомлень допомагає забезпечити точність, зменшує ймовірність конфліктних повідомлень і створює відчуття контролю та стабільності в спільноті. Наприклад, початкові звіти можуть бути перевірені однією командою, тоді як інша команда відповідає за оформлення інформації таким чином, щоб мінімізувати занепокоєння громадськості. Такий структурований розподіл обов'язків підвищуватиме як ефективність, так і послідовність, які є важливими для збереження довіри громадськості під час кризової комунікації.

Тренінги із когнітивної стійкості, які навчають антикризових менеджерів витримувати когнітивне напруження протягом тривалих періодів прийняття рішень із високими ставками є особливо актуальними у контексті війни, коли жити в умовах війни доводиться роками. Подібні тренінги мають включати методи управління стресом, швидкого прийняття рішень в умовах невизначеності та стратегії запобігання когнітивній втомі. Розвиваючи когнітивну стійкість, кризові комунікатори краще підготовлені для роботи з безперервним потоком інформації, не відчуваючи виснаження, що забезпечує стабільну продуктивність і ефективне лідерство.

Нарешті, необхідно інтегрувати системи фільтрації на основі штучного інтелекту як частину інфраструктури управління інформацією. Ці системи штучного інтелекту працюють у режимі реального часу, щоб оцінити актуальність і терміновість вхідних даних, фільтруючи несуттєву інформацію та сповіщаючи адміністраторів про критично важливу нову інформацію. Автоматизуючи частини процесу сортування інформації, штучний інтелект дозволяє антикризовим менеджерам зосередитися на прийнятті стратегічних рішень, а не на обробці даних, додатково оптимізуючи свої когнітивні ресурси. У середовищах високого тиску, де кожна мить “на вагу золота”, фільтрація штучним інтелектом може значно скоротити час, необхідний для виявлення важливої інформації та дії на її основі.

Запропонований перелік інструментів з підготовки та мінімізації негативного впливу інформаційного перевантаження поєднує у собі сортування інформації, централізовану обробку, методи когнітивної стійкості та інструменти штучного інтелекту для створення надійного підходу до управління кризовими комунікаціями органами публічного управління в умовах війни. Застосовуючи структуровані підходи до управління інформацією та наголошуючи на когнітивній стійкості, влада може продуктивно пом’якшувати несприятливі наслідки когнітивного перевантаження, тим самим покращуючи як державну, так і адміністративну реакцію на кризи.

Список використаних джерел

1. Arnold M., Goldschmitt M. Rigotti T. Dealing with information overload: a comprehensive review. *Frontiers in Psychology*. 2023. № 14. URL.: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1122200/full>.
2. Ji X. The Negative Psychological Effects of Information Overload. *BCP Education & Psychology*. 2023. Vol. 9. P.250–255.
3. Senft T. M. Greenfield S. People’s Experience of Information Overload and Its Impact on Infodemic Harms. *Managing Infodemics in the 21st Century Addressing New Public Health Challenges in the Information Ecosystem*. P. 27–40.

*Моїсєва Анастасія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти навчальної групи ПСМз 23-1
Державного податкового університету;
науковий керівник: Деніжна Світлана Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Державного податкового університету*

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Психологічне благополуччя людини є критично важливим компонентом загального здоров'я, особливо в умовах кризових ситуацій, таких як воєнний стан [2, с. 15]. Війна порушує звичний уклад життя, створює постійні стресові фактори, що безпосередньо впливають на психіку кожного громадянина. Втрата стабільності, небезпека для життя, соціальні розриви та постійне очікування нових загроз — усе це виснажує психологічні ресурси, знижуючи здатність до адаптації та життєстійкості [4, с. 74]. Тому вивчення аспектів збереження психологічного благополуччя та визначення стратегій підтримки є особливо актуальними. Ці тези спрямовані на глибше розуміння проблеми психологічного благополуччя особистості в умовах воєнного стану, дослідження основних факторів впливу, адаптивних механізмів та ролі освітніх установ у наданні підтримки.

Психологічне благополуччя можна визначити як суб'єктивний стан, що охоплює емоційне задоволення, почуття гармонії із собою та навколишнім світом, здатність до продуктивної діяльності й самореалізації. Воно включає емоційну стабільність, самоприйняття, соціальну інтеграцію, здатність до адаптації та подолання стресу [1, с. 22]. У мирний час ці показники є основою психологічного розвитку людини, а в умовах війни вони стають ключем до виживання і збереження ментального здоров'я.

Воєнний стан створює унікальні психосоціальні умови, які накладають значний тягар на психіку. Основними чинниками, що впливають на психологічний стан, є :

1. Фізична небезпека та загроза життю. Безперервні обстріли, фізичний ризик для життя, страх за себе та близьких призводять до хронічного стресу. Люди можуть перебувати в стані підвищеної тривоги, що негативно впливає на емоційне благополуччя.

2. Невизначеність майбутнього. Невизначеність щодо майбутніх подій створює додаткове навантаження на психіку, викликаючи страх, депресію та втрату життєвих орієнтирів.

3. Руйнування соціальних зв'язків. Вимушене переміщення населення, розрив звичних соціальних зв'язків і втрата спільнот створюють ізоляцію, що негативно впливає на психологічне благополуччя.

4. Переживання втрат та травм. Втрата близьких людей, травматичні події, поранення або свідчення насильства викликають глибокі емоційні травми, що можуть призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

5. Соціально-економічна нестабільність. Втрата роботи, джерел доходу, нестача базових ресурсів — усе це впливає на емоційний стан і викликає стрес, депресію, тривогу [3, с. 51-60].

До адаптивних механізмів та шляхів збереження психологічного благополуччя належать:

1. Соціальна підтримка. Соціальні зв'язки є одним із найсильніших чинників підтримки в умовах стресу. Спілкування з близькими людьми, створення груп підтримки, об'єднання громадян для спільного подолання труднощів допомагають знижувати тривожність і страх. Наявність соціальної підтримки сприяє створенню відчуття безпеки та стабільності.

2. Психологічна самодопомога та техніки саморегуляції. Релаксаційні техніки, такі як дихальні вправи, медитація та йога, є ефективними засобами зниження рівня стресу. Вони дозволяють знижувати емоційну напругу, покращують здатність контролювати негативні емоції та сприяють заспокоєнню розуму. Щоденникові записи, арт-терапія та вираження емоцій через творчість допомагають уникнути накопичення негативних переживань.

3. Фізична активність. Заняття спортом, регулярні фізичні навантаження, навіть прості прогулянки на свіжому повітрі позитивно впливають на психологічний стан. Фізична активність сприяє виробленню ендорфінів — природних «гормонів щастя», які допомагають знижувати рівень стресу та покращують настрій.

4. Професійна психологічна допомога. Індивідуальна або групова психотерапія є важливим інструментом у роботі з травматичним досвідом. Консультації з психологами допомагають аналізувати пережиті емоції, розвивати адаптивні навички та будувати нові стратегії подолання стресу. Також важливим є доступ до гарячих ліній допомоги та кризових центрів.

5. Адаптивне мислення та самоврядування емоціями. Фокусування на аспектах, які людина може контролювати, знижує рівень тривоги. Практика вдячності, пошук позитивних моментів у повсякденному житті, розвиток оптимізму — усе це допомагає зберігати життєстійкість [6, с. 83-87].

Освітні заклади мають стати осередком підтримки психічного здоров'я молоді. Важливим є створення безпечного та дружнього середовища для

учнів, організація спеціалізованих програм, тренінгів з психологічної стійкості. Підготовка педагогів до роботи в умовах стресу, надання консультативної підтримки студентам та інтеграція психологічної допомоги в освітній процес дозволять знизити психоемоційне навантаження та сприяти розвитку адаптивних навичок [5, с. 56].

Збереження психологічного благополуччя в умовах воєнного стану є ключовим завданням як для індивідуальної стійкості, так і для суспільного розвитку. Комплексний підхід, що включає підтримку з боку сім'ї, соціального середовища, освітніх закладів та держави, дозволяє мінімізувати негативні наслідки та сприяє відновленню психічного здоров'я. Лише через об'єднання зусиль на різних рівнях можна досягти стійкості та зберегти потенціал кожної особистості у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Антонюк С. «Психологічна підтримка населення в умовах кризових ситуацій». Київ: Видавництво «Либідь», 2020. – 220 с.
2. Сова М.О., Деніжна С.О. Вивчення психологічних факторів впливу на успішність виконання оперативних завдань учасниками територіальної оборони //Вектори соціальної, організаційної та економічної психології [Електронне видання] : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лют. 2023 р.) / відп. ред. С. М. Миронець. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 265-270 с.pdf <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/f467895ec4bf440341490c621a6eccb8>
3. Шевченко О., Головки М. Психологічна адаптація у кризових умовах: теоретичні та практичні аспекти. Львів: Видавництво «Світ», 2019.

УДК 378

Mykola Neborachko,
postgraduate student of the third level
of higher education (economics) State Tax University
scientific supervisor Sova Margarita Oleksandrivna
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department
of Psychology, Pedagogy and Social sciences discipline

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF TRAINING SPECIALISTS IN CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY

Training specialists in conditions of economic instability presents unique challenges and opportunities that require a nuanced understanding of psychological and pedagogical aspects. Economic instability often leads to increased stress and uncertainty, which can significantly impact the learning environment and the

motivations of students. As such, educational frameworks must adapt to cultivate resilience, critical thinking, and adaptability among future professionals. This adaptability is essential not only for individual success but also for the stability of the broader economic landscape.

From a psychological perspective, motivation plays a crucial role in the training of specialists during economically turbulent times. Research indicates that motivation to succeed is influenced by various psychological processes that guide behavior and mental functioning. Professionals who are highly motivated tend to demonstrate greater resilience and a willingness to engage in risk-taking, which is vital in unpredictable economic contexts [1, p. 64]. This motivation can be fostered through targeted educational strategies that emphasize self-awareness, self-esteem, and self-control, enabling students to navigate challenges more effectively.

In terms of pedagogical strategies, continuous education has emerged as a critical component in addressing the skills gap exacerbated by economic fluctuations. The concept of lifelong learning is particularly relevant here, as it encourages professionals to engage in ongoing development to stay relevant in their fields [2, p. 133]. Educational institutions must implement flexible curricula that respond quickly to changing market demands, integrating digital competencies and other essential skills into their training programs. This adaptability not only prepares students for immediate employment but also equips them with the tools necessary for long-term career success.

Economic instability can also alter the dynamics within learning environments. For instance, increased stress levels among students may hinder their ability to focus and engage fully with their studies. Therefore, creating supportive educational settings that prioritize mental health is essential. Institutions should consider implementing counseling services and stress management workshops as part of their training programs [3, p. 17]. Additionally, fostering a collaborative learning atmosphere can help mitigate feelings of isolation and anxiety, encouraging peer support and shared problem-solving.

Corporate universities have been identified as effective mechanisms for bridging the gap between academic training and industry needs in times of economic uncertainty. These institutions can provide tailored training programs that align closely with market demands, ensuring that graduates possess the requisite skills and knowledge [4, p. 9]. By focusing on practical applications and real-world scenarios, corporate universities can enhance the employability of their graduates while simultaneously addressing the immediate needs of businesses facing economic challenges.

In conclusion, addressing the psychological and pedagogical aspects of training specialists in conditions of economic instability requires a multifaceted approach. Educational frameworks must not only adapt to changing economic realities but also actively promote resilience and lifelong learning among students. By fostering motivation, creating supportive learning environments, and leveraging corporate universities for practical training, we can better prepare future professionals to thrive in an unpredictable world. This holistic approach will ultimately contribute to a more stable economic future by equipping specialists with the skills necessary to navigate complexities and drive innovation in their respective fields.

References

1. Volodavchuk V. The motivation for success in professional training of future professionals. Image of the modern pedagogue. 2021. No. 1 (196). P. 63—67. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/The-motivation-for-success-in-professional-training-Volodavchuk/8625b0d49f319520d2477dbb692d5c4793802956> (date of access: 01.10.2024).
2. Жернакова М. Б., Кротенко Т. Ю., Румянцева И. А. Trends in the training of modern leaders. Scientific Journal ECONOMIC SYSTEMS. 2022. Vol. 1, no. 210. P. 129—135. URL: <https://doi.org/10.29030/2309-2076-2022-15-2-129-135> (date of access: 01.10.2024).
3. Elkina O., Elkin S. Current directions of research on methodological aspects of the formation of a system of training specialists in the field of economics. Theoretical economics. 2024. No. 5. P. 12—20. URL: <https://doi.org/10.52957/2221-3260-2024-5-12-20> (date of access: 01.10.2024).
4. Natroshvili S. Corporate university as a basis for the formation of highly qualified human resources for strategic management of financial and economic security of business entities. Cherkasy university bulletin: economics sciences. 2019. No. 4. P. 4—13. URL: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2019-4-4-13> (date of access: 01.10.2024).

УДК 159.947:373

Павлусик Ілона Михайлівна,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПСБ-22-1

Державного податкового університету;

науковий керівник: Берташ Марія Ігорівна,

старший викладач кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ФЕНОМЕН САМООЦІНКИ У ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Самооцінка формується упродовж всього життя, однак її підґрунтя закладається з самого дитинства. Вона відіграє важливу роль в бутті кожної людини і є основним регулятором її поведінки та діяльності [2].

Дослідження самооцінки є надважливим для школярів. Адже вона впливає на успішність навчання та особистісний розвиток, взаємини з іншими людьми, вибір життєвих цілей.

Адекватна самооцінка допомагає об'єктивно оцінювати свої можливості та ставити досяжні цілі, а неадекватна може заважати учням виявити свій потенціал.

Дослідження самооцінки завжди залишається актуальним, оскільки допомагає розуміти, як люди сприймають себе. Це важливо для розвитку особистості, психологічного благополуччя, а також для ефективного навчання.

Війна в Україні глибоко вплинула на життя кожного. Діти стикаються з численними викликами, які можуть негативно впливати на їхню самооцінку: невизначеність та страх за майбутнє, зміна звичного життя тощо.

Одним із провідних факторів є те, що в шкільних роках відбувається зміна середовища та кола спілкування особистості. Це призводить до формування та активного вдосконалення свідомості і самосвідомості індивіда, але може вплинути на зниження або підвищення самооцінки.

Оскільки в сучасному світі варто бути більш самостійним, стійким та відповідальним за своє власне життя, то прагнення до адекватної самооцінки є важливою складовою для успішної адаптації людини до теперішніх викликів буття [4].

У психологічній літературі "самооцінка" є ключовим поняттям у дослідженні особистісного розвитку та психічного здоров'я. Самооцінка особистості – це усвідомлення власної ідентичності незалежно від зовнішніх впливів, вона утворюється в процесі пізнання людиною себе [1].

Формування самооцінки розпочинається ще в ранньому дитинстві і триває протягом усього життя. Спершу діти починають усвідомлювати свій власний індивідуальний статус та роль у соціальному середовищі, і це має вплив на їхню гідність. Так само, як відношення батьків і близького оточення індивіда. Якщо дитину підтримують та хвалять за певні досягнення, то це допомагає підвищити її самооцінку. І навпаки, якщо вона зіткнулась з критикою та негативними коментарями, це може призвести до зниження її гідності. Тому, важливо правильно оцінювати себе та інших для формування адекватної самооцінки.

Беррес Фредерік Скіннер пов'язував дане поняття з досвідом індивіда, з якого людина бере певні уявлення стосовно себе [3, с. 37-45]. За його теорією, людська поведінка залежить від результатів, які вона приносить. Якщо власна

ж поведінка приносить позитивні наслідки, то ми схильні до того, щоб повторювати її. Якщо ж поведінка приносить негативні наслідки, то ми схильні до того, щоб уникати її. Відповідно до його теорії, самооцінка може впливати

на мотивацію та поведінку особистості, тому бажано мати адекватну самооцінку, щоб досягати успіхів у житті.

Альфред Адлер визначив важливість дитинства у формуванні самооцінки, коли діти залежні від батьків і без них є незахищеними [3, с. 37-45]. Він вважав, що самооцінка є однією з найважливіших складових здорової психіки; що люди формують свою самооцінку на основі власного досвіду, сприйняття та інтерпретації дійсності. Адлер стверджував, що власні переконання про себе, світ та інших людей впливають на нашу поведінку і здатність до досягнення цілей та певної мети. Також, він вважав, що адекватна самооцінка допомагає підтримувати психологічне здоров'я, збільшувати мотивацію для досягнення цілей та сприяти хорошій взаємодії з іншими людьми.

Абрагам Маслоу розглядає самооцінку згідно описаної ним теорії ієрархії потреб. Саме з самооцінкою він пов'язує два рівні: потребу у приналежності та любові, а також потребу у самоповазі [3, с. 37-45]. Маслоу вважав, що самооцінка є необхідною складовою здорової психіки та особистісного розвитку особистості. Він стверджував, що кожна людина потребує адекватної самооцінки, щоб відчувати власну цінність і задовольняти свої потреби на самовизначення та самореалізацію.

Самооцінка є важливим поняттям в психології, особливо в теперішніх умовах, яке відображає процес оцінки власної особистості, у якому індивід оцінює свої здібності, навички, риси характеру, зовнішній вигляд, а також почуття гідності та самоактуалізації. Цей термін, використовується для розуміння та уявлення людини про саму себе, включати у себе такі характеристики, як самовизначеність, самодостатність, самовизнання та самовдосконалення.

Отже, важливо мати здорову, тобто адекватну самооцінку, яка відображає реальний рівень власних здібностей та досягнень, і не перебільшувати або ж недооцінювати свої можливості. Задля цього, потрібно працювати над собою, вірити у власні сили, підтримувати позитивний настрій, приймати власні ж помилки, розвивати навички, а також приймати себе таким, яким є. Це може допомогти в розвитку особистості та досягненні певних цілей школярів.

Список використаних джерел

1. Варій М. Й. Загальна психологія. 3-є вид., вип. доп. Київ: ЦУЛ, 2009. 1008 с.
2. Волошина В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О., Темрук О. В. Загальна психологія. Практикум: навч. посібн. Київ: Каравела, 2005. 280 с.
3. Дядюкіна С. В. Самооцінка як міждисциплінарне поняття. *Луганський національний університет імені Тараса Шевченка*. №1. 2011. С. 37-45.
4. Льовкіна О. Г., Романюк Л. В., Петухова І. О., Калениченко Р. А., Берташ М. І. та ін. Особистісно-професійне становлення сучасної молоді: соціально-психологічні та соціологічні аспекти : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2022. С. 251 – 282.

УДК [351:34] (342)

Переходько Сергій Олександрович,

*студент-магістр Київського національного університету
будівництва і архітектури за спеціальністю
«Публічне управління та адміністрування»;*

науковий керівник: Мартиненко Наталія Василівна,

*доктор філософії в галузі публічного управління та адміністрування,
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Конституція України передбачає чіткий розподіл державної влади на три самостійні гілки. Виконавча влада, зокрема, займається практичним застосуванням законів та інших нормативних актів, забезпечуючи їхню реалізацію в повсякденному житті [1].

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади та здійснює внутрішньої і зовнішньої політики держави. Він виконує стратегічну функцію управління державними справами, координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади [1]. За Конституцією України, Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України, що відображає його важливе місце в системі стримувань і противаг [2; 8]. Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України [8].

Кабінет Міністрів України має колегіальний характер. Його очолює Прем'єр-міністр України, який координує діяльність уряду. До складу Кабінету Міністрів України входять Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри та міністри України, кожен з яких відповідає за окрему галузь державного управління (освіта, охорона здоров'я, економіка, оборона тощо). Така структура сприяє ефективному виконанню завдань, покладених на уряд. Всі рішення ухвалюються колективно на засіданнях, що підкреслює важливість спільної відповідальності урядовців за ухвалені рішення[1; 3].

Повноваження Кабінету Міністрів України закріплені в Конституції України та Законі України «Про Кабінет Міністрів України». До основних повноважень Кабінету Міністрів України відносяться:

- забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України;
- забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору;
- вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина;
- забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;
- розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;
- забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності; здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону;
- розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання;
- здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;
- організовує і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи;
- спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади;

- утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади;

- призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України тощо [8; 3].

Особливу увагу Кабінет Міністрів України приділяє питанням економічного розвитку, формування національної політики у сфері праці, соціального захисту населення, науки та культури. Одним із важливих аспектів є забезпечення належного функціонування соціальних інституцій, впровадження реформ та боротьба з корупцією [4; 5].

Корупція має місце, коли відповідальна особа чи сторона приймає незаконну винагороду, отримує перевагу (у грошовій або негрошовій формі, у вигляді будь-якої іншої вигоди) чи порушує правила про недопущення конфлікту інтересів [9; 10]. Нестабільна ситуація у сфері безпеки будь-якої держави є потужним каталізатором корупції, найчастіше за принципом «війна все спише» [9; 10].

Рада національної безпеки і оборони України відповідно до закону координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони. Кабінет Міністрів України забезпечує виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України, введених у дію указами Президента України, що відповідають положенням Конституції України, що є особливо важливим у контексті зовнішніх і внутрішніх загроз [6].

Важливою є взаємодія Кабінету Міністрів України з місцевими органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями.

Незважаючи на важливу роль, Кабінет Міністрів України стикається з низкою проблем. Це, зокрема, недостатня координація між різними міністерствами, що впливає на ефективність виконання рішень. Однією з ключових проблем залишається боротьба з корупцією, яка продовжує бути значною перепоною для ефективного функціонування урядових структур. Іншим викликом є необхідність адаптації законодавчої бази до європейських стандартів у рамках євроінтеграції. Важливим аспектом є забезпечення швидкого реагування на виклики глобальної економічної кризи та геополітичної нестабільності [7].

Таким чином, Кабінет Міністрів України відіграє важливу роль у державному механізмі, забезпечуючи безперервність функціонування виконавчої влади та стійкість державного управління. Його діяльність є вирішальною для досягнення стратегічних національних завдань і подальшого розвитку країни. Успіх уряду залежить від здатності ефективно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики, а також від його здатності впроваджувати реформи, що відповідають сучасним потребам суспільства.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В. Б. Кабінет Міністрів України. Енциклопедія сучасної України : у 30 т. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001–2020. С. 219.
2. Глагович М.В., Діденко Н. Г. Повноваження Кабінету Міністрів України, функції та відповідальність. Інвестиції: практика та досвід, 2021. № 7. С. 91–95.
3. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. URL: ligazakon.ua. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Корнієнко М. М. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім "Ін Юре", 2020.
5. Совгіря О. Структура конституційно-правового статусу Кабінету Міністрів України: теоретико-методологічні аспекти. Вісник Вищої Ради юстиції. № 4 (12). 2012. С. 105–115.
6. Томкіна О.О. Принцип гласності процедури прийняття правових актів Кабінету Міністрів України. Право України, 2004. № 9. С. 29 - 30
7. Толстоухов А. В. Кабінет Міністрів України. Енциклопедія історії України : у 10 т. К.: Наукова думка, 2007. Т. 4 С. 128 с. 15. Томкіна О.О
8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Geller, B., & Martynenko, N. (2023). Issues of Combating Corruption Oriented Crimes: Forensic Science Aspect. Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics, 28(3), 47-63. <https://doi.org/10.32353/khrife.3.2022.04>.
10. Мартиненко Н. Актуальні питання експертної профілактики корупційних злочинів. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. – 311 с.

УДК 004.8:37

Погребний Микита Віталійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПНК-22

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

науковий керівник: Рябчун Юлія Володимирівна,

доктор філософії, доцент кафедри інформаційних технологій

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

У роботі проаналізовано вплив штучного інтелекту (ШІ) на сучасну освіту та перспективи використання у вищих навчальних закладах та проблеми, що виникають у зв'язку з цим, досліджено потенційні можливості використання ШІ в освітньому процесі України, виклики та ризики його впровадження.

За даними індустрії електронного навчання, інструменти управління навчанням будуть оснащені можливостями ШІ протягом наступних трьох років [1]. Дослідження провідних європейських та українських авторів підкреслюють важливість ШІ у реформуванні освітніх практик. У своїй роботі «Five ways artificial intelligence has already changed higher education», зазначає, що з моменту появи ChatGPT та GPT-4 університети активно аналізують можливості та ризики використання ШІ [2].

Розглянемо досвід європейських країн з огляду програм та ініціатив у країнах ЄС, зокрема Фінляндії, Естонії та Німеччини.

Фінляндія відома своєю прогресивною освітньою системою, яка активно використовує технології ШІ. Однією з ініціатив стала програма “Цифровізація шкіл”, що передбачає інтегрування сучасних технологій до навчального процесу, яка спрямована на створення передового цифрового середовища в освіті до 2027 року [3]. Ця програма, якою керує Національне агентство з освіти Фінляндії у співпраці з Міністерством освіти і культури, підтримує цифрове навчання через інтеграцію технологій на всіх освітніх етапах, від раннього дитинства до вищої освіти. Стратегія зосереджена на підвищенні цифрової компетентності студентів і викладачів, розробці сумісних цифрових сервісів і сприяттві стійкій цифровій інфраструктурі для забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів для всіх студентів. Програма узгоджується з

більш широкими політиками ЄС, такими як План дій цифрової освіти та Цифровий компас, встановлюючи амбітні цілі для Фінляндії, щоб стати світовим лідером у сфері сталої цифровізації для рівності в освіті та навчання протягом усього життя.

«Електронна школа» Естонії (e-School) [4] – широко використовувана цифрова платформа, створена в 2002 році в рамках ініціатив цифрової освіти в країні. Програма дозволяє вчителям, учням і батькам взаємодіяти в централізованому онлайн-середовищі. Вона містить функції для відстеження академічного прогресу, реєстрації відвідуваності, керування завданнями та полегшення спілкування між батьками та вчителями. Електронна школа, яку використовують близько 85% естонських шкіл, допомогла зробити Естонію лідером інтеграції освітніх технологій. Платформа підтримується цифровою стратегією Естонії, яка включає e-Koolikott, онлайн-бібліотеку освітніх ресурсів, і зосереджена на цифровій грамотності та підтримці вчителів. З 2015 року естонські системи на основі ШІ проводять аналіз успішності учнів та видають їм рекомендації. Крім того естонські школи співпрацюють з інститутами науки для розробки нових технологій та підготовки педагогів. Уряд реалізує програму під назвою “Digital Compass 2030”, яка передбачає, що ШІ проникне у всі сфери діяльності, у тому числі науку і в основні галузі економіки.

У Німеччині програми впровадження ШІ в освіту реалізуються через ініціативи «DigitalPakt Schule» [5], що передбачає значні інвестиції в цифрову інфраструктуру. Програма націлена на модернізацію шкільних закладів та підвищення їхньої здатності використовувати технології ШІ для автоматизації навчальних процесів і адміністративних завдань. Німеччина також активно підтримує дослідження в галузі освітніх технологій, фінансуючи проекти, спрямовані на адаптацію ШІ для покращення навчального процесу.

Впровадження ШІ в освітній процес України має значний потенціал для модернізації системи освіти, проте це супроводжує низькі виклики, які потребують комплексного рішення. Одним із основних викликів впровадження ШІ в освітній процес в Україні є недостатня технічна інфраструктура. Багато освітніх закладів, особливо у віддалених регіонах, не мають необхідного обладнання, програмного забезпечення та швидкісного інтернету для реалізації технологій ШІ. Це обмежує можливості використання інноваційних навчальних платформ та адаптивних систем.

Інтеграція ШІ в освіту також піднімає важливі правові та етичні питання. Одним із ключових аспектів є безпека даних, оскільки технології ШІ часто

потребують збору та аналізу великої кількості інформації про учнів. Це викликає занепокоєння щодо конфіденційності та захисту персональних даних. Законодавча база в Україні ще не повністю адаптована до вимог використання технологій ШІ, що створює юридичні ризики для навчальних закладів. Для регулювання використання штучного інтелекту в освіті в країнах ЄС було прийнято нормативно-правовий акт “Digital education plan 2021-2027” – це оновлена політична ініціатива Європейського Союзу (ЄС), яка визначає спільне бачення високоякісної, інклюзивної та доступної цифрової освіти в Європі та спрямована на підтримку адаптації освіти та навчання [6].

Ще одним серйозним викликом є недостатня кількість фахівців із відповідною кваліфікацією для роботи з технологіями ШІ. Багато викладачів не мають необхідних знань і навичок для інтеграції ШІ в навчальний процес. Для успішної реалізації технологій ШІ в освіті важливо проводити спеціалізовані тренінги та програми підвищення кваліфікації, щоб допомогти педагогам освоїти нові інструменти та методики навчання.

Для ефективного впровадження ШІ в освітній процес в Україні потрібно інвестувати в розвиток технологічної інфраструктури освітніх закладів, забезпечити їх сучасним обладнанням, програмним забезпеченням та доступом до Інтернету. Також важливо створити спеціалізовані фонди та гранти для навчальних закладів, які дозволять запроваджувати інноваційні технології. Крім того, слід розробити національні стратегії розвитку ШІ в освіті, що визначатимуть пріоритети і напрямки розвитку, а також механізми моніторингу і оцінки їх ефективності.

Також є важливою співпраця з європейськими партнерами у впровадженні кращих практик використання ШІ в освіті. Україна може брати участь у міжнародних проектах та програмах, обмінюючись досвідом з іншими країнами, які вже мають успішний досвід інтеграції ШІ в освітній процес. Це може включати спільні дослідження, тренінги для педагогів, а також обмін інформацією про новітні технології та інновації в освіті. Така співпраця також допоможе Україні адаптувати європейські практики до своїх умов і забезпечити синергію в розвитку освітньої системи.

У результаті проведеного дослідження виявлено, що інтеграція ШІ в українську освітню систему має значний потенціал для покращення якості навчання, індивідуалізації процесу навчання та автоматизації адміністративних завдань. Однак, виклики, пов'язані з технічною інфраструктурою, правовими та етичними аспектами, а також кадровими питаннями, потребують уваги для успішної реалізації цих можливостей, зокрема рекомендується:

1. Розробити комплексну державну програму для модернізації освітніх закладів та впровадження нових технологій.

2. Посилити міжнародну співпрацю з європейськими країнами для обміну досвідом та знаннями.

3. Забезпечити підготовку кадрів через спеціалізовані програми навчання для викладачів.

4. Проводити дослідження та оцінки впровадження ШІ в освіту, щоб виявити ефективні практики та адаптувати їх до потреб України.

Список використаних джерел

1. Власюк О. П., Степаненко О. К., Приходькіна Н. О. Вплив штучного інтелекту та інформаційних технологій на мобільну освіту та навчання майбутнього. Академічні візії. 2023. № 26.

2. Williams T., Grove J. Five ways AI has already changed higher education. URL: <https://is.gd/n7iYRB>

3. Opetushallitus. URL: <https://www.oph.fi/fi> (дата звернення: 15.10.2024).

4. E-Estonia. e-School Initiative. URL: <https://e-estonia.com/> (дата звернення: 15.10.2024).

5. Schule 4.0. URL: <https://bdi.eu/> (дата звернення: 15.10.2024).

6. Тимошенко Є.А. Цифровізація освітньої діяльності за допомогою систем ШІ: досвід ЄС та України. Вінниця, 2023. Т. 1. 157 с.

УДК 159.955.2:657.1:378.147

Подібка Володимир Васильович,

здобувач вищої освіти навчальної групи зОіАм-23

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ З ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Сучасний освітній процес вимагає нових підходів до розвитку навичок критичного мислення у студентів, особливо у таких спеціальностях, як облік та аудит, де робота з великим обсягом інформації та аналізом даних є невіддільною частиною професійної діяльності. Критичне мислення

допомагає майбутнім фахівцям формувати незалежні судження, зважувати ризики, аналізувати різноманітні джерела інформації та ухвалювати обґрунтовані рішення. У контексті психолого-педагогічного забезпечення цей процес передбачає застосування методик, які стимулюють студентів до активного мислення, аналізу, оцінювання та саморефлексії.

Конверський А.Є визначає критичне мислення як «усвідомлене відношення до процесу міркування, яке передбачає вміння будувати доведення, спростування, вміння висувати гіпотези, проводити аналогії, нарешті, знаходити помилки у своїх і чужих міркуваннях» [1, с.20]. Критичне мислення визначається як здатність аналізувати, оцінювати та синтезувати інформацію з метою прийняття обґрунтованих рішень [2, с.46]. Критичне мислення для студентів спеціальності облік і аудит передбачає низку когнітивних навичок: уміння аналізувати фінансову інформацію, розпізнавати невідповідності, розглядати дані з різних точок зору, визначати обґрунтованість висновків та обирати оптимальні методи для вирішення фінансових завдань, що є необхідним для успішного виконання професійних обов'язків та забезпечення високих стандартів діяльності в умовах зростаючої економічної невизначеності.

Формування критичного мислення у студентів з обліку та аудиту відбувається через засвоєння теоретичних основ і принципів критичного мислення, які є фундаментом, на якому будується весь процес навчання. Вони допомагають студентам зрозуміти, що критичне мислення - це не просто набір знань, а скоріше спосіб мислення, який включає в себе аналіз інформації, оцінку аргументів, виявлення упереджень, формулювання висновків та прийняття обґрунтованих рішень. Воно включає в себе: аналіз, тобто розбиття інформації на складові частини для кращого розуміння; оцінку інформації, характеристика її достовірності, а також синтез - об'єднання різних елементів інформації для створення нових ідей або рішень [3]. Викладач відіграє ключову роль у формуванні теоретичних основ критичного мислення. Він повинен пояснити студентам що таке критичне мислення, чому воно важливе, які його компоненти і принципи, продемонструвати на власному прикладі, як застосовувати критичне мислення при вирішенні професійних завдань, створити навчальне середовище, в якому студенти матимуть можливість практикувати набуті знання. В ході теоретичного навчання формуються та розвиваються аналітичні навички - здатність розкладати складні проблеми на простіші компоненти, виявляти причинно-наслідкові зв'язки; здатність оцінювати достовірність джерел інформації, виявляти упередження та

маніпуляції; здатність тлумачити інформацію, виявляти приховані значення, креативні навички - здатність генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення. Також розглядаються принципи критичного мислення: системність, об'єктивність, логічність, доказовість, відкритість.

Важливим компонентом формування критичного мислення є виконання практичних завдань, які стимулюють аналітико-пізнавальні здібності через аналіз фінансової звітності, виявлення помилок в облікових документах, оцінку ефективності внутрішньогосподарського контролю.

Водночас останнім часом набуло поширення використання інтерактивних методів навчання. До таких методів належать рольові ігри, дискусії та дебати, які допомагають студентам активно включатися у процес мислення, відстоювати свою точку зору та вдосконалювати навички аргументації [4, с. 437]. Наприклад, під час обговорення етичних аспектів обліку чи аудиту студенти можуть навчитися ставити питання, обговорювати альтернативні позиції та аналізувати етичні наслідки своїх рішень, що є необхідним компонентом критичного мислення.

У психолого-педагогічному забезпеченні процесу формування критичного мислення можна виокремити кілька основних методів активізації навчання, які сприяють розвитку цієї навички у студентів з обліку та аудиту.

1. Проблемно-орієнтоване навчання (Problem-Based Learning, PBL) передбачає вивчення матеріалу через вирішення певної проблеми. Викладач ставить перед студентами конкретну задачу, яка вимагає активного застосування критичного мислення для знаходження рішення. PBL є ефективним у навчанні спеціалістів з обліку та аудиту, оскільки привчає їх шукати відповіді на складні запитання самостійно, аналізувати контексти і виявляти ключові аспекти ситуації. Наприклад, розробка бізнес-плану чи аналіз фінансового стану компанії за умов невизначеності допомагає студентам використовувати творчий підхід до аналізу даних та оцінки їхньої достовірності.

2. Case study (робота над реальними кейсами) дозволяє здобувачам працювати у ситуаціях невизначеності, що потребує всебічного підходу. Вирішуючи запропоновані кейси, студенти застосовують набуті теоретичні знання для оцінки фінансових ризиків, прогнозування можливих наслідків, а також обирають оптимальні шляхи вирішення. Це сприяє розвитку таких складових критичного мислення, як аналітичне мислення, навички оцінювання та самостійність у прийнятті рішень.

3. Дискусії та дебати є важливими інструментами для розвитку критичного мислення, що дозволяє студентам висловлювати свої думки,

аргументувати їх та критично оцінювати думки інших, що сприяє розвитку навичок аргументації та критичного аналізу. Метод сократівського діалогу передбачає обговорення певної проблеми, у ході якого викладач стимулює студентів ставити запитання, аналізувати можливі відповіді, досліджувати приховані припущення і розвивати власну точку зору. У контексті обліку та аудиту такий підхід допомагає студентам глибше розуміти суть фінансових операцій, перевіряти обґрунтованість висновків і розвивати навички логічного мислення, що є необхідним для ухвалення точних фінансових рішень.

4. Когнітивно-поведінковий підхід передбачає розвиток навичок саморефлексії, самоспостереження і корекції мислення. Викладачі можуть застосовувати техніки когнітивного підходу, такі як самооцінка та аналіз власних помилок, щоб навчити студентів об'єктивно аналізувати власні судження та рішення. У контексті обліку та аудиту це допомагає студентам розвивати дисципліну мислення, вміння помічати власні упередження та уникати поспішних висновків, що є важливим для забезпечення об'єктивності в їхній професійній діяльності.

Завдання викладача - не тільки передати студентам знання, але й сформулювати у них стійке бажання застосовувати критичне мислення в своїй професійній діяльності [5, с.24]. Викладачі можуть створювати умови, які стимулюють студентів до активного навчання та розвитку критичного мислення через використання цікавих та актуальних завдань, а також надання конструктивного зворотного зв'язку та заохочення їх до саморефлексії [6, с.34].

В умовах динамічних змін та високих вимог професійної діяльності розвиток критичного мислення допомагає студентам з обліку та аудиту ставати компетентними, незалежними фахівцями, здатними приймати ефективні та обґрунтовані рішення. Формування навичок критичного мислення у студентів з обліку та аудиту є складним, але надзвичайно важливим завданням сучасної психолого-педагогічної практики. Застосування різноманітних підходів, які охоплюють проєктне навчання, метод сократівського діалогу, проблемне навчання, когнітивно-поведінкові техніки та інтерактивні методи, сприяє створенню навчального середовища, яке стимулює студентів до глибокого аналізу інформації, критичної оцінки ситуацій та ухвалення зважених рішень. Викладачі повинні інтегрувати розвиток критичного мислення у навчальні програми, використовувати різноманітні методи навчання, надавати конструктивний зворотний зв'язок та створювати підтримуюче навчальне середовище.

Список використаних джерел

1. Конверський А.Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.
2. Ennis, R. H. The Logical Basis for Measuring CT Skills. Educational Leadership. 1985. №43. P.44-48.
3. Aizikovitsh-Udi E., Cheng D. Developing Critical Thinking Skills from Dispositions to Abilities: Mathematics Education from Early Childhood to High School / Critical Thinking, Probability, Mathematics, High School, Early Childhood. Creative Education, Vol.6 №4, March 24, 2015. DOI: [10.4236/ojbm.2023.116158](https://doi.org/10.4236/ojbm.2023.116158)
4. Кічук Н., Воробйова, А. Критичне мислення як передумова конструктивного розвитку здатності майбутнього фахівця до інноваційної діяльності. *Вісник науки та освіти*. 2023. №9 (15) С.434-445. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9\(15\)-434-445](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9(15)-434-445)
5. Якімчук О. Компетентісний підхід в освіті: українські реалії. Вища освіта України. 2020. №3. С. 24-25.
6. Бевз В., Голованюк Т. Технологія розвитку критичного мислення у методичній підготовці майбутніх вчителів математики. Збірник наукових праць. Умань, 2019. Вип. 1. С. 29-38.

УДК: 346.22:332.021

Розум Олександр Олександрович,

аспірант Державного податкового університету;

науковий керівник: Марченко Ольга Іванівна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки, підприємництва

та бізнес-адміністрування,

Державного податкового університету

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ГОЛОДУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

В умовах війни ключовим завданням держави є максимально можлива підтримка обороноздатності країни та її перемога у війні. Важливим чинником у цій ситуації є забезпечення стійкості та розвитку української економіки загалом та стимулювання підприємницької діяльності зокрема.

В умовах війни, структурних і територіальних змін потреб у робочій силі, масштабного переміщення населення та мобілізації поглиблюються проблеми у сфері зайнятості. Зокрема, вкрай гостро нині постала проблема дефіциту робочої сили на ринку праці – кадровий голод [1, с.1].

У той же час забезпечення стійкості економіки нині та перспективи відновлення економічного зростання України у повоєнний період часу потребують великої кількості спеціалістів робітничих професій.

В сучасних умовах перше і найважливіше завдання держави – забезпечення фронту. Це робота великої кількості підприємств. Так наприклад, Укроборонпром має тисячі вакансій, і більшість з них – робітничі професії. Потрібні токарі, фрезерувальники, зварювальники, електрики та купа інших фахівців.

Вже зараз, а також після перемоги України у війні необхідно відбудувати цілі міста, школи, лікарні, будинки, інфраструктурні об'єкти. Це також – одне з найважливіших завдань суспільства. Будівельники наголошують, що саме брак у кількості та якості робітників є найбільшою перепорою на шляху швидкого розвитку [2, с.2].

Важливим напрямом відновлення економіки є гуманітарне розмінування територій України, на яких велись бойові дії або визнаних потенційно забрудненими вибухонебезпечними предметами. Повернення в оборот великої кількості земель сільськогосподарського призначення – невідкладне завдання. У лютому 2024-го у ДСНС повідомляли, що в Україні потенційно замінованими залишаються 156 тисяч квадратних кілометрів [3, с.1]. За даними Міністерства економіки України міжнародні партнери України виділили на проекти в гуманітарному розмінуванні на 2022-2027 роки понад 700 мільйонів доларів США в еквіваленті [4, с.2]. Прем'єр-міністр Денис Шмигаль під час виступу на Конференції з питань протиміної діяльності в Україні (УМАС-2024), що проходила 17 жовтня 2024 у Лозанні (Швейцарія) наголосив, що станом на вересень 2023 року, за оцінкою Світового банку, вартість повного комплексу робіт із гуманітарного розмінування складе близько 37 млрд. доларів. І це не остаточна цифра. Як зауважив очільник Уряду у державі є тільки 3 тисячі фахівців з розмінування при потребі більше 10 тисяч [5, с.1]. Ця інформація обумовлює і іншого боку перспективи додаткового фінансування ПТО за рахунок грантів та цільових програм допомоги зарубіжних партнерів України.

Отже з наведеного випливає, що як означені вище сектора економіки, так і інші її галузі потребують нагального усунення кадрового голоду у цих сферах суспільного життя.

Одним із перспективних напрямів пришвидшення відновлення цієї частини ринку праці в сучасних умовах є розвиток професійно-технічної освіти (далі - ПТО). В сучасних умовах переваги цього напрямку полягають у

тому, що термін навчання в закладах ПТО складає 2-3 роки, на відміну від «вишів», в яких термін підготовки фахівців складає 4-6 років. Разом з цим "виші" не готують малярів, штукатурів, трактористів, слюсарів, токарів, верстатників, кухарів, кондитерів, пекарів, та ще декілька сотень інших професій. А саме ці люди складають левову частину ринку праці. Також здобувачі можуть отримувати ПТО без відриву від виробництва. До навчальних закладів ПТО абітурієнти можуть вступати, починаючи з 9 класу після завершення навчання у загальноосвітній школі. Зважаючи на це, а також приймаючи до уваги те, що відповідно до п.5 ст.23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» не підлягають призову на військову службу під час мобілізації до досягнення 25-річного віку військовозобов'язані, які пройшли базову загальновійськову підготовку відповідно до статті 10-1 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу" чи базову військову службу [6, п.5, ст. 23]. Отже вбачається можливим у значній мірі вирішити проблему кадрового за рахунок збільшення кількості випускників професійно-технічних закладів освіти, переважна більшість випускників яких складають особи віком до 25 років, які за законом мають право на відстрочку від мобілізації.

З врахуванням викладеного доцільно окреслити окремі перспективні напрями розвитку ПТО на сучасному етапі історичного розвитку країни.

Так, підготовка спеціалістів з урахуванням потреб сучасного бізнесу, співпраця професійно-технічних закладів освіти з підприємствами може стати ефективним інструментом для подолання кадрового голоду та стимулювання інноваційного розвитку країни. Суттєве значення у цьому контексті має те, що випускники професійно-технічних навчальних закладів швидко опановують практичну складову і роблять перші кроки в професії зазвичай вже на другому курсі. Тобто на етапі завершення навчання ці люди вже мають досвід роботи і не малий дохід. Важливим є також і те, що більшість робітничих професій дозволяють більше заробляти, відкривши власний бізнес. Для цього треба додати до професійних знань навички підприємництва шляхом запровадження відповідних предметів у програми підготовки, або організації відповідних навчальних центрів при «профтехзах» [2, с.2].

В контексті сучасного змісту професійно-технічної освіти, вбачається також актуальним надати можливість студентам отримати в процесі навчання ще й військовий компонент знань (наприклад - знання та навички виробництва дронів, ремонту військової техніки, керування транспортними засобами та інженерною технікою ЗСУ, готування їжі у польових умовах, тощо. Зважаючи

на це важливим інструментом підготовки спеціалістів є тісна співпраця Міністерства освіти і науки з підприємствами Укроборонпрому, організація практики та працевлаштування студентів на цих підприємствах по закінченню навчання. Держава інвестувала у вітчизняний оборонно-промисловий комплекс десятки мільярдів гривень і ця цифра не є остаточною. Проте зростання галузі також вимагає розширення штату робітників з професійно-технічною освітою [2, с.3].

Разом з цим важливість розвитку професійно-технічної освіти, як складової системи освіти України полягає Також і в тому, що професійна освіта – це "альтернативна школа", де вчать професіям, що передбачає багато практики. Отже це дозволяє вирішувати також проблеми інтеграція ветеранів та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Заклади професійної освіти мають бути не лише для первинного навчання. Також вони мають стати базою для перенавчання дорослих, адже зміни у житті сприяють змінам інтересів особистості і часто – зміні професії.

У сучасних умовах з боку держави також необхідно забезпечити більшу підтримку професійно-технічних закладів освіти. у вигляді нового обладнання для практичного навчання.

Таким чином розвиток професійно-технічної освіти в Україні в умовах сьогодишніх реалій є важливим фактором стійкості економіки та стимулювання підприємництва країни під час війни, сприяє мінімізації проблеми дефіциту робочої сили, який виник під час війни.

Підсумовуючи викладене у контексті розвитку професійно-технічної освіти, вважаємо також за необхідне навести наукову позицію В.О. Радкевич, д.п.н., проф., дійсного члена (академіка) НАПН України, директора Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України, яка полягає у тому що «нині українська влада визнає професійну освіту «ключем до швидкої економічної відбудови України». Відповідальність за вдосконалення та модернізацію національної професійної освіти є спільною для держави, науково-педагогічної громадськості, приватних партнерів професійної освіти. Інвестування у професійну освіту має бути визначено на державному рівні й усвідомлено на особистісному як безперервний процес збереження й розвитку людського капіталу, основа відновлення національної економіки, гарантія її незалежності, безпеки й міжнародного визнання » [7, с. 15].

Список використаних джерел

1. Національний інститут стратегічних досліджень. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>.
2. Завгородній Д. Як якісна профтехосвіта може вирішити кадровий голод для відбудови країни. *Українська правда*, 04.12.2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/12/04/258081/>
3. Хорунжий О. Понад 7 тис. рятувальників і 2,2 тис. одиниць спецтехніки чергуватимуть на Великдень. *Прес-центр ДСНС України*, 01.05.2024. URL: https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/ponad-7-tis-riatuvainikiv-i-22-tis-odinic-spectexniki-cerguvatimut-na-elikden?__cf_chl_tk=iBFSPTw9SfgJBg4Y0iAFHgTLxDiv4_VKT7F7LH1bqcg-1729579319-1.0.1.1-eeo5XfSbHQdmSHuavYbBY2WWaxqQ.LcvKD4QwRq_Azs
4. Извошикова А.. Міжнародні партнери виділили понад 700 млн доларів на розмінування України у 2022-2027 роках. *Суспільні новини*, URL: <https://suspilne.media/721427-miznarodni-partneri-vidilili-ponad-700-mln-dolariv-na-rozminuvanna-ukraini-u-2022-2027-rokah>.
5. Шмигаль Д.. Доповідь під час виступу на Конференції з питань протиміної діяльності в Україні (UMAC-2024), 17.10.2024. *Урядовий портал Кабінету Міністрів України*, URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nasha-holovna-meta-aby-do-2033-roku-ukrainabula-chystoiu-vid-minnoho-smittia-denys-shmyhal>.
6. Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-ХІІ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993, № 44, ст.416. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
7. Радкевич В.О.. Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах сучасних викликів. *Вісник НАПН України*, 2022, 4(2). С.1-15.

УДК: 346.22:332.021

Розум Олександр Олександрович,

аспірант Державного податкового університету;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

*професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ГОЛОДУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

В умовах війни ключовим завданням держави є максимально можлива підтримка обороноздатності країни та її перемога у війні. Важливим чинником у цій ситуації є забезпечення стійкості та розвитку української економіки загалом та стимулювання підприємницької діяльності зокрема.

За воєнного часу структурних і територіальних змін потреб у робочій силі, масштабного переміщення населення та мобілізації поглиблюються проблеми у сфері зайнятості. Зокрема, вкрай гостро нині постала проблема дефіциту робочої сили на ринку праці – кадровий голод [1, с.1].

У той же час забезпечення стійкості економіки нині та перспективи відновлення економічного зростання України у повоєнний період часу потребують великої кількості спеціалістів робітничих професій.

Певна річ, що в сучасних умовах перше і найважливіше завдання держави – забезпечення фронту. Це робота великої кількості підприємств. Так наприклад, Укроборонпром має тисячі вакансій, і більшість з них – робітничі професії. Потрібні токарі, фрезерувальники, зварювальники, електрики та купа інших фахівців.

Вже зараз, а також після перемоги України у війні необхідно відбудувати цілі міста, школи, лікарні, будинки, інфраструктурні об'єкти. Це також – одне з найважливіших завдань суспільства. Будівельники наголошують, що саме брак у кількості та якості робітників є найбільшою перепорою на шляху швидкого розвитку [2, с.2].

Важливим напрямом відновлення економіки є гуманітарне розмінування територій України, на яких велись бойові дії або визнаних потенційно забрудненими вибухонебезпечними предметами. Повернення в оборот великої кількості земель сільськогосподарського призначення – невідкладне завдання. У лютому 2024-го у ДСНС повідомляли, що в Україні потенційно замінованими залишаються 156 тисяч квадратних кілометрів [3, с.1].

За даними Міністерства економіки України міжнародні партнери України виділили на проекти в гуманітарному розмінуванні на 2022-2027 роки понад 700 мільйонів доларів США в еквіваленті [4, с.2].

Прем'єр-міністр Денис Шмигаль під час виступу на Конференції з питань протимінної діяльності в Україні (UMAC-2024), що проходила 17 жовтня 2024 у Лозанні (Швейцарія) наголосив, що станом на вересень 2023 року, за оцінкою Світового банку, вартість повного комплексу робіт із гуманітарного розмінування складе близько 37 млрд. доларів. І це не остаточна цифра. Як зауважив очільник Уряду у державі є тільки 3 тисячі фахівців з розмінування при потребі більше 10 тисяч [5, с.1]. Ця інформація обумовлює з іншого боку перспективи додаткового фінансування ПТО за рахунок грантів та цільових програм допомоги зарубіжних партнерів України.

Отже, з наведеного матеріалу випливає, що як означені вище сектора економіки, так і інші її галузі потребують нагального усунення кадрового голоду в цих сферах суспільного життя.

Одним із пріоритетних напрямів пришвидшення відновлення цієї частини ринку праці в сучасних умовах є розвиток професійно-технічної освіти (далі - ПТО). Переваги цього напрямку полягають у тому, що термін навчання в закладах ПТО складає 2-3 роки, на відміну від «вишів», в яких термін підготовки фахівців складає 4-6 років.

Разом з тим "виші" не готують малярів, штукатурів, трактористів, слюсарів, токарів, верстатників, кухарів, кондитерів, пекарів, та ще декілька сотень інших професій. Адже саме ці люди складають ліву частину ринку праці.

Крім того, здобувачі можуть отримувати ПТО без відриву від виробництва. До навчальних закладів ПТО абітурієнти можуть вступати, починаючи з 9 класу після завершення навчання у загальноосвітній школі. Зважаючи на це, а також приймаючи до уваги те, що відповідно до п.5 ст.23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» не підлягають призову на військову службу під час мобілізації до досягнення 25-річного віку військовозобов'язані, які пройшли базову загальновійськову підготовку відповідно до статті 10-1 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу" чи базову військову службу [6, п.5, ст. 23].

Отже вбачається можливим у значній мірі вирішити проблему кадрового за рахунок збільшення кількості випускників професійно-технічних закладів освіти, переважна більшість випускників яких складають особи віком до 25 років, які за законом мають право на відстрочку від мобілізації.

З урахуванням викладеного доцільно окреслити окремі перспективні напрями розвитку ПТО на сучасному етапі історичного розвитку країни.

Так, підготовка спеціалістів з урахуванням потреб сучасного бізнесу, співпраця професійно-технічних закладів освіти з підприємствами може стати ефективним інструментом для подолання кадрового голоду та стимулювання інноваційного розвитку країни. Суттєве значення у цьому контексті має те, що випускники професійно-технічних навчальних закладів швидко опановують практичну складову і роблять перші кроки в професії зазвичай вже на другому курсі. Тобто на етапі завершення навчання ці люди вже мають досвід роботи і не малий дохід. Важливим є також і те, що більшість робітничих професій дозволяють більше заробляти, відкривши власний бізнес. Для цього треба додати до професійних знань навички підприємництва шляхом запровадження відповідних предметів у програми підготовки, або організації відповідних навчальних центрів при «профтехзах» [2, с.2].

У контексті сучасного змісту професійно-технічної освіти, вбачається також актуальним надати можливість студентам отримати в процесі навчання

ще й військовий компонент знань (наприклад - знання та навички виробництва дронів, ремонту військової техніки, керування транспортними засобами та інженерною технікою ЗСУ, готування їжі у польових умовах, тощо. Зважаючи на це важливим інструментом підготовки спеціалістів є тісна співпраця Міністерства освіти і науки з підприємствами Укроборонпрому, організація практики та працевлаштування студентів на цих підприємствах по закінченню навчання. Держава інвестувала у вітчизняний оборонно-промисловий комплекс десятки мільярдів гривень і ця цифра не є остаточною. Проте зростання галузі також вимагає розширення штату робітників з професійно-технічною освітою [2, с.3].

Особлива значущість розвитку професійно-технічної освіти, як складової системи освіти України, полягає також і в тому, що професійна освіта – це "альтернативна школа", де вчать професіям, що передбачає багато практики. Отже це дозволяє вирішувати також проблеми інтеграція ветеранів та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Заклади професійної освіти мають бути не лише для первинного навчання. Також вони мають стати базою для перенавчання дорослих, адже зміни у житті сприяють змінам інтересів особистості і часто – зміні професії.

Безперечно, що з боку держави необхідно забезпечити більшу підтримку професійно-технічних закладів освіти. у вигляді нового обладнання для практичного навчання.

Таким чином, розвиток професійно-технічної освіти в Україні в умовах реалій сьогодення є важливим фактором досягнення стабільності економіки та стимулювання підприємств країни під час війни, що сприяє мінімізації проблеми дефіциту робочої сили, який виник під час війни.

Як підсумок викладеного наведемо наукову позицію В.О. Радкевич, д.п.н., проф., дійсного члена (академіка) НАПН України, директора Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України, яка полягає у тому, що «нині українська влада визнає професійну освіту «ключем до швидкої економічної відбудови України». Відповідальність за вдосконалення та модернізацію національної професійної освіти є спільною для держави, науково-педагогічної громадськості, приватних партнерів професійної освіти. Інвестування у професійну освіту має бути визначено на державному рівні й усвідомлено на особистісному як безперервний процес збереження й розвитку людського капіталу, основа відновлення національної економіки, гарантія її незалежності, безпеки й міжнародного визнання» [7, с. 15].

Список використаних джерел

1. Національний інститут стратегічних досліджень. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>.
2. Завгородній Д. Як якісна профтехосвіта може вирішити кадровий голод для відбудови країни. *Українська правда*, 04.12.2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/12/04/258081/>
3. Хорунжий О.. Понад 7 тис. рятувальників і 2,2 тис. одиниць спецтехніки чергуватимуть на Великдень. *Прес-центр ДСНС України*, 01.05.2024. URL: https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/ponad-7-tis-riatuvalniv-i-22-tis-odinic-spectexniki-cerguvatimut-na-elikden?_cf_chl_tk=iBFSPTw9SfgJBg4Y0iAFHgTLxDiv4_VKT7F7LH1bqcg-1729579319-1.0.1.1-eeo5XfSbHQdmSHuavYbBY2WWaxqQ.LcvKD4QwRq_Azs
4. Ізвозицкова А.. Міжнародні партнери виділили понад 700 млн доларів на розминування України у 2022-2027 роках. *Суспільні новини*, URL: <https://suspilne.media/721427-miznarodni-partneri-vidilili-ponad-700-mln-dolariv-na-rozminuvanna-ukraini-u-2022-2027-rokah>.
5. Шмигаль Д.. Доповідь під час виступу на Конференції з питань протимісної діяльності в Україні (UMAC-2024), 17.10.2024. *Урядовий портал Кабінету Міністрів України*, URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nasha-holovna-meta-aby-do-2033-roku-ukrainabula-chystoiu-vid-minnoho-smittia-denysh-shmyhal>.
6. Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-ХІІ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993, № 44, ст.416. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
7. Радкевич В.О.. Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах сучасних викликів. *Вісник НАПН України*, 2022, 4(2). С.1-15.

УДК 37.015.322.1

Рябчун Олена Василівна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПНК-24м

Київського національного університету будівництва і архітектури;

науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ

Поєднання теми «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті вибору України» та дисципліни «Психологія вищої школи» дозволяє міркувати, як сучасні європейські стандарти освіти та інтеграція України до

європейського освітнього простору впливають на психологічні аспекти навчання у вищих навчальних закладах.

Ключовими аспектами дослідження є:

1) *адаптація педагогів та здобувачів вищої освіти до нових стандартів освіти* [1, 2]. Зокрема в умовах євроінтеграції освітні стандарти України наближаються до європейських, що вимагають адаптації як від викладачів, так і від студентів. Для викладачів це означає впровадження нових педагогічних методик і підходів, а також розвиток гнучкості та здатності працювати в новому культурному та освітньому контексті. З психологічної точки зору, така адаптація супроводжується задоволеністю подоланням професійного стресу, що виникає через швидкі зміни та підвищені вимоги до освітнього процесу. Інтеграція в європейський освітній простір вимагає від викладачів і студентів України освоєння нових освітніх підходів, включаючи акцент на компетентнісному навчанні, критичному мисленні та самостійності.

2) *формування компетенцій та особистісного розвитку студентів* [3]. З огляду на європейський вибір України, акцент на компетентнісному підході в навчанні сприяє не лише академічним досягненням, а й розвитку критичного мислення, здатності до самостійного навчання, комунікаційних навичок, а також адаптації до мультикультурного середовища. Психологія вищої школи тут розуміє психологічні механізми особистісного розвитку студентів, зокрема ті аспекти, які сприяють їх інтеграції в глобальний освітній простір.

3) *виклики цифровізації та інновацій в освіті* [4, 5]. Європейський вибір профілактики цифровізації освітнього процесу в Україні, що передбачає впровадження сучасних інформаційних технологій та онлайн-навчання. Психологія вищої школи вивчає, як цифрове середовище впливає на психічне здоров'я студентів і викладачів, їхню здатність до навчання та взаємодії. Цифровізація несе нові психологічні виклики, наприклад, відчуття ізоляції у студентів, виснаження через тривале перебування в онлайн-середовищі, потребу в цифровій грамотності, а також розвиток адаптивних методів викладання, які зберігають взаємодію і зв'язок між учасниками освіти.

4) *психологічна підтримка та розвиток емоційного інтелекту* [6]. В умовах інтеграції в європейський освітній простір та зміни у навчальному процесі досягаються через значення психологічної підтримки для студентів та викладачів. Важливим є розвиток емоційного інтелекту, який забезпечує викладачам ефективнішу підтримку студентів, що стикаються з труднощами під час адаптації до нових умов навчання. Також зростає попит на компетенції викладача, що може йому створити комфортне освітнє середовище, де враховуються індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти та їх психологічний стан.

Поєднання психологічного підходу та сучасних освітніх тенденцій в умовах європейського вибору України дозволяє ефективно вирішувати питання адаптації та підтримувати освітній процес учасників, а також підвищити якість навчання відповідно до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Адаптація здобувачів освіти до освітнього процесу в умовах довготривалого стресу. URL: <https://vseosvita.ua/seminar/22>
2. Особливості управління вищою освітою в контексті адаптації діяльності регіональних ВНЗ до Болонського процесу / Ю. М. Атаманчук, Т. М. Десятов, С. О. Семеріков // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки. – 2010. – Вип. 183, ч. 4. – С. 20-26.
3. Горбова І., Горбовий О., Дубік В. Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід у вихованні особистості. Інновації в сучасній освіті: методологія, технологія, дидактичні та виховні аспекти. 2023. С. 218–226. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-25>
4. Бобро, Н. (2024). Цифровізація освіти: виклики та можливості у XXI столітті. *Молодий вчений*, 5 (129), 46-50. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-5-129-8>
5. Цифровізація освіти: виклики та можливості у XXI столітті. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6199>
6. Березка С. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх фахівців спеціальної освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. 2021. С. 13–20. URL: [https://doi.org/10.31392/npu-nc.series12.2021.14\(59\).02](https://doi.org/10.31392/npu-nc.series12.2021.14(59).02)

УДК 37.015.322.1

Рябчун Олена Василівна,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПНК-24м

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

науковий керівник: Красильник Юрій Семенович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

В умовах швидкого розвитку цифрових технологій освітній процес набуває суттєвих змін, що вимагає від викладачів вищої школи нових підходів до організації навчання та постійного вдосконалення педагогічної майстерності. Цифровізація освіти відкриває широкі можливості для

використання сучасних інформаційних інструментів, що полегшують доступ до знань, сприяють індивідуалізації навчального процесу та підвищують його інтерактивність [1]. Цей процес ставить перед викладачами нові виклики, які вимагають не тільки володіння новими технологіями, а й здатності інтегрувати їх у навчальний процес відповідно до педагогічних цілей та потреб студентів [4, 5, 6].

Тому наше дослідження має на меті встановити характер впливу цифровізації на рівень педагогічної майстерності викладача та які компетентності, технології та підходи до викладання сприятимуть ефективному використанню цифрових технологій в освітньому процесі. Важливим аспектом є також розуміння того, як цифрові інструменти можуть підтримати викладача у створеному інтерактивному та адаптивному освітньому середовищі, яке повинно відповідати стандартам сучасного європейського навчання. Особливо увага, на нашу думку, повинна приділятися викликам, з якими зустрічаються викладачі в процесі впровадження цифрових технологій: від необхідності підвищення технологічної компетентності до забезпечення ефективної взаємодії зі здобувачами вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Цифровізація освіти – це впровадження в освітній процес на всіх рівнях сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою розвитку у молоді навичок аналізу інформації, формування критичного мислення, максимального використання в навчальних цілях різноманітного мультимедійного контенту, інтенсифікація освітнього процесу за рахунок застосування інтерактивних методів навчання [2].

Нами встановлено, що цифровізація суттєво змінює педагогічну майстерність викладача, вимагаючи від нього нових компетентностей та підходів до організації освітнього процесу. Цей вплив повинен охоплювати:

1. Нові навички та компетентності. Викладачі повинні володіти цифровою компетентністю, розуміти, як користуватися інтерактивними платформами, створювати мультимедійний контент, використовувати інструменти для дистанційного навчання та аналізувати цифрові ресурси для вдосконалення освітніх програм. Ці навички стають невід'ємною частиною діяльності викладача та сприятимуть підвищенню рівня професійної майстерності, дозволяючи гнучко адаптуватися до змін в освітньому середовищі [3].

2. Інтерактивні методи та адаптивний підхід. Реалізація цифрових технологій, інтерактивних та персоналізованих засобів навчання передбачає

використання як віртуальних лабораторій, симуляцій, гейміфікації та чат-ботів для підтримки освітнього процесу. Ці ресурси дозволяють краще адаптувати навчальні матеріали до потреб студентів, підвищити зацікавленість та ефективність навчання. В умовах цифровізації педагогічна майстерність зростає за рахунок використання методик, орієнтованих на активне залучення студентів до навчання [2].

3. Формування нових підходів до взаємодії зі студентами. У цифровому середовищі викладачі мають можливість забезпечити ефективнішу комунікацію та зворотний зв'язок зі студентами через різні цифрові платформи, такі як системи управління навчанням (LMS), соціальні мережі та онлайн-чат. Такий формат розвитку у студентів самостійності, відповідальності та здатності до самонавчання вимагає від викладача розуміння особливостей дистанційної взаємодії, забезпечення належної підтримки студентам у цифровому середовищі [3].

4. Оцінка та аналітика. Цифрові інструменти надають нові можливості для оцінювання успішності студентів за допомогою автоматизованих тестів, онлайн-завдань та платформ з функцією аналітики даних. Це дозволить викладачам проводити детальний аналіз успішності студентів, визначати проблемні теми та вносити корективи в освітній процес на основі отриманих даних [2].

5. Виклики та адаптація педагогічної майстерності. Порядок з можливістю цифровізації поставить викладачів перед певними завданнями, такими як можливість постійного оновлення своїх знань про нові технології, захист даних і кібербезпеки, а також збереження балансу між технологічною та педагогічною складовою навчання. Вирішення цих питань є успіхом для розвитку педагогічної майстерності, яка в умовах цифровізації має бути динамічною і постійно вдосконалюватися [2].

Таким чином, цифровізація вимагає від викладачів нових підходів до педагогічної діяльності, що забезпечує підвищення якості та ефективності освіти. Дослідження проблем педагогічної майстерності в умовах цифровізації допоможе розробити рекомендації для викладачів щодо адаптації до нових реалій освітнього процесу, спрямованих на викладання та відповідності європейським стандартам.

Список використаних джерел

1. Сисоева С. Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. URL: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2545/ (дата звернення: 25.10.2024).1

2. Цифровізація української освіти: реалізація, проблеми і перспективи. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/16004-tsfrovizatsiya-ukrainskoi-osviti-realizatsiya-problemi-i-perspektivi> (дата звернення: 27.10.2024).2

3. Бобро Н. Цифровізація освіти: виклики та можливості у XXI столітті. *Молодий вчений*. 2024. № 5 (129). С. 46–50. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-5-129-8> (дата звернення: 29.10.2024).3

4. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / Огієнко О. І., Мільто Л. О., Каложна Т. Г., Радченко Ю. Л., Красильник Ю. С. and Котун К. В. Київ: Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України. 2016. 120 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705798/1/Словник.pdf> (дата звернення: 02.11.2024).

5. Красильник Ю. С. Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх магістрів педагогіки вищої школи. *Вісник НТУ України «КПІ»*. 2009. Випуск 3. С. 119–123. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/47228052.pdf> (дата звернення: 30.10.2024).

6. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні основи проєктування дистанційного навчання в умовах ЗВО. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонського державного університету*. 2021. № 94. С. 86–92. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/issue/view/68/289> (дата звернення: 01.11.2024).

УДК 159.96

Савченко Дар'я Ігорівна,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПСМз 23-1

Державного податкового університету;

науковий керівник: Льовкіна Олена Геннадіївна,

професор, доктор філософських наук,

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО СТРАХУ СМЕРТІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ

Страх смерті є однією з найбільш фундаментальних і універсальних емоцій, яку відчуває кожна людина. Це почуття виникає як природна реакція на усвідомлення власної смертності і є важливим елементом в еволюції та психіці людини. На особистісному рівні страх смерті може впливати на багато аспектів життя індивіда, включаючи поведінку, мотивацію, стосунки та психічне здоров'я. У соціальному контексті, особливо в умовах війни, страх смерті стає ще більш вираженим і актуальним [3].

Причини страху перед смертю

Звідки у людини виникає моторошний страх смерті в даний час до кінця не з'ясовано, хоча вважається що головними факторами, що впливають на прояв страху перед смертю, є вплив суспільства і спадковість.

Однак медиками виділяються і інші джерела формування таких хвороб, а саме:

- Коли у людини помер хтось із родичів. Раптова загибель рідної людини викликає незрозумілу боязнь. Діти, особливо в дошкільному віці, часто починають боятися смерті саме через таку причину;

- Новинні програми по телевізору, в яких показують ролики з аваріями, вбивствами і катастрофами іноді стають причиною того, що людина починає весь час роздумувати про свою можливу смерть;

- Бажання контролювати все, що відбувається у власному житті, також може привести до такої хвороби. Адже людина боїться того, що йому під силу. Нерідко такі люди бояться, що помруть уві сні;

- Страх смерті може проявитися у дуже релігійної людини. Він боїться, що коли він згрішить і представ на божому суді, буде покараний за те, що жив неправильно. Звідси і страх перед раптовою смертю;

- У віці 35-50 років людина переоцінює власні пріоритети, життєві цілі, відчуває зневіру від того, що надії не справдилися. Це може стати причиною прояви синдрому страху смерті, і людина починає боятися, що помре молодим;

- Вагітні жінки, перед початком пологів, часто відчувають тривогу за власне життя, особливо, коли вагітність була важкою або майбутній мамі доведеться рости малюка самій. Страх смерті у вагітних пов'язаний з острахом за немовляти, який ще не народився, що з ним буде, якщо вона помре;

- У літніх людей з типовим набором старечих захворювань, часто посилюється страх смерті, що наближається [4].

Вплив воєнного стану на страх смерті у молоді

На сьогоднішній день проблема страху смерті набуває особливої актуальності в умовах військового конфлікту, який триває в Україні. Війна значно впливає на психологічний стан людей, посилюючи відчуття тривожності, страху та невпевненості у майбутньому. В умовах бойових дій та постійних загроз життю, страх смерті стає одним з центральних психологічних чинників, що впливають на поведінку та емоційний стан індивідів. У контексті бізнесу та роботи, страх смерті може впливати на продуктивність праці, рівень стресу та загальне благополуччя працівників. Тому дослідження цього феномену є не лише академічно цікавим, але й практично важливим [2].

Смерть є неминучою реальністю, з якою кожен із нас стикається протягом життя, але не кожен готовий до неї психологічно. Страх смерті може

бути джерелом тривоги, депресії, агресії, відчаю, а також стимулом до саморозвитку, самопізнання, пошуку сенсу життя та духовності. Ставлення до смерті залежить від багатьох факторів, таких як вік, стать, освіта, релігія, культура, особистісні особливості тощо. Останні роки в Україні були складними через війну, що призвело до тиску на молодь та її ставлення до життя та смерті. Молодь, зокрема військовослужбовці, волонтери, люди, які втратили близьких від смерті, зіткнулися з різними психологічними проблемами, пов'язаними зі стресом, тривогою, депресією, та іншими. Отже, дослідження ставлення молоді до смерті в контексті війни в Україні є важливим для розуміння психологічної та емоційної складових молоді й розробки ефективних програм для допомоги молоді, яка перебуває під впливом війни.

Тому важливою задачею сучасної психології є дослідження психологічних особливостей ставлення молоді до смерті в період війни, а також розробка й перевірка ефективності психокорекційних програм, які спрямовані на підвищення стресостійкості, оптимізацію емоційного стану, формування позитивного ставлення до життя, зниження страху смерті, підтримку духовності та пошук сенсу життя в молоді, яка зазнає впливу війни.

Молодий вік є вразливим періодом у житті, коли молодь прагне проводити більше часу зі своїми друзями й однолітками, а не з родиною, коли вона активно входить у доросле життя. Це ключовий період для фізіологічного та психологічного розвитку й соціалізації. Неочікуване та стрімке вторгнення війни в життя суспільства загалом і кожної окремої людини внесло свої корективи в цінності й бачення. Різке збільшення кількості смертей у період війни не може не відбитися на психологічному сприйнятті молодих людей. Смерть є припиненням, зупинкою всіх біологічних і фізіологічних процесів в організмі людини. Смерть має двоякий початок: з одного боку, це біологічне явище, що пояснюється рядом природних факторів. Але смерть водночас є і неминучим наслідком війни, що впливає на людину, адже розвиток суспільства і сприйняття феномену смерті взаємопов'язані, мають специфічні риси, властиві лише їм зараз і в цих умовах. Смерть і страх її можуть формувати в молодих людей закони та правила, визначати специфіку поглядів і ставлення до неї [1].

Список використаних джерел

1. Бондаровська В. М. Духовність та моральні цінності сучасної української молоді деякі соціально-психологічні аспекти. Київ : Науково-дослідний інститут «Проблеми людини», 2019.

2. Дослідницька робота Мирончак К. В., Дослідження страху смерті: труднощі та перспективи.

3. Методичний посібник «Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій», Кокун О.М., Мороз В. М., Лозінська Н.С., Пішко І.О., 2022.

4. Відчуття страху смерті. Послуги невропатолога, психолога URL: <https://psiholog-ivano-frankivsk.webnode.com.ua/l/vidchuttya-strakhu-smerti-poslugi-nevropatologa-psikhologa/>

УДК 159.9

Сайкова Олена Олександрівна,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-1
Державного податкового університету;*

науковий керівник: Пстухова Ірина Олексіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

*завідувач кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ

Психологічний клімат групи оптимальний за своїми параметрами, не виникає спонтанно, але є підсумком систематичних виховних впливів на виробничу груп і її окремих членів. Становлення сприятливого або несприятливого психологічного клімату групи відбувається поступово, під час спільної трудової діяльності, як наслідок спільних переживань з приводу загальних подій і дій, «обміну» емоційним станом і формування ситуативних суспільних настроїв, які складають основу щодо сталого клімату групи. Оптимальним можна вважати такий соціально-психологічний клімат, коли інтегральний емоційний стан групи сприяє досягненню високих результатів спільної діяльності і характеризується найбільш позитивним психологічним самопочуттям членів групи [1].

Формування сприятливого психологічного клімату це одна з довгострокових і нагальних практичних завдань, що стоять перед керівником виробничої групи та психологом підприємства. Управлінський і виховний вплив на психологічний клімат малої виробничої групи вимагає знань психологічних властивостей групи і засобів їх регулювання, а також здатності передбачати появу потенційних конфліктів у взаєминах членів групи, і, отже, вимагає нетривіальних дій з боку керівників таких груп [2].

Сприятливий психологічний клімат сприймається членами малої виробничої групи як задоволеність спільної трудовою діяльністю, її

результатом і процесом відносинами і спілкуванням з іншими членами груп і її керівниками. Такий психологічний клімат підвищує настрій членів виробничої групи, їх творчий потенціал, позитивно впливає на бажання працювати в цій групі, реалізовувати свої здібності в суспільно значущій діяльності в складі групи членства [3].

Несприятливий психологічний клімат членами групи переживається як невдоволеність діловими і емоційним відносинами з іншими членами групи, з її керівником, умовами і змістом спільної діяльності. Несприятливий характер психологічного клімату не може не позначитися на емоційному стані членів групи, результативності їх спільної праці, а також на індивідуальній працездатності і активності членів групи [4].

С. О. Кличковським сформовані загальні рекомендації для керівництва як покращити психологічний клімат на підприємстві:

1. Поводитися чесно по відношенню до працівників та клієнтів. Неможливо вимагати у працівників чесної поведінки, якщо саме підприємство непорядно ставитися до своїх працівників та клієнтів.

2. Обіцяти тільки те, що можливо виконати. Краще пообіцяти менша, але дати більше, ніж обманути надії працівників.

3. Керівник повинен сам триматися правил підприємства. Керівник повинен особистим прикладом демонструвати працівникам виконання правил, норм та традицій на підприємстві.

4. Давати якісний зворотний зв'язок працівникам.

5. Інформувати працівників про досягнуті результати.

6. Регулярно надавати працівникам інформацію щодо прийнятих важливих рішень компанії.

7. робити свої дії зрозумілими та обґрунтованими.

8. Демонструвати щирі цікавість до пропозицій працівників.

9. Створювати та підтримувати атмосферу взаємоповаги на підприємстві.

10. Демонструвати перспективи підприємства на ринку, її майбутнє. Особливо у кризовий період, коли економічна, політична або суспільна ситуація впливають на рівень тривожності працівників.

11. Забезпечити гарні санітарно-гігієнічні умови праці.

12. Чітко розподіляти функціональні обов'язки працівників та їх зони відповідальності.

13. Надавати працівникам правдиву інформацію щодо важливих для них питань. Задля нівелювання чуток та пліток.

14. Вибирати прийнятний для даного підприємства (або відділу) стиль керівництва [5].

Тому задля підвищення ефективності впливу психологічного клімату в колективі слід впровадити рекомендації щодо врахування наступних чинників:

1. Залежність психологічного клімату від інших сфер життєдіяльності працівників, оскільки вплив зовнішніх факторів може негативно відобразитися на стані працівника і в подальшому;

2. Суспільна думку, психологічний вплив, наслідування, особливості групової динаміки;

3. Існування у професійних групах спеціалістів різних рівнів володіння своєї професією. З одного боку, кваліфіковані працівники відчують повагу нових співробітників. Нові, зі свого боку, отримують досвід, побачать свою подальшу перспективу;

4. Коригування чисельності групи. Найліпшим результатом буде виробничі групи від п'яти до п'ятнадцяти осіб. У разі зменшення групи, у її працівників може почати формуватися занепокоєння через персональну (особисту) відповідальності за прийняття групових рішень. Водночас, у занадто великих професійних групах буде порушена групова динаміка, викривлена взаємодія. Внаслідок несумісності працівників професійної групи можливі виникнення конфліктів, протиріч та дисбаланс у відносинах. Втім, потрібно також розуміти, що склад професійної групи, насамперед, визначається її обов'язками, завданнями підприємства;

5. Час трудової діяльності. Даний показник пов'язаний з існуванням закріплених в професійній групі традицій, стійких норм поведінки в групі. Все це, зі свого боку, впливає на згуртованість, організованість та єдність групи. Проте, разом, також із-за впливу даного чинника може ускладнюватися процес адаптації нових працівників підрозділів.

6. Статеві-віковий склад групи. Оптимальне відображення даного чинника у соціально-психологічному кліматі передбачає відмінності щодо віку, життєвого досвіду, наявність поваги до старших, окрема увага до жінок, допомогу молодим працівникам. У загальному плані психологічний клімат повинен бути позбавлений ейджизму, сексизму, расизму тощо.

7. Існування неформальної структури в професійній групі. За умови формування неформальної (альтернативної) структури в групі можуть виникати конфлікти. Особливо коли лідери цих неформальних міні-груп перебувають у конфронтації до номінального керівництва групою. Тому керівництву потрібно вибудовувати відносини в професійній групі у такий спосіб, щоб бути не лише керівником цієї групи, а й лідером. Він повинен

справедливо вирішувати конфлікти, підпорядковуватися загально груповим правилам, бути прикладом для інших в професійному та особистісному плані;

8. Автономність, рівень ізольованості групи від інших груп. Задля покращення психологічного клімату виробничої групи доцільно виходити за рівень взаємодії всередині групи. Потрібно налагоджувати контакти з представниками інших груп у складі одного підприємства;

9. Психологічна сумісність членів групи одна з одним. В даному чиннику йдеться мова про групову сумісність, яка, так само, виступає індикатором згуртованості, колективності групи. Сумісність забезпечує безконфліктне спілкування між членами групи, допомагає погодженню індивідуальних дій в умовах спільної діяльності;

10. Проведення опитувань, оцінка думок працівників. Даний чинник допомагає керівництву підприємства отримувати об'єктивну інформацію щодо стану справ у виробничих групах. Оскільки отримання інформації від керівника середньої ланки може мати викривлене відображення оцінки виробничої групи;

11. Кожен працівник – особистість. Даний чинник дозволить ставитися керівництву до своїх працівників з відповідним рівнем поваги, розумінням того, що працівники не є ресурсом, вони є невід'ємною частиною даного підприємства, ланкою складної системи.

Список використаних джерел

1. James L.R. Organizational Climate / L.R. James, A.P. Jones // Psychol. Bull. 2004. – № 81. – P. 1110–1136.

2. Калениченко Р. А. Детермінанти сприятливого психологічного клімату у сім'ї // Проблеми заг. та пед. психол.: Зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. Максименка С. Д. – Т. III. – Ч. 3. – К., 2001. – С. 85–87.

3. Levecque T. “Affective Team Climate: A Multi-Level Analysis of Psychosocial Working Conditions and Psychological Distress in Team Workers.”/ T. Levecque, M. Katia // Acta Sociologica – 2014 – № 57 – P. 153–166.

4. Rafferty E. Team change climate: A group-level analysis of the relationships among change information and change participation, role stressors, and well-being / E. Rafferty, Nerina L. Jimmieson // European Journal of Work and Organizational Psychology 2010. – №19–P. 551–586.

5. Кличковський С. О. Дослідження особливостей психологічного клімату підприємства у кризовий період / С. О. Кличковський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 2 – Херсон: Гельветика, 2019. – С.119-128 (Серія «Психологічні науки»)

6. Р.А. Калениченко, О.І. Мірошниченко. Основні напрями і шляхи оптимізації соціально-психологічного клімату в колективі підрозділу охорони - Зб. наук. праць Військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України, Вип. 2 – Київ: ВГІ НУОУ, 2002.

УДК 35.07:[7.091.3:001.895](477)

Синяньський Олег Олександрович,

здобувач вищої освіти навчальної групи АПУ-23-1

Державного податкового університету,

проджект менеджер та бізнес коуч

в міжнародній компанії Business Booster;

науковий керівник: Близнюк Андрій Станіславович,

доктор наук з державного управління, доцент,

професор кафедри менеджменту та публічного управління

Державного податкового університету

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК ВИКЛАДАННЯ ТА МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Освіта у сфері публічного управління та адміністрування має особливу значущість для розвитку державного управління. В умовах соціальних, економічних і політичних змін підготовка фахівців у цій галузі не може залишатися на рівні традиційних педагогічних підходів. Необхідні інноваційні методики навчання, які відповідають сучасним вимогам, а також ефективні механізми управління освітніми процесами. Ці зміни сприяють розвитку управлінських компетенцій майбутніх державних службовців, здатних працювати в умовах постійних викликів.

Метою цього дослідження є аналіз інноваційних педагогічних методик та управлінських механізмів у процесі підготовки кадрів для публічного управління. У центрі уваги знаходяться прикладні підходи, що забезпечують підвищення якості освіти, а також управлінські інструменти для моніторингу та покращення результативності навчання.

Одним із найефективніших інноваційних підходів у підготовці державних управлінців є **кейс-метод**. Він базується на аналізі конкретних ситуацій, з якими управлінці стикаються у своїй роботі. Наприклад, студентам може бути запропоновано проаналізувати реальні кейси щодо управління кризою у міській адміністрації або оцінити ефективність програми боротьби з корупцією. Робота з кейсами дозволяє студентам навчитися ухвалювати рішення в умовах обмеженої інформації та часу, що є важливим для державного сектору.

Ще однією ефективною методикою є **симуляційні ігри та рольові тренінги**. Ці підходи моделюють управлінські процеси у реальних умовах.

Наприклад, студенти можуть розподіляти ролі між представниками різних підрозділів міської влади для вирішення надзвичайної ситуації – таких як організація евакуації під час повені чи координація рятувальних служб. Це дозволяє майбутнім управлінцям розвивати навички лідерства, командної роботи та управління комунікацією.

Іншим важливим напрямом є **використання електронного навчання (e-learning)**. Дистанційні платформи, такі як Moodle чи Microsoft Teams, сприяють розвитку цифрової грамотності та дозволяють організувати навчальний процес незалежно від місця та часу. Це особливо важливо в умовах пандемій або під час навчання службовців, які вже працюють у державних установах. Університети Польщі та Естонії демонструють успішний досвід впровадження таких рішень, що забезпечило безперервність освіти навіть під час карантинних обмежень.

Не менш важливою є роль управлінських механізмів, які забезпечують ефективність освітніх процесів. Одним із таких інструментів є *моніторинг і оцінювання результатів навчання*. Наприклад, використання ключових показників ефективності (KPI) дозволяє відстежувати успішність студентів, рівень їхньої участі у навчальному процесі та якість виконаних завдань. Такий підхід мотивує студентів до активного навчання та дає можливість викладачам своєчасно коригувати навчальні плани.

Також важливу роль відіграє *партнерство між університетами та державними установами*. Наприклад, співпраця з місцевими радами чи держадміністраціями дозволяє студентам проходити стажування в управлінських структурах та брати участь у розробці проєктів місцевого розвитку. Це не лише підвищує практичну спрямованість навчання, але й сприяє формуванню професійних контактів та підвищує шанси на успішне працевлаштування.

Іншою важливою складовою є *підвищення кваліфікації викладацького складу*. Регулярні тренінги та курси для викладачів сприяють впровадженню новітніх педагогічних підходів та використанню цифрових інструментів. Наприклад, у деяких університетах проводяться курси з інтерактивного навчання, де викладачі навчаються використовувати інструменти зворотного зв'язку, такі як Mentimeter чи Kahoot, для підвищення залученості студентів.

Попри всі переваги інноваційних підходів, їх впровадження супроводжується низкою викликів. Одним із них є *опір змінам з боку викладачів*, які звикли до традиційних форм навчання. Впровадження нових методик вимагає часу та ресурсів, що може викликати додаткове навантаження на викладачів.

Іншим викликом є обмеженість фінансових ресурсів для забезпечення технічної бази та доступу до сучасних навчальних платформ. У багатьох державних університетах відсутні кошти для систематичного оновлення обладнання та проведення тренінгів для персоналу.

Незважаючи на ці виклики, перспективи впровадження інновацій у підготовці кадрів для публічного управління залишаються позитивними. Комплексний підхід до освітніх реформ, що поєднує інноваційні методики та ефективні управлінські механізми, дозволить забезпечити підготовку фахівців, здатних ефективно працювати у складних умовах сучасного державного управління.

На основі проведеного аналізу можна запропонувати такі рекомендації:

1. *Розробка модульних програм* навчання, які поєднують теорію та практику, адаптуючись до актуальних потреб державного сектору.

2. *Інтеграція цифрових технологій* у навчальний процес для забезпечення гнучкості та доступності освіти.

3. *Розширення партнерських програм* з державними установами для підвищення практичної цінності навчання.

4. *Регулярні тренінги для викладачів* з використання новітніх педагогічних технологій та інструментів електронного навчання.

5. *Забезпечення матеріально-технічної бази* для впровадження інноваційних підходів у навчальний процес.

Впровадження інноваційних методик викладання та механізмів управління є необхідною умовою для підвищення якості підготовки кадрів у сфері публічного управління та адміністрування. Використання сучасних педагогічних технологій сприяє розвитку професійних компетенцій, необхідних для ефективної діяльності державних службовців. Разом з тим, впровадження цих підходів потребує системного підходу, що включає підвищення кваліфікації викладачів, партнерство з державними установами та моніторинг ефективності навчання. Лише за умови комплексного підходу можна досягти високої якості освіти та підготувати фахівців, здатних ініціювати позитивні зміни в державному управлінні.

Список використаних джерел

1. Гладуш, В. А. (2018). *Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія*. Київ: Вид-во "Академія".
2. Зайчук, В. О. (2009). *Сучасні педагогічні технології*. Луцьк: Твердиня.
3. Каплінський, В. В. (2016). *Методика викладання у вищій школі*. Вінниця: Ніланд ЛТД.

4. Мороз, О. Г. (2016). *Педагогіка і психологія вищої школи*. Київ: НПУ імені Драгоманова.
5. Петухова, І. О. (2020). *Тестування навчальних досягнень здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання*. Інноваційна педагогіка, 30, 159-163.
6. Стрельніков, В. Ю. (2013). *Сучасні технології навчання у вищій школі*. Полтава: ПУЕТ.

УДК 159.923.2:005

Сілаєв Юрій Володимирович,
*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти академічної групи ПСМз-23-1
Державного податкового університету;
науковий керівник: Деніжна Світлана Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

ПСИХОЛОГІЧНА САМОДОПОМОГА ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ОСОБИСТОЇ КРИЗИ

Криза життява – складний період життя, під час якого різко змінюються ставлення до себе і світу, спосіб осмислення набутого досвіду та напрям життєвого шляху. Кризою називають тривалий глибокий внутрішній конфлікт, який виникає у зв'язку з незадовільною якістю, результатами життя, дефіцитом його смислу. Складні життєві обставини (професійні, сімейні, особисті) провокують кризу здебільшого за наявності підґрунтя у вигляді внутрішніх суперечностей, які загострюються швидко й несподівано, не залишаючи часу для адаптації, підготовки, налаштування, і потребують дій, що переважають адаптивні можливості, наявні енергетичні ресурси. У кризовій ситуації особистість як складна самоорганізована від-крита система стає дедалі неврівноваженішою, набуваючи за-гостреної чутливості до зовнішніх впливів. [1].

Життя є постійним випробуванням для людського «Я», невпинним змаганням особистості за своє місце і за трансцендентні цінності, які визначають сенс її існування. Так вважає С.Д. Максименко. Але що є ключовим моментом у цих життєвих випробуваннях? Це – особистісна криза, яка, на наш погляд, полягає в тому, що індивід, як у своєму емпіричному, так і трансцендентному аспекті, стикається з неможливістю подолати смислові, ціннісні і екзистенційні бар'єри у своєму житті. Це призводить до того, що він опиняється на межі втрати свого власного буття в умовах конкретної ситуації та часу.

Психологія виокремлює різні види криз, і на рівні термінології можна спостерігати велике різноманіття та неоднозначність відповідних понять, таких як: «духовна криза», «екзистенційна криза», «життєва криза», «моральна криза», «криза сенсу життя», «криза ідентичності», «вікова криза», «криза професійного розвитку», «особистісна криза», «криза сенсу», «криза безглуздості» тощо. Окрім того, існують терміни, що описують феномени, які тісно пов'язані з кризою особистості, зокрема: «внутрішній конфлікт», «внутрішньоособистісний конфлікт», «екзистенційний вакуум», «переживання», «кризова ситуація» та інші. [2].

Кризи, які переживає кожна особистість, можна поділити на нормальні (нормативні, прогресивні) та аномальні (ненормативні, регресивні).

Т. М. Титаренко, визнаний експерт у галузі психології криз, стверджує, що соціальна реальність, зокрема політична та економічна ситуація, часто стає потужним стресогенним чинником для особистості. Тривалий стрес, у свою чергу, здебільшого є провокатором життєвих криз. Кризові ситуації, спричинені військовим конфліктом, значно погіршують здоров'я населення нашої країни, тому розробка реабілітаційних соціально-психологічних технологій є надзвичайно важливим науковим завданням. Тема психологічного здоров'я, його збереження і відновлення, а також шляхи профілактики та реабілітації стають дедалі актуальнішими, оскільки попит на кваліфіковану психологічну допомогу для різних категорій населення України, включаючи учасників бойових дій, переселенців, родини поранених і загиблих, постійно зростає. [3].

Людині, яка переживає кризу, доводиться радикально змінювати себе, відмовляючись від звичних уявлень про свою цінність і своє місце в цьому світі. Ставлення до себе важко змінити, тому людина змушена шукати нові шляхи самовираження, уявляти своє життя інакше, ніж раніше. В результаті, зберегти старі цінності в нових умовах, коли змінюється життєвий план, стає неможливо. Змінюється ставлення до світу, змінюється образ себе, і цей процес зазвичай є довгим і болісним.

У кризовій ситуації людина втрачає психічну гнучкість, сприймаючи все надто однозначно, стає дезадаптованою і не здатною адаптуватися до нових умов. Параліч волі не дає можливості діяти, а гнів чи апатія заважають реалістично оцінювати ситуацію. Допомогти собі можна, спробувавши зрозуміти, як саме кожна особистість реагує на неприємні новини, несподівані зміни чи травмуючі обставини [4].

У ситуаціях, коли ви відчуваєте раптову втрату здатності ефективно вирішувати свої проблеми, важливо правильно підходити до кризової самопомоги. Це тимчасовий механізм, який допомагає відновити

стабільність і знизити інтенсивність негативних емоційних, психічних, фізичних і поведінкових реакцій на кризову ситуацію.

Основні цілі кризової самопомоги:

Зниження інтенсивності емоційних і фізичних реакцій — це важливо, щоб повернути контроль над своїми емоціями, особливо в стресових або травмуючих ситуаціях. Наприклад, через глибоке дихання, релаксацію або фізичні вправи можна заспокоїти нервову систему.

Відновлення адаптивних копінг-стратегій — важливо замість деструктивних стратегій, таких як ізоляція або зловживання речовинами, розвивати більш здорові способи справлятися зі стресом. Це може бути практика усвідомленості (майндфулнес), соціальна підтримка, або використання когнітивно-поведінкових технік для зміни сприйняття ситуації.

Збереження або повернення до звичного рівня функціонування — самопомога повинна допомогти вам повернутися до звичних повсякденних справ і знизити рівень дезадаптації, поки не буде можливості звернутись за професійною допомогою.

Кроки кризової самопомоги:

Фізичний захист і стабілізація: Якщо ситуація є загрозовою для життя (наприклад, бойові дії, стихійне лихо), важливо знайти фізичну безпеку, дбати про гідратацію та їжу, забезпечити першу медичну допомогу за потреби.

Емоційна стабільність: Стратегії релаксації, дихальні техніки, медитація або молитва можуть допомогти зменшити рівень тривоги та паніки.

Визначення найбільш критичних завдань: Якщо ситуація не несе прямої загрози, але ви відчуваєте емоційну перевантаженість, спробуйте розподілити завдання на дрібніші кроки. Поставте найважливіші цілі і виконуйте їх поступово.

Пошук соціальної підтримки: Підтримка близьких або друзів може бути надзвичайно важливою. Поговоріть про свої переживання, щоб знизити рівень ізоляції та зберегти емоційну рівновагу.

Позитивна самооцінка: Важливо пам'ятати, що навіть у кризових ситуаціях ви маєте внутрішні ресурси для їх подолання. Складіть список своїх досягнень або сильних сторін, щоб підняти самооцінку.

Після того, як ви зможете стабілізувати своє психічне і фізичне здоров'я, варто звернутись до спеціалістів (психологів, психотерапевтів, лікарів), які допоможуть розібратись із глибинними причинами кризи та розвинути здорові стратегії подолання стресу в майбутньому [5].

Список використаних джерел

1. Криза життява / Т. М. Титаренко // Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-963>

2. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика: монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 540 с.

3. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технології консультування. Частина 1. – К.: Главник, 2007. – 143 с.

4. Титаренко Т. М. Можливості підтримання та відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах довготривалої травматизації [Електронний ресурс] / Т. М. Титаренко // Особистість в умовах кризових викликів сучасності : матер. методол. семінару НАПН України. – К., 2016. С. 42–51. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704987/>.

5. Марія Куравська. Самодопомога у кризовій ситуації / URL: <https://kuravska.com/blog/samodopomoha-u-kryzovii-sytuatsii>

6. Калениченко Р. А., Сілаєв Ю. В., Телебенева Є. О. Психологічний супровід професійного зростання майбутніх спеціалістів в кризових умовах // Вісник Національного університету оборони України. – № 5 (81). – 2024. – С. 69-85. (Фахове видання). – URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/issue/view/18363>.

7. РА Калениченко. Вдосконалення технологій соціальнопсихологічного супроводу навчально-виховного процесу у ВНЗ/Соціалізація студентської молоді в процесі професійної підготовки: Зб. наук. праць/[Ківенко НВ, Богдановський ІВ, Пилипенко ОІ, Стасюк ВВ, Тарапатова НМ, Калениченко РА, Петухова ІО та інші]; за заг. ред. НВ Ківенко, РА Калениченко - Ірпінь: Вид-во Національного університету ДПС, – URL: <http://surl.li/ptjiog>

УДК 378.141

Суворов Олександр Іванович,

*здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
Державного податкового університету;*

Кушнір Віктор Олегович,

*здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
Національного університету харчових технологій;*

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

ВПЛИВ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПІДГОТОВКУ БУХГАЛТЕРІВ І АУДИТОРІВ

Постійна законодавча динаміка, впровадження законодавства Європейського Союзу, удосконалення міжнародних стандартів фінансової звітності та міжнародних стандартів аудиту, запровадження звітності зі сталого розвитку, вимагає від сучасного бухгалтера та аудитора високого рівня кваліфікації та постійного саморозвитку.

Підготовка відповідних висококваліфікованих фахівців, зокрема на освітньому рівні бакалавр є важливою складовою для забезпечення потреб ринку праці у кваліфікованих бухгалтерях та аудиторях.

На сьогодні в Україні підготовка майбутніх бухгалтерів, аудиторів, податкових та фінансових консультантів, здійснюється здебільшого за спеціальністю «Облік і оподаткування».

Законом України «Про вищу освіту» [Error! Reference source not found.] Міністерство освіти і науки України наділено повноваженнями затверджувати перелік спеціальностей, що передбачають доступ до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання.

Очевидно переслідуючи мету підвищення якості освіти, зокрема майбутніх бухгалтерів та аудиторів, Міністерством освіти і науки України започатковано обговорення питання включення спеціальності «Облік і оподаткування» до Переліку спеціальностей, здобуття ступеня освіти з яких необхідне для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання.

Аналіз міжнародного та європейського досвіду показує, що, дійсно, у сфері обліку, аудиту, оподаткування є регульовані професії, доступ до яких (вимоги до претендентів) визначається законами та нормативними документами.

Директива Європейського парламенту і Ради 2005/36/ЄС про визнання професійних кваліфікацій встановила, що спеціального унормування потребують так звані регульовані професії, тобто професійна діяльність або група професійних видів діяльності, доступ до яких, заняття якими або один зі способів заняття якими безпосередньо чи опосередковано регулюються законодавчими, нормативними чи адміністративними положеннями щодо володіння певною професійною кваліфікацією [5, с. 98].

При цьому, до прикладу Директива Європейського парламенту і Ради 2006/43/ЄС про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності [3] встановлює обмеження, які стосуються, в першу чергу, практичного досвіду, необхідності проходження іспиту на можливість застосування теоретичних знань у професійній діяльності та підвищення кваліфікації, а не факту наявності конкретної спеціальності, за якою отримана вища освіта.

Не передбачає обов'язкового зв'язку між спеціальністю «Облік і оподаткування» та допуском до професії і чинне спеціальне законодавство України у сфері обліку та аудиту.

До прикладу Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] лише в одному випадку, встановлює, що головним бухгалтером підприємства, що становить суспільний інтерес, може бути призначена особа, яка має повну вищу економічну освіту, стаж роботи у сфері фінансів, бухгалтерського обліку та оподаткування не менше трьох років.

Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2] встановлено, що аудитором може бути визнана фізична особа, яка: 1) має вищу освіту; 2) підтвердила високий рівень теоретичних знань та професійну компетентність шляхом успішного складання відповідних іспитів; 3) пройшла практичну підготовку із провадження аудиторської діяльності. Відповідно не встановлені особливі вимоги щодо освіти кандидатів в аудитори для визнання їх кваліфікаційної придатності до провадження аудиторської діяльності.

Не передбачають можливості підтвердження професійної кваліфікації на основі здобутого відповідного рівня освіти і проєкти професійних стандартів у сфері аудиту, що наразі розробляються Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю [4].

При цьому, Законом України «Про вищу освіту» встановлені деякі особливі умови для спеціальностей, що передбачають доступ до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, певна частини яких можуть бути одним із чинників підвищення якості освітніх послуг.

Однак, наприклад, запровадження обмежень для даної спеціальності у вигляді зниження обсягу вибірковості дисциплін обмежить доступ до певних видів знань професійним спрямуванням та відповідно вплине на можливість всебічного розвитку майбутніх фахівців, оскільки за спеціальністю «Облік і оподаткування» доступний досить широкий вибір спектра професій.

Потенційне застосування таких обмежень до спеціальності «Облік і оподаткування» поряд з їх відсутністю для інших суміжних спеціальностей економічного спрямування, за відсутності законодавчих переваг працевлаштування та планування професійного зростання випускників може негативно позначитися на конкурентоспроможності виборі цієї спеціальності та призвести до подальшої втрати її популярності серед абітурієнтів.

Це несе ризики в короткостроковій перспективі зменшення набору за спеціальністю, а в довгостроковій – закриття випускових кафедр та відповідно подальшого згорання потенціалу підготовки фахівців освітнього рівня бакалавр і магістр, а також руйнування підвалин для наукової діяльності, що

може призвести до втрати цілого покоління досвідчених викладачів та перспективних молодих вчених.

За даним Держстату в Україні у 2023 році налічувалося понад 400 тис. підприємств, які згідно з чинним законодавством зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність [**Error! Reference source not found.**].

Водночас за даним того Держстату на початок 2023/24 навчального року кількість осіб, вперше прийнятих на навчання до закладів вищої освіти для здобуття освітнього рівня бакалавр на денній формі навчання у галузі знань «Управління та адміністрування» становила понад 27 тис. осіб [6], у цій галузі знань частка спеціальності «Облік і оподаткування» не перевищує 10%, що відповідно дає підстави вважати, що кількість випускників бакалаврів за цією спеціальністю складатиме близько 2 тис. осіб на рік з можливою подальшою тенденцією до зниження, що майже у 5 разів менше ніж у сусідній Польщі. До прикладу тільки за даним вебсайту «Work.ua» в Україні наразі наявні близько 3,5 тис. вакансій лише для бухгалтера.

До прикладу за даними Євростату у 2022 році у країнах Європейського Союзу налічувалося близько 44 тис. випускників бакалаврів за спеціальністю «Accounting and taxation», з них у Польщі понад 9 тис. випускників [9], а в Сполучених Штатах Америки за даними Американського інституту сертифікованих громадських бухгалтерів цей показник складав близько 47 тис. випускників [**Error! Reference source not found.**, с. 9].

При подальшому скороченні кількості випускників освітнього рівня бакалавр за спеціальністю «Облік і оподаткування» існують і ризики для національної економіки в цілому. Ураховуючи, що більшість важливих статистичних показників функціонування різних секторів національної економіки формується за даними бухгалтерського обліку, професійність та якість його ведення є одним із важливих факторів впливу на достовірність показників стану держави, що є особливо важливим в умовах воєнного стану.

Беручи до уваги суспільну значущість професій у сфері обліку та аудиту включення спеціальності «Облік і оподаткування» до Переліку спеціальностей, здобуття ступеня освіти з яких необхідне для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, не викликає сумнівів, але без одночасного передбачення у спеціальному законодавстві відповідних вимог щодо фахового спрямування потенційних фахівців виглядає передчасним.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 21.10.2024).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 21.10.2024).
3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII : станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 21.10.2024).
4. On statutory audits of annual accounts and consolidated accounts : Directive від 17.05.2006 № 2006/43/EC : станом на 9 січ. 2024 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02006L0043-20240109> (дата звернення: 21.10.2024).
5. Публічне громадське обговорення проєктів професійних стандартів. Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. URL: https://www.apob.org.ua/?page_id=6910. (дата звернення: 21.10.2024).
6. СЕМИГІНА Т., БАЛАНЮК Ю., СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА І. ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ВЗАЄМНОГО ВИЗНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 3(63). С. 96–105. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-13](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-13) (дата звернення: 21.10.2024).
7. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2023 році. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/fin/osp/ksg/xls/ksg_ue_23.xlsx. (дата звернення: 21.10.2024).
8. Вища та фахова передвища освіта в Україні у 2023 році. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/vfpo_Ukr_2023.xls. (дата звернення: 21.10.2024).
9. Graduates by education level, programme orientation, sex and field of education. European Statistical Office. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_ue_grad02/default/table?lang=en. (дата звернення: 21.10.2024).
10. 2023 Trends: A Report on Accounting Education, the CPA Exam and Public Accounting Firms' Hiring of Recent Graduates. The Association of International Certified Professional Accountants, 2023. 26 p. URL: <https://www.aicpa-cima.com/professional-insights/download/2023-trends-report>. (дата звернення: 21.10.2024).

УДК 005 334.2

Тарасенко Ірина Дмитрівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-2

Державного податкового університету;

науковий керівник: Коваленко Інна Едуардівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ПОСЕРЕДНИЦТВО ПСИХОЛОГА ПРИ ПОДОЛАННІ КОНФЛІКТІВ У КОЛЕКТИВИ

Розвиток будь-якого суспільства – складний процес, що передбачає розв’язання багатьох протиріч. Протиріччя за певних умов можуть переростати в конфлікт. Конфлікт – центральна категорія конфліктології.

Конфлікт по своїй природі не є фізичним предметом, сам по собі існувати не може, а є станом людських відносин. Будь-який конфлікт, що виникає в соціумі, є соціальним у широкому значенні цього слова.

При всій своїй поширеності конфлікт – явище тимчасове, а постійний стан суспільства – згода. Але, не дивлячись на це, конфлікти можуть заподіяти величезні руйнування, подібні землетрусам, тайфунам, цунамі тощо.

Конфлікту властиві своєрідні якості, відносини і зовнішні форми.

Р. А. Калениченко, А. С. Коханець у навчальному посібнику «Конфліктологія і психологія управління» дають визначення *конфлікту* як властивості стану людських взаємостосунків, викликаній нестачею тих або інших значущих ресурсів і виражений в гострій психологічній напрузі і діях протиборства [1].

Існує декілька явищ, близьких конфлікту за значенням, але не тотожних з ним за змістом: суперечність, ворожість, суперництво, конкуренція, криза.

Процес конфлікту складається з ряду структурних компонентів, які взаємопов’язані між собою. Розглянемо структурну модель конфлікту.

Схематично конфлікт може бути представлений так:

Конфліктна ситуація – Інцидент – Конфлікт

Немає таких конфліктів, що не були б викликані лише суб’єктивними або об’єктивними причинами. Якщо людина особисто не приймає рішення щодо початку конфліктної протидії, то конфлікту не буде.

Конфліктогени – це вербальні або невербальні компоненти поведінки особистості або групи, що сприяють виникненню або ескалації конфлікту,

тобто, це слова, дії (або відсутність дій), які приводять до конфлікту. Передумови конфлікту можуть існувати тривалий час, але саме конфліктоген провокує перехід конфлікту із потенційної можливості до реальної протидії.

У теорії і практиці конфліктології існує так званий закон ескалації конфліктогенів.

За ним кожний наступний конфліктоген сильніше попереднього. У зв'язку з цим Р. А. Калениченко, О. Є. Харіна, К. М. Доценко у навчальному посібнику «Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів» пропонують застосовувати два основних правила безконфліктної взаємодії.

Правило 1. Не застосовуйте конфліктогени.

Правило 2. Не відповідайте конфліктогеном на конфліктоген [2].

Р. А. Калениченко, А. С. Коханець, О. О. Нежинська у навчальному посібнику «Психологія бізнесу» наголошують на тому, що управління конфліктами в організаціях передбачає вирішення таких основних завдань:

1) застосування управлінським персоналом спеціальних способів та прийомів попередження конфліктів;

2) пошук можливостей вирішення конфлікту шляхом орієнтації опонентів на співпрацю чи компроміс;

3) подолання вже існуючих, реальних конфліктів шляхом обходу конфліктної ситуації (у разі неможливості досягнути ком-промісу чи співпраці опонентів).

А подолання конфліктів, як правило, здійснюється у двох основних напрямках: 1) управління латентними (прихованими) конфліктами; 2) подолання відкритих (реальних) конфліктів. [3].

Р. А. Калениченко та А.В. Черкасова визначають, що моделі поведінки в переговорному процесі учасників конфліктної взаємодії і результат цього процесу багато в чому залежатимуть від кінцевої мети переговорів, а також від вибраної лінії поведінки [4].

Найбільш поширеними психотехнологіями вирішення (розв'язання) конфліктів є посередництво або медіація (застосування третьої сторони в врегулюванні конфліктів) [5].

Третя сторона – індивід або група, зовнішня по відношенню до конфлікту двох або більш учасників, що намагається допомогти в досягненні згоди. Виділяються декілька типів участі (або ролей) третьої сторони у вирішенні конфлікту: арбітра, посередника, помічника, консультанта. Вони

розрізняються ступенем контролю третьої сторони за рішеннями, що схвалюються і приймаються.

Найбільш значна влада третьої сторони в ролі арбітра. Арбітр вивчає суть проблеми, обговорює її з учасниками конфлікту, а потім виносить остаточне і обов'язкове для виконання рішення.

Менш авторитетна роль посередника (медіатора), який, володіючи спеціальними знаннями обговорюваної проблеми, бере участь в її обговоренні, проте остаточне рішення ухвалюється учасниками самостійно. Найбільш незначна роль у помічника, який зайнятий головним чином вдосконаленням процесу обговорення проблеми і не включається в полеміку з приводу змісту проблеми і ухвалення остаточного рішення.

Досить ефективним є вирішення конфлікту за допомогою помічника, якого включають або який включається сам у процес вдосконалення процесу обговорення проблеми конфлікту, допомагає в організації зустрічей і переговорів, при цьому не включається у полеміку або дискусію з приводу змісту проблеми і прийняття кінцевого рішення.

Досить доцільним буває і позиція спостерігача, який своєю присутністю в зоні конфлікту стримує сторони від руйнувань раніше досягнутих домовленостей або від взаємної агресії. Присутність спостерігача в конфлікті створює умови для вирішення дискусійних проблем шляхом переговорів.

Є сформульовані та достатньо чітко позначені особливості і складові технології посередництва при вирішенні конфліктів:

Прихід до згоди:

Вам, як посереднику, необхідно познайомити їх з вашою роллю і пояснити її. Вам слід сказати, наприклад, про наступне:

- наше завдання – розв'язати проблему;
- без звинувачень;
- без виправдань;
- не перериваючи один одного;
- кажучи тільки правду.

Вислуховування іншого:

• кожний учасник розповість, що відбулося з ним, тоді як інші слухають його;

• кожний слухаючий повторює те, що було сказане до нього своїми словами, щоб уникнути нерозуміння:

- кожна сторона розповідає про своє відношення до конфлікту.

Вирішування конфлікту:

- кожна сторона пояснює, що їй необхідно для досягнення угоди;
- угода може бути записана на папір і підписана кожною стороною;
- продемонструйте, що розбіжності можна вирішувати кращим способом, ніж вони робили до цього.

Визначаються основні психологічні принципи конструктивної медіації у конфліктах:

- принцип добровільності;
- рівноправність сторін;
- принцип нейтральності медіатора та його психологічної схильності до надання психологічної допомоги у вигляді посередництва у конфліктах (відсутність зацікавленості, заздрощів, внутрішніх конфліктів, адекватна самооцінка та позитивна Я-концепція, комунікативні та організаторські уміння, психологічна культура тощо);

- конфіденційність, в тому числі між сторонами[5].

Мистецтво медіатора проявляється на усіх етапах діяльності з вирішення (розв'язання) конфлікту, починаючи з звернення одним з сторін з проханням вирішити конфлікт.

Більше над усе майстерність медіатора має прояв в тому, як медіатор вміє створювати атмосферу довіри на переговорах. Однак завжди треба пам'ятати, що медіація – це творча і вкрай компетентна діяльність, яка не може здійснюватися за готовим алгоритмом, робота медіатора не може бути спрощена і повністю алгоритмізована.

Переговори є реальною, найсучаснішою і однією з найефективніших психотехнологій вирішення (розв'язання) конфліктів. При цьому переговорний процес є однією з основних і ефективних форм участі третьої особи (посередника) у розв'язанні конфліктів. Знання психологічних основ поведінки у переговорному процесі конфлікуючих сторін, психологічних механізмів їх вливу є одним з умов успішного управління цим процесом.

Список використаних джерел

1. Конфліктологія і психологія управління: Навч. посібник / Р.А.Калениченко; А.С.Коханець. – К.: КНУБА, 2021. – 167 с.
2. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальн. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємництво» / Р. А. Калениченко, О. Є. Харіна, К. М. Доценко; Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. – Ірпінь, 2016. – 308 с.
3. Психологія бізнесу: навч. посібник / Р. А. Калениченко, А. С. Коханець, О. О. Нежинська. – Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. – 270 с.

4. Калениченко Р. А., Черкасова А. В. Поведінка партнерів у переговорному процесі // Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (21 квітня 2022 року); за заг. ред. Р. А. Калениченка, І. О. Петухової. – Ірпінь: Державний податковий університет, 2022. С. 437–441.

5. Котлова Л. О. Психологія конфлікту: курс лекцій. Житомир: Вид ЖДУ імені Івана Франка, 2013. 112 с.

УДК: 159.9.018:159.944.4-057

Тарусіна Олена Вікторівна,
здобувач вищої освіти навчальної групи ПСМз-23-1
Державного податкового університету;
науковий керівник: Плетка Ольга Тарасівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології, педагогіки та соціології
Державного податкового університету

РОБОТА ПСИХОЛОГА З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЙ

В сучасному організаційному середовищі, де рівень стресу та психологічного навантаження часто є високим, проблеми пов'язані з посттравматичним стресовим розладом, набувають все більшої актуальності, адже вплив в результаті подій та досвідів, що мають травматичний характер і має наслідки на емоційний, психічний та фізичний стан людини, а також на її робочу ефективність та загальний стан здоров'я. Розуміння та ефективне управління цими аспектами важливі для забезпечення здоров'я та добробуту працівників та оптимізації робочого середовища в цілому.

У цьому контексті важливо розглянути роль та значення психологічної практики у роботі з посттравматичним стресовим розладом серед співробітників організацій.

Головна мета - дослідження особливостей роботи фахівця психологічної сфери з посттравматичним стресовим розладом в контексті організаційної діяльності та наданні допомоги співробітникам у подоланні травматичних подій, поліпшенні їх психологічного стану та поверненні до нормального робочого режиму.

Методами дослідження – є огляд літератури, аналіз кейсів, інтерв'ю з практикуючими психологами та співробітниками, які мають досвід роботи з ПТСР. [3, с.4-5]

Інструментами діагностики являються - використання стандартних психометричних тестів, таких як CAPS-5, PCL-5, а також індивідуальні бесіди та спостереження. [1,2]

Основні аспекти роботи психолога з ПТСР у організаціях :

1. Діагностика ПТСР - важливість раннього виявлення симптомів ПТСР через регулярні скринінги та створення безпечного середовища для обговорення психологічних проблем.

2. Індивідуальна терапія - застосування когнітивно-поведінкової терапії (КПТ), експозиційної терапії та EMDR (десенсибілізація і переробка рухом очей) як основних методів.

3. Групова терапія - організація груп підтримки, де співробітники можуть ділитися своїм досвідом та отримувати емоційну підтримку від колег.

4. Корпоративна культура і підтримка - важливість створення в організації культури підтримки та розуміння, проведення тренінгів для керівників щодо виявлення та допомоги співробітникам з ПТСР.

Варто зазначити, що профілактикою ПТСР у робочому середовищі слугують регулярні семінари та тренінги для співробітників про ПТСР, його симптоми та способи самопомоги. Стрес-менеджмент програми, тобто впровадження програм управління стресом, включаючи релаксаційні техніки. А також, постійний моніторинг психічного здоров'я співробітників та оцінка ефективності програм підтримки.

Рекомендації, котрі слід додати, щодо політики організації – це розробка та впровадження політики, що підтримує психічне здоров'я співробітників. Та щодо підвищення кваліфікації психологів, тобто – це постійне навчання і підвищення кваліфікації організаційних психологів з акцентом на новітні методи діагностики та терапії ПТСР.

Отже, практика показує, що своєчасна та кваліфікована психологічна допомога значно покращує стан співробітників з ПТСР, підвищуючи їх продуктивність і загальне благополуччя. А роль організаційної підтримки з боку керівництва та створення сприятливого робочого середовища є ключовими факторами у процесі запобігання та профілактики ПТСР.

Список використаних джерел

1. Vitaliy Bezsheiko Адаптація Шкали для клінічної діагностики ПТСР та опитувальника "Перелік симптомів ПТСР" для української популяції

URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/8> (дата звернення: 20.04.2024).

2. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 23.02.2016 № 121 Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги / реакція на важкий стрес та розлади адаптації: посттравматичний стресовий розлад URL : https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_121_ukrmd_ptsr.pdf (дата звернення: 03.05.2024).

3. Блінов О.А. Опитувальник скринінгу посттравматичного стресового розладу (ОС ПТСР) / О.А. Блінов // Психологічний часопис: збірник наукових праць / за ред. С.Д. Максименка. – № 1 (11). – Вип. 11. – Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, 2018. – С. 26-37. (дата звернення: 20.04.2024).

4. Volonterstvo v sotsialniy roboti [Volunteering in social work] RA Kalenychenko - Kyiv: KyMU.[in Ukrainian], 2008. <http://surl.li/xwpcov>

УДК 159.98:658(075.8)

Федотченко Ірина Григорівна,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПСМз-23-1
Державного податкового університету;*

науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович,
*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти*

*Київського національного університету будівництва і архітектури;
доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

РОЛЬ ПСИХОЛОГА У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО НАСТРОЮ В КОЛЕКТИВІ

У нашому житті настрій відіграє надзвичайно важливу роль. Він впливає на наше самопочуття, поведінку та загальну якість життя. Від стійкого позитивного настрою залежить наша продуктивність, мотивація та здатність досягати поставлених цілей. Тому розуміння психологічних особливостей формування такого настрою є надзвичайно важливим для кожної людини.

Формування стійкого позитивного настрою – це процес, який включає в себе різні аспекти нашого існування. Це і наші емоції, і наше сприйняття світу, і наші переконання, і наші міжособистісні відносини. Кожна людина має свої власні особливості, що впливають на її здатність формувати та підтримувати стійкий позитивний настрій.

Одним з ключових аспектів цього процесу є вміння керувати своїми емоціями та думками. Це означає, що ми повинні бути усвідомлені своїх емоційних реакцій на різні події та ситуації. І лише знаючи свої емоційні реакції, ми зможемо змінити свої думки та переконання, які впливають на наш настрій. [1].

У сучасному світі, психологічні аспекти стійкого позитивного настрою є предметом все більшої уваги. Один з ключових чинників, що впливає на формування такого настрою, є соціальне середовище, в якому ми знаходимося.

Соціальне середовище складається з різних аспектів, таких як сім'я, друзі, колеги, медіа та інші соціальні групи, з якими ми взаємодіємо щодня. Ці соціальні взаємодії можуть впливати на наше психологічне становище та настрої, сприяючи створенню позитивного настрою або, навпаки, викликаючи негативні емоції.

Особливості впливу соціального середовища на формування позитивного настрою полягають у тому, що людська природа має тенденцію до наслідування та адаптації. Наше оточення, наші близькі та спільноти, можуть впливати на наші емоції, переконання та спосіб мислення, формуючи стійкий позитивний настрій [2].

Успішне створення стійкого позитивного настрою має свої особливості та вимагає уваги до різних чинників, що впливають на психологічний стан людини. Одним з ключових аспектів цього процесу є позитивне спілкування та підтримка від оточуючих. Взаємодія з іншими людьми може мати значний вплив на формування та підтримку позитивного настрою.

Позитивне спілкування передбачає створення сприятливої атмосфери, в якій людина почувається комфортно та знає, що її слова та думки цінуються. Це може бути досягнуто шляхом вислуховування, підтримки, емпатії та позитивного відгуку на висловлені ідеї та почуття. Важливо розуміти, що наше спілкування може впливати на психологічний стан інших людей, тому важливо бути уважними та позитивними у спілкуванні з оточуючими.

Позитивна підтримка від оточуючих також має велике значення для формування стійкого позитивного настрою. Людина, яка отримує підтримку від своїх близьких, друзів або колег, відчуває більшу впевненість у собі та своїх можливостях. Це стимулює розвиток позитивного мислення та допомагає зберегти оптимістичний настрій навіть у складних ситуаціях.

Таким чином, позитивне спілкування та підтримка від оточуючих є важливими факторами у формуванні стійкого позитивного настрою. Вміння слухати, розуміти та підтримувати інших людей, а також отримувати

підтримку від них, допомагає зміцнити позитивне сприйняття світу та підтримує психологічне самопочуття. Необхідно пам'ятати про важливість цих аспектів та активно використовувати їх у повсякденному житті для досягнення стабільного позитивного настрою [1].

Цікавими є способи підтримки позитивного настрою у колективі підлітків. Зберегти позитивний настрій та емоційну стабільність є важливим завданням у підтримці самопочуття підлітків. Існує кілька способів, які можуть допомогти їм у цьому процесі:

1. Активна фізична активність: Регулярні фізичні вправи, спорт або активні ігри можуть позитивно вплинути на настрій підлітка. Фізична активність сприяє виробленню ендорфінів – гормонів щастя, які підвищують настрій та знижують рівень стресу.

2. Соціальна підтримка: Прийняття та підтримка з боку рідних, друзів та вчителів дуже важлива для підлітків. Спілкування з близькими людьми, діленням емоцій та проблем, може допомогти підліткам зберегти позитивний настрій.

3. Здоровий спосіб життя: Раціональне харчування, достатній сон та відпочинок, уникнення шкідливих звичок, таких як куріння або вживання алкоголю, можуть позитивно вплинути на самопочуття підлітків.

4. Позитивні заняття: Займатися тим, що приносить задоволення та радість, такі як хобі, музика, танці або мистецтво, може підтримати позитивний настрій підлітків.

5. Довіра та підтримка: Важливо відчувати підтримку та довіру з боку дорослих. Підлітки повинні знати, що їхні емоції та почуття важливі, і їхні проблеми будуть вислухані без засудження.

6. Позитивне мислення: Вчіть підлітків сприймати світ позитивно, шукати позитивні сторони в різних ситуаціях та цінувати маленькі радощі життя. Розвивайте в них вміння зосереджуватися на позитивних аспектах та переборювати негативні думки.

Одним із способів підтримати позитивний настрій та емоційне самопочуття є залучення до здорового способу життя та фізичної активності. Фізична активність має безпосередній вплив на настрій та емоційний стан людини, тому важливо допомогти підліткам знайти відповідні види активності, які би їм приносили задоволення.

Фізична активність сприяє виробленню ендорфінів – гормонів щастя, які підвищують настрій та знижують рівень стресу. Це особливо важливо для

підлітків, які можуть стикатися зі збільшеною емоційною напругою та негативним самопочуттям.

Переваги фізичної активності для того, щоб підтримати позитивний настрій:

Зниження рівня стресу та тривожності.

Покращення настрою та самопочуття.

Підвищення енергії та витривалості.

Зміцнення імунної системи.

Покращення сну та зміцнення нервової системи [3].

Один із способів підтримати позитивний настрій у людей — це сприяння розвитку їхніх соціальних зв'язків. Важливо допомагати їм підтримувати стосунки з родиною та друзями, розвивати комунікаційні навички та знаходити спільні інтереси з іншими людьми. Спілкування з ровесниками та участь у різноманітних соціальних активностях дозволяють людям почуватися підтриманими та впевненими в собі.

Також важливо заохочувати людей до занять, які викликають у них інтерес, будь то спорт, мистецтво, музика або інші хобі. Допоможіть їм розкрити свої таланти, розвивати їх і таким чином сприяти їхньому самовираженню та самореалізації.

Не менш важливим є те, щоб підтримка соціальних зв'язків та стимулювання позитивних захоплень відбувалося ненав'язливо і з повагою. Спілкуйтеся з друзями, слухайте їх, цікавтесь їхніми заняттями та досягненнями. Це допоможе їм відчувати себе важливими та підтриманими, а також сприятиме розвитку позитивного настрою та самопочуття.

Список використаних джерел

1. Психологічні особливості формування стійкого позитивного настрою. Факт. URL: <http://surl.li/hicxde>

2. Калениченко Р. А. Детермінанти сприятливого психологічного клімату у сім'ї // Проблеми заг. та пед. психол.: Зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. Максименка С. Д. – Т. III. – Ч. 3. – К., 2001. – С. 85–87.

3. Підтримка позитивного настрою підлітків – як зробити це ефективно? Psychologist URL: <https://psychologist.com.ua/pidlitki-ta-negativne-samopochuttya-yak-pidtrimati-ix-pozitivnij-nastrij>.

4. Калениченко Р.А. Соціологія та психологія впливів: Навч. посіб. – К.: КиМУ, 2009. – 87 с.

5. Impact of Artificial Intelligence in Students' Learning Life. S Raja, D Joel Jebadurai, Lavrik Ivan, Rudenko V Mykola, Kalenychenko Ruslan, P Reznik Nadiia. AI in Business: Opportunities and Limitations: Volume. Springer Nature Switzerland. 23-17. <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/4zP0wPw9/>

УДК 338.242.2:004

Ханенко Михайло Борисович,

аспірант кафедри економіки,

підприємництва та бізнес-адміністрування

Державного податкового університету, м. Ірпінь;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету, м. Ірпінь

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний світ швидко змінюється під впливом цифрових технологій, які проникають у всі сфери суспільства, зокрема й у промисловість. У цьому контексті розвиток цифрових компетенцій у майбутніх інженерів набуває ключового значення, оскільки саме вони є потенційними рушіями інновацій на промислових підприємствах.

Таким чином, цифрова трансформація різних галузей діяльності суспільства, розвиток штучного інтелекту, автоматизація та роботизація багатьох виробничих процесів, поява нових професій призводять до необхідності формування нових навичок та компетентностей фахівців, зокрема пов'язаних з умінями працювати з цифровими технологіями, а саме цифрових навичок і цифрової компетентності [6].

Промислові підприємства, що прагнуть підвищити свою конкурентоспроможність на глобальному ринку, повинні інвестувати у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, які володіють навичками роботи з сучасними технологіями. Зокрема, інженери, які мають цифрові компетенції, здатні не лише оперувати новітнім обладнанням, а й оптимізувати процеси, підвищувати продуктивність та забезпечувати ефективність виробництва. Саме такі фахівці здатні виводити підприємства на новий рівень, забезпечуючи їм конкурентні переваги в умовах високої конкуренції.

Розвиток цифрових компетенцій у майбутніх інженерів вимагає оновлення освітніх програм, включення інноваційних методів навчання, таких як проектне навчання, симуляційні тренажери, інтерактивні платформи тощо. Це дозволить студентам не лише теоретично ознайомитися з цифровими інструментами, а й отримати практичний досвід їхнього застосування у

виробничих умовах. Важливо також адаптувати процес навчання до швидко змінюваних потреб ринку, що передбачає тісну співпрацю між навчальними закладами та підприємствами, розробку спільних програм та стажувань.

Концепція цифрової орієнтованої освіти виникла як стратегічний підхід до реформування освітніх систем, спрямований на підвищення рівня працевлаштовування серед студентів-інженерів [2]. Інтеграція цифрового навчання в інженерні навчальні програми вважається важливою для підготовки студентів до викликів ринку праці. Це включає не лише технічні навички, а й здатність адаптуватися до змінних технологій і працювати спільно в міждисциплінарних командах [5].

Сучасні дослідження підкреслюють нестачу кваліфікованого персоналу в різних галузях, що акцентує потребу освітніх закладів виховувати фахівців, здатних задовольнити очікування індустрії. Наприклад, у звіті Торгової палати США визначено такі сектори, як транспорт, охорона здоров'я та технології, де спостерігається значний дефіцит кадрів [5].

Всесвітній економічний форум охарактеризував цю зміну як Освіта 4.0, підкреслюючи необхідність того, щоб освітні системи надавали наступному поколінню інструменти та знання, необхідні для вирішення сучасних суспільних викликів [3]. Завдяки інтеграції цифрових компетенцій в інженерну освіту університети можуть відігравати ключову роль у забезпеченні того, щоб майбутні інженери володіли необхідними навичками для успішної діяльності у все більш складному індустріальному середовищі [3].

Освіта 4.0 надає можливість для інженерної освіти використовувати цифрові інструменти та інноваційні методи навчання для підготовки кваліфікованих фахівців. Заклади освіти мають впроваджувати нові методи навчання та інструменти управління, що підтримуються сучасними інформаційними та комунікаційними технологіями, з метою покращення процесів генерації та передачі інформації. Всеосяжна стратегія цифрової трансформації, яка відповідає освітнім цілям і адаптується до змінюваних вимог, є необхідною для розвитку критичних компетенцій фахівців [4].

Таким чином, сучасний розвиток цифрових технологій та індустрії 4.0 вимагає від майбутніх інженерів набуття цифрових компетенцій, які є ключовими для ефективного функціонування промислових підприємств у висококонкурентному середовищі. Підготовка таких фахівців передбачає оновлення освітніх програм, впровадження інноваційних методів навчання та тісну співпрацю між навчальними закладами й підприємствами. Освіта 4.0 відкриває нові можливості для розвитку цифрової орієнтованої освіти, завдяки

чому інженерні спеціалісти здобувають як технічні, так і міждисциплінарні навички, що забезпечують їхню готовність до роботи в умовах швидкої цифровізації. Інтеграція цифрових технологій в освітні процеси є важливою умовою для підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств і адаптації майбутніх інженерів до викликів сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Сова М.О., Деніжна С.О. Імерсивні технології модернізації освітнього процесу в контексті євроінтеграції. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Спецвипуск. Том 2*. 2022. С.130-136.

2. Assessing the impact of digital education and the role of the big data analytics course to enhance the skills and employability of engineering students / L. Xu та ін. *Frontiers in Psychology*. 2022. Т. 13. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.974574> (дата звернення: 06.11.2024).

3. Emerging best strategies and capabilities for university–industry cooperation: opportunities for MSMEs and universities to improve collaboration. A literature review 2000–2023 / E. Tereshchenko та ін. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*. 2024. Т. 13, № 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s13731-024-00386-4> (дата звернення: 06.11.2024).

4. Quintero W. R. Digital competences of the industrial engineer in industry 4.0 a systematic vision. *Production*. 2022. Т. 32. URL: <https://doi.org/10.1590/0103-6513.20220028> (дата звернення: 06.11.2024).

5. Salinas-Navarro D. E., Garay-Rondero C. L., Arana-Solares I. A. Digitally Enabled Experiential Learning Spaces for Engineering Education 4.0. *Education Sciences*. 2023. Т. 13, № 1. С. 63. URL: <https://doi.org/10.3390/educsci13010063> (дата звернення: 06.11.2024).

6. Strutynska O. V. Digital Skills And Competencies: Foreign Experience Of Eu Countries And Prospects For Ukraine. *Physical and Mathematical Education*. 2020. Т. 25, № 3. URL: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2020-025-3-015> (дата звернення: 06.11.2024).

УКД 159.95

Чайка Аліна Вадимівна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПСМз-23-1

Державного податкового університету;

науковий керівник: Плетка Ольга Тарасівна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ЧИННИКИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ, ЯК ПРОЯВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ

Агресивна поведінка є одним із найскладніших і найгірших явищ у людських взаємодіях. Вона може проявлятися в різних формах, від словесних образів до фізичних атак, і спостерігається внаслідок спілкування індивіда з

оточуючим світом. Актуальність дослідження агресії виникає в тому, що це не лише соціальна проблема, а й питання психологічного благополуччя особистості. [1, с. 27] Важливо розуміти, що агресивні дії можуть бути відповіддю на психічний дискомфорт, внутрішні конфлікти та загрози, які сприймаються індивідом.

У психології агресивна поведінка часто розглядається як форма психологічного захисту, що всі особи справляються зі складними емоціями, такими як страх і гнів. [2, с. 115] Вона може служити способом компенсації відчуття вразливості або безсилля, і, водночас, вимагає глибшого осмислення механізмів, які призводять до її виникнення. У цьому контексті дослідження агресивної поведінки чинників здобуває особливе значення, порушення усвідомлення цих чинників може стати кроком у подоланні агресії та покращенні міжособистісних стосунків.

Емоційні чинники

Агресивна поведінка часто є наслідком сильних негативних емоцій. Гнів, страх і тривога можуть спонукати особистість до агресивних дій як спосіб вітіснення або вираженості цих почуттів. Коли індивід відчуває загрозу (фізичну, емоційну чи соціальну), в його психіці активуються захисні механізми, які можуть призвести до агресії. [3, с. 184] Наприклад, людина, яка зазнала знущання на роботі, може відповідати агресивно під час конфлікту, концентруючись на своїх внутрішніх переживаннях, які залишаються єдиною формою самозахисту.

Соціально-психологічні чинники

Виховання і соціальне середовище мають значущу роль у формуванні агресивної поведінки. Діти, які виросли в сім'ях з агресивними батьками, частіше копіюють поведінку цюку і вважають її нормою. [4, с. 211] Також соціальні норми, які стосуються сили та агресії в певних культурах, можуть впливати на сприйняття агресії як допустимої реакції. Важливо зазначити, що агресія може проявлятися не тільки в особистих стосунках, але і в соціальних конфліктах, таких як міжгрупові сутички.

Біологічні чинники

Біологічні аспекти агресії також не варто ігнорувати. Генетичні дослідження свідчать про те, що деякі люди можуть мати природну негативність до агресивної поведінки. Нейрофізіологічні механізми, зокрема, впливають на тестостерон і нейромедіатори, також можуть бути причинами агресії. [5, с. 209] Низький рівень серотоніну, який відповідає депресивній стабільності, може підвищити ймовірність агресивної поведінки.

Когнітивні чинники

Когнітивні теорії агресії стверджують, що сприйняття ситуації та оцінки, які індивід робить, впливають на його поведінку. Люди можуть трактувати певні дії або слова як загрозові, навіть якщо таке не є, що може призвести до агресивної реакції. Наприклад, настройка на агресію може викликати «ноосферу», де індивід постійно очікує прояви агресії з боку інших, що веде до циклу насильства.

Психологічні механізми захисту

Агресія може проявлятися через проекцію і раціоналізацію. Проекція відбувається в тому, що особа приписує свої власні агресивні бажання іншого, таким чином виправдовуючи свою поведінку. [6, с. 285] Раціоналізація дозволяє людям знайти логічне виправдання для агресії, навіть коли її дії завдають шкоди іншим.

Висновок

Агресивна поведінка як прояв психологічного захисту особистості є наслідком складної взаємодії емоційних, соціально-психологічних, їх біологічних і когнітивних чинників. Усвідомлення природи агресії може відкрити нові перспективи для терапії та консультування, що дозволяє знайти альтернативні, менш деструктивні способи подолання стресу та внутрішніх конфліктів. Тільки через глибоке розуміння і прийняття цього феномену можна розробити ефективні стратегії для зменшення агресії у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Зінченко, В. П. (2010). Психологічний захист особистості. Київ: Наукова думка. - 256 с.
2. Тодорова І. (2015). Агресія: природа, причини, наслідки. Житомир: Рута. - 180 с.
3. Мак-Леод, С. (2009). Агресія і міжособистісні конфлікти. Київ: Видавництво "Київська Русь". - 250 с.
4. Гречко Ю. Г. (2012). Психологічні основи агресії в людській поведінці. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. - 220 с.
5. Левітас В. (2008). Психологія натовпу: агресія та взаємодія. Львів: Видавнича група "Літопис". - 210 с.
6. Лазарев, С. (2014). Психологічний захист: Теоретичні засади і практичні аспекти. Київ: Ніка-Центр. - 300 с.

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТОКСИЧНОГО ТРУДОГОЛІЗМУ

Трудоголізм як самостійна психологічна категорія є відносно новим терміном у науковій літературі, але його сутність бере свій початок ще з часів промислової революції, коли праця стала основним показником економічного розвитку та особистого успіху.

Феномен трудоголізму почав привертати увагу науковців лише у ХХ столітті. У 1919 році психоаналітик Шандор Ференці описав «недільний синдром», при якому пацієнти хворіють наприкінці робочого тижня і одужують на початку нового. У 1968 році американський психолог Вейн Оутс ввів термін «трудоголізм» (workaholism), поєднавши слова «робота» (work) та «алкоголізм» (alcoholism), і визначив його як нав'язливе бажання працювати, схоже на залежність.

Як психологічне явище трудоголізм виникає під впливом низки факторів, серед яких важливу роль відіграють соціальні та психологічні аспекти. Токсичний трудоголізм - це надмірне занурення в роботу, яке призводить до фізичної та психічної втоми, порушення особистого життя і зниження загальної якості життя. Основними соціально-психологічними чинниками шкідливого трудоголізму є культурні цінності, соціальний тиск, технології та особистісні характеристики.

Теоретичні засади дослідження токсичного трудоголізму підкреслюють складну та багатовимірну природу цього стану. Токсичний трудоголізм впливає на всі рівні функціонування особистості: фізіологічний, психічний та соціальний. Оскільки сучасне суспільство надає пріоритет ефективності та продуктивності, це явище стає все більш поширеним, що зумовлює необхідність поглибленого вивчення його впливу на здоров'я та розробку заходів для запобігання його виникненню.

Перфекціоністи частіше демонструють трудоголічні тенденції, оскільки вони постійно прагнуть досягати недосяжного ідеалу, що підштовхує їх працювати більше, ніж того вимагає ситуація [1, с. 45]

До зовнішніх факторів належать організаційна культура, яка підтримує надмірні робочі навантаження, відсутність гнучкого графіку або високий рівень конкуренції на робочому місці [2, с. 89].

За даними ВООЗ, жінки більш схильні до емоційного вигорання через поєднання робочих та домашніх обов'язків, що значно підвищує ризик розвитку трудової залежності [3, с. 112]. Ці дані є особливо важливими для розуміння гендерних аспектів проблеми та необхідності врахування цих факторів при розробці профілактичних заходів на робочих місцях.

Досвід роботи дозволяє працівникам краще управляти своїм робочим навантаженням і ефективніше справлятися зі стресом.

Отже, трудовоголізм є багатофакторним явищем, на яке впливають як особистісні, так і зовнішні чинники. Впровадження програм підтримки, гнучкий графік роботи, належна командна робота та сприятливе фізичне середовище можуть допомогти знизити рівень трудовоголізму працівників та підвищити їхню загальну продуктивність і благополуччя.

Список використаних джерел

1. Шауфелі В. Психологічні аспекти перфекціонізму та трудової залежності. — К.: Психологія праці, 2019. — 150 с.
2. Мазлах К. Перегоряння на робочому місці: причини та наслідки. — Одеса: Наука і техніка, 2021. — 275 с.
3. Вісник Психології Праці, №2, 2021. — С. 100-115.

УДК 378.147

Чернишова Каміла Сергіївна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ЕП-21

Київського національного університету будівництва і архітектури;

науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У 2022 році освіта в Україні зіткнулася з безпрецедентними викликами. Повномасштабна війна призвела до значного погіршення умов навчання, оскільки значна кількість школярів, студентів та викладачів були змушені покинути свої домівки та навчальні заклади, а багато шкіл та університетів були пошкоджені або повністю зруйновані.

Освітній процес також зазнав суттєвих трансформацій внаслідок переведення на дистанційне навчання, яке, хоч і було введено ще в рамках початку COVID-19, проте суспільство не було повністю підготовлене та не передбачало різкого погіршення політичної ситуації в країні, що призведе до нинішніх умов постійного ризику та психологічної нестабільності в країні.

Ситуація також ускладнилася для освітян, котрі, не маючи або в обмежені кількості необхідних матеріалів та ресурсів, змушені були адаптувати свої методи викладання до різних нових вимог. Тож психолого-педагогічний супровід освітнього процесу в Україні потребує нових підходів, які забезпечать належний рівень викладання в кризових умовах.

Передусім сьогодні головною задачею в сучасних умовах є надання психологічної підтримки для учнів, студентів та викладачів. Ментальне здоров'я на сьогодні відіграє дуже важливу роль, і тому необхідно створювати ці комфортні умови навіть у онлайн режимі, тоді коли в більшості немає фізичної можливості бути присутнім в освітньому процесі [3, с.53].

Тому, через військові дії в суспільстві виникла атмосфера підвищеного стресу, що в цілому відображається на загальному емоційному стані та призводить до зниження здатності до навчання і концентрації у всіх суб'єктів освітнього процесу.

Зокрема, багато здобувачів освіти знаходяться у постійному стані тривоги та невпевненості, що перешкоджає їм засвоювати в повній мірі новий матеріал та формувати важливі соціальні й учбові навички.

У такій ситуації доцільним є створення служб психологічної допомоги на базі навчальних закладів, а також залучення до навчально-виховного процесу психологів і соціальних працівників, котрі будуть надавати та проводити консультації. Індивідуальна робота з учнями, підтримка їх емоційного стану через заняття з психологами та впровадження навичок емоційної саморегуляції мають стати важливими елементами навчання.

В умовах, коли традиційний навчальний процес постійно порушується або відбувається в онлайн форматі, особливо актуальним може бути застосування індивідуального підходу і проведення адаптації освітніх програм.

Кожен викладач повинен бути гнучким у процесі свого викладання, адаптуючи обсяг навчального матеріалу і обирати такі форми подачі інформації, які вже є або будуть найбільш зрозумілими для студентів у напружених умовах таких, як стрес.. Це може включати в себе розподіл складних тем на частини, запровадження більшої кількості самостійних

завдань, що дають здобувачам змогу самостійно обирати комфортний темп навчання. Додатково, інтерактивні та творчі види діяльності, групові проекти або воркшопи підвищують рівень залученості студентів, підтримуючи їх мотивацію та заохочуючи до активної участі [3].

Методи залучення студентів відіграють важливу роль у підтримці навчальної мотивації. У сучасних умовах особливо важливим є використання гейміфікації, тобто інтеграція ігрових елементів у навчальний процес. Це можуть бути невеликі змагання, конкурси, бали досвіду замість оцінки або нагороди за досягнення, які сприяють активному залученню та знижують рівень тривоги, при цьому сюди можна віднести, як школярів так і студентів, немає вікового обмеження при використанні підходу гейміфікації, головне обрати актуальні практики та механізми.

Такий підхід підвищує інтерес до навчання, особливо серед молодших учнів, та допомагає подолати емоційну втому від онлайн-уроків. Також ефективним є надання учням можливості обирати між дистанційним і очним навчанням залежно від їхньої ситуації, що дає їм відчуття контролю над своїм навчанням і можливість адаптуватися до умов небезпеки.

Довгострокові стратегії розвитку освіти повинні також передбачати інвестиції у цифрову інфраструктуру та підготовку викладачів до роботи в умовах кризи. Дистанційне навчання має стати більш доступним, що потребує осучаснення освітніх онлайн-платформ, оснащення доступу до інтернету, комп'ютера, планшетів та іншого обладнання, яке дозволить зберегти якість освіти. Викладачі також потребують регулярних тренінгів з питань психолого-педагогічної підтримки, роботи в умовах кризи та використання сучасних дистанційних методик. Це допоможе педагогам ефективніше адаптуватися до непередбачуваних умов і дозволить забезпечити якісний освітній процес навіть у несприятливих обставинах.

Інклюзивність є ще одним важливим аспектом, який допоможе освітній системі України краще адаптуватися до сучасних викликів. Інклюзивний підхід забезпечує рівний доступ до освіти для всіх, незалежно від фізичних, психічних або соціально-економічних обставин. Тому актуальним є інтегрування принципів інклюзії в кожен аспект освітнього процесу, надання допомоги тим, хто особливо потребує підтримки, та створення безпечного й рівноправного середовища для всіх здобувачів освіти [1, с.5].

Таким чином, сьогоденні виклики в освіті України вимагають комплексного підходу до психолого-педагогічного забезпечення. Необхідно розробляти і впроваджувати нові методи підтримки, гнучкі стратегії навчання,

програми психологічної допомоги та залучення учнів, що сприятимуть їхньому адаптуванню і продовженню навчання навіть в умовах кризи. Це дасть змогу не лише зберегти освітній процес, але й створити умови для гармонійного розвитку підростаючого покоління, що стане основою майбутньої відбудови України.

Список використаних джерел

1. Квітко Н. М., Хренова В. В., Захаріна, М. І. Інклюзивне навчання та зменшення кваліфікаційного розриву в умовах війни. Академічні візії. 2024. № 27. 1-13 с.
2. Мороз Л., Діхтяренко С., Психологічний супровід постраждалих від війни. Підтримка психологічного здоров'я особистості в умовах війни: матеріали VI Всеукраїнських психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів» (21 квітня 2023 р.) / ред. кол. : Андрусик О. О. та ін. Умань, 182 с.
3. Шкарлет С. М. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник за загальною редакцією С. М. Шкарлета. Київ – Чернівці : «Букрек». 2022. 140 с.
4. Психолого-педагогічний супровід і підтримка в умовах модернізації освітньо-виховного простору. URL: <https://osvita.ua/school/method/upbring/1334/>
5. Impact of Artificial Intelligence in Students' Learning Life. S Raja, D Joel Jebadurai, Lavrik Ivan, Rudenko V Mykola, Kalenychenko Ruslan, P Reznik Nadiia. AI in Business: Opportunities and Limitations: Volume. Springer Nature Switzerland. 23-17. <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/4zP0wPw9/>

УДК 159.9:658

Шевченко Сніжана Вікторівна,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПСМз-23-1

Державного податкового університету;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ПОДОЛАННЯ МОБІНГУ У СПІВРОБІТНИКІВ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЙ

Робота є важливою частиною життя людини. Професійна самореалізація багато в чому визначає задоволеність життям, на роботі людина отримує можливість задовольняти різні свої потреби, наприклад, у приналежності, в повазі від інших, пізнанні, у збільшенні своїх матеріальних ресурсів, які дозволяють бути більш самостійними та незалежними, підтримувати бажаний рівень життя тощо. Але разом з тим, у сфері професійної діяльності людина може стикатися з певними явищами, які мають негативний вплив на її

особистість, благополуччя, ментальне чи навіть фізичне здоров'я. Одним із таких явищ є мобінг – специфічна форма поведінки на робочому місці, до якої вдається один працівник (або група) у ставленні до іншого працівника (або групи) і яка має на меті завдати останньому шкоди (образити, принизити).

Наукові дослідження поняття мобінгу мають доволі коротку історію, але стають все більш поширеними у різних країнах світу. На сьогодні активно вивчаються типи мобінгу і форми, у яких він може виявлятися, наслідки, які він може мати для окремих працівників, робочих колективів, організацій і суспільства в цілому. Все більшої актуальності набувають дослідження чинників, вплив яких може призводити до формування мобінгу на роботі, а також шляхів і способів його подолання [1 с. 7-13].

Термін «мобінг» запропонував на початку 80-х років ХХ століття психолог і вчений-медик, доктор Ханц Лейман, який провів дослідження цього явища на робочих місцях у Швеції. Мобінг — це колективний психологічний терор стосовно когось із працівників із боку його колег, підлеглих або начальства, що проводиться з метою примусити його/її піти з місця роботи. А простіше кажучи — це коли в колективі хтось когось намагається вижити. Таке явище існувало завжди. Палітра для опису всіх «принад», із якими можна зіштовхнутися за місцем роботи, яскрава й різноманітна: цькування, чвари, склоки, плітки, підкилимові ігри, дрібні пакості й великі підлості, стукацтво, інтриги, хамство, самодурство. Можна сказати ще й так: емоційне насильство, сексуальні домагання, психологічний садизм, інстинкт натовпу, комплекс жертви, невміння вибудовувати міжособистісні стосунки, неефективне керування.

З теорії А. Адлера цінним є вчення про комплекс неповноцінності, агресію і боротьбу за лідерство, неврози, соціальні відносини. Комплекс неповноцінності аналізується як причина і наслідок мобінгу для особистості жертви. Неврози розглядаються як наслідок мобінгу. Соціальні відносини, а точніше, як уважав А. Адлер, важливість їх для особистості, розглядаються як передумова появи такого явища. Адже коли б людина не мала потреби бути частиною колективу мобінг не мав би такого широкого поширення. З теорії А. Фрейд і К. Хорні для нас важливими є психологічні захисні механізми. Тобто ті методи, які самовільно використовує психіка для того, щоб зберегти свою цілісність.

Термін «мобінг» виник на початку 80-х із легкої руки психолога і вченого-медика, доктора Ханца Леймана, який провів дослідження цього явища на робочих місцях у Швеції. Мобінг — це колективний психологічний терор стосовно когось із працівників із боку його колег, підлеглих або

начальства, що проводиться з метою примусити його/її піти з місця роботи. Інакше кажучи — це коли в колективі хтось когось намагається вижити.

Мета дослідження – визначити причини виникнення колективного цькування працівників трудового колективу, охарактеризувати його ознаки та прояви, з'ясувати шляхи подолання, можливі способи боротьби працівника з такими проявами щодо нього, а також з'ясувати наслідки мобінгу.

Незважаючи на те, що стосунки в сучасних соціальних групах є цивілізованими, ми не можемо говорити про високий моральний рівень пересічного колективу. Це пов'язано з інстинктивним страхом відділитись від групи, який людина відчувала ще в первісному суспільстві. Від тих часів до сьогодні змінилось чимало умов життя, але успадкований страх нам і сьогодні важко усвідомити та подолати. Опинившись у ситуації відторгнення людина відчуває панічний страх подібний страхові, який відчувала первісна людина тисячі років тому опинившись у вигнанні. Більшість людей боїться бути відторгнутим. І мало хто може подолати первісний інстинктивний страх і відділитись від групи заради ідеї, принципу, несправедливості. Згідно з опитуваннями, які провів Karl E. Dambach, лише половина дорослих людей, 20% студентів віком від 19 до 25 років відповіли ствердно і лише 5% осіб віком до 18 років припустили, що вони б могли протистояти групі, якщо б вона діяла несправедливо. Хоча потрібно враховувати те, що дане опитування має серйозну похибку. Адже люди схильні говорити і думати про себе краще, ніж є насправді.

Причини виникнення мобінгу можна поділити на зовнішні та внутрішні:

— *зовнішні причини «на рівні соціуму загалом і групи зокрема»* – причини, пов'язані з життєвим циклом колективу, законами існування груп, культурою, мораллю, тобто вони не залежать від індивідуальності особистості. Виділяються наступні зовнішні причини мобінгу: - розподіл статусів в колективі, - примітивні реакції у спілкуванні, - успадкований стадний інстинкт, - вікові особливості розвитку, - низька загальна культура і мораль, - відсутність реально діючого правового механізму;

— *внутрішні причини «на рівні особистості»* – причини, які зумовлені особливостями психіки, життєвого досвіду, світогляду, переконань окремого індивіда. Проте основну роль в появі мобінгу відіграють внутрішні причини в той час як зовнішні лише сприяють процесу. Причини мобінгу можуть бути різними (див. табл.1).

Видами мобінгу можуть виступати приховування необхідної інформації від жертви, соціальна ізоляція жертви, наклеп, плітки, безперервна критика, висміювання, бойкот, насмішки, поширення неправдивої інформації, доноси

[3, с. 165-167]. До подібної думки доходить й Н. Чередніченко, підтримуючи висловлену. Х. Лейманом позицію, що мобінг полягає “у цькуванні, чварах, підсиджуванні, плітках, інтригах, хамстві, емоційному насильстві” [2, с. 98-106].

Таблиця 1.

Причини мобінгу

1) Жага помсти з боку мопера;
2) особиста озлобленість;
3) заздрість не лише ініціатора утисків, але й інших переслідувачів (наприклад, до одягу, статків, молодості, розуму, професійного успіху);
4) вчинення переслідування з нудьги;
5) вчинення переслідування у зв'язку з особистими (сімейними) проблемами переслідувача;
6) бажання принизити конкретну особу (наприклад, задля розваги, задоволення або самоствердження);
7) особисті якості жертви, як позитивні, так і негативні, які не влаштовують її переслідувачів;
8) самовпевнена поведінка жертви;
9) жертва – добрий спеціаліст і ефективний працівник, а її переслідувачі мають значно нижчу кваліфікацію і не можуть примиритися з тим, що хтось є розумнішим за них, працює краще, отримує більшу заробітну плату та ін.;
10) нова посада жертви;
11) влаштоване особисте життя жертви (особливо це характерне для жіночого колективу);
12) бажання помститися за робочий конфлікт;
13) невміння залагоджувати конфлікти як з боку переслідувача, так і з боку жертви;
14) внутрішня агресія, незадоволення собою, антипатія до оточуючих з боку мопера;
15) бажання зашкодити особистому або професійному життю жертви з мотивів заздрості;
16) бажання підпорядкувати собі суб'єкта переслідування і самоствердитися завдяки цьому;
17) боротьба зпоміж персоналу за кращих клієнтів;
18) кризова ситуація на підприємстві;
19) велика кількість претендентів на одне престижне місце;
20) страх за власне благополуччя;
21) страх перед розкриттям старих “гріхів”;
22) неприйняття “чужинців”;
23) нав'язування натовпом свого способу життя;

24) неоднозначно окреслене коло ділових обов'язків співробітників;
25) погана організація праці;
26) відсутність потрібної мотивації у співробітників;
27) прагнення керівництва звільнити того або іншого працівника;
28) відсутність зворотного зв'язку у взаємовідносинах;
29) не звернення уваги на любителів інтриг та закулісних ігор з боку керівництва;
30) розмиті межі відповідальності і службових обов'язків працівників;
31) надміру мале завантаження колективу;
32) відсутність системи кадрового просування і можливості кар'єрного зростання;
33) значне перевантаження окремих спеціалістів і наявність вільного часу у інших.

Отже, попри зростаючий інтерес зарубіжних вчених до проблеми мобінгу на підприємстві і чинників його формування, подолання та попередження, у дослідженнях вітчизняних психологів їй приділено недостатньо уваги. Під мобінгом розуміють специфічну форму поведінки на робочому місці, до якої вдається один працівник (або група) у ставленні до іншого працівника (або групи) і яка має на меті нанесення шкоди останньому. Мобінг може бути різних типів: низхідний, висхідний, горизонтальний, внутрішній, свідомий чи неусвідомлений, латентний чи відкритий) та виявлятися у різних формах: вербальній, емоційній, фізичній. Дії агресорів щодо жертв мобінгу можуть стосуватися втручання у їх спілкування, соціальні контакти, робочу ситуацію, приватне життя, особисту репутацію чи фізичне здоров'я. Мобінг має чимало негативних наслідків, які стосуються окремих працівників, робочого колективу, організації та суспільства в цілому. Формування мобінгу у колективі, як і його подолання, відбувається під дією різних чинників [4 с.171-176]. Можна стверджувати, що мобінг зумовлюється групою вищеперелічених причин залежних від особливостей об'єкта та суб'єкта явища. Вважаю, що результатом подальших наукових розвідок з даної проблеми має стати розробка технології соціально-педагогічної профілактики явища.

Список використаних джерел

1. Дзюба Т.М. Професійне здоров'я як умова успішної соціалізації працівника в ситуації мобінгу. Організаційна психологія. Економічна психологія. №1. 2020. С.7-13.
2. Замятіна Н.В., Долга, Г.В. Теоретичні аспекти явища мобінгу у трудових колективах // *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Економічні науки. №1. 2021. С. 98-106.

3. Лещук Г.В. Соціальні аспекти проявів мобінгу у професійному середовищі // *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. №3. 2020. С. 165-167.

4. Танін Д. К. Поняття та сутність мобінгу, шляхи його подолання // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. №1. С. 171-176.
URL: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2021-1-171-176>.

ЗМІСТ

Тематичні напрями конференції	3
Організаційний комітет конференції	3
План роботи конференції	5
Виступи спікерів на конференції	6

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Кремень Василь Григорович, президент Національної академії педагогічних наук України, академік НАН України, академік НАПН України, доктор філософських наук, професор, міністр освіти і науки України (2000-2005) 11

ДОПОВІДІ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ ЗА ТЕМАТИЧНИМИ НАПРЯМАМИ

<i>Авраменко Євгеній Володимирович</i> ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК.....	13
<i>Андріянова Валентина Анатоліївна, Мельник Ольга Аркадіївна</i> ОЗДОРОВЧИЙ ФІТНЕС ДЛЯ ТРАВМОВАНИХ ФУТБОЛІСТІВ.....	15
<i>Андріянова Валентина Анатоліївна, Полятикіна Кіра Вадимівна</i> ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОКОРЕГУЮЧОЇ ПІДГОТОВКИ У ГАНДБОЛІСТІВ.....	18
<i>Андріянова Валентина Анатоліївна, Федонюк Крістіна Олександрівна</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НЕОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ....	21
<i>Антонюк Оксана Анатоліївна, Лісовський Михайло Дмитрович</i> ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В СИСТЕМІ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ.....	24
<i>Балака Максим Миколайович, Делембовський Максим Михайлович, Дьяченко Олександр Сергійович</i> РОЗРОБЛЕННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СХЕМИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ.....	27

<i>Безклубенко Ірина Сергіївна, Баліна Олена Іванівна, Буценко Юрій Павлович</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	31
<i>Бельтран Галі-Олександра, Жижко Олена Анатоліївна</i>	
ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРЕДСТАВНИКІВ ІНДІАНСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ГРУП В МЕКСИЦІ.....	34
<i>Богайчук Вадим Жоржевич</i>	
СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯВИЩА.....	38
<i>Богдановський Дмитро Ігорович, Богдановський Ігор Валерійович, Далекорей Арсеній Михайлович, Льовкіна Олена Геннадіївна</i>	
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРІОРИТЕТИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ.....	42
<i>Бойко Лідія Костянтинівна</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	44
<i>Бондаренко Наталія Петрівна</i>	
ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ЦІЛЬОВИЙ ОРІЄНТИР ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	46
<i>Бондарук Богдан Юрійович, Красильник Юрій Семенович</i>	
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ МЕТОДУ АНКЕТУВАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ	48
<i>Бондарук Богдан Юрійович, Науменко Сергій Васильович, Балака Максим Миколайович</i>	
АНАЛІЗ МЕТОДІВ І МОДЕЛЕЙ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	54
<i>Борисова Віра Євгенівна</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ТРУДНОЦІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	58

<i>Nataliia Vasylyshyna</i>	
VITAL IMPORTANCE OF TEACHING BUSINESS ENGLISH TO UNIVERSITY STUDENTS MAJORING FOR THE SPECIALTY 292 “INTERNATIONAL BUSINESS” IN 21-ST CENTURY.....	61
<i>Височанська Анна Василівна</i>	
ПАРТНЕРСТВО ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙ.....	62
<i>Вітрук Ольга Євгенівна, Сало Вікторія Василівна, Тимченко Аліна Олексіївна</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	66
<i>Вовк Богдан Іванович</i>	
ДУАЛЬНА ОСВІТА: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНІ ПРАКТИКИ ..	70
<i>Войтенко Оксана Антонівна, Литнев Антон Олегович</i>	
СКРИНІНГ ТА ТЕСТУВАННЯ СПЕЦИФІЧНИХ ВИДІВ СПОРТУ	72
<i>Войтенко Оксана Анатоліївна, Пікущий Данило Романович</i>	
ВИТРИВАЛІСТЬ СПОРТСМЕНА І МЕТОДИКА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ В СХІДНИХ ЄДИНОБОРСТВАХ.....	76
<i>Войтенко Олена Василівна</i>	
ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ.....	80
<i>Вольф Олександр Олександрович</i>	
ТРЕНІНГ ПРОТИ АГРЕСИВНОСТІ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРАВОПОРУШНИКАМИ. ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ.....	83
<i>Вороніна-Пригодій Дар'я Анатоліївна</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ІНКЛЮЗІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ.....	86
<i>Гадай Елла Костянтинівна, Репіна Ірина Юріївна, Борисенко Олена Іванівна</i>	
ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ.....	89
<i>Гасанова Саїда Фарухівна, Беженар Павло Вікторович</i>	
ВИХОВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ СПОРТСМЕНА В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ.....	92

<i>Гасанова Саїда Фарухівна, Іванніков Ігор Вікторович</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА КОРЕКЦІЇ СТРЕСОВИХ СТАНІВ У СПОРТСМЕНІВ ПІД ЧАС ЗМАГАНЬ.....	95
<i>Гасанова Саїда Фарухівна, Юзьков Олексій Вікторович</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ФВІС ЗАЛЕЖНО ВІД ГЕНДЕРНОГО ТИПУ.....	97
<i>Гиріна Тетяна Сергіївна</i> ПОДКАСТИНГ ЯК ЗАСІБ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ АКТИВНОСТЕЙ УКРАЇНИ.....	99
<i>Голдинська Крістіна Юріївна</i> РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	101
<i>Головко Анатолій Михайлович, Дерахшимаишаді Арман Мохаммадович</i> ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ТА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ЮНІОРІВ У ФУТБОЛІ.....	104
<i>Головко Олена Олександрівна, Білоусов Юліан Владиславович</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЕРГОГЕННІ ЗАСОБИ В СПОРТІ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ.....	107
<i>Гребенніков Сергій Володимирович, Школьнік Віталій Ігорович</i> МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ В ОЛІМПІЙСЬКОМУ СПОРТІ.....	110
<i>Григорчук Олександр Михайлович, Луценко Вадим Юрійович, Тарасевич Віталій Іванович, Ходаківський Олександр Павлович</i> ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТНЬОЇ МНЕМОТЕХНІКИ У НАВЧАННІ ФІЗИКИ.....	112
<i>Гуменна Лідія Сергіївна</i> ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	115
<i>Гуменний Олександр Дмитрович</i> ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ РОБІТНИКІВ У МАШИНОБУДІВНІЙ ГАЛУЗІ.....	118

<i>Гуржій Андрій Миколайович, Пригодій Микола Анатолійович</i> РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ.....	122
<i>Гусаренко Валентина Анатоліївна</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В УКРАЇНІ.....	124
<i>Делембовський Максим Михайлович, Маркевич Максим Олегович</i> ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ПРИ РОЗРОБЦІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ ТА OSINT» ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ» ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ОСВІТИ.....	129
<i>Делембовський Максим Михайлович, Пристайло Микола Олексійович, Маркевич Максим Олегович</i> ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З КІБЕРБЕЗПЕКИ.....	130
<i>Дешко Оксана Анатоліївна</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ.....	135
<i>Деніжжя Світлана Олександрівна, Цапук Євгеній Миколайович</i> ІНТЕГРАЦІЯ ГУМАНІТАРНИХ ТА ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН: ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	138
<i>Жовнір Ольга Миколаївна</i> ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ.....	140
<i>Згалац-Лозинська Любов Олександрівна</i> РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО ЯК ОСНОВА ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	144
<i>Іваннікова Ганна Василівна</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СПОРТСМЕНА НА ЕТАПІ ЗАВЕРШЕННЯ ЙОГО СПОРТИВНОЇ КАР'ЄРИ	148

<i>Іваннікова Ганна Василівна, Єльчев Сергій Сергійович</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА (З ОБРАНОГО ВИДУ СПОРТУ – ФУТБОЛ).....	152
<i>Іваннікова Ганна Василівна, Кривенко Євгенія Анатоліївна</i> ВПЛИВ ОБРАЗУ ТІЛА НА МОТИВАЦІЮ ДО ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ.....	155
<i>Іваннікова Ганна Василівна, Марченко Роман Васильович</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ СТРЕСУ У СПОРТИВНИХ ТРЕНЕРІВ.....	157
<i>Іваннікова Ганна Василівна, Родін Дмитро Євгенович</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В ПРОФІЛАКТИЦІ СПОРТИВНИХ ТРАВМ.....	159
<i>Іваннікова Ганна Василівна, Руденко Андрій Іванович</i> ЗВ'ЯЗОК САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА ІЗ УЗГОДЖЕННЯМ ЙОГО ЖИТТЄВИХ ЦІЛЕЙ.....	163
<i>Ігнатенко Олександр Володимирович, Ігнатенко Ганна Володимирівна</i> ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ.....	165
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Аницупова Дар'я Сергіївна</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ.....	167
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Іванов Георгій Артемович</i> УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТНИМИ СИТУАЦІЯМИ В БІЗНЕСІ.....	170
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Кот Ірина Миколаївна</i> ФАКТОРИ, ЯКІ ПЕРЕШКОДЖАЮТЬ УСПІХУ БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ, ТА ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ.....	173
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Куцин Евеліна Іванівна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ОБМАНУ В БІЗНЕСІ.....	175
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Мотій Анастасія Сергіївна</i> ПСИХОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК У БІЗНЕСІ.....	177

<i>Калениченко Руслан Арсенович, Нечипоренко Катерина Олександрівна</i> ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В ШКОЛАХ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	179
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Пашковський Данило Олександрович</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	182
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Петренко Анастасія Русланівна</i> МОТИВАЦІЯ БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ.....	184
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Рожко Тетяна Сергіївна</i> ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА СУБ'ЄКТАМ БІЗНЕСУ.....	188
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Угольниченко Віктор Олегович</i> КУЛЬТУРА ТА ЕТИКА БІЗНЕСУ.....	190
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Ушкаленко Вікторія Володимирівна</i> ДІЛОВИЙ ЕТИКЕТ ЯК ОСНОВА ПОВЕДІНКИ У БІЗНЕС- СЕРЕДОВИЩІ.....	192
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Фараон Владислава Володимирівна</i> ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ.....	194
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Червяк Юлія Дмитрівна</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	195
<i>Калениченко Руслан Арсенович, Шаповалова Крістіна Олександрівна</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ В УКРАЇНІ.....	198
<i>Канішевський Станіслав Михайлович, Ткаченко Федір Володимирович</i> РОЛЬ ТРЕНЕРА У СТВОРЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ТА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПОРТИВНОЇ КОМАНДИ.....	202
<i>Канішевський Станіслав Михайлович, Шпильовий Володимир Іванович</i> ВПЛИВ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ НА СТИЛЬ ПОВЕДІНКИ В СИТУАЦІЇ КОНФЛІКТУ.....	204
<i>Киселевська Світлана Михайлівна, Коваленко Світлана Вікторівна</i> ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА СПОРТСМЕНІВ-ШАХІСТІВ.....	207
<i>Киселевська Світлана Михайлівна, Севериненко Артем Андрійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМИ НІТ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ.....	209

<i>Кисельов Микита Дмитрович, Руденко Микола Васильович</i> ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ ТА ДИЗАЙНЕРІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ.....	211
<i>Клименко Тарас Андрійович, Кулішенко Артур Ярославович</i> ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ І ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА У ФУТБОЛІ.....	218
<i>Кобзар Алла Юрївна, Розтопіра Віолетта Сергійвна</i> МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ: ТИПИ, ЗАСОБИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ.....	220
<i>Колодій Наталія Вікторівна</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	222
<i>Корсун Сергій Іванович</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ.....	225
<i>Корчова Галина Леонідівна, Чулінда Людмила Іванівна</i> SOME GLOBALIZATION CHANGES IN VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE TWENTIETH CENTURY.....	227
<i>Корчова Галина Леонідівна, Шевчук Вікторія Григорівна</i> ЗАХИСТ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	232
<i>Костеріна Інна Анатоліївна, Кім Ксенія Яківна</i> ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ КНУБА).....	237
<i>Кучеренко Сергій Миколайович</i> ПІДГОТОВКА ТА РОЗВИТОК СПЕЦІАЛІСТІВ З УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ.....	240
<i>Лапасько Світлана Володимирівна</i> ІНТЕГРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ МАРІЇ МОНТЕССОРІВ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС.....	243
<i>Литвинчук Олександра Костянтинівна, Красильник Юрій Семенович</i> ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	248

<i>Литвинчук Олександра Костянтинівна, Красильник Юрій Семенович</i> ТЕХНОЛОГІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДЕОБЛОГІНГУ В КОМУНІКАТИВНІЙ СКЛАДОВІЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	254
<i>Льовкіна Олена Геннадіївна, Бак Надія Сергіївна, Бак Софія Сергіївна, Шелетицька Вікторія Олександрівна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ.....	259
<i>Ляшенко Алла Олексіївна, Воробей Назар Миколайович</i> ГНУЧКІСТЬ СПОРТСМЕНА І МЕТОДИКА ЇЇ РОЗВИТКУ У ФУТБОЛІ...263	
<i>Ляшенко Алла Олексіївна, Драчук Кіріл Олександрович</i> СИСТЕМА ОЛІМПІЙСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ.....	266
<i>Маковій Марія Григорівна, Яковенко Георгій</i> ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ПАПЕРІВ НА ПРИКЛАДІ ФАХОВОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ІЗ МІСТОБУДУВАННЯ.....	270
<i>Марченко Світлана Іванівна, Дубина Наталія Анатоліївна</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ – ІНОЗЕМНА (АНГЛІЙСЬКА) МОВА.....	273
<i>Марченко Світлана Миколаївна</i> КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	277
<i>Міщук Дмитро Олександрович, Балака Максим Миколайович, Рашківський Володимир Павлович</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	280
<i>Міщук Дмитро Олександрович, Горбатюк Євгеній Володимирович</i> ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ONLINE ПЛАТФОРМИ TINKERCAD ДЛЯ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ РОБОТОТЕХНІКИ.....	283
<i>Мошенець Наталія Сергіївна</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ.....	286

<i>Науменко Сергій Васильович, Красильник Юрій Семенович</i> СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК МЕТОД ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	289
<i>Наумець Євген Олександрович, Кутілін Володимир Євгенович</i> ЗАХОДИ З КОРЕКЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ.....	296
<i>Неженець Дарія Ігорівна, Красильник Юрій Семенович</i> РОЗРОБКА МЕТОДУ АНАЛІЗУ ДОКУМЕНТІВ І ПРОДУКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ.....	298
<i>Нежинська Олена Олександрівна, Щеглова Анна Володимирівна</i> САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	302
<i>Натеса Денис Миколайович, Каленський Андрій Анатолійович</i> РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В БУДІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ.....	307
<i>Ніжегородцев Владислав Олександрович</i> КРОСПЛАТФОРМЕНІЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ З ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	311
<i>Озерова Ольга Анатоліївна, Дашко Олександр Вікторович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ СПОРТСМЕНІВ ПАРАЛІМПІЙЦІВ.....	314
<i>Озерова Ольга Анатоліївна, Соболев Олександр</i> ВІДРОДЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ КОЗАЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ В ПРОГРАМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	317
<i>Озерова Ольга Анатоліївна, Ходаковський Володимир Юрійович</i> ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СПОРТИВНИХ КОМАНДАХ.....	321
<i>Палагута Анастасія Михайлівна</i> МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	324

<i>Пахомов Ілля Володимирович</i>	
РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОВОЄННИХ ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ.....	326
<i>Пащенко Тетяна Миколаївна</i>	
ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ – ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ.....	330
<i>Петрова Тетяна Ігорівна, Рубцова Світлана Вячеславівна, Паніна Олена Віталіївна, Даниленко Данійл Анатолійович</i>	
ЛОГІКО-СМИСЛОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ЗАСОБАМИ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСТРИБУТИВНОГО АНАЛІЗУ.....	335
<i>Плотникова Людмила Федорівна</i>	
НАУКОВЕ ЕСЕ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ У ВНЗ.....	337
<i>Полторак Лариса Всеволодівна</i>	
ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК МОВИ МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	339
<i>Помазан Григорій Михайлович, Красильник Юрій Семенович</i>	
ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	341
<i>Потапюк Лілія Миколаївна, Потапюк Ірина Петрівна</i>	
РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	346
<i>Почка Костянтин Іванович</i>	
ПИТАННЯ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕОРІЇ МЕХАНІЗМІВ І МАШИН В КНУБА.....	349
<i>Почка Костянтин Іванович, Красильник Юрій Семенович</i>	
УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНІЙ ПРОГРАМІ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ)».....	354
<i>Почка Костянтин Іванович, Пристайло Микола Олексійович, Балака Максим Миколайович</i>	
ФОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	364
<i>Предун Костянтин Миронович</i>	
ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІ ПРОГРАМИ «ТЕПЛОГАЗОПОСТАЧАННЯ І ВЕНТИЛЯЦІЯ» ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКИХ	

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА БІОСФЕРОСМІСНОСТІ.....	366
<i>Предун Костянтин Миронович, Почка Ольга Богданівна, Кушнір Олексій Костянтинович</i>	
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЩОДО ОБЛІКУ ЕНЕРГОНОСІЇВ У ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ НА ОСНОВІ ПОСТУЛАТІВ СУЧАСНОГО КОНЦЕПТУ «ENVIRONMENTAL ECONOMICS».....	369
<i>Пригодій Микола Анатолійович</i>	
ЦИФРОВІ ОСВІТНІ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	373
<i>Пристайло Микола Олексійович, Балака Максим Миколайович, Делембовський Максим Михайлович</i>	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В ГАЛУЗІ ЗНАТЬ G «ІНЖЕНЕРІЯ, ВИРОБНИЦТВО ТА БУДІВНИЦТВО».....	377
<i>Пятничук Тетяна Володимирівна</i>	
АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕКООРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ БУДІВЕЛЬНИКІВ.....	378
<i>Рашківський Володимир Павлович, Молодід Олександр Станіславович, Дем'яненко Роман Анатолійович</i>	
РОЗВИТОК МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ФАХІВЦІВ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ.....	382
<i>Рослицький Ігор Олексійович, Начинкін Владислав Анатолійович</i>	
ПЕРЕВАГИ ЗАНЯТЬ ВОРКАУТОМ: ВПЛИВ НА ФІЗИЧНИЙ СТАН І ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ.....	386
<i>Рубцова Світлана Вячеславівна, Петрова Тетяна Ігорівна, Паніна Олена Віталіївна, Беринда Олена Віталіївна</i>	
ОСНОВНІ ВИДИ РОБОТИ З АНГЛОМОВНОЮ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ СТУДЕНТІВ СТАРШИХ КУРСІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ.....	389
<i>Руденко Микола Васильович</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕМПІРИЧНИХ МЕТОДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	391

<i>Рябчун Олена Василівна, Калениченко Руслан Арсенович</i> ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТИВ	398
<i>Савицька Анна Юрійвна</i> ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	400
<i>Савіна Інна Олександрівна, Шостаківська Надія Михайлівна</i> ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ В УКРАЇНСЬКУ ОСВІТНЮ СИСТЕМУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	402
<i>Самусь Тетяна Володимирівна, Опанасенко Віталій Петрович</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	405
<i>Святенко Тетяна Ігорівна</i> ЛІДЕРСТВО ТА СУСПІЛЬСТВО – ОСНОВНІ ТЕОРІЇ	409
<i>Скриник Мирослава Віталійвна, Скриник Ліна Миколаївна</i> ЩОДО ПРОБЛЕМИ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	412
<i>Сметанська Марія Іванівна</i> ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СИМВОЛІВ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	416
<i>Сова Маргарита Олександрівна, Деніжжя Світлана Олександрівна</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ.....	422
<i>Соколова Ірина Вадимівна, Гончаренко Марія Вячеславівна</i> СЕРВІСИ ГЕНЕРАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ ЯК ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ВІДНОВЛЕННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО СТРЕСУ.....	428
<i>Соколова Ірина Вадимівна, Щербань Юлія Вікторівна, Таченко Оксана Олександрівна</i> СЕРВІСИ ГЕНЕРАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ, ЯК ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ВІДНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ.....	430
<i>Ставничий Анатолій Миколайович</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ	432

<i>Супрун Дар'я Миколаївна, Супрун Микола Олексійович</i> СУЧАСНА ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ: ПРАКТИКИ ЄС.....	437
<i>Сушков Олег Олександрович</i> ЩОДО РОЗВИТКУ МЕДІАОСВІТИ ЯК ТЕХНОЛОГІЇ.....	440
<i>Табака Микита Павлович, Красильник Юрій Семенович</i> ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДИСКУСІЇ.....	443
<i>Токунова Анастасія Володимирівна, Рошканюк Вадим Михайлович,</i> <i>Чавостін Дмитро Анатолійович</i> ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ЖІНОК У ПИТАННІ ПОМ'ЯКШЕННЯ НАСЛІДКІВ ЗМІНИ КЛІМАТУ.....	448
<i>Храбан Тетяна Євгенівна</i> НА ШЛЯХУ ДО ГЕНДЕРНО ЗБАЛАНСОВАНОГО ЛІДЕРСТВА У СЕКТОРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	451
<i>Човнюк Юрій Васильович, Довбик Тимофій Олександрович</i> АЛГОРИТМ УПРАВЛЯЮЧИХ ДІЙ ТРЕНЕРА/СПОРТИВНОГО ПЕДАГОГА ЗАДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ Й ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	456
<i>Човнюк Юрій Васильович, Гундер Ярослав Валерійович</i> ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ БІОМЕХАНІЧНИХ ЕРГОГЕННИХ ЗАСОБІВ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ І СПОРТІ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ.....	461
<i>Човнюк Юрій Васильович, Гундер Ярослав Валерійович</i> СУЧАСНІ МЕХАНІЧНІ ТА БІОМЕХАНІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ Й ТРЕНАЖЕРНІ СИСТЕМИ У ПРАКТИЦІ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ.....	465
<i>Човнюк Юрій Васильович, Холодов Володимир Володимирович</i> РОЛЬ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ КРИТЕРІЇВ ВІДБОРУ ТА ОРІЄНТАЦІЇ СПОРТСМЕНІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ ІГРОВИХ КОМАНДНИХ ВИДІВ СПОРТУ.....	470
<i>Човнюк Юрій Васильович, Холодов Володимир Володимирович</i> РОЗВИТОК КОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ СПОРТСМЕНІВ МЕТОДОМ АУТОГЕННИХ (МЕДИТАЦІЙНИХ) ТРЕНУВАНЬ.....	474

<i>Чорноморденко Іван Васильович</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ПОМІЧНИК ЧИ КОНКУРЕНТ?.....	479
<i>Шаленко Вадим Олегович, Корнійчук Борис Валерійович, Івченко Марина Володимирівна</i> ВАЖЛИВІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ЗВАРЮВАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА ДЛЯ ІНЖЕНЕРІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ В КНУБА.....	482
<i>Шаленко Вадим Олегович, Маслюк Андрій Анатолійович, Бакуємський Максим Володимирович</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ 3D-ПРИНТЕРА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ ЗВАРЮВАННІ.....	484
<i>Шаленко Вадим Олегович, Маслюк Андрій Анатолійович, Литовченко Денис Станіславович</i> ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ 3D-ДРУКУ МЕТАЛОМ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ДЛЯ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ	487
<i>Шамич Олександр Миколайович, Абрамов Роман Олександрович</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ТРЕНЕРІВ З ОБРАНОГО ВИДУ СПОРТУ – ФУТБОЛ.....	490
<i>Шамич Олександр Миколайович, Авдиш Олег Зайович</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ ШАХІСТІВ.....	492
<i>Шамич Олександр Миколайович, Ананьєв Володимир Сергійович</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ «Я -КОНЦЕПЦІЇ» У ЮНАЦЬКОМУ СПОРТІ.....	494
<i>Шамич Олександр Миколайович, Білоус Сергій Дмитрович</i> ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У СПОРТСМЕНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ТА ЗАСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	497
<i>Шамич Олександр Миколайович, Божадар Дмитро Віталійович</i> ТАКТИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ І ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ФУТБОЛІСТІВ.....	499
<i>Шамич Олександр Миколайович, Лутак Артем Васильович</i> ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВА ТЕРАПІЯ В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СПОРТСМЕНІВ.....	501

<i>Шамич Олександр Миколайович, Озерова Ольга Анатоліївна, Андріянова Валентина Анатоліївна</i>	
САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СПОРТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	503
<i>Шамич Олександр Миколайович, Шандлоренко Марк Едуардович</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА В СПОРТІ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ.....	513
<i>Шевчук Вікторія Григорівна, Красильник Юрій Семенович</i>	
СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	515
<i>Шевчук Вікторія Григорівна, Красильник Юрій Семенович</i>	
ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	524
<i>Ястремський Валентин</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ У КОМПАНІЇ GEORG FISCHER SRL.....	531

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ ДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧІВ

*Афанасьєва Людмила Миколаївна, науковий керівник: Готра Олена
Броніславівна*

ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЛЯ
У СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ.....533

*Бакка Олександр Леонідович, науковий керівник: Овдієнко Ірина
Михайлівна*

ФАКТОРИ МОТИВАЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО
БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....535

Банях Зоряна Олегівна, науковий керівник: Мирослава Зінченко

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРІЇ У ЦИФРОВІЙ
ЕКОНОМІЦІ.....538

*Бєднов Сергій Олександрович, науковий керівник: Калениченко Руслан
Арсенович*

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ УСПІШНИХ ПРОДАЖІВ У БІЗНЕС-
СЕРЕДОВИЩІ.....542

Білоус Анна Юріївна, науковий керівник: Клевець Любов Миколаївна

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УСПІХУ У
ПІДПРИЄМЦІВ.....545

*Бітюцька Марина Володимирівна, науковий керівник: Берташ Марія
Ігорівна*

СТІЙКІСТЬ ДО СТРЕСУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ.....549

*Благодушко Андрій Володимирович, науковий керівник: Сова Маргарита
Олександрівна*

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИКЛАДЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ЗА
ДОПОМОГОЮ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ОНЛАЙН ОСВІТИ 552

*Британ Вадим Васильович, науковий керівник: Сова Маргарита
Олександрівна*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ БАНКІВСЬКИХ
ПРАЦІВНИКІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ
ДОСВІД.....557

*Височанська Анна Василівна, науковий керівник: Сова Маргарита
Олександрівна*

ПАРТНЕРСТВО ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙ 561

Глуценко Анна Олексіївна, науковий керівник: Готра Олена Броніславівна
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ
МЕХАНІЗМ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН ОСОБИСТОСТІ 563

*Гулеватенко Едуард Олександрович, науковий керівник: Деніжна Світлана
Олександрівна*

ВПЛИВ АКРОБАТИКИ НА РОЗВИТОК КЛЮЧОВИХ НАВИЧОК
У РІЗНИХ ВИДАХ СПОРТУ 566

*Гуляньська Катерина Олександрівна, науковий керівник: Євтушенко Ірина
Володимирівна*

ПРОБЛЕМА МОТИВІВ ВИБОРУ ВІЙСЬКОВОЇ КАР'ЄРИ У ЧОЛОВІКІВ ТА
ЖІНОК: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА 568

*Джус Михайло Олегович, науковий керівник: Сова Маргарита
Олександрівна*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ.....571

*Дорошенко Ольга Володимирівна, науковий керівник: Калениченко Руслан
Арсенович*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ
УЧАСНИКІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 574

Дропа Ігор Юрійович, науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенівч
ВПЛИВ НИЗЬКОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАРОБІТНИХ ПЛАТ У
БУДІВНИЦТВІ НА ЕКОНОМІКУ ТА ОСВІТНІЙ
СЕКТОР.....579

*Єнанова Тетяна Анатоліївна, науковий керівник: Деніжна Світлана
Олександрівна*

ВПЛИВ СИБЛІНГІВ НА ПСИХОЛОГІЧНУ ПІДТРИМКУ ЧЛЕНІВ
РОДИНИ.....583

*Єфременко Тетяна Вікторівна, науковий керівник: Євтушенко Ірина
Володимирівна*

МОТИВАЦІЯ ТА ЗАОХОЧЕННЯ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ.....585

*Завгородня Анастасія Миколаївна, науковий керівник: Калениченко Руслан
Арсенович*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ 589

Зубенко Олеся Олександрівна, науковий керівник: Плетка Ольга Тарасівна
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ
ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ.....591

*Івасюк Дарія Володимирівна, науковий керівник: Льовкіна Олена
Геннадіївна*

ПРИЧИНИ ПОДРУЖНІХ КОНФЛІКТІВ СПРИЧИНЕНИХ
ВІЙНОЮ.....593

Кабак Єва Антонівна, науковий керівник: Рєпіна Ірина Юріївна

ЧОМУ ВАЖЛИВО ПІДТРИМУВАТИ УКРАЇНСЬКИЙ
КОНТЕНТ.....597

*Колосов Олександр Олександрович, науковий керівник: Васильєва
Олександра Іллівна*

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ В УДОСКОНАЛЕННІ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В
УКРАЇНІ.....600

Коршак Вікторія Володимирівна, науковий керівник: Галина Гаман

ПРОФЕСІЯ БУХГАЛТЕРА: ПРИНЦИПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ
ДОТРИМАННЯ ЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ 603

*Крутилін Станіслав Ігорович, науковий керівник: Сова Маргарита
Олександрівна*

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В
КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ 607

*Кучеренко Сергій Миколайович, науковий керівник: Сова Маргарита
Олександрівна*

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З
УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ 610

*Лисицина Юлія Володимирівна, науковий керівник: Клевець Любов
Миколаївна*

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЛІДЕРА ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК
ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ 613

*Литвинчук Олександра Костянтинівна, науковий керівник: Корцова
Галина Леонідівна*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ
БРИТАНІЇ 616

*Лунєвський Алексій Анатолійович, наукові керівники: Репіна Ірина Юрївна,
Сметанська Марія Іванівна*

РОЛЬ МІФОЛОГІЧНИХ МОТИВІВ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ
ПИСЬМЕННИКІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ
МОЛОДІ 619

Любишко Ірина Василівна, науковий керівник: Заушнікова Марина Юрївна
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ
СПІВРОБІТНИКІВ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЙ 622

*Мирончук Юрій Володимирович, науковий керівник: Сова Маргарита
Олександрівна*

ПРАКТИКО-ЗОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ У ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 625

Мищенко Олексій Вікторович, науковий керівник: Каницур Інна Григорівна
УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ПОТОКОМ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ
КОГНІТИВНИХ РЕСУРСІВ В КОМУНІКАЦІЯХ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ В
УМОВАХ КРИЗИ, СПРИЧИНЕНОЇ ВІЙНОЮ 627

Моїсєєва Анастасія Олександрівна, науковий керівник: Деніжна Світлана Олександрівна

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....630

Mykola Neborachko, науковий керівник: Sova Margarita Oleksandrivna

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF TRAINING SPECIALISTS IN CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY.....633

Павлусик Ілона Михайлівна, науковий керівник: Берташ Марія Ігорівна

ФЕНОМЕН САМООЦІНКИ У ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....635

Переходько Сергій Олександрович, науковий керівник: Мартиненко

Наталія Василівна

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....638

Погребний Микита Віталійович, науковий керівник: Рябчун Юлія

Володимирівна

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ.....642

Подібка Володимир Васильович, науковий керівник: Калениченко Руслан

Арсенович

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ З ОБЛПКУ ТА АУДИТУ.....645

Розум Олександр Олександрович, науковий керівник: Марченко Ольга

Іванівна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ГОЛОДУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....649

Розум Олександр Олександрович, науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ГОЛОДУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ 653

Рябчун Олена Василівна, науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ 657

Рябчун Олена Василівна, науковий керівник: Красильник Юрій Семенович
ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ 659

Савченко Дар'я Ігорівна, науковий керівник: Льовкіна Олена Геннадіївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО СТРАХУ СМЕРТІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ 662

Сайкова Олена Олександрівна, науковий керівник: Пстухова Ірина Олексіївна

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ.....665

Синянський Олег Олександрович, науковий керівник: Близнюк Андрій Станіславович

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК ВИКЛАДАННЯ ТА МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ.....669

Сіласв Юрій Володимирович, науковий керівник: Деніжна Світлана Олександрівна

ПСИХОЛОГІЧНА САМОДОПОМОГА ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ОСОБИСТОЇ КРИЗИ.....672

Суворов Олександр Іванович, Кушнір Віктор Олегович, науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна

ВПЛИВ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПІДГОТОВКУ БУХГАЛТЕРІВ І АУДИТОРІВ 675

<i>Тарасенко Ірина Дмитрівна, науковий керівник: Коваленко Інна Едуардівна</i> ПОСЕРЕДНИЦТВО ПСИХОЛОГА ПРИ ПОДОЛАННІ КОНФЛІКТІВ У КОЛЕКТИВІ.....	680
<i>Тарусіна Олена Вікторівна, науковий керівник: Плетка Ольга Тарасівна</i> РОБОТА ПСИХОЛОГА З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЙ	684
<i>Федотченко Ірина Григорівна, науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович</i> РОЛЬ ПСИХОЛОГА У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО НАСТРОЮ В КОЛЕКТИВІ.....	686
<i>Ханенко Михайло Борисович, науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна</i> РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	690
<i>Чайка Аліна Вадимівна, науковий керівник: Плетка Ольга Тарасівна</i> ЧИННИКИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ, ЯК ПРОЯВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ.....	692
<i>Черниш Анна Євгеніївна, науковий керівник: Льовкіна Олена Геннадіївна</i> ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТОКСИЧНОГО ТРУДОГОЛІЗМУ.....	695
<i>Чернишова Каміла Сергіївна, науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	696
<i>Шевченко Сніжана Вікторівна, науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ПОДОЛАННЯ МОБІНГУ У СПІВРОБІТНИКІВ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЙ.....	699

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів

VII Міжнародної конференції

(Київ, 14 листопада 2024 року)

Керівник видавничого проєкту *Віталій Зарицький*

Підписано до друку 03.01.2025. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 42,31. Обл.-вид. аркушів – 35,24.
Тираж 300

Виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net